รูปแบบการเมืองภาคประชาชนว่าด้วยเรื่องที่ดินทำกิน

วุฒิพงศ์ บัวช้อย

ดุษฎีนิพนธ์เสนอต่อมหาวิทยาลัยรามคำแหง
เป็นสาระสมบูรณ์ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา
ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (รัฐศาสตร์)
ปีการศึกษา 2559

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยรามคำแหง

CIVIL POLITICS OF THE LAND OWNERSHIP MODEL

WUTTHIPHONG BUACHOI

A DISSERTATION PRESENTED TO RAMKHAMHAENG UNIVERSITY

IN FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS FOR

THE DEGREE OF DOCTOR OF PHILOSOPHY

(POLITICAL SCIENCE)

2016

COPYRIGHTED BY RAMKHAMHAENG UNIVERSITY

ชื่อเรื่องดุษฎีนิพนธ์ รูปแบบการเมืองภาคประชาชนว่าด้วยเรื่องที่ดินทำกิน

ชื่อผู้เขียน นายวุฒิพงศ์ บัวช้อย

สาขาวิชา รัฐศาสตร์

คณะกรรมการที่ปรึกษาดุษฎีนิพนธ์

.....ประธานกรรมการ

(อาจารย์ ดร. สุชาติ ศรียารัณย)

.....กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร. ประภาส ปิ่นตบแต่ง)

.....กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร. จุมพล หนิมพานิช)

มหาวิทยาลัยรามคำแหงอนุมัติให้ดุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้เป็นสาระสมบูรณ์ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์

.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(รองศาตราจารย์ ดร. ปัญญา ศิริโรจน์)

.....รักษาการในตำแหน่งผู้อำนวยการ โครงการ

(ศาสตราจารย์พิเศษ ดร. จิรโชค วีระสย) ปรัชญาดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์ ส่วนภูมิภาค

คณะกรรมการสอบดุษฎีนิพนธ์

.....ประธานกรรมการ

(ศาสตราจารย์พิเศษ ดร. จิรโชค วีระสย)

.....กรรมการ

(ศาสตราจารย์ ดร. อัญชนา ณ ระนอง)

.....กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร. งามพิศ สัตย์สงวน)

.....กรรมการ

(นายอำพล ทิมาสาร)

.....กรรมการ ผู้แทนจากคณะกรรมการบริหาร

(รองศาสตราจารย์สุขสมัย สุทธิบดี) โครงการปรัชญาดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์ ส่วนภูมิภาค

บทคัดย่อ

ชื่อเรื่องดุษฎีนิพนธ์ รูปแบบการเมืองภาคประชาชนว่าด้วยเรื่องที่ดินทำกิน

ชื่อผู้เขียน นายวุฒิพงศ์ บัวช้อย

ชื่อปริญญา ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชา รัฐศาสตร์

ปีการศึกษา 2559

คณะกรรมการที่ปรึกษาดุษฎีนิพนธ์

1. อาจารย์ ดร. สุชาติ ศรียารัณย ประธานกรรมการ
2. รองศาสตราจารย์ ดร. ประภาส ปิ่นตบแต่ง
3. รองศาสตราจารย์ ดร. จุมพล หนิมพานิช

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อวิเคราะห์รูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินที่ประสบความสำเร็จ (2) เพื่อวิเคราะห์รูปแบบการเมืองภาคประชาชน ในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินที่ไม่ประสบความสำเร็จหรือยืดเยื้อยาวนาน (3) เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบความสำเร็จ และหรือความล้มเหลวเกี่ยวกับรูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินและ (4) เพื่อวิเคราะห์นโยบายของรัฐต่อปัญหาที่ดินทำกิน ในช่วงสมัยรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ถึงสมัยรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร พ.ศ. 2555 เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ประเภทกรณีศึกษา ผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ ตัวแทนแกนนำชาวบ้าน ตัวแทนหน่วยงานของรัฐที่เป็นคู่กรณี ตัวแทน NGO และตัวแทน กบร. เครื่องมือการวิจัยคือ นักวิจัย และแบบสัมภาษณ์ เก็บข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา การวิเคราะห์เชิงอุปนัย การวิเคราะห์เชิงพรรณนา และการวิเคราะห์เชื่อมโยง

ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินที่ประสบความสำเร็จ และไม่ประสบความสำเร็จหรือยืดเยื้อยาวนาน มีรูปแบบหรือมีวิธีการปฏิบัติ ดังนี้

วิธีการร้องทุกข์ของชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลได้ต่อสู้และประสานความร่วมมือกับบุคคลที่เกี่ยวข้องทุกรูปแบบ ขณะที่ชาวบ้านน้ำคำเหนือได้ทำเพียงรวมตัวกันปรึกษาหารือในหมู่บ้านและทำหนังสือร้องเรียนถึงนายอำเภอ ผู้ว่าราชการจังหวัด รัฐสภาและเรื่องก็เงียบไป การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาจะรวมตัวกันเข้าไปสอบถามกับคู่กรณีโดยตรง รวมทั้งผู้ว่าราชการจังหวัด และสอบถามผ่านที่ปรึกษา ขณะที่ชาวบ้านน้ำคำเหนือไม่ได้ติดตามแต่รอการช่วยเหลือตามระบบราชการ การประท้วงอำนาจรัฐ ชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาจัดเวทีประท้วงหน้าหมู่บ้าน หน้าอำเภอ หน้าศาลากลางจังหวัดและหน้ารัฐสภา ส่วนชาวบ้านน้ำคำเหนือขัดขวางไม่ให้เจ้าหน้าที่ของรัฐนำรถแทรกเตอร์เข้าไปดันดินในพื้นที่เพื่อทำขอบเขตที่ดิน นสล. การร่วมมือกันแก้ไขวิกฤติชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทามีกลุ่ม NGO ทนายความเข้ามาช่วยเหลือ ส่วนกรณีบ้านน้ำคำเหนือไม่มี NGO ไม่มีทนายความช่วยเหลือ มีการอารยะขัดขืนต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐทั้ง 2 พื้นที่ การสานเสวนาของบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทามีบุคคลสำคัญที่เป็นแกนนำหลักประสานความร่วมมือจากทุกฝ่ายจนเกิดการจับพิกัด GPS เพื่อการรังวัดที่ดินร่วมกัน ส่วนบ้านน้ำคำเหนือการสานเสวนาเกิดขึ้นตามกลไกของรัฐ ความสามารถในการเจรจาต่อรองพบว่า บุคลิกภาพ ความรู้ความสามารถ สถานะ อำนาจ และทรัพยากรมีอิทธิพลอย่างมากต่อแกนนำชาวบ้านทั้ง 2 พื้นที่ การวิเคราะห์นโยบายของรัฐต่อปัญหาที่ดินทำกินในช่วงสมัยรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ถึงสมัยรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร พ.ศ. 2555 พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด โดยนโยบายของรัฐต่อปัญหาที่ดินทำกินช่วงรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ จะมีนโยบายการนำที่ดินราชพัสดุ เพื่อให้เกษตรกรเช่าทำการเกษตร มีโฉนดชุมชน และมีแนวทาง วิธีการและมาตรการในการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ ส่วนรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร จะใช้ มติ ครม. 30 มิถุนายน พ.ศ. 2541 เป็นหลักในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินให้กับประชาชน

ABSTRACT

Dissertation Title	Civil Politics of the Land ownership Model
Student's Name	Mr. Wutthiphong Buachoi
Degree Sought	Doctor of Philosophy
Major	Political Science
Academic Year	2016

Advisory Committee

1. Dr. Suchart Sriyaranya Chaiperson — Chairperson
2. Assoc. Dr. Prapart Pintopteang
3. Assoc. Dr. Jumpol Nimpanich

In this dissertation, the researcher sets forth (l) a successful civil politics model for solving the problem of land ownership. The researcher also treats (2) unsuccessful or delayed civil politics models for solving the problem of land ownership. Moreover, the researcher analyzes and compares (3) the success or failure of civil politics models in solving the problem of land ownership. Finally, furthermore, the researcher considers (4) state policy on the problem of land ownership at the time of Abhisit Vejjajiva's and Yingluck Shinawatra's premierships in 2012.

In this qualitative research investigation utilizing a case study approach, the researcher interviewed key informants. These key informants represented village leaders, representatives of state agencies serving as

litigants, representatives of non-government organizations (NGOs), and representatives from The Board for Solving the Problem of State Land Invasion, B.E. 2545 (2002).

The research instrument was an interview form. Germane data were accordingly collected by means of documentary analyses, in-depth interviews, participatory observation, and focus group discussions.

The data collected were subsequently analyzed through applications of the methods of content analysis, inductive analysis, descriptive analysis, and linked analysis.

Findings are as follows:

Successful, unsuccessful, and delayed civil politics models for solving the problem of land ownership engaged a number of practical methods as seen in the following accounts:

Villagers at Ban Huai Rahong and Ban Huai Kontha utilized the method of filing complaints with the result that they collectively struggled and cooperated with concerned parties in any number of ways. Moreover, not only did Ban Nam Kham Nuea villagers gather in meetings and carry out intra-village consultations, they also wrote letters of complaint to the district chief, the governor, and the parliament, but all to no avail.

Concerning checking just how state power was being used, Ban Huai Rahong and Ban Huai Kontha villagers initiated direct litigation with the governor in addition to making inquiries with the aid of advisors. In invidious contrast, Ban Nam Kham Nuea villagers did not follow up on their letters of

complaint, but instead awaited assistance from the bureaucracy.

In regard to protests against the use of state power, it was found that Ban Huai Rahong and Ban Huai Kontha villagers staged protest for in front of their villages, the district office, the city hall, and the Parliament. Ban Nam Kham Nuea villagers prevented state officials from using tractors to move earth in order to demarcate land boundaries, so that the boundaries of the areas for state land and for the villagers' land could be precisely demarcated and thence documented.

Ban Huai Rahong and Ban Huai Kontha villagers cooperated in solving crises by virtue of obtaining NGO lawyers to assist them. On the other hand, Ban Nam Kham Nuea villagers did not avail themselves of assistance provided by NGO lawyers. In protests against state authorities, villagers in both areas engaged in acts of civil disobedience.

In regard to dialogue at Ban Huai Rahong and Ban Huai Kontha, those who were major leaders were key persons in establishing cooperation between the parties concerned. This led to the use of the Global Positioning System (GPS) for establishing land coordinates in carrying out cadastral surveying for determining property boundaries. However, by way of contrast, at Ban Nam Kham Nuea, any dialogues that occurred relied on state mechanisms.

Concerning negotiation capabilities, it was found that personality, knowledge and capabilities, status, being able to wield power, and having resources greatly influenced village leaders in both areas.

In respect to the analysis of state policies concerning problems of land ownership in the premierships of Atrhisit Vejjajiva and Yingluck Shinawatra in 2012, the researcher found that there were obvious differences. The government of Abhisit Vejjajiva rented state property to agriculturalists for agricultural purposes. The Abhisit administrations also issued community land deeds as well as provided guidelines, methods and measures for solving the problems of state land invasion. Prime Minister Yingluck Shinawatra's cabinet adopted a resolution on June 30, 1998 whose main purpose was to solve the problem of land ownership for the Thai citizenry.

กิตติกรรมประกาศ

ดุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความเมตตากรุณาของศาสตราจารย์พิเศษ ดร. จิรโชค วีระสย รักษาการในตำแหน่งผู้อำนวยการโครงการปรัชญาดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์ ส่วนภูมิภาค ที่กรุณาอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ผ่านเจ้าหน้าที่ของโครงการฯ รวมทั้งคำชี้แนะจากท่านด้วยดีเสมอ ตลอดจนดุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความเมตตากรุณาของอาจารย์ ดร. สุชาติ ศรียารัณย ประธานที่ปรึกษาดุษฎีนิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร. ประภาส ปิ่นตบแต่ง และรองศาสตราจารย์ ดร. จุมพล หนิมพานิช อาจารย์ที่ปรึกษาดุษฎีนิพนธ์ที่กรุณาให้คำปรึกษาและแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์จนกระทั่งดุษฎีนิพนธ์สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร. โกวิท วงศ์สุรวัฒน์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุรพล สุยะพรหม ผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้ให้คำชี้แนะเกี่ยวกับทุกบททุกตอนทุกเรื่องเกี่ยวกับดุษฎีนิพนธ์เล่มนี้ให้สมบูรณ์ก่อนสอบป้องกันดุษฎีนิพนธ์

ขอบขอบพระคุณศาสตราจารย์ ดร. อัญชนา ณ ระนอง รองศาสตราจารย์ ดร. งามพิศ สัตย์สงวน ท่านอำพล ทิมาสาร และรองศาสตราจารย์สุขสมัย สุทธิบดี ผู้ทรงคุณวุฒิที่เมตตาชี้แนะผลงานดุษฎีนิพนธ์เล่มนี้ให้กระชับและสง่างามยิ่งขึ้น

ขอขอบคุณแกนนำชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาและแกนนำชาวบ้านน้ำคำเหนือ รวมทั้ง NGO ทนายความ นายอำเภอหล่มสัก และผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์ตลอดจนผู้ให้ข้อมูลสำคัญทุกคนที่ไม่อาจกล่าวถึงได้ครบทุกคนในที่นี้ ที่เป็นมิตรและให้ความร่วมมืออย่างดีกับผู้วิจัย รวมทั้งขอขอบคุณเจ้าหน้าที่โครงการปริญญาเอกทุกคนที่มีส่วนสำคัญทำให้กระบวนการศึกษาสำเร็จด้วยดี

สุดท้ายขอขอบคุณภรรยา และลูกสาวทั้ง 2 คนที่คอยเป็นกำลังใจและสนับสนุนผู้วิจัยอย่างดีเยี่ยมตลอดระยะเวลาของการศึกษา

วุฒิพงศ์ บัวช้อย

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย (4)

บทคัดย่อภาษาอังกฤษ (6)

กิตติกรรมประกาศ (10)

สารบัญ (11)

สารบัญตาราง (14)

สารบัญภาพประกอบ (15)

บทที่

1 บทนำ 1

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา 1

วัตถุประสงค์ของการวิจัย 8

ขอบเขตของการวิจัย 9

นิยามศัพท์เฉพาะ 10

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ 12

2 วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 14

แนวความคิดเกี่ยวกับการเมืองภาคประชาชน 14

ทฤษฎีการระดมทรัพยากร (resource mobilization theory) 27

ทฤษฎีกระบวนการทางการเมือง (political process theory) 33

ทฤษฎีการสร้างกรอบวาทกรรมทางวัฒนธรรม (cultural framing theory) 37

การเมืองภาคประชาชนในกระบวนการนโยบาย 42

ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับที่ดินทำกิน 49

แนวทางวิธีการและมาตรการในการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ 66

ข้อมูลทั่วไปของจังหวัดเพชรบูรณ์ 70

บทที่ หน้า
บริบทของพื้นที่วิจัย 78
บริบทของพื้นที่วิจัย กรณีศึกษา บ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา 78
บริบทของพื้นที่วิจัย กรณีศึกษา บ้านน้ำคำเหนือ 99
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 124
กรอบแนวคิดของการวิจัย 146
3 วิธีดำเนินการวิจัย 149
วิธีการศึกษา 149
กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (key informants) 151
เครื่องมือการวิจัย 155
การเก็บรวบรวมข้อมูล 158
การวิเคราะห์ข้อมูล 162
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล 164
ผลการวิเคราะห์รูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินที่ประสบความสำเร็จ 164
ผลการวิเคราะห์รูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินที่ไม่ประสบความสำเร็จหรือยืดเยื้อยาวนาน 191
ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความสำเร็จ และหรือความล้มเหลวเกี่ยวกับรูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกิน 209
ผลการวิเคราะห์นโยบายของรัฐต่อปัญหาที่ดินทำกินในช่วงสมัยรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ถึงสมัยรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร พ.ศ. 2555 235
5 สรุปผลการวิจัย การอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ 246
สรุปผลการวิจัย 247
การอภิปรายผล 266
ข้อเสนอแนะ 307

บทที่ หน้า
ภาคผนวก 310
ก หนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อใช้
ในการทำดุษฎีนิพนธ์ 311
ข แนวประเด็นการสัมภาษณ์เชิงลึก 312
ค รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม 321
กรณีศึกษาที่ 1 บ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา 321
กรณีศึกษาที่ 2 บ้านน้ำคำเหนือ 323
ง คำให้สัมภาษณ์ภาษาถิ่น 324
จ แนวทาง วิธีการ และมาตรการในการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ 332
บรรณานุกรม 345
ประวัติผู้เขียน 358

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
1 จำนวนประชาชนที่อยู่อาศัยและทำกินในเขตที่ดินของรัฐ	3
2 ตารางแบ่งเขตการปกครองของจังหวัดเพชรบูรณ์ จำแนกตามอำเภอ เทศบาล ตำบล และหมู่บ้าน	73
3 แสดงจำนวนประชากรและหลังคาเรือนของบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา	96
4 ตารางแสดงตัวแปรที่ศึกษาและรายละเอียดของตัวแปรที่	148
5 ตารางแสดงตัวแปรและรายละเอียดของตัวแปรที่ศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกิน ที่ประสบความสำเร็จ	166
6 ตารางแสดงตัวแปรและรายละเอียดของตัวแปรที่ศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินที่ไม่ประสบความสำเร็จหรือยืดเยื้อยาวนาน	192
7 ตารางเปรียบเทียบตัวแปรที่ศึกษาและรายละเอียดของตัวแปรที่ศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการเมืองภาคประชาชนว่าด้วยเรื่องที่ดินทำกินที่ประสบความสำเร็จกับไม่ประสบความสำเร็จหรือยืดเยื้อยาวนาน	210
8 รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม กรณีศึกษาที่ 1 บ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา	321
9 รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม กรณีศึกษาที่ 2 บ้านน้ำคำเหนือ	323

สารบัญภาพประกอบ

ภาพ		หน้า
1	ตัวแบบพันธมิตรทางการเมือง	48
2	แผนที่จังหวัดเพชรบูรณ์	72
3	แผนที่ทั่วไปบ้านห้วยระหงส์	91
4	สภาพทางภูมิศาสตร์และทรัพยากรธรรมชาติของบ้านห้วยระหงส์	92
5	แผนที่ทั่วไปบ้านห้วยกลทา	93
6	สภาพทางภูมิศาสตร์และทรัพยากรธรรมชาติของบ้านห้วยกลทา 1	94
7	สภาพทางภูมิศาสตร์และทรัพยากรธรรมชาติของบ้านห้วยกลทา 2	94
8	สภาพบ้านเรือนที่อยู่อาศัยของบ้านห้วยระหงส์ 1	97
9	สภาพบ้านเรือนที่อยู่อาศัยของบ้านห้วยระหงส์ 2	97
10	สภาพบ้านเรือนที่อยู่อาศัยของบ้านห้วยกลทา 1	98
11	สภาพบ้านเรือนที่อยู่อาศัยของบ้านห้วยกลทา 2	98
12	รายงานการประชุมสภาตำบลปากช่อง วันที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2520	102
13	รายชื่อราษฎรผู้ที่มีความประสงค์ให้โคกดั่ง-โคกมน ไว้เป็นที่สาธารณะประโยชน์	103
14	ภาพทะเบียนที่ดินสาธารณะประโยชน์ ตำบลปากช่อง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์	104
15	รูปแผนที่ หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง (นสล.) เลขที่ 13479 เนื้อที่ 886 ไร่ 1 งาน 0.5 ตารางวา	107
16	รูปแผนที่ หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง (นสล.) เลขที่ 19512 ในภาพสีแดง เนื้อที่ 886ไร่ สีเขียว คือ ที่ดิน นสล. ใหม่เนื้อที่ 2,116 ไร่ซึ่งทับซ้อนที่ดิน นสล. แปลงเดิม	108
17	รูปแผนที่ หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง (นสล. 19512) ทับซ้อนที่ดิน นสล. แปลงเดิม (นสล. 13497)	108

ภาพ หน้า

18 รูปแผนที่ หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง (นสล. 19512 เนื้อที่ 2,116 ไร่เศษ) ทับซ้อนที่ดิน นสล. แปลงเดิม (นสล. 13497 เนื้อที่ 886 ไร่เศษ) 117
19 แผนที่หมู่ 5 บ้านน้ำคำเหนือ 119
20 แผนที่ทั่วไปบ้านน้ำคำเหนือ 119
21 ลักษณะภูมิประเทศและสภาพแวดล้อมของบ้านน้ำคำเหนือ 1 120
22 ลักษณะภูมิประเทศและสภาพแวดล้อมของบ้านน้ำคำเหนือ 2 121
23 สภาพบ้านเรือนที่อยู่อาศัยของบ้านน้ำคำเหนือ 122
24 กรอบการวิเคราะห์ 147
25 รูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกิน ที่ประสบความสำเร็จ 165
26 เลขานุการเครือข่ายปฏิรูปที่ดินภาคอีสาน ขณะให้สัมภาษณ์กับผู้วิจัยที่ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ 171
27 คำสั่งจังหวัดเพชรบูรณ์ที่ 884/2548 เรื่องแต่งตั้งคณะทำงานแก้ไขปัญหา การอยู่อาศัยและที่ดินทำกินของราษฎรในเขตอุทยานแห่งชาติน้ำหนาว ป่าสงวนแห่งชาติน้ำหนาว และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง 174
28 แปลงดินรวมที่ชาวบ้านเข้าไปหักข้าวโพดรับจ้างแล้วถูกจับ 13 ราย 177
29 แผนที่ ที่ดินทำกินรังวัดใหม่จับพิกัดด้วย GPS ภายใต้รูปแบบ ภูผาแดงโมเดล 180
30 รูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกิน ที่ไม่ประสบความสำเร็จหรือยืดเยื้อยาวนาน 191
31 รูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกิน ที่ประสบความสำเร็จ 247
32 รูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกิน ที่ไม่ประสบความสำเร็จหรือยืดเยื้อยาวนาน 252

บทที่ 1
บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การเมืองภาคประชาชน (civil politics) เป็นการเมืองที่ประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจการปกครองในระบอบประชาธิปไตยได้ใช้อำนาจด้วยตนเองในการทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อการเรียกร้องสิทธิ การปกป้องสิทธิการพิทักษ์สิทธิของตนเองหรือของชุมชนที่ตนเองมีส่วนเกี่ยวข้อง ไม่ได้ใช้อำนาจในการกระทำดังกล่าวผ่านระบบของตัวแทนหรือผู้แทน (indirect democracy) ในขณะที่ยังมีระบบตัวแทนหรือผู้แทนเป็นกลไกหลักของการปกครองระบอบประชาธิปไตยในปัจจุบัน ซึ่งในระบบการปกครองระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทน ประชาชนเป็นผู้มอบอำนาจการปกครองของตนเองให้บุคคลเหล่านั้นไปใช้อำนาจแทนตนในสภาฯการเมืองภาคประชาชนจะปรากฏขึ้นในพื้นที่ที่ตัวแทนของประชาชนในระบบการปกครองระบอบประชาธิปไตยแบบผู้แทนได้ละเลยหรือเข้าไม่ถึง (non-access) ปัญหาของประชาชนในพื้นที่นั้น ๆ รวมถึงความไม่พอเพียง (inadequacy) ของระบบประชาธิปไตยแบบผู้แทน รวมทั้ง “การเมืองภาคประชาชนเริ่มต้นขึ้นเมื่อประชาชนแสดงความรับผิดชอบต่อชะตากรรมของพวกเขาเมื่อพวกเขา “เป็นเจ้าของ” ปัญหาของพวกเขาเอง” (Mathews, 1999, p. 137) เพื่อการดำรงชีวิตที่ดีของตนเองในชุมชนในสังคมและประเทศชาติ

ทั้งนี้ การเมืองภาคประชาชนหรือการเมืองภาคพลเมืองเริ่มเคลื่อนไหวในประเทศตะวันตกมาตั้งแต่กลางคริสต์ศตวรรษที่ 18 โดยนักสังคมศาสตร์ คือ Tilly (อ้างถึงใน สมปฤณ นิยมไทย, 2552) ที่ได้ศึกษาขบวนการการเมืองเกือบทั่วโลก และได้ตีกรอบความคิดเรื่องขบวนการทางสังคมให้แคบลงโดยให้เหตุผลว่าขบวนการทางสังคมมีสาระบางประการร่วมกับรูปแบบของความเห็นโต้แย้งทางการเมือง เช่น เรื่องรัฐประหาร การหาเสียงเลือกตั้ง การหยุดงานประท้วง การปฏิวัติ และกลุ่มผลประโยชน์ทางการเมือง

สำหรับประเทศไทย ก็ให้ความสำคัญเกี่ยวกับการเมืองภาคประชาชน ดังจะพบในกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 87 (4) ระบุว่า “ส่งเสริมให้ประชาชนมีความเข้มแข็งในทางการเมือง และจัดให้มีกฎหมายจัดตั้งกองทุนพัฒนาการเมืองภาคพลเมือง เพื่อช่วยเหลือการดำเนินกิจกรรมสาธารณะของชุมชน รวมทั้งสนับสนุนการดำเนินการของกลุ่มประชาชนที่รวมตัวกันในลักษณะเครือข่ายทุกรูปแบบ ให้สามารถแสดงความคิดเห็นและเสนอความต้องการของชุมชนในพื้นที่” และ (5) ระบุว่า “ส่งเสริมและให้การศึกษาแก่ประชาชนเกี่ยวกับการพัฒนาการเมืองและการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข...” (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2551, หน้า 63) โดยมีกฎหมายลูกตามรัฐธรรมนูญฉบับนี้ที่เกี่ยวกับการเมืองภาคประชาชนออกมา 2 ฉบับ คือ พระราชบัญญัติสภาพัฒนาการเมือง พ.ศ. 2551 และพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551 (สถาบันพระปกเกล้า, สำนักงานสภาพัฒนาการเมือง, 2551) เพื่อเป็นกลไกในการพัฒนาการเมืองภาคประชาชนให้เป็นรูปธรรมในสังคมไทย

การเมืองภาคประชาชนมีแฝงหรือปรากฏอยู่หลากหลายด้าน (กฤษณ์ ศรีอินสุทธิ์, 2555; จิตติมา ผลเสวก, 2553; ดารารัตน์ คำเป็ง, 2552; นริศร ทองธิราช, 2550; บุญชัย คนใจบุญ, 2552; ประภาส ปิ่นตบแต่ง, 2556; พงษ์ทิพย์ สำราญจิตต์, 2556; ภราดร สุทธิสารากร, 2555; ยุทธการ ห้าวหาญ, 2552; สายัญ จิตตา, 2553; สุกัญญา ขูขุนทด, 2552; เสกสรร ประเสริฐกุล, 2553, หน้า 257-348; องค์การบริหารส่วนตำบลปากช่อง, 2555; อนุรักษ์เก่งเรียน, 2558; อภิชาต พิบูลย์, 2554) เช่น ด้านที่ดินทำกิน ด้านสิทธิมนุษยชน ด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านการเกษตรด้านการประมง ด้านผู้ผลิต ด้านผู้บริโภค ด้านการต่อต้านการทุจริตคอรัปชั่น ด้านการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวน พื้นที่อุทยาน พื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ด้านการต่อต้านโครงการของรัฐ ด้านแรงงาน ด้านการจัดการน้ำและด้านการต่อต้านประเทศมหาอำนาจ ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเกี่ยวกับการเมืองภาคประชาชนด้านที่ดินทำกินซึ่งการเมืองภาคประชาชนด้านที่ดินทำกินเกิดจากการที่ประชาชนประสบปัญหาเกี่ยวกับที่ดินทำกินและได้ลุกขึ้นปกป้องสิทธิเรียกร้องสิทธิ หรือพิทักษ์สิทธิของตนเองหรือของชุมชนเกี่ยวกับที่ดินทำกินเอาไว้ จึงเกิดปัญหาเรื่องที่ดินทำกินระหว่างประชาชนกับหน่วยงานของรัฐขึ้นหลาย ๆ พื้นที่ทั่ว

ประเทศดังจะพบได้จากรายงานของคณะกรรมาธิการวิสามัญแก้ไขปัญหาที่ดินทำกิน กฎหมายเกี่ยวกับที่ดินและเร่งรัดออกเอกสารสิทธิ์แก่ประชาชนของสภาผู้แทนราษฎรใน ปี 2553 พบว่า ประชาชนอาศัยและทำกินอยู่ในเขตที่ดินสงวนหวงห้ามของรัฐประเภท ต่าง ๆ จำนวนมาก คือ ป่าสงวนแห่งชาติ จำนวน 450,000 ราย เนื้อที่ 6,400,000 ไร่ อุทยานแห่งชาติ จำนวน 185,916 ราย เนื้อที่ 2,243,943 ไร่ ที่ราชพัสดุ จำนวน 161,932 ราย เนื้อที่ 2,120,196 ไร่ ที่สาธารณะประโยชน์ จำนวน 1,154,867 ไร่ ดังรายละเอียดใน ตาราง 1 ต่อไปนี้

ตาราง 1

จำนวนประชาชนที่อยู่อาศัยและทำกินในเขตที่ดินของรัฐ

ที่ดินของรัฐ	จำนวน(ราย)	เนื้อที่ (ไร่)
ป่าสงวนแห่งชาติ	450,000	6,4000,000
อุทยานแห่งชาติ	185,916	2,243,948
ที่ราชพัสดุ	161,932	2,120,196
ที่สาธารณะประโยชน์	ไม่มีข้อมูล	1,154,867
รวม	797,848	11,919,006

ที่มา. จาก *งานเสวนา "ลดความเหลื่อมล้ำในสังคมระดมยุทธศาสตร์จัดการที่ดินเพื่อคนจน,"* โดย พรพนา ก๊วยเจริญ, ณ ห้องประชุมประกอบ หุตะสิงห์ อาคารเอนกประสงค์ 1 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์ วันที่ 29 กันยายน 2558.

ทั้งนี้ ประเทศไทยมีพื้นที่ประมาณ 321 ล้านไร่แบ่งพื้นที่ตามการใช้ประโยชน์ที่ดินได้เป็น 3 ส่วน คือ เนื้อที่ป่าไม้ 102,119,540 ไร่ เนื้อที่ถือครองทางการเกษตร 149,236,233 ไร่ และเนื้อที่นอกการเกษตร 69,341,116 ไร่ (พรพนา ก๊วยเจริญ, 2558) ในปี พ.ศ. 2504 ประเทศไทยมีพื้นที่ป่า จำนวนร้อยละ 53.3 ของพื้นที่ประเทศหรือประมาณ 171 ล้านไร่ ปี พ.ศ. 2525 มีพื้นที่ป่าเหลืออยู่ ร้อยละ 30.25 ของพื้นที่ทั้งประเทศ หรือประมาณ 98 ล้านไร่ ในปี พ.ศ. 2541 มีพื้นที่ป่าเหลืออยู่ 25.3 หรือประมาณ 81 ล้านไร่ ของพื้นที่ทั้งประเทศ ปี พ.ศ. 2551 ประเทศไทยมีพื้นที่ป่าเหลืออยู่ 33.4 ของพื้นที่ประเทศ

หรือประมาณ 107 ล้านไร่ และปัจจุบัน (พ.ศ. 2559) พื้นที่ป่าเหลืออยู่ 102.3 ล้านไร่ คิดเป็นร้อยละ 31.57 ของพื้นที่ทั้งประเทศ ในขณะที่ประเทศไทยมีนโยบาย การป่าไม้ แห่งชาติ และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแหงชาติ ฉบับที่ 11 กำหนดให้มีพื้นที่ป่าไม้อย่างน้อยร้อยละ 40 ของประเทศหรือประมาณ 128.3 ล้านไร่ เพื่อการอนุรักษ์ ดิน น้ำ และทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ (กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร และกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2557, หน้า 13) จากสถิติดังกล่าว ทำให้ทราบว่าป่าไม้ในประเทศไทยถูกทำลายอย่างต่อเนื่องเป็นเหตุให้รัฐบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับที่ดินประเภทต่าง ๆ เพื่อรักษาป่าและผืนดินของรัฐเอาไว้ ส่งผลกระทบโดยตรงต่อประชาชนผู้อาศัยในที่ดินของรัฐทำให้ประชาชนหลายพื้นที่ต้องต่อสู้กับรัฐเป็นเวลายาวนานหลายปียังไม่มีข้อยุติ บางพื้นที่ประชาชนต้องอพยพออกจากที่ดินที่มีข้อพิพาทกับรัฐ หลายพื้นที่กำลังอยู่ระหว่างการพิสูจน์สิทธิ์ดังจะพบได้จากข้อมูล การพิสูจน์สิทธิ์เบื้องต้น เฉพาะในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ตามกฎหมาย จำนวน 178 แห่งของกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืชปี 2558 (ชมพูนุช หุ่นนาค, จุมพล หนิมพานิช และจารุวรรณ เมณฑกา, 2559, หน้า 21) พบว่า มีราษฎรที่เข้าสู่กระบวนการพิสูจน์สิทธิ์ประมาณ 159,336 ราย เนื้อที่รวมทั้งสิ้น 1,484,250 ไร่ โดยในจำนวนนี้มีราษฎรที่อยู่มาก่อนประกาศใช้กฎหมายกำหนดเป็นพื้นที่ป่าทั้งสิ้น 68,172 ราย เนื้อที่รวมทั้งสิ้น 978,384 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 65.92 เปอร์เซ็นต์ของพื้นที่ที่ขอพิสูจน์สิทธิ์

นอกจากนี้ เอกสารทางวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเมืองภาคประชาชนว่าด้วยเรื่องที่ดินทำกิน พบว่า มีหลากหลายปรากฏการณ์ของการเมืองภาคประชาชนว่าด้วยเรื่องที่ดินทำกินที่ประชาชนต้องลุกขึ้นต่อสู้กับอำนาจรัฐ เพื่อปกป้องสิทธิ์ของตน รักษาสิทธิ์ในที่ดินทำกินของตน (จงจิตร ปิ่นแก้ว, 2552; จิตติมา ผลเสวก, 2553; ธนเดช เชื้อสุภาพ, 2558; นริศร ทองธิราช, 2550; นเรศ ธำรงทิพยคุณ, 2548; พงษ์ทิพย์ สำราญจิตต์, 2556; ยุทธการ ห้าวหาญ, 2552; เสกสรร ประเสริฐกุล, 2553, หน้า 257-348) เช่น แนวร่วมองค์กรประชาธิปไตย ซึ่งมีมหาวิทยาลัยเที่ยงคืนเป็นแกนนำ จัดอภิปรายในหัวข้อ “การเมืองภาคประชาชนเหนือหีบเลือกตั้ง” โดยที่ประชุมเห็นร่วมกันว่า กลุ่มเอ็นจีโอน่าจะร่วมมือกันนำเสนอประเด็นหลักที่เป็นปัญหาร่วมของคนทั้งประเทศ เพื่อเสนอให้การเมืองภาคตัวแทนนำไปแก้ไขโดยเริ่มที่เรื่องที่ดินเป็นปัญหาแรก

ตัวแทนคณะกรรมการเรียกร้องสิทธิที่ดินชุมชนบะขาม ตำบลในเมือง จังหวัดขอนแก่น ประกาศหลังเดินทางมารับฟังผลข้อร้องเรียนที่กระทรวงมหาดไทย จะให้โอกาสรัฐตั้งกรรมการเพื่อแก้ไขปัญหาข้อพิพาทที่ดิน ที่รัฐอ้างว่าราษฎรบ้านบะขามบุกรุกเข้าไปอยู่ในเขตที่ดินสาธารณประโยชน์ “โคกตะลุง” แม้ว่าที่ผ่านมามีการตั้งกรรมการขึ้นมาพิจารณาหลายชุด แต่ไม่สามารถให้ความเป็นธรรมกับชาวบ้านได้ ทั้งนี้หากมีปัญหาเดิมก็จะยื่นเรื่องให้ศาลปกครองเป็นผู้ตัดสินชี้ขาด (เสกสรร ประเสริฐกุล, 2553, หน้า 257-348)

ปัญหาที่ดินทำกินของชาวบ้าน บ้านทุ่งซำเสี้ยว อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ เกิดจากการประกาศพื้นที่สาธารณะประโยชน์ ทำเลเลี้ยงสัตว์ ทุ่งซำเสี้ยว ทับซ้อนที่ดินทำกินของราษฎรบ้านทุ่งซำเสี้ยว เมื่อปี 2475 โดยชาวบ้านอยู่อาศัยที่ดินทำกินตั้งแต่ก่อน พ.ศ. 2470 กรณีพื้นที่แห่งนี้ รัฐได้เข้ารื้อถอนที่พักอาศัยของชาวบ้านและเผาทิ้ง การต่อสู้ของชาวบ้านพื้นที่นี้ ต่อสู้ตามสิทธิของตนเอง มีการเรียกร้องสิทธิตามกฎหมายของบ้านเมือง แต่ก็ถูกข่มขู่ ถูกจับกุม ถูกฟ้องร้องขึ้นศาลบางคนมีคดีติดตัวมาถึงปัจจุบัน ทั้งนี้ภาครัฐในระดับท้องถิ่นต้องการพื้นที่แห่งนี้เป็นที่ทิ้งขยะ (จิตติมา ผลเสวก, 2553, หน้า 86-96)

สหพันธ์เกษตรกรภาคเหนือ (สกน.) (อ้างถึงใน เสกสรร ประเสริฐกุล, 2553, หน้า 291-292) ยื่นเรื่องต่อศาลจังหวัดลำพูน ขอประกันตัวชาวบ้าน จังหวัดลำพูน ที่ถูกตำรวจจับกุมคดีบุกรุกที่ดินของบริษัทสุวิทย์และเพื่อนการเกษตรแอนด์คันทรี่คลับ หลังจากเคยยื่นเรื่องประกันตัวมาแล้วครั้งหนึ่งแต่ศาลยังคงไม่ให้ประกันตัว ทั้งนี้ชาวบ้านถูกจับกุมในข้อหาร่วมกันบุกรุกอสังหาริมทรัพย์ของเอกชน ระหว่างเข้าไปแผ้วถางทำกินที่ที่ดินผืนดังกล่าว ซึ่งหนึ่งในพื้นที่นำร่องปฏิรูปที่ดินตามมติ ครม. วันที่ 9 เมษายน 2545 ที่ สกน. ได้เจรจากับรัฐบาล โดยตกลงกันว่าจะมีการนำร่องปฏิรูปที่ดินรกร้างว่างเปล่า ซึ่งใช้ค้ำประกันหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ (NPL) และระหว่างการแก้ไขปัญหาที่ดินของราษฎรนั้น จะต้องยุติการข่มขู่ และจับกุมดำเนินคดี แต่ปรากฏว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจได้อ้างว่ามติ ครม. ดังกล่าวยังมาไม่ถึงจังหวัด อย่างไรก็ตามทาง สกน. ยืนยันจะยื่นประกันตัวผู้ต้องหาเพื่อต่อสู้คดีต่อ ทั้งนี้เพราะคณะกรรมการแก้ไขปัญหา

ที่ดินระดับจังหวัดได้ชี้ชัดว่าที่ดินผืนนี้เป็นที่สาธารณ ประโยชน์ แต่กลับมีการนำไปออกเอกสารสิทธิ์ให้ทางบริษัทครอบครองโดยมิชอบ

ปัญหาที่ดินทำกินของชาวบ้านคลองโยง ตำบลคลองโยง อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม ประสบปัญหาเรื่องค่าเช่าที่ดินทำนาแพงเกินเหตุ ชาวบ้านได้รวมตัวกันต่อสู้เรื่องค่าเช่าที่ดินทำนา ที่แพงโหดเหี้ยมมาตั้งแต่ พ.ศ. 2549 และได้ยกระดับการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิในที่ดินทำกินและการคัดค้านการเรียกเก็บค่าเช่าที่ดินของกรมธนารักษ์ในกรณีที่ดินราชพัสดุคลองโยง จากการเคลื่อนไหวระดับท้องถิ่นเป็นการขยายระดับการรับรู้ไปยังสาธารณะ ซึ่งแกนนำได้ใช้พื้นที่สื่อเป็นเครื่องมือสำคัญ เป็นยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวที่เป็นการต่อสู่ ด้วยข่าวสาร แกนนำชาวบ้านเป็นผู้ผลิตข่าวสาร และอยู่ในฐานะผู้นำเสนอข่าวสารที่ชาวบ้านต้องการให้สาธารณชนรับรู้พื้นที่สื่อในการนำเสนอประเด็นปัญหาและการทวงถามการแก้ไขปัญหาจากภาครัฐผ่านพื้นที่สื่อ ทำให้ประสบความสำเร็จในการเรียกร้องสิทธิที่ดินทำกินของชาวบ้านคลองโยง ออกมาในรูปแบบของโฉนดชุมชนแห่งแรกของประเทศไทย (ปิยะนาถ วชิรบัณฑูร, 2554)

นอกจากนี้การศึกษาของนริศร ทองธิราช (2550) วิจัยเรื่อง "*นโยบายของรัฐกับปัญหาที่ดินของเกษตรกร: กรณีศึกษา การแก้ไขปัญหาเกษตรกรที่จังหวัดสกลนคร*" ซึ่งเป็นผลงานการวิจัยระดับปริญญาเอกปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาเกี่ยวกับที่ดินทำกินของเกษตร คือ ปัญหาการใช้กรรมสิทธิ์ที่ดินที่ราษฎรได้ขออยู่อาศัยและทำกินในเขตพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ เขตอุทยานแห่งชาติ และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ที่สาธารณะประโยชน์ ที่ราชพัสดุ และเขตที่ดินในพื้นที่ที่ประกาศเขตปฏิรูปที่ดินเพียงพื้นที่บางส่วน และปัญหาที่ดินถูกทอดทิ้งให้รกร้างว่างเปล่า ไม่ถูกใช้ประโยชน์หรือใช้ไม่ถูกประเภทไม่มีประสิทธิภาพไม่สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ ทำให้ที่ดินที่เป็นทรัพย์สินของชาติจำนวนมาก เป็นทรัพย์สินที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ (non-performing asset) หรือก่อให้เกิดรายได้เพียงเล็กน้อยไม่คุ้มค่า และปัญหาเกษตรกร ผู้ไม่มีสิทธิ์โดยชอบด้วยกฎหมายในที่ดินที่ครอบครองทำประโยชน์ เกษตรกรส่วนใหญ่ครอบครองทำประโยชน์จากที่ดิน มาเป็นเวลานาน แต่ยังไม่ได้รับเอกสารสิทธิ์ หรือรับรองสิทธิในที่ดิน

จังหวัดเพชรบูรณ์เป็นอีกจังหวัดหนึ่งที่ประสบปัญหาเรื่องที่ดินทำกินหลากหลายกรณีมาก ทั้งปัญหาที่ดินทำกินที่อยู่ในพื้นที่ป่าและปัญหาที่ดินที่ไม่ได้อยู่ในพื้นที่ป่า (ดูรายละเอียดในบทที่ 2 ภายใต้หัวข้อ “กรณีปัญหาที่ดินทำกินของจังหวัดเพชรบูรณ์” หน้า 87) อีกทั้งจังหวัดเพชรบูรณ์เป็นจังหวัดที่อยู่ในพื้นที่วิกฤตรุนแรงระดับประเทศ (กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร และกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2557, หน้า 16) ในการบุกรุกป่าการบุกรุกที่ดินของรัฐเพื่อใช้ที่ดินทำกิน รวมทั้งปัญหาการทับซ้อนสิทธิ์ในที่ดินทำกินโดยรัฐต่อประชาชนทำให้มีข้อพิพาทหรือมีความขัดแย้งเกี่ยวกับปัญหาที่ดินทำกินเกิดขึ้น เป็นผลให้ประชาชนที่ได้ครอบครองที่ดินทำกินในผืนดินเหล่านั้นต้องต่อสู้เพื่อปกป้องสิทธิเรียกร้องสิทธิหรือพิทักษ์สิทธิในที่ดินทำกินของตนในรูปแบบของการเมืองภาคประชาชนซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่น่าสนใจศึกษาเป็นอย่างยิ่ง โดยมีทั้งพื้นที่ของการต่อสู้ในรูปแบบของการเมืองภาคประชาชนในเรื่องที่ดินทำกินที่ประสบความสำเร็จและพื้นที่ที่ไม่ประสบความสำเร็จ หรือยืดเยื้อยาวนาน (ดูรายละเอียดในบทที่ 2 ภายใต้หัวข้อ “บริบทของพื้นที่วิจัย” หน้า 76) นอกจากนี้ การประชุมสมัชชาประชาธิปไตยชุมชน จังหวัดเพชรบูรณ์ ณ ห้องประชุมหมื่นจง มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2555 โดยสภาพัฒนาการเมืองจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยมีตัวแทนองค์กรชุมชนตาม พรบ. สภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551 ทุกองค์กรของจังหวัดเพชรบูรณ์เข้าร่วมประชุม พบว่า ปัญหาใหญ่และเป็นปัญหาสำคัญของจังหวัดเพชรบูรณ์ คือ ปัญหาเรื่องที่ดินทำกินของชาวบ้าน (ผู้นำเครือข่ายภาคพลเมืองจังหวัดเพชรบูรณ์, 2555, หน้า 1)

จากสภาพปัญหาเกี่ยวกับที่ดินทำกินที่ได้กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นจะพบได้ว่าการเมืองภาคประชาชนว่าด้วยเรื่องที่ดินทำกินมีการต่อสู้ของชาวบ้านในแต่ละพื้นที่บ้างก็สำเร็จ บ้างก็ไม่ประสบความสำเร็จหรือยืดเยื้อยาวนาน ปรากฏการณ์เหล่านี้ทำให้ผู้วิจัยมีคำถามการวิจัยว่ารูปแบบของการเมืองภาคประชาชนว่าด้วยเรื่องที่ดินทำกินที่ประสบความสำเร็จและรูปแบบการเมืองภาคประชาชนว่าด้วยเรื่องที่ดินทำกินที่ไม่ประสบความสำเร็จหรือยืดเยื้อยาวนานมีรูปแบบอย่างไร รวมทั้งอยากทราบว่านโยบายของรัฐต่อการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินในช่วงสมัยรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ถึงสมัยรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร พ.ศ. 2555 เป็นอย่างไรในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกิน

โดยมีพื้นที่การวิจัย คือ จังหวัดเพชรบูรณ์ เนื่องจากเป็นจังหวัดที่อยู่พื้นที่วิกฤตรุนแรงระดับที่ 1 ของประเทศ (กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักรและกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2557, หน้า 16) ในการบุกรุกป่า บุกรุกที่ดินของรัฐเพื่อใช้ที่ดินทำกิน และเป็นพื้นที่ทับซ้อนในที่ดินทำกินระหว่างรัฐกับประชาชนทำให้มีข้อพิพาทหรือมีความขัดแย้งเกี่ยวกับปัญหาที่ดินทำกินเกิดขึ้นระหว่างรัฐกับประชาชน เป็นผลให้ประชาชนที่ได้ครอบครองที่ดินทำกินในผืนดินเหล่านั้นต้องต่อสู้เพื่อปกป้องสิทธิ เรียกร้องสิทธิ หรือพิทักษ์สิทธิในที่ดินทำกินของตน ในรูปแบบของการเมืองภาคประชาชนซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่น่าสนใจศึกษาอย่างยิ่ง โดยมีทั้งพื้นที่ของการต่อสู้ในรูปแบบของการเมืองภาคประชาชนในเรื่องที่ดินทำกินที่ประสบความสำเร็จ และพื้นที่ของการต่อสู้ในรูปแบบของการเมืองภาคประชาชนในเรื่องที่ดินทำกินที่ไม่ประสบความสำเร็จหรือยืดเยื้อยาวนาน ตามเนื้อหาที่ได้นำเสนอไว้ในบทที่ 2 เรื่องข้อมูลทั่วไปของพื้นที่วิจัย และบทที่ 4 ผลของการวิเคราะห์ข้อมูล

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาที่ได้กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้ทำวิจัยเรื่อง “รูปแบบการเมืองภาคประชาชนว่าด้วยเรื่องที่ดินทำกิน” ขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์รูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินที่ประสบความสำเร็จ

2. เพื่อวิเคราะห์รูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินที่ไม่ประสบความสำเร็จหรือยืดเยื้อยาวนาน

3. เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบความสำเร็จ และหรือความล้มเหลวเกี่ยวกับรูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกิน

4. เพื่อวิเคราะห์นโยบายของรัฐต่อปัญหาที่ดินทำกิน ในช่วงสมัยรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ถึงสมัยรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร พ.ศ. 2555

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา

ขอบเขตของเนื้อหาของการวิจัยครั้งนี้ มุ่งวิเคราะห์รูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินที่ประสบความสำเร็จวิเคราะห์รูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินที่ไม่ประสบความสำเร็จหรือยืดเยื้อยาวนาน วิเคราะห์เปรียบเทียบความสำเร็จ และหรือความล้มเหลวเกี่ยวกับรูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกิน และวิเคราะห์นโยบายของรัฐต่อปัญหาที่ดินทำกิน ในช่วงสมัยรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ถึงสมัยรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร พ.ศ. 2555

ขอบเขตด้านประชากร (ผู้ให้ข้อมูลหลัก key informants)

ประชากรหรือผู้ให้ข้อมูลหลัก (key informants) ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ กำหนดเป็นตัวแทนของชาวบ้านที่ได้รับความเดือดร้อนจากกรณีปัญหาเกี่ยวกับที่ดินทำกิน ตัวแทนของหน่วยงานที่เป็นคู่กรณีเกี่ยวกับปัญหาที่ดินทำกิน ตัวแทน NGO ที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่นั้น ๆ และตัวแทน กบร. ของพื้นที่วิจัย

ขอบเขตด้านพื้นที่

ขอบเขตด้านพื้นที่ของการวิจัยคือ บ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา ตำบลปากช่อง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ และบ้านน้ำคำเหนือ ตำบลปากช่อง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยผู้วิจัยได้จัดหมวดหมู่ของพื้นที่การวิจัยออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. พื้นที่ของการวิจัยที่มีการดำเนินการเกี่ยวกับการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินที่ประสบความสำเร็จ คือ บ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา ตำบลปากช่อง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์

2. พื้นที่ของการวิจัยที่มีการดำเนินการเกี่ยวกับการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินที่ไม่ประสบความสำเร็จหรือยืดเยื้อยาวนาน คือ บ้านน้ำคำเหนือ ตำบลปากช่อง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์

ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาในการศึกษา คือ ช่วง พ.ศ. 2540-2557 ก่อน คสช. (คณะรักษาความสงบแห่งชาติ)

เนื่องจากปี พ.ศ. 2540 ประเทศไทยมีรัฐธรรมนูญฉบับแรกที่ส่งเสริมให้ประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งปรากฏการณ์นี้เป็นเรื่องของประชาธิปไตยโดยตรง กล่าวคือประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจปกครองได้ใช้อำนาจทางการเมืองด้วยตนเองไม่ได้ใช้ผ่านระบบผู้แทนซึ่งในขณะที่ยังมีระบบผู้แทนอยู่ อีกทั้งการเมืองภาคประชาชนซึ่งเป็นคำสำคัญ (key word) ของการวิจัยครั้งนี้ก็เป็นเรื่องของประชาธิปไตยโดยตรงเช่นกัน และ คสช. ขัดต่อระบบประชาธิปไตยโดยตรง จึงทำการศึกษาวิจัยในช่วง พ.ศ. 2540-2557 ก่อน คสช.

นิยามศัพท์เฉพาะ

การเมืองภาคประชาชน หมายถึง การเมืองที่เกิดจากประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ได้ใช้อำนาจด้วยตนเอง ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของตนเองด้วยการร้องทุกข์ การตรวจสอบอำนาจรัฐ การประท้วงอำนาจรัฐ การร่วมมือแก้ไขวิกฤตหรือความผูกพันในทางสร้างสรรค์กับรัฐหรือคู่กรณีพิพาทเกี่ยวกับที่ดินทำกิน เพื่อเบียดแย่งพื้นที่มาเป็นของประชาชน การอารยะขัดขืน การสานเสวนาหาทางออก และความสามารถในการเจรจาต่อรองเพื่อการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของจังหวัดเพชรบูรณ์

ที่ดินทำกิน หมายถึง ที่ดินซึ่งประชาชนผู้เป็นพลเมืองของรัฐได้ทำกิน ได้ถือครองหรือมีสิทธิในที่ดินผืนนั้นเพื่อทำกิน และประสบกับปัญหาเกี่ยวกับที่ดินผืนนั้นในพื้นที่ต่อไปนี้

1. ปัญหาที่ดินทำกินของชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา ตำบลปากช่อง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ กับเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์

2. ปัญหาที่ดินทำกินของชาวบ้านน้ำคำเหนือ ตำบลปากช่อง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ กับองค์การบริหารส่วนตำบลปากช่องและอำเภอหล่มสักในฐานะหน่วยงานที่รับผิดชอบที่ดิน นสล. บ้านน้ำคำเหนือ

รูปแบบการเมืองภาคประชาชนว่าด้วยเรื่องที่ดินทำกิน หมายถึง รูปแบบที่ประสบความสำเร็จ และรูปแบบที่ยังไม่ประสบความสำเร็จหรือยืดเยื้อยาวนาน เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของประชาชนในพื้นที่ของการวิจัยครั้งนี้

รูปแบบที่ประสบความสำเร็จ หมายถึง รูปแบบของการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินที่ประสบความสำเร็จ โดยประชาชนมีสิทธิทำกินในที่ดินของตนเองต่อไปไม่ถูกย้ายออกไปนอกพื้นที่ไปอยู่อาศัยทำกินที่อื่นผ่านข้อตกลงร่วมกันของชาวบ้านกับคู่กรณี และบุคคลที่เกี่ยวข้องในการแก้ไขปัญหาที่ดินในพื้นที่วิจัย หรือได้รับเอกสารสิทธิในที่ดินซึ่งแสดงตนว่าเป็นเจ้าของที่ดินทำกินผืนนั้น ๆ ตามความต้องการของประชาชน ด้วยการร้องทุกข์ การตรวจสอบอำนาจรัฐ การประท้วงอำนาจรัฐ การร่วมมือแก้ไขวิกฤต หรือความผูกพันในทางสร้างสรรค์กับรัฐเพื่อเบียดแย่งพื้นที่มาเป็นของประชาชน การอารยะขัดขืน การสานเสวนาหาทางออก และความสามารถในการเจรจาต่อรองกับคู่กรณี หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องเพื่อการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่จังหวัดเพชรบูรณ์

รูปแบบที่ไม่ประสบความสำเร็จหรือยืดเยื้อยาวนาน หมายถึง รูปแบบของการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินที่ไม่สำเร็จ หรือยืดเยื้อยาวนาน ด้วยการร้องทุกข์ การตรวจสอบอำนาจรัฐการประท้วงอำนาจรัฐ การร่วมมือแก้ไขวิกฤต หรือความผูกพันในทางสร้างสรรค์กับรัฐเพื่อเบียดแย่งพื้นที่มาเป็นของประชาชน การอารยะขัดขืน การสานเสวนาหาทางออก และความสามารถในการเจรจาต่อรองกับคู่กรณี หรือบุคคลที่เกี่ยวข้อง เพื่อการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยประชาชนอาจจะมีสิทธิทำกินในที่ดินต่อไป แต่ไม่มีความแน่นอนว่าต้องโยกย้ายออกนอกพื้นที่ไปอาศัยทำกินอยู่พื้นที่อื่น หรือต้องเช่าที่ดินของตนเองทำกิน หรือจะมีแนวปฏิบัติต่อกันอย่างไรซึ่งยังไม่มีข้อยุติ

นโยบายของรัฐ หมายถึง กฎหมาย พระราชบัญญัติ พระราชกฤษฎีกา นโยบายรัฐบาล ระเบียบ ข้อบังคับ แผน ประกาศ คำสั่ง แนวทาง วิธีการ และมาตรการในการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ ในช่วงสมัยรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ถึงสมัยรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร พ.ศ. 2555 และหมายความรวมถึง มติ ครม. 30 มิถุนายน พ.ศ. 2541 รวมถึงมาตรการหรือแนวทางแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินที่นำมาใช้แก้ไขปัญหาที่ดินทำกินให้กับชาวบ้านในพื้นที่การวิจัย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้รูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินที่ประสบความสำเร็จ เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่ดินทำของของประชาชนในจังหวัดเพชรบูรณ์และจังหวัดอื่น ๆ ที่มีกรณีปัญหาในลักษณะเดียวกันกับพื้นที่จังหวัดเพชรบูรณ์

2. ได้รูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินที่ไม่ประสบความสำเร็จ หรือยืดเยื้อยาวนาน เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงแก้ไข และนำรูปแบบที่ประสบความสำเร็จในข้อ 1 มาปรับใช้กับพื้นที่ของตนเอง เพื่อการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินอย่างเหมาะสม

3. ได้ผลของการเปรียบเทียบความสำเร็จ และหรือความล้มเหลวเกี่ยวกับรูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกิน เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติที่เกิดผลสำเร็จ เพื่อแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่การวิจัย

4. ได้ผลวิเคราะห์นโยบายของรัฐต่อปัญหาที่ดินทำกิน ในช่วงสมัยรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ถึงสมัยรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร พ.ศ. 2555 เพื่อนำมาประกอบการวิเคราะห์ข้อมูลของงานวิจัยครั้งนี้

ประโยชน์ที่จะนำไปใช้ในการพัฒนาส่วนภูมิภาคที่นักศึกษามีภูมิลำเนาอยู่

1. ประชาชนส่วนภูมิภาคในพื้นที่ของการวิจัยได้รูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินที่ประสบความสำเร็จ เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของของประชาชนได้อย่างชัดเจนตรงกับบริบทท้องถิ่น

2. ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนในส่วนภูมิภาคของพื้นที่การวิจัย ได้รูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกิน ทั้งรูปแบบที่สำเร็จและรูปแบบที่ไม่สำเร็จ หรือยืดเยื้อยาวนาน ไปศึกษาเปรียบเทียบ เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับที่ดินทำกินได้เป็นรูปธรรมสอดคล้องกับสภาพปัญหาของแต่ละพื้นที่

บทที่ 2
แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเมืองภาคประชาชนว่าด้วยเรื่องที่ดิน ทำกิน ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อนี้

1. แนวความคิดเกี่ยวกับการเมืองภาคประชาชน
2. ทฤษฎีการระดมทรัพยากร (resource mobilization theory)
3. ทฤษฎีกระบวนการทางการเมือง (political process theory)
4. ทฤษฎีการสร้างกรอบวาทกรรมทางวัฒนธรรม (cultural framing theory)
5. การเมืองภาคประชาชนในกระบวนการนโยบาย
6. ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับที่ดินทำกิน
7. แนวทาง วิธีการ และมาตรการในการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ
9. ข้อมูลทั่วไปของจังหวัดเพชรบูรณ์
10. บริบทของพื้นที่วิจัย
11. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
12. กรอบแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย

ซึ่งจะนำเสนอตามลำดับข้างต้นดังนี้

แนวความคิดเกี่ยวกับการเมืองภาคประชาชน

“การเมืองภาคประชาชน” (civil politics) เป็นการเมืองที่ประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจการปกครองในระบอบประชาธิปไตยได้ใช้อำนาจด้วยตนเองไม่ได้ใช้อำนาจผ่านผู้แทน ในขณะที่ยังมีระบบผู้แทน (indirect democracy) ซึ่งประชาชนเป็นผู้มอบอำนาจการปกครองให้บุคคลเหล่านี้ไปใช้อำนาจแทนตนในสภาฯ โดยการเมืองภาคประชาชน

จะปรากฏขึ้นในพื้นที่ที่ผู้แทนหรือตัวแทนประชาชนได้ละเลย หรือเข้าไม่ถึง (non-access) ปัญหาของประชาชนในพื้นที่นั้น ๆ

จากการศึกษาเกี่ยวกับการเมืองภาคประชาชน ผู้วิจัยได้ประมวลแนวความคิดเกี่ยวกับการเมืองภาคประชาชน ได้ดังนี้

พ.ศ. 2555 คำว่า “การเมืองภาคประชาชน” (people’s politics) ได้ถูกเรียกเป็น “การเมืองภาคพลเมือง” และใช้คำศัพท์ภาษาอังกฤษ คือ civil politics ซึ่งคำว่า “การเมืองภาคพลเมือง” พบได้ในกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2551, หน้า 63) และยังพบในหนังสือ และเอกสารทางวิชาการอีกหลายเล่ม (ณรงค์ บุญสวยขวัญ, 2552; เดวิด แมทธิวส์, 2552; สมปฤณ นิยมไทย, 2552, หน้า 13-21; สำนักงานสภาพัฒนาการเมือง สถาบันพระปกเกล้า, 2551; สำนักงานสภาพัฒนาการเมือง สถาบันพระปกเกล้า, 2553; สำนักพัฒนาการเมืองและการมีส่วนร่วม สถาบันพระปกเกล้า, 2553)

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะใช้คำว่า “การเมืองภาคประชาชน” และใช้คำศัพท์ภาษาอังกฤษเป็น civil politics เพื่อให้เข้ากับบริบทของงานวิจัยเกี่ยวกับที่ดินทำกินของประชาชน ทั้งนี้ จากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับการเมืองภาคประชาชน พบว่าการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับการเมืองภาคประชาชนขาดการนำเสนอองค์ความรู้เกี่ยวกับเรื่องนี้อย่างเป็นระบบที่เข้าใจง่าย และกระชับ ผู้วิจัยจึงได้ประมวลองค์ความรู้เกี่ยวกับเรื่องนี้ขึ้นใหม่จากวรรณกรรมทั้งหมดที่เกี่ยวข้อง ภายใต้แนวความคิดเกี่ยวกับการเมืองภาคประชาชน (civil politics) ดังนี้

ความหมายการเมืองภาคประชาชน

Mathews (1999) ได้กล่าวถึงการเมืองภาคประชาชน คือ “การสนใจร่วมกันของคนในชุมชน และร่วมกันสานเสวนาหาทางออก หาทางแก้ไขปัญหาร่วมกันผ่านการสานเสวนา (deliberation)” โดยการสานเสวนาจะเริ่มต้นด้วยการสนทนา (dialogue) แล้วจึงดำเนินการสานเสวนาตามลำดับ

นอกจากนี้ Mathews (1999, pp. 121-122) ยังได้กล่าวถึงการเมืองภาคประชาชนว่า เมื่อพลเมืองพบว่าพวกเขาถูกผลักออกไปจาก “ความเป็นปกติของการเมือง” บ่อยครั้ง

ที่พวกเขาเอาเรื่องราวต่าง ๆ นั้นมาทำเอง หรืออาจกล่าวได้ว่าพวกเขาหันกลับมาดูว่าอะไรที่พวกเขาสามารถทำเองได้ พวกเขาปฏิบัติการเมืองภาคพลเมือง (citizen politics) และยังกล่าวถึงการเมืองภาคประชาชนหมายความรวมถึง ความมานะพยายามทั้งเป็นทางการ และไม่เป็นทางการเพื่อแก้ไขปัญหาร่วมกัน และเพื่อความกินดีอยู่ดีของพวกเขาในวันข้างหน้า

อเนก เหล่าธรรมทัศน์ (2550, หน้า 60) ได้กล่าวถึงแนวคิดประชาธิปไตยใหม่ (การเมืองภาคประชาชน) ในหนังสือการเมืองของพลเมือง: สู่สหัสวรรษใหม่ คือ ประชาธิปไตยที่ประชาชนปกครองดูแลตนเอง (self-government democracy) เป็นการปกครองหรือการบริหารและการพัฒนาบ้านเมืองด้วยตนเองด้วยพวกกันเอง

เสกสรร ประเสริฐกุล (2548, หน้า 144; 2552, หน้า 140; 2553, หน้า 140) ได้ให้ความหมาย การเมืองภาคประชาชน คือ การเมืองแบบมีส่วนร่วมของพลเมือง (participatory democracy) ซึ่งครอบคลุมทั้งการเคลื่อนไหวของสาธารณชนทั่วไปในการแสดงความเห็นเกี่ยวกับนโยบายหรือกิจกรรมสาธารณะ และการเคลื่อนไหวของประชาชนเฉพาะกลุ่ม เพื่อแสดงสิทธิในการกำหนดวิถีชีวิตของตนเอง หรือเพื่อยับยั้งการกระทำของรัฐที่ส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์ของพวกเขา

ประเวศ วะสี (2551, หน้า 12) ได้ให้ความหมายของการเมืองภาคประชาชน หมายถึง พลเมืองที่มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายสาธารณะ การวางแผน การขับเคลื่อนการพัฒนาและการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐทุกระดับ

ณรงค์ บุญสวยขวัญ (2552, หน้า 17) ระบุว่า การเมืองภาคประชาชน หมายถึง การที่พลเมืองในฐานะสมาชิกของสังคมการเมือง เข้าไปเกี่ยวข้องกับกระบวนการของการใช้อำนาจของสมาชิก อันมาจากจิตสำนึกถึงสิทธิเสรีภาพของตนเอง ท่ามกลางการเมืองเชิงสถาบัน และการเมืองเชิงตัวแทน เพื่อตัดสินใจในการจัดการตนเองและร่วมกันเพื่อทำกิจกรรมของชุมชน และสาธารณะให้เกิดความสุขจนเป็นสังคมการเมืองที่ดี

ธีรยุทธ บุญมี (2543, หน้า 13) ได้นำเสนอไว้ว่า การเมืองภาคประชาชน มีชื่อเรียกหลายชื่อตามเป้าหมายที่แตกต่างกัน ดังนี้ การเมืองภาคปริมณฑลสาธารณะ (public sphere) ที่มุ่งสร้างพื้นที่ เวที กลไกส่วนกลาง ที่ไม่ใช่รัฐสภาที่จะถกเถียงสร้างประเด็นต่าง ๆ ขยายสิทธิอำนาจต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม การเมืองภาคประชาสังคม (civil society)

หรือ การเมืองภาคพลเมือง (citizen politics) ที่เน้นการมีส่วนร่วมที่แข็งขัน ของบุคคล องค์กรต่าง ๆ ในสังคมที่จะถกเถียงและบรรลุข้อตกลงในประเด็นปัญหาต่าง ๆ หรือผลักดันบางประเด็นให้เป็นนโยบายของรัฐ และการเมืองภาคประชาชน (people's politics) หรือขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ (new social movement) ที่มุ่งเคลื่อนไหวสร้างจิตสำนึกคนในประเด็นผลประโยชน์ร่วมของมนุษยชาติ

จากความหมายของการเมืองภาคประชาชนที่ได้กล่าวมาข้างต้น ประมวลได้ว่า "การเมืองภาคประชาชน" หมายถึง การเมืองที่เกิดจากประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจการปกครองในระบอบประชาธิปไตยได้ใช้อำนาจด้วยตนเอง ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อการเรียกร้องสิทธิ การปกป้องสิทธิหรือการพิทักษ์สิทธิของตนเอง หรือของชุมชนที่ตนเองมี ส่วนเกี่ยวข้องในขณะที่ยังมีระบบผู้แทน โดยการเมืองภาคประชาชนจะปรากฏขึ้นในพื้นที่ ที่ผู้แทนได้ละเลย หรือเข้าไม่ถึงปัญหาของประชาชนในพื้นที่นั้น ๆ ซึ่งเป็นการแสดงความรับผิดชอบต่อชะตากรรมของตนเองต่อปัญหาต่าง ๆ ที่พวกเขาเป็นเจ้าของ ทั้งนี้เพื่อการดำรงชีวิตที่ดีในชุมชน สังคม และประเทศชาติ

สาเหตุของการก่อเกิดการเมืองภาคประชาชน

สาเหตุของการก่อเกิด "การเมืองภาคประชาชน" มีสาเหตุของการก่อเกิดการเมืองภาคประชาชนที่ทำให้ประชาชนหลายหมู่เหล่าออกมาเคลื่อนไหวเรียกร้องสิทธิประโยชน์ของตนดังนี้ การเข้าไม่ถึง (inaccessibility) กระบวนการใช้อำนาจของรัฐ ซึ่งมุ่งสนองตอบการขยายตัวของทุน โดยไม่สนใจผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อกลุ่มชนที่เสียเปรียบ ความจำเป็นทางการเมือง (political necessity) ของกลุ่มชนในระดับรากหญ้า ที่ต้องการรักษาสิทธิ หรือผลประโยชน์อันชอบธรรมของตนเองเอาไว้ ความไม่พอเพียง (inadequacy) ของระบอบประชาธิปไตยแบบผู้แทน กล่าวคือ ระบอบรัฐสภาไม่มีคุณสมบัติครบถ้วนพอที่จะรับผิดชอบแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่ประเทศชาติเผชิญได้ และระบอบรัฐสภาอาจจะเป็นปัญหาเสียเอง ระบบประชาธิปไตย ทุกประเทศ การเมืองภาคตัวแทนไม่สามารถตอบสนองชาวบ้านได้จะตอบสนองเฉพาะ บางกลุ่ม การเมืองในระบบผู้แทนไม่ได้มุ่งแก้ปัญหาประชาชนในระดับรากหญ้า แต่เป็นการเมืองที่มุ่งจัดสรรระบบอำนาจภายในของชนชั้นนำ ไม่ใช่การเมืองเพื่อประชาชน การเมืองแบบผู้แทนจดจ่ออยู่กับการให้ได้ทางออกในแก้ไขปัญหา

เร็ว ๆ มากกว่าการศึกษาหาที่มาของปัญหาให้ชัดเจน ก่อนการแก้ไขปัญหาร่วมกับเจ้าของปัญหา การเมืองแบบผู้แทนเน้นความต้องการของผู้นำ ซึ่งเป็นผู้หาแนวทางแก้ไขปัญหา ไม่ได้มองเสียงเรียกร้องหรือปัญหาที่แท้จริงของประชาชน การเมืองแบบผู้แทนเน้นการคงใช้อำนาจอย่างรอบคอบ และเสริมพลังอำนาจกับผู้ที่ไม่มีอำนาจ ไม่ได้มุ่งหารูปแบบการแก้ไขปัญหาที่มาจากชุมชน การเมืองแบบผู้แทนเกี่ยวข้องกับทรัพยากรทางการเงินมาก และเป็นไปตามกฎหมาย ไม่ได้เน้นจิตสาธารณะ (public will) เป็นฐานของทุนทางการเมือง การเมืองแบบผู้แทนประเมินที่ความต้องการของประชาชน ไม่ได้ประเมินที่ ความสามารถของประชาชน การเมืองแบบผู้แทนใช้ภาษาสนับสนุนตนเอง และมุ่งเอาชนะกัน ไม่ได้มุ่งใช้ภาษาของการแก้ปัญหาให้ได้จริง ๆ และไม่เน้นสร้างความสัมพันธ์ในการแก้ไขปัญหาประชาชน การเมืองแบบผู้แทนอยู่กับประการต่าง ๆ นานา ไม่ได้ใช้ความหลากหลาย และเอาหลายกลุ่มมาทำงานร่วมกัน การเมืองแบบผู้แทนมองหาพื้นที่สาธารณะ เพื่อเอาคืนไม่ได้มองหาทิศทางเพื่อการแก้ไข การเมืองแบบผู้แทนให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนไม่ได้สอนทักษะ ที่ได้ผลจริงในการปฏิบัติ ในพื้นที่สาธารณะเพื่อการแก้ไขปัญหา การเมืองแบบผู้แทนเกี่ยวข้องกับการประสาน การปฏิบัติไม่ได้มุ่งเน้นการร่วมกัน หรือการช่วยเหลือกันในทางปฏิบัติ และการเมืองแบบผู้แทนสร้างสรรค์เหตุการณ์สาธารณะไม่ได้สร้างพื้นที่สาธารณะ (เสกสรร ประเสริฐกุล, 2553, หน้า 92-95; Mathews, 1999, pp. 136-137)

ลักษณะของการเมืองภาคประชาชน

ลักษณะของการเมืองภาคประชาชนของ Mathews (1999, pp. 136-137) มีดังนี้คือ การเมืองภาคประชาชนเริ่มต้นเมื่อประชาชนมีความรับผิดชอบต่อโชคชะตาหรือชะตากรรมที่อยู่ต่อหน้าพวกเขา เมื่อพวกเขาเป็นเจ้าของปัญหาต่าง ๆ ของเขาเอง การเมืองภาคประชาชนจดจ่อ เอาใจใส่กับการสร้างความชัดเจน และถ้ามีความจำเป็นก็จะทบทวนปัญหาเหล่านั้นอีก ก่อนที่จะขับเคลื่อนไปสู่การแก้ไขปัญหา การเมืองภาคประชาชนเน้นความสำคัญกับการเรียกร้องของประชาชน ต่อความรับผิดชอบของพวกเขา และนำมาซึ่งการแก้ไขปัญหาด้วยพวกเขาเอง การเมืองภาคประชาชนเน้นการสร้างรูปแบบใหม่ของอำนาจ ในทุกระดับชุมชน การเมืองภาคประชาชนใช้จิตสาธารณะ (public will) เป็นฐานของทุนทางการเมือง การเมืองภาคประชาชนประเมินความสามารถของพวกเขา การเมือง

ภาคประชาชนใช้ภาษาของการแก้ปัญหาได้จริง ๆ และสร้างความสัมพันธ์ในการแก้ไขปัญหาการเมืองภาคประชาชนใช้ความหลากหลาย และเอาหลายกลุ่มมาทำงานร่วมกันเพื่อแก้ปัญหา การเมืองภาคประชาชนมองที่สาธารณะ เพื่อกำหนดทิศทางแก้ไข การเมืองภาคประชาชนสอนทักษะที่ได้ผลจริง ของการปฏิบัติในพื้นที่สาธารณะ การเมืองภาคประชาชนเกี่ยวกับการร่วมกันหรือการช่วยเหลือกันในทางปฏิบัติ และการเมืองภาคประชาชนสร้างพื้นที่สาธารณะ

หลักการสำคัญของการเมืองภาคประชาชน

หลักการสำคัญของการเมืองภาคประชาชนของ Mathews (อ้างถึงใน ณรงค์ บุญสวยขวัญ, 2552, หน้า 12-13) คือ หลักแห่งการตอบสนอง (responsibility) คือ การเริ่มต้นที่การตอบสนองตัวเอง เมื่อผู้คนพิจารณาเห็นปัญหาของตน พวกเขาจะจัดการแก้ไขปัญหาเพื่อตอบสนองความต้องการของตนเอง ในขณะที่ระบบของตัวแทนยังทำบทบาทหน้าที่อยู่ หลักแห่งความสามารถ (capacity) คือ การเริ่มต้นที่พลเมืองตระหนักในความเป็นชุมชน และดึงเอาพลังในชุมชนมาจัดการสร้างระบบบริการในชุมชน ผ่านองค์กรชุมชน หลักแห่งอำนาจ (power) คือ สนใจอำนาจและการใช้อำนาจที่เป็นจริง อันหมายถึงอำนาจของพลเมือง ที่พลเมืองเป็นผู้ริเริ่มเอง เป็นผู้ให้การนิยามความหมายเอง มิใช่การเพิ่มอำนาจที่มาจากแหล่งอำนาจอื่น ๆ สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นเมื่อพลเมืองรู้จักสิทธิของพวกเขา หลักแห่งความสัมพันธ์ (relationship) คือ การพิจารณาการแสดงออกเชิงอำนาจที่สร้างความสัมพันธ์ผ่านกระบวนการแก้ปัญหา โดยการแก้ไขปัญหานั้นมักจะต้องมีปฏิบัติการความสัมพันธ์ผ่านสองฝ่าย คือ หน่วยราชการหรือหน่วยทางธุรกิจ และประชาชนเจ้าของปัญหา เพื่อนำสู่การเปลี่ยนแปลงกระบวนการ กลไก บทบาท ความสัมพันธ์ระหว่างราชการ ธุรกิจกับพลเมือง หลักแห่งเจตจำนงทางการเมือง และประโยชน์ทางการเมือง (political will and interest) คือ ทรัพยากรในชุมชนเป็นเจตจำนงของสาธารณะที่เป็นผลประโยชน์ของชุมชนอันส่งผลให้เกิดความผูกพันของพลเมืองที่ต้องดำเนินการร่วมกันจนสามารถควบคุมได้ เพราะทรัพยากรนี้ทำให้ชุมชนสามารถริเริ่มให้เป็นเจตจำนงทางการเมืองและประโยชน์ทางการเมืองของชุมชน โดยการสร้างความสมัครใจ แรงจูงใจและประโยชน์ให้เกิดขึ้นต่อพลเมือง ทั้งนี้ สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นเมื่อพลเมืองรู้จักสิทธิของชุมชน

รู้กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับชุมชน หลักแห่งการกระทำหรือลงมือปฏิบัติ (action) คือ ปกติแล้วเจตจำนงสาธารณะ หรือทางการเมือง มักจะไม่เชื่อมโยง หรือมักจะมีความแตกต่างกัน ดังนั้นต้องมีความพยายามที่จะจัดการแยกลักษณะของการแยกออกเป็นส่วนเสี้ยวของสังคม ผ่านการประสานงานเพื่อร่วมมือและสร้างความรับผิดชอบร่วมกัน เมื่อเขาตระหนักว่า พวกเขาเป็นเจ้าของปัญหาร่วมกันทุกฝ่าย และพวกเขามีความจำเป็นร่วมกันที่ต้องร่วมมือกันแก้ไขปัญหานั้น ๆ

การเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชน

การเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชนว่าด้วยเรื่องที่ดินทำกิน ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ขึ้นมาจากผลงานทางวิชาการของ ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ (2549, หน้า 17), เดวิด แมทธิวส์ (2552), ประภาส ปิ่นตบแต่ง (2552, หน้า 152-173), เสกสรร ประเสริฐกุล (2548, หน้า 174; 2552; 2553, หน้า 169) ดังนี้

1. การร้องทุกข์ หรือร้องเรียนหรือเรียกร้องให้รัฐเข้ามาแก้ไขปัญหาที่ไม่ได้รับการเหลียวแล กล่าวคือ ในลำดับแรกประชาชนผู้ได้รับความเดือดร้อนเกี่ยวกับที่ดินทำกินในแต่ละพื้นที่ ได้เริ่มต้นในการร้องทุกข์/ร้องเรียนหรือเรียกร้องสิทธิในที่ดินทำกินของตนคืนมาด้วยการพูดคุยกันกับคนในครอบครัวตนเอง คุยกับญาติพี่น้อง คุยกับเพื่อนบ้านเพื่อหาช่องทางแก้ไขปัญหานี้อย่างไร ในการคุยกันระดับนี้อาจจะพบแนวร่วมคือประชาชนผู้ได้รับความเดือนร้อนในปัญหาเดียวกัน การคุยระดับนี้จะนำมาซึ่งการรวมตัวกันของประชาชนผู้ได้รับความเดือดร้อนเกี่ยวกับที่ดินทำกินเพื่อร่วมกันหาทางแก้ไขปัญหาต่อไป ลำดับต่อไปอาจจะพากันเข้าไปขอคำปรึกษาหรือความช่วยเหลือจากผู้ใหญ่บ้าน กำนัน หรือสมาชิกสภาตำบลในหมู่บ้านนั้น ตลอดจนพากันไปพบนายกองค์การบริหารส่วนตำบลเพื่อหาทางแก้ไข ในขั้นตอนนี้อาจจะมีการปรึกษาหารือกับผู้รู้ด้านกฎหมายเกี่ยวกับเรื่องนี้ด้วย ลำดับต่อไปจะนำเรื่องซึ่งทำเป็นหนังสือร้องเรียนถึงนายอำเภอ หากขั้นตอนนี้แก้ไขปัญหาไม่สำเร็จ ขั้นตอนต่อไปอาจจะนำหนังสือร้องเรียนไปถึงผู้ว่าราชการจังหวัด บางพื้นที่อาจจะพึ่งนักการเมืองระดับชาติคือ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในพื้นที่ตนเอง นำเรื่องเข้าไปถึงรัฐมนตรีที่รับผิดชอบเรื่องนี้ ที่รัฐสภา ในระหว่างรอคำตอบในการแก้ไขจากรัฐ ประชาชนผู้ได้รับความเดือดร้อนเกี่ยวกับที่ดิน

ทำกิน จะหาความรู้ หาข้อมูลจากพื้นที่อื่น ๆ ที่ประสบปัญหาเดียวกันกับตนเอง และช่วงระหว่างการติดต่อประสานการเพื่อร้องเรียนหรือเรียกร้องความเป็นธรรมนี้ จะพบเครือข่ายหรือหน่วยงานที่คอยช่วยเหลือดูแลเรื่องนี้โดยตรง เช่น NGO ซึ่ง NGO จะให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิในที่ดินทำกินของตน เข้าใจเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน เข้าใจหลักการประชาธิปไตยพื้นฐาน และกฎหมายที่เกี่ยวข้องให้ประชาชนทราบ รวมถึงวิธีการต่อสู้วิธีการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินให้กับประชาชน ตลอดจนท่าทีการวางตัวต่อเจ้าหน้าที่รัฐ ต่ออำนาจรัฐควรวางตัวหรือต่อสู้อย่างไร รวมทั้งหากแกนนำประชาชนในพื้นที่นั้น ๆ พอมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ Internet ก็จะพยายามหาข้อมูลความรู้เกี่ยวเหตุการณ์นี้ว่าพื้นที่ใดบ้างประสบปัญหาเกี่ยวกับที่ดินทำกินเหมือนตนเอง และพื้นที่เหล่านั้นเขาแก้ไขปัญหากันอย่างไร ตลอดจนระหว่างการรอความช่วยเหลือจากรัฐประชาชนหรือแกนนำของประชาชนจะเข้าร่วมเครือข่ายปัญหาที่ดินทำกิน เข้าร่วมประชุมสัมมนาเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกิน รวมทั้งการเข้าร่วมประท้วงหน้าหน่วยงานของรัฐ เช่น หน้าอำเภอ หน้าศาลากลางจังหวัด หรือหน้ารัฐสภา เพื่อให้รัฐรีบเร่งมาแก้ไขปัญหาให้โดยเร็ว รวมทั้งอาจจะมีการจัดเวทีเพื่อหาทางแก้ไขร่วมกันในพื้นที่ของตนเองโดยเชิญหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หรือผู้รู้เรื่องนี้มาร่วมหาทางออกร่วมกันและยื่นผลการจัดเวทีหาทางออกหาทางแก้ไขมาให้อำเภอ และจังหวัดเป็นแนวทางแก้ไขต่อไปตามลำดับ

2. การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ กล่าวคือ ในการเคลื่อนไหวเพื่อมุ่งตรวจสอบกระบวนการใช้อำนาจรัฐนี้ โดยส่วนใหญ่จะเป็นแกนนำของชาวบ้านซึ่งเป็นเจ้าของปัญหาที่ดินทำกินด้วยเช่นกัน เป็นผู้ที่เข้าไปตามไปถามความคืบหน้าในการแก้ไขปัญหานี้จากที่ว่าการอำเภอ ที่ศาลากลางจังหวัดที่ตนเองยื่นเรื่องไว้ ซึ่งในระดับอำเภอ และระดับจังหวัดจะมีคณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ (กบร.) ซึ่งคอยดูแลเรื่องนี้ ในขั้นตอนนี้ แกนนำชาวบ้านที่รับผิดชอบเรื่องนี้อาจจะเข้าไปติดตามผลด้วยตนเอง หรืออาจจะสอบถามความคืบหน้าผ่านข้าราชการที่มีอำนาจในหน่วยงานนั้น ๆ ที่ตนเองรู้จักเพื่อช่วยเร่งหรือถามคำตอบให้ และผลจะเป็นอย่างไรแกนนำชาวบ้านก็จะรอคอยคำตอบรอคอยความช่วยเหลือจากรัฐ ในขณะเดียวกันก็จะเคลื่อนไหวในมิติอื่น ๆ คู่ขนานไปด้วยเช่น เข้าร่วมประชุม เข้าร่วมสัมมนาเกี่ยวกับเรื่องนี้ ในขณะเข้าร่วม

ประชุมร่วมสัมมนาก็จะพูดปัญหาของตน พูดทางออกที่ตนเองค้นพบ หรือต้องการให้ที่ประชุมทราบ กระทำเช่นนี้เพื่อให้ตนเองได้สิทธิครอบครองในที่ดินทำกินอย่างชอบธรรมคืนมา

3. การประท้วง และการเรียกร้องให้ถ่ายโอนอำนาจที่รัฐเคยมีมาเป็นของประชาชน กล่าวคือ ในกระบวนการนี้จะเกิดขึ้นเมื่อ 2 วิธีการแรกไม่มีการเคลื่อนไหวหรือไม่คืบหน้า หรือได้คำตอบที่ไม่ถูกใจชาวบ้าน ชาวบ้านที่ได้รับปัญหานี้จะรวมตัวกันมาประท้วงและเรียกร้องสิทธิในที่ดินทำกินของตนหน้าที่ว่าการอำเภอ หรือที่หน้าศาลากลางจังหวัดของพื้นที่ปัญหาที่ดินนั้น รวมถึงไปประท้วงที่หน้ารัฐสภา กรุงเทพมหานครเพื่อเรียกร้องความยุติธรรมและให้รัฐบาลแก้ไขปัญหาที่ดินที่ตนเองประสบให้ ในการประท้วงนี้จะทำการประท้วงหรือเรียกร้องสิทธิตามรูปแบบ ตามแนวทางที่ชาวบ้านคิดว่าเป็นธรรมต่อทุกฝ่ายแล้ว ซึ่งโดยส่วนใหญ่ชาวบ้านต้องการให้รัฐถ่ายโอนอำนาจ ในการถือครองที่ดินอย่างถูกต้องคืนให้แก่ตนเอง เนื่องจากตนเองเป็นผู้ถูกกระทำจากอำนาจรัฐ จึงเกิดปัญหาในที่ดินทำกินขึ้นกับตนเอง

4. การร่วมมือแก้ไขวิกฤต (critical cooperation) กับรัฐหรือความผูกพันในทางสร้างสรรค์ (constructive engagement) เพื่อเบียดแย่งพื้นที่ในกระบวนการใช้อำนาจมาเป็นของประชาชน กล่าวคือ ในระหว่างที่ชาวบ้านรอคำตอบในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินตามที่ชาวบ้านได้ยื่นหนังสือขอให้หน่วยงานของรัฐช่วยแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินให้อย่างเป็นทางการถึงนายอำเภอ ถึงผู้ว่าราชการจังหวัดหรืออาจถึงรัฐมนตรีว่ากระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หรือรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องแล้วนั้น ในการเคลื่อนไหวของชาวบ้าน และแกนนำที่ประสบปัญหานี้ อาจจะขับเคลื่อนให้เกิดเวทีพบปะกันระหว่างชาวบ้านที่ได้รับความเดือนร้อนเกี่ยวกับที่ดินทำกินในพื้นนั้น หรือต่างพื้นนี้มาพบปะกันเพื่อหารูปแบบหาช่องทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน บางเวทีในการพบปะกันอาจจะเชิญนักวิชาการ คณะกรรมการ กบร. หรือหัวหน้าหน่วยงานที่เป็นคู่กรณีปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่นั้น ร่วมถึงนายอำเภอ ตัวแทนผู้ว่าราชการจังหวัดเข้ามาร่วมกันจัดเวทีพูดคุยหาทางออกในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของพื้นที่นั้นร่วมกัน ขั้นตอนนี้ ชาวบ้านจะเริ่มยืดหยุ่นโอนอ่อนผ่อนตามกฎหมายที่บังคับใช้เกี่ยวกับที่ดินทำกินในพื้นที่นั้น คือ ชาวบ้านจะเริ่มยอมรับความจริงเกี่ยวสิทธิในที่ดินทำกินของตนตามกฎหมายกำหนด เช่น เดิมรูปแบบ

ความต้องการในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของชาวบ้านในพื้นที่นั้น อาจจะต้องการให้รัฐคืนที่ดินทำกินให้ และออกเอกสารสิทธิในการถือครองที่ดินทำกินให้กับตนเองตามจริงในสภาพพื้นที่ดินนั้น ๆ ซึ่งเป้าหมายสูงสุดคือ โฉนด, น.ส. 3, น.ส. 3ก., น.ส. 3ข, หรือเอกสารสิทธิการถือครองที่ดินทำกินในที่ดินอื่น ๆ ตามลำดับ ในเวทีพบปะกันนี้ชาวบ้านอาจจะยินยอมให้พื้นดินของตนแห่งนั้นเป็นที่ดินของราชพัสดุหรือรูปแบบอื่น และตนเองยินยอมเช่าในราคาถูกก็จะน้อมรับชะตากรรมแบบนี้ดีกว่าตนเองไม่มีที่ดินทำกินและที่อาศัยเลย

นอกจากนี้ในขั้นตอนนี้ อาจจะพัฒนาไปถึงการร่วมกันเขียนกฎหมาย หรือมอบหมายให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ร่างกฎหมายเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของพื้นที่นั้นขึ้น และนำเข้าสู่สภาผู้แทนราษฎรเพื่อให้เกิดกระบวนการพิจารณากฎหมายออกมาบังคับใช้ต่อไป เพื่อการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินอย่างยั่งยืนในอนาคต

5. อารยะขัดขืน (civil disobedience) คือ การคัดค้านรัฐด้วยสันติวิธี เป็นสิ่งที่ชอบด้วยเหตุผลรองรับ (justified) เพราะการใช้ Civil Disobedience มิได้มุ่งเปลี่ยนแปลงแย่งชิงอำนาจรัฐ แต่ต้านอำนาจรัฐด้วยการมุ่งเปลี่ยนแปลง “บางสิ่ง” ในกฎหมายหรือนโยบายของรัฐที่ไม่เป็นธรรม (ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, 2549, หน้า 17)

อารยะขัดขืนหรือการดื้อแพ่ง มีหลักการสำคัญ คือ การกระทำที่ฝ่าฝืน และต่อต้านกฎหมายโดยสันติวิธี เป็นการกระทำในเชิงศีลธรรม เป็นการประท้วงหรือคัดค้านคำสั่งกฎหมายของผู้ปกครองที่อยุติธรรม หรือเป็นการต่อต้านการกระทำของรัฐบาล ที่ประชาชนเห็นว่าไม่ถูกต้อง การไม่เชื่อฟังรัฐ เป็นการแสดงความไม่เห็นด้วยกับระบบ เป็นความชอบธรรมของการมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบไม่ชอบด้วยกฎหมาย เป็นการเรียกร้องสิทธิใหม่ ๆ ที่ถูกเก็บกดปิดกั้นไว้ เพื่อผลในการสร้างกระแสประชามติให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและแก้ไขกฎหมาย (ประภาส ปิ่นตบแต่ง, 2546, หน้า 42-46)

การดื้อแพ่งทางกฎหมาย เพื่อทำให้กฎทางศีลธรรมหรือความยุติธรรมได้รับการปฏิบัติจริงในสังคม การดื้อแพ่งต่อกฎหมายเป็นเพราะระบอบประชาธิปไตยตัวแทนไม่สามารถแก้ปัญหาของสังคมได้จึงมีการเคลื่อนไหวที่สะท้อนถึงการปฏิเสธประชาธิปไตยแบบตัวแทน

นอกจากนี้ หลักการสำคัญของอารยะขัดขืนในทัศนะของ Rawls (อ้างถึงใน ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, 2549, หน้า 20-21) คือ เป็นการละเมิดกฎหมาย หรือตั้งใจจะละเมิดกฎหมาย ใช้สันติวิธี (nonviolent) เป็นการกระทำสาธารณะ โดยแจ้งให้ฝ่ายรัฐ รับรู้ล่วงหน้า ประกอบด้วยความเต็มใจที่จะรับผลทางกฎหมายของการละเมิดกฎหมายดังกล่าว ปกติกระทำไปเพื่อเปลี่ยนแปลงกฎหมายหรือนโยบายของรัฐบาล มุ่งเชื่อมโยงกับสำนึกแห่งความยุติธรรมของผู้คนส่วนใหญ่ในบ้านเมือง มุ่งเชื่อมโยงกับสำนึกแห่งความยุติธรรม ซึ่งโดยหลักแล้วเป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายและสถาบันทางสังคม

ตัวอย่างของอารยะขัดขืน พบได้จากการชุมนุมของสมัชชาคนจน โดยสมัชชาคนจน คือ ผลของความเปลี่ยนแปลงในสังคมไทย ที่กำลังเกิดขึ้นและผู้คนเหล่านี้มุ่งเคลื่อนไหวเพื่อเปิดพื้นที่ให้ภาคประชาชน สร้างความสนใจจากสื่อมวลชน เพื่อสื่อสารกับสังคม โดยมุ่งปลุกจิตสำนึกและมโนสำนึกของคนในสังคมให้ตระหนักถึงความ อยุติธรรมที่ดำรงอยู่ (ประภาส ปิ่นตบแต่ง, 2546, หน้า 46)

กล่าวโดยสรุป อารยะขัดขืนหรือการดื้อแพ่ง (civil disobedience) คือ การปฏิบัติของประชาชน ซึ่งรู้ตัวว่าการกระทำนั้นผิดต่อกฎหมายแต่ก็ยังปฏิบัติ เพื่อการเรียกร้องสิทธิ การปกป้องสิทธิ การพิทักษ์สิทธิเกี่ยวกับที่ดินทำกินของตนเองหรือของชุมชนที่ตนเองมีส่วนเกี่ยวข้อง อาจจะแสดงออกด้วยการปิดกั้นถนนไม่ให้เจ้าหน้าที่ของรัฐเข้าไปในพื้นที่

6. การสานเสวนา (deliberation) คือ การสานเสวนาเพื่อชั่งน้ำหนักดูไม่ใช่การโต้แย้งเพื่อการเอาชนะ ทั้งนี้การสานเสวนาหาทางออกจะเริ่มต้นด้วย การไดอาล๊อก (dialogue) กล่าวคือ เป็นการสนทนาพูดคุยกันมุ่งเพื่อจะสร้างความเข้าใจกันในประเด็นการสนทนานั้น ๆ ก่อน และต่อจากนั้นจะทำการสานเสวนาหาทางออก (deliberation) เพื่อหาการตัดสินใจร่วมกัน ซึ่งขึ้นอยู่กับการสร้างความเข้าใจร่วมกัน ซึ่งสามารถเห็นได้จากคำกล่าวที่ได้มาจากผู้เข้าร่วมเวทีสานเสวนา โดยในการสานเสวนาหาทางออกจะมีผู้ดำเนินการอภิปราย (moderators) ที่มีความเป็นกลางปราศจากอคติหรือไม่ได้เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (stakeholder) ในประเด็นการสานเสวนา หาทางออกนั้นข้อควรระวังในการสานเสวนาหาทางออก คือ ถ้าประชาชนเชื่อว่าการสานเสวนามีความลำเอียง หรือถูกกำหนดในโครงสร้างให้ไปสู่ข้อสรุปที่ได้กำหนดไว้เรียบร้อยแล้ว พวกเขาก็จะไม่ร่วมในเวทีอย่างเอาจริงเอาจัง เขาก็จะไม่ลงทุนลงแรงของเขาในเวทีการสานเสวนานั้น ๆ ทั้งนี้ การสานเสวนา

หาทางออกจะมีคำถามอยู่ 2 แบบ ที่ผู้ดำเนินการอภิปรายสามารถใช้เป็นประเด็นในการสานเสวนาหาทางออก เมื่อการ สานเสวนามาถึงจุดที่ต้องเลือกคำตอบในการแก้ไขปัญหานั้น ๆ คือ (เดวิด แมทธิวส์, 2552)

คำถามแบบที่หนึ่ง ต้นทุนหรือสิ่งที่ตามมาทั้งหลายมากน้อยเท่าไร ในทางเลือกนั้น ๆ และอะไรเป็นที่น่าสนใจในทางเลือกนี้ รวมถึงข้อดีของทางเลือกนี้คืออะไร ถ้าทางเลือกที่เราชอบนี้มีผลตามมา ที่ทำให้คนอื่นกังวล เราจะยังชอบทางเลือกนี้หรือไม่ และถ้าไม่มีใครในกลุ่มสนับสนุนแนวทางพิเศษของการปฏิบัตินั้น (ทางเลือกนั้น) ก็อาจจะมีบางคนถามว่า แล้วคนที่ชอบวิธีการนี้จะพูดว่าอะไร

คำถามแบบที่สอง ความขัดแย้งในประเด็นปัญหานี้อยู่ที่ไหนที่ต้องทำงาน หาทางออก (work through) และทำไมประเด็นนี้จึงมีความยากลำบากที่จะตัดสินใจ

กล่าวโดยสรุป การสานเสวนาหาทางออก (deliberation) จะเริ่มต้นด้วยการไดอาล็อก (dialogue) โดยมีผู้ดำเนินการอภิปราย (moderators) ที่เป็นกลางเป็นผู้เปิดประเด็นการสนทนาทั่ว ๆ ไป เพื่อสร้างบรรยากาศเป็นกันเองและเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันของผู้เข้าร่วมสานเสวนา ต่อจากนั้นจะเริ่มต้นการเปิดประเด็นกระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมประชุมสานเสวนาหาทางออกได้อธิบายถึงประเด็นที่กำลังพิจารณากันว่า มีผลกระทบต่อพวกเขาแต่ละคนอย่างไร และควรมีทางออกอย่างไร แล้วตามด้วยชุดคำถามที่ได้กล่าวมาข้างต้น จึงจะได้ข้อสรุปของการสานเสวนาหาทางออกในครั้งนั้น

7. ความสามารถในการเจรจาต่อรอง (จุมพล หนิมพานิช, 2554; Fischer, Miller, & Sidney, 2007, pp. 89-97) คือ ความสามารถในการเจรจาต่อรองของประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (stakeholders) เพื่อการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับที่ดินทำกินในแต่ละพื้นที่ โดยพื้นฐานของความสามารถในการเจรจาต่อรองมาจาก บุคลิกภาพของผู้เจรจาต่อรอง ที่มุ่งมั่นเอาจริงเอาจัง พูดจาฉะฉาน มาจากความรู้ความสามารถของผู้เจรจาต่อรอง ซึ่งความรู้ความสามารถนี้มักจะมาจากความรู้ความเข้าในของผู้เจรจาต่อรองเกี่ยวกับเรื่องสิทธิมนุษยชน สิทธิในชุมชน รวมถึงกฎหมายเกี่ยวกับที่ดินทำกิน และมาจากสถานะอำนาจและทรัพยากรที่สนับสนุน ทั้งจำนวนคน จำนวนเงิน และทรัพยากรอื่น ๆ ที่เอื้ออำนวยต่อการเจรจาต่อรอง ทั้งนี้ สิ่งเหล่านี้ล้วนส่งเสริมสนับสนุนผู้เจรจาต่อรองให้มีความสามารถในการเจรจาต่อรองอย่างมีประสิทธิภาพ ไม่ว่าจะเป็นความสามารถ

ในการเจรจาต่อรองกับหน่วยงานที่เป็นคู่กรณีปัญหาเกี่ยวกับที่ดินทำกินหรือบุคคลหรือหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินให้กับประชาชนในแต่ละพื้นที่เพื่อให้ตนเองได้อยู่อาศัยทำกินในที่ดินของตนเองต่อไปไม่ต้องถูกย้ายไปอยู่ทำกินที่อื่นหรืออาจจะรวมถึงการได้มาซึ่งเอกสารสิทธิในที่ดินทำกินหรือการรักษาผลประโยชน์ในที่ดินของชาติหรือผลประโยชน์ของหน่วยงานของรัฐร่วมกัน

เนื้อหาทั้ง 7 ประเด็น ภายใต้หัวข้อ “การเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชน” คือ การร้องทุกข์ การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ การประท้วง การร่วมมือแก้ไขวิกฤติอารยะขัดขืน การสานเสวนา และความสามารถในการเจรจาต่อรอง ผู้วิจัยจะนำไปสู่การสร้างกรอบแนวความคิดของการวิจัยครั้งนี้ในส่วนของตัวแปรต้น ซึ่งจะมีการสรุปบางหัวข้อให้กระชับชัดเจนก่อนที่จะนำเสนอในกรอบแนวความคิดของการวิจัย

ประเภทของการเมืองภาคประชาชน

จากลำดับเหตุการณ์ความเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชน เสกสรร ประเสริฐกุล (2553, หน้า 257-348) ผู้วิจัยพบว่า การเมืองภาคประชาชนมีแฝง/ปรากฏอยู่หลากหลายประเภทหรือหลากหลายด้าน คือ ด้านที่ดินทำกิน ด้านสิทธิมนุษยชน ด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านการเกษตร ด้านการประมง ด้านผู้ผลิต ด้านผู้บริโภค ด้านการต่อต้านการทุจริตคอรัปชั่น ด้านการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวน พื้นที่อุทยาน พื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ด้านการต่อด้านโครงการของรัฐ ด้านแรงงาน ด้านการจัดการน้ำ ด้านการต่อต้านประเทศมหาอำนาจ

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยทำวิจัยเกี่ยวกับการเมืองภาคประชาชนด้านที่ดินทำกิน ทั้งนี้ผู้วิจัยตระหนักในความสำคัญและเป็นประโยชน์ต่อประชาชนในพื้นที่ของการวิจัยและพื้นที่ในส่วนภูมิภาคอื่น ๆ ของประเทศ และเพื่อเป็นรูปแบบหรือตัวแบบของการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับที่ดินทำกินด้วยการเมืองภาคประชาชน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อประชาชนผู้ได้รับความเดือดร้อนจากกรณีที่ดินทำกินต่อไป

การศึกษาเกี่ยวกับการเมืองภาคประชาชน (civil politics) หรือขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ (new social movement) ตามแนวคิดของธีรยุทธ บุญมีที่ได้นำเสนอไว้ข้างต้น ผู้วิจัยจะนำทฤษฎีทางรัฐศาสตร์อีก 3 ทฤษฎีซึ่งอยู่ภายใต้ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ (new social movement) คือ ทฤษฎี

การระดมทรัพยากร (resource mobilization theory) ทฤษฎีกระบวนการทางการเมือง (political process theory) และทฤษฎีการสร้างกรอบวาทกรรมทางวัฒนธรรม (cultural framing theory) มาเป็นฐานของการวิจัยเกี่ยวกับการเมืองภาคประชาชนว่าด้วยเรื่องที่ดินทำกินในครั้งนี้ร่วมกับแนวคิดการเมืองภาคประชาชนด้วยทั้ง 3 ทฤษฎีมีแนวคิดการมีส่วนร่วม (participant) อยู่ภายในทฤษฎีเหล่านี้อยู่แล้วหรืออาจจะมีมากกว่าคำว่าการมีส่วนร่วม คือ มีเรื่องเครือข่ายทางสังคม (social network) อยู่ภายในทฤษฎีเหล่านี้ ดังนั้นผู้วิจัยจะไม่กล่าวถึงทฤษฎีการมีส่วนร่วมและแนวคิดเครือข่ายทางสังคมในรายละเอียดแต่จะพูดถึง 3 ทฤษฎีนี้เป็นสำคัญ

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งวิเคราะห์ขบวนการ/กลุ่ม/องค์กรของการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินเป็นสำคัญ ซึ่งทั้ง 3 ทฤษฎีดังกล่าวจะอธิบายได้เป็นอย่างดีของขบวนการทางสังคมหรือกระบวนการทางการเมืองที่ขับเคลื่อนอยู่ภายในการเมืองภาคประชาชนว่าด้วยเรื่องที่ดินทำกิน ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำเสนอแต่ละทฤษฎีตามลำดับต่อไปนี้

ทฤษฎีการระดมทรัพยากร (resource mobilization theory)

ทฤษฎีการระดมทรัพยากร (resource mobilization theory) มีพื้นฐานของการเกิดทฤษฎีนี้มาจากความเดือดร้อนของประชาชนหรือปัญหาที่ประชาชนประสบอยู่เป็นเงื่อนไขสำคัญเป็นเงื่อนไขเบื้องต้นที่จะทำให้เกิดการกระทำร่วมหรือเกิดขบวนการทางสังคมขึ้น โดยประชาชนผู้ประสบความทุกข์ยากเดือดร้อนจะมารวมตัวกันกระทำร่วมกัน เป็นกลุ่ม เป็นองค์กร เป็นขบวนการเพื่อแก้ไขปัญหาความทุกข์ยากเดือดร้อนที่ตนเองประสบ ตลอดจนมุ่งอธิบายการเกิดและการพัฒนาขบวนการทางสังคมไปสู่ความเข้มแข็งตลอดจนความคาดหวังความสำเร็จของขบวนการทางสังคมด้วยเงื่อนไขเพียงพอ ทั้งนี้ทฤษฎีการระดมทรัพยากร (resource mobilization theory) มีองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ ดังต่อไปนี้ (ประภาส ปิ่นตบแต่ง, 2552, หน้า 67-88; Klandermans & Tarrow, 1988; McCarthy & Zald, 1977)

ประการที่หนึ่ง คือ องค์กรการเคลื่อนไหวทางสังคม (social movement organization) องค์กรการเคลื่อนไหวทางสังคมเป็นองค์ประกอบสำคัญของทฤษฎีการระดมทรัพยากร ทั้งนี้ องค์กรการเคลื่อนไหวทางสังคม คือ องค์กรที่ไม่เป็นทางการซึ่งมีความซับซ้อนหรือองค์กรที่เป็นทางการที่มีจุดมุ่งหมายเป็นของตนเอง เช่น องค์กร NGO (Non-Government Organization) เป็นองค์กรทำให้เกิดการลดระยะเวลาหรือขั้นตอนของการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนให้เร็วขึ้น และช่วยเพิ่มโอกาสของความสำเร็จ ซึ่งองค์กรเหล่านี้อาจถูกควบคุมโดยองค์กรแบบทางการ พันธมิตร คนหรือกลุ่มคน โดยองค์กรการเคลื่อนไหวทางสังคมจะมีบทบาทสำคัญในการระดมคนทรัพยากร และจัดสรรทรัพยากรให้กับกิจกรรมการเคลื่อนไหวของกลุ่มหรือองค์กรเพื่อแย่งชิงทรัพยากร อาจรวมถึงบทบาทในการปรับเป้าหมาย ยุทธวิธีให้เหมาะสมกับสถานการณ์เพื่อให้บรรลุความสำเร็จตามเป้าหมาย (Byrne, 1996, p. 35; Klandermans & Tarrow, 1988; McCarthy & Zald, 1977, p. 1218; Tarrow, 1999, pp. 123-124)

ประการที่สอง คือ กระบวนการระดมทรัพยากร (mobilize process) องค์กรการเคลื่อนไหวทางสังคมจำเป็นต้องมีทรัพยากรสนับสนุนเพื่อให้สามารถดำเนินกิจกรรมตามเป้าหมาย และหลักการสำคัญของกระบวนการระดมทรัพยากร คือ ต้นทุนและกำไรของการมีส่วนร่วมเป็นกฎเกณฑ์สำคัญหรือองค์ประกอบที่สำคัญของกระบวนการระดมทรัพยากรที่จะนำมาซึ่งการเข้ามากระทำร่วมกัน โดยผู้ที่เป็นเจ้าของและครอบครองทรัพยากรที่จำเป็นสำหรับองค์กรการเคลื่อนไหวทางสังคม คือ ปัจเจกบุคคล และกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ในสังคม ซึ่งสามารถแบ่งออกได้หลายมิติ (ประภาส ปิ่นตบแต่ง, 2552, หน้า 79-80) ดังนี้ “สมาชิกผู้ร่วมจุดหมายเดียวกัน คือ ปัจเจกบุคคล และกลุ่มองค์กรที่เชื่อในเป้าหมายร่วมของขบวนการทางสังคมสมาชิกผู้สนับสนุน คือ ปัจเจกบุคคลที่อุดหนุนทรัพยากรแก่องค์กรการเคลื่อนไหวทางสังคมและสาธารณชนผู้เฝ้ามอง คือ ผู้ที่ไม่ได้เข้ามาเป็นสมาชิกผู้ร่วมจุดหมายเดียวกันแต่รับรู้ในจุดหมายและกระทำการของขบวนการทางสังคม ในขณะเดียวกันก็ไม่ได้มีลักษณะเป็นฝ่ายตรงข้ามหรือฝ่ายต่อต้านขบวนการทางสังคม ส่วนฝ่ายตรงข้ามหรือฝ่ายต่อต้าน คือ ผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับจุดหมายและการกระทำการเพื่อนำไปสู่การบรรลุจุดหมายของขบวนการทางสังคม โดยอาจแบ่งออกเป็นฝ่ายตรงข้ามหรือฝ่ายต่อต้านที่เป็นชนชั้นนำที่เป็นบุคคล องค์กร สถาบันทางการเมือง ฯลฯ ซึ่ง

สามารถครอบครองทรัพยากรขนาดใหญ่ และฝ่ายตรงข้ามหรือฝ่ายต่อต้านที่เป็นมวลชน ซึ่งหมายถึงปัจเจกบุคคล กลุ่มองค์กรที่มีการครอบครองทรัพยากรอย่างจำกัด”

นอกจากนี้ ในปรากฏการณ์ทางสังคมซึ่งขบวนการทางสังคมกระทำการอยู่อาจแบ่งปัจเจกบุคคล หรือกลุ่ม องค์กรที่เกี่ยวข้องโดยพิจารณาจากการได้รับหรือไม่ได้รับประโยชน์จากความสำเร็จ คือ ผู้ได้รับประโยชน์โดยตรง คือ ปัจเจกหรือกลุ่มองค์กรที่เป็นส่วนหนึ่งของขบวนการทางสังคมและได้รับประโยชน์จากความสำเร็จขององค์กรเคลื่อนไหว และผู้ให้การสนับสนุนแต่ไม่ได้รับประโยชน์ คือ ปัจเจกหรือกลุ่ม องค์กรที่เป็นส่วนหนึ่งของขบวนการทางสังคม คือเป็นกลุ่มที่เห็นอกเห็นใจให้ความช่วยเหลือแต่ไม่รับประโยชน์จากความสำเร็จขององค์กรเคลื่อนไหว

ประการที่สาม คือ ยุทธวิธีการเคลื่อนไหว (strategy movement) ยุทธวิธีการเคลื่อนไหวต่อสู้นั้น ประภาส ปิ่นตบแต่ง (2552, หน้า 83-84) กล่าวว่า วิธีหลักในการเคลื่อนไหวเพื่อบรรลุจุดหมาย เป้าหมาย ผลประโยชน์หรือความต้องการของขบวนการทางสังคม คือ การใช้การกระทำรวมหมู่ด้วยยุทธวิธีขัดขวางระบบปกติ โดยการระดมมวลชนและผู้สนับสนุนการสร้างอัตลักษณ์ร่วมของผู้คนในขบวนการหรือการสร้างเหตุการณ์การชุมนุมประท้วง การสร้างอำนาจและอิทธิพลผ่านวิธีการดังกล่าวนี้ เกิดขึ้นนอกพื้นที่และช่องทางระบบการเมืองปกติ และมักมีลักษณะการเคลื่อนไหวที่ขัดแย้งกับโครงสร้างสถาบันที่ลงหลักปักฐานในสังคม ซึ่งได้นำไปสู่การต่อต้านขัดขวาง และการปราบปรามโดยรัฐ หรือฝ่ายต่อต้านขบวนการทางสังคมในการเคลื่อนไหวต่อสู้จึงมีการเรียกร้องความเอาจริงเอาจัง ความผูกพัน ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและความเป็นปึกแผ่นของผู้คนที่เดือดร้อน โดยผ่านกระบวนการสร้างจิตสำนึกร่วม ซึ่งฐานทรัพยากรสำคัญสำหรับการเคลื่อนไหวจึงอยู่ที่การระดมผู้คน เพราะขบวนการทางสังคมไม่สามารถเข้าถึงครอบครองและใช้ประโยชน์ทรัพยากรในระบบการเมืองปกติได้ และการเคลื่อนไหวแบบขบวนการทางสังคมเป็นเครื่องมือในการต่อสู้ที่สำคัญของกลุ่มผู้คนที่ถูกกีดกันออกจากระบบการเมืองปกติ นอกจากนี้ ความคาดหวังในความสำเร็จ ก็มีบทบาทสำคัญในยุทธวิธีการเคลื่อนไหวต่อสู้ โดยเฉพาะจะเป็นแรงกระตุ้นร่วมซึ่งปัจจัยนี้มีความเกี่ยวข้องกับเรื่องโครงสร้างโอกาสทางการเมืองและยุทธวิธีในการต่อสู้อีกด้วย

ยุทธวิธีการเคลื่อนไหว ของขบวนการทางสังคม สามารถจำแนกออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้ (ประภาส ปิ่นตบแต่ง, 2552, หน้า 157-167)

ส่วนที่ 1 คือ ยุทธวิธีการขัดขวาง ท้าทายระบบการเมืองปกติ เป็นวิธีการที่มีลักษณะใกล้เคียงกับ “การเผชิญหน้าโดยตรง” (direct action) ซึ่งหมายถึง ปฏิบัติการทางการเมืองโดยไม่ใช้กระบวนการ กลไกทางการเมืองในระบบปกติ เพื่อแก้ไขเยียวยาความอยุติธรรมทางสังคม โดยยุทธวิธีดังกล่าวนี้ ถือว่าเป็นรูปแบบใหม่ในการเข้าไปขัดขวางกดดันกระบวนการตัดสินใจทางการเมืองของรัฐและฝ่ายที่เผชิญหน้า ซึ่งยุทธวิธีการขัดขวาง ท้าทายระบบการเมืองปกติ แบ่งได้เป็น 2 ระดับ คือ

ระดับที่ 1 คือ การปฏิบัติการแบบท้าทายที่ไม่ผิดกฎหมาย แต่ใช้ความกล้าหาญ กล้าได้กล้าเสียของผู้กระทำการ โดยมีต้นทุนเป็นความเสียหายที่ผู้กระทำการต้องจ่ายหรืออาจเกิดขึ้นจากผลของการกระทำ ซึ่งการปฏิบัติการแบบท้ายทายที่ไม่ผิดกฎหมาย มีดังนี้

1) การบอยคอต (boycott) หรือการปฏิเสธไม่ยอมรับ คือ การกระทำที่ไม่ละเมิดหรือผิดต่อกฎหมาย แต่จำเป็นต้องอาศัยการแลกเปลี่ยนด้วยความสูญเสียทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและหรือความสะดวกสบายของผู้ร่วมกระทำการบอยคอต เช่น การที่คณะกรรมการหมู่บ้านพร้อมใจกันไม่เข้าร่วมประชุมตามที่ผู้ใหญ่บ้านนัดหมาย เนื่องจากไม่พอใจการกระทำของผู้ใหญ่บ้านที่ไร้ความยุติธรรม เป็นต้น

2) การนั่งประท้วง (sit-ins) รูปแบบการนั่งประท้วง คือ การบุกเข้าไปนั่งประท้วงในสถานที่เฉพาะซึ่งมักจะเป็นสถานที่หวงห้ามหรือไม่มีสิทธิหรือหน้าที่ที่ถูกระบุไว้ในความสัมพันธ์ทางสังคมปกติสำหรับกลุ่มคนที่บุกเข้าไป เช่น การบุกผ่าเข้าไปนั่งในสถานที่ราชการหรือห้องทำงานของผู้มีอำนาจทางการเมือง เพื่อให้มีการเจรจา ฯลฯ สำหรับรูปแบบอื่น ๆ ที่ถูกนำมาใช้ในการเคลื่อนไหวและพบเห็นทั่วไป ได้แก่ การปิดล้อม สถานที่เพื่อขัดขวางไม่ให้คนเข้าไปดำเนินกิจกรรมปกติ การปิดล้อมโรงงาน การปิดล้อมสถานที่ราชการ ปิดถนน หรือการชุมนุมโดยสงบในสถานที่แห่งใดแห่งหนึ่งเพื่อแสดงการคัดค้าน

ระดับที่ 2 คือ การปฏิบัติการหรือกิจกรรมที่มีลักษณะผิดหรือละเมิดกฎหมาย แต่ปฏิบัติการด้วยยุทธวิธีไร้ความรุนแรง คือ

อารยะขัดขืน เป็นปฏิบัติการทางการเมืองซึ่งมีลักษณะเป็นสาธารณะ สันติวิธี และมีมโนสำนึกที่ขัดต่อกฎหมายปกติ โดยมุ่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกฎหมายหรือนโยบายของรัฐที่ไม่เป็นธรรม และเป็นกิจกรรมการเคลื่อนไหวที่จะไม่กระทำตามกฎหมายหรือยอมผิดต่อกฎหมาย โดยอาศัยการกระทำดังกล่าวเพื่อปลุกจิตสำนึกและมโนสำนึกของผู้คนในสังคมให้ตระหนักถึงความอยุติธรรมของกฎหมายหรือนโยบายและโครงสร้างอัน อยุติธรรมของสังคม ให้ผู้คนในสังคมเข้ามาเห็นด้วยหรือสนับสนุน เช่น การใช้แนวทางการอารยะขัดขืนในการเคลื่อนไหวเพื่อต่อต้านการทุบทำลายรีสอร์ทหรือบ้านพักตากอากาศบนทับเบิก อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์ รวมถึงการเคลื่อนไหวของประชาชนเพื่อการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกิน เป็นต้น

Tarrow and Traugott (อ้างถึงใน ประภาส ปิ่นตบแต่ง, 2552, หน้า 161-162) ได้พูดถึงตัวอย่างปฏิบัติการของยุทธวิธีขัดขวางท้าทายระบบการเมืองปกติ ด้วยหลักการและแนวทางของอารยะขัดขืนต่อกฎหมาย ดังนี้

1. การเข้าครอบครองทรัพย์สินและทรัพยากร เป็นการเคลื่อนไหวด้วยการเข้าไปยึดครองและใช้ประโยชน์ในทรัพย์สินของรัฐ ทรัพย์สินสาธารณะ รวมถึงทรัพย์สินของเอกชน โดยไม่ได้รับอนุญาตและอาจไม่ถูกต้องตามกฎหมายที่บังคับใช้อยู่ซึ่งเป็นการเคลื่อนไหวที่อาศัยหลักการอารยะขัดขืนและไร้ความรุนแรง โดยมีเป้าหมายเพื่อต้องการแสดงให้กลุ่มชนชั้นนำ ผู้มีอำนาจและสาธารณะชนทั่วไป ได้ตระหนักถึงความอยุติธรรมและความเดือดร้อนต่าง ๆ ที่ผู้กระทำการได้รับ อันเนื่องจากการถูกกีดกัน สิทธิในการเข้าใช้ทรัพย์สินและทรัพยากรจากกฎหมายและนโยบายที่มีอยู่

2. การปิดล้อมเพื่อขัดขวาง เป็นการเคลื่อนไหวด้วยการสร้างเครื่องกีดขวางปิดล้อมพื้นที่หรือสถานที่อันเป็นเป้าหมายของการเคลื่อนไหว เพื่อขัดขวางไม่ให้ฝ่ายตรงข้าม หรือกลุ่มเป้าหมายสามารถเข้าไปดำเนินกิจกรรมตามปกติได้ โดยเครื่องกีดขวางนั้นอาจเป็นวัสดุสิ่งของ หรือร่างกายของกลุ่มผู้กระทำการเอง เช่น การปิดล้อมโรงงาน การปิดถนน

ไม่ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์ และคณะ ลงมาจากเขาทับเบิก อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์ จากนโยบายการทวงคืนผืนป่าของรัฐบาล คสช. เป็นต้น

ส่วนที่ 2 คือ ยุทธวิธีการใช้ความรุนแรง Tilly (อ้างถึงใน ประภาส ปิ่นตบแต่ง, 2552, หน้า 164) กล่าวว่า ยุทธวิธีการใช้ความรุนแรง คือ การทำให้เกิดการบาดเจ็บ ล้มตาย หรือทำให้เกิดความเสียหายต่อทรัพย์สิน หรือทั้งสองอย่าง เช่น การยิงแก๊สน้ำตาเพื่อสลายฝูงชนที่ทำการเคลื่อนไหวประท้วง หรือเรียกร้องให้รัฐแก้ไขปัญหาที่ฝูงชนประสบ การใช้อาวุธ เช่น ค้อน มีด โลหะ ไม้ ฯลฯ ทุบตีเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือทุบตีประชาชนเพื่อให้ยุติการเคลื่อนไหวของฝูงชน หรือการใช้อาวุธปืนยิงสลายฝูงชน หรือกรณีการเผ่าหุ่นหัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อขับไล่ออกจากพื้นที่จากกรณีความขัดแย้งปัญหาที่ดินทำกิน เป็นต้น

แม้วิธีการใช้ความรุนแรงจะสามารถสร้างความดึงดูดแก้ผู้คนโดยทั่วไป แต่ก็มีข้อจำกัดที่น่าสะพรึงกลัว คือ ทำให้ผู้คนขาดความเห็นอกเห็นใจ ผลของการใช้ความรุนแรงทำให้เกิดความขัดแย้ง เผชิญหน้าและการเมืองแบบแยกขั้ว เกิดความเปลี่ยนแปลงในระบบพันธมิตรและรูปแบบของความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มผู้ท้าทายระบบกับผู้มีอำนาจทางการเมือง กล่าวคือ จากที่มีพันธมิตรในหลายฝักฝ่าย การใช้ความรุนแรงจะทำให้พันธมิตร หรือผู้ดูต้องตัดสินใจเลือกข้างใดข้างหนึ่ง และผลักให้รัฐเลือกวิธีเผชิญหน้าอันอาจจะนำไปสู่การปราบปรามโดยกลไกของรัฐ ประเด็นดังกล่าวนี้เป็นเหตุผลที่ทำให้ฉากการเคลื่อนไหวประท้วงสมัยใหม่มักเป็นไปในสองแนวทาง คือ (1) ยุทธวิธีการขัดขวางท้าทายระบบการเมืองปกติ และ (2) ยุทธวิธีตามช่องทางระบบการเมืองปกติ

ส่วนที่ 3 คือ ยุทธวิธีตามช่องทางระบบการเมืองปกติ ฐานคิดสำคัญที่ใช้ในการจำแนกยุทธวิธีตามช่องทางระบบการเมืองปกติออกจากสองยุทธวิธีที่กล่าวมาแล้วข้างต้น คือ ทั้งยุทธวิธีการขัดขวาง ท้าทายระบบการเมืองปกติ และยุทธวิธีการใช้ความรุนแรง คือ ยุทธวิธีตามช่องทางระบบการเมืองปกติเป็นวิธีการที่อยู่ในระดับของการยอมรับได้หรืออยู่ในบรรทัดฐานของประชาธิปไตยสมัยใหม่ เช่น การลงชื่อถอดถอนนักการเมือง การเดินขบวน การนัดหยุดงาน หรือกรณีประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับปัญหาที่ดินทำกินก็จะเข้าไปติดต่อดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภาครัฐตามระบบตามระเบียบของทางราชการ และรอคอยความช่วยเหลือหรือติดต่อสอบถามความคืบหน้าตามระบบของ

ราชการ ส่วนใหญ่จะทำหนังสือราชการโต้ตอบหรือทวงถามความคืบหน้าของการแก้ไขปัญหาที่ตนเองยื่นเรื่องร้องทุกข์ไว้

ทั้งนี้ ผู้วิจัยจะใช้ประเด็นเกี่ยวกับ การนั่งประท้วง อารยะขัดขืน การปิดล้อมเพื่อขัดขวาง ไปเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างกรอบแนวความคิดของการวิจัย เนื่องจากเป็นประเด็นที่จะใช้อธิบายการเคลื่อนไหวทางการเมืองประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกิน โดยบางประเด็นจะรวมกันและสร้างประเด็นขึ้นมาใหม่ คือ การนั่งประท้วง และการปิดล้อมเพื่อขัดขวาง จะสร้างเป็น “การประท้วง” ซึ่งจะใช้ประเด็นนี้และ “อารยะขัดขืน” เป็นส่วนหนึ่งของกรอบแนวความคิดของการวิจัยครั้งนี้

ทฤษฎีกระบวนการทางการเมือง (political process theory)

ทฤษฎีกระบวนการทางการเมือง (political process theory) เป็นอีกทฤษฎีหนึ่งที่จะนำมาอธิบาย “การเมืองภาคประชาชนว่าด้วยเรื่องที่ดินทำกิน” ได้เป็นอย่างดี เนื่องจากทฤษฎีนี้ให้ความสนใจกับปัจจัยด้านกระบวนการทางการเมืองเชิงสถาบัน กล่าวคือ หากสถาบันทางการเมืองนั้น ๆ ปฏิบัติหน้าที่เป็นปกติเรียบร้อยดีขบวนการทางการเมืองภาคประชาชนก็จะไม่มีการเคลื่อนไหว กระบวนการทางการเมืองภาคประชาชนจะมีการเคลื่อนไหวเมื่อสถาบันทางการเมืองนั้น ๆ ไม่ได้ทำหน้าที่อย่างสมบูรณ์ ทฤษฎีนี้มองว่าบุคคลที่เข้ามาเคลื่อนไหวร่วมกันเป็นผลมาจากสภาวะทางการเมืองเปิดช่องทางให้มีการรวมกลุ่มกันได้ ซึ่งความสำเร็จหรือความล้มเหลวของการเคลื่อนไหวตามทฤษฎีนี้จะขึ้นอยู่กับความเข้มแข็งหรือความอ่อนแอของรัฐบาลในขณะนั้น ดังนั้นการเคลื่อนไหวของกลุ่มจะเป็นไปตามโอกาสทางการเมืองที่เอื้ออำนวย กล่าวคือ ถ้ารัฐบาลที่บริหารประเทศในขณะนั้นมีความอ่อนแอหรือไร้เสถียรภาพก็จะเอื้ออำนวยต่อการเคลื่อนไหวของประชาชนผู้ประสบปัญหาความทุกข์ยากเดือดร้อน หากรัฐบาลเข้มงวด และไม่ส่งเสริมหรือเปิดโอกาสให้ประชาชนเคลื่อนไหวได้อย่างเสรีก็จะไม่เอื้อต่อการเคลื่อนไหวของประชาชนผู้ประสบปัญหา หากประชาชนผู้ประสบความทุกข์ยากเดือดร้อนอยู่ในช่วงรัฐบาลเช่นนี้ก็จะงดหรือไม่มีการเคลื่อนไหวเรียกร้องใด ๆ ทั้งนี้ทฤษฎีกระบวนการทางการเมือง (political process theory) ให้ความสำคัญกับการนำมาซึ่ง การก่อกำเนิด

พัฒนาการความเข้มแข็งหรืออ่อนแอ ความก้าวหน้าหรือถดถอย ความสำเร็จหรือความล้มเหลว ตลอดจนการสร้างผลสะเทือนของขบวนการทางสังคม 3 ประการ ดังนี้ (ประภาส ปิ่นตบแต่ง, 2552, หน้า 95-99; เอกพล เสียงดัง, 2550, หน้า 21-22; McAdam, 1982, pp. 36-59)

ประการที่ 1 ระดับความพร้อมขององค์กรหรือระดับความเข้มแข็งขององค์กร กล่าวคือ เป็นระดับความพร้อมขององค์กรหรือระดับความเข้มแข็งขององค์กรที่ประชาชนผู้ได้รับความทุกข์ยากเดือดร้อนเหล่านั้นดำรงอยู่ โดยดูที่ความเข้มแข็งขององค์กรดั้งเดิมที่มีอยู่ซึ่งสิ่งนี้เปรียบเสมือนการเตรียมพร้อมของประชาชนเหล่านั้นที่จะลุกขึ้นต่อสู้กับรัฐ ทั้งนี้ระดับความพร้อมด้านองค์กรหรือระดับความเข้มแข็งขององค์กรมีองค์ประกอบสำคัญดังนี้

1. ผู้นำหรือแกนนำในองค์กรเคลื่อนไหวทางสังคม กล่าวคือ ผู้นำหรือแกนนำในองค์กรเคลื่อนไหวทางสังคม มีบทบาทสำคัญในการจัดตั้งการเคลื่อนไหวในฐานะที่เป็นผู้จัดตั้งการเคลื่อนไหวหรือผู้ประกอบการทางการเมืองซึ่งทำหน้าที่ระดมทรัพยากร ผู้คนประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อนเข้ามาร่วมเคลื่อนไหว และผู้นำหรือแกนนำเหล่านี้ยังมีบทบาทสำคัญคือเป็นผู้ตัดสินใจเพื่อดำเนินงานและการใช้ยุทธวิธีการเคลื่อนไหวในแต่ละครั้ง

2. สมาชิก สมาชิกในที่นี้ คือ สมาชิกขององค์กรการเคลื่อนไหวทางสังคม โดยจะให้ความสำคัญกับการคัดสรรสมาชิกที่ผ่านการจัดตั้งและการเคลื่อนไหวทางสังคม มาก่อน เนื่องจากสมาชิกที่ได้จากกลุ่มคนที่มีประสบการณ์การเคลื่อนไหวทางสังคมมาก่อนนี้จะมีความพร้อม ความยึดมั่นผูกพัน มีแรงกระตุ้นในการเข้าร่วม และมีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันหรือมีความเป็นเอกภาพ ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญการเป็นองค์กร การเคลื่อนไหว ทางสังคมที่เข้มแข็งหรือองค์กรขบวนการที่มีความพร้อมในการเคลื่อนไหว ต่อสู้กับอำนาจรัฐ โดยจะให้สมาชิกที่เคยร่วมการเคลื่อนไหวเรียกร้องหรือประท้วงมาแล้ว เป็นพี่เลี้ยงให้กับสมาชิกที่เข้ามาร่วมกลุ่มหรือองค์กรหรือขบวนการใหม่ หรือให้เพื่อนสอนเพื่อนนั่นเอง ซึ่งการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินจะมีเรื่องราวเพื่อนสอนเพื่อน พี่สอนน้อง เพื่อการระดมทรัพยากรบุคคลให้เข้ามาร่วมผูกพันเป็นกลุ่มเป็นองค์กรใหญ่ขึ้น ๆ ในการเคลื่อนไหวต่อสู้กับอำนาจรัฐ เพื่อการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่นั้น ๆ

3. โครงสร้างแรงจูงใจเพื่อให้สมาชิกมีความเป็นเอกภาพ ความเป็นเอกภาพ เป็นสิ่งสำคัญในการช่วยรักษาความเข้มแข็งของกลุ่ม/ขององค์กร/ของขบวนการเอาไว้ได้อย่างต่อเนื่อง เพราะความเป็นเอกภาพมาจากการสร้างแรงจูงใจให้สมาชิกอยากเข้ามามีส่วนร่วมเคลื่อนไหวกับองค์กร ภายใต้ระบบความสัมพันธ์แบบตอบแทนซึ่งกันและกัน (interchange reward) ระหว่างสมาชิกกับองค์กร ดังนั้นขบวนการทางสังคมที่สามารถสร้างแรงจูงใจให้สมาชิกจนเกิดความเป็นเอกภาพย่อมมีประสิทธิภาพทั้งในด้านการระดมสมาชิกใหม่ และด้านการเคลื่อนไหวต่อสู้เพื่อการแก้ไขปัญหาที่ตนเองประสบ

4. ยุทธวิธีการเคลื่อนไหวต่อสู้ ซึ่งยุทธวิธีที่เป็นหัวใจของการเคลื่อนไหว คือ ยุทธวิธีการขัดขวาง ท้าทายระบบปกติ ซึ่งเป็นแหล่งอ้างอิงทางอำนาจของผู้ท้าทายระบบการเมืองปกติ เนื่องจากยุทธวิธีการเคลื่อนไหวต่อสู้เป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ท้าทายระบบการเมืองปกติ กลุ่มที่เผชิญหน้า รัฐและท่าทีของรัฐทำให้การเคลื่อนไหวต่อสู้จึงมักนำไปสู่การต่อต้านปราบปราม และผลสะเทือนของยุทธวิธีการขัดขวางท้าทายระบบการเมืองปกติจะมากหรือน้อยนั้นขึ้น อยู่กับปัจจัยด้านสมรรถนะและความคิดสร้างสรรค์ขององค์กรการเคลื่อนไหวทางสังคม ในการประดิษฐ์ คิดค้นยุทธวิธีการขัดขวาง ท้าทายใหม่ ๆ ขึ้นมา และสามารถนำไปใช้ได้อย่างหลากหลายในวงจรการเคลื่อนไหวต่อสู้ ไม่ว่าจะเป็นการบอยคอต/การปฏิเสธไม่ยอมรับ (boycott) การนั่งประท้วง (sit-ins) หรืออารยะขัดขืน (civil disobedience) การเข้าครอบครองทรัพย์สินและทรัพยากร (occupation) ของรัฐทรัพย์สินที่เป็นสาธารณะรวมถึงทรัพย์สินของเอกชน การปิดล้อมเพื่อขัดขวาง (barricade) ตามที่ผู้วิจัยได้นำเสนอไว้แล้วทฤษฎีการระดมทรัพยากรข้างต้น (ประภาส ปิ่นตบแต่ง, 2552, หน้า 96-97)

ประการที่ 2 ระดับความพร้อมทางด้านจิตสำนึกของการต่อสู้ McAdam (1982, p. 48) กล่าวว่า การสื่อสารให้ประชาชนรับรู้เข้าใจในสภาพปัญหาที่แท้จริง รับรู้เข้าใจในเรื่องสิทธิ ไม่ว่าจะเป็นสิทธิในการดำรงชีวิต สิทธิในทรัพย์สิน สิทธิในที่ดินทำกินเป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะนำไปสู่การเกิดจิตสำนึกของประชาชนให้ลุกขึ้นสู้ร่วมกัน การสื่อสารข้อมูลดังกล่าวจะต้องทำให้ทุกคนเชื่อว่าระบบการเมืองที่พวกเขาดำรงอยู่นั้นไม่ยุติธรรมหรือไม่เป็นไปตามครรลองของระบบประชาธิปไตย และพวกเขามีสิทธิที่จะเปลี่ยน

แปลงระบบดังกล่าวให้ดีกว่าเดิม ซึ่งเท่ากับเป็นการทำให้ผู้คนเหล่านั้นรับรู้ถึงความสามารถที่พวกเขามีเพื่อใช้ในการเปลี่ยนแปลงระบบการเมืองที่ไม่ชอบธรรมที่พวกเขาเผชิญอยู่

ประการที่ 3 โครงสร้างทางการเมือง คือ เหตุการณ์หรือกระบวนการทางสังคมในระดับกว้าง เช่น ภาวะสงคราม กระบวนการเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมอุตสาหกรรม กระบวนการเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมเมืองมีผลทำให้โครงสร้างหรือสถาบันทางการเมืองปกติขณะนั้นอยู่ในสภาวะที่มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เอื้อหรือไม่เอื้อต่อขบวนการเคลื่อนไหวต่อสู้ขององค์กรการเคลื่อนไหวทางสังคม ทั้งนี้การเกิดสภาวะไร้เสถียรภาพทางสังคม นำไปสู่การสั่นคลอนความสัมพันธภาพทางอำนาจแบบเดิมและก่อให้เกิดความสัมพันธ์ทางอำนาจแบบใหม่ และก่อให้เกิดการพัฒนาความสามารถในการต่อรองเป็นช่องทางในการท้าทายกับฝ่ายเผชิญหน้า และเพิ่มต้นทุนในการปราบปราม ควบคุมและทำลายขบวนการทางสังคมให้กับฝ่ายเผชิญหน้าด้วย ทั้งนี้การไม่มีเสถียรภาพทางการเมืองของสถาบันทางการเมืองแบบปกติส่งผลให้ความเข้มแข็งของกลุ่มคนนอกระบบการเมืองปกติเพิ่มมากขึ้น กล่าวคือ ส่งเสริมให้มีองค์กรหรือกลุ่มเคลื่อนไหวในขบวนการทางสังคมหรือทางการเมืองเพิ่มมากขึ้น

Tarrow (อ้างถึงใน ประภาส ปิ่นตบแต่ง, 2552, หน้า 101) ได้นิยามตัวชี้วัดโครงสร้างโอกาสทางการเมืองในเชิงปฏิบัติการในลักษณะกว้าง ๆ ไว้ 4 ประการ คือ หนึ่งระดับการเปิดหรือปิดของระบบการเมือง สองเสถียรภาพหรือความไร้เสถียรภาพของระบบ/ระเบียบทางการเมือง สามการมีหรือไม่มีพันธมิตรและกลุ่มสนับสนุน และสี่การแตกแยกในหมู่ชนชั้นนำ หรือความอดกลั้นผ่อนปรนหรือไม่ของชนชั้นนำต่อการเคลื่อนไหวประท้วง สิ่งเหล่านี้ เป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่จะส่งผลให้องค์กรหรือกลุ่มประชาชน ที่ทำการขับเคลื่อนในกระบวนการทางการเมืองลุกขึ้นต่อสู้หรือไม่ ซึ่งในการขับเคลื่อนขององค์กรเคลื่อนไวทางสังคมในกระบวนการทางการเมืองมักจะดูทิศทางทางการเมืองเหล่านี้ตามที่ผู้วิจัยได้กล่าวมาแล้วข้างต้น รวมถึงการตระหนักถึงความเป็นเอกภาพของแกนนำก็เป็นองค์ประกอบหนึ่งด้วยในการต่อสู้กับอำนาจรัฐ นอกจากนี้ ทฤษฎีกระบวนการทางการเมือง ยังมีฝ่ายตรงข้ามหรือฝ่ายต่อต้านขบวนการทางสังคมหรือกลุ่มคนเห็นต่างกับกลุ่มเคลื่อนไหวทางสังคม ซึ่งกลุ่มนี้จะมีลักษณะเป็นขบวนการโต้กลับต่อองค์กรการเคลื่อนไหวทางสังคมในทฤษฎีกระบวนการทางการเมืองนี้

ซึ่งเป็นประเด็นที่ต้องตระหนักด้วย เช่นเดียวกับ การเคลื่อนไหวของประชาชนภายใต้แนวคิด “การเมืองภาคประชาชนว่าด้วยเรื่องที่ดินทำกิน” หลายคนอาจจะเห็นอกเห็นใจชาวบ้าน และช่วยเหลือชาวบ้านจนเกิดกลุ่มหรือองค์กรหรือขบวนการภาคประชาชนเพื่อแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินดังที่ปรากฏขึ้นในประเทศไทย ในขณะเดียวกันกลุ่มคนที่เสียผลประโยชน์ก็อาจจะไม่พอใจต่อกระบวนการเคลื่อนไหวของประชาชนในเรื่องดังกล่าวนำมาซึ่งความขัดแย้งระหว่างประชาชนผู้ประสบปัญหาที่ดินทำกินกับประชาชนหรือกลุ่มคนที่ไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับปัญหาที่ดินเหล่านั้นด้วยเหตุผลแตกต่างกัน อย่างไรก็ตามประชาชนจะอยู่อย่างปกติสุข และดำเนินชีวิตตามครรลองประชาธิปไตยหากประชาชนอยู่ดีกินดี (well-being) ไม่เดือดร้อนอย่างกรณีปัญหาที่ดินทำกินที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาในครั้งนี้

ทั้งนี้ ผู้วิจัยจะใช้ประเด็นย่อยภายใต้หัวข้อ “ยุทธวิธีการเคลื่อนไหวต่อสู้” ของทฤษฎีนี้ คือ การบอยคอต/การปฏิเสธไม่ยอรับ (boycott) การนั่งประท้วง (sit-ins) อารยะขัดขืน (civil disobedience) การเข้าครอบครองทรัพย์สินและทรัพยากร (occupation) ของรัฐทรัพย์สินที่เป็นสาธารณะรวมถึงทรัพย์สินของเอกชน และการปิดล้อมเพื่อขัดขวาง (barricade) นำไปสร้างเป็นกรอบแนวความคิดของการวิจัยโดยสรุปคำและสร้างประเด็นขึ้นมาใหม่ คือ การบอยคอต/การปฏิเสธไม่ยอรับ (boycott) การนั่งประท้วง (sit-ins) อารยะขัดขืน (civil disobedience) เป็น “อารยะขัดขืน” และการเข้าครอบครองทรัพย์สินและทรัพยากร (occupation) ของรัฐทรัพย์สินที่เป็นสาธารณะรวมถึงทรัพย์สินของเอกชน และการปิดล้อมเพื่อขัดขวาง เป็น “การประท้วง” ที่จะนำไปใช้ในกรอบแนวความคิดของการวิจัยครั้งนี้

ทฤษฎีการสร้างกรอบวาทกรรมทางวัฒนธรรม (cultural framing theory)

ทฤษฎีการสร้างกรอบวาทกรรมทางวัฒนธรรม (cultural framing theory) เป็นหนึ่งในชุดของทฤษฎีทางรัฐศาสตร์ที่นักวิจัยทางรัฐศาสตร์มักนำมาเป็นฐานของการศึกษาวิจัยการเคลื่อนไหวต่อสู้ของประชาชน ชุดทฤษฎีทางรัฐศาสตร์ดังกล่าวคือ ทฤษฎีการระดมทรัพยากร (resource mobilization theory) ทฤษฎีกระบวนการทางการเมือง

(political process theory) และทฤษฎีการสร้างกรอบวาทกรรมทางวัฒนธรรม (cultural framing theory) ทั้งนี้ทฤษฎีการสร้างกรอบวาทกรรมทางวัฒนธรรม (cultural framing theory) ยังมีความเกี่ยวข้องกับการวิจัยครั้งนี้เป็นพิเศษ คือ ในการคัดเลือกพื้นที่วิจัยเพื่อศึกษาเปรียบเทียบจำเป็นต้องตระหนักในมิติทางวัฒนธรรมของประชาชนในพื้นที่การวิจัย ตระหนักถึงบริบททางวัฒนธรรมประเพณี ตระหนักถึงบริบทของกลุ่มคน เชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ของประชาชนในพื้นที่ และตระหนักถึงบริบทสภาพแวดล้อมของพื้นที่การวิจัย ซึ่งพื้นที่การวิจัยกรณีศึกษาเปรียบเทียบต้องมีบริบทเหล่านี้เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน สิ่งเหล่านี้ล้วนมีความจำเป็นต้องตระหนักในการเลือกพื้นที่วิจัยเพื่อศึกษาเปรียบเทียบความสำเร็จหรือไม่สำเร็จในการต่อสู้ของประชาชนเพื่อแก้ไขปัญหาที่ดินทำกิน

นอกจากนี้ ทฤษฎีการสร้างกรอบวาทกรรมทางวัฒนธรรมยังมุ่งสื่อถึงหรืออธิบายถึงการสร้างภาษา การสร้างวิธีการ การสร้างรูปแบบการกระทำให้เกิดแนวคิดใหม่ เกิดการปฏิบัติใหม่ในการแก้ไขปัญหาที่ประชาชนประสบอยู่ ซึ่งภาษาเรียกหรือวิธีการหรือรูปแบบในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินจะอยู่นอกกรอบของแนวคิดหรือทฤษฎีหรือระเบียบกฎเกณฑ์ที่สังคมได้กำหนดไว้แล้ว เช่น การแก้ไขปัญหาที่ดินทำกิน กรณีปัญหาชาวบ้านบุกรุกที่ดินของรัฐด้วยการหาข้อตกลงร่วมกันในการแก้ไขปัญหา เพื่อไม่ให้ประชาชนเดือดร้อนซึ่งหากเป็นแนวคิดหรือทฤษฎีหรือระเบียบกฎเกณฑ์หรือกฎหมายตามวิธีการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐที่เป็นวิธีเป็นรูปแบบเป็นภาษาปกติที่รัฐกระทำนั้น คือ การขับไล่ประชาชนออกจากพื้นที่หากประชาชนไม่ออกจากพื้นที่ก็จะใช้มาตรการทางกฎหมายมาจับกุมดำเนินคดีกับประชาชน เป็นต้น ซึ่งการหาข้อตกลงร่วมกันในการแก้ไขปัญหา การหาทางออกร่วมกันที่ไม่ยึดกฎหมายไม่ยึดระเบียบเป็นการสร้างภาษาใหม่ เป็นวาทกรรมทางวัฒนธรรมใหม่ หากเป็นวัฒนธรรมเดิม คือ ต้องดำเนินการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของชาวบ้านตามกฎหมายกำหนดไว้

ทั้งนี้ ประชาชนจำเป็นต้องได้รับองค์ความรู้เรื่องสิทธิมนุษยชน สิทธิในตนเอง สิทธิในครอบครัว สิทธิในชุมชน และสิทธิในที่ดินทำกินและกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับที่ดินทำกินจึงจะส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามากระทำร่วมหรือเข้ามาสู่กระบวนการเคลื่อนไหวเพื่อการแก้ไขปัญหาร่วมกันอย่างกรณีศึกษา “การเมืองภาคประชาชนว่าด้วยเรื่องที่ดินทำกิน” ในครั้งนี้ การสร้างกรอบวาทกรรมทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นภายหลังจาก

การเสื่อมลงของการใช้ทฤษฎีพฤติกรรมร่วมแบบดั้งเดิม (classical selective behavior theory) (Buechler อ้างถึงใน เอกพล เสียงดัง, 2550, หน้า 25) เพื่อการอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจากการกระทำร่วมของประชาชนเป็นผลมาจากปัญหาความทุกข์ยากเดือดร้อนของตน จึงออกมาร่วมกันกระทำการ ออกมาในรูปของการร้องทุกข์ การตรวจสอบอำนาจรัฐ การประท้วงอำนาจรัฐ การร่วมมือกันแก้ไขวิกฤติ อารยะขัดขืน การสานเสวนาและการเจรจาต่อรอง เพื่อเรียกร้องให้รัฐหรือคู่กรณีปัญหาดำเนินการเพื่อการแก้ไขปัญหาความทุกข์ยากความเดือดร้อนต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับตนเอง ในช่วงหลังจากปี ค.ศ. 1960 เป็นต้นมา ที่มีขบวนการทางสังคมต่าง ๆ เกิดขึ้นจำนวนมาก เช่น ขบวนการนักศึกษา ขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องสิทธิสตรี สมัชชาคนจน ขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องสิทธิในชุมชน รวมทั้งขบวนการเคลื่อนไหวของประชาชนเพื่อการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกิน ฯลฯ ซึ่งการอธิบายการเกิดขึ้นของขบวนการทางสังคมการเคลื่อนไหวทางสังคมให้ความสนใจกับทฤษฎีหลัก 2 ทฤษฎีเพื่อใช้เป็นแนวทางการวิเคราะห์ขบวนการทางการเมืองและสังคมคือทฤษฎีการระดมทรัพยากร ซึ่งมุ่งเน้นการวิเคราะห์กระบวนการต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในองค์กรของขบวนการทางสังคม โดยเฉพาะในส่วนของกระบวนการระดมทรัพยากรที่จะนำมาใช้สนับสนุนและสร้างพลังในการต่อรองให้กับขบวนการทางสังคม และทฤษฎีกระบวนการทางการเมืองที่เห็นชอบว่าขบวนการทางสังคมที่เกิดขึ้นจะประสบความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายของขบวนการนั้น มิได้ขึ้นอยู่กับทรัพยากรและองค์กรของขบวนการทางสังคมเพียงอย่างเดียว แต่ต้องอาศัยโครงสร้างโอกาสทางการเมืองเป็นปัจจัยสำคัญด้วย รวมทั้งมีปัจจัยต่าง ๆ หลายประการที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจเข้าร่วมขบวนการของผู้คน เช่น ความรู้สึกเห็นอกเห็นใจต่อผู้ที่เผชิญความเดือดร้อน ความไม่พอใจต่อนโยบายของรัฐที่เป็นอยู่ หรือความเสี่ยงอันตรายจากการปรามปรามของรัฐ รวมถึงช่องทางในการเข้าถึงผู้มีอำนาจ ในการตัดสินใจออกนโยบาย เป็นต้น

นอกจากนี้ ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่เกิดขึ้นจะประสบความสำเร็จได้ยังขึ้นอยู่กับการสร้างภาษาใหม่หรือรูปแบบใหม่หรือวิธีการใหม่ให้กับสิ่งที่ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมกำลังแก้ไขปัญหาอยู่นั้น ตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น โดยไม่ยึดระเบียบกฎเกณฑ์ที่สังคมเคยปฏิบัติในการแก้ไขปัญหานั้น ๆ แต่จะหาภาษาใหม่วิธีการใหม่

หรือรูปแบบใหม่ในการแก้ไขปัญหาแทน เช่น การหาข้อตกลงร่วมกันในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินตามที่ได้กล่าวมาแล้ว ซึ่งความหมายต่าง ๆ ที่ถูกสร้างขึ้นจะต้องมีความแตกต่างไปจากความหมายที่มีอยู่เดิมในสังคมเพื่อให้เกิดความสนใจ และความตระหนักถึงสิ่งที่ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมเรียกร้อง และจะนำมาสู่การสนับสนุนจากส่วนต่าง ๆ ของสังคมในที่สุด ดังนั้น “การอธิบายการเกิดขึ้นของขบวนการทางสังคมในระยะต่อมาจึงเป็นการเชื่อมโยงมุมมองจิตวิทยาสังคมเข้ากับมุมมองการระดมทรัพยากรเข้าด้วยกัน ซึ่งเท่ากับเป็นการนำแนวทางวิเคราะห์ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมกลับเข้าสู่การอธิบายขบวนการทางสังคมอีกครั้งหนึ่ง หลังจากที่มุมมองตามทฤษฎีพฤติกรรม แบบดั้งเดิม (classical collective behavior theory) ได้เสื่อมสลายความนิยมลง”

Snow and Benford (อ้างถึงใน เอกพล เสียงดัง, 2550, หน้า 27) ได้กล่าวถึง สิ่งที่นักเคลื่อนไหวต้องทำในการสร้างกรอบวาทกรรมทางวัฒนธรรมหลัก ๆ มีอยู่ 3 ประการ คือ การสร้างกรอบในการแก้ไขปัญหา คือ การสร้างความหมายของปัญหา รวมทั้งคุณลักษณะของความผิดหรือความเป็นเหตุเป็นผลของความทุกข์ยากเดือดร้อนที่เกิดขึ้นจากปัญหา เพื่อให้ขบวนการมีเป้าหมายในการกระทำสิ่งต่าง ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาซึ่งการสร้างกรอบในขั้นตอนนี้จำเป็นต้องมีการตี ความปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นด้วยเพื่อหาแนวร่วมจากประชาชนเพิ่มขึ้น ประการต่อมา คือ การสร้างกรอบในการคาดเดาทางออกของปัญหา คือ การเสนอแนวทางแก้ปัญหา วิธีการแก้ไขปัญหาอาจจะเป็นข้อตกลงร่วมกัน นโยบาย วิธีการ แนวทาง หรือมาตรการที่เหมาะสมกับปัญหาที่องค์กรของประชาชนได้สร้างความหมายหรือนิยามเอาไว้ เพื่อให้ขบวนการประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ ซึ่งทางออกของปัญหาอาจมีการนำเสนอไว้หลากหลายแนวทาง ถึงแม้ว่าจะเป็นการนำเสนอขององค์กรเดียวก็ตาม และประการสุดท้าย คือ การสร้างกรอบในการจูงใจ คือ การสร้างเครื่องมือต่อสู้และคำชี้แจ้งเหตุผล เพื่อใช้ในการลงมือปฏิบัติขององค์กรหรือขบวนการนั้น ซึ่งเครื่องมือต่อสู้ดังกล่าวสามารถจัดเตรียมขึ้นมาจากการใช้ถ้อยคำที่กระตุ้นจิตใจ เพื่อให้ประชาชนออกมากระทำการตามวิธีแก้ไขปัญหาที่องค์กรหรือขบวนการของประชาชนเจ้าของปัญหาเสนอเอาไว้ ซึ่งการสร้างกรอบในการจูงใจดังกล่าวจำเป็นต้องคำนึงถึงประสบการณ์ที่มีอยู่ร่วมกันของประชาชนเหล่านั้นด้วย หากขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ขาดการจัดวางกรอบข้างต้นอย่างเหมาะสม อาจจะไม่

ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ โดยเฉพาะในแง่ของการระดมประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมกับขบวนการเคลื่อนไหว เพราะกระบวนการวางกรอบดังกล่าวจะช่วยเชื่อมโยงความเชื่อ/แนวโน้มในการตีความของปัจเจกบุคคลกับองค์กรของขบวนการทางสังคมเข้าด้วยกัน กระบวนการจัดวางกรอบวาทกรรมทางวัฒนธรรมดังกล่าว จะช่วยให้กรอบวาทกรรมที่ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมสร้างขึ้นสามารถเข้าไปสู่พื้นที่สาธารณะทางความคิดของประชาชนในพื้นที่ต่าง ๆ โดยมุ่งหาแนวร่วม ในการต่อสู้เพิ่มขึ้น ทั้งนี้มีเป้าหมายเข้าไปมีอิทธิพลต่อการสร้างจิตสำนึกและการตระหนัก รู้ถึงปัญหาของสาธารณะร่วมกัน เพื่อระดมผู้คนเข้ามามีส่วนร่วมในขบวนการเพิ่มขึ้น ซึ่งหนทางที่กรอบวาทกรรมต่าง ๆ จะเข้าไปสู่พื้นที่สาธารณะทางความคิดของคนได้นั้นอาจเกิดจากความสัมพันธ์แบบตัวต่อตัวหรืออาจผ่านทางสื่อต่าง ๆ ดังเช่น โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ บทความหรือวรรณกรรมต่าง ๆ ฯลฯ โดยเฉพาะสื่อ ขบวนการเคลื่อนไหว ทางสังคมควรให้ความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม อย่างไรก็ตามสื่อก็มีปัญหาอยู่บ้างกล่าวคือ ปัญหาความไม่เป็นกลางของสื่อ อันเนื่องมาจากสื่อต่าง ๆ มีความสามารถในการนำเสนอข้อมูลแตกต่างกัน ดังนั้นสื่อจึงเลือกข้อมูลที่น่าสนใจและตรงกับความต้องการของสาธารณชนมานำเสนอ นอกจากนี้ยังมีปัญหาอันเกิดมาจากความสัมพันธ์ระหว่างขบวนการเคลื่อนไหว ทางสังคมกับสื่อที่มีวัตถุประสงค์ของการดำเนินงานไม่ตรงกันจะทำให้ภาพสะท้อน หรือเนื้อหาหรือข้อมูลที่สื่อออกไปสู่สาธารณะไม่เป็นประโยชน์ต่อประชาชนผู้ประสบความทุกข์ยากเดือดร้อนหรือประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียนั้น ซึ่งเป็นประเด็นที่ขบวนการ เคลื่อนไหวต้องระมัดระวังในการพิจารณาในการเลือกใช้สื่อ เพื่อนำเสนอปัญหา ตีแผ่ปัญหาให้สังคมรับรู้หรือการทำให้เป็นข่าวอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำมาซึ่งการร่วมกันแก้ไขปัญหานั้น ๆ ได้รวดเร็วขึ้น และถึงแม้สื่อจะมีจุดอ่อนดังกล่าว ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมก็ยังคงต้องการสื่อ โดยมีจุดมุ่งหมายหลัก ๆ อยู่ 3 ประการ คือ ขบวนการทางสังคม จำเป็นต้องใช้สื่อในการระดมทรัพยากรต่าง ๆ เข้าสู่กระบวนการ ประการต่อมา คือ ขบวนการทางสังคมสามารถใช้สื่อเป็นตัวกลางในการให้เหตุผลในการเคลื่อนไหวเรียกร้องตามประเด็นต่าง ๆ ที่ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมเผชิญอยู่ และประการสุดท้าย คือ สื่อที่เผยแพร่ข่าวการเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคมจะช่วยให้เครือข่ายหรือขอบเขตของ

ความขัดแย้งถูกขยายกว้างออกไป ซึ่งอาจจะทำให้มีบุคคลที่สามซึ่งเห็นอกเห็นใจต่อขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมนั้นหรือผู้ที่ประสบปัญหาเช่นเดียวกันเข้ามาร่วมเคลื่อนไหวร่วมกับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมนั้นเพิ่มขึ้น

ทั้งนี้ การเมืองภาคประชาชนว่าด้วยเรื่องที่ดินทำกินจำเป็นต้องใช้ชุดความเข้าใจเกี่ยวกับทฤษฎีการสร้างกรอบวาทกรรมทางวัฒนธรรม (cultural framing theory) มาเป็นอีกกรอบคิดหนึ่งเพื่อกระตุ้นให้กระบวนการเคลื่อนไหวของประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินมั่นใจถึงสิ่งที่ตนเองค้นพบ หรือวิธีการหรือรูปแบบหรือภาษาที่ตนเองใช้ในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินในแต่ละพื้นที่ และเพื่อกระตุ้นให้ประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมกระทำมากขึ้น ตลอดจนประชาชนทั่วไปผู้เฝ้ามองดูอยู่ก็จะเข้ามาร่วมสมทบในกระบวนการเคลื่อนไหวเพื่อการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินมากขึ้น ทั้งนี้เพราะการเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินหากเกิดกลุ่ม/องค์กร/ขบวนการที่ใหญ่โตขึ้นแนวโน้มของความสำเร็จในการต่อสู้ก็ได้มากขึ้นด้วยเช่นกัน

การเมืองภาคประชาชนในกระบวนการนโยบาย

การทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “รูปแบบการเมืองภาคประชาชนว่าด้วยเรื่องที่ดินทำกิน” มีนัยยะของการต่อสู้เชิงนโยบายของประชาชนกับอำนาจรัฐ เพื่อแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินที่ประชาชนประสบอยู่ ซึ่งนโยบายที่เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาความทุกข์ยากเดือดร้อนของประชาชนหรือนโยบายที่เกี่ยวข้องกับประชาชนส่วนใหญ่ เรียกว่า “นโยบายสาธารณะ (public policy)” ทั้งนี้นโยบายสาธารณะ คือ สิ่งที่รัฐบาลได้กระทำในนามหรือในฐานะตัวแทนของประชาชน โดยเลือกที่จะกระทำหรือไม่กระทำ Thomas (2005, p. 139) คือ สิ่งที่รัฐบาลเลือกที่จะกระทำหรือไม่กระทำ (Thomas, 1984, p. 1) คือ กิจกรรมที่กระทำโดยรัฐบาล รวมทั้งข้อกำหนดและระเบียบในการควบคุมการดำเนินกิจกรรมของปัจเจกบุคคล หรือนิติบุคคล Sharkansky (1975) กล่าวโดยสรุปแล้ว นโยบายสาธารณะ (public policy) คือ แนวทางการปฏิบัติ หรือแนวทางการดำเนินงานของรัฐ ที่ใช้ในการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น ในการวิจัยนี้ผู้วิจัยใช้คำว่า “นโยบาย (policy)” แทนคำว่า “นโยบายสาธารณะ (public policy)” เพื่อไม่ให้เกิดความสับสนกับ

ชาวบ้านผู้ประสบปัญหาเรื่องที่ดินทำกิน เมื่อนำผลการวิจัยครั้งนี้ไปใช้ในอนาคต ซึ่งชาวบ้านส่วนใหญ่จะคุ้นเคยกับคำว่านโยบาย และนโยบายในการวิจัยครั้งนี้หมายความรวมถึง พระราชบัญญัติต่าง ๆ นโยบาย ระเบียบ ข้อบังคับ โครงการต่าง ๆ หรือแนวทางการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกิน หรือนโยบายของรัฐตามคำนิยามศัพท์เฉพาะของงานวิจัยนี้

นโยบายได้มีการแบ่งออกเป็นหลายประเภท (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2543; เรืองวิทย์ เกษสุวรรณ, 2550; สมบัติ ธำรงธัญวงศ์, 2550; Lowi, 1964) ตามทัศนของนักวิชาการแต่ละท่าน ในที่นี้จะกล่าวถึงประเภทของนโยบายของ Lowi เนื่องจากมีความสอดคล้องกับเนื้อหาของการวิจัยเกี่ยวกับ “รูปแบบการเมืองภาคประชาชน ว่าด้วยเรื่องที่ดินทำกิน” ในครั้งนี้อย่างยิ่ง ทั้งนี้ Lowi (1964; 1979, pp. 667-715) ได้แบ่งประเภทของนโยบายโดยใช้เกณฑ์ เนื้อหาและวัตถุประสงค์ของนโยบาย ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. นโยบายเกี่ยวกับการจัดระเบียบกฎเกณฑ์ (regulation policy) นโยบายลักษณะนี้มีเป้าหมายเพื่อต้องการจัดระเบียบสังคมให้เป็นระเบียบเรียบร้อย นโยบายประเภทนี้มักจะปรากฏออกมาในรูปของ กฎหมาย ระเบียบ กฎเกณฑ์ ข้อบังคับ เพื่อให้ประชาชนปฏิบัติตาม เพื่อความสงบเรียบร้อย การแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับที่ดินทำกินให้กับประชาชนในการวิจัยครั้งนี้ มีแนวโน้มที่จะแก้ไขผ่านกฎหมาย ระเบียบ กฎเกณฑ์ ข้อบังคับ ที่ภาครัฐ ประชาชน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (stakeholder) และบุคคลที่เป็นกลางร่วมกันยกร่างขึ้นมาเพื่อแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับที่ดินทำกินในพื้นที่นั้น ๆ ร่วมกัน Lowi ได้แบ่งนโยบายประเภทนี้ออกเป็น 2 ประเภทย่อย ๆ คือ

1.1 นโยบายเกี่ยวกับการการจัดระเบียบกฎเกณฑ์เกี่ยวกับการแข่งขัน (competitive regulation policy) นโยบายนี้ได้รับการออกแบบมาเพื่อการจำกัด การจัดหาสินค้าและบริการ รวมทั้งกำจัดการมีส่วนร่วมในตลาด ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่การเลือกกลุ่มของประชาชนหรือกลุ่มขององค์กรหรือหน่วยงาน

1.2 นโยบายเกี่ยวกับการจัดระเบียบกฎเกณฑ์เกี่ยวกับการปกป้องคุ้มครองหรือป้องกัน (protective regulation policy) ได้แก่ นโยบายสาธารณะที่มุ่งหรือมีเจตนาที่จะปกป้องประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากกิจกรรมของภาครัฐหรือภาคเอกชน

2. นโยบายเกี่ยวกับการจัดสรรทรัพยากร (distribution policy) นโยบายประเภทนี้ส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับการกระจายทรัพยากรให้แก่ประชาชนกลุ่มต่าง ๆ อย่างเป็นธรรมและทั่วถึง โดยไม่มีการเลือกปฏิบัติ แต่ในทางปฏิบัตินโยบายประเภทนี้เวลามีการกำหนดออกมา มักจะมีแนวโน้มการจัดสรรทรัพยากรหรือการกระจายทรัพยากรหรือสินค้าหรือบริการและผลประโยชน์ให้กับคนบางส่วนบางกลุ่มในสังคม ก่อให้เกิดการเจรจาต่อรองหรือประนีประนอมผลประโยชน์ระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ผลทำให้เกิดปัญหาตามมาโดยเฉพาะประเทศที่มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

3. นโยบายเกี่ยวกับการจัดสรรทรัพยากรใหม่ (redistribution policy) เป็นการนำนโยบายที่มีอยู่แล้วมาจัดทำใหม่ หากมองในแง่ดีนโยบายประเภทนี้จะเกี่ยวข้องกับการโยกย้ายทรัพยากรจากคนรวยกว่ากระจายไปให้กับคนยากจนหรือคนด้อยโอกาส

ในที่นี้ คือ รัฐควรนำนโยบาย ระเบียบ กฎหมาย ข้อบังคับต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับที่ดินมาปรับปรุงแก้ไขให้เป็นประโยชน์ และเป็นธรรมกับประชาชนผู้ทำกินในพื้นที่ให้ถูกต้อง ไม่ควรให้ประชาชนมีความเสี่ยงที่ต้องถูกขับไล่ออกจากพื้นที่ทำกินของตน และคำนึงถึงผลประโยชน์ของรัฐด้วย

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับปัญหาที่ดินทำกินของประชาชนส่วนใหญ่ จะพบว่าแต่ละพื้นที่ประชาชนเข้าไปจับจองที่ดินทำกิน และอยู่อาศัยในพื้นที่พิพาทนั้น ๆ ก่อนที่ภาครัฐจะประกาศเขตอุทยานแห่งชาติ ประกาศเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ประกาศเขตป่าสงวนแห่งชาติประกาศเป็นหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง (นสล.) ขึ้นมา และบางกรณีปัญหาที่ดินทำกินของประชาชนบริเวณที่ดินทำกินรอบ ๆ ที่ดินทำกินที่เป็นปัญหาข้อพิพาทระหว่างรัฐกับประชาชน มีเอกสารสิทธิในที่ดินทำกินทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นโฉนด หรือ นส.3ก แต่ที่ดินทำกินที่เป็นปัญหาไม่มีเอกสารสิทธิใด ๆ ให้กับประชาชนในพื้นที่ปัญหา ดังเช่น ปัญหาที่ดินทำกินทั้งตำบลของตำบลลานบ่า อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ ไม่มีเอกสารสิทธิใด ๆ ให้กับประชาชน ทำให้ประชาชนยากลำบากในการประสานงานกับการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคเรื่องการขอไฟฟ้าใช้ และหน่วยงานภาครัฐอื่น ๆ เป็นต้น

ดังนั้น ประเทศไทยควรมีการทบทวนนโยบายเกี่ยวกับการจัดสรรที่ดินทำกินให้ประชาชนอย่างเป็นธรรม ควรกระจายที่ดินทำกินไปสู่ประชาชนที่ยากไร้ ไม่ควรให้ที่ดิน

ทำกินกระจุกอยู่กับคนรวย หรือกลุ่มคนบางกลุ่ม หากกระทำเช่นนี้ ปัญหาเรื่องที่ดินทำกินคงไม่ยืดเยื้อยาวนาน และประชาชนสามารถดำรงชีวิตได้อย่างปกติสุขในที่ดินทำกินของตนเอง

เนื้อหาในส่วนของการเมืองภาคประชาชนในกระบวนการนโยบายนี้ ผู้วิจัยมุ่งจะอธิบายถึง การเมืองภาคประชาชนในกระบวนการนโยบายที่จะนำมาซึ่ง รูปแบบหรือแนวทางการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับที่ดินทำกินของประชาชน โดยมุ่งที่ประชาชนเป็นผู้ออกแบบหรือกำหนดแนวทางในการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับที่ดินทำกินร่วมกับภาครัฐแบบผสมผสาน (hybrid theories) (Fischer, Miller, & Sidney, 2007, pp. 89-97) เป็นการกำหนดนโยบายหรือแนวทางการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับที่ดินทำกินนั้นโดยประชาชน (public policy formation from the bottom) เป็นผู้กำหนดหลักของการได้มาซึ่งนโยบายการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับที่ดินทำกิน ผสมผสานกับภาครัฐหรือคู่กรณีข้อพิพาท และบุคคลหรือหน่วยงานที่เป็นกลาง โดยไม่กำหนดนโยบายเพื่อการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับที่ดินทำกินโดยรัฐ (top-down) หรือประชาชน (bottom-up) เพียงอย่างเดียว แต่ร่วมกันคิดร่วมกันยกร่างมาตรการ/วิธีการ/ข้อตกลง/นโยบายขึ้นมาเพื่อแก้ไขปัญหาว่าด้วยเรื่องที่ดินทำกินร่วมกัน ระหว่างประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับภาครัฐและบุคคลหรือหน่วยงานที่เป็นกลาง เพื่อความเป็นธรรมกับประชาชนเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาในที่ดินทำกินในพื้นที่นั้น ๆ

ทั้งนี้ กระบวนการนโยบายในลักษณะผสมผสาน (hybrid theories) คือ ตัวแบบของกระบวนการนโยบาย ในมิติการนำนโยบายไปปฏิบัติที่ผสมระหว่าง Top-Down Theories กับ Bottom-Up Theories โดยผู้วิจัยมองว่า Hybrid Theories เป็นตัวแบบของกระบวนการนโยบายที่เหมาะสมอย่างยิ่ง ในการนำมาใช้เป็นอีกแนวความคิดหนึ่งของการวิจัยครั้งนี้ กระบวนการนโยบายเพื่อแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินที่การเมืองภาคประชาชนจะเป็นกลไกหลักของการกำหนดนโยบายและการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติร่วมกับภาครัฐที่เป็นคู่กรณีและบุคคลหรือหน่วยงานที่เป็นกลางร่วมกันกำหนดนโยบายการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินขึ้นมาและนำไปสู่การปฏิบัติ เพื่อการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินที่เกิดขึ้นระหว่างรัฐกับประชาชนในที่สุด หากประชาชนกำหนดนโยบายเพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับที่ดินทำกินตามลำพังนั้น และภาครัฐไม่มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการ

นโยบาย รวมถึงหากไม่มีบุคคลหรือหน่วยงานที่เป็นกลางเข้ามามีส่วนร่วมด้วย สิ่งที่ประชาชนกำหนดจะไม่เป็นประโยชน์ อันใด เพราะปัญหาเกี่ยวกับที่ดินทำกินของประชาชน ในการวิจัยครั้งนี้เกี่ยวข้องกับภาครัฐทุกคู่กรณี ทั้งหมดนี้ คือ เหตุผลที่ผู้วิจัยเลือกการเมืองภาคประชาชนกับกระบวนการนโยบายเป็นอีกแนวความคิดหนึ่งในการวิจัยนี้ ด้วยผู้วิจัยมุ่งผลสัมฤทธิ์ของการแก้ไขปัญหาเรื่องที่ดินทำกินระหว่างรัฐกับประชาชนจังหวัดเพชรบูรณ์เป็นสำคัญ

โดยตัวแบบกระบวนการนโยบาย ในมิติการนำนโยบายไปปฏิบัติแบบผสมผสาน (hybrid theories) ที่ผู้วิจัยใช้เป็นฐานความรู้ในการประกอบการวิจัยครั้งนี้ คือ ตัวแบบพันธมิตรทางการเมืองของจุมพล หนิมพานิช (2554) ซึ่งมีองค์ประกอบ คือ

1. บุคลิกภาพ บุคลิกภาพในที่นี้ คือ บุคลิกภาพของประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (stakeholder) เกี่ยวกับปัญหาที่ดินทำกินในแต่ละพื้นที่ ว่ามีความเข้มแข็งกล้าหาญ พูดฉะฉาน มั่นใจในตนเองในการต่อสู้กับอำนาจรัฐ หรือคู่กรณีอื่นที่ไม่ใช่หน่วยงานของรัฐเพียงใด มีความเป็นเอกภาพหรือมีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันเพียงใด ในการรวมตัวกันต่อสู้เพื่อให้ได้อยู่อาศัยทำกินในที่ดินของตนเองต่อไป รวมถึงอาจจะมีเอกสารสิทธิ์ในที่ดินทำกินในแต่ละพื้นที่ปัญหา

2. ความรู้ความสามารถ คือ ความรู้ความสามารถของประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (stakeholder) เกี่ยวกับปัญหาที่ดินทำกินในแต่ละพื้นที่ เกี่ยวกับกฎหมายที่ดิน เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน เกี่ยวกับสิทธิของตนเองในที่ดินทำกิน ความรู้เกี่ยวกับที่ดินทำกินประเภทต่าง ๆ เกี่ยวกับกระบวนการได้มาซึ่งเอกสารสิทธิในที่ดินทำกิน ของประชาชนผู้ประสบปัญหาเกี่ยวกับที่ดินทำกินในแต่ละพื้นที่

3. สถานะ อำนาจและทรัพยากร คือ สถานะภาพ อำนาจและทรัพยากรของแกนนำชาวบ้านที่สนับสนุนตนเองเพื่อการต่อสู้กับอำนาจรัฐเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินและสถานะภาพอำนาจ และทรัพยากรของหน่วยงานที่เป็นคู่กรณีปัญหาเกี่ยวกับที่ดินทำกินกับประชาชนในแต่ละพื้นที่ เพื่อดำเนินการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินให้กับประชาชนในแต่ละพื้นที่ และอาจรวมถึงสถานะภาพ อำนาจและทรัพยากรของหน่วยงานที่ประชาชนพึ่งพาอาศัย สนับสนุนตนเองเพื่อการต่อสู้กับอำนาจรัฐเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่นั้น ๆ

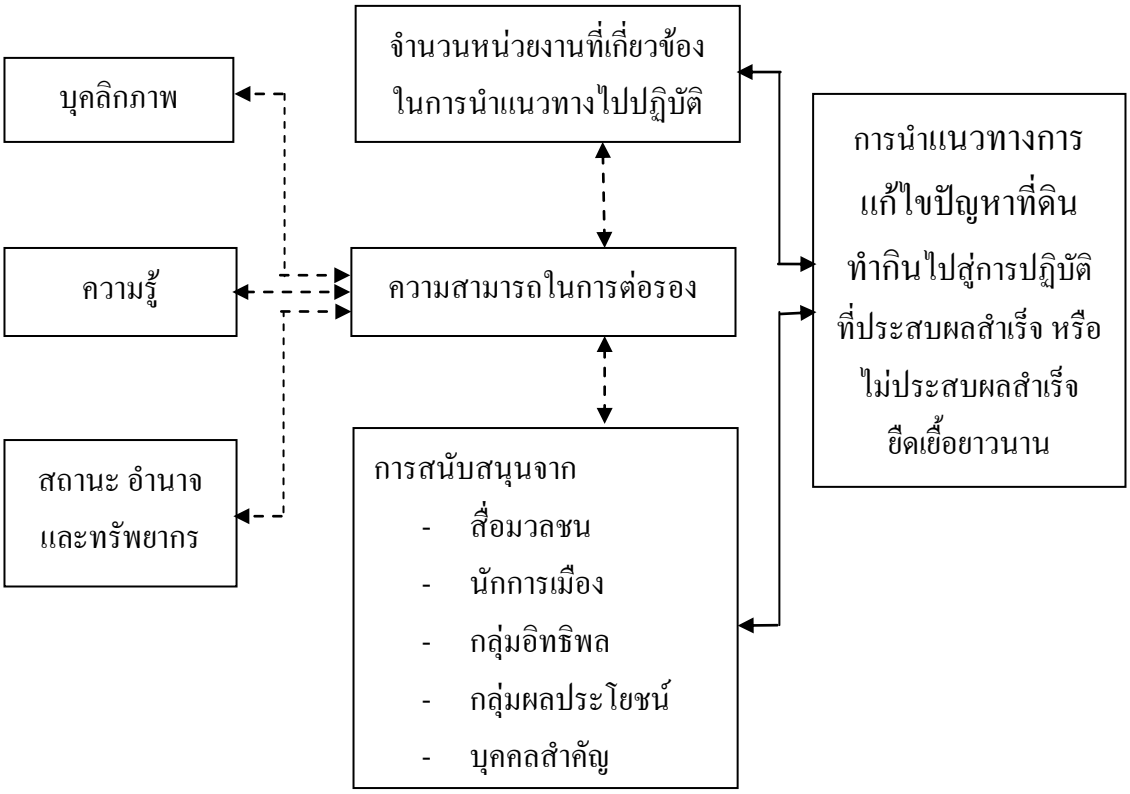
4. ความสามารถในการต่อรอง คือ ความสามารถในการต่อรองของประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย กับหน่วยงานคู่กรณีปัญหาเกี่ยวกับที่ดินทำกินในแต่ละพื้นที่ รวมทั้งความสามารถในการต่อรองของหน่วยงานที่เป็นคู่กรณีปัญหาเกี่ยวกับที่ดินทำกินกับประชาชนในแต่ละพื้นที่ เพื่อให้ได้อยู่อาศัยทำกินในที่ดินของตนเองต่อไปไม่ต้องถูกย้ายไปอยู่ทำกินที่อื่น รวมทั้งการได้มาซึ่งเอกสารสิทธิในที่ดินทำกิน หรือการรักษาผลประโยชน์ของประเทศชาติ หรือผลประโยชน์ของหน่วยงานของรัฐ

5. การสนับสนุนจากหน่วยงาน กลุ่ม องค์กรต่าง ๆ คือ การที่ประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเกี่ยวกับปัญหาที่ดินทำกินในแต่ละพื้นที่ ได้รับการสนับสนุนจากสื่อมวลชน นักการเมืองในพื้นที่ หัวหน้าหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับปัญหาที่ดินทำกิน กลุ่มอิทธิพล เช่น เจ้าของธุรกิจโรงแรม รีสอร์ท หรือบ้านพักตากอากาศในพื้นที่ ในการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งการอยู่อาศัยทำกินในที่ดินของตนเองโดยไม่ถูกย้ายออกไปพื้นที่อื่น หรือรวมถึงการมีเอกสารสิทธิในที่ดินทำกินของตนไว้ในครอบครอง

6. จำนวนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการนำแนวทางการแก้ไขปัญหาที่ดินไปปฏิบัติ คือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรงเกี่ยวกับการนำรูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินไปปฏิบัติอย่างต่อเนื่องเป็นธรรมต่อทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการออกเอกสารสิทธิที่ดินทำกินให้กับประชาชน และหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องในคู่กรณีปัญหาที่ดินทำกินของประชาชนในแต่ละพื้นที่ รวมถึงหน่วยงานคู่กรณีปัญหาที่ดินทำกินกับประชาชน ให้ความร่วมมือในการนำนโยบาย หรือแนวทางปฏิบัติในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินระหว่างประชาชนกับหน่วยงานคู่กรณีในพื้นที่นั้น ๆ นำไปสู่การปฏิบัติที่สร้างความพึงพอใจกันทั้ง 2 ฝ่าย ทั้งนี้นโยบายหรือแนวทางปฏิบัติในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของประชาชนนั้น ได้มาตามแนวความคิดผสมผสาน (hybrid theories) ระหว่างประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย กับหน่วยงานคู่กรณี และบุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องระหว่างประชาชนกับหน่วยงานคู่กรณีปัญหาที่ดินทำกินในแต่ละพื้นที่ ได้ร่วมกันคิด ร่วมกันยกร่างนโยบาย หรือแนวทางแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินร่วมกันขึ้น และเป็นที่พึงพอใจของคู่กรณีปัญหาที่ดินทำกินของพื้นที่นั้น ๆ

7. การนำแนวทางการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินไปสู่การปฏิบัติ คือ การนำแนวทางการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของประชาชนไปสู่การปฏิบัติที่สัมฤทธิ์ผลหรือประสบผลสำเร็จ

หรือไม่ประสบความสำเร็จยืดเยื้อยาวนาน ในแต่ละพื้นที่ปัญหาที่ดินทำกินไปปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะแสดงเนื้อหาให้เห็นความสัมพันธ์ของตัวแบบพันธมิตรทางการเมืองได้ดังนี้

ภาพ 1 ตัวแบบพันธมิตรทางการเมือง

ที่มา. ปรับปรุงจาก *การนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ มุมมองในทัศนะทางรัฐศาสตร์ การเมือง และรัฐประศาสนศาสตร์ การบริหาร และกรณีศึกษาของไทย* (หน้า 374), โดย จุมพล หนิมพานิช, 2554, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ทั้งนี้ ผู้วิจัยจะนำองค์ประกอบย่อยภายใต้ตัวแบบพันธมิตรทางการเมือง คือ ความสามารถในการเจรจาต่อรอง คือ บุคลิกภาพ ความรู้ความสามารถ สถานะ อำนาจ และทรัพยากรของหน่วยงาน ของแนวความคิดการเมืองภาคประชาชนในกระบวนการนโยบายนี้ ไปเป็นส่วนหนึ่งของกรอบแนวความคิดของการวิจัยครั้งนี้ เนื่องจากสิ่งเหล่านี้มีอิทธิพลต่อความสามารถในการเจรจาต่อรองที่ประสบความสำเร็จหรือไม่ประสบความสำเร็จใน การเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินในครั้งนี้

ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับที่ดินทำกิน

ที่ดินทำกินเป็นเนื้อหาหรือข้อมูลอีกส่วนหนึ่ง ที่สำคัญต่อการวิจัยในครั้งนี้เป็นอย่างมาก เนื่องจากเป็นคำสำคัญ (key word) อีกคำหนึ่ง นอกจากคำว่า การเมืองภาคประชาชน ซึ่งข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับที่ดินทำกิน มีดังนี้

ความหมายของที่ดิน

ประมวลกฎหมายที่ดิน หมวด 1 บทเบ็ดเสร็จทั่วไป มาตรา 1 ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับที่ดินไว้ "ที่ดิน" หมายถึง พื้นที่ดินทั่วไป และให้หมายความรวมถึงภูเขา ห้วย หนอง คลอง บึง บาง ลำน้ำ ทะเลสาบ เกาะ และที่ชายทะเลด้วย (สำนักงานฉะกรรมการกฤษฎีกา, 2554, หน้า 5)

พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 มาตรา 4(1) บัญญัติไว้ว่า “ที่ดิน” หมายถึง พื้นที่ดินทั่วไป และให้หมายความรวมถึง ภูเขา ห้วย หนอง คลอง บึง บาง ลำน้ำ ทะเลสาบ เกาะและที่ชายทะเลด้วย (พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504, 2504, หน้า 1)

ที่ดิน หมายถึง ทรัพยากรดินภายในอาณาเขตบริเวณที่กำหนด ดังนั้นการเป็นเจ้าของที่ดินจึงเท่ากับมีสิทธิอย่างเต็มที่ในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรดิน บนตำแหน่งที่ตั้งภายในเขตที่ระบุอยู่ในเอกสิทธินั่นเอง (อนุชา กุลวิสุทธิ์, 2555, หน้า 19)

จากความหมายเกี่ยวกับที่ดินข้างต้นประมวลได้ว่า ที่ดิน หมายถึง พื้นที่ดินทั่วไป และหมายความรวมถึงภูเขา ห้วย หนอง คลอง บึง บาง ลำน้ำ ทะเลสาบ เกาะและที่ชายทะเล โดยมีอาณาเขตบริเวณที่กำหนดเพื่อให้ราษฎรได้ถือครอง หรือมีสิทธิในที่ดินผืนนั้นเพื่อทำกิน

ประเภทของที่ดินทำกินตามกฎหมาย

ในทางกฎหมายแล้วสามารถแบ่งที่ดินออกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ (อนุชา กุลวิสุทธิ์, 2555, หน้า 78-79)

ประเภทที่ 1 คือ ที่ดินของเอกชน หมายถึง “ที่ดินของเอกชนซึ่งอาจเป็นที่ดินมีหนังสือสำคัญแสดงกรรมสิทธิ์ เช่น โฉนดที่ดิน โฉนดแผนที่ โฉนดตราจอง และตราจองที่ตราว่าได้ทำประโยชน์แล้วหรืออาจเป็นที่ดินที่ยังไม่มีหนังสือสำคัญแสดงกรรมสิทธิ์ แต่อาจมีหลักฐานสำหรับที่ดินอื่น เช่น แบบแจ้งการครอบครอง (ส.ค. 1) หนังสือรับรองการทำประโยชน์ (น.ส. 3, น.ส. 3ก., น.ส. 3ข.) ผู้ครอบครองที่ดินดังกล่าวนี้ กฎหมายถือว่ามีเพียงสิทธิครอบครองที่ดินเท่านั้น”

ประเภทที่ 2 คือ ที่ดินของรัฐ หมายถึง “ที่ดินที่รัฐหรือหน่วยงานของรัฐเป็นผู้ถือกรรมสิทธิ์รวมทั้งที่ดินรกร้างว่างเปล่าซึ่งมิได้มีผู้ใดครอบครองเป็นเจ้าของ และสาธารณสมบัติของแผ่นดินสาธารณสมบัติของแผ่นดิน คือ ทรัพย์สินทุกชนิดของแผ่นดิน โดยใช้เพื่อสาธารณประโยชน์หรือสงวนไว้เพื่อประโยชน์ร่วมกัน เช่น ที่ดินรกร้างว่างเปล่าและที่ดินที่มีผู้เวนคืนหรือทอดทิ้งกลับมาเป็นของแผ่นดินโดยประการอื่นตามกฎหมายที่ดิน ทรัพย์สินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน เช่น ทางหลวง ทางน้ำ ทะเลสาบ ทรัพย์สินใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดิน โดยเฉพาะ เช่น ศาลากลางจังหวัด” สาธารณสมบัติของแผ่นดินมีคุณสมบัติ คือ จะโอนแก่กันมิได้ เว้นแต่มีกฎหมายที่ออกเฉพาะให้โอนกันได้ ห้ามมิให้ยกอายุความขึ้นเป็นข้อต่อสู้กับแผ่นดิน เช่น ครอบครองทุ่งเลี้ยงสัตว์สาธารณะก็ปีก็ไม่ได้กรรมสิทธิ์ และห้ามยึดทรัพย์ของแผ่นดิน

เอกสารสิทธิเกี่ยวกับที่ดิน

การถือครองที่ดินตามกฎหมายในปัจจุบันจำเป็นต้องอาศัยเอกสารหรือหลักฐานของทางราชการ เพื่อยืนยันความเป็นเจ้าของที่ดินเสมอ หรือเรียกว่า “เอกสารสิทธิที่ดิน” ซึ่งเอกสารนี้มีส่วนสำคัญที่ช่วยไม่ให้เกิดปัญหาการแย่งชิงและบุกรุกที่ดิน ทั้งนี้เอกสารสิทธิที่ดิน มีดังนี้ (เอกสารสิทธิถือครองที่ดิน, ม.ป.ป.)

1. ภ.บ.ท. 5/ภ.บ.ท. 6 คือ แบบยื่นภาษีบำรุงท้องที่ ความหมายของที่ดินใน ภ.บ.ท.5 หมายความว่า พื้นที่ดินและให้หมายความรวมถึงพื้นที่ที่เป็นภูเขาหรือที่มีน้ำ ด้วยใบเสร็จเสียภาษีบำรุงท้องที่ เจ้าของที่ดินไม่ต้องเสียภาษีบำรุงท้องถิ่น สำหรับที่ดินต่อไปนี้

1.1 ที่ดินที่เป็นที่ตั้งพระราชวังอันเป็นส่วนสาธารณสมบัติของแผ่นดิน

1.2 ที่ดินที่เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน หรือที่ดินของรัฐที่ใช้ในกิจการของรัฐหรือสาธารณะ โดยมิให้หาผลประโยชน์

1.3 ที่ดินของราชการส่วนท้องถิ่นที่ใช้ในกิจการของราชการส่วนท้องถิ่น หรือสาธารณะโดยมิได้หาประโยชน์

1.4 ที่ดินที่ใช้เฉพาะการพยาบาลสาธารณะ การศึกษา หรือการกุศลสาธารณะ

1.5 ที่ดินที่ใช้เฉพาะศาสนกิจศาสนาใดศาสนาหนึ่ง ที่ดินเป็นกรรมสิทธิ์ของวัดไม่ว่าจะใช้ประโยชน์ศาสนกิจ ศาสนาใด ศาสนาหนึ่งหรือที่ศาลเจ้าโดยมิได้หาผลประโยชน์

1.6 ที่ดินที่ใช้เป็นสุสานและฌาปนสถาน สาธารณะโดยมิได้รับประโยชน์ตอบแทน

1.7 ที่ดินที่ใช้ในการรถไฟ การประปา การไฟฟ้า หรือการท่าเรือของรัฐ หรือที่ใช้เป็นสนามบินของรัฐ

1.8 ที่ดินที่ใช้ต่อเนื่องกับโรงเรือนที่ต้องเสียภาษีโรงเรือนและที่ดินอยู่แล้ว

1.9 ที่ดินของเอกชนเฉพาะส่วนที่เจ้าของที่ดินยินยอมให้ทางราชการจัดใช้เพื่อสาธารณะประโยชน์ โดยเจ้าของที่ดินมิได้ใช้ หรือหาประโยชน์ในที่ดินเฉพาะส่วนนั้น

1.10 ที่ดินที่เป็นที่ตั้งที่ทำการขององค์การสหประชาชาติ หรือองค์การระหว่างประเทศอื่น ๆ ที่มีข้อผูกพันยกเว้นตามอนุสัญญาหรือข้อตกลง

1.11 ที่ตั้งสถานทูต สถานกงสุล

1.12 ที่ดินตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

2. ส.ป.ก. 4-01 คือ หนังสือแสดงสิทธิการทำเกษตร ไม่มีสิทธิขายแต่ตกเป็นมรดกลูกหลานได้ หรือหนังสืออนุญาตให้เข้าทำประโยชน์ในเขตปฏิรูปที่ดิน ออกตาม พ.ร.บ. ปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม โดยสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) ทั้งนี้ คำว่า ส.ป.ก. 4-01 มาจากคำว่า ส.ป.ก. หมายถึง สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม 4 หมายถึง กองนิติการ และ 01 หมายถึง ลำดับหมายเลขแบบพิมพ์ ที่ดินที่นำมาดำเนินการปฏิรูปที่ดิน คือ ที่ดินของรัฐ และที่ดินเอกชน ดังนี้ (อนุชา กุลวิสุทธิ์, 2555, หน้า 104)

"ที่ดินของรัฐ" กฎหมายปฏิรูปที่ดินมีบทบัญญัติในมาตรา 26 ให้อำนาจ ส.ป.ก. ในการนำเอาที่ดินของรัฐหลายประเภทมาดำเนินการปฏิรูปที่ดิน และยังกำหนดยกเว้นให้การนำเอาที่ดินมานั้นไม่ต้องเพิกถอนสภาพตามกฎหมายอื่นเสียก่อน เพราะการปฏิรูปที่ดินต้องการความรวดเร็วที่จะช่วยเหลือผู้ไร้ที่ทำกินจึงตัดขั้นตอนที่จะทำให้ล่าช้าออกไป อย่างไรก็ดี ส.ป.ก. จะมีอำนาจนำเอาที่ดินมาก็ต่อเมื่อได้ประกาศเป็นเขตปฏิรูปที่ดินแล้ว โดยที่ดินของรัฐแต่ละประเภทมี ดังนี้

1) สาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน หรือโดยทั่วไปเรียกว่าที่สาธารณประโยชน์ที่พลเมืองเลิกใช้ร่วมกันแล้ว เช่น ทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น หากอยู่ในเขตปฏิรูปที่ดินและพลเมืองมิได้ใช้ประโยชน์ร่วมกันต่อไปแล้ว ถ้าที่ดินแปลงนั้นมีความเหมาะสมต่อการประกอบเกษตรกรรม ก็อาจถูกถอนสภาพจากการเป็นที่สาธารณประโยชน์ และ ส.ป.ก. นำมาปฏิรูปที่ดินได้

2) สาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ หรือโดยทั่วไปเรียกว่า ที่ดินหวงห้าม เช่น ที่สงวนหวงห้ามทหาร เป็นต้น ที่ดินเหล่านี้เป็นที่ราชพัสดุซึ่งกรมธนารักษ์ กระทรวงการคลัง เป็นผู้ดูแล หากที่ดินอยู่ในเขตปฏิรูปที่ดินและกระทรวงการคลังยินยอมให้ปฏิรูปที่ดิน ก็ถือว่าที่ดินนั้นถูกถอนสภาพจากการเป็นที่ราชพัสดุ โดยไม่ต้องถอนสภาพตามกฎหมายที่ราชพัสดุและ ส.ป.ก. มีอำนาจนำมาปฏิรูปที่ดินได้

3) สาธารณสมบัติของแผ่นดินซึ่งเป็นที่ดินรกร้างว่างเปล่า เช่น ที่ดินจำแนกออกจากเขตป่าไม้ถาวรตามมติคณะรัฐมนตรี ถ้าอยู่ในเขตปฏิรูปที่ดิน ส.ป.ก. มีอำนาจนำมาปฏิรูปที่ดินได้

4) ที่ดินในเขตป่าสงวนแห่งชาติเสื่อมโทรม ที่คณะรัฐมนตรีมีมติให้ดำเนินการปฏิรูปที่ดินเมื่อประกาศเขตปฏิรูปที่ดิน ผลของพระราชกฤษฎีกากำหนดเขตปฏิรูปที่ดินมีผลเป็นการเพิกถอนป่าสงวนแหงชาติในแปลงที่ ส.ป.ก. นำมาดำเนินการปฏิรูปที่ดินโดยไม่ต้อง เพิกถอนตามกฎหมายป่าสงวนแห่งชาติ

"ที่ดินเอกชน" หมายถึง ที่ดินที่มีเอกสารสิทธิตามประมวลกฎหมายที่ดิน เช่น โฉนดที่ดินและหนังสือรับรองการทำโยชน์ (น.ส. 3, น.ส. 3ก) ส.ป.ก. นำมาดำเนินการปฏิรูปที่ดิน โดยวิธีการจัดซื้อ หรือเวนคืนที่ดิน ได้แก่ การจัดซื้อที่ดิน เป็นวิธีการได้มาซึ่งที่ดินเอกชนทางหนึ่ง โดยกฎหมายได้ให้อำนาจ ส.ป.ก. จัดซื้อที่ดินส่วนที่เจ้าของถือครองที่ดินเกินจำนวนที่กฎหมายกำหนดไว้ มาตรา 29 ของพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518 ดังนี้

1) ที่ดินเกษตรกรรมที่เกษตรกรแต่ละครอบครัวเป็นเจ้าของที่ดิน ผู้ประกอบเกษตรกรรมด้วยตนเองในส่วนที่เกินกว่า 50 ไร่

2) ที่ดินเกษตรกรรมที่ใช้เลี้ยงสัตว์ใหญ่ที่เกษตรกรแต่ละครอบครัวเป็นเจ้าของที่ดิน ผู้ประกอบเกษตรกรรมด้วยตนเองในส่วนที่เกินกว่า 100 ไร่

3) ที่ดินเกษตรกรรมที่เจ้าของที่ดินไม่ได้ใช้ประกอบเกษตรกรรมด้วยตนเอง หรือมิได้ใช้ประกอบเกษตรกรรมแต่อย่างใด หรือประกอบเกษตรกรรมเล็กน้อยหรือบางส่วนเพียงเป็นการแสดงสิทธิในที่ดิน ในส่วนที่เกิน 20 ไร่

แต่หากเจ้าของที่ดินตามข้อ 1, 2 และ 3 มีความประสงค์จะประกอบเกษตรกรรมด้วยตนเอง และแสดงได้ว่าตนมีความพร้อมในการทำประโยชน์ในที่ดินนั้นได้เกินกว่าจำนวนที่กฎหมายกำหนดให้ยื่นคำร้องขออนุญาตมีสิทธิในที่ดินนั้นต่อไปได้ ในขณะเดียวกันหากเจ้าของที่ดินไม่ประสงค์จะครอบครองที่ดินทั้งแปลงนั้นต่อไป ส.ป.ก. มีอำนาจซื้อที่ดินนั้นเพื่อนำมาปฏิรูปที่ดินก็สามารถกระทำได้"

3. กสน. /กสน. 5 คือ หนังสือแสดงสิทธิ์ที่ดินทำกินในเขตนิคมสหกรณ์ การได้สิทธิในที่ดินของสมาชิกนิคมสร้างตนเอง เมื่อสมาชิกได้ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไข คือ

3.1 ต้องเป็นสมาชิกนิคมสร้างตนเองมาแล้วไม่น้อยกว่า 5 ปี

3.2 ต้องไม่มีหนี้สินที่เกี่ยวกับกิจการนิคม

3.3 ชำระเงินค่าช่วยทุนรัฐบาลเรียบร้อยแล้ว

3.4 ได้รับอนุญาตให้ทำประโยชน์ในที่ดินตามมาตรา 8 ตาม พ.ร.บ จัดที่ดินเพื่อการครองชีพ พ.ศ. 2511 สมาชิกสงเคราะห์จะออกหนังสือการทำประโยชน์ให้แก่สมาชิกนิคมสร้างตนเอง

4. สทก. คือ หนังสือแสดงสิทธิ์ที่ดินทำกินในเขตป่าสงวน กรมป่าไม้ได้เริ่มดำเนินการให้สิทธิทำกิน (สทก.) ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ มานับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2525 ต่อมาปี พ.ศ. 2528 รัฐบาลได้ตราพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2528 กำหนดให้มีมาตรา 16 ทวิ และมาตรา 16 ตรี ขึ้นเพื่อช่วยเหลือราษฎรที่มีความจำเป็นในการครองชีพสามารถเข้าทำกินในเขตป่าสงวนแห่งชาติได้โดยไม่เดือนร้อน และโดยมีที่อยู่เป็นหลักแหล่งซึ่งความตามพระราชบัญญัติดังกล่าวเป็นการรับรองว่าสิทธิทำกิน (สทก.) ในเขตป่าสงวนแห่งชาติที่กรมป่าไม้มอบให้กับราษฎรนั้นเป็นไปตามกฎหมาย

5. น.ค. 3 คือ หนังสือให้เข้าใช้ในนิคมสร้างตนเอง เป็นหนังสือแสดงการทำประโยชน์ ซึ่งออกให้ในนิคมสร้างตนเองตาม พ.ร.บ. จัดที่ดิน เพื่อการครองชีพ พ.ศ. 2511 การได้สิทธิในที่ดินของสมาชิกนิคมสร้างตนเอง เมื่อสมาชิกได้ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไข คือ

5.1 ต้องเป็นสมาชิกนิคมสร้างตนเองมาแล้วไม่น้อยกว่า 5 ปี

5.2 ต้องไม่มีหนี้สินที่เกี่ยวกับกิจการนิคม

5.3 ชำระเงินค่าช่วยทุนรัฐบาลเรียบร้อยแล้ว

5.4 ได้รับอนุญาตให้ทำประโยชน์ในที่ดินตามมาตรา 8 ตาม พ.ร.บ จัดที่ดินเพื่อการครองชีพ พ.ศ. 2511 สมาชิกสงเคราะห์จะออกหนังสือการทำประโยชน์ให้แก่สมาชิกนิคมสร้างตนเอง

6. ใบเหยียบย้ำ คือ เอกสารครอบครองที่ดินเก่าที่ให้บุคคลเข้าครอบครองบุกเบิกที่ดิน

7. ใบไต่สวน (น.ส. 5) คือ หนังสือแสดงการสอบสวนเพื่อการออกโฉนด ใบไต่สวน หรือ น.ส. 5 คือ ที่ดินนั้นได้มีการนำรังวัดเพื่อออกโฉนดที่ดิน มิใช่หนังสือสำคัญแสดงกรรมสิทธิ์ในที่ดิน เจ้าของที่ดินที่มีใบไต่สวนมีแต่เพียงสิทธิครอบครอง

เท่านั้น ได้ให้ความหมายว่าเป็น หนังสือแสดงการสอบสวนเพื่อออกโฉนดที่ดิน และให้หมายความรวมถึงใบนำด้วย การออกโฉนดที่ดินจะต้องมีการทำใบไต่สวน ก่อนการออกโฉนดที่ดิน เจ้าพนักงานที่ดินจะต้องทำการเดินสำรวจรังวัด ในการเดินสำรวจนั้นเมื่อเดินสำรวจไปถึงที่ดินของผู้ใดที่มานำรังวัด ผู้ครอบครองที่ดินนั้นจะต้องนำเจ้าพนักงานที่ดินชี้แนวเขตที่ดินของตน ให้ความสะดวกและนำรังวัด เจ้าพนักงานที่ดินจะสอบสวนรายละเอียดเกี่ยวกับเขตที่ดินและสอบสวนว่าผู้ใด เป็นเจ้าของ ได้ที่ดินมาอย่างไร เมื่อใด ใครครอบครองที่ดินอยู่ มีหลักฐานสำหรับที่ดินหรือไม่ เมื่อได้ความว่าใครเป็นเจ้าของโดยไม่มีผู้คัดค้าน เจ้าพนักงานที่ดินก็จะใส่ชื่อผู้นั้นและจดบันทึกรายละเอียดเกี่ยวกับที่ดิน ที่ได้จากการเดินสำรวจรังวัดลงไว้ในใบไต่สวน เพื่อใช้เป็นหลักฐานข้อมูลในการทำโฉนดที่ดิน หลังจากนั้นจะประกาศให้มารับโฉนดที่ดินต่อไป

8. ใบจอง (น.ส. 2) คือ หนังสืออนุญาตให้เข้าใช้ที่ดินชั่วคราว หนังสือ แสดงสิทธิที่ทางราชการออกให้เพื่อแสดงความยินยอมให้ครอบครองทำประโยชน์ในที่ดินเป็นการชั่วคราว ผู้รับใบจองต้องเริ่มทำประโยชน์ในที่ดินให้แล้วเสร็จภายใน 6 เดือน และต้องทำให้แล้วเสร็จภายใน 3 ปี นับแต่วันที่ได้รับใบจอง

9. ส.ค. 1 คือ หนังสือแสดงสิทธิ์การครอบครองที่ดินเปล่า ส.ค. 1 (ใบแจ้งการครอบครองที่ดิน) เป็นหลักฐานแสดงว่าผู้ครอบครองเป็นผู้แจ้งว่าตนครอบครองที่ดินแปลงใดอยู่ แต่ ส.ค. 1 นี้ไม่ใช่หนังสือแสดงสิทธิในที่ดิน เป็นเพียงคำแจ้งความของราษฎรเท่านั้น ที่ดินที่มี ส.ค. 1 จะไม่สามารถขายหรือยกให้ได้ แต่จะโอนกันได้เพียงแสดงเจตนาสละการครอบครองและไม่ยึดถือพร้อมส่งมอบให้ผู้ รับโอนไปเท่านั้นซึ่งผู้ครอบครองคนใหม่สามารถทำใบแจ้งการครอบครองที่ดินฉบับใหม่ได้

10. น.ส. 3/น.ส. 3ก./น.ส. 3ข คือ หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์ หรือหนังสือรับรอง การเข้าใช้ที่ดิน นำไปใช้ทำนิติกรรมได้ โดยมีรายละเอียดดังนี้

10.1 น.ส. 3 คือ หนังสือรับรองฉบับนี้คล้ายกับหนังสือรับรองข้างต้น เว้นแต่ระเบียบวิธีในการแจ้งสิทธิ์ในการใช้ประโยชน์ก่อนการโอนจะเกิดขึ้นจะต้องมีหนังสือแสดงเจตน์จำนง และจะประกาศแจก น.ส. 3 มีกำหนด 30 วัน ก่อนที่การเปลี่ยนแปลงสถานภาพของที่ดินจะมีการจดทะเบียน เป็นหนังสือรับรองการใช้ประโยชน์แบบธรรมดาออกได้ในพื้นที่ทั่วไปรูปแผนที่ ใน น.ส. 3 เป็นแผนที่รูปลอย มีการยึดโยงเหมือนกันแต่

เป็นการยึดโยงกับถาวรวัตถุหรือสิ่งอื่นที่พอจะหาได้ในบริเวณนั้น เช่น ต้นไม้ยืนต้นที่สภาพไม่แน่นอน การหาตำแหน่งที่ตั้งของที่ดินจึงไม่แน่นอนยากต่อการตรวจสอบการจดทะเบียนนิติกรรมแต่ละครั้งจึงต้องทำการประกาศก่อน

10.2 น.ส. 3ก คือ หนังสือรับรองการทำประโยชน์ หนังสือรับรองการทำฉบับนี้แสดงให้เห็นว่า บุคคลที่มีรายชื่อปรากฏอยู่ในหนังสือรับรอง เป็นบุคคลทีมีสิทธิถูกต้องในการใช้ประโยชน์ที่ดิน หรือโดยนัย คือ ซึ่งอาจจำหน่ายได้ ให้เช่า ใช้ประโยชน์ในการจำนอง และอื่น ๆ หนังสือรับรองการทำประโยชน์นี้ออกได้เฉพาะในพื้นที่ที่ได้สร้างระวางรูปถ่ายทางอากาศแล้วเท่านั้น รูปแผนที่สามารถยึดโยงได้กับระวาง มีตำแหน่งแน่นอนไม่เหมือนกับแบบ น.ส. 3 ข้อจำกัดของแบบ น.ส. 3ก. ก็คือ ออกไม่ได้ทุกพื้นที่ พื้นที่ใดที่ยังไม่มีระวางรูปถ่ายทางอากาศจะออก น.ส. 3ก. ไม่ได้

10.3 น.ส. 3ข คือ หนังสือรับรองการทำประโยชน์ ใช้สำหรับพื้นที่ที่ไม่มีระวางรูปถ่ายทางอากาศ ซึ่งรัฐมนตรีได้ประกาศยกเลิกอำนาจของหัวหน้าเขต นายอำเภอปลัดอำเภอ (อนุชา กุลวิสุทธิ์, 2555, หน้า 100)

11. โฉนดที่ดิน (น.ส. 4, น.ส. 4ก. ฯลฯ) หมายถึง หนังสือแสดงกรรมสิทธิ์ที่ดินและให้หมายความรวมถึงโฉนดแผนที่ โฉนดตราจอง และตราจองที่ตราว่าได้ทำประโยชน์แล้ว

11.1 โฉนดที่ดิน ออกตามประมวลกฎหมายที่ดิน การที่จะออกโฉนดที่ดินได้จะต้องเป็นท้องที่ที่ได้สร้างระวางแผนที่หรือระวางแผนที่รูปถ่ายทางอากาศแล้วเท่านั้น ถ้าไม่มีจะออกโฉนดที่ดินไม่ได้ ตำแหน่งของโฉนดที่ดินแต่ละแปลงที่ออกให้สามารถหาตำแหน่งที่ตั้งของที่ดินได้แน่นอน เพราะมีการยึดโยงกับระวางได้ ซึ่งระวางดังกล่าวสร้างจากศูนย์กำเนิด ปัจจุบันศูนย์กำเนิดของระวางที่ใช้อยู่มี 29 ศูนย์ เช่น ที่กรุงเทพมหานครใช้ศูนย์กำเนิดที่ภูเขาทอง ที่จังหวัดนครปฐม ใช้พระปฐมเจดีย์เป็นศูนย์กำเนิด ที่เชียงใหม่ใช้ยอดเจดีย์ของวัดกู่เต้า เป็นต้น แต่ปัจจุบันกรมที่ดินได้นำระวางแผนที่ระบบพิกัดจาก U.T.M. ซึ่งหาตำแหน่งโดยระบบสากลมาใช้ และระบบศูนย์กำเนิดก็จะค่อย ๆ หมดไป

11.2 โฉนดแผนที่ ออกตามประกาศออกโฉนดที่ดิน ร.ศ. 120 (พ.ศ. 2445) ซึ่งโฉนดที่ดินฉบับแรกออกที่อำเภอบ้านแป้ง อำเภอพระราชวัง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ปัจจุบันคือ อำเภอบางปะอิน ต่อมาได้ออกเป็นพระราชบัญญัติออกโฉนดที่ดิน ร.ศ. 127 (พ.ศ. 2452) เหตุที่เรียกโฉนดแผนที่ เพราะโฉนดที่ออกมีแผนที่ด้วยซึ่งแตกต่างจากโฉนดที่แบบเดิมซึ่งไม่มีแผนที่ เช่น โฉนดสวน โฉนดป่า (เพื่อประโยชน์ในการเก็บภาษี) วิธีการออกโฉนดแผนที่เหมือนกับการออกโฉนดที่ดินทุกประการ หรือจะกล่าวว่าโฉนดแผนที่ก็คือโฉนดที่ดินก็ไม่ผิด

11.3 โฉนดตราจอง ออกตามพระราชบัญญัติออกตราจองชั่วคราว ร.ศ. 121 (พ.ศ. 2446) ซึ่งต่อมาได้เปลี่ยนนามเป็นพระราชบัญญัติออกโฉนดตราจอง ร.ศ. 124 (พ.ศ. 2449) ออกในมณฑลพิษณุโลก คือ จังหวัดพิษณุโลก พิจิตร อุตรดิตถ์ และสุโขทัย ต่อมาได้มีการเปลี่ยนแปลงเขตจังหวัดทำให้โฉนดตราจองตกอยู่ในจังหวัดนครสวรรค์บางส่วน ปัจจุบันไม่มีออก (เพราะ พ.ร.บ. ออกโฉนดตราจอง ร.ศ. 124 ถูกยกเลิกโดย พ.ร.บ. ให้ใช้ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497) จะออกใหม่ก็เฉพาะออกเนื่องจากการแบ่งแยกโฉนดตราจองเดิม แต่ปัจจุบันกรมที่ดินไม่ได้พิมพ์แบบพิมพ์โฉนดตราจองแล้ว จึงให้นำแบบพิมพ์โฉนดที่ดินมาใช้แทนแล้วประทับตราว่า “โฉนดตราจอง”โฉนดตราจองเป็นหนังสือสำคัญแสดงกรรมสิทธิ์เช่นเดียวกับโฉนดที่ดิน จึงจดทะเบียนสิทธิ์และนิติกรรมต่าง ๆ ได้เช่นเดียวกับโฉนดที่ดิน

11.4 ตราจองที่ตราว่าได้ทำประโยชน์แล้ว ออกตราพระราชบัญญัติออกโฉนดที่ดิน (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 479 ออกได้ทั่ว ๆ ไปไม่จำกัดพื้นที่ เช่น โฉนดตราจอง เดิมได้มีการออกตราจองที่เป็นใบอนุญาต เจ้าพนักงานที่ดินเป็นผู้ออกเมื่อทำประโยชน์เสร็จแล้ว เจ้าพนักงานที่ดินจะออกตราจอง “ได้ทำประโยชน์แล้ว” ให้ ปัจจุบันไม่มีออก (เพราะพ.ร.บ. ออกโฉนดที่ดิน (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2479 ถูกยกเลิก โดย พ.ร.บ. ให้ใช้ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497) จะออกใหม่ก็เฉพาะออกเนื่องจากการแบ่งแยกตราจองฯ เดิม แต่ปัจจุบันกรมที่ดินไม่ได้พิมพ์แบบพิมพ์ตราจองฯ แล้ว จึงให้นำแบบพิมพ์โฉนดที่ดินมาใช้แทน แล้ว ประทับตราว่า “ตราจอง” เป็นหนังสือสำคัญแสดงกรรมสิทธิ์เช่นเดียวกับโฉนดที่ดินจึงจดทะเบียนสิทธิ์และนิติกรรมต่าง ๆ ได้เช่นเดียวกับโฉนดที่ดิน

11.5 โฉนดชุมชน คือ เอกสารรับรองสิทธิการใช้ประโยชน์ที่ดิน รูปแบบใหม่ล่าสุดที่เพิ่งเกิดขึ้นในปี 2553 ตามนโยบายของรัฐบาลนายกอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ทั้งนี้

โฉนดชุมชน คือ หนังสืออนุญาตให้ชุมชนร่วมกันบริหารจัดการ การครอบครองที่ดินและใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐเพื่อสร้างความมั่นคงในการอยู่อาศัย และการใช้ประโยชน์ในที่ดินของชุมชน ซึ่งชุมชนมีหน้าที่ต้องดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้โดยกฎหมาย และระเบียบที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้วัตถุประสงค์ของโฉนดชุมชน ก็เพื่อแก้ไขปัญหาการถือครองที่ดิน และการบุกรุกที่ดินของรัฐ และเพื่อส่งเสริมให้ชาวบ้านรวมตัวกัน เข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลรักษา และใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างสมดุล ยั่งยืน และสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชน (อนุชา กุลวิสุทธิ์, 2555, หน้า 115)

12. นสล. คือ หนังสือแสดงสิทธิที่ดินหลวง ในพื้นที่บ้านน้ำคำเหนือ ตำบลปากช่อง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ เดิมที่ นสล. มีจำนวน 886 ไร่ ปัจจุบันมี 2,116 กว่าไร่ เนื่องจากประกาศพื้นที่ทับซ้อนที่ดินทำกินของชาวบ้าน ขึ้นมาภายหลัง

13. รอส. คือ ที่ดินของราษฎรอาสาสมัครช่วยรบ (ที่ดิน รอส.) กับผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ โดยทหารได้มวลชนให้ชาวบ้านเป็นอาสาสมัครช่วยรบ โดยใครเข้าร่วมเป็นอาสาสมัครจะจัดสรรที่ดินทำกินให้คนละ 20 ไร่ พร้อมบ้าน 1 หลัง ซึ่งจะทำการรับสมัครประชาชนทั่วไปเข้ารับการฝึกฝนการใช้อาวุธ เมื่อฝึกเสร็จก็จะส่งราษฎรเหล่านี้ไปอยู่ในพื้นที่ที่จัดสรรให้พร้อมบ้าน 1 หลัง เพื่อช่วยเป็นหูเป็นตาให้กับกองทัพ

ที่ดิน รอส. นี้ ได้จัดสรรให้กับทหารผ่านศึกในการรบกับผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ด้วย โดยได้ที่ดินคนละ 20ไร่ พร้อมบ้าน 1 หลังเช่นกัน ทั้งนี้ที่ดิน รอส. คือ พื้นที่ตำบลเขาค้อ ตำบลสะเดาะพง ตำบลริมสีม่วง และตำบลหนองแม่นา อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์

พื้นที่หรือลักษณะที่ดินทำกินของประชาชน

พื้นที่หรือลักษณะที่ดินทำกินของประชาชนในการวิจัยครั้งนี้จะครอบคลุมในพื้นที่หรือลักษณะที่ดินทำกิน ต่อไปนี้

1. ที่ดินของเอกชน คือ ที่ดินที่มีหนังสือสำคัญแสดงกรรมสิทธิ์ เช่น โฉนดที่ดิน โฉนดแผนที่ โฉนดตราจอง ตราจองที่ตราว่าได้ทำประโยชน์แล้ว และโฉนดชุมชน หรือ

อาจเป็นที่ดินที่ยังไม่มีหนังสือสำคัญแสดงกรรมสิทธิ์ แต่อาจมีหลักฐานสำหรับที่ดินอื่น เช่น แบบแจ้งการครอบครอง (ส.ค. 1) หนังสือรับรองการทำประโยชน์ (น.ส. 3, น.ส. 3ก., น.ส. 3ข.) หรือที่ดินที่ชาวบ้านมีเอกสารสิทธิอื่นไม่ว่าจะเป็น ภ.บ.ท. 5/ภ.บ.ท. 6 ใบเหยียบย้ำ ใบไต่สวน ใบจอง นสล.

2. ที่ดินของรัฐ ได้แก่ ที่ดินที่รัฐหรือหน่วยงานของรัฐเป็นผู้ถือกรรมสิทธิ์รวมทั้งที่ดินรกร้างว่างเปล่าซึ่งมิได้มีผู้ใดครอบครองเป็นเจ้าของ และสาธารณสมบัติของแผ่นดิน สาธารณสมบัติของแผ่นดิน คือ ทรัพย์สินทุกชนิดของแผ่นดินซึ่งใช้เพื่อสาธารณประโยชน์หรือสงวนไว้เพื่อประโยชน์ร่วมกัน เช่น ที่ดินรกร้างว่างเปล่าและที่ดินที่มีผู้เวนคืนหรือทอดทิ้งกลับมาเป็นของแผ่นดินโดยประการอื่นตามกฎหมายที่ดิน ทรัพย์สินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน เช่น ทางหลวง ทางน้ำ ทะเลสาบ ทรัพย์สินใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดิน โดยเฉพาะเช่น ศาลากลางจังหวัด รวมถึงที่ดินป่าไม้ ที่ดินป่าสงวนแห่งชาติ ที่ดินราชพัสดุ ที่ดินเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า และที่ดินเขตอุทยานแห่งชาติ

ทั้งนี้ พื้นที่หรือลักษณะที่ดินทำกินของประชาชนที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยครั้งนี้นอกจากที่ดินของเอกชนข้างต้นแล้ว ในกรณีที่เป็นที่ดินของรัฐเราจะพบว่า ประชาชนมีที่ดินทำกินที่เกี่ยวข้องกับที่ดินของรัฐด้วย คือ ที่ดินป่าไม้ ที่ดินป่าสงวนแห่งชาติ ที่ดินราชพัสดุ ที่ดินเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า และที่ดินเขตอุทยานแห่งชาติ ดังนี้

2.1 ที่ดินป่าไม้

พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 ระบุในมาตรา 4(1) ได้ให้ความหมายของ “ป่า” คือ ที่ดินที่ยังมิได้มีบุคคลได้มาตามกฎหมายที่ดิน (พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484, 2485, หน้า 1418) ไม้ในป่าเป็นทรัพยากรที่สำคัญของชาติที่ควรจะรักษาไว้ แต่เนื่องจากมนุษย์มีความจำเป็นที่จะต้องใช้ไม้เพื่อประโยชน์ต่าง ๆ เช่น ใช้สร้างบ้านเป็นที่อยู่อาศัย ถ้าหากปล่อยให้มีการทำไม้โดยมิได้อยู่ในการควบคุมโดยถูกต้องย่อมเป็นภัยอันร้ายแรงมาก ดังนั้น รัฐจึงออกกฎหมายป่าไม้ขึ้นมาเพื่อมุ่งที่จะควบคุมการทำไม้ขึ้น เพื่อสงวนและรักษาป่าไม้อันเป็นทรัพยากรที่สำคัญของประเทศเอาไว้

กฎหมายป่าไม้จึงห้ามมิให้ผู้ใดครอบครองป่าไว้เป็นของตนเองหรือผู้อื่น และห้ามมิให้ทำการแผ้วถางหรือทำลายป่า ผู้ฝ่าฝืนจะมีความผิด แต่ทางราชการได้

ตระหนักถึงความจำเป็นว่าบางครั้งราษฎรมีความจำเป็นที่จะต้องบุกรุกเข้าครอบครองป่าและทำการแผ้วถางทำลายป่า เพื่อใช้เป็นพื้นที่เพาะปลูกหรือที่อยู่อาศัย ทางราชการจึงออกกฎหมายกำหนดแยกประเภทของป่าเอาไว้ คือ ป่าใดที่ราชการได้จำแนกไว้เป็นป่าประเภทเกษตรกรรม ราษฎรสามารถเข้าทำการครอบครองและแผ้วถางหรือทำลาย เพื่อใช้เป็นที่เพาะปลูกได้ โยไม่ต้องขออนุญาต แต่ถ้าป่าใดที่ทางราชการมิได้ออกกฎหมายประกาศว่า เป็นป่าประเภทเกษตรกรรม ราษฎรคนใดประสงค์ที่จะทำการครอบครองแผ้วถางทำลายป่า เพื่อใช้เป็นที่เพาะปลูกจะต้องขออนุญาตต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ที่ป่าตั้งอยู่ก่อน

2.2 ที่ดินป่าสงวนแห่งชาติ

พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 ระบุว่า “ป่า” หมายความว่า ที่ดินรวมตลอดถึงภูเขา ห้วย หนอง คลอง บึง บาง ลำน้ำ ทะเลสาบ เกาะ และที่ชายทะเลที่ยังมิได้มีบุคคลได้มาตามกฎหมาย และให้ความหมายเกี่ยวกับ “ป่าสงวนแห่งชาติ” หมายความว่า ป่าที่ได้กำหนดให้เป็นป่าสงวนแห่งชาติตามพระราชบัญญัตินี้ (พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ, 2507, หน้า 263)

การออกหนังสือสิทธิทำกินในที่ดิน (สทก.) ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ (กระทรวงยุติธรรม, 2560) นั้น ตามปกติบุคคลใด ๆ จะเข้าไปยึดครอบครองในเขตป่าสงวนแห่งชาติไม่ได้ ทั้งนี้เป็นไปตาม พ.ร.บ. ป่าสงวนแห่งชาติฯ มาตรา 14 เดิมที่ว่า “ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ห้ามมิให้บุคคลใดยึดถือหรือครอบครองที่ดิน ก่อสร้าง แผ้วถาง เผาป่า ทำไม้ เก็บหาของป่า หรือกระทำด้วยประการใด ๆ อันเป็นการเสื่อมเสียแก่สภาพป่าสงวนแห่งชาติ เว้นแต่” (1) ทำไม้หรือเก็บของป่า ตามมาตรา 15 เข้าทำประโยชน์หรืออยู่อาศัยตามมาตรา 16 กระทำการตามมาตรา 17 ใช้ประโยชน์ตามมาตรา 18 หรือกระทำการตามมาตรา 19 หรือมาตรา 20 ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา 14 ต้องระวางโทษตาม พ.ร.บ. ป่าสงวนแห่งชาติ แม้จะมีหลักกฎหมายดังกล่าว เนื่องจากราษฎรไม่มีที่ทำกิน จึงบุกเข้าไปทำกินและอาศัยอยู่ในเขตพื้นป่าสงวนโดยผิดกฎหมาย จะทำให้ป่าไม้ของชาติถูกแผ้วถางทำลายเป็นจำนวนมาก อันเป็นผลกระทบต่อความมั่นคงและเสถียรภาพของรัฐบาลและประเทศชาติ ดังนั้นกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยกรมป่าไม้จึงได้กำหนดหลักเกณฑ์การช่วยเหลือราษฎรที่บุกรุกในเขตป่าสงวนแห่งชาติและป้าไม้ถาวรของชาติ ให้มีที่ทำกิน เป็นหลัก

แหล่ง และจะทำให้กรมป่าไม้สามารถวางแผนในการปรับปรุงฟื้นฟูสภาพป่าที่ถูกทำลาย ผ่านโครงการในพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ในโครงการช่วยเหลือราษฎรให้มีสิทธิทำกินในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ หรือพื้นที่ที่ทางราชการได้จำแนกไว้เป็นพื้นที่ป่าไม้ถาวรของชาติ ซึ่งได้ดำเนินการตั้งแต่ พ.ศ. 2425 เป็นต้นมา

วิธีการดำเนินการจัดสรรที่ดินในเขตป่าสงวนแห่งชาติให้ราษฎรได้ทำกินนั้น กรมป่าไม้จะทำการสำรวจจำนวนราษฎรที่ทำกินในเขตป่าสงวนแห่งชาติโดย การจัดประชุมชี้แจงแก่ราษฎรถึงหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ในการให้สิทธิทำกินและให้ราษฎรยื่นคำขอมีสิทธิทำกินในระยะเวลาที่กำหนดภายหลังจากที่ได้ทำการตรวจสอบสภาพพื้นที่ ที่ราษฎรครอบครองอยู่ หากถูกต้องตามหลักเกณฑ์และข้อกำหนดเกี่ยวกับพื้นที่จะทำการรังวัดขอบเขตแปลงที่ดิน พร้อมฝังหลักเขตแสดงแนวแปลงที่ดินที่จะให้สิทธิทำกินไว้ด้วย

คุณสมบัติของราษฎรที่ได้รับความช่วยเหลือตามโครงการ สทก. คือ ต้องมีสัญชาติไทยและเป็นหัวหน้าครอบครัว จะต้องเป็นผู้ไม่มีที่ดินทำกินในแห่งอื่น ๆ เป็นของตนเอง ซึ่งเป็นการเพียงพอแก่อัตภาพอยู่แล้ว จะต้องไม่เป็นผู้กระทำความผิดอื่นเกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยป่าไม้อยู่เป็นประจำ และจะต้องเป็นผู้ที่ได้เข้าอยู่อาศัยทำกินในป่าสงวนแห่งชาตินั้นมาก่อนวันที่ 1 มกราคม 2525 ลักษณะการให้สิทธิทำกิน อธิบดีกรมป่าไม้โดยอนุญาตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์มอบอำนาจให้ผู้ว่าราชการจังหวัดออกหนังสืออนุญาตให้มีสิทธิทำกินชั่วคราวเรียกว่า สทก. 1 มีอายุการอนุญาต 5 ปี ขนาดของพื้นที่สิทธิทำกินต่อ 1 ครอบครัว จะเท่ากับเนื้อที่ที่ครอบครองอยู่จริงbbแต่ไม่เกิน 15 ไร่ หากมีความประสงค์จะขอใช้พื้นที่ที่เหลือ ก็ให้ยื่นคำขออนุญาตเข้าทำประโยชน์หรืออยู่อาศัยในเขตป่าสงวนแห่งชาติ เป็นการชั่วคราวตาม พ.ร.บ. ป่าสงวนแห่งชาติ มาตรา 16 ทั้งนี้ สทก.1 มีเงื่อนไข คือ ที่ดินนั้นห้ามนำไปขายหรือให้เช่าหรือโอนสิทธิไปยังผู้อื่น แต่ให้ทอดสิทธิทำกินไปยังทายาทโดยธรรมได้ และห้ามทิ้งที่ดินไว้โดยไม่ทำประโยชน์ในเวลาติดต่อกันเกิน 2 ปี หากราษฎรไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขจะถูกเพิกถอดสิทธิทำกิน หากราษฎรได้รับ สทก.1 ไปแล้ว หากปฏิบัติถูกต้องตามเงื่อนไขจะได้รับอนุญาตให้ทำประโยชน์และอยู่อาศัยต่อไปได้ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ (ตามแบบ สทก. 2) ทั้งนี้ราษฎรผู้ได้รับอนุญาตจะต้องเสียค่าธรรมเนียมอนุญาตตามกฎหมายด้วย

2.3 ที่ราชพัสดุ

พระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ. 2518 (2518, หน้า 1) ระบุในมาตรา 4 เกี่ยวกับความหมาย ที่ราชพัสดุ หมายความว่า อสังหาริมทรัพย์ อันเป็นทรัพย์สินของแผ่นดิน ทุกชนิด เว้นแต่สาธารณสมบัติของแผ่นดิน ดังต่อไปนี้

2.3.1 ที่ดินรกร้างว่างเปล่า และที่ดินซึ่งมีผู้เวนคืน หรือทอดทิ้ง หรือกลับมาเป็นของแผ่นดิน โดยประการอื่นตามกฎหมายที่ดิน

2.3.2 อสังหาริมทรัพย์สำหรับพลเมืองใช้ หรือสงวนไว้เพื่อประโยชน์ของพลเมืองใช้ร่วมกัน เป็นต้นว่า ที่ชายตลิ่ง ทางน้ำ ทางหลวง ทะเลสาบ

ส่วนอสังหาริมทรัพย์ของรัฐวิสาหกิจที่เป็นนิติบุคคล และขององค์การปกครองท้องถิ่นไม่ถือว่าเป็นที่ราชพัสดุ

เดิมคนทั่วไปมักจะเรียก “ที่ราชพัสดุ” (อ้างถึงใน ต่ายกับต้อม, 2552) ว่า ที่หลวง และบางคนก็เข้าใจว่าที่ดินจะเป็นที่ราชพัสดุต่อเมื่อได้ขึ้นทะเบียนที่ราชพัสดุ นอกจากนี้บางคนยังเข้าใจว่าที่ราชพัสดุมีเฉพาะที่ดินหรือมีไว้เช่าเท่านั้น ซึ่งยังเป็นความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน กล่าวคือ

1. ที่ราชพัสดุ เป็นเพียงที่ดินประเภทหนึ่งของที่หลวงเท่านั้น โดยความหมายที่หลวงจะรวมถึงที่สาธารณะ ที่ทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ที่พระคลังข้างที่ ที่ศาสนสมบัติ และแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ป่าไม้ รวมทั้ง ที่ป่าสงวน ด้วย

2. ที่ดินจะเป็นที่ราชพัสดุหรือไม่ ไม่ได้อยู่ที่ว่าขึ้นทะเบียนแล้วหรือไม่ แต่ขึ้นอยู่กับว่าที่ดินแปลงนั้นมีองค์ประกอบครบตามความหมายของที่ราชพัสดุหรือไม่ หากองค์ประกอบครบถ้วนแม้ไม่ได้ขึ้นทะเบียนที่ราชพัสดุ ที่ดินแปลงนั้นก็เป็นที่ราชพัสดุตั้งแต่ต้น

3. ที่ราชพัสดุมีอะไรบ้าง นอกจากที่ดินแล้วยังมี อาคาร โรงเรือน สิ่งปลูกสร้าง ต้นไม้ยืนต้น ฯลฯ

4. ที่ราชพัสดุมีไว้เพื่ออะไร โดยแท้จริงแล้วที่ราชพัสดุเกือบร้อยเปอร์เซ็นต์ มีไว้เพื่อใช้ในราชการจะมีการนำไปจัดให้เช่าเพียงเล็กน้อย”

ทั้งนี้ “ที่ราชพัสดุ” มีมาตั้งแต่สมัยสมบูรณาญาสิทธิราช เดิมเรียกว่า “ที่ดินของหลวง” ดังปรากฏอยู่ใน มาตรา 9 ของพระราชบัญญัติกรมราชพัสดุว่า “ถ้าเป็นตึกที่ดิน

ของหลวง...” ซึ่งพระราชบัญญัติทรงตั้งไว้ วันที่ 13 ธันวาคม รัตนโกสินทร์ศก 109 หรือ ปี พ.ศ. 2434 ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ต่อมา ก็ปรากฏคำว่า “ที่ดินราชพัสดุ” ในหนังสือหอรัษฎากรพิพัฒน์ ที่ 205/234 ลงวันที่ 14 มีนาคม 2464 ซึ่งเป็นหนังสือของกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ที่กราบบังคมทูลต่อ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 สรุปสาระได้ว่า “ ที่ดินราชพัสดุ” เป็นพระราชทรัพย์คงพระคลังอย่างหนึ่ง โดยมีกระทรวงพระคลัง มหาสมบัติเป็น ผู้ปกครองดูแล ได้แก่

1. ที่ดิน ตึก บ้านเรือน สวน นา ตลอดจนสถานที่ว่าการกระทรวงกรม ต่าง ๆ ซึ่งมี คงกระทรวงมาแต่เดิม แต่อย่างไรก็ตาม ยังมีที่ราชพัสดุกระจัดกระจายอยู่ตามกระทรวง ต่างๆอีกจำนวนมาก

2. ได้รับ และยึดจากเจ้าภาษี นายอากรที่ค้างภาษี

3. รับโอนจากกระทรวงบางกระทรวง เช่น กระทรวงกลาโหม กระทรวงศึกษาธิการ และกระทรวงคมนาคม

4. ที่ดินเหลือจากการเวนคืนตามพระราชกฤษฎีกา เช่น เขต ถนน กระทรวงพระคลังมหาสมบัติ จึงขอพระบรมราชานุญาติรวบรวมบรรดาที่ดินของหลวง ที่กระจัดกระจายอยู่ทั่วทุกกระทรวงมาขึ้นทะเบียนไว้ทางกระทรวงพระคลังฯ เสียทางเดียว เพื่อง่ายแก่การปกครองดูแล

คำว่า “ที่ราชพัสดุ” ที่ปรากฏในพระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ. 2518 ซึ่งกล่าว โดยย่อ ที่ราชพัสดุ คือ อสังหาริมทรัพย์ของรัฐบาลประเภทหนึ่งตามพระราชบัญญัติที่ ราชพัสดุ พ.ศ. 2518 มาตรา 4 กำหนดความหมาย หรือคำจำกัดความของที่ราชพัสดุ ตามที่ผู้วิจัยได้นำเสนอความหมายของ “ที่ราชพัสดุ” ไว้แล้วข้างต้น

ทั้งนี้ อสังหาริมทรัพย์ตามความหมายของที่ราชพัสดุ ตามพระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ. 2518 มักจะแปลตรงตัวว่า ทรัพย์สินที่เคลื่อนที่ไม่ได้ แต่ตามประมวลกฎหมายแพ่ง และพาณิชย์ มาตรา 139 หมายถึง

1. ที่ดิน คือพื้นดินทั่ว ๆ ไปแต่ไม่รวมถึงห้วย หนอง คลอง บึง บาง ลำน้ำ ทะเลสาบ ซึ่งใช้เฉพาะในประมวลกฎหมายที่ดินเท่านั้น สำหรับดินที่ขุดขึ้นมาจากพื้นดินแล้วไม่ เป็นที่ดินต่อไปอีกจะเป็นเพียงสังหาริมทรัพย์ (เคลื่อนย้ายได้) เท่านั้น

2. ทรัพย์อันติดกับที่ดิน

2.1. ทรัพย์ที่เกิดหรือติดกับที่ดินโดยธรรมชาติ เช่น ไม้ยืนต้น (ต้นสักประดู่ ยาง พลู มะม่วง มะพร้าว มะขาม หมาก คูน เป็นต้น) ดังนั้นต้นไม้ยืนต้นจึงเป็นส่วนหนึ่งของที่ราชพัสดุด้วย สำหรับไม้ล้มลุกหรือธัญพืช (ข้าว ข้าวโพด ฝ้าย มันสัมปะหลัง) แม้จะติดกับที่ดินตามธรรมชาติ ก็เป็นเพียงสังหาริมทรัพย์ เท่านั้น

2.2. ทรัพย์ที่ติดกับที่ดินโดยมีผู้นำมาติดไว้ ซึ่งจะต้องติดในลักษณะตรึงตราแน่นถาวร หากมีการรื้อถอนก็จะเสียสภาพ เช่น ตึก บ้าน โรงเรือน รั้วคอนกรีต แต่ไม่จำเป็นต้องติดจนกัลปาวสาน อาจปลูกสร้างชั่วคราวระยะเวลาหนึ่งแล้วรื้อออกไปก็ได้ กรมธนารักษ์จะใช้เป็นหลักเกณฑ์และองค์ประกอบดังกล่าวในการพิจารณารับขึ้นทะเบียนที่ราชพัสดุ แต่ถ้าเป็นเพียงการวางไว้เช่นเครื่องจักร แม้จะมีมูลค่ามาก หนักใหญ่หรือวางไว้นานเท่าใดก็ตาม ก็เป็นเพียงสังหาริมทรัพย์ เพราะสามารถโยกย้ายได้โดยไม่เสียสภาพ

3. ทรัพย์ซึ่งประกอบเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับพื้นดิน คือ ทรัพย์ที่เป็นส่วนรวมหรือประกอบเป็นพื้นดิน เช่น แม่น้ำ ลำคลอง แร่ธาตุ กรวด ทรายตามธรรมชาติ ฉะนั้น ดิน กรวด ทราย แร่ธาตุในที่ดินราชพัสดุจึงเป็นที่ราชพัสดุด้วย

4. สิทธิอันเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ในที่ดิน

4.1. สิทธิโดยตรง ได้แก่ กรรมสิทธิ์ สิทธิครอบครอง สิทธิใช้สอยและได้ดอกผล สิทธิติดตามเอาทรัพย์คืน สิทธิจำนอง

4.2. สิทธิโดยอ้อม ได้แก่ สิทธิที่เกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์อย่างอื่นที่อยู่ติดกับที่ดินอีกทอดหนึ่ง เช่น บ้านที่ปลูกบนที่ดิน หากจำนองบ้าน สิทธิจำนองบ้านถือเป็นสิทธิเกี่ยวกับที่ดิน

ทรัพย์สิน ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 138 ได้กำหนดไว้ว่า ทรัพย์สินจะต้องเป็น

1. ทรัพย์ (หรือวัตถุที่มีรูปร่าง) คือ สิ่งที่เห็นได้ด้วยตาจับต้อง สัมผัสได้ เช่น บ้าน โทรทัศน์ พัดลม รวมถึงกระแสไฟฟ้า

2. อาจเป็นวัตถุไม่มีรูปร่าง คือ สิ่งที่ไม่เห็นด้วยตา จับต้องไม่ได้ เช่น แก๊ส พลังน้ำตก และยังรวมถึงสิทธิต่าง ๆ ที่กฎหมายรับรองเช่นกรรมสิทธิ์ สิทธิครอบครอง

3. อาจมีราคา คือ มีค่าในตัวทรัพย์เอง

4. อาจถือเอาได้ คือ มีการหวงกันเพื่อตนไม่จำเป็นต้องเข้ายึดถือจับต้องจริงจัง

ที่ราชพัสดุ มีทั้งทรัพย์สินทั้งที่เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน และที่เป็นทรัพย์สินของแผ่นดินชนิดธรรมดา และจากการที่เป็นทรัพย์สินของแผ่นดิน 2 ประเภททำให้มีผลทางกฎหมายแตกต่างกันดังนี้

1. กรณีเป็นที่สาธารณสมบัติของแผ่นดิน จะได้รับการคุ้มครองจากกฎหมาย คือ

1.1. ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1306 ห้ามมิให้ยกอายุความขึ้นเป็นข้อต่อสู้กับแผ่นดินในเรื่องอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน กล่าวคือ แม้ใครจะครอบครองที่ราชพัสดุประเภทนี้นานเพียงใดก็ตาม ไม่ว่าจะเป็น 10 ปี 20 ปี หรือ 100 ปี ก็ไม่อาจยกอายุความเรื่อง การแย่งการครอบครอง หรือครอบครองปรปักษ์มาต่อสู้กับรัฐได้คือไม่มีโอกาสได้กรรมสิทธิ์ที่ราชพัสดุ

1.2. ตามประมวลกฎหมายแพ่งฯ มาตรา 1305 ห้ามมิให้โอนสาธารณสมบัติของแผ่นดิน เว้นแต่อาศัยอำนาจแห่งบทกฎหมายเฉพาะ หรือพระราชกฤษฎีกา เท่านั้น หากแม้มีผู้ซื้อจากการขายทอดตลาดของศาล ผู้ซื้อก็ไม่ได้กรรมสิทธ์ (คำพิพากษาฎีกาที่ 149/2485)

2. กรณีเป็นทรัพย์สินของแผ่นดินประเภทธรรมดา อาจเกิดปัญหาเกี่ยวกับการครอบครองปรปักษ์ได้ เนื่องจากไม่ได้รับการคุ้มจากกฎหมายเช่นกรณีที่ 1 ส่วนราชการที่ครอบครองดูแลที่ราชพัสดุประเภทนี้ จึงต้องดูแลและระมัดระวังเป็นกรณีพิเศษ ไม่ให้เกิดการบุกรุก อย่างไรก็ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1307 ได้คุ้มครองความเป็นทรัพย์สินของแผ่นดินไว้โดยของแผ่นดินห้ามมิให้ยึดทรัพย์สิน แม้ขณะที่ยึดไม่ทราบว่าเป็นทรัพย์สินของแผ่นดินก็ไม่อาจทำให้การยึดนั้นมีผลยันต่อแผ่นดินได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 149/2485)

แนวทาง วิธีการ และมาตรการในการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ

ที่มาของแนวทาง วิธีการ และมาตรการในการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐมีที่มาจากมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 4 พฤษภาคม พ.ศ. 2536 ที่เห็นชอบร่างนโยบายและ

แนวทางการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินทำกินของรัฐ และอนุมัติให้ดำเนินการเกี่ยวกับนโยบายและแนวทางการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินทำกินของรัฐต่อไป ตามที่สำนักนายกรัฐมนตรีเสนอ โดยนโยบายและแนวทางการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินทำกินของรัฐยกร่างมาจากคณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินทำกินของรัฐ (กบร.)

ทั้งนี้ นโยบายและแนวทางการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินทำกินของรัฐ มีทั้งหมด 7 ข้อ ดังนี้ (กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, สำนักแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ, 2554, หน้า 8-10)

1. รัฐควรเร่งรัดให้มีการดำเนินการออกเอกสารสิทธิแก่ราษฎร ในกรณีดังต่อไปนี้

1.1 กรณีที่เป็นผู้ครอบครองทำประโยชน์ในที่ดินที่รัฐได้สงวนหวงห้ามไว้ตามกฎหมาย และหากพิสูจน์ได้ว่าได้อยู่มาก่อนการสงวนหวงห้ามที่ดินของรัฐ หรือเป็นหมู่บ้านเก่าที่สามารถพิสูจน์ได้ว่า เป็นผู้อยู่มาตั้งแต่ดั้งเดิม หรือครอบครองต่อเนื่องมาจากผู้ครอบครองเดิมมาก่อนการสงวนหวงห้ามเป็นที่ดินของรัฐ ให้ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องเร่งรัดดำเนินการตรวจสอบและจัดทำทะเบียนบัญชี หรือจัดทำแผนงานและโครงการออกเอกสารสิทธิของผู้ครอบครองเหล่านี้ไว้เป็นหลักฐาน

1.2 ราษฎรที่อยู่ในบริเวณแนวเขตที่ดินของรัฐที่ยังมีแนวเขตที่ไม่ชัดเจนให้เร่งดำเนินการสำรวจแนวเขตให้แน่นอน เมื่อรัฐได้สำรวจและจัดทำแนวเขตที่ชัดเจนแล้ว ถ้าปรากฏว่าราษฎรเหล่านี้ครอบครองทำกินอยู่นอกเขตที่ดินของรัฐ ก็ควรพิจารณาการออกเอกสารสิทธิให้แก่ราษฎรตามระเบียบขั้นตอนของกฎหมายต่อไป

2. รัฐไม่ควรให้เอกสารสิทธิตามประมวลกฎหมายที่ดินแก่ผู้บุกรุกที่ดินของรัฐ

3. ที่ดินของรัฐ (ยกเว้นเขตอุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขตพื้นที่ต้นน้ำลำธาร พื้นที่ลุ่มน้ำชั้น 1 และชั้น 2 พื้นที่สงวนหวงห้ามไว้ใช้ประโยชน์ในราชการ และที่ดินที่ยังไม่หมดสภาพการเป็นที่สาธารณประโยชน์ ที่ประชาชนใช้ประโยชน์ในร่วมกัน) ที่มีผู้บุกรุกครอบครองและรัฐไม่มีความจำเป็นจะต้องสงวนไว้อีกต่อไป ให้ดำเนินการตามกฎหมายปฏิรูปที่ดินและเพื่อให้การดำเนินการเป็นไปตามหลักการปฏิรูปที่ดินให้ได้ผลอย่างแท้จริง สมควรให้ ส.ป.ก. ปรับปรุงแนวทางปฏิบัติดังนี้

3.1 ในเขตประกาศปฏิรูปที่ดิน ห้ามมีผู้บุกรุกถือครองที่ดิน และเจ้าของที่ดินต่อต้านการปฏิรูปที่ดิน หรือไม่ให้ความร่วมมือในการกระจายสิทธิการถือครองที่ดินให้

ส.ป.ก. ดำเนินการโดยความร่วมมือจากฝ่ายปกครองหรือส่วนราชการที่เกี่ยวข้องให้ดำเนินการตามกฎหมาย แก่ผู้ต่อต้านโดยเคร่งครัด พร้อมทั้งรายงาน กบร. เพื่อประสานงานแก้ไขปัญหาในทุกพื้นที่และทุกราย

3.2 การนำที่ดินของรัฐมาดำเนินการปฏิรูปที่ดิน ให้ ส.ป.ก. พิจารณาดำเนินการจัดเก็บค่าเช่าหรือค่าชดเชยเข้ากองทุนปฏิรูปที่ดิน ตามหลักการและวิธีการในส่วนที่เกี่ยว ค่าเช่าตาม พ.ร.บ. ปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518 เพื่อจะได้นำเงินไปใช้ในการดำเนินการในโครงการพัฒนาพื้นที่ หรือให้นำไปใช้จัดหาที่ดินทำกินให้แก่เกษตรกรที่ไม่มีที่ดินทำกินได้เช่าหรือเช่าซื้อต่อไป ทั้งนี้ ควรดำเนินการให้สอดคล้องกับค่าเช่าตาม พ.ร.บ. การเช่าที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2524

3.3 ควรกำหนดเนื้อที่สูงสุดสำหรับสมาชิกแต่ละรายเท่าที่จำเป็นต่อการทำกินแต่ละประเภทตามความเหมาะสม และความอุดมสมบูรณ์ในแต่ละพื้นที่ของเขตปฏิรูปที่ดิน สำหรับพื้นที่ส่วนที่เกินความจำเป็นของสมาชิกแต่ละราย ควรกำหนดเงื่อนไขให้ปลูกไม้ผลหรือไม้ยืนต้นต่อไป

3.4 ให้ ส.ป.ก. กำหนดมาตรการในการติดตาม และตรวจสอบการครอบครองการทำประโยชน์ของสมาชิกผู้ได้รับสิทธิแต่ละรายให้ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์เงื่อนไขตามที่กฎหมายกำหนดไว้อย่างเคร่งครัดและโดยต่อเนื่องตลอดไป

4. ที่สาธารณประโยชน์ ที่ป่าสงวนแห่งชาติเสื่อมโทรม ที่มีผู้บุกรุกครอบครองทำประโยชน์ แต่มิได้กำหนดเป็นที่เขตปฏิรูปที่ดินให้ดำเนินการตามหลักเกณฑ์ ดังต่อไปนี้

4.1 ให้เช่าหรืออนุญาตให้ทำประโยชน์โดยเสียค่าตอบแทนหรือได้รับเอกสารพิเศษ ที่มีหลักเกณฑ์ทำนองเดียวกับเอกสาร ส.ป.ก. ตามจำนวน เนื้อที่ที่ได้บุกรุกครอบครองทำประโยชน์อยู่เดิมแล้วแต่กรณี แต่ต้องไม่สูงเกินกว่าที่ส่วนราชการที่รับผิดชอบพิจารณาเห็นสมควร ทั้งนี้โดยให้กำหนดค่าเช่าหรือค่าตอบแทนตามหลักการและวิธีการเกี่ยวกับค่าเช่าตาม พ.ร.บ. ปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518 กรณีการเช่าส่วนที่เกินกว่าจำนวนเนื้อที่ที่ส่วนราชการผู้รับผิดชอบเห็นสมควร ให้คิดค่าเช่าหรือค่าตอบแทนในอัตราก้าวหน้า โดยคำนึงถึงอัตราการเช่าตาม พ.ร.บ. การเช่าที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2524 ด้วย

4.2 ให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดเป็นผู้เก็บค่าเช่าหรือค่าตอบแทนไว้ โดยให้แบ่งหนึ่งในสามเป็นกองทุนพัฒนาชนบทและจังหวัด และอีกสองในสามเป็นกองทุนพิทักษ์ป่าไม้และทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่นั้น ๆ

4.3 กำหนดเขื่อนไขให้ปลูกไม้ผล ไม้ยืนต้น ในพื้นที่ส่วนที่เกินความจำเป็นต่อการทำกินของเกษตรกรแต่ละราย ตามความอุดมสมบูรณ์และความเหมาะสมในแต่ละพื้นที่ กรณีที่มีความจำเป็นในแง่การอนุรักษ์ หรือการป้องกันการแพร่กระจายดินเค็มก็ควรกำหนดเงื่อนไขห้ามใช้พื้นที่ทำนาหรือทำพืชไร่ หรือกำหนดมาตรการฟื้นฟูที่เหมาะสมต่อไป

5. ให้จัดสรรงบประมาณแก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อการผลิตกล้าไม้ผล ไม้ยืนต้นอย่างพอเพียง ที่จะบริการแก่เกษตรกร ในราคาต้นทุนในทุกพื้นที่ที่จะดำเนินการตามข้อ 4 และให้จัดสรรงบประมาณสำหรับโครงการจัดทำแนวเขตพื้นที่สงวนหวงห้ามของรัฐให้ชัดเจนและถาวรในทุกโครงการของทุกส่วนราชการ

6. ในกรณีที่มีการดำเนินคดีแก่ผู้บุกรุกที่ดินของรัฐ และเมื่อคดีถึงที่สุดแล้ว ให้ส่วนราชการที่มีหน้าที่รับผิดชอบ ดำเนินการบังคับคดีโดยทันที พร้อมทั้งให้รายงานกระทรวงต้นสังกัด และ กบร. ทราบด้วย ห้ามมิให้ละเลย ปล่อยทิ้งเป็นเวลาเนิ่นนาน ทั้งนี้ ควรมอบหมายให้ผู้ตรวจราชการสำนักนายกรัฐมนตรี และผู้ตรวจราชการของหน่วยงานต้นสังกัดที่เกี่ยวข้องติดตามการบังคับคดีต่อไปจนเสร็จสิ้นคดี

7. ให้ยกเลิกมติคณะรัฐมนตรี และหรือให้แก้ไขกฎหมาย กฎระเบียบที่ไม่สอดคล้องหรือขัดแย้งกับนโยบายและแนวทางการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐข้างต้น

คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ (กบร.) ระดับจังหวัด มีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

1. ดำเนินการแก้ไขปัญหาและป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐให้เป็นไปตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ พ.ศ. 2545

2. กำกับ ติดตาม ดูแลการปฏิบัติงานของหน่วยงานของรัฐที่ดูแลรักษาและใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐ ให้เป็นไปตามกฎหมาย กฎ คำสั่ง ระเบียบ ข้อบังคับ และมติ

คณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องและดำเนินการตามนโยบาย แผนงาน มาตรการแก้ไขปัญหาและป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐตามที่ กบร. กำหนด

3. กำหนดแผนงานประจำปี ในการแก้ไขปัญหาหรือป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐ และรายงานให้ กบร. ทราบ ภายในวันที่ 30 มกราคม ของทุกปี

4. พิสูจน์สิทธิครอบครองที่ดินของบุคคลในเขตที่ดินของรัฐ ตามมาตรการที่ กบร. กำหนดในกรณีที่ต้องใช้ภาพถ่ายทางอากาศประกอบการพิสูจน์สิทธิ ให้ใช้ผลการอ่าน แปล ตีความภาพถ่ายทางอากาศของคณะอนุกรรมการอ่านภาพถ่ายทางอากาศที่ กบร. แต่งตั้ง

5. ตรวจสอบหรือดำเนินการใด ๆ เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการบุกรุกที่ดินของรัฐ และการออกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินของรัฐ หากพบว่าดำเนินการไปโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย หรือดำเนินการไปโดยผิดพลาดคลาดเคลื่อน ให้แจ้งหน่วยงานของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินงาน ให้เป็นไปตามกฎหมาย ระเบียบ และคำสั่งที่เกี่ยวข้อง

6. รวบรวมข้อมูล เอกสารหลักฐาน และข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการครอบครองที่ดินของบุคคลในเขตที่ดินของรัฐ

7. เร่งรัดการพิจารณาวินิจฉัยคำขอออกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินของบุคคลในเขตที่ดินของรัฐให้เป็นที่ยุติลงด้วยความรวดเร็ว

8. เรียกให้หน่วยงานของรัฐส่งข้อมูล เอกสารหลักฐาน ข้อเท็จจริง หรือขอให้ส่งผู้แทนมาชี้แจงเพื่อประกอบการพิจารณา หรือเชิญบุคคลใด ๆ มาให้ความเห็นชอบ กบร. จังหวัด

9. แต่งตั้งคณะทำงาน หรือเจ้าหน้าที่เพื่อดำเนินการหรือปฏิบัติงานใด ๆ ในการแก้ไขปัญหา และป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐ ตามที่ได้รับมอบหมาย

10. ประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงานของ กบร. จังหวัด และเสริมสร้างความเข้าใจในการแก้ไขปัญหา และป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐ ตามที่ได้รับมอบหมาย

11. ให้จัดการประชุม กบร. จังหวัด เป็นประจำทุกเดือน อย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง และเมื่อประชุมเสร็จ และให้รายงานผลการดำเนินงานให้ฝ่ายเลขานุการ กบร. ทราบด้วย

12. รายผลการปฏิบัติงานในการแก้ไขและป้องกันปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐให้ กบร. ทราบ เป็นรายไตรมาส และรายปี สำหรับการรายงานผลเป็นปีนั้น ให้รายงานภายในวันที่ 30 มกราคม ของปีถัดไป

13. ดำเนินการใด ๆ ตามที่ กบร. หรือประธานมอบหมายให้ กบร. จังหวัดเบิกจ่ายเบี้ยประชุมตามพระราชกฤษฎีกาเบี้ยประชุมกรรมการ พ.ศ. 2547 และแก้ไขเพิ่มเติมจากงบประมาณของกระทรวงมหาดไทย โดยให้เบิกจ่ายที่จังหวัด

ทั้งนี้ แนวทาง วิธีการ และมาตรการในการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐเป็นอีกชุดแนวความคิดหนึ่งที่ผู้วิจัยใช้ประกอบการวิจัยในครั้งนี้ และคณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินทำกินของรัฐ อักษรย่อ คือ “กบร.” เป็น 1 ใน 4 ของตัวแทนของกลุ่มคนผู้ให้ข้อมูลหลัก (key informants) ของการวิจัยนี้ คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินทำกินของรัฐจะมีคณะกรรมการดำเนินงานอยู่ 2 ชุด คือ คณะกรรมการระดับชาติ และคณะกรรมการระดับจังหวัด โดยสามารถดูรายละเอียดเกี่ยวกับแนวทางวิธีการ และมาตรการในการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐได้ที่ ภาคผนวก จ

ข้อมูลทั่วไปของจังหวัดเพชรบูรณ์

จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นหนึ่งในจังหวัดพื้นที่วิกฤตรุนแรงระดับประเทศในเรื่องของการบุกรุกที่ดินของรัฐเพื่อทำกินและอยู่อาศัย จากทั้งหมด 12 จังหวัด คือ เพชรบูรณ์ พิษณุโลก สุโขทัย น่าน ลำปาง อุบลราชธานี นครราชสีมา เลย กระบี่ เชียงใหม่ ตากและแม่ฮ่องสอน (กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร และกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2557, หน้า 16) ข้อมูลทั่วไปของจังหวัดเพชรบูรณ์มีดังนี้

สภาพทั่วไปของจังหวัดเพชรบูรณ์

ขนาดและที่ตั้ง จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นจังหวัดที่มีแนวเขตติดต่อระหว่างภาคเหนือภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคกลาง ประมาณเส้นรุ้งที่ 16 องศาเหนือ กับเส้นแวงที่

101 องศาตะวันออก มีพื้นที่ประมาณ 12,668.416 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 7,917,760 ไร่ ส่วนที่กว้างที่สุดของจังหวัด จากด้านตะวันออกถึงตะวันตก กว้าง 55 กิโลเมตร ส่วนที่ยาวที่สุดวัดจากเหนือสุดถึงใต้สุดยาว 296 กิโลเมตร สูงจากระดับทะเลประมาณ 114 เมตร อยู่ห่างกรุงเทพ 346 กิโลเมตร ตามทางหลวงหมายเลข 21 (สารสนเทศจังหวัด, ม.ป.ป.)

อาณาเขต อาณาเขตติดต่อของจังหวัดทั้ง 4 ด้าน ดังนี้ ทิศเหนือ ติดต่อกับ จังหวัดเลย ทิศใต้ ติดต่อกับ จังหวัดลพบุรี ทิศตะวันออก ติดต่อกับ จังหวัดขอนแก่นและชัยภูมิ ทิศตะวันตก ติดต่อกับ จังหวัดพิษณุโลก นครสวรรค์ และพิจิตร

ภูมิประเทศ สภาพภูมิประเทศทั่วไปของจังหวัดเพชรบูรณ์ประกอบด้วย ภูเขาเพชรบูรณ์ เป็นรูปเกือกม้า รอบพื้นที่ด้านเหนือของจังหวัด เป็นแนวขนานกันไปทั้งสองข้าง ทิศตะวันออกและทิศตะวันตกคิดเป็นเนื้อที่ประมาณ ร้อยละ 40 ของพื้นที่ทั้งหมด มีพื้นที่ราบอยู่ตอนกลาง และอำเภอด้านใต้ของจังหวัด เป็นพื้นที่ลาดชันจากเหนือลงใต้ มีพื้นที่ป่าไม้ 3,624,830 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 45.78 มีแม่น้ำป่าสักเป็นแม่น้ำสายสำคัญที่สุดของจังหวัด ไหลผ่านตอนกลางของจังหวัดจากทิศเหนือไปทิศใต้ ยาวประมาณ 350 กิโลเมตร ต้นน้ำเกิดจากภูเขาผาลาในจังหวัดเลย มีห้วยลำธารหลายสายเกิดจากภูเขาเพชรบูรณ์ แม่น้ำป่าสักไหลผ่านอำเภอหล่มเก่า หล่มสัก เมืองเพชรบูรณ์ หนองไผ่ บึงสามพัน วิเชียรบุรี และศรีเทพ

ภูมิอากาศ เนื่องจากพื้นที่จังหวัด มีภูเขาล้อมรอบจึงทำให้อากาศร้อนจัดใน ฤดูร้อน หนาวจัดในฤดูหนาว โดยเฉพาะพื้นที่อำเภอน้ำหนาว เขาค้อ และหล่มเก่า จะมีอากาศหนาวที่สุด และบนพื้นที่ภูเขาจะมีอากาศเย็นตลอดทั้งปี ในฤดูร้อนและฤดูฝนจะมีอุณหภูมิ 20-24 องศา ฤดูร้อนเริ่มในเดือนมีนาคมถึงเมษายน ฤดูฝนเริ่มเดือนพฤษภาคมถึงตุลาคม และฤดูหนาวในเดือนพฤศจิกายนถึงกุมภาพันธ์ของทุกปี

ทรัพยากรธรรมชาติ จังหวัดเพชรบูรณ์ มีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหลายชนิด ดังนี้

1. แหล่งน้ำธรรมชาติ ประกอบด้วย แม่น้ำป่าสัก ลุ่มน้ำเชิญ ลุ่มน้ำเข็ก ซึ่งเป็นแหล่งต้นน้ำของแม่น้ำสายต่าง ๆ

2. ป่าไม้ในจังหวัดเพชรบูรณ์ มีเนื้อที่ 2,006.51 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 100.00 ของพื้นที่จังหวัด เป็นป่าสงวนแห่งชาติ จำนวน 13 แห่ง อุทยานแห่งชาติ 3 แห่ง เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า 2 แห่ง เขตห้ามล่าสัตว์ป่า 2 แห่ง สวนรุกขชาติ 3 แห่ง วนอุทยาน 1 แห่ง สามารถจำแนกตามเขตการใช้ประโยชน์ทรัพยากรที่ดินและป่าไม้ ได้แก่ เขตเพื่อการอนุรักษ์ เขตเพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจ เขตพื้นที่เหมาะสมแก่การเกษตร คิดเป็นร้อยละ 58.59 28.67 และ 6.67 ของพื้นที่ป่าไม้ทั้งหมด ตามลำดับ

จังหวัดเพชรบูรณ์ มีทั้งหมด 11 อำเภอ คือ อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ อำเภอหล่มสัก อำเภอหล่มเก่า อำเภอน้ำหนาว อำเภอเขาค้อ อำเภอวังโป่ง อำเภอหนองไผ่ อำเภอชนแดน อำเภอบึงสามพัน อำเภอวิเชียรบุรี และอำเภอศรีเทพ (ดังแสดงในภาพ 2)

ภาพ 2 แผนที่จังหวัดเพชรบูรณ์

ที่มา. จาก *สภาพทั่วไปของจังหวัดเพชรบูรณ์,* โดย ที่ทำการปกครองจังหวัดเพชรบูรณ์, 2555, ค้นเมื่อ 24 มีนาคม 2555, จาก103.28.101.10/briefprovince/filedoc /67000000.pdf

การเมืองการปกครอง

เขตการปกครอง จังหวัดเพชรบูรณ์ แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 11 อำเภอ 117 ตำบล 1,377 หมู่บ้าน ดังแสดงในตาราง 2 ต่อไปนี้

ตาราง 2

ตารางแบ่งเขตการปกครองของจังหวัดเพชรบูรณ์ จำแนกตามอำเภอ เทศบาล ตำบล และหมู่บ้าน

อำเภอ	พื้นที่ (ตร.กม.)	จำนวนเทศบาลเมือง	จำนวนเทศบาลตำบล	จำนวนตำบล	จำนวนหมู่บ้าน	จัดตั้งเมื่อปี พ.ศ.	ห่างจากจังหวัด (กม.)	อบต. (แห่ง)
เมืองเพชรบูรณ์	2,281.00	1	3	17	214	2442	-	15
หล่มสัก	1,535.348	1	-	23	250	2443	44	20
หล่มเก่า	927.068	-	□	9	96	2442	57	□
ชนแดน	1,137.000	-	3	9	134	2449	52	9
หนองไผ่	1,360.20	-	5	13	138	2502	56	10
บึงสามพัน	489.800	□	□	□	1□1	2522	84	9
วิเชียรบุรี	1,632.00	-	2	14	185	2441	107	14
ศรีเทพ	810.00	-	2	7	104	2519	122	6
น้ำหนาว	620.00	-	-	4	30	2521	141	4
เขาค้อ	1,333.00	-	1	7	72	□2527	47	4
วังโป่ง	543.000	-	2	□	61	2527	70	□
รวม	12,668.416	2	20	117	1,405	-	□	105

ที่มา. จาก *สภาพทั่วไปของจังหวัดเพชรบูรณ์,* โดย ที่ทำการปกครองจังหวัดเพชรบูรณ์, 2555, ค้นเมื่อ 24 มีนาคม 2555, จาก103.28.101.10/briefprovince/filedoc/67000000.pdf

การบริหารราชการส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วย

1. องค์การบริหารส่วนจังหวัด 1 แห่ง
2. เทศบาลเมือง จำนวน 2 แห่ง คือ
   1) เทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ มีพื้นที่ครอบคลุมตำบลในเมือง
   2) เทศบาลเมืองหล่มสัก มีพื้นที่ครอบคลุมตำบลหล่มสัก
3. เทศบาลตำบล จำนวน 20 แห่ง
4. องค์การบริหารส่วนตำบล 105 แห่ง

สถิติประชากร

ประชากรจังหวัดเพชรบูรณ์ มีจำนวน 996,231 คน แบ่งเป็นเพศชาย จำนวน 495,968 คน เพศหญิง จำนวน 500,263 คน

กรณีปัญหาที่ดินทำกินของจังหวัดเพชรบูรณ์

กรณีปัญหาที่ดินทำกินของจังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่าจังหวัดเพชรบูรณ์เป็นอีกจังหวัดหนึ่งที่ประสบปัญหาเรื่องที่ดินทำกินหลากหลายกรณีมาก และประชาชนเจ้าของสิทธิในที่ดินทำกินนั้น ๆ ได้ต่อสู้เพื่อปกป้องสิทธิ เรียกร้องสิทธิหรือพิทักษ์สิทธิในที่ดินทำกินของตนในภาพของการเมืองภาคประชาชน ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่น่าสนใจศึกษาเป็นอย่างยิ่ง โดยมีทั้งพื้นที่ของการต่อสู้ของประชาชนในเรื่องที่ดินทำกินที่ประสบความสำเร็จ พื้นที่ที่ไม่ประสบความสำเร็จยืดเยื้อยาวนาน ซึ่งจากการประชุมสมัชชาประชาธิปไตยชุมชน จังหวัดเพชรบูรณ์ ณ ห้องประชุมหมื่นจง มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2555 โดยสภาพัฒนาการเมืองจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยมีตัวแทนองค์กรชุมชนตาม พรบ. สภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551 ทุกองค์กรของจังหวัดเพชรบูรณ์เข้าร่วมประชุม พบว่า ปัญหาใหญ่และเป็นปัญหาสำคัญของจังหวัดเพชรบูรณ์ คือ ปัญหาเรื่องที่ดินทำกินของชาวบ้าน (ผู้นำเครือข่ายภาคพลเมืองจังหวัดเพชรบูรณ์, 2555, หน้า 1)

ปรากฏการณ์เกี่ยวกับปัญหาว่าด้วยเรื่องที่ดินทำกินของจังหวัดเพชรบูรณ์ มีหลายกรณี ดังนี้

ปัญหาว่าด้วยเรื่องที่ดินทำกิน จากกรณีปัญหาเกี่ยวกับที่ดินทำกินระหว่างกองทัพบก (กองทัพภาคที่ 3) โดยค่ายพ่อขุนผาเมือง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์กับชาวบ้าน บ้านพลำ ตำบลสะเดียง บ้านป่าแดง ตำบลป่าเลา อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ สาเหตุมาจากกองทัพภาคที่ 3 ขอให้พื้นที่เขตป่าสงวนในพื้นที่ที่ประชาชนได้ทำกินอยู่ก่อนเพื่อจัดทำสนามบินและสนามฝึกซ้อมของกองทัพ กรณีนี้มีชาวบ้านได้รับความเดือดร้อนกว่า 2,000 ครอบครัว และผลของการต่อสู้ระหว่างอำนาจรัฐผ่านกองทัพภาคที่ 3 กับชาวบ้านยังผลให้ชาวบ้านชนะส่วนหนึ่งโดยอีกส่วนหนึ่งยังอยู่ในชั้นศาลของศาลปกครองและศาลยุติธรรม ในส่วนที่ชาวบ้านชนะจากการต่อสู้เกี่ยวกับข้อพิพาทนี้ คือ กองทัพต้องทุบตึก จำนวน 30 คูหา เพื่อคืนที่ดินให้ชาวบ้าน ทั้งนี้ อดีตนายอำเภอ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ และรองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลป่าเลา อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ อดีตแกนนำพาชาวบ้านเดินขบวนต่อต้านการดำเนินงานของกองทัพภาคที่ 3 ที่ศาลากลางจังหวัดเพชรบูรณ์ เมื่อปี 2523 (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 1 สิงหาคม 2555) และประธานศูนย์สิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 31 กรกฎาคม 2555) เป็นบุคคลให้ข้อมูลเกี่ยวกับข้อพิพาทดังกล่าวกับผู้วิจัย

นอกจากนี้ ยังพบปัญหาเกี่ยวกับที่ดินทำกินในเขตอำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ ระหว่างกองทัพภาคที่ 3 กรมธนารักษ์ อุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวงกับชาวไทยเชื้อสายม้ง ตำบลเข็กน้อย อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ จำนวน 3,127 ครอบครัว ในพื้นที่ 212,500 ไร่ มีเขตติดต่อ 3 จังหวัด คือ จังหวัดเพชรบูรณ์ จังหวัดพิษณุโลก และจังหวัดเลย (คณะทำงานติดตามการแก้ไขปัญหาที่ดินตำบลเข็กน้อย, 2553, หน้า 7) สรุปสภาพปัญหาที่ดินทำกิน มีดังนี้

1. ปัญหาเกี่ยวกับที่ดินทำกินระหว่างชาวเขาเผ่าม้งกับกองทัพภาคที่ 3 ที่ส่งมอบที่ดินให้กรมธนารักษ์ โดยชาวเขาเผ่าม้งไม่รับทราบข้อมูล กระบวนการยังไม่สิ้นสุด เนื่องจากชาวบ้านไม่ยินยอมให้กรมธนารักษ์เข้าไปรางวัดเพื่อจัดทำเป็นที่ราชพัสดุ

2. ปัญหาเกี่ยวกับที่ดินทำกินระหว่างชาวเขาเผ่าม้งกับกรมธนารักษ์ เนื่องจากชาวบ้านไม่ยินยอมให้กรมธนารักษ์เข้าไปรางวัดเพื่อจัดทำเป็นที่ราชพัสดุ เมื่อปี พ.ศ. 2553

3. ปัญหาเกี่ยวกับที่ดินทำกินระหว่างชาวเขาเผ่าม้งกับอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง ที่ประกาศพื้นที่อุทยานทับซ้อนที่ดินทำกินของชาวเขาเผ่าม้งตำบลเข็กน้อย

นอกจากนี้ ยังพบปัญหาเกี่ยวกับที่ดินทำกินระหว่างชาวบ้าน ตำบลเขาค้อ ตำบลหนองแม่นา ตำบลริมสีม่วง และตำบลสะเดาะพง อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ กับกองทัพภาคที่ 3 และกรมป่าไม้ ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวเป็นที่ดิน รอส. (ราษฎรอาสาสมัครช่วยรบ) จำนวน 543,750 ไร่ (ฝ่ายบริหารงานปกครอง, 2555, หน้า 2-3) มีจำนวนครัวเรือนที่ได้รับความเดือดร้อนจากกรณีนี้ จำนวน 5,680 ครอบครัว (องค์การบริหารส่วนตำบลเขาค้อ, ม.ป.ป.) ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวเป็นศูนย์บัญชาการของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย และเป็นสนามรบระหว่างรัฐบาลไทยกับผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ช่วงปี พ.ศ. 2511-2525

ทั้งนี้ ที่ดิน รอส. (ราษฎรอาสาสมัครช่วยรบ) เกิดจากกองทัพบกได้มวลชนประชาชนทั่วไปเพื่อช่วยรบกับผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ โดยมีการรับสมัครจากประชาชนทั่วไปเข้าไปรับการฝึกฝนการใช้อาวุธ เมื่อฝึกเสร็จก็จะส่งราษฎรเหล่านี้ไปอยู่ในพื้นที่ โดยมีการจัดสรรที่ดินทำกินให้ คนละ 20 ไร่ พร้อมบ้าน 1 หลัง ทั้งนี้เพื่อใช้ราษฎรเหล่านี้เป็นหูเป็นตาให้กับกองทัพรวมถึงการช่วยรบกับคอมมิวนิสต์ด้วย นอกจากนี้ยังได้จัดสรรที่ดิน ทำกินให้กับทหารผ่านศึกด้วยหลังจากการสู้รบสำเร็จ โดยมีการจัดสรรที่ดินทำกินให้กับราษฎรอาสาสมัครช่วยรบและทหารผ่านศึกครอบคลุม 4 ตำบล คือ ตำบลเขาค้อ ตำบลหนองแม่นา ตำบลริมสีม่วง และตำบลสะเดาะพง ทั้งนี้ นายอำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 10 กรกฎาคม 2555) และกำนันตำบลเขาค้อ อดีตราษฎรอาสาสมัครช่วยรบ (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 10 สิงหาคม 2555) เป็นผู้ให้ข้อมูลดังกล่าว

สภาพปัญหาเกี่ยวกับที่ดินทำกินของพื้นที่แห่งนี้ (ที่ดิน รอส.) คือ ราษฎรอาสาฯ และทหารผ่านศึกได้ใช้ที่ดินผิดวัตถุประสงค์ของการจัดสรรให้ตั้งแต่แรก คือ มีการขายที่ดินให้กับนายทุนและคนอื่น เพื่อสร้างรีสอร์ท ที่พักตากอากาศ และบางส่วนยังเป็นที่ของราษฎรอาสาสมัครช่วยรบ กองทัพภาคที่ 3 จึงมีแนวปฏิบัติที่จะส่งมอบคืนที่ดินเหล่านี้ให้กับกรมป่าไม้ ซึ่งเดิมพื้นที่แห่งนี้เป็นพื้นที่ของเขตป่าสงวนแห่งชาติ และ

อุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง จึงเป็นสาเหตุของข้อพิพาทกันขึ้น ตั้งแต่ พ.ศ. 2534 เป็นต้นมา ยังไม่มีข้อยุติและเงียบหายไป

นอกจากนี้ ยังมีปัญหาเกี่ยวกับที่ดินทำกินของจังหวัดเพชรบูรณ์อีกแห่งหนึ่งที่น่าสนใจ คือ ปัญหาเกี่ยวกับที่ดินทำกินของชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา ตำบลปากช่อง อำเภอเหล่มสัก กับเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ และเขตป่าสงวนแห่งชาติ อุทยานแห่งชาติน้ำหนาว อำเภอน้ำหนาว จังหวัดเพชรบูรณ์ มีประชาชนได้รับความเดือดร้อนจากกรณีข้อพิพาทนี้ จำนวน 372 ครอบครัว (องค์การบริหารส่วนตำบลปากช่อง, 2555)

สภาพปัญหาเกี่ยวกับที่ดินทำกินของชาวบ้านในพื้นที่นี้ คือ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง และเขตป่าสงวนแห่งชาติ อุทยานแห่งชาติน้ำหนาว ได้ประกาศพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง และเขตป่าสงวนแห่งชาติ อุทยานแห่งชาติน้ำหนาว ทับซ้อนที่ดินทำกินของชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา โดยพื้นที่แห่งนี้ มี NGO (non-government organization) เข้าไปมวลชนกับชาวบ้านเพื่อต่อต้านการดำเนินการของรัฐจากทั้ง 2 หน่วยงานจนได้ข้อยุติของปัญหา คือ มีการรางวัดที่ดินตามสิทธิเดิมของประชาชนที่ทำกินอยู่ก่อน โดยมีการกันพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง และเขตป่าสงวนแห่งชาติ อุทยานแห่งชาติน้ำหนาว ออกจากที่ดินทำกินของชาวบ้านและมีมติห้ามให้ชาวบ้านซื้อขายเปลี่ยนมือผู้ถือครองสิทธิที่ดินทำกิน แต่สืบทอดเป็นมรดกได้ ซึ่งเป็นข้อยุติปัญหาที่น่าสนใจศึกษาเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลปากช่อง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 3 สิงหาคม 2555) และปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลปากช่อง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 8 สิงหาคม 2555) เป็นผู้ให้ข้อมูลดังกล่าว

นอกจากนี้ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลปากช่อง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 3 สิงหาคม 2555) ได้กล่าวถึงที่ดินทำกินของชาวบ้านที่ประสบปัญหากับนายทุนและกรมธนารักษ์ในพื้นที่บ้านน้ำคำ ตำบลปากช่อง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ มีราษฎรเดือดร้อน จำนวน 81 ครอบครัว กรณีปัญหานี้เกิดจากที่ดิน นสล. ที่จัดสรรไว้ให้อาสาสมัครรักษาดินแดน จำนวน 886 ไร่ มีนายทุนกว้านซื้อที่ดินแปลงดังกล่าวและมีการออกเอกสารสิทธิในที่ดินแปลงนั้นเป็นจำนวน

2,116 ไร่ ซึ่งทับซ้อนกับที่ดินของชาวบ้านและยังไม่มีข้อยุติในพื้นที่นี้ โดยมีประสบปัญหามาตั้งแต่ พ.ศ. 2520 เป็นต้นมาและเงียบหายไป

นอกจากนี้ ยังพบปัญหาเกี่ยวกับที่ดินทำกินในพื้นที่อำเภอน้ำหนาวทั้งอำเภอ คือ ตำบลน้ำหนาว ตำบลวังกวาง ตำบลโคกมน และตำบลหลักด่าน ชาวบ้านได้รับความเดือดร้อน จำนวน 5,740 ครอบครัว มีประชากรทั้งหมด 17,543 คน (กระทรวงมหาดไทย, กรมการปกครอง, ม.ป.ป.) พื้นที่แห่งนี้คู่กรณีกับชาวบ้าน คือ อุทยานแห่งชาติน้ำหนาว โดยอุทยานแห่งชาติน้ำหนาวประกาศพื้นที่อุทยานทับซ้อนที่ดินทำกินของประชาชน ซึ่งประชาชนได้ทำกินในที่ดินมาก่อนการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติ การเมืองภาคประชาชนว่าด้วยเรื่องที่ดินทำกิน ณ พื้นที่แห่งนี้ได้มีการเคลื่อนไหวต่อต้าน เรียกร้องสิทธิ พิทักษ์สิทธิของตนเองแต่ก็เงียบหายไป ทั้งนี้นายมณฑล สนามชัยสกุล อดีตนายอำเภอเมืองจังหวัดเพชรบูรณ์ (สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, วันที่ 16 สิงหาคม 2555) และนายศราวุธ อุ่นเรือน ลูกศิษย์ของผู้วิจัยซึ่งเจ้าหน้าที่ราชพัสดุ กรมธนารักษ์ สำนักงานจังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งเป็นผู้ทำการรางวัดที่ดินในพื้นที่แห่งนี้ (สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 16 สิงหาคม 2555) เป็นผู้ให้ข้อมูลดังกล่าว

บริบทของพื้นที่การวิจัย

บริบทของพื้นที่การวิจัยทั้ง 2 กรณีศึกษา คือ

1. บริบทของพื้นที่การวิจัย กรณีศึกษา บ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา
2. บริบทของพื้นที่การวิจัย กรณีศึกษา บ้านน้ำคำเหนือ

มีรายละเอียดของแต่ละพื้นที่การวิจัยในแต่ละกรณีศึกษา ดังนี้

บริบทของพื้นที่การวิจัย กรณีศึกษา บ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา

บริบทของพื้นที่การวิจัย กรณีศึกษา บ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา ซึ่งเป็นกรณีศึกษาที่ประสบความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินผ่านรูปแบบการเมืองภาค

ประชาชน ออกมาในรูปแบบ “ภูผาแดงโมเดล” เมื่อปีพ.ศ. 2554 ซึ่งรายละเอียดของบริบทของพื้นที่การวิจัย กรณีศึกษา บ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา มีดังนี้

ประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา

บ้านห้วยระหงส์เริ่มมีประชาชนเข้ามาอยู่อาศัยเมื่อ พ.ศ. 2460 มีชาวบ้านจำนวน 11 ครัวเรือน อพยพมาจากบ้านหลักด่าน อำเภอหล่มเก่า โดยเดินทางเท้าเข้ามาทางห้วยลาด มาตั้งที่อยู่ที่บริเวณสันเนิน ซึ่งห่างจากโรงเรียนบ้านห้วยระหงส์ประมาณ 500 เมตร ต่อมาเมื่อเกิดขาดแคลนน้ำ จึงพากันอพยพหาที่อยู่ใหม่ไปอยู่บริเวณริมห้วย ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า “ห้วยระหงส์” ชาวบ้านกลุ่มแรกที่เข้ามาอยู่อาศัย คือ นายพรมมา ขวัญชอบ และได้นำครอบครัวและญาติพี่น้องมาอยู่อาศัย เป็นจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ

ต้นกำเนิดของลำห้วยระหงคือถ้ำผาหงส์ ซึ่งชาวบ้านเชื่อว่ามีความศักดิ์สิทธิ์เช่นเดียวกับเจ้าพ่อผาแดง จากคำบอกเล่าของคนเฒ่าคนแก่ที่นี่ เล่ากันว่า หากเข้าป่าล่าสัตว์ในบริเวณถ้ำผาหงส์จะยิงสัตว์ไม่ถูก อีกทั้ง หากสัตว์ตัวใดถูกยิงและหนีเข้าป่าในบริเวณนี้ จะตามหาเท่าไรก็ไม่พบ นอกจากนี้ มีรูปหงส์ซึ่งเป็นหงส์ทองสัมฤทธิ์ ขนาดเท่าหัวแม่มือ เชื่อกันว่าเป็นของศักดิ์สิทธิ์คู่ถ้ำ ปัจจุบันเหลืออยู่เพียง ตัวเดียวที่บ้านนายจ้อง ขวัญพรม ซึ่งท่านผู้นี้ได้บริจาคที่ดินสร้างโรงเรียนบ้านห้วยระหงส์

เดิมบ้านห้วยระหงส์เป็นเขตปกครองของตำบลน้ำหนาว อำเภอหล่มเก่า เมื่อ พ.ศ. 2488 ได้เกิดโรคอหิวาตกโรคระบาด การคมนาคมไม่สะดวก จึงได้ขอขึ้นเป็นเขตปกครองของอำเภอหล่มสักโดยรวมกับบ้านวังยาว เป็นหมู่ที่ 6 ตำบลปากช่อง ต่อมา ปี พ.ศ.2514 ผู้ใหญ่บุญ วังศรีรี ได้ขอแยกเขตปกครองออกจากบ้านวังยาว ดังนั้นหมู่บ้านห้วยระหงส์จึงเป็นหมู่ที่ 7 ตำบลปากช่อง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ จนถึงปัจจุบัน

เมื่อพ.ศ. 2515 มีการตัดถนนสายหล่มสัก-ชุมแพ บ้านห้วยระหงส์ ทำให้การคมนาคมสะดวกขึ้น จึงมีชาวบ้านจากตำบลใกล้เคียงอพยพเข้ามาทำมาหากินกันมากขึ้น ซึ่งอาชีพส่วนใหญ่ของชาวบ้านคือการทำไร่และหาของป่าขาย มีข้อจำกัดเนื่องจากหมู่บ้านอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติน้ำหนาว (คุณตากิ ขวัญสูตร, คุณตาจ้อง ขวัญพรม, คุณตาบุญ วังคีรี และ ป้ายประวัติบ้านห้วยระหงส์, หลวงปู่ลา ปภสสโร, ศูนย์วนศาสตร์ชุมชนเพื่อคนกับป่า-ประเทศไทย, 2555; อภิญญา ตันทวีวงศ์, 2554, หน้า 90-94)

บ้านห้วยกลทาเริ่มต้นเมื่อ พ.ศ. 2500 โดยนายทา คำพิมพ์ คือผู้มาบุกเบิกที่ดินทำกินและอยู่อาศัย นายทา คำพิมพ์ อพยพมาจากตำบลบ้านติ้ว อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ชื่อหมู่บ้านแห่งนี้ตั้งขึ้นตามชื่อลำห้วยกลทา และตั้งชื่อตามคนที่มีอยู่อาศัยคนแรกของหมู่บ้านคือ นายทา หลักจากที่นายทา คำพิมพ์ ขึ้นมาแพ้วถางมีที่ดินทำกิน ต่อจากนั้น 1 ปี นายตา หน่อแก้ว จึงเข้ามาสมทบ และค่อย ๆ เพิ่มจำนวนสมาชิกมากขึ้นเรื่อย ๆ

พ.ศ. 2513 ได้มีการสร้างถนนหมายเลข 12 สายชุมแพ-หล่มสัก จำนวนผู้ที่เข้ามาอาศัยทำกินในบ้านห้วยกลทาได้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ถึงปัจจุบันมี 30 ครัวเรือน (นางมณีรัตน์ คำเบ้า, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 10 ธันวาคม 2558; นายละมัย ดวงดารา, นางอุไร ดวงดารา, สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 17 ธันวาคม 2558; อภิญญา ตันทวีวงศ์, 2554, หน้า 94-96)

ปัจจุบัน บ้านห้วยกลทา ตั้งอยู่หมู่ 6 คุ้ม 13 บ้านห้วยกลทา ตำบลปากช่อง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์

ประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับปัญหาที่ดินทำกินและการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา

ลำดับเหตุการณ์ของสภาพปัญหาเกี่ยวกับที่ดินทำกินและการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา มีดังนี้

พ.ศ. 2524 กรมป่าไม้ประกาศพื้นที่ป่าเป็นป่าสงวนแห่งชาติลุ่มน้ำป่าสักฝั่งซ้าย โดยเจ้าหน้าที่ป่าไม้ เข้าไปข่มขู่ชาวบ้านกลทา ให้ย้ายออกจากพื้นที่ภายใน 7 วัน ถ้าชาวบ้านไม่ย้ายออกจะเอารถไถมาไล่รื้อ

พ.ศ. 2533 ชาวบ้านบางรายถูกยึดทะเบียนบ้านไป จนทำให้เด็กที่เกิดไม่สามารถไปขอใบเกิดที่บ้านห้วยกลทาได้ ต้องไปขอขึ้นใบเกิดกับญาติพี่น้อง ต่อมาเจ้าหน้าที่ก็ได้เอาทะเบียนบ้านกลับมาให้ และไม่มีการมาขับไล่ชาวบ้านอย่างที่ข่มขู่ไว้

พ.ศ. 2542 กรมป่าไม้ ประกาศเขตป่าสงวนแห่งชาติลุ่มน้ำป่าสักฝั่งซ้าย เป็นเขตอนุรักษ์สัตว์ป่าภูผาแดง โดยชาวบ้านในพื้นที่ไม่ได้รับรู้เรื่องการประกาศเขตแต่อย่างใด

พ.ศ. 2546 เจ้าหน้าที่ป่าไม้จากสำนักงานบริการพื้นที่อนุรักษ์ที่ 11 พิษณุโลก มารังวัดพื้นที่ทำกินของชาวบ้าน โดยแจ้งกับชาวบ้านว่าจะมีการรังวัดที่ดินเพื่อออกเอกสารสิทธิ์ให้ชาวบ้าน โดยชาวบ้านต้องจ่ายค่ารังวัดพื้นที่ให้กับเจ้าหน้าที่ป่าไม้ หลังจากนั้นก็มีการนำเสาปูนตามมติ 30 มิถุนายน 2541 มาปัก แต่ปัญหาในการรังวัดชาวบ้านไม่มีส่วนร่วม และบางพื้นที่มีเสาหลักไม่ครบ

8 ธันวาคม 2547 ชาวบ้านห้วยระหงส์ ได้ยื่นหนังสือร้องทุกข์ กรณีเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงทับที่ทำกิน ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กำนันตำบลปากช่อง นายเสวก ศรลัมภ์ สมาชิกสภาจังหวัดเพชรบูรณ์ นายอำเภอหล่มสัก นายไพศาล จันทรภักดี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เขต 7 จังหวัดเพชรบูรณ์ หัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง แต่การดำเนินการไม่มีความคืบหน้าใด ๆ (เครือข่ายองค์กรชาวบ้านอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าภูผาแดง, 2557; อภิญญา ตันทวีวงศ์, 2554, บทที่ 2)

5 มีนาคม 2548 ชาวบ้านได้ยื่นหนังสือตอนายอำเภอหล่มสัก เพื่อให้ประสานงานไปยังหัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง มาชี้แจงข้อมูลข้อเท็จจริงกรณีการประกาศเขต และการติดป้ายเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทับซ้อนกับพื้นที่ทำกินของราษฎร โดยนัดหมายในวันที่ 7 มีนาคม 2548 ที่สำนักสงฆ์บ้านห้วยระหงส์ แต่เจ้าหน้าที่ไม่ให้ความร่วมมือกับราษฎร

10 มีนาคม 2548 ชาวบ้านห้วยระหงส์ ห้วยกลทา และบ้านห้วยหว้า (หมู่บ้านที่โดนอพยพออกจากพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง เมื่อปี พ.ศ. 2545) จำนวนประมาณ 100 คนได้เดินทางไปยังที่ทำการเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เพื่อรับฟังคำชี้แจงข้อมูลจากหัวหน้าเขตฯ ซึ่งมีการประชุมเจรจาร่วมกัน โดยชาวบ้านเสนอให้มีการจัดตั้งคณะทำงานร่วมทั้ง 2 ฝ่าย ตรวจสอบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับปัญหาการจำแนกพื้นที่การใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่พิพาท แต่ไม่สามารถหาข้อยุติได้ เนื่องจากหัวหน้าเขตฯแจ้งว่าไม่มีอำนาจ และการดำเนินการตรวจสอบการถือครองทำประโยชน์ที่ดินได้มีการดำเนินงานแล้ว ตั้งแต่ช่วงการเตรียมประกาศเป็นเขตป่าอนุรักษ์

26 เมษายน 2548 ชาวบ้านเดือดร้อนจากปัญหาที่ดิน ทั้งหมด 4 กรณี ของจังหวัดเพชรบูรณ์ จำนวน ประมาณ 300 คน ชุมนุมที่ศาลากลางจังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อยื่นข้อเสนอต่อผู้ว่าราชการจังหวัดให้ดำเนินการแก้ไขปัญหา ผลการประชุมรองผู้ว่าราชการ

จังหวัดเพชรบูรณ์ (นายปรีชา เรืองจันทร์) ได้เจรจากับผู้แทนฝ่ายชาวบ้านและประสานงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อนัดประชุมในวันที่ 3 พฤษภาคม 2548 ณ สำนักสงฆ์บ้านห้วยระหงส์

3 พฤษภาคม 2548 ประชุมร่วมกันระหว่างฝ่ายราชการที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ รองผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์ สำนักบริหารในพื้นที่อนุรักษ์ที่ 11 สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัด ที่ดินจังหวัด สำนักงานปฏิรูปที่ดินจังหวัด หัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง ฝ่ายปกครองและเจ้าหน้าที่ตำรวจ กับชาวบ้านผู้เดือดร้อน ที่ประชุมได้มีการพิจารณากรณีปัญหาเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง โดยให้มีการแต่งตั้งคณะทำงานตรวจสอบข้อเท็จจริง กรณีการครอบครองทำประโยชน์ที่ดินของราษฎรบ้านห้วยระหงส์ ห้วยกลทา การตรวจสอบความเสียหายของชาวบ้านบ้ายห้วยหวายที่ถูกอพยพออกจากพื้นที่ จำนวน 17 ครอบครัว

25 พฤษภาคม 2548 ผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์ (นายดิเรก ถึงฝั่ง) มีคำสั่งแต่งตั้งคณะทำงานแก้ไขปัญหาการอยู่อาศัยและที่ดินทำกินของราษฎรในเขตอุทยานแห่งชาติน้ำหนาว ป่าสงวนแห่งชาติน้ำหนาว และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง ตามคำสั่งที่ 884/2548 โดยมีอำนาจหน้าที่แก้ไขปัญหาความไม่ชัดเจนของแนวเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง พิจารณาแก้ไขปัญหาการครอบครองที่ดินทำกินของราษฎร และพิจารณาแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของราษฎรบ้านห้วยหวาย โดยพื้นที่อำเภอหล่มสักมีนายอำเภอเป็นประธาน

9 มิถุนายน 2548 ประชุมคณะทำงานแก้ไขปัญหาการอยู่อาศัยและที่ดินทำกินของราษฎรในเขตอุทยานแห่งชาติน้ำหนาว ป่าสงวนแห่งชาติน้ำหนาว และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง พื้นที่อำเภอหล่มสัก ที่ประชุมมีการพิจารณามาตรการและแนวทางการแก้ไขปัญหากรณีเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง โดยที่ประชุมมีมติให้คณะทำงานดำเนินการตรวจสอบการถือครองทำประโยชน์ที่ดินของราษฎรบ้านห้วยระหงส์และห้วยกลทา โดยให้เลขานุการทั้งสองฝ่ายจัดทำแบบฟอร์มการสำรวจตรวจสอบดังกล่าว ส่วนกรณีการตรวจสอบความเสียหายของชาวบ้านห้วยหวายที่ถูกอพยพออกจากพื้นที่ให้คณะทำงานดำเนินการสำรวจความเสียหาย โดยให้เลขานุการของทั้งสองฝ่ายจัดทำแบบสำรวจความเสียหายเช่นกัน สำหรับกรณีที่ชาวบ้านห้วยหวายเสนอให้

ชาวบ้านผู้เดือดร้อนทั้ง 17 ครอบครัว สามารถเข้าไปเก็บเกี่ยวผลผลิตในพื้นที่ถือครองเดิม ที่ประชุมได้พิจารณาและมีมติจะลงสำรวจสภาพพื้นที่เบื้องต้นในวันที่ 15 มิถุนายน 2548

11 มิถุนายน 2548 ชาวบ้านห้วยหวายเข้าไปพื้นที่เพื่อดูสภาพพื้นที่ก่อนลงพื้นที่ แต่ถูกเจ้าหน้าที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเข้าจับกุม และควบคุมตัวไปแจ้งเจ้าหน้าที่ตำรวจ โดยลงบันทึกประจำวันที่สถานีตำรวจภูธรตำบลบ้านกลาง ในบันทึกดังกล่าว โดยสรุปมีสาระสำคัญ คือ มีกลุ่มองค์กรประชาธิปไตยได้เข้ามายุยงปลุกปั่นให้ราษฎรคัดค้านโครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ เนื่องจากจะมีการอพยพชาวบ้านหากยอมรับโครงการดังกล่าว และเป็นเหตุให้ชาวบ้านกลับเข้าพื้นที่เดิม และในช่วงเย็นของวันดังกล่าว เจ้าหน้าที่ได้พาชาวบ้านมาส่งที่บ้านห้วยระหงส์

12-13 มิถุนายน 2548 เจ้าหน้าที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง ได้เข้าดำเนินการสำรวจพื้นที่บ้านห้วยกลทา เพื่อดำเนินการตามโครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ กระทั่งวันที่ 13 มิถุนายน 2548 เวลา ประมาณ 8.00 น. เจ้าหน้าที่ได้เข้าพื้นที่เพื่อสำรวจตรวจสอบพื้นที่ แต่ชาวบ้านได้พยายามสอบถามข้อมูลข้อเท็จจริง และแจ้งว่าชาวบ้านจะจัดเวทีประชาคมเพื่อพิจารณาเรื่องดังกล่าว แต่เจ้าหน้าที่กลับอ้างว่าชาวบ้านขัดขวางการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ และหัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง ได้เข้าแจ้งความกับชาวบ้านที่สถานีตำรวจภูธรตำบลบ้านกลาง อำเภอหล่มสัก ซึ่งสถานการณ์ในพื้นที่มีการเผชิญหนาของทั้งสองฝ่ายตั้งแต่ช่วงเช้าเป็นต้นมา

15 มิถุนายน 2548 คณะทำงานแก้ไขปัญหาการอยู่อาศัยและที่ดินทำกินของราษฎรในเขตอุทยานแห่งชาติน้ำหนาว ป่าสงวนแห่งชาติน้ำหนาว และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง ลงพื้นที่ตรวจสอบความเสียหาย กรณีปัญหาการอพยพราษฎรบ้านห้วยหวาย และกรณีปัญหาที่ดินทำกินของราษฎรบ้านห้วยระหงส์

ในช่วงระยะเวลานี้เจ้าหน้าที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง เข้าไปดำเนินการปลูกป่าทับที่ดินทำกินของราษฎร และยังทำลายพืชผลทางการเกษตรของราษฎร ทำให้ราษฎรประสบปัญหาขาดทุน เพิ่มหนี้สิน และไม่มีที่ดินทำกิน

20-21 มิถุนายน 2548 ชาวบ้านได้ชุมนุมกันที่หน้าศาลากลางจังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อร้องเรียนต่อผู้ว่าราชการจังหวัด เนื่องจากเจ้าหน้าที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง

ไม่ให้ความร่วมมือในการดำเนินการแก้ไขปัญหา ผลการประชุมเจรจาระหว่างชาวบ้านกับผู้ว่าราชการจังหวัด ได้ข้อสรุปคือ ผู้ว่าราชการจังหวัดนัดหมายประชุมกับเจ้าหน้าที่ราชการที่เกี่ยวข้องในวันที่ 21 มิถุนายน 2548 เพื่อกำชับให้การดำเนินงานเป็นไปตามอำนาจหน้าที่ของคณะทำงาน และมีประสิทธิภาพ ซึ่งในวันที่ 21 มิถุนายน 2548 มีการประชุมดังกล่าวขึ้น จากนั้นตัวแทนชาวบ้านได้เข้าร่วมประชุมเพื่อนำเสนอสถานการณ์และแผนการแก้ไขปัญหา มีข้อสรุปร่วมกันคือ ให้ยุติการจับกุม ข่มขู่ คุกคามราษฎรที่ถือครองทำกินในพื้นที่เดิม หากมีการบุกรุกขยายเพิ่มเติมให้ดำเนินการตามกฎหมาย ให้คณะทำงานจัดการประชุมครั้งต่อไปในวันที่ 28 มิถุนายน 2548 และให้นำเรื่องการกำหนดบ้านห้วยกลทาเป็นพื้นที่เป้าหมายโครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนให้เข้าสู่การพิจารณาของคณะทำงานในการประชุมครั้งต่อไปด้วย

28 มิถุนายน 2548 คณะทำงานแก้ไขปัญหาการอยู่อาศัยและที่ดินทำกินในเขตอุทยานแห่งชาติน้ำหนาว ป่าสงวนแห่งชาติน้ำหนาว และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง ประชุมที่ห้องประชุมอำเภอหล่มสัก โดยที่ประชุมมีการพิจารณาและมติได้แก่ การพิจารณารับรองแบบสำรวจการถือครองและทำประโยชน์ที่ดินของราษฎรพื้นที่บ้านห้วยกลทาและบ้านห้วยระหงส์ และแบบสำรวจความเสียหายจากการอพยพราษฎรบ้านห้วยหวาย โดยที่ประชุมให้การรับรอง และนัดหมายลงพื้นที่สำรวจความเดือดร้อนในวันที่ 19 กรกฎาคม 2548 ณ สำนักสงค์บ้านห้วยระหงส์

15-16 กรกฎาคม 2548 ได้มีบุคคลไม่ประสงค์ดีต่อชาวบ้านมีการทำลายป้ายป่าชุมชนบ้านห้วยกลทาเสียหาย จำนวนประมาณ 30 ป้าย

19 กรกฎาคม 2548 คณะทำงานลงพื้นที่สำรวจปัญหาความเดือดร้อนของราษฎรบ้านห้วยระหงส์ ห้วยกลทา และบ้านห้วยหวาย ณ สำนักสงฆ์บ้านห้วยระหงส์

20 กรกฎาคม 2548 เจ้าหน้าที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงขอจัดประชุมชาวบ้านห้วยกลทา เพื่อพิจารณาดำเนินโครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ แต่ชาวบ้านยืนยันไม่เอาโครงการดังกล่าว

3 สิงหาคม 2548 เจ้าหน้าที่ตำรวจสถานีตำรวจภูธรตำบลบ้านกลาง ได้ออกหมายเรียกชาวบ้านและที่ปรึกษาจำนวน 5 ราย ได้แก่ นายละมัย ดวงดารา นายชุมพล คำเบ้า นายอนุศักดิ์ แก้วนรินทร์ นายอดิศักดิ์ ใจหาญ และนายสิทธิศักดิ์ สมิงนาง ข้อหารวมกัน

ก่อให้ผู้อื่นกระทำความผิด ขัดขวางเจ้าพนักงานหรือผู้ต้องช่วยเจ้าพนักงานตามกฎหมาย ในกาปฏิบัติตามเขจ้าหน้าที่ด้วยการใช้บังคับ ขู่เข็ญ จ้าง วาน หรือยุยงส่งเสริม หรือด้วยวิธีการอื่นใด และร่วมกันขัดขวางเจ้าพนักงานหรือผู้ต้องช่วยเจ้าพนักงานตามกฎหมาย ในการปฏิบัติตามหน้าที่ โยนัดไปรับทราบข้อกล่าวหาในวันที่ 11 สิงหาคม 2548

11, 15 สิงหาคม 2548 ชาวบ้านได้เดินทางไปที่สถานีตำรวจภูธรตำบลบ้านกลาง เพื่อรับทราบข้อกล่าวหาจากเจ้าหน้าที่พนักงานสอบสวน ชาวบ้านปฏิเสธข้อกล่าวหา

14-15 กันยายน 2548 คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เดินทางมาตรวจสอบข้อเท็จจริงในพื้นที่บ้านห้วยกลทา บ้านห้วยระหงส์ และพื้นที่บ้านห้วยหวายที่ถูกอพยพ วันที่ 15 กันยายน 2548 ได้มีการประชุมร่วมกันกับหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องที่ห้องประชุมศาลากลางจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยที่ประชุมได้พิจารณากรณีปัญหาข้อพิพาทเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง และในระหว่างการแก้ไขปัญหาร่วมของคณะทำงานให้ยุติการจับกุมราษฎรที่ทำกินในพื้นที่เดิม จนกว่าจะตรวจสอบพิสูจน์สิทธิจะแล้วเสร็จ

5 ตุลาคม 2548 ชาวบ้านผู้ถูกแจ้งความดำเนินคดีเข้ารายงานตัวต่ออัยการจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยอัยการนัดรายงานตัวต่อในวันที่ 4 พฤศจิกายน 2548

11 ตุลาคม 2548 ประชุมคณะทำงานแก้ไขปัญหาการอยู่อาศัยและที่ดินทำกินของราษฎรฯ พื้นที่อำเภอหล่มสัก ที่ประชุมได้รับรองผลการตรวจสอบข้อเท็จจริงเบื้องต้นเกี่ยวกับการสำรวจการถือครองและทำประโยชน์ที่ดิน และความเสียหายจากการอพยพราษฎรบ้านห้วยหวาย และกำหนดมาตรการทำงานต่อเนื่อง โดยการจัดทำแผนงานโครงการสำรวจ รังวัดที่ดิน เสนอต่อผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่ออนุมัติงบประมาณต่อไป

3 พฤศจิกายน 2548 ชาวบ้านห้วยกลทาถูกจับกุมดำเนินคดีในข้อหาบุกรุกทำลายพื้นที่ป่าไม้ และยึดถือครอบครองที่ดิน ในกรณีที่ชาวบ้าน จำนวน 13 ราย ไปรับจ้างหักข้าวโพด ซึ่งในจำนวน 13 ราย แบ่งเป็น ชาย 4 ราย หญิง 9 ราย และในจำนวนนั้น มีคนพิการ 1คน เด็กอายุต่ำกว่า 18ปี 2 คน (เครือข่ายองค์กรชาวบ้านอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าภูผาแดง, 2557)

การต่อสู้ในชั้นศาลชาวบ้านกลุ่มนี้ แพ้คดีจากคำตัดสินของศาลฎีกา เมื่อวันที่ 16 กรกฎาคม 2558 ผลการตัดสินคดี คือ ให้จำเลยทั้ง 11 คน และบริวารออกไปจากป่าและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง (คำพิพากษา ที่ 1828/2558; นางมณีรัตน์ คำเบ้า, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 10 ธันวาคม 2558)

ในขณะเดียวกันนางมณีรัตน์ คำเบ้า ยังมีคดีแพ่งความผิดฐานละเมิด ระหว่างกรมอุทยานแห่งชาติฯ เป็นโจทก์ โดยศาลเรียกร้องค่าเสียหายจำนวนเงิน 4 แสนบาท ซึ่งศาลนัดฟังตัดสินในวันที่ 28 ธันวาคม 2558 ผลคือ เลื่อนการตัดสินไปเป็นเดือนมีนาคม 2559 (นางมณีรัตน์ คำเบ้า, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 10 ธันวาคม 2558; คดีแพ่งหมายเลขดำที่ 77/2553 คดีแพ่งหมายเลขแดงที่ 264/2553 ในหนังสือราชการจากศาลจังหวัดหล่มสัก ที่ ศย306.015/4349 ลงวันที 9 พฤศจิกายน 2558)

4-7 พฤศจิกายน 2548 ชาวบ้านอำเภอหล่มสักชุมนุม เพื่อเรียกร้องต่อรัฐบาลให้ดำเนินการย้ายหัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง และยกเลิกการดำเนินคดีต่อชาวบ้านที่ถูกจับกุมทั้ง 13 รายโดยเด็ดขาด

15 ธันวาคม 2548 คณะอนุกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า เชิญหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งฝ่ายราชการ และชาวบ้านผู้เดือดร้อน เข้าชี้แจงที่สำหนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน เพื่อได้รับทราบข้อเท็จจริง

6-7 มกราคม 2549 ทำบุญบ้านห้วยกลทา และทอดผ้าป่ารวมถึงการใช้ความรู้เชิงวิชาการด้านการจัดการทรัพยากรโดยชุมชน

7 มีนาคม 2549 ประชุมคณะทำงานแก้ไขปัญหากรณีเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง ที่ประชุมรับรองโครงการสำรวจรังวัดที่ดิน และมีการหาแนวทางจัดหางบประมาณดำเนินงานโครงการ ส่วนประเด็นที่ทำกิน สามารถทำกินได้ในขอบเขตที่รังวัด ไม่ให้บุกรุกเพิ่มเติม ส่วนที่ถูกจับกุมให้สามารถเข้าไปเก็บเกี่ยวผลผลิตได้

21 เมษายน 2551 ชาวบ้านได้มีการจัดโครงการคืนกล้วยไม้สู่ป่า ครั้งที่ 1 ที่ป่าชุมชนภูพร้าว โดยมีท่านผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์ นายต่อพงศ์ อ่ำพัน เป็นประธานเปิดงาน

24 กุมภาพันธ์ 2552 สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 11 พิษณุโลก ได้นำโครงการพัฒนาพื้นที่ป่าไม้ตามแนวพระราชดำริบ้านวังยาว ห้วยระหงส์ มาดำเนินการในพื้นที่

โดยมีแนวคิดที่จะแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนรอบเขตป่าภูผาแดง

7-8 พฤศจิกายน 2552 เครือข่ายองค์กรชาวบ้าน ร่วมกับมูลนิธิกองทุนไทย ได้จัดทำเส้นทางศึกษาธรรมชาติภูพร้าวขึ้น

1 ธันวาคม 2552 เครือข่ายองค์กรชาวบ้าน อนุรักษ์และฟื้นฟูป่าภูผาแดง ได้ร่วมกับมหาวิทยาลัยนเรศวร ได้จัดทำระบบฐานข้อมูล gis ในพื้นที่บ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา

26 มิถุนายน 2553 เครือข่ายร่วมกับ นักศึกษา มหาวิยาลัยนเรศวร ได้จัดทำบ้านดินหลังแรกขึ้นที่ป่าชุมชนบ้านพร้าว

15 กุมภาพันธ์ 2554 ได้ร่วมกับขบวนการประชาชน เพื่อสังคมที่เป็นธรรม (pe-move) ร้องให้รัฐบาลอภิสิทธิ์ วิชาชีวะได้แก้ไขปัญหาป่าไม้ ที่ดิน ผลจากการเรียกร้องทำให้รัฐบาลได้แต่งตั้ง คณะกรรมการแก้ไขปัญหาจำนวน 1 ชุด

9 พฤษภาคม 2554 ผู้ตรวจการคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติลงพื้นที่เพื่อตรวจสอบ ข้อเท็จจริงและความคืบหน้าการแก้ไขปัญหาเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง

9 สิงหาคม 2554 ได้มีการจัดเวทียกร่างแนวคิด ภูผาแดงโมเดลเพื่อแก้ไขปัญหากรณีพิพาท เกี่ยวกับที่ดินทำกิน ในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง

26 กันยายน 2554 เครือข่ายองค์กรชาวบ้าน ได้เข้าพบนายดำรง พิเดช อธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช เพื่อยื่นข้อเรียกร้องให้เกิดการแก้ไขปัญหาเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง การตัดไม้ทำลายป่า ของหัวหน้าโครงการพัฒนาพื้นที่ป่าไม้ตามแนวพระราชดำริ ผลการดำเนินงานคืออธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่า และพันธุ์พืช รับข้อเรียกร้องไว้

2 ตุลาคม 2554 ได้มีการนัดหมายลงพื้นที่สำรวจแนวเขตบ้านห้วยระหงส์ครั้งแรก

3 ตุลาคม 2554 เครือข่ายองค์กรชาวบ้าน ได้ไปศึกษาดูงาน ที่กลุ่มแปลงผลปรากฏว่า ได้มีกลุ่มเป้าหมาย จะดำเนินการ ในการทำเกษตรกรรมยั่งยืนจำนวน 10 ราย

11 ตุลาคม 2554 เครือข่ายองค์กรชาวบ้าน ร่วมกับเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง ระบบพื้นที่บ้านห้วยกลทา

18 ตุลาคม 2554 เครือข่ายองค์กรชาวบ้านร่วมกับเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง สำรวจพื้นที่บ้านห้วยกลทา

3 พฤศจิกายน 2554 ได้มีการลงบันทึกความร่วมมือระหว่างเครือข่ายองค์กรชาวบ้านอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าภูผาแดง และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงและยกร่างแผนการดำเนินงานภูผาแดงโมเดล โดยเริ่มจากแผนการจำแนกพื้นที่ และแผนความร่วมมือ จัดทำแหล่งเรียนรู้นิเวศที่ลาดนกเจ่า

11 พฤศจิกายน 2554 สำรวจแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ลาดนกเจ่า

21 พฤศจิกายน 2554 ประชุมคณะทำงานเรียนรู้นิเวศวัฒนธรรมภูผาแดง ประกอบด้วยเครือข่ายองค์กรชาวบ้านโรงเรียนบ้านห้วยระหงส์ โรงพยาบาลตำบลห้วยระหงส์ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง ศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูนิเวศวัฒนธรรมชุมชนเทือกเขาเพชรบูรณ์

30 พฤศจิกายน 2554 ประชุมประชาคมที่บ้านห้วยระหงส์เรื่องกองทุนเงินล้านท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการจัดการที่ดินโดยชุมชนผลการประชาคมชาวบ้านเห็นด้วยกับแนวทางที่จะดำเนินการพัฒนาความร่วมมือแบบบูรณาการ

2 ธันวาคม 2554 เปิดแถลงข่าวท่องเที่ยว เชิงนิเวศ ภูผาแดง สะพานห้วยตอง “เปิดประตูสู่ผืนป่า อีสานตะวันตก เส้นทางนิเวศวัฒนธรรมภูผาแดง เรียนรู้วิถีชุมชนคนกับป่า บูชาเจ้าพ่อผาแดง แรลลี่ลาดนกเจ่า แหล่งอนุรักษ์ อีปุ่ม กบภูเขา ชมกล้วยไม้ป่า ศึกษาเส้นทางธรรมชาติภูพร้าว ป่าเปลี่ยนสี และตะวันตกดิน พี่ปูผาแดง”

มิถุนายน 2555 เครือข่ายองค์กรชาวบ้านอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าภูผาแดง และร่วมกับเครือข่ายปฏิรูป ที่ดินภาคอีสานและขบวนการประชาชน เพื่อสังคมที่เป็นธรรม (pe-move) ในชุมนุมการเรียกร้อง ไม่มีการแก้ไขปัญหาการทับซ้อนที่ดินทำกินของชาวบ้านห้วยระหงส์กับเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงและได้มีบันทึกความร่วมมือกับรัฐบาล ในการแก้ไขปัญหา

สิงหาคม 2556 ผู้ใหญ่บ้านห้วยระหงส์ หมู่ที่ 7 มาแจ้งให้นายสมจิตร พรมคำ และนางย้อน ขวัญหยุด ไปพบหัวหน้าเขต รักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง แต่ทั้ง 2 คนปฏิเสธที่จะไปพบในตอนนั้น และได้นัดหมายที่จะไปพบหัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงในภายหลัง รวมกับสมาชิกกลุ่มคนอื่น ๆ และเมื่อไปถึงที่สำนักงานเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า

ภูผาแดงหัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงกลับไม่ยอมให้ชาวบ้านเข้าไปพบและพูดคุย

กันยายน 2556 ปลัดอำเภอหล่มสักผู้ใหญ่บ้านห้วยระหงส์หมู่ที่ 7 มาแจ้งให้นายสมกิจ พรมคำ และนางย้อน ขวัญหยุด ไม่พบที่ที่ว่าการอำเภอหล่มสัก โดยชาวบ้านได้เดินทางไปพร้อมกับสมาชิกกลุ่มอีก 20 คนและได้ทราบว่าหัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงต้องการเอาที่ดินทำกินของชาวบ้านไปปลูกป่า โครงการประชาอาสา 800 ร้านกล้าฯ แต่ชาวบ้านก็ได้ยื่นหนังสือให้กับนายอำเภอหล่มสัก เพื่อให้ยกเลิกการนำพื้นที่ของนายสมกิจ พรมคำ และนางย้อน ขวัญหยุด ไปปลูกป่าและในอำเภอหล่มสัก ก็ได้ยกเลิกการปลูกป่า ในพื้นที่ทั้ง 2 แปลง และชาวบ้านได้เสนอพื้นที่ปลูกป่า ที่ไม่ได้ทับซ้อนกับที่ทำกินของชาวบ้านและในอำเภอหล่มสัก

11 กันยายน 2556 ได้มีการประชุมคณะกรรมการที่ปรึกษา เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงองค์การบริหารส่วนตำบลปากช่องโดยมีนายอำเภอหล่มสักเป็นประธานและชาวบ้านได้ไปยื่นหนังสือคัดค้านการปลูกป่าทับที่ทำกินของชาวบ้าน แต่หัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง กลับไม่ยอมรับหนังสือของชาวบ้านและในการประชุมคณะกรรมการที่ปรึกษาเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง ก็มีมติได้ดำเนินการ จับกุมชาวบ้าน

3 ตุลาคม 2556 หัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง พร้อมเจ้าหน้าที่ประมาณ 15 นาย เข้าไปฝังเสาสีแดงในขอบเขตที่อ้างว่า ชาวบ้านบุกรุกพื้นที่และเตรียมแจ้งความดำเนินการแจ้งความกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ สถานีตำรวจภูธรตำบลบ้านกลาง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์

พฤศจิกายน 2556 รองผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์ ได้นัดประชุมตัวแทนเครือข่ายองค์กรชาวบ้านอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าภูผาแดง เจ้าหน้าที่ป่าไม้ จากสำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 11 พิษณุโลก และหัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง ตามหนังสือคำสั่งของคณะกรรมการ แก้ไขปัญหา ของขบวนการ ประชาชนเพื่อสังคมที่เป็นธรรม (pe-move) กรณีพิพาทระหว่าง เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงกับบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาและได้มีการประชุม คณะอนุกรรมการปรับปรุง มติครม. 30 มิถุนายน 2541 ในพื้นที่บ้านห้วยระหงส์ ได้ข้อสรุปว่า ให้มีการรังวัด พื้นที่ทำกินของชาวบ้านใหม่ ตามขอบเขตที่ทำกินจริงของชาวบ้าน โดยไม่ใช้มติครม. 30 มิ.ย. 41 มาเป็นแนวทางในการรังวัดพื้นที่

ในการรังวัด พื้นที่ทำกินร่วมกันระหว่างเจ้าหน้าที่ป่าไม้ จากเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงกับชาวบ้าน ไม่ประสบความสำเร็จ เรื่องจากเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ไม่ได้ทำตามข้อตกลง ที่ได้มีการพูดคุยกันแต่กลับใช้รูปแบบ การรังวัดตามมติ ครม.30 มิ.ย. 41 มาใช้รางวัด ที่ดินทำกินของชาวบ้าน ซึ่งชาวบ้านไม่มีการยอมรับและยกเลิกการรังวัดไป

ปัญหาและอุปสรรค ในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของบ้านห้วยระหงส์และบ้านห้วยกลทา ช่วงนี้คือ

1. มติคณะรัฐมนตรี 30 มิถุนายน 2541 ซึ่งชาวบ้านไม่ยอมรับ เพราะที่ดินทำกินเกี่ยวกับเกษตรเรื่องใดต้องทำเกษตรเรื่องนั้นตลอดไป ดินแปลงใดไม่ได้ทำเกษตรต่อเนื่องจะถูกยึดคืน การพิสูจน์สิทธิ์ที่ดินทำกิน ตามมติครม. 30 มิถุนายน 2541 จะพิสูจน์สิทธิ์ด้วยภาพถ่ายออร์โต้สี 2545 เป็นภาพถ่ายทางอากาศ จะไม่ทำให้ทราบว่าป่าแบบใดชาวบ้านอยู่ก่อน 2541 จะทำให้ชาวบ้านเสียเปรียบจากการพิสูจน์สิทธิ์ด้วยวิธีการนี้ ชาวบ้านจงไม่ยอมรับ มติ ครม. 30 มิถุนายน 2541

2. พรบ. ส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 ปัญหาจาก พรบ. นี้ คือทำให้เกิดการฟ้องร้อง เสียหายกับชาวบ้าน คดีโลกร้อน

3. โครงการพัฒนาพื้นที่ป่าไม้ตามแนวพระราชดำริบ้านวังยาวห้วยระหงส์ ปัญหาคือ ชาวบ้านกังวนว่าเมื่อปลูกป่าแล้วที่ดินทำกินที่เคยทำมาจะหายไปและเป็นที่ดินของรัฐโดยอัตโนมัติ

เนื้อหาทั้งหมดที่ได้กล่าวมาข้างต้น เป็นลำดับเหตุการณ์ของสภาพปัญหาเกี่ยวกับที่ดินทำกิน และการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา ซึ่งการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา จะนำเสนอในบทที่ 4 ต่อไป

สภาพภูมิศาสตร์และทรัพยากรธรรมชาติบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา

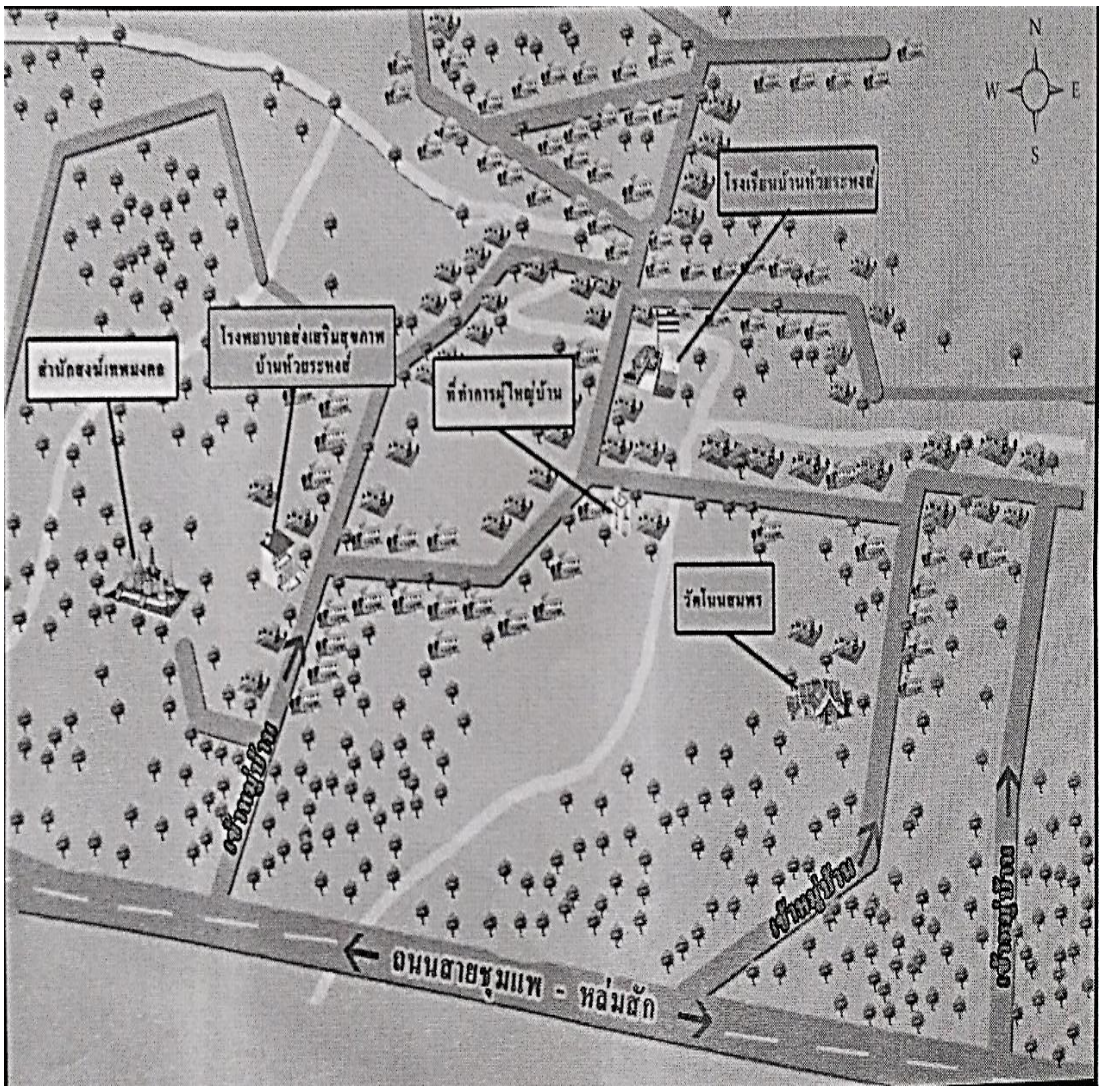
บ้านห้วยระหงส์ ตั้งอยู่หมู่ที่ 7 บ้านห้วยระหงส์ ตำบลปากช่อง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ อยู่ทางทิศตะวันออก ของอำเภอหล่มสัก และห่างจากที่ว่าการอำเภอหล่มสัก 40 กิโลเมตร มีพื้นที่ประมาณ 50 ตารางกิโลเมตร มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 8,300 ไร่ มีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ อุทยานแห่งชาติน้ำหนาว อำเภอน้ำหนาว

ทิศใต้ ติดต่อกับ หมู่ที่ 6 บ้านวังยาว ตำบลปากช่อง อำเภอหล่มสัก

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ อุทยานแห่งชาติน้ำหนาว อำเภอน้ำหนาว

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ อุทยานแห่งชาติน้ำหนาว อำเภอน้ำหนาว

ภาพ 3 แผนที่ทั่วไปบ้านห้วยระหงส์

ภาพ 4 สภาพทางภูมิศาสตร์และทรัพยากรธรรมชาติของบ้านห้วยระหงส์

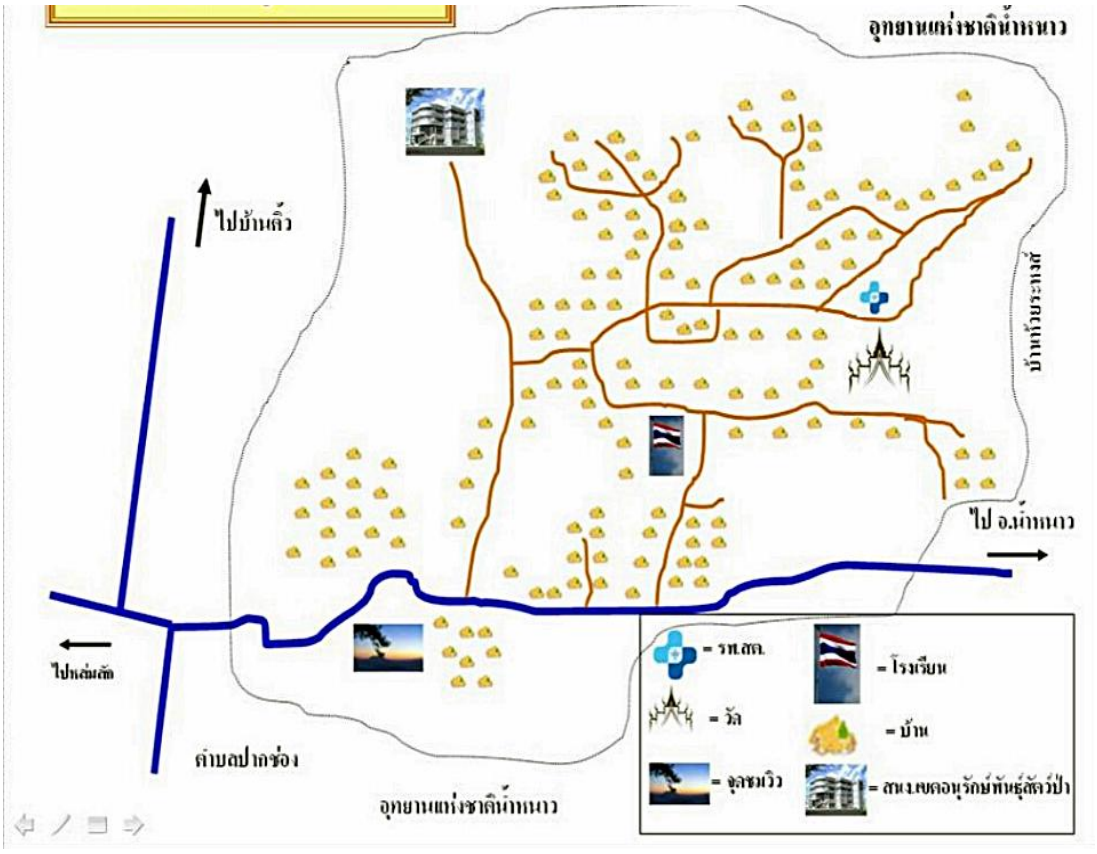
บ้านห้วยกลทา ตั้งอยู่หมู่ที่ 6 บ้านวังยาว (คุ้มที่ 13 ของหมู่ 6) ตำบลปากช่อง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ อยู่ทางทิศตะวันออกของอำเภอหล่มสัก และห่างจากที่ว่าการอำเภอหล่มสัก 35 กิโลเมตร

ทิศเหนือ ติดต่ออุทยานแห่งชาติน้ำหนาว อำเภอน้ำหนาว จังหวัดเพชรบูรณ์

ทิศใต้ ติดต่ออุทยานแห่งชาติน้ำหนาว อำเภอน้ำหนาว จังหวัดเพชรบูรณ์

ทิศตะวันตก ติดต่อหมู่ 10 ตำบลปากช่อง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์

ทิศตะวันออก ติดต่อหมู่ 7 ตำบลปากช่อง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์

ภาพ 5 *แผนที่ทั่วไปบ้านห้วยกลทา*

ที่มา: จาก *รายงานการศึกษาความสัมพันธ์ของภาวะโลกร้อน กรณีบ้านห้วยระหงส์-ห้วยกลทา,* โดย ทีมวิจัยชาวบ้านเครือข่ายปฏิรูปที่ดินภาคอีสาน, ศิรินาฎ มาตรา, อรนุช ผลภิญโญ, ระวี ถาวร และอารีวรรณ คูสันเทียะ, 2554, กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก

ภาพ 6 สภาพทางภูมิศาสตร์และทรัพยากรธรรมชาติของบ้านห้วยกลทา 1

ภาพ 7 สภาพทางภูมิศาสตร์และทรัพยากรธรรมชาติของบ้านห้วยกลทา 2

ลักษณะภูมิประเทศและสภาพแวดล้อม

ลักษณะทั่วไปของบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา เป็นที่ราบสลับกับเนินเขาโดยลาดจากทิศตะวันออกไปทิศตะวันตก ประชาชนส่วนใหญ่อาศัยอยู่ตามที่ราบ และเนินเขา ประกอบอาชีพด้านการเกษตร ทำไร่ข้าวโพดเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากเป็นพื้นที่ราบสลับภูเขา และอยู่ใกล้อุทยานแห่งชาติน้ำหนาว ทำให้มีอากาศเย็นทั้งปีและอากาศจะหนาวเย็นมากในฤดูหนาว

การคมนาคม

บ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา ตำบลปากช่อง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ อยู่ทางทิศตะวันออกของอำเภอหล่มสักและห่างจากที่ว่าการอำเภอหล่มสัก 40 กิโลเมตร มีทางลาดยางทางหลวงหมายเลข 12 สายชุมแพ-หล่มสัก ภายในชุมชนมีถนนคอนกรีตและลูกรัง

แหล่งน้ำและสาธารณูปโภค

แหล่งน้ำและสาธารณูปโภค น้ำบริโภคส่วนใหญ่เป็นน้ำบาดาล และน้ำฝน น้ำอุปโภคเป็นน้ำประปา บาดาล น้ำบ่อ และน้ำตามคลอง เพื่อทำการเกษตรกรรม ปัจจุบันมีไฟฟ้าใช้ทุกหลังคาเรือน การสื่อสารใช้โทรศัพท์บ้าน และโทรศัพท์เคลื่อนที่เป็นหลัก และการประชาสัมพันธ์มีหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน

ประชากรในชุมชน

ตารางที่ 3

แสดงจำนวนประชากรและหลังคาเรือน ของบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา

ชื่อหมู่บ้าน	จำนวน หลังคาเรือน	จำนวน ครอบครัว	จำนวนประชากร ชาย	หญิง	รวม
ห้วยระหงส์ รวม	306	339	721	691	1,412
ปี 2557	305	338	715	690	1,402
ปี 2556	303	325	698	665	1,363
ปี 2555	302	325	698	664	1,362
ปี 2554	300	330	711	694	1,405
ปี 2553	299	322	679	647	1,326
ปี 2552	297	322	702	687	1,389
ปี 2551	297	314	689	679	1,368
ปี 2550	290	306	682	670	1,352
ปี 2549	287	300	671	666	1,337
ปี 2548	276	294	659	651	1,310
ห้วยกลทา ปี 2557	38	38	51	97	148

ที่มา. จาก *ระบบฐานข้อมูลประชากร JHCIS (กันยายน 2558) (หน้า 2),* โดย โรงพยาบาล-ส่งเสริมสุขภาพตำบลห้วยระหงส์, 2558. เอกสารอัดสำเนา.

สภาพเศรษฐกิจในชุมชน

ชาวบ้านส่วนใหญ่ของบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรมได้แก่ ทำไร่ข้าวโพด ปลูกพริก ปลูกผัก รับจ้าง และหาของป่าตามฤดูกาล เช่น เห็ด หนอไม้ ผักหวาน ชาวบ้านส่วนใหญ่จะมีสภาพเศรษฐกิจไม่ค่อยดีนัก เพราะราคาผลผลิตจากการเกษตรไม่แน่นอน

สภาพบ้านเรือนที่อยู่อาศัยของบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา

สภาพบ้านเรือนที่อยู่อาศัยของบ้านห้วยระหงส์ ส่วนใหญ่เป็นบ้านไม้ใต้ถุนสูง ฝาบ้านล้อมด้วยฝาก และด้วยไม้ บางส่วนเป็นบ้านครึ่งตึกครึ่งไม้ บางส่วนเป็นบ้านปูนชั้นเดียว มีรถยนต์ รถมอเตอร์ไซค์ใช้เป็นพาหนะ

ภาพ 8 สภาพบ้านเรือนที่อยู่อาศัยของบ้านห้วยระหงส์ 1

ภาพ 9 สภาพบ้านเรือนที่อยู่อาศัยของบ้านห้วยระหงส์ 2

สภาพบ้านเรือนที่อยู่อาศัยของบ้านห้วยกลทา ส่วนใหญ่จะเป็นบ้านไม้ชั้นเดียว ฝาบ้านล้อมด้วยฝาก สักกะสี บางหลังล้อมด้วยไม้

ภาพ 10 สภาพบ้านเรือนที่อยู่อาศัยของบ้านห้วยกลทา 1

ภาพ 11 สภาพบ้านเรือนที่อยู่อาศัยของบ้านห้วยกลทา 2

องค์กรและอาสาสมัครสาธารณสุขของบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา

1. อาสาสมัครในชุมชน

อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) โรงพยาบาลตำบลบ้านห้วยระหงส์ จำนวน 30 คน ส่วนชาวบ้านห้วยกลทาจะไปใช้บริการที่โรงพยาบาลตำบลวังยาว

ผู้ดำเนินการหอกระจ่ายข่าว	จำนวน 1 คน

2. กองทุนหมู่บ้านและชมรม

กองทุนเงินล้าน	จำนวน 1 กองทุน
กองทุนสุขภาพ	จำนวน 1 กองทุน
ชมรมสร้างสุขภาพ	จำนวน 1 ชมรม

การศึกษาของบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา

บ้านห้วยระหงส์มีโรงเรียน 1 แห่ง คือ โรงเรียนบ้านห้วยระหงส์ เป็นโรงเรียน-มัธยมศึกษาขยายโอกาสทางการศึกษา เปิดการเรียนการสอนตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ส่วนชาวบ้านห้วยกลทาจะไปเข้าโรงเรียนวังยาวปิยภูมิวิทยา ซึ่งเป็นโรงเรียนอนุบาลจนถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

บริบทของพื้นที่การวิจัย กรณีศึกษา บ้านน้ำคำเหนือ

บริบทของพื้นที่การวิจัย กรณีศึกษา บ้านน้ำคำเหนือ ซึ่งเป็นกรณีศึกษาที่ไม่ประสบความสำเร็จหรือยืดเยื้อยาวนานในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินผ่านรูปแบบการเมืองภาคประชาชน มีรายละเอียดของข้อมูลทั่วไปและสภาพปัญหาที่ดินทำกินของพื้นที่การวิจัย กรณีศึกษา บ้านน้ำคำเหนือ ตำบลปากช่อง อำเภอหล่มสัก จังหวัด-เพชรบูรณ์ ดังนี้

ประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับบ้านน้ำคำเหนือ

บ้านน้ำคำเหนือ หมู่ที่ 5 ตำบลปากช่อง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ เริ่มก่อตั้งมาเมื่อประมาณ พ.ศ. 2484 ราว 76 ปีมาแล้ว มี 3 ตระกูลที่ได้อพยพเข้ามาอาศัยทำกินอยู่บ้านน้ำคำเหนือ คือ ตระกูลคำดี อพยพมาจากบ้านหวาย ตำบลบ้านหวาย อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ตระกูลทองบ่อ มาจากบ้านอีเลิศ ตำบลนาซำ อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์ และตระกูลคำมา มาจากบ้านร่องบง ตำบลบ้านหวาย อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ เข้ามาอยู่อาศัยทำกินในบ้านน้ำคำเหนือเป็นกลุ่มคนกลุ่มแรก (ปู่ขลี คำดี, สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 17 มกราคม 2560; ยายบุญมี ฤทธิ์ที, สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 15 มกราคม 2560)

เมื่อสมัยก่อนในหมู่บ้านส่วนใหญ่จะมีแหล่งน้ำที่มีทองคำ ชาวบ้านส่วนใหญ่พากันไปร่อนหาทองคำ ชาวบ้านจึงเรียกหมู่บ้านนี้ว่าบ้านน้ำคำ คำว่า เหนือ มากจากหมู่บ้านที่แยกจากหมู่ 13 บ้านน้ำคำใต้ หมู่บ้านอยู่ทางทิศเหนือ จึงชื่อว่า บ้านน้ำคำเหนือ (คณะทำงานแผนหมู่บ้านน้ำคำเหนือ, 2557, หน้า 1)

ประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับปัญหาที่ดินทำกินและการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของบ้านน้ำคำเหนือ

ปัญหาที่ดินทำกินบ้านน้ำคำเหนือ เป็นปัญหาเกี่ยวกับการประกาศที่ดิน นสล. (หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง ทุ่งเลี้ยงสัตว์ ป่าน้ำคำสาธารณะประโยชน์) ทับซ้อนที่ดินทำกินของชาวบ้าน จากเดิมที่ดิน นสล.บ้านน้ำคำเหนือ มีเนื้อที่ 886 ไร่ 1 งาน 0.5 ตารางวา (นสล. เลขที่ 13479 ออกเมื่อ 30 มิถุนายน 2524) แต่ในปี 2527 ที่ดิน นสล. บ้านน้ำคำเหนือกลายเป็นเนื้อที่ 2,116 ไร่ 6 งาน 0.1 ตารางวา (นสล. เลขที่19512 ออกเมื่อ 31 มกราคม 2527) โดยไม่ผ่านการประชุมสภาตำบลปากช่อง แต่ใช้มติเดิมของการประชุมสภาตำบลปากช่องทุกข้อความ (มติประชุมสภาตำบลปากช่อง 25 มกราคม 2520) พื้นที่ นสล. ที่เพิ่มขึ้นเป็นส่วนที่ไปทับซ้อนที่ดินทำกินของชาวบ้าน

ทั้งนี้ ปัญหาเกี่ยวกับที่ดิน นสล. ทับซ้อนที่ดินทำกินของชาวบ้านน้ำคำเหนือ มีมานานกว่า 37 ปี เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2520–ปัจจุบัน (2557) ยังไม่มีข้อยุติ

ลำดับเหตุการณ์ความเป็นมาของสภาพปัญหาเกี่ยวกับที่ดินทำกินและการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของบ้านน้ำคำเหนือ (กรณีที่ดิน นสล. (หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงทุ่งเลี้ยงสัตว์ ป่าน้ำคำสาธารณะประโยชน์)) มีดังนี้

1. มีการประชุมสภาตำบลปากช่องเพื่อพิจารณาเขตแดนของที่ดินสาธารณะประโยชน์ เพื่อจัดทำเป็นที่ดิน นสล. ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

25 มกราคม 2520 มีการประชุมสภาตำบลปากช่อง เพื่อจัดทำที่ดิน นสล. โดยนายคงคา สมานไทย ที่ดินอำเภอหล่มสัก นำแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศมาให้ที่ประชุมพิจารณาชี้แนวเขตที่สาธารณะเลี้ยงสัตว์ “ป่าน้ำคำ” หมู่ 5 มีอาณาเขต มีดังนี้

ทิศเหนือ จดบ้านน้ำคำ

ทิศใต้ จดคลองห้วยด่าน

ทิศตะวันออก จดภูเขา

ทิศตะวันตก จดหน่องขาหย่าง

ตามแผนที่ดังกล่าว ได้มีราษฎรทำมาหากินและอยู่อาศัยกันมาก่อนแล้วในบางส่วน ที่ประชุมจึงร่วมกันพิจารณาแบ่งเขตที่ดินสาธารณะเสียใหม่ เพื่อไม่ให้ราษฎรได้รับความเดือดร้อน จึงมีมติกันพื้นที่ให้แน่นอน เพื่อไม่ให้ทับซ้อนที่ดินทำกินของราษฎร ซึ่งเป็นการกำหนดขอบเขตของที่ดิน นสล. ใหม่ ดังนี้

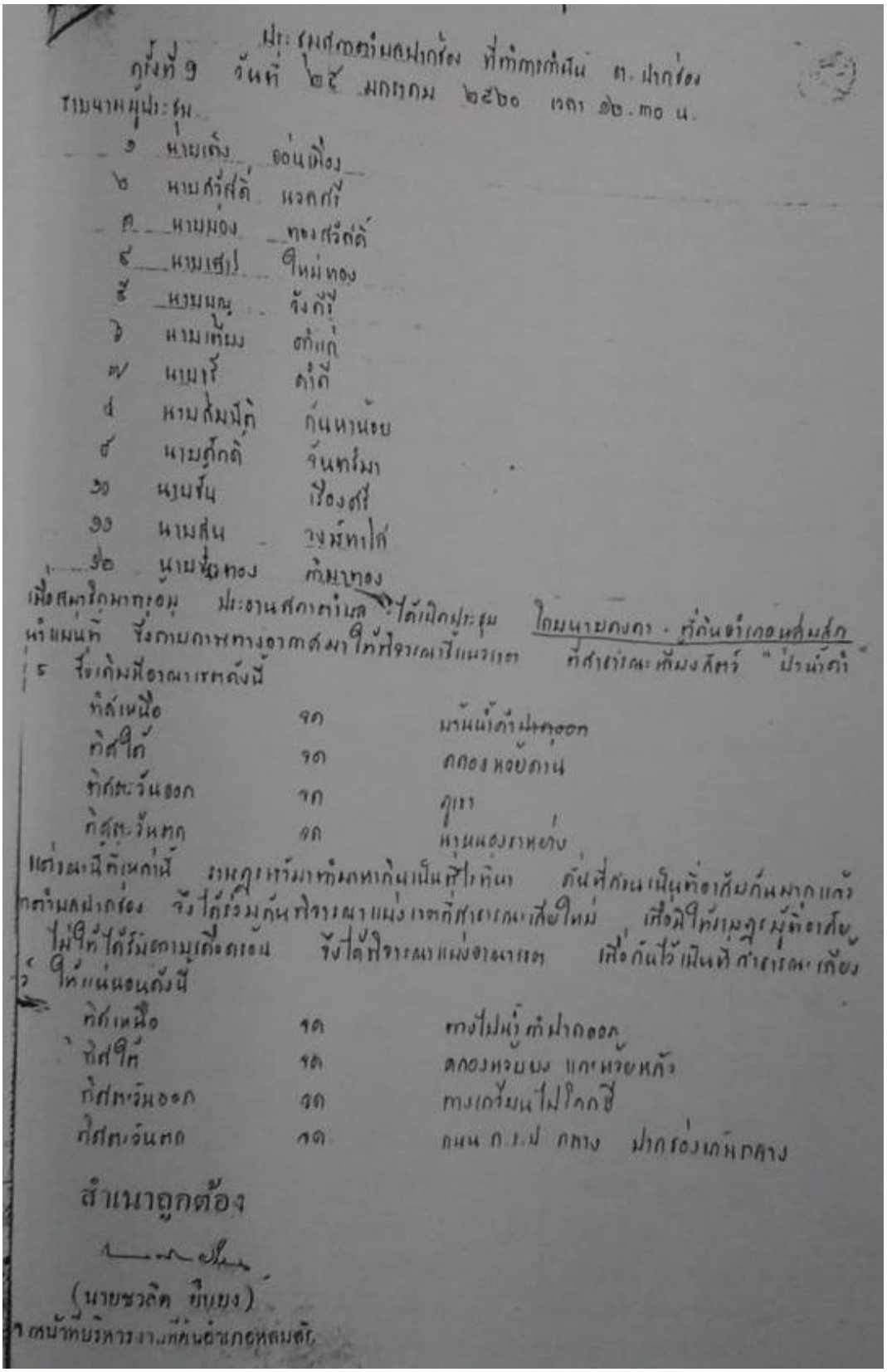
ทิศเหนือ จดทางไปน้ำคำปากออก

ทิศใต้ จดคลองห้วยบง

ทิศตะวันออก จดทางเกวียนไปโคกฮี (อยู่ระหว่างโคกมน-โคกดั่ง)

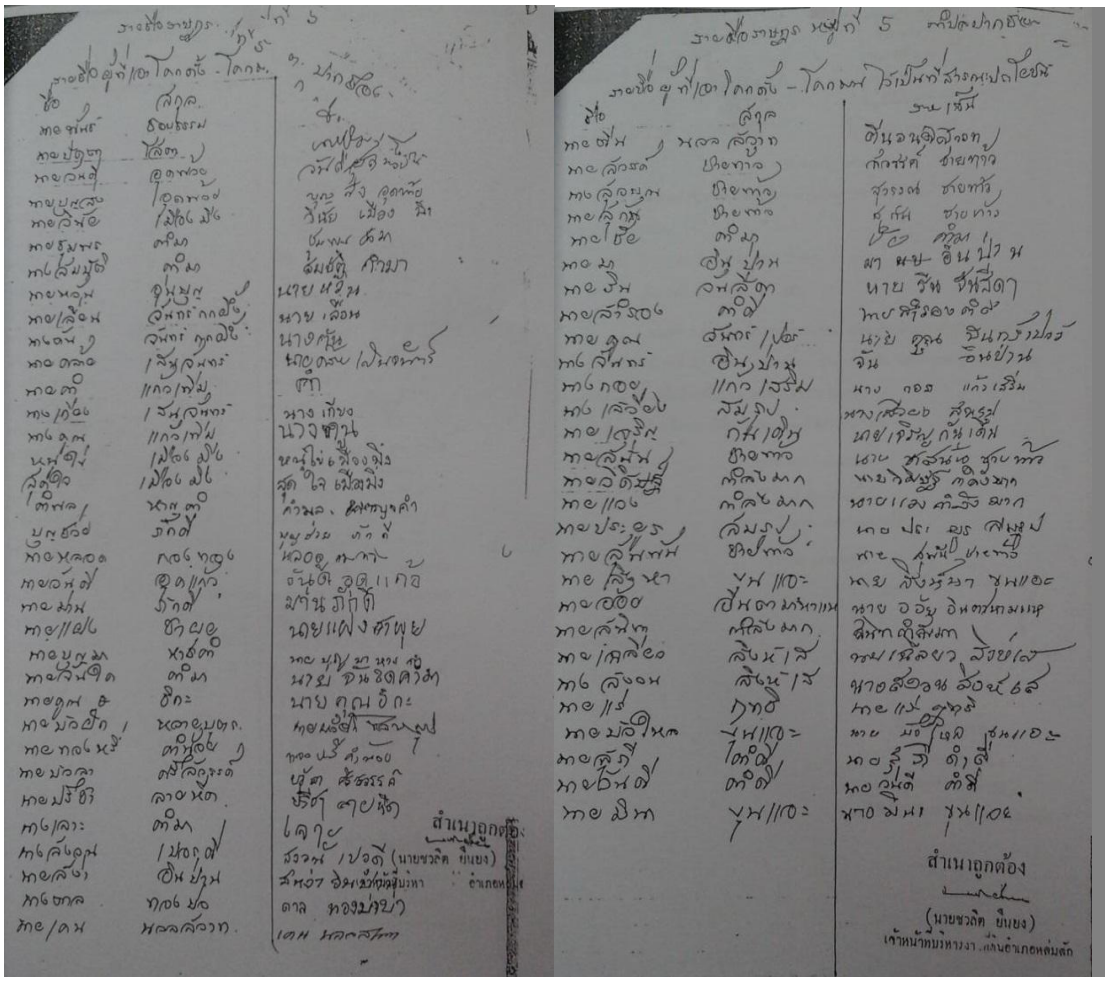
ทิศตะวันตก จดถนน กรป. กลาง ปากช่อง-บ้านกลาง (ถนนหมายเลข 2275)

นี่คือ อาณาเขตของที่ดิน นสล.ผืนแรก โดยมีรายชื่อราษฎรผู้ที่มีความประสงค์ให้โคกดั่ง-โคกมน ไว้เป็นสาธารณะประโยชน์ (ชื่อโคกดั่ง และชื่อโคกมน เป็นเนินเขาอยู่ในพื้นที่ นสล.ทุ่งเลี้ยงสัตว์ ป่าน้ำคำสาธารณะประโยชน์ หรือพื้นที่วิจัย) จำนวน 62 ราย ดังภาพหลักฐานรายงานการประชุมสภาตำบลปากช่อง และภาพหลักฐานรายมือชื่อผู้ที่มีความประสงค์ให้โคกดั่ง-โคกมน ไว้เป็นสาธารณะประโยชน์ ต่อไปนี้

ประชุมสภาตำบลปากช่อง ที่ทำการกำนัน ต. ปากช่อง
ครั้งที่ 9 วันที่ ๒๕ มกราคม ๒๕๖๐ เวลา ๑๒.๓๐ น.
รายนามผู้ประชุม
๑ นายเต้ง ออนเมือง
๒ นายสำรี่สี่ดี แจดสี่
๓ นายมอง ทองสวัสดิ์
๔ นายเสา ใหม่ทอง
๕ นายนนุ จังกี้
๖ นายเต้ม ตกแก่
๗ นายมี่ ดำดี
๘ นายสมปุ๊ก ก้นหาน้อย
๙ นายภูกดิ์ จันทร์มา
๑๐ นายปั้น เรืองศรี
๑๑ นายสัน วงษ์ทาใส่
๑๒ นายน้อย ทิมาทอง
เมื่อสมาชิกมาครบองค์ประชุม ประธานสภาตำบล ได้เปิดประชุม ใหม่นายกองการ - ที่ก้นอำเภอสมสัก
ทำแผนที่ ซึ่งกรมการทางอากาศมาให้ฟรีจากเขาแหวกเขา ที่สาธารณะเทพมงคลศิลาร์ "ป่าน้ำดำ"
๕ ซึ่งเดิมมีอาณาเขตดังนี้
ทิศเหนือ จด หน้าน้ำดำปากออก
ทิศใต้ จด คลองหอยคาน
ทิศตะวันออก จด ภูเขา
ทิศตะวันตก จด หนองราหาง
แต่ขณะนี้เขตนี้ ราษฎรเข้ามาทำมาหากินเป็นที่ไร่ที่นา ก้นที่ก้นเป็นที่อาศัยก้นมากแล้ว
การตำบลปากช่อง จึงได้ร่วมกันพิจารณาแบ่งเขตที่สาธารณะเสียใหม่ เพื่อมิให้ราษฎรผู้ที่อาศัย
ไม่มีที่ได้รับความเดือดร้อน จึงได้พิจารณาแบ่งอาณาเขต เพื่อกันไว้เป็นที่สาธารณะเดิม
๖ ให้แน่นอนดังนี้
ทิศเหนือ จด ทางไปหนู่ทำปากออก
ทิศใต้ จด คลองหอยบน และหอยหลัง
ทิศตะวันออก จด ทางเกวียนไปโคกชี
ทิศตะวันตก จด ถนน ก.ม. กลาง ปากร่องเกม กลาง
สำเนาถูกต้อง
(นายชวลิต ขันยง)
ตำแหน่งหัวหน้าสำนักงานปลัดอำเภอหลมสัก

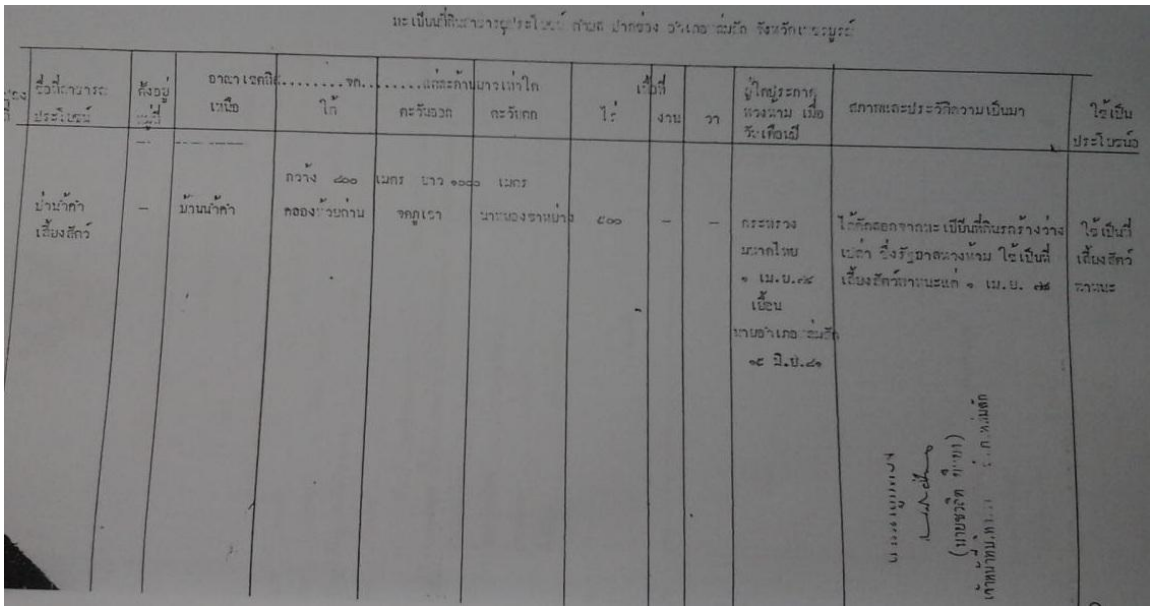
ภาพ 12 รายงานการประชุมสภาตำบลปากช่อง วันที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2520

ภาพ 13 รายชื่อราษฎรผู้ที่มีความประสงค์ให้โคกดั่ง-โคกมน ไว้เป็นที่สาธารณะประโยชน์

2. มีการรังวัดที่ดินสาธารณะประโยชน์เพื่อทำเป็นที่ดิน นสล. ตามมติที่ประชุมสภาตำบลปากช่อง ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

3 พฤษภาคม 2520 ผลจากการประชุมสภาตำบลปากช่องเมื่อ 25 มกราคม 2520 นำมาซึ่งการขอรังวัดที่ดินบริเวณบริเวณโคกดั่ง-โคกมน เพื่อจัดทำหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงในที่ดินสาธารณประโยชน์ป่าน้ำคำ ตำบลปากช่อง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งมีทะเบียนที่ดินสาธารณะประโยชน์ ตำบลปากช่อง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ กระทรวงมหาดไทยประกาศหวงห้ามเมื่อวันที่ 1 เมษายน 2474 นายอำเภอหล่มสักประกาศเมื่อ 15 มิถุนายน 2481 เป็นที่ดินสาธารณะประโยชน์ มีเนื้อที่ 500 ไร่ ดังภาพทะเบียนที่ดินสาธารณะประโยชน์ ตำบลปากช่อง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ต่อไปนี้

ภาพ 14 ภาพทะเบียนที่ดินสาธารณะประโยชน์ ตำบลปากช่อง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์

8 กรกฎาคม 2520 จัดทำแผนที่ผังที่ดิน คือ แผนที่หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงในที่ดินสาธารณประโยชน์ป่าน้ำคำ โดยช่างรังวัด 1 ผู้จัดทำรังวัด และมีผู้ใหญ่บ้านหมู่ 5 บ้านนำคำเหนือ เป็นผู้ชี้แนวเขตแดนในการรังวัดที่ นสล.ในครั้งนี้

3. มีชาวบ้านร้องเรียนถึงกำนันตำบลปากช่องว่า ในการเดินรังวัดชี้แนวเขตที่ดิน นสล. โดยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 5 ตำบลปากช่อง ได้นำพาเจ้าหน้าที่ไปชี้แนวเขตแดนออกนอกเขตของที่สาธารณะไม่ได้เป็นไปตามขอบเขตของมติของการประชุมสภาตำบลปากช่องเมื่อวันที่ 25 มกราคม 2520 ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

10 กรกฎาคม 2520 กำนันตำบลปากช่อง จึงทำการร้องเรียนถึงนายอำเภอหล่มสัก ว่าการออกรังวัดที่ดินสาธารณะในเดือนมิถุนายนมีผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 5 บ้านน้ำคำเหนือ ตำบลปากช่องเป็นผู้ชี้แนวเขต ได้ชี้แนวเขตรุกล้ำที่ดินของราษฎรหลายราย และกำนันไม่ทราบเรื่องการชี้แนวเขตครั้งนี้ และทำการชี้แนวเขตจากเดิม 500 ไร่ เป็นเนื้อที่ไม่น้อยกว่า 2000 ไร่ ทำให้แนวเขตรุกล้ำเขตของราษฎร ควรชี้แนวเขตใหม่ และให้กำนันร่วมในการชี้แนวเขตด้วย โดยหนังสือฉบับนี้ นายอำเภอหล่มสักจึงสั่งให้ประธานสภาตำบล

ปากช่องนัดให้มีการประชุมสภาตำบลในวันที่ 14 กรกฎาคม 2520 และให้ที่ดินอำเภอไปร่วมชี้แจงด้วย

4. มีการประชุมสภาตำบลปากช่อง เพื่อหาข้อสรุปของแนวเขตแดนของที่ดิน นสล. ใหม่ เนื่องมาจากผู้ใหญ่บ้านหมู่ 5 ได้นำเจ้าหน้าที่ไปชี้แนวเขตออกนอกกรอบของมติที่ประชุมสภาตำบลเมื่อ 20 มกราคม 2520 ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

14 กรกฎาคม 2520 ประธานสภาตำบลปากช่อง (กำนันตำบลปากช่อง) ได้ส่งรายงานการประชุมสภาตำบลปากช่องถึงนายอำเภอหล่มสัก โดยผลการประชุมสภาตำบลปากช่องครั้งนี้ ประธานเสนอให้มีการพิจารณาเขตที่ดินสารธารณะบ้านน้ำคำ หมู่ที่ 5 ตำบลปากช่อง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ใหม่ แต่ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 5 เสนอให้รับรองเขตที่ดินเป็นมติคราวก่อนและตนเป็นผู้ชี้แนวเขตที่ประชุมมีมติไม่เห็นชอบ และที่ประชุมสภาตำบลปากช่องเสนอให้มีการพิจารณาใหม่ ในที่ดินสาธารณะประโยชน์เนื้อที่ 500 ไร่ ณ บริเวณโคกดั่งหมู่ 5 บ้านน้ำคำเหนือ ตำบลปากช่อง ที่ประชุมสภาตำบลปากช่องมีมติให้ความเห็นชอบ และแต่งตั้งกรรมการชี้แนวเขตเพิ่มเป็นกรรมการชี้แนวเขตผู้ใหญ่บ้านหมู่ 5 ซึ่งเป็นตัวแทนนายอำเภอได้แจ้งเหตุขัดข้อง (boycott) ที่จะปฏิบัติหน้าที่แทนนายอำเภอ ที่ประชุมจึงมีมติส่งเรื่องให้นายอำเภอแต่งตั้งตัวแทนใหม่ โดยนายอำเภอหล่มสัก แต่งตั้งกำนันตำบลปากช่องเป็นผู้มาชี้แนวเขตและรับรองเขตที่ดินทำการแทนนายอำเภอหล่มสัก แทนผู้ใหญ่บ้านหมู่ 5

5. ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 5 ร้องเรียนถึงนายอำเภอหล่มสักว่าที่ดินที่ตนเองชี้แนวเขตถูกต้องแล้ว และเสนอให้ยุบสภาตำบลปากช่อง ในขณะเดียวกันได้มีการรังวัดที่ดิน นสล. ใหม่ ได้ที่ดิน นสล. 886 ไร่ 1 งาน 0.5 ตารางวา ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

18 กรกฎาคม 2520 ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 5 ร้องเรียนต่อนายอำเภอหล่มสักว่า วันที่ 8 กรกฎาคม 2520 ตนได้นำชี้เขตตามที่สภาพตำบลได้ตกลงไว้กันทุกประการ และแล้วเสร็จไปบางส่วน 14 กรกฎาคม 2520 สภาพตำบลมีหนังสือนัดประชุมเรื่องแนวเขตใหม่ที่ประชุมไม่รับรองการประชุมสภาตำบลปากช่องครั้งที่แล้ว ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 5 ได้ระบุในหนังสือร้องเรียนถึงนายอำเภอว่า สภาตำบลปากช่องไม่ยุติธรรม ลำเอียง เพราะประธานสภาตำบล (กำนันตำบลปากช่อง) เสพสุรา และติดสุรา ทำให้ราชการเสียหายมาก ราษฎรมาติดต่อลำบาก ไม่ได้ผล ขอให้ทางอำเภอยกเลิกสภาตำบลปากช่องทั้งตำบล

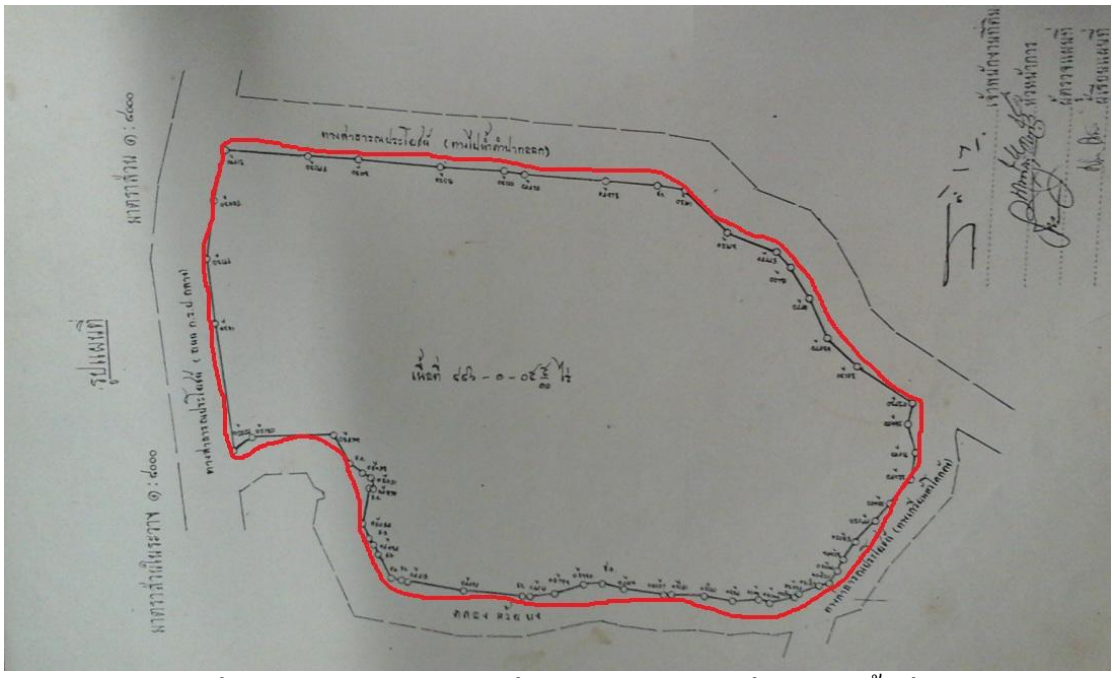
9 สิงหาคม 2520 มีบันทึกถ้อยคำที่ดินข้างเคียงเปลี่ยนแปลงจากหลักฐานเดิม จากกำนันตำบลปากช่อง ปฏิญาณตนและให้ถ้อยคำต่อช่างแผนที่ด้วยความซื่อสัตย์จริงว่าที่ดินข้างเคียงมีการเปลี่ยนแปลงใบ เพราะเหตุผลคือ ทิศเหนือแต่เดิมจดบ้านน้ำคำ รังวัดใหม่จดทางสารธารณประโยชน์ (ทางไปน้ำคำปากออก) ทิศใต้เดิมจดคลองห้วยด่าน รังวัดใหม่จดคลองห้วยบง ทิศตะวันออกเดิมจดภูเขา รังวัดใหม่จดทางสารธารณประโยชน์ (ทางเกวียนโคกดั่ง) ทิศตะวันตกเดิมจดหนองขาหย่าง รังวัดใหม่จดถนน กรป. กลาง ทั้งนี้รังวัดใหม่ทั้งสี่ทิศนี้เป็นไปตามสภาประชุมตกลงกันไว้ โดยเป็นจริงทุกประการและขอให้พนักงานเจ้าหน้าที่ได้จัดการแก้ไขรูปแผนที่ข้างเคียงเนื้อที่ให้เป็นไปตามรังวัดนี้ หลักฐานนี้มีพยานลงนามครบถ้วน นอกจากนี้ยังมีบันทึกถ้อยคำตัวแทนชาวบ้านรับรองว่า ได้ทำการรังวัดถูกต้องตามที่สภาตำบลได้ประชุมแล้ว ซึ่งปรากฏว่า ได้เนื้อที่มากกว่าหลักฐานเดิม เพราะแต่ก่อนเป็นการคาดคะเนเอาเนื้อที่จึงคาดเคลื่อน แนวเขตที่ได้รับการวัดนี้ ตัวแทนชาวบ้านเห็นว่าถูกต้องทุกประการเพราะเห็นแนว และใช้ประโยชน์นำสัตว์เข้ามาเลี้ยงตั้งแต่เป็นเด็ก เป็นที่สาธารณะประโยชน์ป่าน้ำคำจริงทุกประการ

10 สิงหาคม 2520 รายงานการรังวัดออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงช่างรังวัด 1 ได้รายงานการรังวัดออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง ลำดับเหตุการณ์ลงพื้นที่วันที่ 6 กรกฎาคม เริ่มรังวัด 8 กรกฎาคม ถึง 13 กรกฎาคม โดยผู้ใหญ่บ้านหมู่ 5 นำชี้เขต 14 กรกฎาคม กำนันปากช่องมาคัดค้านว่าผู้ใหญ่บ้านหมู่ 5 นำชี้รุกล้ำที่ชาวบ้านหลายราย แจ้งนายอำเภอและมีการประชุมสภาฯกำหนดเขตให้ถูกต้องใหม่ วันที่ 19 กรกฎาคม กำนันปากช่องเป็นผู้ชี้เขต จากเดิมมีที่ดินสาธารณะตามที่ขึ้นทะเบียนที่สาธารณะมีจำนวน 500 ไร่ รังวัดได้จริง เนื้อที่ 886 ไร่ 1 งาน 0.5 ตารางวา ในส่วนที่ดินเพิ่มขึ้น 386 ไร่เศษ ช่างรังวัด 1 ได้ทำหนังสือชี้แจงต่อนายอำเภอหล่มสักว่า ได้ทำการรังวัด ในขอบเขตที่ดินสาธารณะประโยชน์ตามมติที่ประชุมสภาตำบลปากช่องเมื่อวันที่ 25 มกราคม 2520 กำหนดจริง เมื่อรังวัดเสร็จตามขอบเขตตามที่ประชุมสภาตำบลปากช่องกำหนด จึงทำให้ทราบว่าเนื้อที่จริง คือ 886 ไร่ 1 งาน 0.5 ตารางวา

21 กันยายน 2521 ประกาศเรื่องออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง กระทรวงมหาดไทย ขอออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง ในที่ดินสาธารณประโยชน์สงวนไว้ใช้ในราชการ ทุ่งเลี้ยงสัตว์ป่าน้ำคำ ตำบลปากช่อง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ รวม 1 แปลง

ผู้ใดมีสิทธิ์ในที่ดินดังกล่าวแล้วมีความประสงค์จะคัดค้านใด ๆ ให้ยื่นคำคัดค้านต่อเจ้าพนักงานที่ดินจังหวัดเพชรบูรณ์ ภายใน 30 วัน พร้อมกันนี้เจ้าพนักงานที่ดินได้ส่งประกาศเจ้าพนักงานที่ดิน ส่งประกาศให้นายอำเภอหล่มสัก กำนันตำบลปากช่อง จำนวน 3 ฉบับ เพื่อติดประกาศ และกำนันตำบลปากช่องดำเนินการติดประกาศไว้ที่ทำการกำนันตำบลปากช่องและที่ดินอำเภอ แล้วเสร็จวันที่ 23 กันยายน 2521

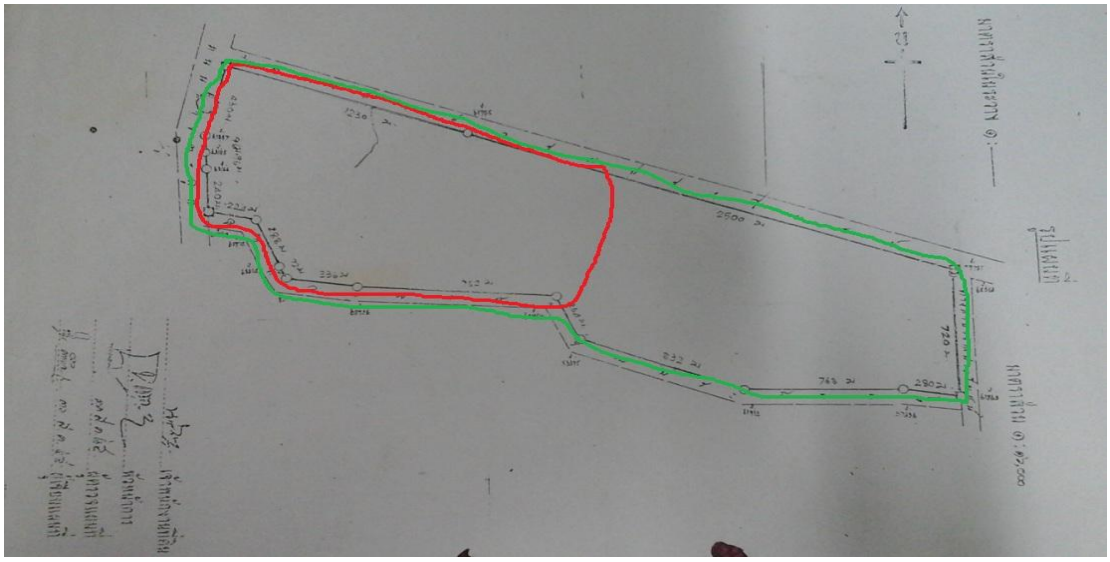
30 มิถุนายน 2524 ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง (นสล.) เลขที่ 13478 ระบุทุ่งเลี้ยงสัตว์ป่าน้ำคำสารธารณประโยชน์ สำหรับพลเมืองใช้ประโยชน์ร่วมกัน ตำบลปากช่อง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ เนื้อที่ 886 ไร่ 1 งาน 0.5 ตารางวา ดังภาพที่ดิน นสล. 13479 ดังนี้

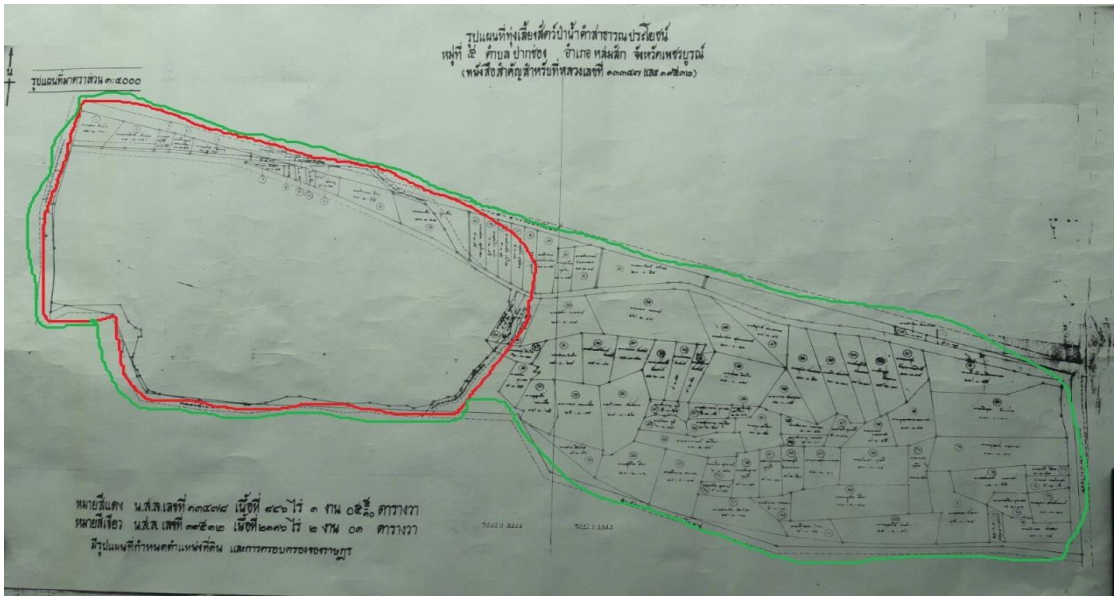
ภาพ 15 รูปแผนที่ หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง (นสล.) เลขที่ 13479 เนื้อที่ 886ไร่ 1 งาน 0.5 ตารางวา

6. มีหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง (นสล.) เลขที่ 19512 มีเนื้อที่ 2116 ไร่ 2 งาน 0.1 ตารางวา โดยไม่ทราบที่มา ซึ่งทับซ้อนที่ นสล.เดิม (นสล. 13497 เนื้อที่ 886 ไร่เศษ) ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

31 มกราคม 2527 หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงเลขที่ 19512 ระบุทุ่งเลี้ยงสัตว์ ป่าน้ำคำสาธารณประโยชน์ สำหรับพลเมืองใช้ประโยชน์รวมกัน ตำบลปากช่อง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ เนื้อที่ 2116 ไร่ 2 งาน 0.1 ตารางวา ดังภาพต่อไปนี้

ภาพ 16 รูปแผนที่ หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง (นสล.) เลขที่ 19512 ในภาพสีแดงคือที่ดิน นสล.เดิมเนื้อที่ 886 ไร่ สีเขียว คือ ที่ดิน นสล. ใหม่เนื้อที่ 2116 ไร่ ซึ่งทับซ้อนที่ดิน นสล. แปลงเดิม

ภาพ 17 รูปแผนที่ หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง (นสล. 19512) ทับซ้อนที่ดินนสล. แปลงเดิม (นสล. 13497)

7. ปี พ.ศ. 2527-2540 มีเหตุการณ์ขับไล่ ข่มขู่ชาวบ้านว่าจะนำตำรวจมาจับชาวบ้านที่ทำกินในพื้นที่ นสล. 2,116 ไร่ โดยกล่าวหาว่าชาวบ้านบุกรุก และมีหนังสือจากอำเภอหล่มสักให้ชาวบ้านออกจากพื้นที่ภายใน 7 วัน กรณีข้อหาบุกรุกที่หลวง และมีชาวบ้านหลายรายได้ออกจากพื้นที่เนื่องจากคนเหล่านั้นมีที่ดินทำกินอยู่พื้นที่ราบอยู่แล้ว แต่ยังมีชาวบ้านบางส่วนที่ไม่มีที่ดินที่อื่นจึงได้ทนอยู่ต่อไป ดังคำให้สัมภาษณ์บางส่วนดังนี้

แกนนำชาวบ้านคนที่ 2 : "...มีจดหมายมาหาเฮาครับ แจ้งให้ออกจากที่ดินที่บุกรุกภายใน 7 วัน ก็เลยพากันออกมา..."

แกนนำชาวบ้านคนที่ 1 "โธ่! มีข่มขู่นะ ให้ออกจากที้ดินนี้ ว่าเราบุกรุกว่ายังงั้น....ก็มีชาวบ้านออกไป ใครมีที่ดินอยู่ที่อื่นก็ย้ายไป ใครไม่มีที่ดินอยู่ที่อื่น ก็ยังคงอยู่แบบนั้นแหละ..."

พ่อของแกนนำชาวบ้านคนที่ 2 : "...ขับไล่ครับ มีมาขับไล่พวกเรออกจากที่ดินหลวง โท้น้อ !.... พ่อก็ไปอยู่คนแรกเลย อยู่ก่อนเขามาประกาศอีก"

8. ชาวบ้านร้องเรียน/ร้องทุกข์ความเดือดร้อนถึงนายกรัฐมนตรีชวลิต ยงใจยุทธ ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

4 กรกฎาคม 2540 นางพรสุข และพวก ร้องเรียนต่อนายกรัฐมนตรี นางพรสุขและพวกรวม 86 ครอบครัว ประชาชน 349 คน ทำหนังสือร้องเรียน ประกอบเอกสาร 193 ฉบับ ภาพถ่าย 47 ภาพ พร้อมกับยืนยันสิทธิ์ชุมชนในที่ดินที่ครอบครองทำกินมาตั้งแต่ปู่ย่าตายายมาหลายชั่วคนแล้ว นสล. 19512 ทำให้ประชาชนเดือดร้อน จึงขอให้ท่านนายกฯ ช่วยเหลือแก้ไขปัญหาให้ด้วย ซึ่งมีลำดับเรื่องในหนังสือร้องเรียน มีดังนี้

1) อ้างถึงตำบลปากช่อง ได้กันที่สาธารณประโยชน์ร่วมกันโดยชาวบ้านทั้งหมดเห็นชอบจำนวน 886 ไร่เศษ ต่อมากำนันตำบลปากช่องคนต่อมากับพวกได้ขยายเขตเป็น 2,116 ไร่เศษ โดยชาวบ้านไม่รู้เรื่องและกระทบที่ทำกินของชาวบ้านที่อยู่มานานกว่า 10 ปี เมื่อราษฎรเข้าไปทำกินก็มีเรื่องกับกำนัน ผู้ใหญ่บ้านที่นำตำรวจมาจับ แต่จับไม่ได้ เพราะมีเอกสารสิทธิ์ในที่ดินทำกินนำมาแสดง ต่อมาปศุสัตว์มาดำเนินการเพราะพันธุ์สัตว์ ใช้รถเกรดที่แปลง 886 ไร่เศษพบหมุด 5083 และชาวบ้านนำเอกสารให้ดูจึงหยุดดำเนินการ

2) วันที่ 2 มิถุนายน 2540 ช่างนัดหมายรังวัด เริ่มรังวัดในวันที่ 6 มิถุนายน 2540 มี ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 5 นำรังวัด ออกมาได้ 2,116 ไร่เศษ ในวันที่ 9 มิถุนายน 2540 คณะราษฎรที่เดือดร้อนไปร้องเรียนอำเภอหล่มสัก อำเภอแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนเรื่องนี้

3) วันที่ 19 มิถุนายน 2540 เจ้าหน้าที่ออกมาประชุม และนำเอาเอกสาร นสล.19512 เนื้อที่ 2,116 ไร่ มาแสดง

4) วันที่ 20 มิถุนายน 2540 เจ้าหน้าที่ชุดเดิมนำรถแทรกเตอร์มาเกรดแนวที่ดิน มีตำรวจ อส.มาด้วย 2 คันรถ แต่ชาวบ้านผู้เดือดร้อนได้คัดค้าน แต่ปลัดอำเภอจะเกรดให้ได้ ใครขัดขวางจะจับ ผู้เดือดร้อนร้องขอความเป็นธรรมต่อเจ้าหน้าที่ก่อน เจ้าหน้าที่วิทยุรายงานนายอำเภอสั่งระงับไว้ก่อน ผู้เดือดร้อนเดินทางไปขอความเป็นธรรมกับทางจังหวัด หัวหน้าสำนักงานจังหวัดรับเรื่อง จะสั่งระงับการเกรดแนวที่ดินไว้ก่อน

5) วันที่ 21 มิถุนายน 2540 เจ้าหน้าที่นำโดยกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ใช้คนแพ้วถางทางแทนการใช้รถเกรด แต่ประชาชนผู้เดือดร้อนคัดค้านห้ามปรามไว้ จึงแผ้วถางไม่ได้ เวลา 20.00 น. วันเดียวกันกำนันตำบลปากช่องได้เรียกประชุม แจ้งให้ราษฎรไปแผ้วถางแนวเขตในที่ดิน 2,116 ไร่เศษนั้น เพื่อรังวัดออกโฉนด ผู้ที่อยู่ข้างเคียงให้กับราษฎร ใครไม่ช่วยจะไม่ออกโฉนดให้ ปรากฏว่าผู้ไปช่วยแพ้วถางเป็นชาวบ้านคนอื่นที่ไม่เดือดร้อน และไม่ใช่ผู้ที่ถูกที่ดิน นสล. แปลง 2,116 ไร่ทับซ้อนที่ดินของตน ผู้เดือดร้อนได้ร้องเรียนทางเจ้าหน้าที่สำนักงานที่ดินจังหวัด ซึ่งจะรับปากจะโทรศัพท์หาเจ้าหน้าที่อำเภอหล่มสักสั่งระงับไว้ก่อน แต่ไม่มีการระงับแต่อย่างไร ได้แผ้วถางจนแล้วเสร็จตั้งแต่วันที่ 19-21 มิถุนายน 2540

9. สำนักนายกรัฐมนตรี มีมติให้สำรวจที่ดิน นสล. ว่าใครลุกล้ำในที่ดิน นสล. 886 ไร่ หรือลุกล้ำนกที่ดิน 886 ไร่ ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

31 กรกฎาคม 2540 มติคณะรัฐมนตรี 29 กรกฎาคม 2540 เห็นชอบให้ใช้แผนการดำเนินการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐในเชิงรุก ให้มีการสำรวจรังวัดและทำแผนที่กายภาพในที่ดินของรัฐที่มีการบุกรุกทั้งแปลง และอ่านแปรภาพทางอากาศซึ่งถ่ายไว้เป็นครั้งแรกในพื้นที่แปลงนี้ (ปี 2495 หรือ 2496) และทำแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศมีมาตราส่วนเดียวกันกับแผนที่กายภาพประกอบด้วย เพื่อให้เป็นหลักฐาน

ประกอบการพิจารณาพิสูจน์สิทธิของคณะกรรมการประสานการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐจังหวัดเพชรบูรณ์

19 กันยายน 2540 ราษฎรบ้านน้ำคำ ตำบลปากช่อง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ร้องเรียนว่าได้รับความเดือดร้อนจากการที่ราชการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงทับที่ดินทำกิน โดยอ้างถึงวันที่ 25 กรกฎาคม 2540 คณะรองเลขาธิการนายกรัฐมนตรีร่วมประชุมแก้ไขปัญหาให้ราษฎรที่ร้องเรียน ว่าที่ นสล. ทับซ้อนที่ทำกินของราษฎร ได้ข้อมูลคือ

1) กระทรวงมหาดไทยประกาศหวงห้ามไว้เป็นที่เลี้ยงสัตว์ 1 เมษายน 2474 ควบคุม 2 ตำบลคือ ตำบลปากช่องและบ้านกลาง อำเภอหล่มสัก สภาตำบลปากช่องมีอำนาจ หน้าที่ชี้แนวเขตได้เฉพาะที่เป็นส่วนของตำบลปากช่องเท่านั้น อาณาเขตทั้ง 2 ตำบล ไปทับที่อยู่อาศัยของราษฎรที่อยู่มาก่อนทำให้ได้รับความเดือดร้อนมติสภาตำบลปากช่องจึงร่วมกันชี้แนวรังวัดใหม่

2) ต่อมากรมที่ดินดำเนินการรังวัด ตาม ที่ดิน ออกหมายเลย นสล. 13478 จากเนื้อที่ในทะเบียนเดิม 500 ไร่ วัดได้จริง เนื้อที่ 886 ไร่เศษ ออกเมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2524 วันที่ 31 มกราคม 2527 กรมที่ดินไปดำเนินการรังวัดอีก ออกหมายเลย นสล. 19512 มีเนื้อที่ 2,116 ไร่เศษ

3) ชาวบ้านร้องเรียนขอความเป็นธรรม ทางอำเภอหล่มสักทำการสอบสวนและรายงานจังหวัดว่า การรังวัดปักเขตที่สาธารณะได้เนื้อที่ 2116 ไร่ 2 งาน 01 ตารางวา ถูกต้องแล้ว ชาวบ้านที่ร้องเรียน 70 ราย เป็นผู้บุกรุกเข้าไปทำกินในภายหลัง ทั้งไม่มีเอกสารสิทธิ์ในที่ดินแต่อย่างใด

4) วันที่ 3 มิถุนายน 2540 นางพรสุข อินไข ร้องเรียนต่อนายอำเภอว่ากำนันตำบลปากช่องและพวกจัดทำเอกสารเท็จ คือ ทำแผนผังทางราชการขยายเขตที่ดินสาธารณะประโยชน์ออกเป็นอกเขตที่สาธารณะดังกล่าว ถึง 1500 ไร่ เข้ามาในเขตที่นางพรสุข และได้นำที่ดังกล่าวไปออกโฉนดที่ดิน ขอให้อำเภอไปรังวัดตรวจสอบที่สาธารณะประโยชน์ให้ถูกต้อง

5) มติคณะรัฐมนตรี 29 กรกฎาคม 2540 เห็นชอบให้ใช้แผนการดำเนินการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐในเชิงรุก ให้มีการสำรวจ รังวัด และ

ทำแผนที่กายภาพในที่ดินของรัฐที่มีการบุกรุกทั้งแปลง และอ่านแปรภาพทางอากาศซึ่งถ่ายไว้เป็นครั้งแรกในพื้นที่แปลงนี้ (ปี พ.ศ. 2495 หรือ พ.ศ. 2496) และทำแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศมีมาตราส่วนเดียวกันกับแผนที่กายภาพประกอบด้วย เพื่อให้เป็นหลักฐานประกอบการพิจารณาพิสูจน์สิทธิของคณะกรรมการประสานการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐส่วนจังหวัดเพชรบูรณ์ (กบร. ส่วนจังหวัดเพชรบูรณ์) เพื่อให้ความเป็นธรรมแก่ราษฎร ทุกรายที่อยู่ในที่สาธารณะประโยชน์แปลงนี้ เพื่อให้เรื่องนี้ยุติลงด้วยความเป็นธรรม และถูกต้อง ขอให้ทางจังหวัดเพชรบูรณ์ดำเนินการต่อไป แจ้งผลให้ทราบโดยด่วน

6) วันที่ 10 ตุลาคม 2540 รายงานผลการตรวจสอบข้อเท็จจริงของคณะเจ้าหน้าที่ ตรวจสอบ และรังวัดที่ดิน สาธารณประโยชน์ “ป่าน้ำคำเลี้ยงสัตว์” ปฏิบัติราชการแทนเลขาธิการนายกรัฐมนตรีอ้างถึงหนังสืออำเภอหล่มสัก ด่วนมาก ที่ พช. 0218/4378 ลงวันที่ 10 ตุลาคม 2540 เป็นเอกสารรายงานผลการตรวจสอบข้อเท็จจริงของคณะเจ้าหน้าที่ตรวจสอบและรังวัดที่ดินดังกล่าว จำนวน 36 แผ่น เพื่อประกอบการพิจารณาว่า การรังวัดหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง เลขที่ 16512 (2,000ไร่เศษ) เป็นไปตามแนวเขตที่ดินสาธารณประโยชน์ที่สภาตำบลปากช่องได้กำหนดแนวเขตไว้ในการประชุมสภาตำบลปากช่องครั้งที่ 1/2520 วันที่ 25 มกราคม 2540 ท้ายรายงานนายอำเภอเสนอความเห็นควรให้ดำเนินการกับผู้บุกรุกตามกฎหมาย

10. ชาวบ้านร้องทุกข์ถึงสำนักนายรัฐมนตรีอีกครั้ง ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

4 พฤศจิกายน 2540 ชาวบ้านขอความช่วยเหลือถึงสำนักนายกรัฐมนตรี โดยเลขาธิการนายกรัฐมนตรีได้รับการรายงายลงวันที่ 10 ตุลาคม 2540 จำนวน 36 หน้า และได้รับเอกสารเพิ่มเติมจากข้อร้องเรียน นางพรสุข อินไข เมื่อ 13 ตุลาคม 2540 ได้ข้อสรุปเพิ่มเติมคือ

1) มหาดไทยประกาศขึ้นทะเบียนที่ดินสาธารณประโยชน์ “ป่าน้ำคำเลี้ยงสัตว์” 1 เมษายน 2474 มีเนื้อที่ 500 ไร่

2) สภาตำบลปากช่อง พิจารณาแนวเขตที่ดิน 2 ครั้ง คือ (1) การประชุมวันที่ 25 มกราคม 2520 มติกำหนดแนวเขตที่แน่นอนมีเนื้อที่ 500 ไร่ (2) ครั้งที่ 2 เมื่อวันที่ 3 พฤษภาคม 2520 อำเภอหล่มสักขอรังวัดจัดทำ นสล. เพื่อให้เป็นไปตามมติ

25 มกราคม 2520 แต่ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 5 นำชี้แนวเขต 2,000 ไร่เศษ ทับซ้อนที่ดินทำกินชาวบ้าน กำนันจึงร้องเรียนให้มีการชี้แนวเขตใหม่ ให้เป็นไปตามมติ 25 มกราคม 2520

3) สภาตำบลประชุมวันที่ 14 กรกฎาคม 2520 ที่ประชุมมีมติพิจารณากำหนดแนวเขตเป็น 500 ไร่ และบริเวณโคกดั่ง หมู่ 5 เป็นที่สาธารณะ แต่งตั้งคณะกรรมการสภาตำบลร่วมชี้แนวเขตนายอำเภอแต่งตั้งกำนันปากช่องเป็นตัวแทนชี้แนวเขต

4) วันที่ 9 กรกฎาคม 2520 ตามมติที่ประชุมสภา 14 กรกฎาคม มีการรังวัดผลปรากฏว่ามีการเปลี่ยนแปลงที่ดิน กำนันปากช่องจึงทำบันทึกข้อความไว้พร้อมกับลูกบ้านผู้อาวุโสที่สามารถยืนยันแถวเขตแต่เดิมได้

5) วันที่ 8 กรกฎาคม ถึง 9 กรกฎาคม 2520 เป็นช่วงการรังวัด โดยช่างได้รังวัดที่ดิน ผลปรากฏว่าที่ดินวัดได้จริง 886 ไร่ ทุกคนทำบันทึกถ้อยคำไว้เป็นหลักฐาน

6) จากหลักฐานรายงาน 36 หน้า ของอำเภอ กับข้อมูลที่ราษฎรนางพรสุขร้องเรียนเพิ่มเติมเข้ามา มีความไม่สอดคล้องกันคือ

6.1) นสล.13478 เนื้อที่ 886 ไร่เศษออกตามมติสภาตำบลปากช่อง วันที่ 25 มกราคม 2520 และ 14 กรกฎาคม 2520 ในขณะที่อำเภอหล่มสักก็ชี้แจงว่า นสล. 19512 เนื้อที่ 2,116 ไร่เศษออกตาม มติสภาตำบลปากช่อง วันที่ 25 มกราคม 2520 เช่นกัน

6.2) เจ้าหน้าที่ตรวจสอบพบว่า มีราษฎรแสดงตนเป็นเจ้าของที่ดินและนำรังวัด 87 ราย แต่องค์การบริหารส่วนตำบลปากช่องชี้แจงว่ามีราษฎรครอบครองอยู่เดิม 13 ราย

6.3) ราษฎรรวมกัน 87 ราย ร้องเรียนคัดค้านการออก นสล. 19512 เนื้อที่ 2116 ไร่เศษเพราะพวกตนครอบครองทำกินอยู่แต่เดิม แต่องค์การบริหารส่วนตำบลปากช่องชี้แจงว่า ขณะทำการออก นสล. 19512 นั้น มีราษฎรครอบครองทำประโยชน์อยู่เพียงไม่กี่ราย จึงขอให้นายอำเภอหล่มสักพิจารณาตรวจสอบหาข้อเท็จจริงในประเด็นดังกล่าว ตรวจสอบความถูกต้องเอกสารของราษฎร ให้ความเห็นและแจ้งผลให้ราษฎรทราบด้วย

11. มีการประชุมเพื่อการแก้ไขปัญหาที่ดิน นสล. บ้านน้ำคำเหนือ โดยคณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ (กบร.) ดังรายละเอียด ต่อไปนี้

5 พฤศจิกายน 2541 การแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินสาธารณประโยชน์ป่าน้ำคำเลี้ยงสัตว์ ตามหนังสือที่ พช. 022.2/2771 ได้อ้างถึง คำสั่งจังหวัดเพชรบูรณ์ ที่ 322/2541 ลงวันที่ 5 พฤศจิกายน 2541 เรื่อง คำสั่งแต่งตั้งคณะอนุกรรมการประสานงานแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินสาธารณประโยชน์ “ป่าน้ำคำเลี้ยงสัตว์” หมู่ 5 ตำบลปากช่อง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ให้คณะอนุกรรมการดังกล่าวพิจารณาแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ และให้รายงานให้ กบร.ส่วนจังหวัดทราบทุกระยะ

9 มีนาคม 2542 รายงานการประชุมแก้ไขปัญหาคณะอนุกรรมการ กบร. และบันทึกรายงานการประชุม มีผู้ร่วมประชุม 6 คน คือ นายอำเภอ ผู้แทนผู้กำกับ ปลัดอำเภอฝ่ายปกครองและพัฒนา ประธานกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลปากช่อง เจ้าพนักงานที่ดินจังหวัดเพชรบูรณ์สาขาหล่มสัก และนักวิชาการที่ดิน 5 สำนักที่ดินจังหวัดเพชรบูรณ์สาขาหล่มสัก

กรณีแก้ไขปัญหาบุกรุกที่ดินสาธารณประโยชน์ ตามมติคณะรัฐมนตรี 29 กรกฎาคม 2540 มีข้อสรุปดังนี้

1. ที่สาธารณประโยชน์ “ป่าน้ำคำเลี้ยงสัตว์” ตั้งอยู่หมู่ 5 บ้านน้ำคำ ตำบลปากช่อง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ กระทรวงมหาดไทยประกาศขึ้นทะเบียน 1 เมษายน 2474 เนื้อที่ประมาณ 500 ไร่

2. พ.ศ.2519 อดีตผู้ใหญ่บ้านหมู่ 5 ร้องเรียนต่อนายอำเภอหล่มสักว่านายตี๋นายน้อยบุกรุกที่แปลงนี้ ตรวจสอบแล้ว พบว่า บุกรุกจริงได้เรียนทั้งสองมาทำความเข้าใจ และแก้ไขปัญหาไม่ให้เกิดความเสียหายแก่ส่วนรวม

3. วันที่ 25 มกราคม 2520 สภาตำบลปากช่องประชุมเรื่องแนวเขตใหม่ ที่แน่นอน

4. พ.ศ.2540 นางพรสุขร้องเรียนต่อนายอำเภอหล่มสักว่ากำนันและพวกได้จัดทำแผนผังโครงการขยายเขตที่ดินอันเป็นที่ดินสาธารณะประโยชน์ รุกล้ำไปในเขตของนางพรสุข

5. กำนันแจ้งต่ออำเภอว่า มีราษฎรหมู่ 5 และหมู่ 12 ราว 40 คน บุกรุกถางป่าทำเป็นแนวเขตแบ่งเป็นแปลงๆ เพื่อขอออกโฉนด

6. อำเภอได้ตั้งคณะกรรมการสอบสวนข้อเท็จจริงการสอบสวน และจัดทำแนวเขต แนวเขตตาม นสล. 13478 เนื้อที่ 886 ไร่เศษ เป็นการถูกต้อง แต่ นสล. 19512 เนื้อที่ 2116 ไร่เศษ ราษฎรร้องเรียนไม่ยอมให้คณะกรรมการจัดทำแนวเขต และคัดค้านไม่ให้ทำแนวเขตตาม นสล. 19512

7. วันที่ 25 กรกฎาคม 2540 สำนักงานเลขานุการตรวจสอบข้อเท็จจริง และร่วมประชุมกับนายอำเภอหล่มสัก ผู้แทนราชการที่เกี่ยวข้อง มีมติให้ตั้งคณะทำงานเพื่อตรวจสอบ เอกสารสิทธิ์ของราษฎรบุกรุก และจัดทำแนวเขตที่สาธารณประโยชน์ตาม นสล. 13478 และ นสล. 19512 โดยให้กำหนดที่ดินทำกินของราษฎรในพื้นที่สาธารณประโยชน์ดังกล่าวด้วย

8. อำเภอหล่มสัก แต่งตั้งคณะเจ้าหน้าที่ได้รับการตรวจสอบและทำการรังวัดแล้วปรากฏว่า มีราษฎรแสดงตนเป็นเจ้าของที่ดิน 87 ราย ให้ถ้อยคำว่า เข้าครอบครองทำประโยชน์เป็นระยะ ๆ ไม่ต่อเนื่อง องค์การบริหารส่วนตำบลปากช่องตรวจสอบ และแจ้งรายงานว่า ข้อเท็จจริงแล้วมีราษฎรได้ครอบครองทำกินอยู่เดิม ก่อนการรังวัดของคณะเจ้าหน้าที่ จำนวน 13 ราย ไม่ใช่ 87 ราย

โดยสรุป จากเอกสารและการตรวจพื้นที่แปลงนี้ สภาตำบลปากช่องหรือ อบต. ปากช่องได้กันพื้นที่แปลงนี้เป็นที่สาธารณะประโยชน์อย่างแท้จริง และอบต. ปากช่องได้รายงานให้อำเภอดำเนินการตามกฎหมายกับผู้บุกรุก และอำเภอสั่งให้ผู้บุกรุกออกจากพื้นที่ตลอด แต่ไม่ได้ดำเนินการจับกุมกล่าวโทษ เพราะต้องการแก้ไขตามหลักปกครอง และผู้บุกรุกได้ให้ถ้อยคำว่า กลัวว่าอำเภอจะดำเนินการตามกฎหมาย จึงไม่กล้าเข้าไปครอบครอง และมีการสืบสวนทราบว่า มีนายทุนออกค่าใช้จ่ายให้ผู้ร้องเรียน และผู้ร้องคิดว่า รัฐที่มาจากการเลือกตั้งต้องช่วยเหลือประชาชนเป็นหลักการ

ถ้าอำเภอดำเนินการตามข้อเรียกร้อง กันที่ดินทำกินให้ผู้เรียกร้อง ก็จะมีผู้ที่ไม่ได้เรียกร้องมาขอเรียกร้องอีกจำนวนมาก จึงเสมือนว่า หากทำการตามข้อเรียกร้องจะเป็นการช่วยผู้กระทำความผิดให้ได้รับผลประโยชน์ ผู้ทำตามกฎหมายจะเสียประโยชน์ของส่วนรวมและจะเป็นตัวอย่างให้ที่อื่น ๆ เรียกร้องเช่นนี้ตลอดไปไม่สิ้นสุด และใน

ที่สุดที่ดินสาธารณประโยชน์ก็จะไม่มีให้อนุชนรุ่นหลังให้ประโยชน์ร่วมกันอีกต่อไปที่ประชุมจึงมีมติ ดังนี้

1. ให้ผู้บุกรุกมาเช่าที่ดินรัฐตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขของทางราชการ

2. พื้นที่ในที่ดิน และจำนวนผู้บุกรุกที่มาเช่าตามหลักเกณฑ์ ให้ทำการรังวัดและนำไปตรวจสอบกับ ผลการรังวัดแสดงแนวเขตที่คณะเจ้าหน้าที่ตรวจสอบได้ดำเนินการ เป็นหลักฐานไว้ประกอบการพิจารณา

22 กันยายน 2543 การแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ ตามที่มีผู้ร้องเรียนสำนักนายก ว่าที่ นสล. ทับซ้อนที่ดินของราษฎร และร้องเรียนอำเภอว่ามีผู้บุกรุกที่สาธารณะประโยชน์ในเขตพื้นที่ตำบลปากช่อง ขอให้ผู้บุกรุกออกจากพื้นที่ดังกล่าว พื้นที่ดังกล่าวคือ ที่สาธารณะประโยชน์ “ป่าน้ำคำเลี้ยงสัตว์” สำนักนายกส่งคณะกรรมการประสานการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ (กบร.) ส่วนจังหวัดเพชรบูรณ์ พิจารณาวันที่ 24 สิงหาคม 2543 และเห็นว่าการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงออกโดยถูกต้อง มีมติให้ อำเภอหล่มสักไปชี้แจงราษฎร ห้ามบุกรุกเพิ่มเติมอีก และพยายามให้ราษฎรทำสัญญาเช่า มิฉะนั้น จะต้องฟ้องขับไล่ หากราษฎรไม่ยอมให้อำเภอแจ้งที่ประชุมคณะกรรมการ กบร.ครั้งต่อไป จึงขอให้ราษฎรผู้บุกรุกปฏิบัติตามคือให้ติดต่อทำสัญญาเช่ากับทางอำเภอต่อไป

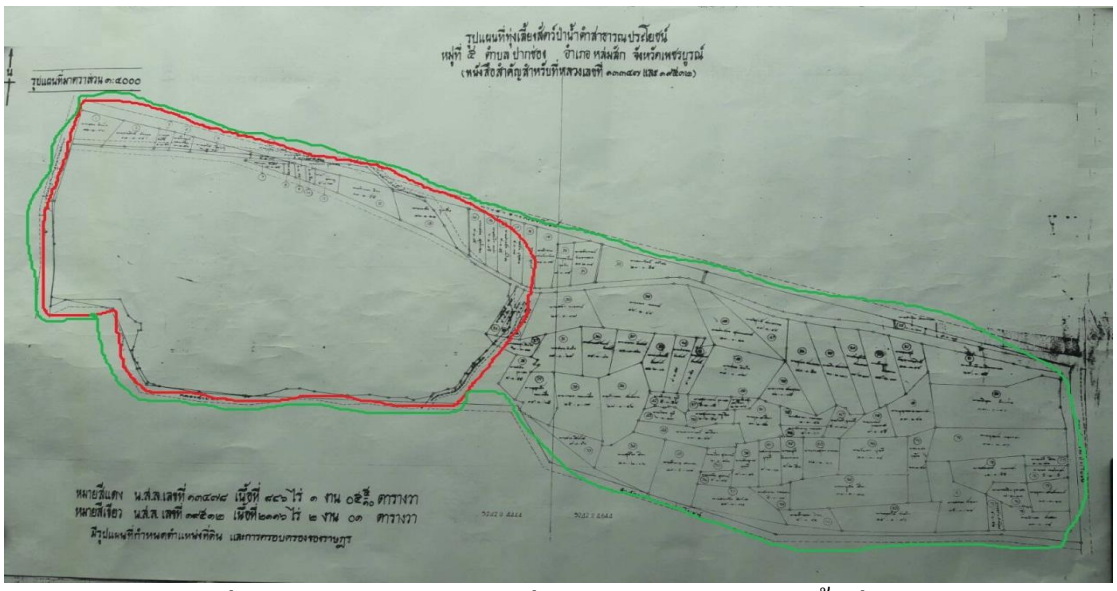
12. มีการร้องเรียนเป็นระยะ ๆ ของประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อนจากปัญหาที่ดิน นสล. ทับซ้อนที่ดินทำกินของตนเอง ในช่วง ปี 2547-2557 ดังรายละเอียดต่อไปนี้

5 มีนาคม 2551 ร้องเรียนร้องทุกข์ศูนย์ดำรงธรรมจังหวัดเพชรบูรณ์และบันทึกการประชุมราษฎร 3 คน คือ นายสมเด็จ นายทิว และนายณรงค์ร้องเรียนต่อศูนย์ดำรงธรรมจังหวัด กรณีออก นสล.ซ้ำซ้อนกัน 2 ฉบับ ขอให้ตรวจสอบ อำเภอจึงเรียนเข้าร่วมปรึกษาหารือแนวทางแก้ไขร่วมกับ นายอำเภอ เจ้าพนักงานที่ดินจังหวัดเพชรบูรณ์สาขาหล่มสัก ปลัดอบต. ปากช่อง นายกอบต. ปากช่อง กำนันตำบลปากช่อง ปลัดอำเภอหล่มสัก และราษฎรทั้ง 3 ได้จัดทำบันทึกไว้ ตรวจสอบพบว่า นสล. 19512 เนื้อที่ 2,116 ไร่เศษ มีเพียงสำเนาตัวจริงยังไม่มีผู้ใดเคยเห็น ผู้ร้องเรียนยอมรับ นสล. 13478 เนื้อที่ 886 ไร่เศษ ว่ามีอยู่จริง มติที่ประชุม (1) ให้ทำหนังสือตรวจสอบกับกรมที่ดินว่า นสล. 13478 เนื้อที่ 2,116 ไร่เศษ มีอยู่จริงหรือไม่ (2) อำเภอหล่มสักขอให้ประชาชนทำสัญญาเช่าไป

พราง ๆ ก่อน ที่ประชุมเห็นชอบมติที่ 1 ไม่เห็นชอบ มติที่ 2 ที่ประชุมจึงให้อยู่ตามปกติไปก่อน ระหว่างรอตรวจสอบ นสล. 13478

24 มีนาคม 2551 ร้องเรียน/ร้องทุกข์ ผ่านศูนย์ดำรงธรรมจังหวัดเพชรบูรณ์ ครั้งที่ 2 โดยราษฎร 3 คน คือ นายสมเด็จ นายทิว และนายณรงค์ร้องเรียนต่อศูนย์ดำรงธรรมจังหวัดเพชรบูรณ์ นายอำเภอแจ้งว่า ประสานงานกับที่ดินจังหวัดเพชรบูรณ์ สาขาหล่มสัก ตรวจสอบหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง นสล. 19512 (2,116 ไร่เศษ) แล้วปรากฏว่ามีเอกสารดังกล่าวอยู่จริง ขอให้ท่านปฏิบัติตามระเบียบกฎหมาย โดยยุติการบุกรุกที่สาธารณะแปลงดังกล่าว

26 มีนาคม 2551 หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง เลขที่ 19512 (2,116 ไร่เศษ) ถ่ายเอกสารรับรองสำเนาถูกต้อง โดยนางชะลอ เจ้าหน้าที่บริหารงานที่ดิน 6 ลงวันที่ 26 มีนาคม 2551 เนื้อหาในเอกสารระบุ หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงพื้นที่ 2,116 ไร่เศษ ออกให้ ณ วันที่ 31 มกราคม 2527 แผนผังเลขที่ 19512 ทับซ้อนที่ทำกินชาวบ้าน ผังที่ว่างเส้นรอบสีแดง คือ นสล. 13478 เนื้อที่ 886 ไร่เศษ แต่ผังทั้งหมด คือ นสล. 19512 เนื้อที่ 2116 ไร่ ดังภาพต่อไปนี้

ภาพ 18 รูปแผนที่ หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง (นสล. 19512 เนื้อที่ 2116 ไร่เศษ) ทับซ้อนที่ดิน นสล. แปลงเดิม (นสล. 13497 เนื้อที่ 886 ไร่เศษ)

16 กุมภาพันธ์ 2554 มีการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่สาธารณะประโยชน์ป่าน้ำคำ ปัญหาต่าง ๆ ตามลำดับ โดยสำนักงานที่ดินจังหวัดเพชรบูรณ์ พิจารณานาแล้วเห็นว่า เกิดการไม่ยอมรับ การออก นสล. 19512 (2,116 ไร่) ดังนั้นให้ตรวจสอบรายละเอียดเอกสารหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง นสล.19512 จนเป็นที่ยุติที่สามารถใช้ยืนยันกับราษฎรผู้บุกรุกตามข้อเรียกร้องเป็นที่ยอมรับ ว่าการออก นสล. นั้นเห็นชอบด้วยกฎหมายแล้ว จึงเรียนมาเพื่อตรวจสอบเรื่องราวก่อนออก นสล. 19512 แล้วจัดส่งให้สำนักงานที่ดินจังหวัดเพชรบูรณ์เพื่อประกอบการพิจารณาต่อไป

11 พฤษภาคม 2554 การแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่สารธารณประโยชน์ป่าน้ำคำ ตามที่ขอให้เจ้าหน้าที่ตรวจสอบเรื่องราวการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง (นสล.) เลขที่ พช. 19512 (2,116ไร่) เพื่อประกอบการพิจารณาเรื่องร้องเรียนจนเป็นที่ยุติที่สามารถยืนยันกับราษฎรผู้บุกรุกสำนักงานที่ดินจังหวัดเพชรบูรณ์สาขาหล่มสักดำเนินการตรวจสอบสารบบหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงแปลงดังกล่าว ไม่พบสารบบหนังสือดังกล่าว โดยไม่ทราบสาเหตุว่าสูญหายไปตั้งแต่เมื่อใด เพราะ สนง. ขนย้ายเอกสารหลายครั้ง เพราะน้ำท่วม และต่อเติมอาคาร สนง. 2 ครั้ง จึงไม่สามารถตรวจสอบเรื่องราวการออกหนังสือสำคัญหรับที่หลวงได้

กล่าวโดยสรุป เกี่ยวกับปัญหาที่ดิน นสล. ทับซ้อนที่ดินทำกินของราษฎรบ้านน้ำคำเหนือ ซึ่งรังวัดตามมติประชุมสภาตำบลปากช่องเมื่อ 25 มิถุนายน 2520 คือ นสล. เลขที่ 13478 มีเนื้อที่ 886 ไร่ 1 งาน 5.5 ตารางวา ประกาศเมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2524 ส่วน นสล. เลขที่ 19512 มีเนื้อที่ 2,116 ไร่ 6 งาน 1 ตารางวา ประกาศเมื่อวันที่ 31 มกราคม 2527 ซึ่งทับซ้อนที่ดินทำกินของราษฎรที่อยู่ก่อน นสล.19512 ซึ่งเป็นชนวนของปัญหาที่ดินทำกินมาตั้งแต่ พ.ศ. 2520 - ปัจจุบัน (พ.ศ. 2557) ยังไม่มีข้อยุติ

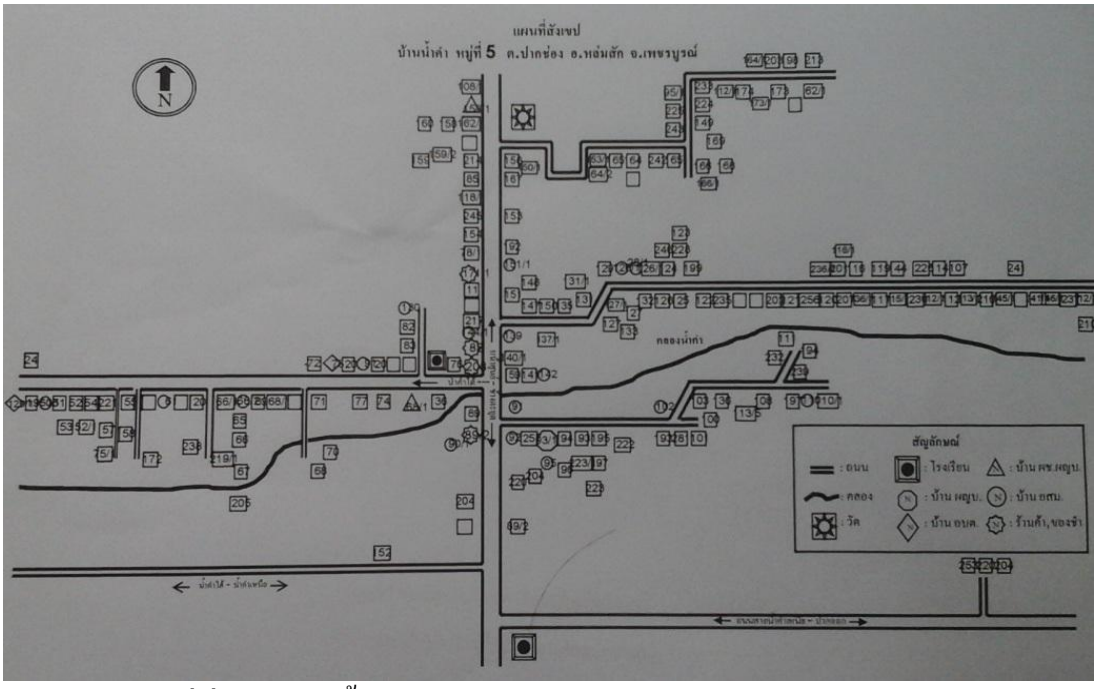
สภาพภูมิศาสตร์และทรัพยากรธรรมชาติบ้านน้ำคำเหนือ

บ้านน้ำคำเหนือ ตั้งอยู่หมู่ที่ 5 ตำบลปากช่อง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ อยู่ทางทิศตะวันออกของอำเภอหล่มสัก และห่างจากที่ว่าการอำเภอหล่มสัก 40 กิโลเมตร มีพื้นที่ประมาณ 3,200 ไร่ มีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	บ้านห้วยตูม ตำบลปากช่อง
ทิศใต้	ติดต่อกับ	บ้านห้วยแสนงา ตำบลบ้านกลาง
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	บ้านปากออก ตำบลปากช่อง
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	บ้านหนองอ้อ ตำบลปากช่อง

ภาพ 19 แผนที่หมู่ 5 บ้านน้ำคำเหนือ

ภาพ 20 แผนที่ทั่วไปบ้านน้ำคำเหนือ

ลักษณะภูมิประเทศและสภาพแวดล้อม

ลักษณะทั่วไปของบ้านน้ำคำเหนือ เป็นที่ราบเชิงเขา ประชาชนส่วนใหญ่อาศัยอยู่ตามที่ราบ จะประกอบอาชีพทำนาซึ่งส่วนใหญ่การทำนาจะอาศัยน้ำฝน ปลูกใบยาสูบ ปลูกผักใช้น้ำบาดาล ส่วนที่ราบเชิงเขาประกอบอาชีพทำไร่ข้าวโพด ทำสวนมะขามเป็นส่วนใหญ่

ภาพ 21 ลักษณะภูมิประเทศและสภาพแวดล้อมของบ้านน้ำคำเหนือ 1

ภาพ 22 ลักษณะภูมิประเทศและสภาพแวดล้อมของบ้านน้ำคำเหนือ 2

การคมนาคม

บ้านน้ำคำเหนือ ตั้งอยู่หมู่ที่ 5 ตำบลปากช่อง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ อยู่ทางทิศตะวันออกของอำเภอหล่มสักและห่างจากที่ว่าการอำเภอหล่มสัก 40 กิโลเมตร มีทางลาดยางหมายเลข 2275 ผ่านกลางหมู่บ้านไปตำบลบ้านกลาง ภายในชุมชนมีถนนลาดยาง ถนนคอนกรีตและถนนลูกรัง

แหล่งน้ำและสาธารณูปโภค

แหล่งน้ำและสาธารณูปโภค น้ำบริโภคส่วนใหญ่เป็นน้ำบาดาล และน้ำฝน น้ำอุปโภคเป็นน้ำประปา บาดาล และน้ำบ่อ เพื่อทำการเกษตรกรรม ปัจจุบันมีไฟฟ้าใช้ทุกหลังคาเรือน การสื่อสารใช้โทรศัพท์บ้านและโทรศัพท์เคลื่อนที่เป็นหลัก และการประชาสัมพันธ์มีหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน

ประชากรในชุมชน

บ้านน้ำคำเหนือมีประชากรทั้งหมด 1,002 คน แบ่งเป็นเพศชาย 507 คน เพศหญิง 495 คน มีจำนวนครัวเรือน 280 ครัวเรือน (สถิติประชากรวันที่ 22 เมษายน 2557)

สภาพเศรษฐกิจในชุมชน

ชาวบ้านส่วนใหญ่ของบ้านน้ำคำเหนือประกอบอาชีพทางด้าน เกษตรกรรมได้แก่ ทำนา ยาสูบ ปลูกผัก ทำไร่ และสวนมะขาม ชาวบ้านส่วนใหญ่จะมีสภาพเศรษฐกิจค่อนข้างดีแต่ประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ นสล. จะยากจน เพราะราคาผลผลิตจากการเกษตรไม่แน่นอนและฤดูแล้งจะประกอบอาชีพรับจ้าง บ้านน้ำคำเหนือจะมี 2 บริบทชัดเจน คือ ในส่วนของชาวบ้านที่อยู่อาศัยกลางหมู่บ้านจะค่อนข้างจะเป็นชุมชนเมืองจะประกอบอาชีพหรือทำมาหากินง่าย คือ ทำนา ยาสูบ ปลูกผักเศรษฐกิจ เช่น กะหล่ำปลี กะหล่ำดอก ส่วนชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในที่ดิน นสล. จะเป็นเชิงเขาจะเป็นชุมชนชนบท ถนนลูกรัง บ้านบางหลังเป็นกระท่อม

สภาพบ้านเรือนที่อยู่อาศัยของบ้านน้ำคำเหนือ

สภาพบ้านเรือนที่อยู่อาศัยของบ้านน้ำคำเหนือ ส่วนใหญ่เป็นบ้านไม้ใต้ถุนสูง บางส่วนเป็นบ้านครึ่งตึกครึ่งไม้กรณีเป็นบ้านที่อยู่ในชุมชน และบางส่วนเป็นไม้ชั้นเดียว กรณีอยู่ในโคกหรือในพื้นที่ป่าโคกดั่ง-โคกมน

ภาพ 23 สภาพบ้านเรือนที่อยู่อาศัยของบ้านน้ำคำเหนือ

องค์กรและอาสาสมัครสาธารณสุขของบ้านน้ำคำเหนือ

1. อาสาสมัครในชุมชน

อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) มีจำนวน 18 คน ภายใต้โรงพยาบาลตำบลน้ำดุกศรีทอง (รพ. สต. น้ำดุกศรีทองตั้งอยู่หมู่ 16)

2. กองทุนหมู่บ้านและชมรม

กองทุนหมู่บ้าน จำนวน 1 กองทุน ปัจจุบัน (2557) มีเงินกองทุนจำนวน 2,200,000 บาท มีสมาชิกกองทุน 150 ราย

การศึกษาของบ้านน้ำคำเหนือ

บ้านน้ำคำเหนือ มีโรงเรียน 2 แห่ง คือ โรงเรียนบ้านน้ำคำเป็นโรงเรียนประถม มีระดับอนุบาล-ประถมปีที่ 6 และโรงเรียนผาแดงวิทยาคม เป็นโรงเรียนมัธยมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6

วัฒนธรรมประเพณีที่สำคัญ

เดือนมกราคม มีประเพณีวันขึ้นปีใหม่ ทำบุญตักบาตรพระสงฆ์ที่วัดน้ำคำเหนือ

เดือนเมษายน มีประเพณี จัดกิจกรรมรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ

เดือนมิถุนายน มีประเพณี จัดกิจกรรมบุญบั้งไฟ

เดือนกรกฎาคม มีประเพณี ทำบุญวันเข้าพรรษา ทำบุญตักบาตรที่วัดน้ำคำเหนือ

เดือนตุลาคม มีประเพณี บุญออกพรรษา ตักบาตรข้าวสารอาหารแห้ง

เดือนพฤศจิกายน มีประเพณี งานลอยกระทง ทอดผ้าป่า ทอดกฐิน

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการเมืองภาคประชาชนว่าด้วยเรื่องที่ดินทำกิน ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเมืองภาคประชาชน

อนุรักษ์ เก่งเรียน (2558) วิจัยเรื่อง "*การก่อตัวของธรรมาธิปไตยกับการเมืองภาคพลเมืองในสังคมไทยช่วงปี พ.ศ. 2547-2557*" มีวัตถุประสงค์คือ (1) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการเมืองแบบประชาธิปไตยในสังคมไทย ช่วงปี พ.ศ. 2547-2557 และ(2) เพื่อศึกษาการก่อตัวและการพัฒนาการของธรรมาธิปไตยกับการเมืองภาคพลเมืองในสังคมไทย ช่วงปี พ.ศ. 2547-2557 เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ประชากรที่ใช้ในการวิจัยประกอบไปด้วย 4 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 แกนนำภาคพลเมือง ได้แก่ กลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย (พธม.) กลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) และกลุ่ม คณะกรรมการประชาชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตยที่ สมบูรณ์อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (กปปส.) กลุ่มที่ 2 นักวิชาการ ได้แก่ อาจารย์มหาวิทยาลัย และนักวิชาการอิสระ กลุ่มที่ 3 การเมือง ได้แก่ ตัวแทนหรือบุคคลที่สำคัญทางการเมืองไทย ในช่วงปี พ.ศ. 2547-2557 กลุ่มที่ 4 กลุ่มศาสนาได้แก่ พระสงฆ์ นักบวช เครื่องมือการวิจัยคือ แบบสัมภาษณ์ ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัญหาการเมืองแบบประชาธิปไตยในสังคมไทยช่วงปี พ.ศ. 2547-2557 นั้น สามารถแบ่งออกเป็น 8 ประการ ได้แก่ (1) การเมืองแบบอำมาตยาธิปไตย ธนาธิปไตยในบริบทประชาธิปไตย (2) นักการเมืองพรรคการเมืองเป็นของกลุ่มทุน (3) ผู้นำขาดจริยธรรม อำนาจนิยมขาดธรรมาธิปไตยในการบังคับใช้กฎหมาย (4) การทุจริตเชิงนโยบาย (5) การขาดความชอบธรรมในการเข้าสู่ตำแหน่งทางการเมืองโดยการเลือกตั้ง (6) ธุรกิจการเมือง (7) นโยบายประชานิยม และ (8) ความขัดแย้งทางการเมืองการก่อตัวและการพัฒนาการของธรรมาธิปไตยกับการเมืองภาคพลเมืองในสังคมไทย ช่วงปี พ.ศ. 2547-2557 สาเหตุจากสภาพปัญหา

การเมืองแบบประชาธิปไตยในสังคมไทย เกิดความขัดแย้งระหว่างฝ่ายรัฐบาล และกลุ่มผลประโยชน์ โดยมีการใช้ประชาชนเป็นเครื่องมือในการบรรลุถึงเป้าหมาย มีการขยายความจากประเด็นส่วนตัวกลายเป็นประเด็นสาธารณะจนเกิดกระแสการตื่นตัวในการมีส่วนร่วมทางการเมือง ซึ่งความขัดแย้งนี้เป็นปัจจัยกระตุ้นให้เกิดการระดมรวมตัวเคลื่อนไหวของกลุ่ม เกิดกลุ่มทางสังคมเพื่อเคลื่อนไหวทางการเมืองหลายกลุ่ม จากนั้นก็ได้มีการพัฒนารวมกลุ่มกันจนเป็นกลุ่มใหญ่ภายใต้การนำของตัวแทนแต่ละกลุ่ม เกิดปรากฏการณ์การเมืองภาคพลเมือง ที่เคร่งเครียด มีการจัดตั้งเวทีเสวนาและการระดมทุนของกลุ่ม ตลอดจนมีการใช้สื่อต่าง ๆ ในการส่งสารแก่บุคคลภายนอกกลุ่มธรรมาธิปไตยในสังคมไทย ก่อตั้งจากหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาที่สอนเครื่องมือในการดับทุกข์ โดยผู้นำการปกครองมีทศพิธราชธรรม และคำสอนได้แพร่หลายไปสู่กลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ ในสังคมไทยที่ต่อต้านการเมืองที่ทุจริตในการคอร์รัปชั่น โดยกลุ่มที่มีบทบาททางด้านธรรมาธิปไตยมากที่สุดคือ กลุ่มสันติอโศก และกลุ่มเครือข่ายพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย (พธม.)ธรรมาธิปไตยกับการเมืองภาคพลเมืองอาจเหมือนกันหรือแตกต่างกัน ขึ้นกับโครงสร้างการนำทางการเมืองของประชาชนแต่ละกลุ่ม เช่น กลุ่มสันติอโศก และกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย (พธม.) มีโครงสร้างการนำทางการเมืองที่ชัดเจนที่สุดคือ การนำธรรมาธิปไตยมาเป็นกลไกสร้างสังคมที่ดี ขณะที่กลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) และกลุ่มคณะกรรมการประชาชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตยโดยมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (กปปส.) นั้น เป็นตัวแทนของกลุ่มผลประโยชน์ทางการเมืองรุ่นเก่าที่มีโอกาสปกครองบ้านเมืองมาในอดีต มีการก่อตัวเพื่อเป็นเครื่องมือทางการเมืองมากกว่าเป็นการพัฒนาประชาธิปไตยโดยศีลธรรมประชาธิปไตยโดยศีลธรรม เป็นรูปแบบการปกครองที่มีผู้นำแบบธรรมาธิปไตยนำการบริหาร เน้นผู้นำคุณธรรมมากกว่ากระบวนการสรรหาในระบอบประชาธิปไตยในขณะที่ประชาธิปไตยแบบทุนนิยม เป็นรูปแบบการปกครองที่ใช้กระบวนการนิติรัฐนิติธรรม เป็นกลไกในการบริหารประเทศ สนับสนุนการเมืองแนวราบที่เลือกตัวผู้นำจากภาคประชาชน ธรรมาธิปไตยได้ถูกหยิบยกมาเป็นส่วนสำคัญในการแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืนมีการอ้างอิงถึงธรรมาธิปไตยเพื่อสร้างความชอบธรรม แต่ยังไม่สามารถมองเห็นธรรมาธิปไตยที่

ชัดเจนในสังคม แต่ยังคงมีความพยายามจากหลายภาคส่วนในการเรียกร้อง และพัฒนาให้เกิดขึ้น ข้อเสนอแนะสำคัญของการวิจัยครั้งนี้คือ เน้นการเสริมสร้างธรรมาธิปไตยและการเมืองภาคพลเมืองให้เข้มแข็งพัฒนาโครงสร้างของระบบธรรมาธิปไตย ตลอดจนสนับสนุนประชาชนให้มีความรู้ ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนเองต่อสังคม เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาสภาพการเมืองในสังคมไทยอย่างยั่งยืน

ภราดร สุทธิสารากร (2555) วิจัยเรื่อง "*บทบาทการเมืองภาคประชาชนที่มีต่อองค์การบริหารส่วนตำบลหนองยางทอย อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์*" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทการเมืองภาคประชาชนที่มีต่อองค์การบริหารส่วนตำบลหนองย่างทอย อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคของบทบาทการเมืองภาคประชาชนต่อองค์การบริหารส่วนตำบลหนองย่างทอย อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ประชากรการวิจัย คือ สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองย่างทอย ผู้บริหาร ท้องถิ่น และประชาชนชาวบ้านตำบลหนองย่างทอย อำเภอศรีเทพ จังหวดเพชรบูรณ์ เครื่องมือการวิจัยคือแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลแบบพรรณนา ผลการศึกษา พบว่า ประชาชนทุกคนในพื้นที่ของตำบลหนองย่างทอย อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ ควรมีส่วนร่วม และมีจิตสำนึกต่อชุมชนของตน และมีการเคลื่อนไหวของประชาชน ก็เพื่อกำหนดนโยบายสาธารณะโดยตรงโดยไม่ผ่านทางตัวแทนของพรรคการเมือง หรือหน่วยงานราชการ ซึ่งบทบาทการเคลื่อนไหวทางการเมืองของประชาชนแบ่งออกเป็น 4 ทิศทางได้แก่

1. การเคลื่อนไหวร้องทุกข์ หรือเรียกร้องให้องค์การบริหารส่วนตำบลเข้ามาแก้ไขปัญหาที่ไม่ได้รับการเหลียวแล

2. การเคลื่อนไหวที่มุ่งตรวจสอบกระบวนการใช้อำนาจผู้บริหาร

3. กระประท้วงอำนาจของผู้บริหารและเรียกร้องให้ถ่ายโอนอำนาจที่เคยมีมาเป็นของประชาชน

4. การร่วมมือเชิงวิพากษ์กับองค์การบริหารส่วนตำบล หรือความผูกพันในทางสร้างสรรค์เพื่อเบียดแย่งพื้นที่ในกระบวนการใช้อำนาจมาเป็นของประชาชน

กฤษณ์ ศรีอินสุทธิ์ (2555) วิจัยเรื่อง "*การเมืองภาคพลเมืองกับคุณภาพการจัดทำแผนพัฒนา 3 ปี ขององค์การบริหารส่วนตำบลขุนศรี อำเภอไทรน้อย จังหวัดนนทบุรี*"

มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาการเมืองภาคพลเมืองของประชาชนในพื้นที่ของ อบต. ขุนศรี (2) ศึกษาคุณภาพการจัดทำแผนพัฒนา 3 ปี ของ อบต. ขุนศรี และ (3) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเมืองภาคพลเมืองกับคุณภาพการจัดทำแผนพัฒนา 3 ปี ของ อบต. ขุนศรี เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ประชากรที่ใช้ในการวิจัยคือ ตัวแทนครัวเรือนในพื้นที่ความรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลขุนศรี อำเภอไทรน้อย จังหวัดนนทบุรี กลุ่มตัวอย่าง 308 คน เครื่องมือการวิจัย คือ แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ SPSS ใช้สถิติพรรณนา และสถิติสหสัมพันธ์ของเพียร์สัน ผลการวิจัยพบว่า 1) การเมืองภาคพลเมืองในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก โดยพบว่า กลุ่ม/องค์กรในบริบทของการเมืองภาคพลเมืองมีค่าเฉลี่ยมากกว่าทุกด้าน รองลงมาตามลำดับ คือ การเชื่อมโยงเครือข่ายทางสังคมในบริบทของการเมืองภาคพลเมือง พื้นที่สาธารณะในบริบทของการเมืองภาคพลเมือง และความเป็นพลเมืองมีค่าเฉลี่ยน้อยกว่าทุกด้าน 2) คุณภาพการจัดทำแผนพัฒนาของ อบต. ขุนศรี ผลวิจัยพบว่า ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายข้อคำถามพบว่า ทุกข้อคำถามมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน โดยมีเรื่องโครงการ/กิจกรรมของ อบต.ช่วยให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด และมีเรื่องโครงการ/กิจกรรมที่เกิดขึ้นจากแผนพัฒนา 3 ปี สอดคล้องกับความต้องการของท่านมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด 3) ความสัมพันธ์ระหว่างการเมืองภาคพลเมืองกับคุณภาพการจัดทำแผนพัฒนา 3 ปี ขององค์การบริหารส่วนตำบลขุนศรี อำเภอไทรน้อย จังหวัดนนทบุรี พบว่า การเมืองภาคพลเมืองมีความสัมพันธ์กบคุณภาพการจัดทำแผนพัฒนา 3 ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ในทางบวกในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาในรายละเอียดได้พบว่า ทุกด้านมีความสัมพันธ์กับคุณภาพการจัดทำแผนพัฒนา ในทางบวกอย่างมีนัยสำคัญ ทั้งนี้ความเป็นพลเมืองมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับคุณภาพการจัดทำแผนพัฒนา 3 ปี มากที่สุด

อภิชาติ พิบูลย์ (2554) วิจัยเรื่อง "*บทบาทการเมืองภาคประชาชนในการเสริมสร้างความสมานฉันท์: ศึกษากรณีตำบลในวงใต้ อำเภอละอุ่น จังหวัดระนอง*" มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาบทบาทของการเมืองภาคประชาชนในการเสริม สร้างความสมานฉันท์ (2) ศึกษาปัจจัยที่ทำให้การเมืองภาคประชาชนมีบทบาทในการเสริมสร้างความสมานฉันท์ (3) เสนอแนะแนวทางส่งเสริมบทบาทของการเมืองภาคประชาชนในการเสริมสร้าง

ความสมานฉันท์ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ประชากรที่ใช้ในการวิจัยคือ แกนนำของกลุ่ม องค์กร เครือข่ายองค์กร ตำบลในวงใต้ ซึ่งเกี่ยวข้องโดยตรงกับการปฏิบัติงานของ ภาคประชาชน ได้แก่ (1) กลุ่มซึ่งมีบทบาททางการเมืองการปกครอง มีจำนวน 21 คน (2) กลุ่มผู้มีบทบาททางเศรษฐกิจและสังคม (3) กลุ่มผู้มีบทบาททางการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (4) กลุ่มผู้มีบทบาทอื่น ๆ และผู้นำชุมชนตำบล ในวงใต้เครื่องมือการวิจัยคือ แบบสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลแบบ เชื่อมโยงทฤษฎีและข้อมูลภาคสนาม ผลการวิจัยพบว่า (1) การเมืองภาคประชาชนมี บทบาทสำคัญในการเสริมสร้างความสมานฉันท์ โดยเฉพาะการจัดการความขัดแย้งเรื่อง ที่ดินทำกิน โดยใช้การไกล่เกลี่ย การช่วยเหลือปรับปรุง แก้ไขและป้องกันความขัดแย้ง ด้วยการรับฟังความคิดเห็น หลีกเลี่ยงการใช้ความรุนแรงในการแก้ไข ปัญหา รวมทั้งฟื้นฟู ระเบียบสังคม และบังคับใช้กฎกติกาอย่างเท่าเทียม และเป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย (2) ปัจจัยที่ ทำให้การเมืองภาคประชาชนมีบทบาท ได้แก่ จิตสำนึกของประชาชนความกระตือรือร้น ความเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมสูง การเปิดโอกาสให้ทุกคนแสดงความคิดเห็น (3) แนวทาง ในการส่งเสริมบทบาทของการเมืองภาคประชาชนในการเสริม สร้างความสมานฉันท์ ได้แก่ การเมืองภาคประชาชนควรเพิ่มบทบาทในการกำหนดนโยบายระดับชาติ ระดับ ท้องถิ่น และการขับเคลื่อนชุมชน สังคม ไปสู่การปกครองที่น้อยลง หรือการรับผิดชอบ ตนเองมากขึ้นของภาคประชาชน

สายัญ จิตตา (2553) วิจัยเรื่อง “*กระบวนการสร้างการเมืองภาคประชาชนของ เทศบาลตำบลซับสมอทอด จังหวัดเพชรบูรณ์*” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาขั้นตอน และ วิธีการในการสร้างการเมืองภาคประชาชนของเทศบาลตำบลซับสมอทอด อำเภอบึงสามพัน จังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อศึกษาปัจจัยสำคัญที่เอื้ออำนวยต่อกระบวนการสร้างการเมือง ภาคประชาชนของเทศบาลตำบลซับสมอทอด อำเภอบึงสามพัน จังหวัดเพชรบูรณ์ และ หาแนวทางข้อเสนอแนะในการสร้างการเมืองภาคประชาชนของเทศบาลซับสมอทอด อำเภอบึงสามพัน จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้นำฝ่ายบริหารท้องถิ่น ผู้นำฝ่ายนิติบัญญัติ ตัวแทนภาคประชาชน เครื่องมือการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงตรรกะ (logical analysis) โดยผลการศึกษาพบว่า ด้านขั้นตอนและวิธีการสร้างการเมืองภาคประชาชนนั้น ควรที่จะให้ประชาชนได้รับ

ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับสิทธิทางการเมืองตามแนวทางประชาธิปไตย รวมทั้งควรเพิ่มบทบาททางการเมืองให้กับประชาชนมากกว่าการทำหน้าที่ในการเลือกตั้งเพื่อเป็นการเสริมสร้างแนวทางการเมืองภาคประชาชน

ขั้นตอนในการสร้างการเมืองภาคประชาชนของเทศบาลตำบลซับสมอทอด คือ การร่างหรือพัฒนากฎหมายกำหนดอำนาจการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างเป็นรูปธรรม โดยให้องค์กรต่าง ๆ ในชุมชนกับเทศบาลร่วมกันจัดทำแผนงานโครงการเพื่อกำหนดแนวทางร่วมกัน ตลอดจนควรลดบทบาทและอำนาจของส่วนกลาง และส่วนภูมิภาคให้มีอำนาจน้อยลง และเพิ่มบทบาทให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้มากขึ้น รวมทั้งควรให้ประชาชนได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเมืองที่ถูกต้อง จากหน่วยงานที่มีความรู้ความชำนาญในด้านการเมืองการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย ผ่านการจัดฝึกอบรมให้ความรู้ด้านการเมืองภาคประชาชนที่ถูกต้อง ตลอดจนควรมีการกล่อมเกลาทางการเมือง โดยเริ่มต้นตั้งแต่ที่บ้าน โรงเรียน ประชาสังคม และสนับสนุนโดยภาครัฐ และส่งเสริมให้มีวัฒนธรรมทางการเมืองและการมีส่วนร่วมทางการเมืองตั้งแต่ในครอบครัวเป็นพื้นฐานส่วนปัจจัยสำคัญที่เอื้ออำนวยต่อการสร้างการเมืองภาคประชาชน พบว่าควรเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีบทบาททางการเมืองเพิ่มขึ้นในด้านการกำหนดนโยบายของแต่ละชุมชน

ยุทธการ ห้าวหาญ (2552) วิจัยเรื่อง "*การเมืองภาคประชาชนกับการพัฒนาประชาธิปไตยไทย: ศึกษากรณีสมัชชาคนจน*" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเคลื่อนไหวของสมัชชาคนจนในฐานะการเมืองภาคประชาชนที่มีผลต่อการพัฒนาประชาธิปไตยของไทย และเพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค ของการเคลื่อนไหวของสมัชชาคนจนในฐานะการเมืองภาคประชาชนที่มีผลต่อการพัฒนาประชาธิปไตยของไทย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ประชากร/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ แกนนำและที่ปรึกษาสมัชชาคนจน นักวิชาการสาธารณะ และภาคประชาชน ได้กลุ่มตัวอย่างมาด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) เครื่องมือการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึกวิเคราะห์เชิงพรรณนา (descriptive analysis) ผลการศึกษาพบว่า การเมืองภาคประชาชน ของสมัชชาคนจนมีลักษณะของขบวนการทางสังคมรูปแบบใหม่ คือ บุคคลที่เข้าร่วมขบวนการเคลื่อนไหวไม่ได้จำกัดอยู่กลุ่มใดหรือชนชั้นใดชนชั้นหนึ่งเพียงอย่างเดียว เรื่องที่เคลื่อนไหวเรียกร้องมิได้

คับแคบอยู่เพียงข้อเรียกร้องเฉพาะกลุ่มหากแต่ครอบคลุมประเด็นสาธารณะ และเป้าหมายของขบวนการเคลื่อนไหวไม่ได้เป็นไปเพื่อแย่งชิงอำนาจรัฐ ส่วนปัญหาอุปสรรคของการเคลื่อนไหวของสมัชชาคนจนในฐานะการเมืองภาคประชาชนต่อการพัฒนาประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม คือ การปิดกั้นการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน การขาดกระบวนการเรียนรู้ และทำความเข้าใจจากภาครัฐต่อขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม และสภาพทางการเมืองของแต่ละช่วงแต่ละสมัยมีความแตกต่างกันไป ซึ่งเป็นปัจจัยแวดล้อมของขบวนการที่มีผลในการเอื้ออำนวยหรือเป็นอุปสรรคต่อการเคลื่อนไหวในการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสมัชชาคนจน

ดารารัตน์ คำเป็ง (2552) วิจัยเรื่อง "*บทบาทการเมืองภาคประชาชนต่อการปกครองท้องถิ่น: ศึกษากรณีเฉพาะสภาองค์กรชุมชนตำบลน้ำเกี๋ยน อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน*" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงบทบาทหน้าที่และสถานภาพของสภาองค์กรชุมชนที่เกิดขึ้นตามพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551 เพื่อศึกษาผลของการจัดตั้งสภาองค์กรในพื้นที่ที่ศึกษา และเพื่อนำผลการศึกษามาอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนที่มีผลต่อการปกครองท้องถิ่นไทย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ประชากรในการวิจัย คือ นักวิชาการทางด้านรัฐศาสตร์ นิติศาสตร์ เจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชน NGOs เจ้าหน้าที่สภาองค์กรชุมชน เจ้าหน้าที่รัฐ/ข้าราชการ สมาชิกสภาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สมาชิกสภาองค์กรชุมชนตำบลน้ำเกี๋ยน และตัวแทนประชาชนกลุ่มต่าง ๆ และประชาชนในพื้นที่วิจัย เลือกกลุ่มตัวอย่างตามจุดมุ่งหมายหรือการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงตามวิจารณญาณของผู้วิจัย เครื่องมือการวิจัยคือ การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม และแบบสอบถามกึ่งมีโครงสร้าง ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลแบบอุปนัย (analytic induction) และวิเคราะห์ข้อมูลเปรียบเทียบ (content comparative) ผลการศึกษาพบว่า ตั้งแต่มีกระบวนการยกร่างพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชนในปี พ.ศ. 2549 เป็นต้นมา ก็มีเสียงคัดค้านและต่อต้านจากกระทรวงมหาดไทย และการปกครองส่วนท้องถิ่นตลอดเวลา ดังนั้นสิ่งที่กรรมการกลั่นกรองกฎหมายฉบับนี้ต้องทำเสมอตลอดช่วงระยะเวลาการยกร่าง คือ การพยายามไม่ให้ร่างพระราชบัญญัตินี้มีอำนาจทับซ้อนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดังนั้นเมื่อร่างฯ นี้ประกาศออกเป็นกฎหมาย จึงทำให้พระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551 ไม่เกิดสถานะตามกฎหมายเท่าที่ควร แต่ก็ได้ก่อให้เกิด

สถานะทางสังคม ต่อการรับรองสิทธิทางการเมืองและการรองรับการเมืองภาคประชาชนที่จะเกิดขึ้นในพื้นที่ต่างๆ ให้เป็นสิ่งที่ “หนุนเสริม” การปกครองท้องถิ่นได้

นอกจากนี้ยังพบว่า สภาพและบริบททั่วไปที่เอื้อต่อการสร้างการเมืองภาคประชาชนท้องถิ่น และเป็นปัจจัยพื้นฐานการทำงานของสภาองค์กรชุมชนตำบลน้ำเกี๋ยน คือ

1. ความสัมพันธ์ในสังคมที่อยู่กันอย่างเป็นเครือญาติ การมีวัฒนธรรมร่วมกันของคนในชุมชน เช่น วัฒนธรรมเลี้ยงผีปู่ย่า วัฒนธรรมประเพณีปี๋ใหม่เมือง ประเพณีทอดกระถิน ฯลฯ ทำให้การจัดตั้งองค์กรต่าง ๆ สามารถเกิดขึ้นได้ง่าย

2. การมีปลูกฝังกระบวนการเรียนรู้ในระบอบประชาธิปไตยในชุมชน เช่น การเกิดเวทีประชาคมในการพิจารณาปัญหาต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง รวมถึงการเกิดมาตรการทางสังคมที่เป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน

3. การก่อเกิดองค์กรที่ก่อให้เกิดความร่วมมือจากทุกฝ่าย ทั้งจากประชาชน ผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เช่น องค์กรพัฒนาคุณภาพชีวิตตำบลน้ำเกี๋ยน กลุ่ม อปภร. กลุ่มออมทรัพย์วันละบาท เป็นต้น

4. ปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างประชาชนในท้องถิ่น ข้าราชการประจำ ข้าราชการการเมืองส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่นในท้องถิ่น

5. วัฒนธรรมการยอมรับในหลักการและเหตุผลของประชาชนในการทำงานร่วมกันของชุมชน

6. การปลูกฝังค่านิยมท้องถิ่นให้อนุชนรุ่นหลังได้เรียนรู้ถึงวิถีชีวิต และวัฒนธรรมต่าง ๆ ซึ่งก่อให้เกิดความรักและผูกพันต่อชุมชน

วิเชิด ทวีกุล (2548) ศึกษาเรื่อง การเมืองภาคประชาชน: การเคลื่อนไหวของชาวบ้านในเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรภาคเหนือ พ.ศ. 2530-2547 มีวัตถุประสงค์คือ ศึกษาทำความเข้าใจกระบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มชาวบ้านซึ่งเข้าเคลื่อนไหวทางการเมืองร่วมกับเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรภาคเหนือ (คกน.) โดยพิจารณาการเคลื่อนไหวดังกล่าว บนพื้นฐานความเปลี่ยนแปลงและความขัดแย้งในการเข้าถึงทรัพยากรของกลุ่มคนที่มีฐานะทางสังคม และเศรษฐกิจแตกต่างกันในพื้นที่ศึกษา ศึกษาความเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มชาวบ้านที่มีลักษณะของการใช้เครือข่าย

กลุ่มเกษตรกรภาคเหนือ (คกน.) องค์กรพัฒนาเอกชน (HGO) นักวิชาการมาเป็นพื้นฐานการสร้างอำนาจ เพื่อสร้างความชอบธรรมและโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรที่เท่าเทียมกันมากขึ้นพร้อมใช้กลุ่มดังกล่าวเป็นฐานอำนาจในการกดดันให้ภาครัฐเข้าแก้ไขปัญหาความขัดแย้งด้านทรัพยากรที่เกิดขึ้นในชุมชน และศึกษาเปรียบเทียบชุมชนที่ยุติบทบาทการเข้าร่วมเคลื่อนไหวทางการเมืองกับชุมชนที่ยังไม่เข้าร่วมเคลื่อนไหวทางการเมือง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ประชากรที่ใช้ศึกษาคือชาวบ้านกับชาวบ้าน กลุ่มทุนกับรัฐ เครื่องมือที่ใช้ศึกษาคือ ตัวผู้วิจัยเข้าไปอาศัยอยู่ในชุมชน ใช้การวิเคราะห์แบบเชื่อมโยงกับทฤษฎีกับข้อมูลทางประวัติศาสตร์ ผลการศึกษาได้แสดงให้เห็นถึงกระบวนการแสดงออกทางความคิด และการมีส่วนร่วมของกลุ่มเกษตรกร ที่ได้รับผลกระทบจากการออกนโยบายที่ไม่ชัดเจน จึงแสดงออกมาในรูปของการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องสิทธิที่พึงจะได้รับ จึงเป็นการเคลื่อนไหวทางการเมืองร่วมกันระหว่างเครือข่ายชาวบ้านผู้ไร้อำนาจที่มีความหลากหลายทั้งมติทางชาติพันธ์ชนชั้นทางสังคม และพื้นที่ทำกิน โดยเป็นกระบวนการการเคลื่อนไหวที่ใช้ปัจจัยทางสภาวะแวดล้อมมาเป็นประเด็นความขัดแย้งปัญหาที่ดินทำกินทั้งในและนอกพื้นที่ป่าสงวน

สุกัญญา ขุขุนทด (2552) วิจัยเรื่อง “*การเมืองภาคประชาชน: กรณีศึกษาชุมชนคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ*” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการทางการเมืองภาคประชาชนของชุมชนคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ เพื่อศึกษารูปแบบการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชนของชุมชนคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ และเพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคในการดำเนินรูปแบบการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชนของชุมชนคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ประชากรที่ใช้ศึกษาคือ แกนนำการชุมนุม และประชาชนชุมชนคลองด่าน กลุ่มตัวอย่างได้มาด้วยวิธีการแบบเจาะจง เครื่องมือการวิจัยคือ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลแบบวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) ผลการวิจัยมีดังนี้

ด้านพัฒนาการทางการเมืองภาคประชาชนของชุมชนกลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ พบว่า ริเริ่มมาจากการคัดค้านโครงการบ่อบำบัดน้ำเสียของรัฐบริเวณชายฝั่งทะเลของชุมชนคลองด่าน มีการปักป้ายโลโก้สีแดงเป็นแนวยาวว่าเขต

ราชการห้ามบุกรุก และมีรถบรรทุกดิน หินมาถมทะเลเพื่อเตรียมพื้นที่ทำโรงงานบำบัดน้ำเสีย แต่พื้นที่ชุมชนคลองด่านเป็นพื้นที่การเกษตรด้านการประมงไม่มีโรงงานอุตสาหกรรมทำไมจึงสร้างโรงงานบำบัดน้ำเสีย จึงรวมตัวกันต่อต้านโดยแกนนำการต่อสู้เพื่อปกป้องสิทธิและทรัพยากรของชุมชนจากโครงการบ่อบำบัดน้ำเสีย และมีการรวมตัวกันของชาวบ้านต่อต้านโครงการนี้

ด้านรูปแบบการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชนของชุมชนคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ พบว่า รูปแบบการเคลื่อนไหวจะเป็นการร้องทุกข์เกี่ยวกับโครงการบ่อบำบัดน้ำเสียถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งตรวจสอบกระบวนการใช้อำนาจของรัฐ การประท้วงอำนาจรัฐ การร่วมมือวิพากษ์กับรัฐ

ด้านปัญหา อุปสรรคในการดำเนินรูปแบบการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชนของชุมชนคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ พบว่า มีปัญหาอุปสรรคคือ การเคลื่อนไหวที่ผ่านมาของหลายรัฐบาล มีหลายประเด็นที่รัฐบาลไม่จริงจังในการดำเนินคดีคลองด่าน และมีแนวโน้มใช้ความรุนแรงของฝ่ายรัฐบาลและฝ่ายทุน นอกจากนี้ยังพบปัญหาอุปสรรคจากคนในชุมชนที่ทำตัวนิ่งเฉยกรณีที่ตนเองไม่เดือดร้อน ตลอดจนการขาดจิตสำนึกทางการเมือง และขาดแคลนทุน

บุญชัย คนใจบุญ (2552) วิจัยเรื่อง “*การมีส่วนร่วมทางการเมืองภาคประชาชนระดับท้องถิ่นในเขตเทศบาลตำบลแกดำ อำเภอแกดำ จังหวัดมหาสารคาม*” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับของการมีส่วนร่วมของการเมืองประชาชนระดับท้องถิ่น เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของการเมืองภาคประชาชนระดับท้องถิ่น และเพื่อศึกษาข้อเสนอแนะการมีส่วนร่วมของการเมืองภาคประชาชนระดับท้องถิ่น เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ประชากรที่ใช้ในการวิจัยคือ ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในเขตเทศบาลตำบลแกดำ อำเภอแกดำ จังหวัดมหาสารคาม กลุ่มตัวอย่าง 365 คน เครื่องมือการวิจัยคือแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปในการประมวลผล

ผลการวิจัยมีดังนี้ ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมืองภาคประชาชนระดับท้องถิ่นในเขต เทศบาลตำบลแกดำ อำเภอแกดำ จังหวัดมหาสารคาม พบว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองภาคประชาชนระดับท้องถิ่น ในเขตเทศบาลตำบลแกดำจำนวน 3 ด้าน โดยรวมการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก และจำแนกเป็นรายด้านพบว่า มีส่วนร่วมในระดับมาก

ทุกด้าน โดยเรียงลำดับจากมากไปน้อย คือ ด้านการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ด้านการมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งผู้แทน และด้านการมีส่วนร่วมในตำแหน่งต่าง ๆ

วิเชียร บุราณรักษ์ (2548) วิจัยเรื่อง "*ขบวนการเคลื่อนไหวทาง การเมืองภาคประชาชน ศึกษากรณี: กลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดอุดรธานี*" มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาปัจจัยที่นำไปสู่การเกิดขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชน กรณีกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดอุดรธานี การพัฒนาการ การดำเนินการ การร่วมมือกับขบวนการเครือข่ายพันธมิตร รวมทั้งการปรับตัวกับสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ เพื่อศึกษาแนวทางการเคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชน กรณีอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดอุดรธานี รวมทั้งการตอบโต้จากกลุ่มเป้าหมายและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ และเพื่อวิเคราะห์ถึงปัญหา อุปสรรคของขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดอุดรธานี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ประชากรที่ใช้ศึกษาคือ กลุ่มแกนนำของกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดอุดรธานี กลุ่มสมาชิกกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดอุดรธานี กลุ่มนักวิชาการ ผู้สื่อข่าว/สื่อมวลชน และเจ้าหน้าที่ทางราชการ ได้กลุ่มตัวอย่างมาด้วยการคัดเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต การทำแผนที่ทางสังคมและปฏิทินกิจกรรม การทำแผนที่ทางกายภาพแบบมีโครงสร้าง วิเคราะห์แบบอุปนัย (analytic induction) ผลการวิจัยพบว่า

การก่อเกิดของขบวนการของกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดอุดรธานีได้รับการผลักดันจากองค์กรพัฒนาเอกชน โดยกลุ่มศึกษาปัญหาดินเค็มและการจัดการทรัพยากรแร่ภาคอีสาน ซึ่งนำโดยนาสุวิทย์ กุหลาบวงศ์ ซึ่งเป็นเลขาธิการขององค์กรพัฒนาเอกชนดังกล่าว ได้เข้ามามีส่วนในการให้ความรู้ หาแนวร่วม กับชาวบ้านหมู่ที่ 3 บ้านโนนสมบูรณ์ และหมู่ที่ 4 บ้านอีทุย แล้วนมาสู่การปะชุมชาวบ้านร่วมกันจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดอุดรธานี เพื่อตรวจสอบ คัดค้าน ภาครัฐและภาคเอกชนบรรษัทข้ามชาติหรือทุนโลกาภิวัตน์ที่จะเข้ามาจัดทำโครงการเหมืองแร่โพแทชจังหวัดอุดรธานี

ด้านลักษณะรูปแบบแนวทางการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชน พบว่ามีหลากหลายรูปแบบ คือ กลยุทธ์การยึดพื้นที่ทางการเมือง (the space of Politics) กลยุทธ์

ชุมชนนิยม/วัฒนธรรมชุมชน (community culture) กลยุทธ์การต่อสู้ทางการเมืองเชิงสัญลักษณ์ (symbolic of politics) กลยุทธ์การสื่อสารทางการเมือง (communication of politics) กลยุทธ์การต่อสู้ทางการเมืองปกติ (convention) ในระดับท้องถิ่น กลยุทธ์การต่อสู้เชิงทางกฎหมาย (law) และนโยบาย (policy) ของภาครัฐ กลยุทธการแสวงหาเครือข่ายพันธมิตร (networks)

ด้านปัญหาอุปสรรคของขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชนของกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดอุดรธานี พบว่า ขบวนการยังขาดผู้นำและแกนนำในองค์กรที่มีประสบการณ์ ความรู้ความสามารถเป็นที่ยอมรับของประชาชนโดยทั่วไปอย่างเด่นชัด และเป้าหมายที่ชัดเจนในกระบวนการดำเนินการ ซึ่งแกนนำมักจะทำตามจากคนภายนอกทำให้ชาวบ้านมองว่ามีนัยยะแอบแผงในการเคลื่อนไหวหรือไม่

ข้อสรุปของการเมืองภาคประชาชนว่าด้วยเรื่องที่ดินทำกินจากการศึกษาเอกสารประกอบการวิจัยครั้งนี้พบว่า ยังไม่มีรูปแบบของการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินที่ถูกเขียนขึ้นเป็นชิ้นงานวิจัยหรือผลงานทางวิชาการ ดังนั้นงานวิจัยครั้งนี้จะเป็นผลงานวิจัยชิ้นแรกของการนำเสนอรูปแบบของการเมืองภาคประชาชนว่าด้วยเรื่องที่ดินทำกินขึ้น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับที่ดินทำกิน

ธนเดช เชื้อสุภาพ (2558) วิจัยเรื่องกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการวางแผนและผังตำบลเพื่อแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยชนบทพื้นที่ภาคตะวันออกกรณีศึกษา: การวางผังชีวิตชุมชนของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) มีวัตถุประสงค์การวิจัยคือ (1) เพื่อศึกษาหลักคิด และแนวทางของกระบวนการมีส่วนร่วมในการวางแผนและผังตำบลของประชาชน และท้องที่ท้องถิ่น (2) เพื่อศึกษากระบวนการขั้นตอนบทบาทกลไกการทำงาน และวิวัฒนาการเปลี่ยนแปลงของการมีส่วนร่วมในการวางแผนและผังตำบล ตั้งแต่ก่อนการดำเนินการจนถึงหลังการดำเนินการ (3) เพื่อเปรียบเทียบศักยภาพและข้อจำกัดที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในสาเหตุและปัจจัยของกระบวนการวางแผนและผังตำบล (4) เพื่อนำเสนอแนวทางเชิงนโยบายที่เกี่ยวกับกระบวนการวางแผนและผังตำบล เป็นการวิจัยแบบผสม คือ วิจัยเชิงปริมาณ

และการวิจัยเชิงคุณภาพ ประชากรที่ใช้ศึกษา คือ กลุ่มผู้ร่วมดำเนินโครงการในตำบล กลุ่มประชาชนทั่วไป ในตำบลกลุ่มผู้สนับสนุนการดำเนินการ ในพื้นที่ทั้ง 3 ตำบล เครื่องมือการวิจัยคือ แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา และวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป สถิติที่ใช้คือ สถิติพรรณนา และสถิติอนุมาน คือ ไคสแควร์ ผลการศึกษาพบว่า กระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน ในการวางแผนและผังตำบลนั้นมีความคล้ายกันในช่วงแรกแต่มีความแตกต่างในช่วงการดำเนินการและช่วงท้ายของกระบวนการ ซึ่งการวางแผนและผังตำบล หรือ การวางผังชีวิตชุมชนนั้นเน้นการทำร่วมกันระหว่างชาวบ้านและหน่วยงานระดับท้องถิ่น โดยปัจจัยที่มีผลในการมีส่วนร่วมตามสภาพปัญหาสภาพทางกายภาพ เศรษฐกิจและสังคม รวมไปถึงการสำรวจความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่าง ทั้ง 3 ตำบลพบว่า กระบวนการที่คนในพื้นที่มีส่วนร่วมมากที่สุด คือ การประชาคมชาวบ้านและการสำรวจข้อมูลในช่วงเริ่มต้นซึ่งผลจากการศึกษานี้สามารถนำไปขยายผลสู่การวางแผนพัฒนาและการทำผังตำบลในพื้นที่ต่าง ๆ โดยจะเป็นแนวทางให้ภาคประชาชนและท้องถิ่นนำ ไปปฏิบัติและอาจเป็นแนวทางเชิงนโยบายที่กระจายอำนาจ และการตัดสินใจสู่ชุมชนท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรของตำบลต่อไป

จงจิตร ปิ่นแก้ว (2552) วิจัยเรื่อง การใช้ประโยชน์ในที่ดินทำกินที่ได้รับการจัดสรรจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรในตำบลแม่หอพระ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคุณลักษณะของเกษตรกรที่ได้รับการจัดสรรจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม เพื่อศึกษาลักษณะและรูปแบบการใช้ประโยชน์ในที่ดินทำกินที่ได้รับการจัดสรรจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม และเพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการใช้ประโยชน์ในที่ดินทำกิน ที่ได้รับการจัดสรรจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดิน เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ เกษตรกรที่ได้รับการจัดสรรจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรในตำบลแม่หอพระ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ เครื่องมือการวิจัยคือ แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัย สถิติที่ใช้คือ สถิติพรรณนา ผลการศึกษา พบว่า ผู้ให้ข้อมูลเกือบสามในสี่มีสภาพเป็นหัวหน้าครอบครัว และใช้แรงงานในครอบครัวเป็นหลักในการทำเกษตร มีรายได้ภาคเกษตรกรรมเฉลี่ย 23,734.59 บาทต่อปี และถือครองที่ดิน

ส.ป.ก. มีจำนวนพื้นที่ครอบครองเฉลี่ย 6.56 ไร่ และผู้ให้ข้อมูลทั้งหมดใช้เงินทุนตนเองในการทำเกษตร ส่วนลักษณะและรูปแบบการใช้ประโยชน์ในที่ดินทำกินที่ได้รับการจัดสรรจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม พบว่า ผู้ให้ข้อมูลเกือบสามในสี่ใช้ประโยชน์ในที่ดินของ ส.ป.ก. 4-01 ด้วยตนเอง โดยประกอบ กิจกรรมทางการเกษตรในที่ดินที่ได้รับจาก ส.ป.ก. เพียงกิจกรรมเดียว โดยปลูกพืชอย่างเดียว รองลงมาคือปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ และทำการเลี้ยงสัตว์เพียงอย่างเดียว ส่วนปัญหา และอุปสรรคในการใช้ประโยชน์ในที่ดินทำกินที่ได้รับการจัดสรรจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดิน พบว่า มีปัญหาสภาพพื้นที่ดินปนกับหินบางส่วน บางส่วน เป็นพื้นที่ลาดชันทำให้เป็นอุปสรรคในการทำเกษตร และอยู่ไกลแหล่งน้ำ น้ำไม่เพียงพอต่อการทำเกษตรต้องอาศัยน้ำจากธรรมชาติเพียงอย่างเดียว และสำนักงานการปฏิรูปที่ดิน ควรประสานกับกรมพัฒนาที่ดินในการเข้ามาช่วยเหลือปรับปรุงสภาพดินให้สามารถใช้ประโยชน์จากที่ดิน ตลอดจนควรมีการฝึกอบรมความรู้เกี่ยวกับการทำการเกษตรให้กับเกษตรกร

นริศร ทองธิราช (2550) ศึกษาเรื่อง "*นโยบายของรัฐกับปัญหาที่ดินของเกษตรกร: กรณีศึกษา การแก้ไขปัญหาเกษตรกรที่จังหวัดสกลนคร*" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์นโยบายของรัฐบาลเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาที่ดินของเกษตรกร โดยเน้นนโยบายการแก้ไขปัญหาของเกษตรกรในสมัยรัฐบาล พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปัญหา และอุปสรรคที่เกิดจากกฎ ระเบียบ และแนวปฏิบัติของทางราชการเกี่ยวกับเรื่องปัญหาที่ดินของเกษตรกร และเพื่อศึกษาวิเคราะห์แนวทางแก้ไขปัญหาที่ดินของเกษตรกรในประเทศไทยตามแนวนโยบายการแก้ไขปัญหาของรัฐบาล เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ประชากรที่ใช้ศึกษาคือ เกษตรกรในอำเภอพรรณานิคม อำเภอกุดบาก อำเภอภูพาน และอำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกุลนคร กลุ่มตัวอย่างได้มาด้วยวิธีการกำหนดกลุ่มตัวอย่างของ krejcie and Morgan จำนวน 2,000 คน เครื่องมือการวิจัยคือแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรม SPSS for Windows สถิติที่ใช้คือ ค่าร้อยละกับค่าเฉลี่ย ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาเกี่ยวกับที่ดินทำกินของเกษตร คือ

1. ปัญหาการใช้กรรมสิทธิ์ที่ดิน ที่ราษฎรได้ขออยู่อาศัยและทำกินในเขตพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ เขตอุทยานแห่งชาติ และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ที่สาธารณะประโยชน์ ที่ราชพัสดุ และเขตที่ดินในพื้นที่ที่ประกาศเขตปฏิรูปที่ดินเพียงพื้นที่บางส่วน

2. ปัญหาการขาดแคลนน้ำที่ใช้ในการเกษตรกรรม พื้นที่ สปก. ที่จัดสรรให้เกษตรกร โดยเฉพาะในเขตอำเภอกุดบาก ภูพาน และอากาศอำนวย ส่วนใหญ่จะมีปัญหาการขาดแคลนน้ำในการเพาะปลูก

3. ปัญหาที่ดินถูกทอดทิ้งให้รกร้างว่างเปล่า ไม่ถูกใช้ประโยชน์หรือใช้ไม่ถูกประเภทไม่มีประสิทธิภาพ ไม่สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ ทำให้ที่ดินที่เป็นทรัพย์สินของชาติจำนวนมาก เป็นทรัพย์สินที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ (non-performing asset) หรือก่อให้เกิดรายได้เพียงเล็กน้อยไม่คุ้มค่า

4. ปัญหาเกษตรกรผู้ไม่มีสิทธิ์โดยชอบด้วยกฎหมายในที่ดิน ที่ครอบครองทำประโยชน์ เกษตรกรส่วนใหญ่ครอบครองทำประโยชน์จากที่ดิน มาเป็นเวลานาน แต่ยังไม่ได้รับเอกสารสิทธิ์ หรือรับรองสิทธิในที่ดิน

แนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าว มีดังนี้

1. ที่ดินที่ สปก. ประกาศพระราชกฤษฎีกา ให้ สปก. ยกเลิกประกาศพระราชกฤษฎีกา และให้กรมที่ดินดำเนินการออกโฉนด หรือ นส.3 ตามประมวลกฎหมายที่ดินและพระราชบัญญัติให้ใช้กฎหมายที่ดิน ปี พ.ศ. 2497 ส่วน

2. ที่ดินที่ สปก. ได้รับมอบมากจากกรมป่าไม้ ที่ประกาศครอบคลุมที่อยู่อาศัยชุมชน หมู่บ้าน ตำบล ที่มีสาธารณูปโภคของรัฐ ให้ สปก. กันออกจากเขต สปก. แล้วเสนอให้คณะรัฐมนตรีหรือออกกฎกระทรวงถอนสภาพพื้นที่ป่าสงวนให้ที่ดินดังกล่าวเป็นที่ดินรกร้างว่างเปล่า ทำให้ที่ดินชุมชน หรือหมู่บ้านนั้นถือเป็นที่ดินรกร้างว่างเปล่าตามประมวลกฎหมายที่ดิน ผู้ครอบครองทำประโยชน์ (อยู่อาศัย) ใช้หลักเกณฑ์ ระเบียบประมวลกฎหมายที่ดิน ปี พ.ศ. 2497 ออกสิทธิในที่ดินที่อยู่อาศัยในราษฎร

3. ปัญหาที่ดินถูกทอดทิ้งให้รกร้างว่างเปล่า ไม่ถูกใช้ประโยชน์ หรือใช้ไม่ถูกประเภท ไม่สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ และปัญหาการที่เกษตรกรผู้ไม่มีสิทธิโดยชอบด้วยกฎหมายในที่ดินที่ครอบครองทำประโยชน์ ตลอดจนที่สาธารณะประโยชน์ที่เกษตรกรใช้ร่วมกันในส่วนที่เป็นพื้นที่ที่ราษฎรเข้าไปทำกินเป็นที่อยู่อาศัยมานาน และยอมรับสิทธิซึ่งกันและกัน ไม่มีการพิพาทระหว่างที่ครอบครองทำประโยชน์ด้วยกัน ให้เพิกถอน

ที่สาธารณะประโยชน์แปลงนั้น แล้วให้ใช้หลักเกณฑ์ ระเบียบประมวลกฎหมายที่ดิน สอบสวนสิทธิและออกเอกสารสิทธิ์ให้ราษฎรที่ครอบครองทำกินในพื้นที่แปลงนั้นได้

นเรศ ธำรงทิพยคุณ (2548) วิจัยเรื่อง "*การแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินตามมติคณะรัฐมนตรีกับผลทางการเมืองที่เกิดขึ้นตามมา: กรณีศึกษาอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย จังหวัดเชียงใหม่*" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาที่ดินทำกินของราษฎรในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ก่อน และหลังการแก้ไขปัญหาตามมติคณะรัฐมนตรี เพื่อศึกษาวิธีการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของราษฎรในแง่การเมืองในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ตามมติคณะรัฐมนตรี และเพื่อศึกษาผลของการแก้ไขปัญหาในทางกาเมืองและผลทางการเมืองที่เกิดขึ้นตามมาจากการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของราษฎรในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ตามคณะรัฐมนตรี เป็นการวิจัยแบบผสม (mixed methods) คือ วิจัยเชิงปริมาณกับวิจัยเชิงคุณภาพ ประชากรที่ใช้ศึกษา คือ เจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีหน้าที่รับผิดชอบนำนโยบายตามมติคณะรัฐมนตรีไปปฏิบัติ และประชาชนในป่าไม้เขตพื้นที่อนุรักษ์ กลุ่มตัวอย่างของวิจัยคุณภาพได้มาแบบเจาะจง กลุ่มตัวอย่างของการวิจัยเชิงปริมาณ ได้ด้วยการสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ เครื่องมือวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ และแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (content analysis) วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยการวิเคราะห์เชิงสถิติ คือ วิเคราะห์ตัวแปรเดี่ยว วิเคราะห์ตัวแปรคู่ และวิเคราะห์ดัชนีความคิดเห็น ผลการศึกษาพบว่า

ก่อนแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินตามมติคณะรัฐมนตรี ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีปัญหาการเรียกร้องสิทธิทำกิน หลังการแก้ไขปัญหาตามมติคณะรัฐมนตรีมีปัญหาเกี่ยวกับที่ดินทำกินในเรื่องต่าง ๆ ลดลง โดยเฉพาะปัญหาการบุกรุกเพิ่มเติมมีแนวโน้มลดลงมากกว่าก่อนการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินตามมติคณะรัฐมนตรี

วิธีการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกิน ได้แก่ ราษฎรเข้าไปมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินโดยการรับรู้ข่าวสารการแก้ไขปัญหาเป็นลำดับแรก และราษฎรเข้าไปมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินในชุมชนในระดับผสมผสานวิธีที่รัฐกำหนดร่วมกับวิธีการที่ประชาชนเสนอเป็นอันกับแรก และราษฎรส่วนใหญ่เห็นด้วยว่าการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินประสบความสำเร็จโดยมีผลทำให้ประชาชนตื่นตัวทางการเมืองเพิ่มมากยิ่งขึ้น

วัฒนา ยั่งยืน (2548) วิจัยเรื่อง "*ปัญหาอุปสรรคในการจัดที่ดินทำกินให้กับประชาชนที่ดินสาธารณประโยชน์ของบ้านดงหนองอีดอกตำบลหัวนาอำเภอเดิมบางนางบวชจังหวัดสุพรรณบุรี*" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงความเป็นมาและรูปแบบนโยบายการบริหารจัดการที่สาธารณประโยชน์ในการจัดการที่ดินทำกินของรัฐบาล และเพื่อทราบปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ไขปัญหา การนำนโยบายการบริหารจัดการที่สาธารณประโยชน์ในการจัดการที่ดินทำกิน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ประชากรผู้ให้ข้อมูลสำคัญคือ ข้าราชการผู้มีหน้าที่รับนโยบายมาปฏิบัติประจำที่ว่าการอำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี ผู้ปกครองท้องถิ่นและผู้ดูแลท้องที่ ประชาชนผู้ได้รับประโยชน์ที่อยู่ในเขตพื้นที่บ้านดงหนองอีดอก ตำบลหัวนา อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี เครื่องมือการวิจัย คือแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่านโยบายการจัดที่ดินทำกินให้กับประชาชนทำให้ประชาชนได้รับประโยชน์โดยตรงสำหรับผู้ที่ไม่มีที่ดินทำกินได้รับการรับรองสิทธิ์ในการจัดที่ดินทำกิน ส่วนปัญหาอุปสรรคในการนำนโยบายการจัดที่ดินทำกินนั้นพบว่าทั้งภาครัฐและประชาชนยังขาดความร่วมมือความไม่ชัดเจนของหน่วยงานที่รับผิดชอบการบริหารงานบุคลากรยังไม่มีคุณภาพเจ้าหน้าที่/ประชาชนมีเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการนโยบายทางด้านการกำหนดสิทธิ์ในการครอบครองที่ดินและแนวทางของการริหารจัดสรรที่ดินในการแบ่งเขตการครอบครองที่ดินแบบชัดเจนส่วนงบประมาณยังไม่เพียงพอในการจัดสรรที่ดินทำกินการนำนโยบายมาปฏิบัติยังมีปัญหาทางด้านการบริหาร โครงการการจัดสรรที่ดินทำกินรูปแบบการจัดสรรที่ดินทำกินและรูปแบบในการบริหารจัดการของเจ้าหน้าที่ของรัฐ

บุญชัย สมใจ (2547) วิจัยเรื่อง "*แนวทางการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่สาธารณะประโยชน์ศึกษากรณีที่สงวนเลี้ยงสัตว์กมลาแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินสาธารณประโยชน์*" มีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อศึกษาสภาพปัญหาการบุกรุกที่ดินสาธารณประโยชน์ ศึกษากรณี ที่สงวนเลี้ยงสัตว์กลาง หมู่ที่ 3 ตำบลกมลา อำเภอกระทู้ จังหวัดภูเก็ต เพื่อศึกษาความต้องการของประชาชนเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินสาธารณประโยชน์ศึกษากรณี ที่สงวนเลี้ยงสัตว์กลางหมู่ที่ 3 ตำบลกมลา อำเภอกระทู้ จังหวัดภูเก็ต และเพื่อศึกษาแนวทางแก้ไขปัญหาของภาครัฐเกี่ยวกับการจัดการปัญหาการบุกรุกที่ดิน

สาธารณประโยชน์ ศึกษากรณี ที่สงวนเลี้ยงสัตว์กลางหมู่ที่ 3 ตำบลกมลา อำเภอกระทู้ จังหวัดภูเก็ต เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ นายอำเภอ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายกองค์การบริหารส่วนตำบลกมลา และเจ้าหน้าที่บริหารงานที่ดิน และผู้บุกรุกที่สาธารณะประโยชน์ เครื่องการวิจัยคือแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) ผลการวิจัยพบว่าผู้ปกครองที่ดินสาธารณะประโยชน์ส่วนใหญ่เป็นคนในพื้นที่กมลาโดยกำเนิดเป็นการครอบครองต่อเนื่องมานานกว่า 60 ปีแล้วมีการสร้างบ้านพักอาศัยหรือสร้างบ้านหรือบังกะโลสำหรับเช่าผู้ครอบครองบางรายก็เป็นคนต่างพื้นที่แต่มีเพียงส่วนน้อยมาซื้อที่ดินเพื่อทำธุรกิจต้องการให้ทางราชการออกเอกสารแสดงกรรมสิทธิ์ในที่ดินให้แก่ผู้ที่ครองครองจึงได้มีการคัดค้านการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง (น.ส.ล.) มาโดยตลอดเมื่อรัฐบาลได้มีนโยบายการแก้ไขปัญหาสังคมและความยากจนเชิงบูรณาการกรมที่ดินได้จัดทำแผนปฏิบัติการบริหารการจัดการที่ดินของรัฐกรณีมีการบุกรุกที่ดินสาธารณะประโยชน์เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนโดยนำที่ดินที่มีการครอบครองอยู่มาให้เช่าโดยเสียค่าตอบแทนให้แก่รัฐตามประมวลกฎหมายที่ดินหากสามารถดำเนินการได้ตามนโยบายดังกล่าวก็สามารถแก้ไขปัญหาการคัดค้านการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงได้

วัฒนา มัญชุนากร (2546) วิจัยเรื่อง “*ปัญหาในการออกเอกสารสิทธิที่ดินตามพระราชบัญญัติจัดที่ดินเพื่อการครองชีพ พ.ศ. 2511 ของนิคมสหกรณ์ชะแวะหมู่บ้านแหลมฉบังจังหวัดชลบุรี*” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาในการออกเอกสารสิทธิที่ดินในด้านเกี่ยวกับพระราชบัญญัติจัดที่ดินเพื่อการครองชีพ พ.ศ. 2511 ในด้านการครอบครองสิทธิและในด้านการรังวัดและระบบแผนที่ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคือ ผู้บริหารกรมส่งเสริมสหกรณ์ เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติ เครื่องมือการวิจัยคือแบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก วิเคราะห์ข้อมูลแบบเรียงลำดับที่เป็นเนื้อหา และวิเคราะห์เชิงพรรณนาเรียงข้อความตามลำดับของเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาการออกเอกสารสิทธิตามพระราชบัญญัติจัดที่ดินเพื่อการครองชีพ พ.ศ. 2511 ประกอบด้วยปัญหาทางคุณสมบัติของสมาชิกสหกรณ์นิคมการครอบครองสิทธิพื้นที่ทำกินของสมาชิกมากกว่าที่ทางราชการกำหนดปัญหาการให้สิทธิและผู้สืบทอดสิทธิปัญหาขั้นตอนการออกหนังสืออนุญาตเข้าทำประโยชน์ในที่ดินมีขั้นตอนล่าช้าและขาดการประสานงาน

ระหว่างองค์กรที่เกี่ยวข้องขาดการชำระเงินค่าช่วยทันรัฐบาลการจำนองและค้ำประกัน โดยการแปลงสินทรัพย์เป็นทุนตามนโยบายรัฐบาลยังไม่ชัดเจนรัดกุมกฎระเบียบปฏิบัติให้เจ้าหน้าที่ตัดสินใจปัญหาขั้นตอนการประมวลเรื่องเพื่อขออนุญาตให้เสร็จภายใน 1-7 วันไม่สามารถปฏิบัติได้เพราะขาดบุคลากรเครื่องมือเทคโนโลยีงบประมาณ และมีขั้นตอนปฏิบัติมากปัญหาการครอบครองสิทธิสมาชิกได้ครอบครองที่ดินเกินกว่า 50 ไร่โดยอ้างว่าเข้ามาอยู่ก่อนแล้ว และต้องใช้พื้นที่มากปัญหาผู้ที่ได้รับสิทธิการครอบครองไม่ได้เป็นเกษตรกรปัญหาที่สมาชิกมีบ้านพักอยู่นอกนิคม มีการซื้อขายเปลี่ยนมือกรณีพิพาทการจัดที่ดินทับซ้อนกันและกันหรือกับหน่วยงานอื่นการบุกรุกที่สงวนหวงห้ามของนิคมสหกรณ์ให้บุคคลอื่นสวมสิทธิแทนการไม่ปฏิบัติตามระเบียบของทางราชการและสหกรณ์นิคมและปัญหาอิทธิพลท้องถิ่นปัญหาด้านการรังวัดและระบบแผนที่ประกอบไปด้วยบุคลากรขาดความชำนาญเครื่องมืออุปกรณ์ไม่ทันสมัยขาดแคลนระวางแผนที่ดินไม่เป็นปัจจุบัน และไม่เป็นสากลรูปแผนที่มีความคลาดเคลื่อนขาดการมีส่วนร่วมของสมาชิกนิคมสหกรณ์ในการสำรวจรังวัดระบบฐานข้อมูลสารสนเทศไม่ดีพอ และขาดการประสานงานระหว่างองค์กร

สมพร นิติกิจโกศล (2546) วิจัยเรื่อง “*ปัญหาและอุปสรรคในการจัดกรรมสิทธิ์ที่ดินเพื่อการชลประทานโครงการคลองสียัดจังหวัดฉะเชิงเทรา*” มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานเกี่ยวกับการจัดกรรมสิทธิ์ที่ดินเพื่อการชลประทานของโครงการคลองสียัด จังหวัดฉะเชิงเทรา และศึกษาความพึงพอใจของราษฎรเจ้าของที่ดินที่มีต่อการดำเนินงานจัดกรรมสิทธิ์ที่ดิน เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพ ประชากรที่ใช้ศึกษาคือราษฎรเจ้าของที่ดิน และทรัพย์สินที่ถูกเขตชลประทานโครงการคลองสียัด และเจ้าหน้าที่ในฝ่ายจัดหาที่ดิน 9 สำนักชลประทานที่ 9 จังหวัดชลบุรี เครื่องมือการวิจัยคือแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ผลการวิจัยพบว่าปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานเกี่ยวกับการจัดกรรมสิทธิ์ที่ดินเพื่อการชลประทานโครงการคลองสียัดในความเห็นของราษฎรเจ้าของที่ดินที่เข้าร่วมให้ข้อมูลโดยภาพรวมเห็นว่าเป็นปัญหาน้อยมาก และเมื่อพิจารณาในแต่ละประเด็นพบว่าประเด็นที่หนึ่งในด้านการบริหารและการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่เป็นปัญหาน้อยมากประเด็นที่สองในด้านการให้บริการของเจ้าหน้าที่เป็น

ปัญหาน้อยมากราษฎรมีความคาดหวัง และความต้องการที่จะได้รับคำชี้แจงจากเจ้าหน้าที่ในเรื่องขั้นตอนของการดำเนินการอย่างชัดเจนรวมถึงการได้รับค่าตอบแทนที่เป็นธรรม และรวดเร็วการได้รับความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องและการได้รับความสนใจและเอาใจใส่อย่างดี

วีรยุทธ แย้มศรี (2545) วิจัยเรื่อง "*กระบวนการทางสังคมและการเมืองในการเรียกร้องที่ดินทำกินของชุมชนชนบทภาคเหนือ*" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภูมิหลังทางสังคม และทางการเมืองของชุมชน ที่รวมตัวเรียกร้องที่ดินทำกินของชาวบ้านตำบลศรีเตี้ย อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน เพื่อศึกษากระบวนการทางสังคมและทางการเมืองที่ชาวบ้านใช้ในการเรียกร้องที่ดินทำกินของตำบลศรีเตี้ย อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ประชากรที่ใช้ในการวิจัยคือ ผู้สูงอายุ วันผู้ใหญ่ วัยรุ่นที่มีฐานดีปานกลาง และต่ำ เครื่องมือการวิจัยคือ ตัวผู้วิจัยที่เข้าไปอาศัยอยู่ในพื้นที่วิจัย และแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลแบบเชื่อมโยง ผลการวิจัยพบว่า ภูมิหลังทางสังคมและทางการเมืองของชาวบ้านรวมตัวเรียกร้องที่ดินทำกินของกลุ่มเรียกร้องที่ดินทำกินเริ่มจากผู้นำกลุ่มชาวบ้าน 5-7 คน ซึ่งเคยผ่านการบวชกับพระอาจารย์อันเป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้านได้ประชุมปรึกษาหารือกัน เพื่อหาแนวทางการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการถือครองที่ดิน และการใช้ประโยชน์ที่ดินทำกินบริเวณพื้นที่ป่าสาธารณะประโยชน์ของหมู่บ้านตามแผนที่ของทางราชการระบุเป็นบริเวณทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์

กระบวนการทางสังคม และการเมืองของกลุ่มชาวบ้านที่ใช้ในการเรียกร้องที่ดินทำกิน มีลักษณะของการใช้เครือข่ายทางสังคมภายในชุมชนก่อน ต่อมาภายหลังจึงใช้ขยายเครือข่ายออกไปนอกชุมชน มีกระบวนการเรียนรู้ และกระบวนการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวกับการจัดการที่ดินของประชาชนแบบมีส่วนร่วมของประชาชนสำหรับภูมิหลังทางสังคม และการเมืองของกลุ่มชาวบ้านเรียกร้องที่ดินทำกินนั้น ชาวบ้านได้เลือกใช้วิธีการประท้วงเรียกร้องที่ดินทำกินต่อรัฐบาลทุกสมัย ซึ่งนับว่าเป็นวิธีการที่ท้าทายอำนาจรัฐซึ่งเป็นวิธีการที่ให้สำเร็จมากที่สุดในการจัดการปัญหาที่ดินทำกินของชาวบ้าน การจัดชุมนุมประท้วงในการเรียกร้องที่ดินทำกินอย่างเป็นกระบวนการและในกระบวนการชุมนุมประท้วงในการเรียกร้องที่ดินทำกินในครั้งนี้ พบว่ามีการเรียนรู้ตามแนวคิดสิทธิชุมชน เครือข่ายทางสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง แนวคิดการเรียนรู้และ

กระบวนการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารในทุกขั้นตอนของกระบวนการ กล่าวคือในการตัดสินใจในแต่ละขั้นตอน ชาวบ้านได้พิจารณาว่าใครในชุมชนมีความรู้และศักยภาพเพียงพอ การกำหนดทางเลือกในการมีการประชุมเพื่อกำหนดทางเลือกนั้น ชาวบ้านมีการระดมสมองในหมู่บ้าน โดยใช้การเรียนรู้จากประสบการณ์ของแต่ละคนเข้าช่วยในการพิจารณา เมื่อกำหนดทางเลือกแล้ว ก็มีการเลือกทางเลือกในแต่ละขั้นตอนชาวบ้านได้ขอคำแนะนำจากผู้อาวุโส พระ และเจ้าหน้าที่จากองค์กรพัฒนาเอกชน

อุดม บุญเรือง (2545) วิจัยเรื่อง "*ปัญหาในการเวนคืนที่ดินในทางปฏิบัติศึกษากรณีหมู่บ้านแหลมฉบัง จังหวัดชลบุรี*" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงปัญหาในการนำนโยบายเวนคืนที่ดินไปปฏิบัติและเพื่อนำเสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหาในการดำเนินการเวนคืนที่ดินหมู่บ้านแหลมฉบัง จังหวัดชลบุรี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ กลุ่มเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เป็นผู้มีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบโครงการการเวนคืนที่ดินหมู่บ้านแหลมฉบัง จังหวัดชลบุรี และกลุ่มชาวบ้านที่ยังอาศัยอยู่ในหมู่บ้านแหลมฉบัง เครื่องมือการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis)ผลการวิจัยพบว่าการจัดทำโครงการของรัฐนั้นรับรู้กันเฉพาะรัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับโครงการเท่านั้นราษฎรที่มีผลกระทบจากโครงการของรัฐรับรู้เมื่อรัฐได้ริเริ่มดำเนินโครงการไปแล้วเป็นผลให้เกิดความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลกับประชาชนในพื้นที่อย่างรุนแรงเกิดการต่อต้านโครงการของรัฐจากราษฎรที่ได้รับผลกระทบปัญหาการขัดแย้งระหว่างรัฐกับประชาชนรัฐไม่สามารถใช้กฎหมายเข้าดำเนินการได้เพราะเป็นปัญหามวลชนแนวทางการแก้ไขในการดำเนินโครงการของรัฐการให้ความช่วยเหลือราษฎรที่มีผลกระทบจากโครงการเป็นอันดับแรกเพราะถ้ามีความขัดแย้งเกิดขึ้นรัฐไม่ควรที่จะดำเนินการโครงการควบคู่กับการแก้ปัญหาเพราะเป็นการเพิ่มปัญหาขึ้นมาอีกเป็นผลให้การดำเนินงานของรัฐไม่บรรลุวัตถุประสงค์

ประชา สุทธิวรา (2544) วิจัยเรื่อง "*แนวทางการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินสาธารณประโยชน์และที่ดินของรัฐ ศึกษาเฉพาะกรณี พื้นที่เขตประเวศ กรุงเทพมหานคร*" มีวัตถุประสงค์เพื่อหาแนวทางการป้องกันการบุกรุกที่ดินอันเป็นสาธารณะสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ประโยชน์ร่วมกันเป็นที่ดินที่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ กลุ่มเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบ

ที่สาธารณประโยชน์ ได้แก่ ผู้อำนวยการเขต หัวหน้าฝ่ายและเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องกับที่สาธารณประโยชน์ และกลุ่มตัวแทนชุมชนที่อาศัยอยู่ในที่ดินของกรุงเทพมหานครและที่ดินของกระทรวงมหาดไทย เครื่องมือการวิจัยคือแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) ผลการวิจัยพบว่า มีผู้บุกรุกที่ดินของรัฐมีประชากรสร้างอาคารที่อยู่อาศัยประมาณ 500 กว่าหลังคาเรือนมีประชากรประมาณ 1,000 กว่าคนครั้งแรกได้เข้ามาอาศัยอยู่กับญาติพี่น้องและมาหางานทำ และได้ขยับขยายโดยการแนะนำของเจ้าหน้าที่ของรัฐบางคนโดยหลอกขายและได้เงินค่ามัดจำบางส่วนและจัดเป็นสัดส่วนภายหลังรู้ว่าเป็นที่ดินของรัฐ และได้มีหน่วยงานของมูลนิธิต่าง ๆ เข้ามาช่วยเหลือในการจัดทำน้ำประปาและไฟฟ้าเข้ามาในชุมชน

พงศา ศุภจริยาวัตร (2540) วิจัยเรื่อง "*ปัญหาที่ดินทำกินบ้านหนองโนกับบ้านหนองอีดำ ตำบลหนองโน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม*" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาการถือครองที่ดินทำกินบ้านหนองโนกับบ้านหนองอีดำ ตำบลหนองโน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม และเพื่อศึกษาการแก้ไขปัญหาของรัฐ และผลกระทบที่เกิดขึ้น เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ ประชากรที่ใช้ในการวิจัยคือ ประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากที่สาธารณะประโยชน์หนองโน บ้านหนองโนหมู่ที่ 1 และหมู่ 5 และบ้านหนองอีดำ หมู่ 8 ตำบลหนองอีโนกลุ่มตัวอย่างคือ หัวหน้าครอบครัวหรือผู้แทนในหมู่บ้านดังกล่าว และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในการแก้ไขปัญหาที่สาธารณะประโยชน์หนองอีโน เครื่องมือการวิจัยคือแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และแบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนา และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติวิเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่า การประกาศเขตที่สาธารณะทับที่ดินทำกินของชาวบ้านโดยชาวบ้านทำกินอยู่ก่อนเป็นเวลานาน โดยไม่มีผู้ใดคัดค้านหรือแย้ง ทำให้ราษฎรผู้บุกรุกคิดว่าตนเองเป็นเจ้าของที่ดินโดยชอบด้วยกฎหมาย เมื่อทางรัฐดำเนินการรังวัดปักแนวเขตจึงเกิดปัญหาที่สาธารณะทับที่ดินทำกินของชาวบ้านทำให้เกิดการร้องเรียน การต่อต้านเกิดขึ้น

การแก้ไขปัญหาของรัฐมีการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน และปัญหาที่เกิดจากภายนอกหมู่บ้าน โดยผู้มีหน้าที่โดยตรงในการแก้ไขปัญหา คือ ข้าราชการระดับอำเภอ ผู้นำหมู่บ้านผู้ทรงคุณวุฒิประจำหมู่บ้าน ร่วมชี้แจงให้ชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบ

จากที่สาธารณะประโยชน์หนองโนให้ทราบข้อเท็จจริง และปัญหาการร้องเรียนให้ใช้แนวทางการแก้ไขปัญหาที่กระทรวงมหาดไทยกำหนดไว้ เพื่อยุติปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น โดยการมุ่งเน้นที่เป็นปัญหาจริงที่เกิดขึ้น ซึ่งจะทำให้ปัญหาต่าง ๆ ยุติโดยเร็ว

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับที่ดินทำกินที่นำเสนอมาข้างต้นส่วนใหญ่จะสะท้อนปัญหาในพื้นที่วิจัยและนำเสนอข้อมูลทั่วไปของประชากรหรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ใช้ศึกษา และสะท้อนวิธีการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินที่เป็นนามธรรม มีเพียงผลงานวิจัย 2 ชิ้น ที่มีกระบวนการแก้ไขปัญหาที่ดินทำดินที่ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการแก้ไขร่วมกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ คือ ผลงานวิจัยของวีรยุทธ แย้มศรี (2545) และนเรศ ธำรงทิพยคุณ (2548) แต่ไม่พบการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินในรูปแบบการเมืองภาคประชาชน ดังนั้น งานวิจัยของดุษฎีนิพนธ์เรื่องนี้จะเป็นผลงานวิจัยชิ้นแรกที่จะนำเสนอรูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินที่เป็นรูปธรรม

กรอบแนวคิดของการวิจัย

ผู้วิจัยจะนำเสนอกรอบแนวความคิดการวิจัย แบบรูปแบบผสมกับแบบบรรยาย เพื่อแสดงให้เห็นตัวแปรที่ศึกษา และรายละเอียดของตัวแปรที่ศึกษาเกี่ยวกับความสำเร็จหรือไม่สำเร็จของรูปแบบการเมืองภาคประชาชนว่าด้วยเรื่องที่ดินทำกิน ซึ่งจะทำการศึกษาเปรียบเทียบกันตามประเด็นต่าง ๆ ในภาพกรอบการวิเคราะห์และตารางแสดงรายละเอียดต่อไปนี้

ภาพ 24 กรอบการวิเคราะห์

ตาราง 4

ตัวแปรที่ศึกษาและรายละเอียดของตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรที่ศึกษา	รายละเอียดของตัวแปรที่ศึกษา
1. การร้องทุกข์	1.1 วิธีการร้องทุกข์
	1.2 จำนวนครั้งในการร้องทุกข์
	1.3 จำนวนผู้ร้องทุกข์
2. การตรวจสอบอำนาจรัฐ	2.1 วิธีการตรวจสอบอำนาจรัฐ
	2.2 ความถี่ในการตรวจสอบ
3. การประท้วง	3.1 วิธีการประท้วง
	3.2 จำนวนครั้งในการประท้วง
	3.3 จำนวนผู้ร่วมประท้วง
	3.4 ระยะเวลาในการประท้วง
	3.5 ความรุนแรงในการประท้วง
4. การร่วมมือแก้วิกฤต	4.1 วิธีการร่วมมือแก้วิกฤต
	4.2 จำนวนการร่วมมือกันแก้วิกฤต
	4.3 ภาคส่วนที่ร่วมแก้วิกฤต
5. อารยะขัดขืน	5.1 วิธีการอารยะขัดขืน
6. การสานเสวนา	6.1 วิธีการสานเสวนา
	6.2 ภาคส่วนที่ร่วมสานเสวนา
7. ความสามารถในการเจรจาต่อรอง	7.1 องค์ประกอบในการเจรจาต่อรอง
	7.2 วิธีการเจรจาต่อรอ

บทที่ 3
วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการเมืองภาคประชาชนว่าด้วยเรื่องที่ดินกิน” ผู้วิจัยออกแบบวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

วิธีการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ประเภทกรณีศึกษา (case studies) (งามพิศ สัตย์สงวน, 2558; จุมพล หนิมพานิช, 2550; รวีวรรณ ชินะตระกูล, 2544; สุภางค์ จันทวานิช, 2548; Denzin & Yvonna, 2000) จำนวน 2 กรณีศึกษา ผู้วิจัยได้พื้นที่การวิจัยมาด้วยวิธีเป็นไปตามเกณฑ์ผสมกับการเลือกแบบเจาะจงตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษาและตามวิจารณญาณของผู้วิจัยที่ต้องคำนึงถึงบริบทของสภาพแวดล้อมและลักษณะของกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่วิจัย โดยเกณฑ์ของการได้มาซึ่งพื้นที่วิจัยมีดังนี้

1. พื้นที่วิจัยเป็นพื้นที่ที่มีความขัดแย้งเกี่ยวกับปัญหาที่ดินทำกินระหว่างชาวบ้านในพื้นที่วิจัยกับรัฐ หรือชาวบ้านกับชาวบ้านหรือนายทุน

2. พื้นที่วิจัย ต้องมีขบวนการเคลื่อนไหวต่อสู้ของประชาชนในพื้นที่นั้นเพื่อการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกิน

3. พื้นที่การวิจัย กรณีศึกษาเปรียบเทียบความสำเร็จหรือไม่สำเร็จของรูปแบบการเมืองภาคประชาชนว่าด้วยเรื่องที่ดินทำกิน จะทำการศึกษาพื้นที่ที่อยู่ในบริบทสภาพแวดล้อม และลักษณะของกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน

4. ศึกษารูปแบบการเมืองภาคประชาชนว่าด้วยเรื่องที่ดินทำกินที่ประสบความสำเร็จ 1 พื้นที่ และศึกษารูปแบบการเมืองภาคประชาชนว่าด้วยเรื่องที่ดินทำกินที่ไม่ประสบความสำเร็จ 1 พื้นที่

โดยพื้นที่วิจัยทั้ง 2 พื้นที่ตามเกณฑ์ข้างต้นปัจจุบันเป็นพื้นที่ที่อยู่ในพื้นที่วิกฤตรุนแรงสูงสุดระดับประเทศของการบุกรุกทำลายป่าเพื่อใช้ที่ดินทำกิน (กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร และกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2557) ซึ่งพื้นที่วิกฤตรุนแรงสูงสุดลำดับที่ 1 ของประเทศไทย คือ จังหวัดเพชรบูรณ์ และพื้นที่วิจัยทั้ง 2 กรณีศึกษา มีดังนี้

กรณีศึกษาที่ 1 เป็นกรณีศึกษารูปแบบการเมืองภาคประชาชนว่าด้วยเรื่องที่ดินทำกินที่ประสบความสำเร็จ คือ กรณีปัญหาที่ดินทำกินของชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา ตำบลปากช่อง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์กับเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์

สภาพปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่นี้ คือ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ได้ประกาศพื้นที่ทับซ้อนที่ดินทำกินของชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา ในขณะที่รัฐมองว่าชาวบ้านบุกรุกที่ดินของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง ความสำเร็จของการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่นี้ โดยมีการรังวัดที่ดินให้กับชาวบ้านใหม่ และกันพื้นที่ของรัฐออกไปนอกเหนือพื้นที่ดินทำกินของชาวบ้าน และชาวบ้านได้อยู่อาศัยทำกินในที่ดินตนเองต่อไป และที่ดินพื้นที่กรณีศึกษานี้ห้ามซื้อขายแต่สืบทอดเป็นมรดกได้

กรณีศึกษาที่ 2 เป็นกรณีศึกษารูปแบบการเมืองภาคประชาชนว่าด้วยเรื่องที่ดินทำกินที่ไม่ประสบความสำเร็จหรือยืดเยื้อยาวนานในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของชาวบ้าน คือกรณีปัญหาที่ดินทำกินบ้านน้ำคำเหนือ ตำบลปากช่อง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ กับองค์การบริหารส่วนตำบลปากช่อง และอำเภอหล่มสักในฐานะหน่วยงานที่รับผิดชอบเกี่ยวกับที่ดิน นสล. (หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง (ทุ่งเลี้ยงสัตว์ ป่าน้ำคำ สาธารณะประโยชน์))

สภาพปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่นี้ คือปัญหาเกี่ยวกับการประกาศที่ดิน นสล. (หนังสือ สำคัญสำหรับที่หลวง (ทุ่งเลี้ยงสัตว์ ป่าน้ำคำสาธารณะประโยชน์) ทับซ้อนที่ดินทำกินของชาวบ้านจากเดิมที่ดิน นสล. บ้านน้ำคำเหนือ มีเนื้อที่ 886 ไร่ 1 งาน 0.5

ตารางวา (นสล. เลขที่ 13479 ออกเมื่อ 30 มิถุนายน 2524) แต่ในปี พ.ศ. 2527 ที่ดิน นสล. บ้านน้ำคำเหนือกลายเป็นเนื้อที่ 2116 ไร่ 6 งาน 0.1 ตารางวา (นสล. เลขที่ 19512 ออกเมื่อ 31 มกราคม 2527) โดยไม่ทราบที่มา และส่วนที่เพิ่มขึ้นของที่ดิน นสล. ทับซ้อนที่ดินทำกินของชาวบ้าน ในขณะที่รัฐมองว่าชาวบ้านบุกรุกที่ดิน นสล.

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (key informants)

กรณีศึกษาที่ 1 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักได้มาด้วยการเลือกแบบเจาะจงผสมกับวิธีการ Expert choice (รวีวรรณ ชินะตระกูล, 2544, หน้า 19-20) เป็นการเลือกกลุ่มตัวอย่างผ่านคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา ผ่านความรู้และประสบการณ์ของผู้วิจัย ประกอบกับคำแนะนำของผู้เป็น Key informants และวิธีการลูกบอลหิมะหรือสโนว์บอล (snowball) ดังนี้ (จุมพล หนิมพานิช, 2550, หน้า 232)

1. แกนนำชาวบ้านคนที่ 1 (แกนนำชาวบ้านผู้ประสบปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่วิจัย)
2. แกนนำชาวบ้านคนที่ 2 (แกนนำชาวบ้านผู้ประสบปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่วิจัย)
3. แกนนำชาวบ้านคนที่ 3 (แกนนำชาวบ้านผู้ประสบปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่วิจัยแนะนำให้สัมภาษณ์ท่านนี้โดยแกนนำชาวบ้านคนที่ 2)
4. แกนนำชาวบ้านคนที่ 4 (แกนนำชาวบ้านผู้ประสบปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่วิจัย)
5. แกนนำชาวบ้านคนที่ 5 ประธานเครือข่ายองค์กรชาวบ้านอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าภูผาแดง (แกนนำชาวบ้านผู้ประสบปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่วิจัย)
6. แกนนำชาวบ้านคนที่ 6 ประธานคณะกรรมการโฉนดชุมชนบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา (แกนนำชาวบ้านผู้ประสบปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่วิจัยแนะนำให้สัมภาษณ์ท่านนี้โดยเลขานุการเครือข่ายปฏิรูปที่ดินภาคอีสาน)
7. แกนนำชาวบ้านคนที่ 7 เหรัญญิกคณะกรรมการโฉนดชุมชนบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา (แกนนำชาวบ้านผู้ประสบปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่วิจัย)
8. เลขานุการเครือข่ายปฏิรูปที่ดินภาคอีสาน เป็นผู้ที่เข้าไปช่วยเหลือชาวบ้าน (ตัวแทน NGO ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่การวิจัย)

9. ทนายความของชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา (ตัวแทน NGO สัมภาษณ์เพิ่มจากเทคนิคสโนว์บอล หลังจากการสัมภาษณ์เลขานุการเครือข่ายปฏิรูปที่ดินภาคอีสาน)

10. คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เป็นผู้ที่เข้าไปช่วยเหลือชาวบ้าน (แนะนำให้สัมภาษณ์ท่านนี้โดยเลขานุการเครือข่ายปฏิรูปที่ดินภาคอีสาน เนื่องจากเป็นผู้ที่ให้ความช่วยเหลือชาวบ้านในพื้นที่วิจัย)

11. หัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ (ตัวแทนหน่วยงานของรัฐ ที่เป็นคู่กรณีกับพื้นที่วิจัย)

12. อดีตหัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ถูกย้ายไปเป็นหัวหน้าอุทยานแห่งชาติถ้ำผาไท หมู่ 3 ตำบลบ้านหวด อำเภองาว จังหวัดลำปาง (ตัวแทนหน่วยงานของรัฐ ที่เป็นคู่กรณีกับพื้นที่วิจัยแนะนำให้สัมภาษณ์ท่านนี้โดยเลขานุการเครือข่ายปฏิรูปที่ดินภาคอีสาน เนื่องจากเป็นผู้ที่ให้ความช่วยเหลือชาวบ้านในพื้นที่วิจัยจนถูกย้ายไปเป็นหัวหน้าอุทยานแห่งชาติถ้ำผาไท)

13. นายก อบต. ปากช่อง (ตัวแทนหน่วยงานของรัฐในพื้นที่ ที่เป็นคู่กรณีกับพื้นที่วิจัย)

14. อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นผู้ที่เข้าไปช่วยเหลือชาวบ้าน (แนะนำให้สัมภาษณ์ท่านนี้โดยเลขานุการเครือข่ายปฏิรูปที่ดินภาคอีสาน เนื่องจากเป็นผู้ที่ให้ความช่วยเหลือชาวบ้านในพื้นที่วิจัย)

15. นายอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ในฐานะอนุกรรมการ กบร. จังหวัดเพชรบูรณ์ (ตัวแทน กบร. ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่การวิจัย)

16. ปลัดอำเภอหล่มสัก (แนะนำให้สัมภาษณ์ โดยนายอำเภอหล่มสัก)

17. ผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์ ในฐานะประธานอนุกรรมการ กบร. จังหวัดเพชรบูรณ์ (ตัวแทน กบร. ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่การวิจัย)

ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้ออกแบบบุคคลที่ต้องทำการสัมภาษณ์ในครั้งแรกก่อนลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนามไว้จำนวน 10 คน ขณะลงพื้นที่ภาคสนามได้มีการสัมภาษณ์บุคคลผู้ให้ข้อมูลหลัก (key informant) เพิ่มขึ้นอีก 7 คน รวมบุคคลที่ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์ทั้งหมด 17 คน ตามเนื้อหาข้างต้น เนื่องจากบุคคลที่ออกแบบไว้ครั้งแรกก่อนลงพื้นที่ภาคสนามบางคนเสียชีวิต รวมทั้งผู้วิจัยเลือกที่จะสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเพิ่มขึ้นผ่านเทคนิคสโนว์บอลเพื่อยืนยันข้อมูลและเพื่อการได้ข้อมูลที่ครบถ้วน

บุคคลที่ทำการสัมภาษณ์เพิ่มขึ้น จำนวน 7 คน มีดังนี้

1. แกนนำชาวบ้านคนที่ 2 แกนนำชาวบ้านบ้านห้วยกลทา สัมภาษณ์แทน นายชุมพล คำเบ้า ที่เสียชีวิต (แกนนำชาวบ้านผู้ประสบปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่วิจัย)

2. แกนนำชาวบ้านคนที่ 3 แกนนำชาวบ้านบ้านห้วยกลทาสัมภาษณ์เพิ่มจากเทคนิคสโนว์บอล หลังจากการสัมภาษณ์แกนนำชาวบ้านคนที่ 2 (แกนนำชาวบ้านผู้ประสบปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่วิจัย)

3. แกนนำชาวบ้านคนที่ 6 และประธานคณะกรรมการโฉนดชุมชนบ้านห้วยระหงส์ บ้านห้วยกลทา (แกนนำชาวบ้านผู้ประสบปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่วิจัย สัมภาษณ์เพิ่มจากเทคนิคสโนว์บอล หลังจากการสัมภาษณ์เลขานุการเครือข่ายปฏิรูปที่ดินภาคอีสาน)

4. แกนนำชาวบ้านคนที่ 7 และเหรัญญิกคณะกรรมการโฉนดชุมชนบ้านห้วยระหงส์ บ้านห้วยกลทา (แกนนำชาวบ้านผู้ประสบปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่วิจัย สัมภาษณ์เพิ่มจากเทคนิคสโนว์บอล หลังจากการสัมภาษณ์เลขานุการเครือข่ายปฏิรูปที่ดินภาคอีสาน)

5. นายก อบต. ปากช่อง (ตัวแทนหน่วยงานของรัฐในพื้นที่ ที่เป็นคู่กรณีกับพื้นที่วิจัย สัมภาษณ์เพิ่มเนื่องจากเป็นหน่วยงานราชการฝ่ายปกครองเจ้าของพื้นที่วิจัย และการพูดจาหาทางออกในการแก้ไขปัญหาที่ดินเกี่ยวกับพื้นที่วิจัยครั้งล่าสุดใช้ที่ อบต. ปากช่อง)

6. ปลัดอำเภอหล่มสัก (สัมภาษณ์เพิ่มจากเทคนิคสโนว์บอล แนะนำให้สัมภาษณ์โดยนายอำเภอหล่มสัก)

7. ทนายความของชาวบ้านห้วยระหงส์ บ้านห้วยกลทา สัมภาษณ์เพิ่มจากเทคนิคสโนว์บอล หลังจากการสัมภาษณ์เลขานุการเครือข่ายปฏิรูปที่ดินภาคอีสาน

กรณีศึกษาที่ 2 ผู้วิจัยทำการเก็บข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (key informants) ซึ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักได้มาด้วยการเลือกแบบเจาะจง และวิธีการลูกบอลหิมะหรือสโนว์บอล (snowball) ดังนี้

1. แกนนำชาวบ้านคนที่ 1 (แกนนำชาวบ้านผู้ประสบปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่วิจัย แนะนำให้สัมภาษณ์โดยตัวแทน NGO ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่การวิจัย และนายก อบต. ปากช่อง)

2. แกนนำชาวบ้านคนที่ 2 (แกนนำชาวบ้านผู้ประสบปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่วิจัยแนะนำให้สัมภาษณ์โดยแกนนำชาวบ้านคนที่ 1)

3. แกนนำชาวบ้านคนที่ 3 อดีตกำนันตำบลปากช่อง (แกนนำชาวบ้านผู้ประสบปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่วิจัยแนะนำให้สัมภาษณ์โดยนายก อบต. ปากช่อง)

4. แกนนำชาวบ้านคนที่ 4 กำนันตำบลปากช่องคนปัจจุบัน (แกนนำชาวบ้านผู้ประสบปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่วิจัย แนะนำให้สัมภาษณ์โดยนายก อบต. ปากช่อง)

5. แกนนำชาวบ้านคนที่ 5 อดีตผู้ใหญ่บ้านหมู่ 5 บ้านน้ำคำเหนือ (แกนนำชาวบ้านผู้ประสบปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่วิจัย แนะนำให้สัมภาษณ์โดยแกนนำชาวบ้านคนที่ 1 และนายกอบต. ปากช่อง)

6. แกนนำชาวบ้านคนที่ 6 (แกนนำชาวบ้านผู้ประสบปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่วิจัย แนะนำให้สัมภาษณ์โดยแกนนำชาวบ้านคนที่ 2)

7. แกนนำชาวบ้านคนที่ 7 เจ้าอาวาสวัดศรีสุพลวราราม (แกนนำชาวบ้านผู้ประสบปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่วิจัย แนะนำให้สัมภาษณ์โดยแกนนำชาวบ้านคนที่ 1)

8. เลขานุการเครือข่ายปฏิรูปที่ดินภาคอีสาน เป็นผู้ที่เข้าไปช่วยเหลือชาวบ้าน (ตัวแทน NGO ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่การวิจัย)

9. ทนายความของชาวบ้านในพื้นที่วิจัย (ตัวแทน NGO ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่การวิจัย แนะนำให้สัมภาษณ์โดยปลัด อบต. ปากช่อง)

10. เจ้าพนักงานที่ดินจังหวัดเพชรบูรณ์ สาขาหล่มสัก (ตัวแทนหน่วยงานของรัฐที่เป็นคู่กรณีกับพื้นที่วิจัย)

11. นายก อบต. ปากช่อง (ตัวแทนหน่วยงานของรัฐ ที่เป็นคู่กรณีกับพื้นที่วิจัย)

12. ปลัด อบต. ปากช่อง (ตัวแทนหน่วยงานของรัฐ ที่เป็นคู่กรณีกับพื้นที่วิจัย)

13. ปลัดอำเภอหล่มสักคนที่ 1 ตัวแทนนายอำเภอหล่มสัก (ตัวแทนหน่วยงานของรัฐ ที่เป็นคู่กรณีกับพื้นที่วิจัย)

14. ปลัดอำเภอหล่มสักคนที่ 2 ตัวแทนนายอำเภอหล่มสัก (ตัวแทน กบร. ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่การวิจัย)

15. อดีตนายอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ในฐานะอนุกรรมการ กบร. จังหวัดเพชรบูรณ์ (ตัวแทน กบร.ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่การวิจัย)

16. ผู้บังคับกองพันทหารม้าที่ 28 ค่ายพ่อขุนบางกลางหาว ตำบลบุ่งน้ำเต้า อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ผู้แทน คสช. มาร่วมแก้ไขปัญหาที่ดิน นสล. (ตัวแทน กบร. ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่การวิจัย)

17. ผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์ ในฐานะประธานอนุกรรมการ กบร. จังหวัดเพชรบูรณ์ (ตัวแทน กบร. ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่การวิจัย)

เครื่องมือการวิจัย

ผู้วิจัยใช้เครื่องมือของการวิจัยหลากหลายเครื่องมือ ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

ตัวผู้วิจัย โดยผู้วิจัย ได้ลงพื้นที่การวิจัยเพื่อเก็บข้อมูลอย่างต่อเนื่องมาหลายปี (2554-2560) ซึ่งผู้วิจัยใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (participant observation) ประเภทการเข้าร่วมปานกลาง (งามพิศ สัตย์สงวน, 2558, หน้า 125) ประกอบกับการเก็บข้อมูลอื่นที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ในการเก็บข้อมูลอย่างเป็นทางการ ผู้วิจัยได้ทำการนัดหมายกับกลุ่มตัวแทนจากกลุ่มต่าง ๆ ก่อนเข้าไปทำการสัมภาษณ์ ในการนัดหมายเพื่อทำการสัมภาษณ์นั้น ผู้วิจัยคำนึงถึงวัน เวลา และสถานที่ที่ผู้ให้สัมภาษณ์แต่ละกลุ่มคนสะดวกและพร้อมที่จะให้สัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์ (interview guide) โดยมีแนวประเด็นคำถามของแบบสัมภาษณ์ที่ต้องใช้สัมภาษณ์กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (key informants) ทั้ง 4 กลุ่ม มีดังนี้

1. แบบสัมภาษณ์สำหรับผู้ให้ข้อมูลหลัก (key informants) กลุ่มที่ 1สำหรับตัวแทนของแกนนำชาวบ้านในพื้นที่วิจัยมีแนวประเด็นคำถามดังนี้

1.1 คำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

เพศ, อายุ, อาชีพ, การศึกษา, รายได้เฉลี่ยต่อเดือน/ต่อปี, สถานภาพการสมรส, จำนวนสมาชิกในครัวเรือน, ตำแหน่ง/บทบาทในการเคลื่อนไหว

1.2 คำถามเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกิน

1.2.1 ความเป็นมาเกี่ยวกับปัญหาเกี่ยวกับที่ดินทำกิน

1.2.2 ชาวบ้านดำเนินมาแล้ว เพื่อแก้ไขปัญหานี้ มีอย่างไร

1.2.3 หน่วยงานข้างนอกมีหน่วยงานใดบ้างเข้ามาช่วยเหลือ

1.2.4 คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ (กบร.) ช่วยเหลืออย่างไรบ้าง

1.2.5 ความคาดหวังเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกิน

1.2.6 ภาครัฐ หรือรัฐบาลควรทำอย่างไร เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับที่ดินทำกินในพื้นที่นี้

1.3 คำถามเกี่ยวกับการเมืองภาคประชาชน

1.3.1 หลังประสบปัญหาในเรื่องที่ดินทำกิน ชาวบ้านได้เริ่มต้นรวมตัวกันอย่างไร เพื่อแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับที่ดินทำกินที่ประสบอยู่

1.3.2 มีใครเป็นคนหลักบ้างครับ ในการแก้ปัญหานี้

1.3.3 วิธีการร้องทุกข์

1) จำนวนครั้งในการร้องทุกข์

2) จำนวนผู้ร้องทุกข์

1.3.4 ความสามารถในการเจรจาต่อรอง

1) องค์ประกอบในการเจรจาต่อรอง (บุคลิกภาพ, ความรู้ความสามารถ, การสนับสนุนจากผู้อื่น)

(1) การคัดเลือกคนที่จะพูดเจรจาต่อรอง

(2) มีใครมาให้ความรู้เรื่องสิทธิ/สิทธิในที่ดินทำกิน หรือกฎหมายเกี่ยวกับที่ดิน

2) วิธีการเจรจาต่อรอง

3) ผลของการเจรจาต่อรอง (คุณภาพ, ประสิทธิภาพ, สมานฉันท์)

1.3.5 วิธีการตรวจสอบการทำงานของเจ้าหน้าที่ (ตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ)

1) ความถี่ในการตรวจสอบ

1.3.6 วิธีการทักท้วง หรือประท้วงต่อหน่วยงานหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ดำเนินในเรื่องนี้

1) จำนวนครั้งในการประท้วง

2) จำนวนผู้ร่วมประท้วง

3) ระยะเวลาในการประท้วง

4) ความรุนแรงในการประท้วง

1.3.7 วิธีการร่วมมือกันแก้ไขวิกฤติแต่ละครั้ง

1) จำนวนครั้งในการร่วมมือกันแก้วิกฤต

2) ภาคส่วนที่ร่วมแก้วิกฤต

1.3.8 การแสดงออกโดยขัดขืนต่อเจ้าหน้าที่รัฐ (วิธีการอารยะขัดขืน)

1.3.9 การรวบรวมผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เกี่ยวกับเรื่องนี้มาคุยกัน

1) วิธีการสานเสวนา

2) ภาคส่วนที่ร่วมสานเสวนา

1.3.10 ลำดับขั้นตอนในการต่อสู้จนสำเร็จ (คำถามนี้สำหรับพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จ)

1.3.11 หน่วยงานที่ต้องนำผลของรูปแบบการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินที่สำเร็จนี้ไปสู่การปฏิบัติ (คำถามนี้สำหรับพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จ)

1.3.12 ลำดับขั้นตอนในการต่อสู้ (คำถามนี้สำหรับพื้นที่ที่ไม่ประสบความสำเร็จ)

1.3.13 ผลสรุปปัจจุบันเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับที่ดินทำกินของพื้นที่นี้

1.4 คำถามเกี่ยวกับนโยบายของรัฐอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ กับรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร พ.ศ. 2555 ต่อปัญหาที่ดินทำกิน

1.4.1 ความแตกต่างของนโยบายของรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ กับรัฐบาล ยิ่งลักษณ์ ชินวัตร เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินให้กับประชาชน

1.4.2 นโยบายหรือแนวทาง หรือมาตรการในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ

1.4.3 นโยบายหรือแนวทาง หรือมาตรการในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร

1.4.4 ทั้ง 2 รัฐบาล รัฐบาลใดเป็นประโยชน์ต่อการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของประชาชนมากกว่ากัน

ในส่วนของแบบสัมภาษณ์สำหรับผู้ให้ข้อมูลหลัก (key informants) กลุ่มที่ 2 สำหรับตัวแทนหน่วยงานของรัฐที่เป็นคู่กรณีกับชาวบ้านในพื้นที่วิจัย กลุ่มที่ 3 สำหรับตัวแทน NGO ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่การวิจัย และกลุ่มที่ 4 ตัวแทน กบร. ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ การวิจัยสามารถดูในภาคผนวก ข เพื่อการนำเสนอเนื้อหาส่วนนี้จะไม่ยืดเยื้อ

ขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือและการหาคุณภาพเครื่องมือ

1. ออกแบบแนวประเด็นการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยแนวประเด็นการสัมภาษณ์เชิงลึกที่สร้างขึ้นจะเป็นแบบไม่มีโครงสร้าง โดยลักษณะแบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง ผู้วิจัยสามารถปรับคำถามให้ยืดหยุ่นตามสถานการณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลจริงภายใต้กรอบเป้าหมายที่กำหนดไว้ หรือได้ข้อมูลมากกว่ากรอบเป้าหมายกำหนดไว้ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

2. นำแนวประเด็นการสัมภาษณ์เชิงลึกไปให้กรรมการที่ปรึกษาด้านระเบียบวิธีวิจัยตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสม เพื่อหาคุณภาพของเครื่องมือพร้อมทั้งปรับปรุงแก้ไขอย่างเหมาะสมตามคำแนะนำของกรรมการที่ปรึกษาดุษฎีนิพนธ์ และความเห็นพ้องของผู้วิจัย

3. นำแนวประเด็นการสัมภาษณ์เชิงลึก ไปใช้เก็บข้อมูลภาคสนาม

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร (documents analysis) เอกสารที่ผู้วิจัยนำมาใช้ในวิเคราะห์ประกอบการวิจัยครั้งนี้ คือ หนังสือ บทความวิชาการ เอกสารรายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ ดุษฎีนิพนธ์ กฎหมาย ระเบียบ และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเมืองภาคประชาชนว่าด้วยเรื่องที่ดินทำกิน

การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (key Informants) จำนวน 4 กลุ่ม ทั้ง 2 กรณีศึกษา ดังนี้

1. กรณีศึกษาที่ 1 บ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา

1.1 ตัวแทนของแกนนำชาวบ้านผู้ประสบปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่วิจัย

1) แกนนำชาวบ้านคนที่ 1

2) แกนนำชาวบ้านคนที่ 2

3) แกนนำชาวบ้านคนที่ 3

4) แกนนำชาวบ้านคนที่ 4

5) แกนนำชาวบ้านคนที่ 5

6) แกนนำชาวบ้านคนที่ 6

7) แกนนำชาวบ้านคนที่ 7

1.2 ตัวแทนหน่วยงานของรัฐ ที่เป็นคู่กรณีกับชาวบ้านในพื้นที่วิจัย

1) หัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์

2) อดีตหัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ถูกย้ายไปเป็นหัวหน้าอุทยานแห่งชาติถ้ำผาไท อำเภองาว จังหวัด ลำปาง

3) นายก อบต. ปากช่อง

1.3 ตัวแทน NGO ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่การวิจัย

1) เลขานุการเครือข่ายปฏิรูปที่ดินภาคอีสาน

2) ทนายความของชาวบ้านห้วยระหงส์ ห้วยกลทา

3) คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

1.4 ตัวแทน กบร. ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่การวิจัย

1) นายอำเภอหล่มสัก

2) ปลัดอำเภอหล่มสัก

3) ผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์

4) อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์

2. กรณีศึกษาที่ 2 กรณีที่ดินบ้านน้ำคำเหนือ (ที่ดิน นสล.)

2.1 ตัวแทนของแกนนำชาวบ้านผู้ประสบปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่วิจัย

1) แกนนำชาวบ้านคนที่ 1

2) แกนนำชาวบ้านคนที่ 2

3) แกนนำชาวบ้านคนที่ 3

4) แกนนำชาวบ้านคนที่ 4

5) แกนนำชาวบ้านคนที่ 5

6) แกนนำชาวบ้านคนที่ 6

7) แกนนำชาวบ้านคนที่ 7

2.2 ตัวแทนหน่วยงานของรัฐ ที่เป็นคู่กรณีกับชาวบ้านในพื้นที่วิจัย

1) นายกอบต.ปากช่อง

2) ปลัด อบต.ปากช่อง

3) ปลัดอำเภอหล่มสักคนที่ 1 ตัวแทนนายอำเภอหล่มสัก

4) ปลัดอำเภอหล่มสักคนที่ 2 ตัวแทนนายอำเภอหล่มสัก

2.3 ตัวแทน NGO ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่การวิจัย

1) เลขานุการเครือข่ายปฏิรูปที่ดินภาคอีสาน

2) นักกฎหมายของชาวบ้านในพื้นที่วิจัย

2.4 ตัวแทน กบร. ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่การวิจัย

1) เจ้าพนักงานที่ดินจังหวัดเพชรบูรณ์ สาขาหล่มสัก

2) อดีตนายอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์

3) ผู้บังคับกองพันทหารม้าที่ 28

4) ผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์

ทั้งนี้ ในการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญแต่ละท่าน ผู้วิจัยได้คำนึงถึงความพร้อม ความสะดวก วัน เวลา และสถานที่ของผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นสำคัญ ซึ่งก่อนที่ผู้วิจัยจะเข้าไปทำการสัมภาษณ์ จะทำการนัดหมาย วัน เวลา สถานที่กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญให้เรียบร้อยก่อนผู้วิจัยลงพื้นที่ไปทำการเก็บข้อมูล ทั้ง 17 ท่าน ซึ่งจะโทรศัพท์นัดหมายก่อนทุกครั้งก่อนที่ผู้วิจัยจะลงพื้นที่การวิจัยไปพบผู้ให้ข้อมูลสำคัญแต่ละคน

ขณะที่ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์อยู่ หรือเมื่อสัมภาษณ์เสร็จ หากผู้ให้ข้อมูลหลักได้กล่าวถึงบุคคลสำคัญคนอื่น ๆ นอกเหนือจากผู้ให้ข้อมูลหลักตามที่ผู้วิจัยออกแบบที่จะทำการสัมภาษณ์ไว้ ผู้วิจัยก็จะตามไปเก็บข้อมูลจากบุคคลที่ผู้ให้ข่าวสำคัญกล่าวถึง โดยใช้เทคนิคสโนว์บอลในวันนั้น หรือในวันถัดไปแล้วแต่กรณีว่าบุคคลที่เราตามไปเก็บข้อมูลอยู่บ้านหรือสะดวกให้ข้อมูลหรือไม่

ในการเก็บข้อมูลแบบสัมภาษณ์เชิงลึก สำหรับผู้ให้ข้อมูลหลักบางท่าน ผู้วิจัยต้องเข้าไปพบหลายครั้ง เนื่องจากเป็นผู้ให้ข้อมูลหลักจริง ๆ และสัมภาษณ์วันเดียวไม่จบสิ้น เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลหลักมีภารกิจต้องไปประชุม และมีภาระกิจส่วนตัว และบางท่านขณะสัมภาษณ์มีเหตุการณ์ต้องทำให้หยุดการสัมภาษณ์เอาไว้ก่อน เพราะต้องไปรับหลานที่โรงเรียน บางท่านก็มีบุคคลอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องเข้ามาแทรก และนัดวันเวลามาพบกันใหม่ในวันรุ่งขึ้น บางหน่วยงานต้องเข้าไปหลายครั้งเช่นกันเนื่องจากเข้าไปเก็บข้อมูลแต่ละครั้งเมื่อกลับมาบันทึกข้อมูล ทำให้ผู้วิจัยมีคำถามที่ต้องตามเข้าไปหาคำตอบจึงเป็นสาเหตุที่ต้องเข้าไปเก็บข้อมูลซ้ำหลายครั้ง

สถานที่สัมภาษณ์ส่วนใหญ่จะทำการสัมภาษณ์เชิงลึกที่บ้านหรือห้องทำงานของผู้ให้ข้อมูลหลัก แต่ก็มีบางคนที่ต้องไปสัมภาษณ์ที่โรงพยาบาลตำบล เพราะผู้ให้ข้อมูลท่านนั้นไปรอหมอตรวจที่โรงพยาบาลตำบล แต่ได้คิวยาวจึงสัมภาษณ์เก็บข้อมูลได้สำเร็จ บางคนไปเก็บข้อมูลที่วัดเพราะปัจจุบันผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านนี่เป็นเจ้าอาวาสวัด

3. การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (participant observation) ประเภทการเข้าร่วมปานกลาง (งามพิศ สัตย์สงวน, 2558, หน้า 125) กล่าวคือ ผู้วิจัยไม่ได้เข้าไปพักอาศัยอยู่ประจำในพื้นที่วิจัยเพื่อเก็บข้อมูลแต่ผู้วิจัยจะนอนค้างคืนในพื้นที่วิจัยเป็นบางครั้ง รวมทั้งผู้วิจัยได้ร่วมกิจกรรมบางสถานการณ์ในพื้นที่วิจัยไม่ว่าจะเป็นการเข้าร่วมการจัดเวทีของกลุ่มแกนนำ และชาวบ้านที่ประสบปัญหาที่ดินทำกินเพื่อหาทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน หรือการเข้าร่วมอยู่ในเหตุการณ์ประท้วงของชาวบ้านหน้าศาลากลางจังหวัด หรือการเข้าร่วมเป็นวิทยากรให้ความรู้กับชาวบ้านในเวทีพบปะกันของชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่ของรัฐเพื่อหาทางออกของปัญหาที่ดินทำกิน เนื่องจากนักวิจัยเป็นคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนจังหวัดเพชรบูรณ์ด้วย แต่ไม่ได้แจ้งแกนนำหรือชาวบ้านให้ทราบว่าตนเองทำวิจัยเกี่ยวกับการเมืองภาคประชาชนว่าด้วยเรื่องที่ดินทำกิน รวมทั้งผู้วิจัยได้เข้าร่วมจัดเวทีคืนข้อมูลให้กับชาวบ้าน และบุคคลที่เกี่ยวข้องในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่การวิจัยซึ่งได้รับการตอบรับและชาวบ้านและบุคคลที่เกี่ยวข้องพึงพอใจกันทั้ง 2 กรณีศึกษา

4. การสนทนากลุ่ม (focus group discussion) โดยผู้วิจัยประยุคใช้แนวทางการสนทนากลุ่มกับผู้ให้ข้อมูลหลัก (key informants) เพื่อทวนข้อมูลและคืนข้อมูลให้กับ

ผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยหลังจากการทำการสัมภาษณ์เชิงลึกเสร็จแล้ว ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยมาสังเคราะห์ให้เห็นรูปแบบของการเมืองภาคประชาชนว่าด้วยเรื่องที่ดินทำกินที่สำเร็จ และรูปแบบของการเมืองภาคประชาชนว่าด้วยเรื่องที่ดินทำกินที่ไม่ประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย แล้วนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์มาคืนให้ผู้ให้ข้อมูลหลักในแต่ละพื้นที่กรณีศึกษาร่วมสนทนากลุ่ม เพื่อตรวจสอบรูปแบบของการเมืองภาคประชาชน ว่าด้วยเรื่องที่ดินทำกินที่ค้นพบจากการวิจัยว่าตรงกับปรากฏการณ์ในพื้นที่ของตนหรือไม่อย่างไรพร้อมกับแก้ไขเนื้อหาให้ตรงกับสถานการณ์ของปัญหาในพื้นที่การวิจัยตามความเห็นของผู้ให้ข่าวสำคัญร่วมกับผู้วิจัย

ทั้งนี้ การนัดหมายแต่ละพื้นที่วิจัยเพื่อทำการสนทนากลุ่มจะลำบากพอสมควร เพราะเกี่ยวข้องกับคนหลายคนที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก แต่ก็ได้รับความร่วมมือด้วยดีทำให้มีการจัดทำการสนทนากลุ่ม เพื่อทวนข้อมูลและคืนข้อมูลให้กับผู้ให้ข้อมูลหลักได้สำเร็จด้วยดีทั้ง 2 พื้นที่กรณีศึกษา

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบข้อมูลที่เก็บมาให้ครบถ้วนตามเนื้อหาวัตถุประสงค์ของการวิจัยด้วยแนวคิดหลักสามเส้า (triangulation) (สุภางค์ จันทวานิช, 2548, หน้า 129-130; Denzin & Lincoin, 2000, pp. 443-444) ก่อนการวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลตามลักษณะของข้อมูลและเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลการวิจัย ดังนี้

1. ถ้าลักษณะของข้อมูล คือ เอกสาร ผู้วิจัยจะใช้วิธีวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (content analysis) (จุมพล หนิมพานิช, 2550, หน้า 434-445; สุภางค์ จันทวานิช, 2548, หน้า 144-152) ซึ่งการวิเคราะห์เนื้อหาจะเป็นการวิเคราะห์เนื้อหาจากเอกสาร โดยมุ่งหาคำ (word) หรือข้อความในเอกสารที่ตอบคำถามการวิจัยหรือตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย ซึ่งเหมาะที่จะใช้วิธีการวิเคราะห์นี้กับการวิเคราะห์เอกสาร

2. ถ้าเครื่องมือในการเก็บข้อมูล คือ ตัวผู้วิจัย แบบสัมภาษณ์ (interview guide) โดยเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม

(participant observation) และการสนทนากลุ่ม (focus group discussion) ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เชิงอุปนัย (inductive analysis) (จุมพล หนิมพานิช, 2550, หน้า 445-457; สุภางค์ จันทวานิช, 2548, หน้า 131-133) และการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (descriptive analysis) (จุมพล หนิมพานิช, 2550, หน้า 430-432) ในการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์แบบอุปนัย เป็นการนำเอาข้อมูลที่ได้มาจากการเก็บข้อมูลภาคสนาม ทั้งจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก และการสนทนากลุ่ม “มาลด” หรือ “ตัดทอน” เพื่อให้ได้ประเด็นจากการศึกษามีความชัดเจน ซึ่งจะทำการบันทึกข้อสรุปเป็นระยะ ๆ จากทุกครั้งที่ทำการเก็บข้อมูลภาคสนาม ก่อนที่ผู้วิจัยจะทำการการวิเคราะห์ภาพรวม ซึ่งการวิเคราะห์แบบอุปนัยจึงเหมาะสมอย่างมากกับการวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนามของการวิจัยครั้งนี้ในส่วนของการวิเคราะห์เชิงพรรณนา ผู้วิจัยตระหนักถึงการพรรณนาเล่าเรื่องราวการเข้าพื้นที่เก็บข้อมูล การสัมภาษณ์ การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสนทนากลุ่มผสมผสานกับแนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ในการวิเคราะห์ เพื่อสร้างความเข้าใจให้กับคนอ่านงานวิจัยนี้

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังใช้การวิเคราะห์ข้อมูลแบบเชื่อมโยง เป็นอีกแนวคิดหนึ่งของการวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนามของการวิจัยครั้งนี้ โดยวิเคราะห์ข้อมูลแบบเชื่อมโยงจากแนวความคิด ทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา จากคำนิยามศัพท์ที่ใช้ในการศึกษา และจากกรอบแนวความคิดที่ใช้ศึกษา ตลอดจนข้อมูลจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มของผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 4 กลุ่มในแต่ละกรณีศึกษาเพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย และผู้วิจัยยังนำเสนอข้อมูลที่ค้นพบนอกเหนือจากวัตถุประสงค์ของการวิจัยครั้งนี้มานำเสนอไว้ด้วย

บทที่ 4
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยจะนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในบทนี้ตามลำดับของวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ

1. ผลการวิเคราะห์รูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินที่ประสบความสำเร็จ

2. ผลการวิเคราะห์รูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินที่ไม่ประสบความสำเร็จหรือยืดเยื้อยาวนาน

3. ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความสำเร็จ และหรือความล้มเหลวเกี่ยวกับรูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกิน

4. ผลการวิเคราะห์นโยบายของรัฐต่อปัญหาที่ดินทำกิน ในช่วงสมัยรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ถึงสมัยรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร พ.ศ. 2555

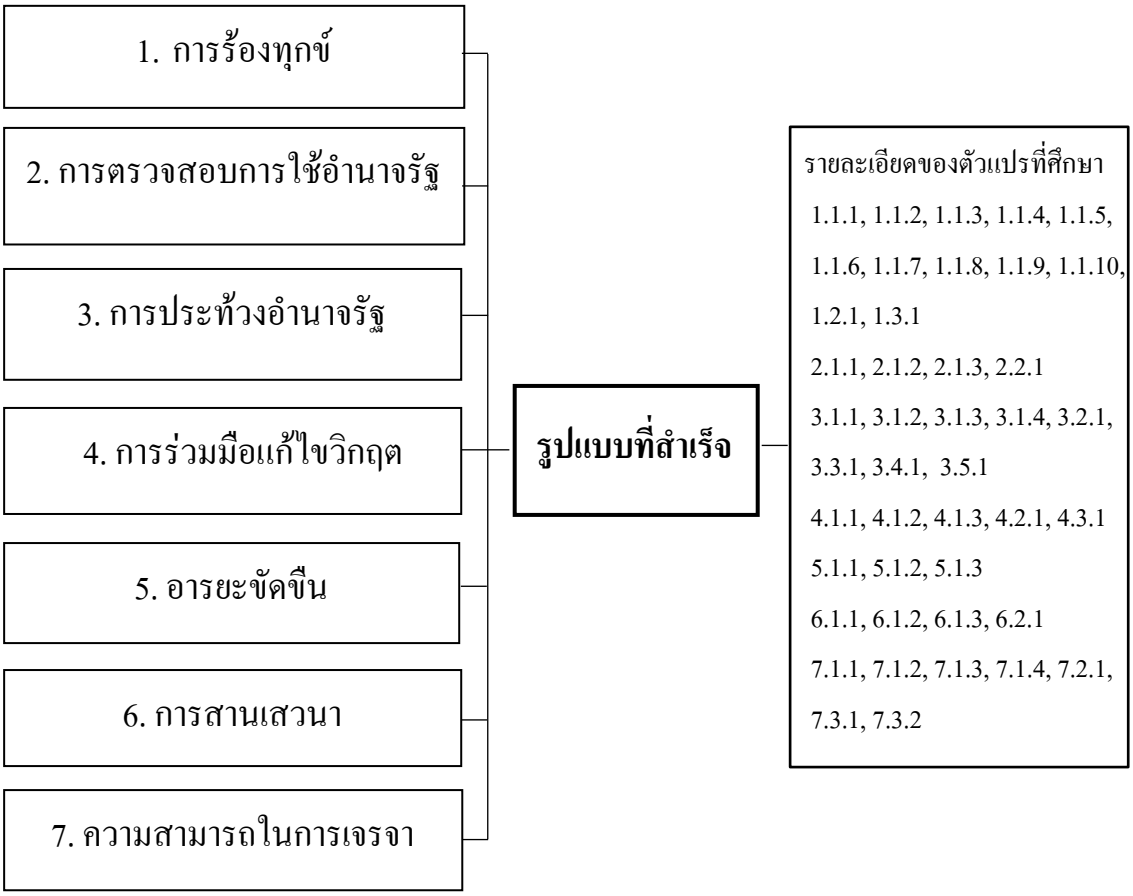
ซึ่งผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยในแต่ละข้อมีรายละเอียดตามลำดับ ดังต่อไปนี้

ผลการวิเคราะห์รูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินที่ประสบความสำเร็จ

การวิเคราะห์ “รูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินที่ประสบความสำเร็จ” ผู้วิจัยจะนำกรณีศึกษาที่ 1 คือ กรณีศึกษาบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา ตำบลปากช่อง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์กับเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ มาวิเคราะห์

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 พบรูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินที่ประสบความสำเร็จ ดังนี้

รูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินที่ประสบความสำเร็จ

ภาพ 25 รูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินที่ประสบความสำเร็จ

ทั้งนี้ สัญลักษณ์ที่เป็นตัวเลขในกรอบรายละเอียดของตัวแปรที่ศึกษาในภาพ 25 ข้างต้น มีรายละเอียดในแต่ละด้านของรูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินที่ประสบความสำเร็จ ตามตาราง 5 ต่อไปนี้

ตาราง 5

ตัวแปรและรายละเอียดของตัวแปรที่ศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินที่ประสบความสำเร็จ

ตัวแปรที่ศึกษา	รายละเอียดของตัวแปรที่ศึกษา
1. การร้องทุกข์	**1.1 วิธีการร้องทุกข์**
	1.1.1 ชาวบ้านรวมตัวกันในหมู่บ้านเพื่อปรึกษาหารือเรื่องปัญหาที่ดินทำกิน
	1.1.2 แกนนำชาวบ้านทำหนังสือร้องทุกข์/ร้องเรียนถึงหน่วยงานคู่กรณี
	1.1.3 แกนนำชาวบ้านทำหนังสือร้องทุกข์/ร้องเรียนถึงหน่วยงานระดับสูงขึ้นไปของหน่วยงานคู่กรณี
	1.1.4 แกนนำชาวบ้านทำหนังสือร้องทุกข์/ร้องเรียนถึงนายอำเภอ
	1.1.5 แกนนำชาวบ้านทำหนังสือร้องทุกข์/ร้องเรียนถึงผู้ว่าราชการจังหวัด
	1.1.6 แกนนำชาวบ้านทำหนังสือร้องทุกข์/ร้องเรียนถึงรัฐสภาฯ
	1.1.7 แกนนำชาวบ้าน และ NGO เข้าไปร้องทุกข์กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
	1.1.8 มอบหมายให้แกนนำเข้าไปร้องทุกข์กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
	1.1.9 มอบหมายให้พี่เลี้ยงเข้าไปร้องทุกข์กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
	1.1.10 ลอบบี้กับเจ้าหน้าที่รัฐ เช่นหัวหน้าหน่วยงานคู่กรณี, นายอำเภอ, ผู้ว่าฯ
	1.2 จำนวนครั้งในการร้องทุกข์
	1.2.1 จำนวนในการร้องทุกข์มากกว่า 12 ครั้ง
	1.3 จำนวนผู้ร้องทุกข์
	1.3.1 จำนวนผู้ร้องทุกข์ 3-100 คน
2. การตรวจสอบอำนาจรัฐ	**2.1 วิธีการตรวจสอบอำนาจรัฐ**
	2.1.1 ติดตามสอบถามความคืบหน้าจากรัฐ เช่น หน่วยงานคู่กรณี นายอำเภอ ผู้ว่าฯ รัฐสภาฯ ด้วยแกนนำชาวบ้านและชาวบ้าน
	2.1.2 ติดตามสอบถามความคืบหน้าจากรัฐ เช่น หน่วยงานคู่กรณี นายอำเภอ ผู้ว่าฯ รัฐสภาฯ ด้วยพี่เลี้ยง (NGO)
	2.1.3 ชาวบ้าน แกนนำชาวบ้าน และพี่เลี้ยงปรึกษาข้อกฎหมายกับทนายความ
	2.2 ความถี่ในการตรวจสอบ
	2.2.1 จำนวนมากกว่า 12 ครั้ง

ตาราง 5 (ต่อ)

ตัวแปรที่ศึกษา	รายละเอียดของตัวแปรที่ศึกษา
3. การประท้วง	**3.1 วิธีการประท้วง**
	3.1.1 ชาวบ้านรวมตัวกันจัดเวทีประท้วงในหมู่บ้านของตนเอง
	3.1.2 นั่งประท้วง/ยืน/นอนประท้วงหน้าอำเภอ
	3.1.3 นั่งประท้วง/ยืน/นอนประท้วงหน้าศาลากลางจังหวัด
	3.1.4 นั่งประท้วง/ยืน/นอนประท้วงหน้ารัฐสภาฯ
	3.2 จำนวนครั้งในการประท้วง
	3.2.1 จำนวน 5 ครั้ง
	3.3 จำนวนผู้ร่วมประท้วง
	3.3.1จำนวน 100- 300 คน
	3.4 ระยะเวลาในการประท้วง
	3.4.1 หลายช่วงระยะเวลา ดังนี้ 1 วัน, 2 วัน, 1-2 สัปดาห์
	3.5 ความรุนแรงในการประท้วง
	3.5.1 การใช้ความรุนแรงคือ เผาหุ่นขับไล่หัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง
4. การร่วมมือแก้วิกฤต	**4.1 วิธีการร่วมมือแก้วิกฤต**
	4.1.1 พี่เลี้ยง (NGO) ได้จัดเวทีพบปะกันของชาวบ้านในพื้นที่
	4.1.2 พี่เลี้ยง (NGO) ได้จัดเวทีพบปะกันของชาวบ้านนอกพื้นที่ เช่น อบต., หน่วยงานราชการ, สถาบันการศึกษาเพื่อจัดสัมมนาแลกเปลี่ยนความคิดเป็นและหาข้อสรุปในการแก้ไขปัญหาที่ดิน
	4.1.3 แกนนำชาวบ้าน ตัวแทนหน่วยงานคู่กรณี ตัวแทนนายอำเภอหรือผู้ว่าฯ ร่วมกันจัดทำข้อตกลงในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกิน
	4.2 จำนวนครั้งในการร่วมมือกันแก้วิกฤต
	4.2.1 จำนวนมากกว่า 12 ครั้ง
	4.3 ภาคส่วนที่ร่วมแก้วิกฤต
	4.3.1 แกนนำชาวบ้านและชาวบ้าน ตัวแทนเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง NGO ที่เป็นพี่เลี้ยงแกนนำชาวบ้าน ตัวแทนที่ดินจังหวัดเพชรบูรณ์ ตัวแทนนายอำเภอหล่มสัก ผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์

ตาราง 5 (ต่อ)

ตัวแปรที่ศึกษา	รายละเอียดของตัวแปรที่ศึกษา
5. อารยะขัดขืน	**5.1 วิธีการอารยะขัดขืน**
	5.1.1 ชาวบ้านปฏิเสธไม่ยอมรับ/บอยคอตต่อการกระทำของหน้าที่ของรัฐทั้งคู่กรณีหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ไม่ให้ความร่วมมือ ไม่เซ็นเอกสาร ไม่ให้เอกสารใดๆ กับเจ้าหน้าที่
	5.1.2 ชาวบ้านครอบครองที่ดินไม่ยอมถอนตัวออกจากที่ดินเพื่อเรียกร้องสิทธิในที่ดิน
	5.1.3 ชาวบ้านแพ้คดี ศาลให้ออกจากพื้นที่แต่ชาวบ้านก็ยังอยู่ในพื้นที่จนถึงปัจจุบัน
6. การสานเสวนา	**6.1 วิธีการสานเสวนา**
	6.1.1 พี่เลี้ยง (NGO) และแกนนำสร้างความเข้าใจให้กับชาวบ้าน
	6.1.2 พี่เลี้ยง (NGO) และแกนนำชาวบ้าน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทำการสนทนา/การอภิปรายร่วมกับชาวบ้านเพื่อหาทางออกในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกิน
	6.1.3 พี่เลี้ยง แกนนำชาวบ้านและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตัดสินใจร่วมกัน
	6.2 ภาคส่วนที่ร่วมสานเสวนา
	6.2.1 แกนนำชาวบ้านและชาวบ้าน ตัวแทนเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง NGO ที่เป็นพี่เลี้ยงแกนนำชาวบ้าน ตัวแทนที่ดินจังหวัดเพชรบูรณ์ ตัวแทนนายอำเภอหล่มสัก ผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์ และหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง
7. ความสามารถในการเจรจาต่อรอง	**7.1 องค์ประกอบในการเจรจาต่อรอง**
	7.1.1 บุคลิกภาพแกนนำชาวบ้านมุ่งมั่น เอาจริงเอาจังในการเจรจาต่อรองกับคู่กรณี, นายอำเภอ, ผู้ว่าฯ, รัฐสภาฯ
	7.1.2 แกนนำและชาวบ้านมีความรู้ความสามารถด้านสิทธิ์/ด้านกฎหมายที่ดินทำให้สามารถทำการเจรจาต่อรองกับหน่วยงานของรัฐจาก NGO และทนายความของ NGO
	7.1.3 เอกภาพของแกนนำและชาวบ้านในการเคลื่อนไหวเพื่อการเจรจาต่อรอง
	7.2 วิธีการเจรจาต่อรอง
	7.2.1 พี่เลี้ยง (NGO) เป็นผู้นำพาแกนนำชาวบ้านไปพูดคุยนอกรอบกับคู่กรณี, นายก อบต. นายอำเภอ ผู้ว่าฯ, ผอ. สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัด
	7.3 ผลของการเจรจาต่อรอง (คุณภาพ,ประสิทธิภาพ,สมานฉันท์)
	7.3.1 มีคุณภาพการเจรจาต่อรอง คือ ผลการเจรจาต่อรองบรรลุวัตถุประสงค์และได้ข้อตกลงที่ดีทุกฝ่ายพอใจ
	7.3.2 มีความสมานฉันท์ในการเจรจาต่อรอง คือ ทุกฝ่ายยังมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

รายละเอียดของรูปแบบการเมืองภาคประชาชนว่าด้วยเรื่องที่ดินทำกินที่ประสบความสำเร็จตามตารางข้างต้น ดังนี้

การร้องทุกข์

การร้องทุกข์ที่เกิดขึ้นจากกรณีปัญหาเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงได้ประกาศที่ทับซ้อนที่ดินทำกินของชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา พบว่า

การร้องทุกข์ของชาวบ้าน เริ่มต้นจากการที่ชาวไม่เข้าใจกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับตนเอง ชาวบ้านงงกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและหวั่นวิตก เมื่อชาวบ้านเห็นป้ายประกาศเขตแดนของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงมาปักในที่ดินที่ตนเองใช้ทำกิน โดยชาวบ้านไม่รู้เรื่องการประกาศเขตแดนของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงมาก่อน เนื่องจากชาวบ้านไม่ได้รับการแจ้งจากเจ้าหน้าที่ป่าไม้ และหลังจากที่เจ้าหน้าที่ป่าไม้ได้มาแจ้งกับชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาภายหลังที่ชาวบ้านแตกตื่นกันแล้ว ว่าที่ดินของตนกลายเป็นที่ดินของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง และให้ตนเองย้ายออกจากที่ดินแปลงนั้น และไม่ให้ไปทำกินในที่ดินของตนที่เคยทำมาอีกต่อไปยิ่งสร้างความมึนงงให้กับชาวบ้าน ทั้งตระหนกตกใจกลัวและกังวนกันต่างๆ นานา อีกทั้งมีตัวอย่างของชาวบ้านในพื้นที่ใกล้เคียงกัน คือ ชาวบ้านห้วยหวายซึ่งเป็นหมู่บ้านที่อยู่ติดกับบ้านห้วยระหงส์ได้ถูกเจ้าหน้าที่ป่าไม้กดดันขับไล่ให้อพยพออกจากพื้นที่ให้กลับไปยังภูมิลำเนาเดิม คือ บ้านติ้ว บ้านหวาย บ้านหัวนาเลา บ้านท่าช้าง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์เมื่อปี พ.ศ. 2545 ซึ่งชาวบ้านห้วยหวายก็ได้ประสบปัญหาการประกาศพื้นที่ของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงทับซ้อนที่ทำกินเช่นกัน ดังคำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้สัมภาษณ์บางส่วน ดังนี้

แกนนำชาวบ้านคนที่ 4: “…เริ่มมีปัญหานี้ ตอนสร้างสำนักงานเขตรักษาพันธุ์สัตว์ที่ตั้งอยู่หมู่ 6 นั่นแหละ ป่าไม้มาปักป้าย...ทันทีเมื่อมีสำนักงานรักษาพันธุ์สัตว์ป่ามาก่อตั้งได้มีการตั้งป้ายมีการประกาศแนวเขตของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทับที่ดินทำกินของชาวบ้าน อยู่ ๆ ก็มีป้ายมาปักในที่ดินของตนเอง ก็เกิดความงงกับชาวบ้าน...”

(ดูภาษาถิ่นได้ที่ภาคผนวก ง หน้า 332-339 เพราะผู้ให้สัมภาษณ์บางคนพูดภาษาถิ่น ทั้งนี้ภาษาถิ่นหรือภาษาไทยที่นำมาอ้างอิงจะสอดคล้องกับข้อค้นพบของการวิจัย ที่กล่าวไว้ก่อนการอ้างอิงด้วยภาษาถิ่นหรือภาษาไทยทุกครั้ง)

แกนนำชาวบ้านคนที่ 5: “…พอมาปีที่ 2 เขตอนุรักษ์สัตว์ป่าภูผาแดงมาประกาศเขตโดยที่ชาวบ้านไม่ทราบเรื่องเลย ป่าไม้มาประกาศเป็นเขตของป่าไม้ และฝ่ายอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงได้ให้ผู้ใหญ่บ้านประกาศเสียงตามสายว่าห้ามไม่ให้ชาวบ้านเข้าไปทำอะไรหรือสร้างสิ่งปลูกสร้างในเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง”

แกนนำชาวบ้านคนที่ 6: “...เมื่อก่อนไม่มีปัญหาอะไร พอมีป่าอนุรักษ์มาควบคุมป่าสงวนอีกที จึงเกิดปัญหาแก่ชาวบ้าน คือ ที่ดินของชาวบ้านไปอยู่ในพื้นที่ของเขตอนุรักษ์ฯ เพราะว่าชาวบ้านมาอยู่ก่อนแล้ว ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2460 แต่เขตอนุรักษ์ฯ มาทีหลังมาปี 42 เลยเกิดปัญหา คือ ไม่ให้ชาวบ้านเข้าไปทำกิน มันทับที่ของเราไม่ให้เราเข้าไปทำจะให้เราทำยังไงละ...”

แกนนำชาวบ้านคนที่ 7: “คือ เจ้าหน้าที่ได้ประกาศเมื่อปี 2542 เป็นเขตอนุรักษ์พันธ์สัตว์ป่าในปี 2544-2545 เจ้าหน้าที่ได้มานำชาวบ้านห้วยหวายออกกลับไปอยู่ภูมิลำเนาเดิมประมาณเกือบ 20หลังคาเรือน”

ทั้งนี้ การร้องทุกข์ของชาวบ้าน จะเริ่มต้นที่ชาวบ้านที่ประสบปัญหาข้างต้นรวมตัวกันพูดคุยปรึกษาหารือกับปัญหาที่ประสบร่วมกันภายในหมู่บ้าน มีการประชุมกันภายในหมู่บ้าน เพื่อหาทางแก้ไข ขณะเดียวกันชาวบ้านได้ทราบข่าวว่า ชาวบ้านที่อำเภอน้ำหนาว จังหวัดเพชรบูรณ์ซึ่งอยู่ใกล้เคียงกับบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาก็ได้ประสบปัญหาที่ดินทำกินเช่นเดียวกันกับหมู่บ้านของตน แต่ได้มีกลุ่ม NGO จากบ้านคอนสาร อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น เข้ามาให้ความช่วยเหลือชาวบ้านในพื้นที่ดังกล่าว ดังนั้นชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาจึงได้พากันไปพบ NGO กลุ่มดังกล่าวที่บ้านคอนสาร เพื่อขอคำปรึกษาและขอความช่วยเหลือจาก NGO กลุ่มนี้ และ NGO กลุ่มนี้ได้เข้ามาให้ความช่วยเหลือแก่ชาวบ้าน นำโดยเลขานุการเครือข่ายปฏิรูปที่ดินภาคอีสาน ชาวบ้านจะเรียกว่า “หัวหน้าต่าย” ดังคำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้สัมภาษณ์บางส่วน ดังนี้

แกนนำชาวบ้านคนที่ 6: “...ครั้งแรกเราได้ประชุมกันในชุมชนก่อน...”

แกนนำชาวบ้านคนที่ 5 : “ก็มานั่งคุยกัน อยู่ดีดีก็เกิดปัญหาขึ้น ชาวบ้านไม่รู้เรื่องราว เมื่อชาวบ้านเข้าไปทำกิน ก็เริ่มมีการจับกุมชาวบ้าน ทำให้เกิดความเดือดร้อนแก่ชาวบ้าน”

แกนนำชาวบ้านคนที่ 3 : “...หัวหน้าต่ายคนนี้มาช่วยตั้งแต่เริ่มเกิดปัญหานั่นแหละ ตั้งแต่หัวหน้าป่าไม้นั้นแหละ ตัวผมเองนี่แหละไปหาหัวหน้าต่ายให้เขามาช่วยเพราะทำอะไรไม่ถูก ไม่มีใครช่วย ตั้งแต่ยุคมนตรี ชาวบ้านตั้งเวทีไว้ตรงหน้าบ้านที่เลย นายมนตรีทำให้เกิดเรื่องมีปัญหาเกิดขึ้นกับชาวบ้าน...นายมนตรีนี่แหละโหดจริงๆ”

แกนนำชาวบ้านคนที่ 4 : “...ก็เลยเอาแกนนำคนบ้านอื่น เขาเรียกว่ากลุ่ม NGO อรนุชนี้ก็มามาที่ห้วยระหงส์ก็มา…”

แกนนำชาวบ้านคนที่ 2 : “...เอ้าคุณต่ายก็มาจากห้วยระหงส์ ที่ห้วยระหงส์เขาไปหาคุณต่าย..และหัวหน้าต่ายนี่แหละเป็นหลักใหญ่ในการต่อสู้....”

ภาพ 26 เลขานุการเครือข่ายปฏิรูปที่ดินภาคอีสาน ขณะให้สัมภาษณ์กับผู้วิจัยที่มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

การร้องทุกข์ของชาวบ้าน หลังจากการรวมตัวกันพูดคุยปรึกษาหารือกันในหมู่บ้าน ประชุมกันในหมู่บ้านเพื่อคิดหาทางแก้ไขปัญหาที่ตนเองประสบ และได้พากันไปขอคำปรึกษาและขอความช่วยเหลือจาก NGO ที่บานคอนสารแล้ว หลังจากนั้น NGO กลุ่มนี้ได้เข้ามาให้ความรู้แก่ชาวบ้านเรื่องสิทธิในที่ดินทำกิน เรื่องสิทธิมนุษยชน และข้อกฎหมายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาที่ชาวบ้านประสบอยู่ไม่ว่าจะเป็นพระราชบัญญัติ

ป่าไม้ พ.ศ. 2484 พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 พระราชบัญญัติปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม พ.ศ. 2518 พระราชกฤษฎีกากำหนดเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง พ.ศ. 2542 รวมทั้ง มติ ครม. 30 มิถุนายน พ.ศ. 2541 ซึ่งสิ่งเหล่านี้ ได้สร้างความรู้ความเข้าใจให้กับชาวบ้านได้เป็นอย่างมากทำให้ชาวบ้านมีกำลังใจในการต่อสู้กับอำนาจรัฐ เพื่อการปกป้องสิทธิ์ในที่ดินทำกินของตนเองต่อไป

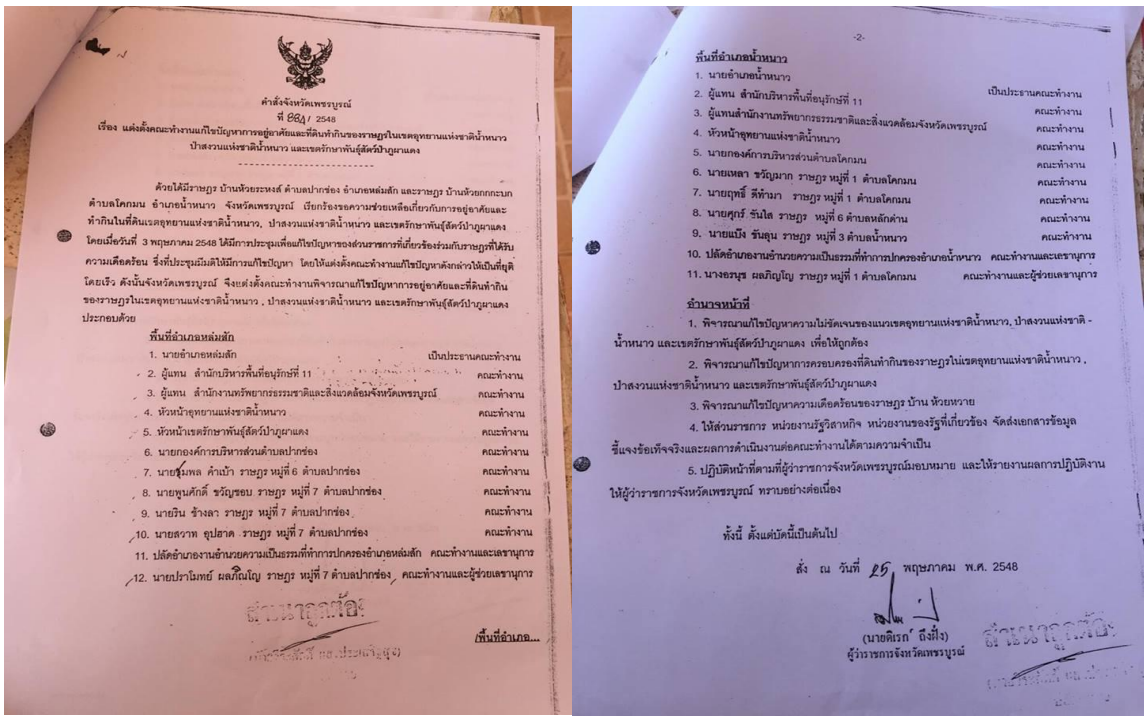
การร้องทุกข์ของชาวบ้านลำดับต่อมา ได้มีการการเขียนจดหมายร้องทุกข์ไปถึงหน่วยงานราชการทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับปัญหาที่ดินทำกินของบ้านห้วยระหงส์ ห้วยกลทารวมถึงหน่วยงานคู่กรณี รวมทั้งเขียนจดหมายร้องทุกข์ไปถึงนายอำเภอหล่มสัก ผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์ กำนันตำบลปากช่อง สมาชิกสภาจังหวัดเพชรบูรณ์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เขต 7 จังหวัดเพชรบูรณ์ รัฐมนตรีกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงเขียนจดหมายร้องทุกข์ไปถึงนายกรัฐมนตรี เพื่อให้เข้ามาช่วยแก้ไขปัญหาที่ตนเองประสบ และขอความเป็นธรรมให้กับพวกตน

ตลอดจนได้มีตั้งเวทีปราศรัยในหมู่บ้าน โดยมีพี่เลี้ยงคอยให้คำปรึกษาคือ กลุ่ม NGO กลุ่มดังกล่าวเพื่อสร้างความเข้าใจกับชาวบ้านต่อสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น และแนวทางในการร่วมมือกันในการแก้ไขปัญหาร่วมกันต่อไป ไม่เพียงแต่การร้องทุกข์ด้วยจดหมาย ด้วยการจัดเวทีปราศรัย และยังได้มีการร้องทุกข์ด้วยแกนนำชาวบ้านเองโดยแกนนำชาวบ้านและ NGOได้พากันเข้าไปพบนายอำเภอหล่มสัก และผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์พร้อมกับหนังสือร้องทุกข์ ตลอดจนเข้าไปพบหัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าที่เป็นคู่กรณี เพื่อทราบเหตุผลว่าทำไมจึงไปปักป้าย และขับไล่พวกเขาออกจากที่ดินทำกินของตนรวมทั้งไปพบรัฐมนตรีกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ไปพบรัฐบาลที่รัฐสภาเพื่อร้องขอความช่วยเหลือในปัญหาที่ตนเองประสบ ในบางครั้งเข้าไปร้องทุกข์เฉพาะแกนนำ บางครั้ง NGO ไปร้องทุกข์แทน ตลอดจนได้มีการลอบบี้กับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ทั้งหัวหน้าหน่วยงานคู่กรณี นายอำเภอรวมถึงผู้ว่าราชการจังหวัดเพื่อสร้างความเข้าใจต่อปัญหาที่ชาวบ้านประสบอยู่ก่อนการจะมีการนัดหมายการประชุมปรึกษาหารือเพื่อแก้ไขปัญหาร่วมกัน โดยการร้องทุกข์เท่าที่แกนนำชาวบ้านเล่าให้ผู้วิจัย

ฟังมีมากกว่า 12 ครั้ง ซึ่งการไปร้องทุกข์แต่ละครั้งจะมีชาวบ้าน และแกนนำ และ NGO ไปกันประมาณ 3-100 คน

ทั้งนี้ แกนนำชาวบ้านห้วยกลทา และเป็น 1 ใน 13 บุคคลที่ถูกจับ (ใน13คนมีเยาวชน 2 คน) กรณีเข้าไปรับจ้างหักข้าวโพดในพื้นที่บ้านห้วยกลทาจนเป็นคดีความ เมื่อปี พ.ศ. 2548 ในคดีอาญาหมายเลขดำที่ 831/2548 ข้อหาความผิดต่อพระราชบัญญัติป่าไม้ ความผิดต่อพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า คือร่วมกันยึดถือครอบครอง ก่อนสร้าง แผ้วถาง ทำลายต้นไม้ชนิดต่าง ๆ ซึ่งอยู่ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า แล้วทำการปลูกข้าวโพดเข้ามาทดแทนทำให้ผืนป่าถูกทำลายไปเนื้อที่ 9 ไร่ 46 ตารางวา คิดเป็นค่าเสียหายประมาณ 426,876 บาท (คำพิพากษา ศาลฎีกา ที่ 1828/2558 วันที่ 24 กุมภาพันธุ์ 2558) ซึ่งในศาลชั้นต้นพิจารณาแล้วยกฟ้อง แต่โจทก์อุทธรณ์ โจทก์ชนะในชั้นอุทธรณ์ โดยให้จำคุกผู้ต้องหาคนละ 6 เดือน แต่ให้รอการลงโทษไว้มีกำหนดคนละ 2 ปี ในกรณีนี้ชาวบ้านได้สู้คดีในศาลฎีกาเพื่อขอความเป็นธรรมให้กับตนเอง โดยคำพิพากษาสิ้นสุดในชั้นศาลฎีกา เมื่อวันที่ 16 กรกฎาคม 2558 คือ ให้จำเลยทั้ง 13 คนแพ้คดี โดยให้ทั้ง 13 คน ออกจากป่าและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า แต่ชาวบ้านยังคงอยู่ในพื้นที่เช่นเดิม

การร้องทุกข์ของชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาเกี่ยวกับปัญหาที่ดินทำกินนั้น จังหวัดเพชรบูรณ์โดยผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์ ได้มีคำสั่งที่ 884/2548 แต่งตั้งคณะทำงานแก้ไขปัญหาการอยู่อาศัย และที่ดินทำกินของราษฎรในเขตอุทยานแห่งชาติน้ำหนาว ป่าสงวนแห่งชาติน้ำหนาว และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงขึ้น เพื่อช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาที่เกิดจากการประกาศที่ดินของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงทับซ้อนที่ดินทำกินของชาวบ้านในพื้นที่ดังกล่าว และนำไปสู่การร่วมมือกันทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของชาวบ้านห้วนระหงส์ห้วยกลทาเกิดขึ้นซึ่งในคำสั่ง 884/2548 มีรายละเอียดตามภาพต่อไปนี้

คำสั่งจังหวัดเพชรบูรณ์
ที่ 884/ 2548
เรื่อง แต่งตั้งคณะทำงานแก้ไขปัญหาการอยู่อาศัยและที่ดินทำกินของราษฎรในเขตอุทยานแห่งชาติน้ำหนาว ป่าสงวนแห่งชาติน้ำหนาว และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง

ด้วยได้มีราษฎร บ้านห้วยระหงส์ ตำบลปากช่อง อำเภอหล่มสัก และราษฎร บ้านห้วยกกะบก ตำบลโคกมน อำเภอน้ำหนาว จังหวัดเพชรบูรณ์ เรียกร้องขอความช่วยเหลือเกี่ยวกับการอยู่อาศัยและทำกินในที่ดินเขตอุทยานแห่งชาติน้ำหนาว, ป่าสงวนแห่งชาติน้ำหนาว และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง โดยเมื่อวันที่ 3 พฤษภาคม 2548 ได้มีการประชุมเพื่อแก้ไขปัญหาของส่วนราชการที่เกี่ยวข้องร่วมกับราษฎรที่ได้รับความเดือดร้อน ซึ่งที่ประชุมมีมติให้มีการแก้ไขปัญหา โดยให้แต่งตั้งคณะทำงานแก้ไขปัญหาดังกล่าวให้เป็นที่ยุติโดยเร็ว ดังนั้นจังหวัดเพชรบูรณ์ จึงแต่งตั้งคณะทำงานพิจารณาแก้ไขปัญหาการอยู่อาศัยและที่ดินทำกินของราษฎรในเขตอุทยานแห่งชาติน้ำหนาว , ป่าสงวนแห่งชาติน้ำหนาว และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง ประกอบด้วย

พื้นที่อำเภอหล่มสัก

1. นายอำเภอหล่มสัก เป็นประธานคณะทำงาน
2. ผู้แทน สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 11 คณะทำงาน
3. ผู้แทน สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดเพชรบูรณ์ คณะทำงาน
4. หัวหน้าอุทยานแห่งชาติน้ำหนาว คณะทำงาน
5. หัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง คณะทำงาน
6. นายกองค์การบริหารส่วนตำบลปากช่อง คณะทำงาน
7. นายชัมพล คำเบ้า ราษฎร หมู่ที่ 6 ตำบลปากช่อง คณะทำงาน
8. นายพูนศักดิ์ ชวัญรอบ ราษฎร หมู่ที่ 7 ตำบลปากช่อง คณะทำงาน
9. นายริน ช้างลา ราษฎร หมู่ที่ 7 ตำบลปากช่อง คณะทำงาน
10. นายสวาท อุปฮาด ราษฎร หมู่ที่ 7 ตำบลปากช่อง คณะทำงาน
11. ปลัดอำเภองานอำนวยความเป็นธรรมที่ทำการปกครองอำเภอหล่มสัก คณะทำงานและเลขานุการ
12. นายปราโมทย์ ผลภิญโญ ราษฎร หมู่ที่ 7 ตำบลปากช่อง คณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ

เห็นที่อำเภอ...

-2-

พื้นที่อำเภอน้ำหนาว

1. นายอำเภอน้ำหนาว เป็นประธานคณะทำงาน
2. ผู้แทน สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 11 คณะทำงาน
3. ผู้แทนสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดเพชรบูรณ์ คณะทำงาน
4. หัวหน้าอุทยานแห่งชาติน้ำหนาว คณะทำงาน
5. นายกองค์การบริหารส่วนตำบลโคกมน คณะทำงาน
6. นายเหลา ชวัญมาก ราษฎร หมู่ที่ 1 ตำบลโคกมน คณะทำงาน
7. นายฤทธิ์ สีห้ามา ราษฎร หมู่ที่ 1 ตำบลโคกมน คณะทำงาน
8. นายศุกร์ รันใส ราษฎร หมู่ที่ 6 ตำบลหลักด่าน คณะทำงาน
9. นายแป้ง รันลุน ราษฎร หมู่ที่ 3 ตำบลน้ำหนาว คณะทำงาน
10. ปลัดอำเภองานอำนวยความเป็นธรรมที่ทำการปกครองอำเภอน้ำหนาว คณะทำงานและเลขานุการ
11. นางอรนุช ผลภิญโญ ราษฎร หมู่ที่ 1 ตำบลโคกมน คณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ

อำนาจหน้าที่

1. พิจารณาแก้ไขปัญหาความไม่ชัดเจนของแนวเขตอุทยานแห่งชาติน้ำหนาว, ป่าสงวนแห่งชาติ - น้ำหนาว และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง เพื่อให้ถูกต้อง
2. พิจารณาแก้ไขปัญหาการครอบครองที่ดินทำกินของราษฎรในเขตอุทยานแห่งชาติน้ำหนาว , ป่าสงวนแห่งชาติน้ำหนาว และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง
3. พิจารณาแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของราษฎร บ้านห้วยหาย
4. ให้ส่วนราชการ หน่วยงานรัฐวิสาหกิจ หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง จัดส่งเอกสารข้อมูล ชี้แจงข้อเท็จจริงและผลการดำเนินงานต่อคณะทำงานได้ตามความจำเป็น
5. ปฏิบัติหน้าที่ตามที่ผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์มอบหมาย และให้รายงานผลการปฏิบัติงานให้ผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์ ทราบอย่างต่อเนื่อง

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ 25 พฤษภาคม พ.ศ. 2548

(นายดิเรก ถึงฝั่ง)
ผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์

ภาพ 27 คำสั่งจังหวัดเพชรบูรณ์ที่ 884/2548 เรื่องแต่งตั้งคณะทำงานแก้ไขปัญหาการอยู่อาศัยและที่ดินทำกินของราษฎรในเขตอุทยานแห่งชาติน้ำหนาว ป่าสงวนแห่งชาติน้ำหนาว และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง

การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ

การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ ที่พบในรูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินที่ประสบความสำเร็จ จากกรณีปัญหาที่ดินทำกินของชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทานั้น พบว่า

ชาวบ้านและแกนนำได้รวมตัวกันไปพบหัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง เพื่อทราบที่มาของปัญหาการไปปักป้ายประกาศเขตแดนของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงในที่ดินของตนเอง รวมทั้งรวมตัวกันไปทวงถามความคืบหน้าจากหน่วยงานคู่กรณีจากนายอำเภอจากผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์ ตลอดจนการสอบถามพี่เลี้ยงที่เป็น NGO สอบถามทนายความที่มาคอยให้คำปรึกษาและให้ความช่วยเหลือว่าตนเองมีสิทธิเพียงใดในการทำกินและอยู่อาศัยในที่ดินของตนเอง ซึ่งชาวบ้านได้เข้ามาอยู่อาศัยและทำกินก่อนการประกาศเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงตั้งแต่ปี พ.ศ. 2460 ในขณะที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์

ป่าภูผาแดงเกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2542 ตลอดจนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิในที่ดินทำกินที่ตนเอง ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนที่ตนเองได้รับจาก NGO ที่คอยเป็นพี่เลี้ยงและให้กำลังใจในการต่อสู้กับอำนาจรัฐ ทำให้มีความกล้าหาญที่จะพากันเข้าไปสอบถามจากหัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงในช่วงเกิดกรณีพิพาทเพื่อความชัดเจน

นอกจากนี้ ในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ รวมถึงการตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของรัฐในการปฏิบัติเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทานั้น ส่วนใหญ่ชาวบ้านจะคอยสอบถามผ่านหัวหน้าต่ายว่าเรื่องราวการให้ความช่วยเหลือจากรัฐ หรือจากคณะทำงานแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินตามคำสั่งที่ 884/2548 นั้นได้ทำอะไรถึงไหนกันบ้างแล้ว และจะลงมารังวัดที่ดินของชาวบ้านทั้งบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทากันเมื่อไรอย่างไร ทั้งนี้จากคำบอกเล่าของแกนนำชาวบ้านและหลักฐานที่พบจะมีการติดตามสอบถามกันบ่อยมากซึ่งมากกว่า 12 ครั้งในการตรวจสอบหรือเข้าไปสอบถามความคืบหน้าของการแก้ไขหรือให้ความช่วยเหลือแก่ชาวบ้าน

ตลอดจน ทุกครั้งที่เกิดปัญหาและการนำไปสู่กระบวนการหรือขั้นตอนของการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับที่ดินทำกินของชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา ชาวบ้านหรือกลุ่มแกนนำของชาวบ้านจะสอบถามความคืบหน้าของการแก้ไขปัญหาในครั้งนั้น ๆ ผ่านหัวหน้าต่าย ซึ่งหลานสาวของแกนนำชาวบ้านผู้ให้สัมภาษณ์ที่ห้วยกลทาได้เข้าไปทำงานร่วมกับ NGO กลุ่มนี้ด้วยดังคำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้สัมภาษณ์บางส่วน ดังนี้

แกนนำชาวบ้านคนที่ 2: “ก็รอทางหัวหน้าต่ายนี่แหละ หลานสาวทำงานอยู่กับหัวหน้าต่ายนะ นั่นสินะเราไม่ค่อยมีเงินมีทอง ทำให้ไม่ได้ไปตามคุณต่ายทุกเรื่อง เราจะได้ไปด้วยช่วงเหตุการณ์หลัก ๆ จะให้เราไปด้วยทุกกิจกรรมเราทำไม่ได้”

แกนนำชาวบ้านคนที่ 5: “...แต่ส่วนใหญ่จะมีการตรวจสอบผ่านพี่เลี้ยง ก็คือหัวหน้าต่าย”

แกนนำชาวบ้านคนที่ 3: “...ไปกันเองก็มี บางครั้งก็ไปกับหัวหน้าต่าย...เอ้าก็มันนานก็เลยตามไปดู”

การประท้วงอำนาจรัฐ

การประท้วงอำนาจรัฐของชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา ที่พบในรูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินที่ประสบความสำเร็จ จากกรณีปัญหาที่ดินทำกินที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงประกาศที่ทับซ้อนที่ดินทำกินของชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา พบว่า

ชาวบ้านได้มีการจัดเวทีประท้วงการทำงานของรัฐหน้าหมู่บ้านห้วยกลทา เพื่อสร้างความเข้าใจให้กับทุกคนในหมู่บ้าน ในการจัดเวทีหน้าหมู่บ้านบ้านห้วยกลทาในครั้งนั้นได้มีเจ้าหน้าที่ป่าไม้หลายร้อยนายพร้อมอาวุธปืนมาล้อมชาวบ้านในขณะที่จัดเวที และที่มาของการเกิดเวทีประท้วงของชาวบ้าน เพื่อทักท้วงการทำเกินกว่าเหตุของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ในครั้งนั้น คือ เจ้าหน้าที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงได้นำกำลังตำรวจจากสถานีตำรวจภูธรตำบลบ้านกลาง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ เข้าไปจับกุมชาวบ้านห้วยกลทาที่เข้าไปหักเข้าโพดในไร่ แต่กลับถูกกล่าวหาว่าชาวบ้านบุกรุกที่ดินของรัฐและมีการจับกุมชาวบ้านในวันนั้นจำนวน 13 ราย โดยในจำนวนนี้มีเยาวชนอยู่ 2 คน ดังคำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้สัมภาษณ์บางส่วน ดังนี้

แกนนำชาวบ้านคนที่ 2 : “ช่วงเราหักข้าวโพดป้าไม้ก็เข้าไปทุกวัน จนเราหักข้าวโพดเสร็จจึงค่อยมาคุยกับเราว่ามาลาดตระเวนเฉย ๆ เราเคยถามว่ามาทำไหมกันทำไมไม่ไปสักที เขาตอบว่า โอ้รออีกหน่วยหนึ่งเข้ามา พออีกหน่วยหนึ่งเข้ามาก็มาแจ้งจับเรา เขาบอกว่าพื้นที่ที่ถูกจับนี้มีคนไปแจ้งจับชาวบ้านว่าพื้นที่ตรงนี้ไม่ให้ทำ เราจะรู้ได้ยังไงว่าที่ดินตรงไหนให้ทำตรงไหนไม่ให้ทำ ก็ถูกจับกันมา จับเราไปอยู่บ้านกลางตั้งแต่บ่าย 2 โมง จนถึง 4 ทุ่ม จึงได้ตั้งข้อหากับเรา ตำรวจจับเราไปพิมพ์ลายนิ้วมือทุกคนไปนอนอยู่ที่บ้านกลาง เข้าไปนอนอยู่ในห้องขังบ้านกลางตั้งแต่ลูกชายคนเล็กกำลังอายุ 2 ปีคนโตก็อายุ 5 ปี ก็เอาเข้าไปนอนด้วยในห้องขังเพราะงอแง”

“เราก็คิดว่าเราไม่ผิด เราคิดว่าไปรับจ้างถ้าผิดก็ต้องผิดกันหมดทั้งประเทศ ถ้าจะบอกว่าเราบุกรุกนะ...แบบคดีนี้ตอนนี้โดนฟ้องแพ่งต้องเสียค่าเสียหายที่ดินน้ำลมไฟให้หลวงประมาณ 4 แสนกว่าบาททางรัฐบาลเรียกร้อง เราแพ้คดีเขา แพ้คดีเมื่อวันที่ 16 กรกฎาคมปี 58 นี่แหละ สู้กันมา 10 ปีแล้ว 10 ปีพอดี”

แกนนำชาวบ้านคนที่ 3: “...โอ้โฮมากันหลายคน มีทั้งปืนมาด้วยมาเป็นร้อยคนนั่นแหละ ตอนที่ชาวบ้านรวมตัวกันอยู่หน้าหมู่บ้าน...โหดเหี้ยมมากมาข่มขู่เรา...พวกเราก็อยากรู้อยากเข้าใจ ก็นัดกันมาทั้งหมู่บ้านเลย มาประชุมกัน ตรงหน้าบ้านนี่เลย ”

แกนนำชาวบ้านคนที่ 5: “...ตอนชาวบ้านห้วยกลทาถูกจับ ซึ่งชาวบ้านเข้าไปหักข้าวโพดในไร่ ถูกจับ มีเรื่องราวมีปัญหากันเกิดขึ้น ชาวบ้านก็ตั้งเวทีหน้าปากทางเข้าหมู่บ้านตำรวจป่าไม้มาหลายคน..เหตุตรงนี้แหละที่เป็นชนวนให้พากันไปที่หน้าอำเภอ”

โดยพื้นที่ป่าข้าวโพดที่ชาวบ้านถูกจับดำเนินคดี จำนวน 13 ราย ตามเนื้อหาที่กล่าวมาข้างต้น เป็นที่ดินแปลงรวม ซึ่งชาวบ้านที่ไม่มีที่ดินจะผลัดเปลี่ยนกันขึ้นไปทำการเพาะปลูก และปัจจุบันชาวบ้านกำลังสร้างโรงเรือนเก็บเมล็ดพันธุ์พืชในที่ดินแปลงรวมนี้ โดยผู้วิจัยได้เข้าไปเก็บภาพพื้นที่แปลงนี้มาให้เห็น ดังนี้

ภาพ 28 แปลงดินรวมที่ชาวบ้านเข้าไปหักข้าวโพดรับจ้างแล้วถูกจับ 13 ราย

ที่ดินแปลงดังกล่าวตามภาพ 28 นี้ ช่วงการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินประสบความสำเร็จสำเร็จ ชาวบ้านได้กำหนดให้เป็นที่ดินแปลงรวม ให้ทุกคนในหมู่บ้านที่ไม่มีที่ดินทำกินหมุนเวียนกันทำกิน และล่าสุดชาวบ้านได้มีการสร้างโรงเรือนเก็บเมล็ดพันธุ์พืชไว้ในที่ดินแปลงนี้

นอกจากนี้ยังพบว่า ในการประท้วงอำนาจรัฐจากกรณีปัญหาที่ดินทำกินของบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาได้มีการรวมตัวกันไปประท้วงหน้าที่ทำการอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ในการประท้วงครั้งนั้นได้มีการเผาหุ่นขับไล่หัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงในขณะนั้นให้ออกจากพื้นที่ให้ย้ายไปอยู่ที่อื่น เพราะสร้างความเดือดร้อนให้ชาวบ้านที่เคยกินอยู่มาเป็นปกติสุข และยังได้ไปประท้วงที่หน้าศาลากลางจังหวัดเพชรบูรณ์ ตลอดจนไปร่วมประท้วงที่หน้ารัฐสภา กรุงเทพมหานครด้วย รวมการประท้วงของชาวบ้านที่พบชัดเจนคือประมาณ 5 ครั้ง และจำนวนชาวบ้านที่ร่วมกันไปประท้วงแต่ละครั้งจะมีจำนวนชาวบ้านไม่เท่ากัน คือ ประมาณ 100-300 คน จำนวนมากที่สุดคือที่หน้าอำเภอหล่มสัก ที่มีการเผาหุ่นหัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง ระยะเวลาที่ประท้วงนานที่สุดคือไปประท้วงที่หน้าทำเนียบรัฐบาลประมาณ 2 สัปดาห์ ซึ่งชาวบ้านจะมีการผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันกลับบ้านเพื่อดูแลพืชผลการเกษตรและกลับมาร่วมประท้วงอีกครั้งพร้อมข้าวสารและอาหาร ซึ่งทุกครั้งที่ได้ไปประท้วงจะมีหนังสือร้องเรียน หนังสือเรียกร้องความเป็นธรรมเรียกร้องความยุติธรรมไปยื่นกับนายอำเภอหล่มสัก ผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์และผู้แทนรัฐบาลด้วย ดังคำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้สัมภาษณ์บางส่วน ดังนี้

นายก อบต. ปากช่อง: “…กรณีเดียวกันนี่แหละ ก็เอารูป เอาหุ่น ทำหุ่นของ มนตรี เชียงอารีย์ ที่เป็นหัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง เอามาเผา และมีการลงลายมือชื่อว่าให้หนีให้ย้ายขับไล่อะไรพวกนี้ครับ”

แกนนำชาวบ้านคนที่ 3: “…ยุคนี้แหละยุคปะท้วงกันนะที่มีการไปเผาหุ่นนายมนตี เซียงอาลี ประท้วงไปกันหลาย ไปกันทุกคนทั้งวังยาวห้วยละหงส์ไปนอนกันหลายคืนอยู่ที่ไปประท้วง”

แกนนำชาวบ้านคนที่ 4: “ เวลาไปร้องเรียน ไปเดินขบวน ไปกันหมด ไปช่วยกัน ...นอนศาลากลางจังหวัด นอน 2 คืน...โน้นแหละ หน้าทำเนียบนานนะเป็นอาทิตย์สอง อาทิตย์โน้นแหละ...”

การร่วมมือแก้ไขวิกฤติ (critical cooperation) กับรัฐหรือความผูกพันในทางสร้างสรรค์ (constructive engagement) เพื่อเบียดแย่งพื้นที่มาเป็นของประชาชน

การร่วมมือแก้ไขวิกฤติกับรัฐหรือความผูกพันในทางสร้างสรรค์ เพื่อเบียดแย่งพื้นที่มาเป็นของประชาชนที่พบในรูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินที่ประสบความสำเร็จ จากกรณีศึกษาบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา พบว่า

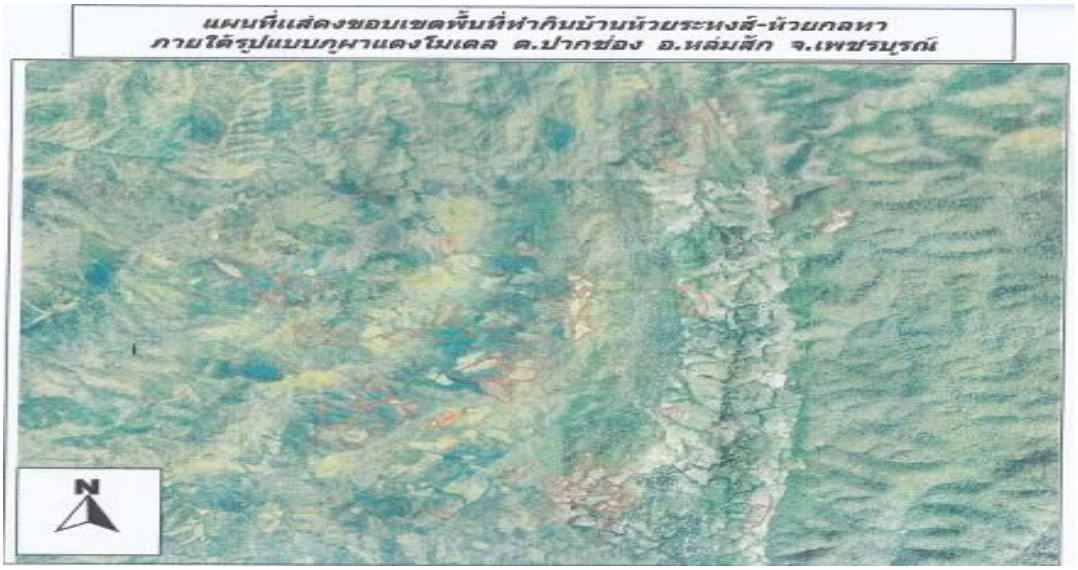
โดยส่วนใหญ่ในการดำเนินการในเรื่องนี้ หัวหน้าต่าย (NGO) จะเป็นผู้ดำเนินการประสานทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เพื่อมานั่งคุยกัน มาประชุมร่วมกันเพื่อหาทางออกของปัญหา เพื่อแก้ไขปัญหาร่วมกันทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่ระหว่างชาวบ้านและตัวแทนของหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง ทั้งองค์การบริหารส่วนตำบลปากช่อง เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง นายอำเภอหล่มสัก สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมจังหวัดเพชรบูรณ์ สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จังหวัดเพชรบูรณ์ ผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์ สำนักบริหารจัดการพื้นที่อนุรักษ์ 11 จังหวัดพิษณุโลก กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช กรมป่าไม้ สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม คณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และตัวแทนคณะรัฐมนตรี ตามแต่ละเวทีว่าจะต้องเชิญใครมาร่วมมือกันแก้ไขวิกฤติปัญหาในครั้งนั้น รวมถึงได้มีการขับเคลื่อนให้มีการจัดเวทีสัมมนาปัญหาที่ดินบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาร่วมกับหน่วยงานอื่นที่โรงเรียนหล่มสักวิทยาคมเพื่อกระตุ้นให้มีการตระหนักรู้ในปัญหาและความทุกข์ยากเดือดร้อนของชาวบ้าน

ในการร่วมมือแก้ไขวิกฤติกับรัฐหรือความผูกพันในทางสร้างสรรค์ เพื่อเบียดแย่งพื้นที่มาเป็นของประชาชน ที่ปรากฏเด่นชัดเพื่อการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของบ้านห้วยระหงส์ ห้วยกลทา คือ ช่วงที่หัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง และผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์ขณะนั้น เป็นช่วงที่ชาวบ้านกับหัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงและผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์พูดคุยกันรู้เรื่อง กล่าวคือต่างคนต่างเห็นอกเห็นใจกัน ต่างคนต่างเข้าใจกันและกัน และได้มีการจัดเวทีประชุมร่วมกันเกิดขึ้นที่ลานกลางบ้าน

ของประธานเครือข่ายองค์กรชาวบ้านอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าภูผาแดงและแกนนำชาวบ้านห้วยระหงส์เกิดขึ้น ซึ่งก่อนหน้านี้จังหวัดเพชรบูรณ์ได้มีการออกคำสั่งแต่งตั้งคณะทำงานแก้ไขปัญหาการอยู่อาศัย และที่ดินทำกินของราษฎรในเขตอุทยานแห่งชาติน้ำหนาว ป่าสวนแห่งชาติน้ำหนาว และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง ตามคำสั่งที่ 884/2548 ขึ้นมาแล้ว รวมถึงได้มีการร่วมกันแก้ไขวิกฤตปัญหาหลายครั้ง (มากกว่า 12 ครั้ง) แต่ไม่มีความคืบหน้าในการแก้ไขปัญหาที่ดินในพื้นที่ ผลการร่วมมือกันแก้ไขวิกฤติปัญหาที่ดินทำกินระหว่างชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทากับหัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง และผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์สมัยนั้นได้มีการจัดทำข้อตกลงร่วมกันในการแก้ไขปัญหา คือ

1.ได้มีการรังวัดที่ดินกันใหม่ด้วยระบบ GPS และดำเนินการรังวัดร่วมกันทั้งชาวบ้าน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้รู้พื้นที่ของชาวบ้านและพื้นที่ของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงชัดเจน และห้ามไม่ให้มีการบุกรุกพื้นที่ป่าเพิ่ม หากมีการบุกรุกพื้นที่ป่าจะดำเนินการจับกุมทันทีและชาวบ้านยินดีให้ปฏิบัติตามนั้น

2. ร่วมกันอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าภูผาแดงโดยมีแผนภาพการจับพิกัดด้วยระบบ GPS ในการรังวัดที่ดินบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา ดังนี้

ภาพ 29 แผนที่ ที่ดินทำกินรังวัดใหม่จับพิกัดด้วย GPS ภายใต้รูปแบบภูผาแดงโมเดล

อารยะขัดขืน (civil disobedience)

การอารยะขัดขืน ที่พบในรูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินที่ประสบความสำเร็จ จากกรณีศึกษาปัญหาที่ดินทำกินของชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา พบว่า

ชาวบ้านปฏิเสธไม่ยอมรับ ไม่ยอมให้ความร่วมมือ ไม่ยอมเซ็นเอกสารใด ๆ จากเจ้าหน้าที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง ซึ่งชาวบ้านจะเรียกว่าเจ้าหน้าที่ป่าไม้นำไปให้เซ็นและไม่ให้เอกสารใด ๆ ต่อเจ้าหน้าที่ป่าไม้และยังครอบครองที่ดินไม่ยอมถอนตัวออกจากที่ดินเพื่อเรียกร้องสิทธิในที่ดินของตนต่อไป และมีชาวบ้านส่วนหนึ่งที่แพ้คดีจากการต่อในชั้นศาล และศาลมีคำพิพากษาให้ออกจากพื้นที่แต่ชาวบ้านเหล่านั้นก็ยังคงอยู่ในพื้นที่ต่อไปไม่ออกไปไหนไม่ได้ทำตามคำพิพากษาของศาล และที่สำคัญคือ ชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาไม่ยอมรับมติ ครม. 30 มิถุนายน 2541 ซึ่งหัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่านำมาปฏิบัติกับชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา เพื่อการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของพื้นที่แห่งนี้ เนื่องจาก มติ ครม. 30 มิถุนายน 2541 ไม่ได้สร้างความเป็นธรรมให้กับชาวบ้านผู้ได้รับความเดือดร้อนจากกรณีปัญหาที่ดินของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงทับซ้อนที่ดินทำกินของชาวบ้าน รวมทั้งมติ ครม. 30 มิถุนายน 2541 ยังมีข้อจำจัดหลายเรื่อง คือ เมื่อชาวบ้านทำการเกษตรอย่างใดก็ต้องทำเกษตรอย่างนั้น เปลี่ยนไปทำอย่างอื่นไม่ได้ถ้าจะเปลี่ยนไปปลูกพืชชนิดอื่นก็ต้องไปขออนุญาตป่าไม้ก่อน เช่น ปลูกข้าวโพดก็ต้องปลูกข้าวโพดอย่างเดียวไปตลอด ถ้าจะเปลี่ยนไปปลูกพืชชนิดอื่นก็ต้องไปขออนุญาตหัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงเสียก่อน ซึ่งชาวบ้านเห็นว่าการกระทำแบบนี้ตัวชาวบ้านเองจะถูกละเมิดสิทธิจนเกินไป ตลอดจนที่ดินแปลงที่ใช้ทำการเพาะปลูกต้องทำอย่างต่อเนื่องถ้าหากปีใดไม่ได้ทำการเกษตรอย่างต่อเนื่องในที่ดินแปลงนั้น ๆ จะถูกยึดที่ดินแปลงคืนเป็นของรัฐเนื่องจากรัฐจะมองว่าชาวบ้านไม่มีความจำเป็นที่จะใช้ที่ดินแปลงนั้นแล้ว ตลอดจนถ้าหากชาวบ้านคนใดเข้าไปอยู่ทำกินในที่ดินบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาหลัง พ.ศ. 2541 ต้องอพยพออกจากพื้นที่แห่งนั้นโดยไม่มีเงื่อนไขใด ๆ ส่วนคนที่เข้าไปทำกินอยู่ก่อน พ.ศ. 2541 ก็ให้ทำกินในที่ดินแปลงนั้นต่อไป ดังคำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้สัมภาษณ์บางส่วน ดังนี้

แกนนำชาวบ้านคนที่ 3: “...มนตรีมาแรก ๆ ก็ดีนะ ตอนเขาเข้ามาครั้งแรก ๆ ก็ดีแต่พอนานเข้าไป นานเข้านานเข้า ก็มีวิธีการของแกยังไงก็ไม่รู้ ชาวบ้านก็ไม่รู้วิธีการของ

เขาเหมือนกัน ซึ่งมีมาขอลายเซ็นรายชื่อ ขอทะเบียนบ้าน จะมายึดเอาไปยังไงก็ไม่รู้ ตอนนั้นชาวบ้านก็เลยไม่ได้ให้ และไม่เซ็น..."

แกนนำชาวบ้านคนที่ 2: "...เกิดปัญหาจากหัวหน้ามนตรี เชียงอาลี คือ เขาจะให้เอา 30 มิถุนายน 41 มติ ครม. 30 มิ.ย. 41 จะให้เราเอามติของเขานี่แหละ ให้เอามตินี้เป็นกติกาในเรื่องที่ดินทำกิน แต่ว่าพวกเราไม่ยอมรับ เพราะว่ามันไม่เป็นประโยชน์ต่อเรา..."

หัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง : "...แต่เดิมนะ ตามกฎหมายตามมติครม. 30 มิถุนายน 2541 เขาอนุญาตให้สามารถอยู่และทำกินได้ โดยไม่ให้ขาย และให้ทำต่อเนื่องถ้าไม่ทำต่อเนื่องนั้นก็หมายความว่าคุณรวยแล้ว คุณหมดความจำเป็นที่จะใช้พื้นที่แล้ว คุณมีอาชีพอื่นแล้ว ก็ให้เอาคืนมาคืนให้รัฐแค่นั้นก็จบ ...พอชาวบ้านบอก ว่าตัวเองเดือดร้อน บอกว่าไม่มีที่ทำกิน คนยากจนอะไรพวกนี่ เอ้ารัฐก็ให้ ให้ทำแล้วก็ให้ทำต่อเนื่อง สามารถสืบทอดเป็นทายาทได้ ไอ้ 30 มิถุนายน 41 เนี๊ยะ เราจะเอามาปฏิบัติใช้แต่ชาวบ้านเขาก็ไม่ยอม..."

นอกจากนี้ ยังมีอีกเหตุผลหนึ่งที่ชาวบ้านไม่ยอมรับมติ ครม. 30 มิถุนายน 2541 ก็คือ การพิสูจน์สิทธิในที่ดินทำกินตามมติ ครม. 30 มิถุนายน 2541 จะพิสูจน์สิทธิด้วยภาพออร์โต้สี ปี พ.ศ. 2545 ซึ่งจะทำให้มองไม่เห็นแน่ชัดว่าป่าแบบใดชาวบ้านเข้ามาอยู่ก่อน พ.ศ. 2541 แต่ชาวบ้านต้องการให้ใช้มติ ครม. 29 เม.ย. 40 แทนแม้ถูกยกเลิกไปแล้วด้วยมติ ครม. 30 มิ.ย. 2541พร้อมกับการทำแผนที่มือประกอบ และใช้เครื่องมือจับ GPS เดินดินสำรวจร่วมกันทุกฝ่ายจึงจะทำให้ได้แผนที่ตามสภาพจริงของผู้ถือครองที่ดินแปลงนั้น ๆ และแปลงใกล้เคียงที่เป็นปัจจุบัน รวมทั้งใช้ประวัติศาสตร์ชุมชนเป็นอีกหนึ่งองค์ประกอบว่าที่ดินของใครถึงตรงไหน และต้องใช้แผนที่ให้ตรงกับบริบทของแต่ละพื้นที่ รวมทั้งการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินต้องเอาเรื่องสิทธิของชาวบ้านมาพูดก่อน แล้วค่อยเอามติ ครม. มาพูดเป็นอันดับที่ 2 ดังคำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้สัมภาษณ์บางส่วน ดังนี้

หัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง : "30 มิย. 41 จะพิสูจน์สิทธิการเข้าไปอยู่ทำกินของชาวบ้าน ด้วยภาพออร์โต้สี เป็นภาพถ่ายทางอากาศ ตามกติกาของ 30 มิย. 41 เนี๊ยะนะ จะทำให้เรารู้เลยว่าใครเข้าไปแพ้วถางก่อนหรือหลัง 30 มิ.ย. 41 ใครเข้าไปอยู่ก่อน 30 มิ.ย. 41 ก็ให้ทำกินต่อไป ใครเข้าไปทีหลังก็ต้องอพยพออกตามระเบียบ…"

เลขานุการเครือข่ายปฏิรูปที่ดินภาคอีสาน:“การพิสูจน์สิทธิในที่ดินทำกินของชาวบ้านต้องไม่ใช้ 30 มิ.ย. 41 ควรใช้มติ ครม. 29 เม.ย. 40 แทนร่วมกับทำแผนที่ทำมือร่วมกับการใช้เครื่องมือจับพิกัดด้วย GPS เดินสำรวจร่วมกันทุกฝ่ายระหว่างชาวบ้านเจ้าของที่ดินกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้ เอาทุกส่วนที่เกี่ยวข้องไปเดินสำรวจร่วมกัน รวมทั้งควรทำประวัติศาสตร์ชุมชนด้วยจะได้รู้ว่าที่ดินของใครติดของใคร เอาพยานบุคคลที่เป็นชาวบ้านมายืนยันกัน รวมทั้งต้องใช้แผนที่ให้เหมาะสมกับบริบทของชาวบ้านเข้าไปอยู่อาศัยด้วยจึงจะเป็นธรรมกับชาวบ้าน 30 มิ.ย. 41 จะไม่รู้ว่าป่าแบบใดชาวบ้านเข้าไปอยู่ก่อน 30 มิ.ย. 41 แบบนี้ชาวบ้านเสียเปรียบ ชาวบ้านจะถูกละเมิดสิทธิ”

ประเด็นสำคัญของเนื้อหา มติ ครม. 30 มิ.ย. 2541 ก่อนการพิสูจน์สิทธิในที่ดินทำกินของชาวบ้านตามที่ได้กล่าวมาข้างต้น จะเริ่มต้นด้วยการสำรวจพื้นที่เสียก่อน เพื่อเตรียมการพิสูจน์สิทธิในขั้นตอนต่อไป ตาม มติ ครม. 30 มิ.ย. 2541ที่ดินของชาวบ้านต้องไม่เป็นที่ลาดชัน หรือเป็นพื้นที่ต้นน้ำชั้น 1 หรือชั้น 2 และตามมติ ครม. 30 มิ.ย. 2541 ข้อ 2.4 ระบุว่า …แต่ถ้าเป็นที่ล่อแหลมคุกคามต่อระบบนิเวศ พื้นที่ที่มีผลประทบต่อประสิทธิภาพในการคุ้มครองดูแลพื้นที่ป่าอนุรักษ์ตามกฎหมาย คือ อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขตห้ามล่าสัตว์ป่า และป่าอนุรักษ์ตามมติ ครม. คือ พื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ 1 ชั้นที่ 2 ...ให้พิจารณาดำเนินการช่วยเหลือราษฎรตามความเหมาะสม เพื่อให้หาที่อยู่อาศัยหรือที่ทำกินแห่งใหม่ หรือดำเนินการเคลื่อนย้ายราษฎรออกมาจากบริเวณนั้นไปอยู่อาศัยหรือทำกินในพื้นที่ที่เหมาะสม...

ชาวบ้านที่อยู่ในพื้นที่ลักษณะนี้ ต้องถูกอพยพออกจากพื้นที่ไปอยู่ในพื้นที่อื่นตามที่รัฐจัดหาไว้ให้ เพียงแค่เริ่มต้นสำรวจพื้นที่ยังไม่ถึงขั้นตอนพิสูจน์สิทธิ ชาวบ้านบางรายก็ต้องถูกอพยพออกไปอยู่พื้นที่อื่นแล้ว จึงเป็นเหตุให้ชาวบ้านไม่ยอมรับ มติ ครม. 30 มิ.ย. 2541 อีกเหตุผลหนึ่ง

การสานเสวนา (deliberation)

การสานเสวนา ที่เกิดขึ้นจากการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาที่พบในรูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินที่ประสบความสำเร็จมีดังนี้

การสานเสวนาทุกครั้งเกิดขึ้นจากพี่เลี้ยงของชาวบ้าน คือ หัวหน้าต่าย (NGO) เป็นผู้ประสานบุคคลที่เกี่ยวข้องให้มาพูดคุยหาทางออกของปัญหาร่วมกันเป็นหลัก ซึ่งก่อนที่หัวหน้าต่าย (NGO) จะเชิญทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมานั่งคุยกันได้ หัวหน้าต่าย (NGO) และแกนนำชาวบ้านจะทำความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาและสิ่งที่จะดำเนินการร่วมกันก่อน รวมทั้งจะเข้าไปคุยกับทุกฝ่ายเหล่านั้นก่อนจัดเวทีเสวนาหาทางออกของปัญหาร่วมกันไม่ว่าจะเป็นหัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง เจ้าพนักงานที่ดินจังหวัดเพชรบูรณ์ นายอำเภอหล่มสักผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์และหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยนำเหตุผลความจำเป็นเหตุผลตามสภาพปัญหาที่แท้จริงของชาวบ้านไปคุยให้กับทุกฝ่ายเกี่ยวข้องฟัง ทั้งนี้ในการเข้าไปคุยกับบุคคลที่เกี่ยวข้องหัวหน้าต่าย (NGO) จะให้แกนนำชาวบ้านเป็นคนพูดคุยหลักส่วนหัวหน้าต่าย (NGO) จะเป็นเพียงผู้พูดเสริมตลอดจนหน่วยงานใดที่คุยไม่ได้หรือเข้าไปเจรจาไม่ได้ก็จะไม่เข้าไปคุยไม่เข้าไปเจรจา หลังจากนั้นจึงจะเกิดการประสานความร่วมมือกับตัวแทนของหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาที่ดินทำกินของบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาเกิดขึ้นให้มานั่งคุยกันมาเสวนามาปรึกษาหารือกันตัดสินใจร่วมกันเพื่อหาทางแก้ไขปัญหาร่วมกันเป็นลำดับ ดังคำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้สัมภาษณ์บางส่วน ดังนี้

เลขานุการเครือข่ายปฏิรูปที่ดินภาคอีสาน : “...จะให้ชาวบ้านเป็นหลักในการเข้าไปพูดคุยนะค่ะ เราช่วยเสริมข้อมูล และคนที่คุยไม่ได้ก็ไม่คุยค่ะ แล้วค่อยเชิญคนเหล่านั้นมาพบปะพูดคุยหาทางออกของปัญหาร่วมกัน จัดเวทีให้ทุกคนได้มาพูดคุยกันทีหลัง”

แกนนำชาวบ้านคนที่ 5:“หัวหน้าต่ายครับ หัวหน้าต่ายเป็นคนประสาน เป็นคนนัดให้พวกเรา กับพวกเขาได้คุยกัน แต่ว่าพวกเรานี่แหละเป็นคนพูด หัวหน้าต่ายจะปล่อยให้เราพูด เราก็พูดไปตามที่มันเป็นมานั่นแหละ”

ความสามารถในการเจรจาต่อรอง

1. ด้านบุคลิกภาพ

ด้านบุคลิกภาพของแกนนำชาวบ้าน ที่ถูกเลือกให้เป็นบุคคลที่เข้าไปทำการเจรจาต่อรองกับหน่วยงานของรัฐ จากการสังเกตของผู้วิจัยทั้งสังเกตดูจากสีหน้า แววตา จากการฟังน้ำเสียง ถ้อยคำ อารมณ์ความรู้สึก ระหว่างการสนทนาระหว่างการสัมภาษณ์ รวมถึงสังเกตบุคลิกภาพของแกนนำชาวบ้านเหล่านี้ขณะเคลื่อนไหวในการเตรียมสถานที่ให้สัมภาษณ์ การวางตัวขณะให้สัมภาษณ์ ซึ่งบุคลิกภาพของกลุ่มแกนนำเหล่านี้มีดังนี้

บุคคลกลุ่มแกนนำเหล่านี้ มีความมั่นใจในตัวตนของตนเอง มีแววตามุ่งมั่น เป็นคนกล้าหาญ พูดจาฉะฉาน ชัดเจน กล้าพูดกล้าคุย อารมณ์ห้าวหาญ ตื่นตัวขณะให้สัมภาษณ์ ขณะเดียวกันก็ดูไม่มีพิษ แต่อ่อนโยน หนักแน่น ถ่อมตน มีสัมมาคารวะเป็นมิตรกับผู้วิจัย แม้ผิวหน้า ผิวมือจะดำหยาบกร้าน และเห็นถึงความเหน็ดเหนื่อย นี่คือสิ่งที่ผู้วิจัย สังเกตได้จากแกนนำทุกคนที่ผู้วิจัยสัมภาษณ์บุคลิกภาพเหล่านี้พบเห็นได้จากแกนนำชาวบ้านทุกครั้งที่ได้พูดคุยกับผู้วิจัย

2. ด้านความรู้ความสามารถ

ด้านความรู้ความสามารถในการเจรจาต่อรอง ที่พบในรูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินที่ประสบความสำเร็จ มีดังนี้

แกนนำชาวบ้านที่ได้กล่าวถึงมาข้างต้น จะได้รับชุดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิความเป็นมนุษย์ สิทธิการเป็นพลเมืองของรัฐ สิทธิในที่ดินทำกินของตนเอง สิทธิของตนในการสามารถเข้าไปเจรจาต่อรองกับรัฐกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับปัญหาที่ดินทำกินของตนเอง ไม่ว่าจะเป็น พรบ. ป่าไม้พรบ.ป่าสงวน พ.ศ. 2484 พรบ.อุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 พรบ. ป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 พรก.กำหนดเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง พ.ศ. 2542 มติ ครม. 30 มิถุนายน พ.ศ. 2541จากกลุ่ม NGO และจากทนายความที่ทำงานร่วมกับกลุ่ม NGO ซึ่งเข้ามาเป็นพี่เลี้ยงคอยให้คำปรึกษา และช่วยเหลือชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา ชุดความรู้เหล่านี้ส่งผลให้ชาวบ้านโดยเฉพาะกลุ่มแกนนำชาวบ้านทุกคนมีภูมิความรู้ปกป้องตนเองได้ สามารถเจรจาต่อรองกับเจ้าหน้าที่ของรัฐได้จากเดิมที่ชาวบ้านและแกนนำชาวบ้านเหล่านี้ไม่มีชุดความรู้ความเข้าในเรื่องเหล่านี้เลย และไม่รู้ว่าจะหาทางออกหาทางแก้ไขกับปัญหาที่ดินทำกินของตนเองอย่างไร จึงได้พากันไปขอคำปรึกษาและขอความช่วยเหลือจากกลุ่ม NGO กลุ่มดังกล่าว ซึ่งทนายความของชาวบ้านห้วยระหงษ์ห้วยกลทาได้บอกกับผู้วิจัยว่า “...ให้ความช่วยเหลือมุมกฎหมาย พรบ. ป่าไม้ พรบ. ป่าสงวน พรบ. อุทยานฯ เขตรักษาพันธุ์ฯ มติ ครม. 30 มิ.ย. 2541 คุยเรื่องสิทธิด้วยให้เขาฟัง ชาวบ้านต้องรู้เรื่องสิทธิ สิทธิมนุษยชนเนี๊ยะนะครับ คุยเรื่องสิทธิ ความเป็นมนุษย์ คือเราใช้หลักในการต่อสู้คดีอาญา เอาเรื่องสิทธิมนุษยชนเป็นข้อต่อสู้ สิทธิว่าด้วย

เรื่องอะไร สิทธิทำกิน สิทธิที่เรามีกฎหมายรับรอง สิทธิชุมชนกฎหมายรับรองความเป็นอยู่ของชุมชน ความเป็นพลเมือง..."

ทั้งนี้ กลุ่ม NGO ได้เข้าไปให้ความรู้ความเข้าใจแก่ชาวบ้านเกี่ยวกับเรื่องราวเหล่านี้ จึงทำให้กับชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา มีความรู้มีสามารถในการเข้าไปเจรจาต่อรองกับเจ้าหน้าที่ของรัฐในหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นหัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง นายอำเภอหล่มสัก ผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์ และหน่วยงานอื่น ๆ ตามที่ได้นำเสนอมาแล้วข้างต้น อีกทั้งในการเข้าไปเจรจาต่อรองกับเจ้าหน้าที่ของรัฐในแต่ละหน่วยงาน NGO จะเป็นพี่เลี้ยงแนะนำและนำพาไป แต่ให้ชาวบ้านที่เป็นแกนนำจะเป็นผู้พูดเองนำเสนอเอง NGO จะคอยเสริมข้อมูลเท่านั้น ตลอดจนก่อนจะมีการประชุมหรือจัดเวทีเสวนาเพื่อพูดคุยกันอย่างเป็นทางการพี่เลี้ยงจะนำพาแกนนำชาวบ้านเข้าไปพูดคุยนอกรอบกับหน่วยงานเหล่านั้นก่อนซึ่งการพูดคุยนอกรอบเพื่อสร้างความเข้าใจกับหัวหน้าหน่วยงานนำมาซึ่งการสนับสนุนจากผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์และนายอำเภอหล่มสักด้วยดี

3. ด้านสถานะ อำนาจและทรัพยากร

ด้านสถานะ อำนาจและทรัพยากรของชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา ที่ใช้ในการเจรจาต่อรอง ที่พบในรูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินที่ประสบความสำเร็จมีดังนี้

สถานะของชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา พวกเขาอยู่ในสถานะของประชาชนคนไทยที่หวาดหวั่น วิตก กังวน ในความไม่มั่นคงในที่ดินทำกินของตน กล่าวคือ ชาวบ้านยังกังวน ยังวิตก ยังรอคอยความมั่นคงทางด้านสถานะความเป็นพลเมือง ในสถานะความเป็นประชาชนคนไทยคนหนึ่ง พวกเขารู้สึกว่าตนเองอยู่ในสถานะผู้ถูกกระทำ จึงเกิดการเรียกร้อง เกิดการเจรจาต่อรอง เกิดการต่อสู้เพื่อสิทธิในที่ดินทำกินของตนมาตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2542 เป็นต้นมาและพวกเขาต้องการสถานะภาพที่มั่นคงในที่ดินทำกินของตนเอง อยากได้เอกสารรับรองสิทธิในที่ดินทำกิน ชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาจะรู้และเข้าใจว่าที่ดินทำกินที่พวกเขาทำกินอยู่ไม่สามารถออกเอกสารสิทธิเป็นโฉนด หรือ นส. 3 ได้ เนื่องจากเป็นพื้นที่ป่าสงวน เป็นพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า และบางพื้นที่เป็นที่ดินลุ่มน้ำชั้น 1 และลุ่มน้ำชั้น 2 แต่ชาวบ้านต้องการเพียง "หนังสือรับรองสิทธิทำกินบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา" เท่านั้น ในหนังสือนี้ให้มีแปลงดิน

ของตนเองอยู่ด้วยว่าทิศใดติดต่อกับที่ดินของใคร และให้มีลายเซ็นของผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์ รายเซ็นของหัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงและคนอื่นที่เกี่ยวข้องตามกฎหมายที่เห็นว่าจำเป็น เช่น กำนันหรือผู้ใหญ่บ้านตามที่ผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์จะเห็นสมควร และให้มีหนังสือนี้ถือไว้คนละใบ คือ ชาวบ้าน ป่าไม้ และจังหวัด แล้วให้ต่างคนต่างอยู่ต่างปฏิบัติหน้าที่กันไป และหากชาวบ้านผู้ใดบุกรุกก็ให้จับกุมดำเนินคดีตามกฎหมายได้ดังคำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้สัมภาษณ์บางส่วน ดังนี้

แกนนำชาวบ้านคนที่ 2: “…ดูชาวเขาเผ่าม้งเขายังมีที่ของเขา เราคนไทยแท้ ๆ เกิดอยู่กับตรงนี่ก็มี เอ้าก็หลานนี้ เออเป็น 8 คน ละไม่มีที่ทำกัน ... จบไปเลย แล้วก็อย่ามาวุ่นวายอีก คนไหนล้ำก็จับไป จะไม่มีการต่อต้าน คนที่โลบก็จับไปเลย ก็มาจับไปเลย... รังวัดเสร็จแล้วจบไปเลย…ใครล้ำเข้าไปในเขตก็จับไปเลยไม่ใช่ชาวบ้านจะดื้อรั้น...”

แกนนำชาวบ้านคนที่ 1: “อยากให้มีเอกสารสิทธิทำกิน ว่าเขตแดนนี้มันเป็นของใครของใคร ทุกวันนี้ก็แบ่งตาม ต้นไม้ สันเขา ลำห้วย หนองน้ำ มันบ่มีเอกสารที่ชัดเจน”

แกนนำชาวบ้านคนที่ 7: “ต้องการให้ที่ดินเป็นหลักฐานในเรื่องเอกสารทุกวันนี้ไม่มีเอกสาร...”

แกนนำชาวบ้านคนที่ 3: “ก็อยากได้เอกสาร (เอกสารรับรองสิทธิทำกิน) จากผู้ว่าราชการจังหวัด ให้เป็นคำสั่งจากผู้ว่าฯนี่แหละ จะให้เป็นโฉนดเป็นไปไม่ได้ ให้ผู้ว่าฯเซ็นให้ผู้ใหญ่บ้าน ให้กำนันเซ็นด้วยกันเลย ดินของเรามันเป็นที่ลุ่มน้ำชั้น 1A มันออกเอกสารสิทธิ์เป็นโฉนดไม่ได้ นส.3 ก็ไม่ได้ ให้ท่านออกหนังสืออนุญาตให้อยู่อาศัยให้ทำกินแบบนี้แหละทุกวันนี้มีแต่ใยเสียดอกหญ้าเฉย ๆ”…“ทุกวันนี้ต้องการเอกสารสิทธิที่ดินเป็นคำสั่งของจังหวัดให้มีลายเซ็นของผู้ว่าฯ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แล้วให้ถือไว้คนละใบเราหนึ่งใบป่าไม้หนึ่งใบ...ในคำสั่งนี้ให้มีแผนที่ที่ดินของเราด้วย ถือไว้คนละใบเลย สืบทอดจนถึงลูกหลายเลย จบกันไปเลย อยากให้มันเป็นลักษณะแบบนี้ อยากให้ถือไว้คนละใบ กับป่าไม้”

ส่วนด้านอำนาจและทรัพยากรของชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา เพื่อการเจรจาต่อรอง ที่พบในรูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินที่ประสบความสำเร็จ คือ

ชาวบ้านใช้อำนาจจากความเป็นมนุษย์ จากความเป็นพลเมืองของประเทศไทย ในการเจรจาต่อรองกับอำนาจรัฐ ใช้อำนาจจากการตระหนักและรู้เรื่องสิทธิมนุษยชน สิทธิในการอยู่อาศัยในชุมชน เป็นอำนาจในการเจรจาต่อรองกับรัฐ ส่วนทรัพยากรที่ใช้ในการเจรจาต่อรองนั้นช่วงที่มีการประท้วงใหม่ๆ ชาวบ้านจะไปร่วมกันหมดซึ่งพบความเป็นเอกภาพของชาวบ้านในการต่อสู้ชัดเจน และมีการทยอยผลัดเปลี่ยนกันเพราะชาวบ้านต้องกลับไปดูพืชไร่ที่ปลูกไว้ ทรัพยากรทางการเงินจะใช้การลงขันกันเรี่ยไรกัน และทรัพยากรด้านเสบียงอาหารน้ำดื่มได้มาจากการขนข้าวสารและอาหารไปกินกันเอง รวมทั้งได้มาจากเงินเรี่ยไรของชาวบ้าน และบางการชุมนุมประท้วงเพื่อเจรจาต่อรองกับรัฐจะได้รับการสนับสนุนจากนักการเมือง คือ สส.ไพศาล จันทรภักดี สจ.เสวก ศรลัมพ์ ตลอดจนประชาชนในตลาดหล่มสัก คือ พ่อค้าแม่ค้าผู้ประกอบการ รวมทั้งสื่อมวลชนจะช่วยเหลือเป็นข้าวสาร อาหารแห้งและน้ำดื่ม ดังคำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้สัมภาษณ์บางส่วน ดังนี้

แกนนำชาวบ้านคนที่ 5: “ไปเป็นอาทิตย์ นำข้าวสารไปหุงด้วย...เก็บเงินเก็บทองกันเอง...แต่ก็มีไพศาลลงมาช่วยเป็น ส.ส. สจ. เสวก ก็มาช่วยในเรื่องช่วงไปชุมนุมในเรื่องอาหารน้ำดื่ม”

แกนนำชาวบ้านคนที่ 2: “เอ้าก็สจ. เสวก เหมารถไป ท่านออกให้หมดทางสส. ท่านแบ่งเงินมาให้จัดสรรให้ทั้งหมด (สส. ไพศาล)...พี่น้องชาวตลาดหล่มสัก สงสารพวกเราได้เอาน้ำมาเรา...”

แกนนำชาวบ้านคนที่ 7: “...แต่ก็จะมี สจ.เสวก เอาข้าว เอาน้ำมาให้”

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลในด้านความสามารถในการเจรจาต่อรองตามที่ผู้วิจัยได้นำเสนอมาข้างต้นแล้ว ยังพบอีกว่า ผลการเจรจาต่อรองมีคุณภาพในการเจรจาต่อรอง กล่าวคือ ผลการเจรจาต่อรองบรรลุตามวัตถุประสงค์ และได้ข้อตกลงที่ดีและทุกฝ่ายพึงพอใจ และมีความสมานฉันท์ในการเจรจาต่อรอง กล่าวคือ ทุกฝ่ายยังมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันภายหลังการเจรจาต่อรองสำเร็จลง

สรุปภาพรวม เกี่ยวกับรูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินที่ประสบความสำเร็จคือ หลังจากเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงได้ประกาศที่ดินของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงทับซ้อนที่ดินทำกินของชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา

ซึ่งชาวบ้านได้เข้าไปอยู่อาศัยทำกินในพื้นที่เมื่อปี พ.ศ. 2460 ในขณะที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงมีพระราชกฤษฎีกาประกาศใช้เมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน พ.ศ. 2542 หัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงในขณะนั้นได้มีการปักป้ายประกาศเขตแดนของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงในที่ดินทำกินของชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา และมีความพยายามผลักดันให้ชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาออกจากพื้นที่ ตลอดจนการจับกุมชาวบ้านห้วยกลทา 13 ราย ขณะเข้าไปรับจ้างหักข้าวโพดส่งผลทำให้ชาวบ้านเดือดร้อนมาอย่างต่อเนื่อง จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาได้ไปพบองค์กรเอกชน (NGO) คือ เครือข่ายปฏิรูปที่ดินภาคอีสาน ซึ่งอยู่ที่บ้านคอนสาร อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น เพื่อขอคำปรึกษาและขอความช่วยเหลือจาก NGO กลุ่มนี้ ต่อจากนั้น NGO กลุ่มนี้ได้ลงมาให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิของชาวบ้าน สิทธิมนุษยชน สิทธิชุมชน และกฎหมายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับกรณีปัญหาที่ดินเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงทับซ้อนที่ดินทำกินของชาวบ้าน จากข้อมูลองค์ความรู้ที่ชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาได้รับจาก NGO จึงส่งเสริมสนับสนุนให้ชาวบ้านได้รับการเสริมพลังอำนาจในการต่อสู้กับอำนาจรัฐ สามารถรวมตัวกันนัดหมายกันประชุม ประชาคมชาวบ้านเพื่อหาทางแก้ไขปัญหาร่วมกันขึ้น ตลอดจนจัดเวทีเสวนาประท้วงป่าไม้หน้าหมู่บ้านห้วยกลทา และประท้วงเผ่าหุ่นหัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงคนที่นำป้ายมาปักเขตแดน และพยายามผลักดันขับไล่ชาวบ้านออกจากพื้นที่ ณ ที่ว่าการอำเภอหล่มสัก รวมทั้งไปนอนประท้วงหน้าศาลากลางจังหวัดเพชรบูรณ์เรียกร้องความยุติธรรมจากผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์ ตลอดจนไปประท้วงหน้ารัฐสภาด้วย

การต่อสู้ของชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทามีมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 เป็นต้นมาจนถึงปี พ.ศ. 2554 จึงเกิดความสำเร็จในการพูดคุยกันจากผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย คือชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา กับหัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง และผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งทั้ง 2 บุคคลที่ได้ระบุชื่อนี้เป็นบุคคลสำคัญ กล่าวคือ เป็นบุคคลที่ให้ความช่วยเหลือชาวบ้าน เป็นบุคคลที่พูดคุยกับชาวบ้านรู้เรื่องเข้าใจชาวบ้าน เป็นมิตรกับชาวบ้าน จนตกผลึกและนำมาซึ่งการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของบ้านห้วย ระหงส์ห้วยกลทาประสบความสำเร็จเกิดขึ้น โดยความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาที่ดิน ทำกิน กรณีบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา คือ มีการจับพิกัดด้วยระบบ GPS

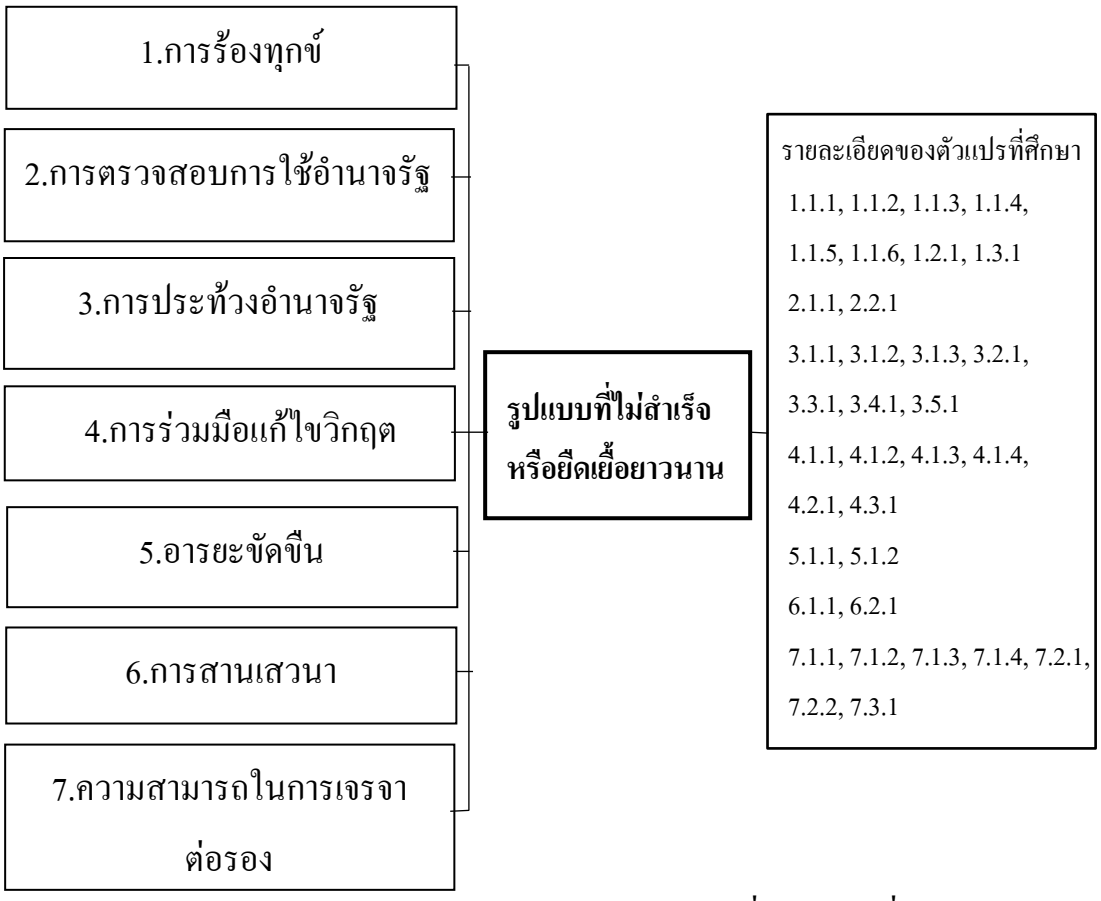
เพื่อทำการรังวัดที่ดินของชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาทุกแปลง และกันที่ดินของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงออกไปจากที่ดินทำกินของชาวบ้าน โดยมีข้อตกลงร่วมกัน คือ ชาวบ้านจะไม่มีการบุกรุกที่ป่า ที่ดินที่ครอบครองอยู่ห้ามชาวบ้านนำไปซื้อขาย แต่สามารถสืบทอดเป็นมรดกได้ และร่วมกันกับเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าและพันธุ์พืชภูผาแดงในการอนุรักษ์พื้นที่ป่าภูผาแดง ความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา คือ ชาวบ้านได้อยู่อาศัยทำกินในที่ดินของตนเองต่อไป และกันที่ดินของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงออกไปนอกเหนือที่ดินทำกินของชาวบ้าน แม้ชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทายังไม่มีเอกสารสิทธิถือครองในที่ดินทำกินในที่ดินผืนนั้นก็ตาม ซึ่งต่างจากชาวบ้าน ห้วยหวายพื้นที่ติดกันกับบ้านห้วยระหงส์ต้องอพยพออกจากพื้นที่กลับไปภูมิลำเนาเดิมทั้งหมด

ภาพรวมของรูปแบบการเมืองภาคประชาชนว่าด้วยเรื่องที่ดินทำกินที่ประสบความสำเร็จที่ค้นพบในพื้นที่การวิจัย พบว่า โดยส่วนใหญ่ มีข้อค้นพบ หรือมีคำตอบที่สอดคล้องกับทฤษฎีที่ใช้ในงานวิจัยครั้งนี้ ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้หลากหลายทฤษฎีประกอบกันตามกรอบแนวคิดของการวิจัยที่นำเสนอไปแล้ว แต่ก็มีบางประเด็นในกรอบแนวคิดที่ไม่ค่อยมีการปฏิบัติในพื้นที่การวิจัย คือ การร่วมมือแก้ไขวิกฤต ส่วนใหญ่จะให้การสานเสวนาพูดจาหาทางออกแทน นอกนั้นทุกประเด็นไม่ว่าจะเป็นการร้องทุกข์ การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ การประท้วงอำนาจรัฐ อารยะขัดขืน การสานเสวนา และความสามารถในการเจรจาต่อรองได้มีการปฏิบัติอย่างลุ่มลึกในพื้นที่วิจัยแห่งนี้ ตามเนื้อหาที่ผู้วิจัยได้นำเสนอไปแล้วข้างต้น ตลอดจน NGO เป็นกลไกหรือปัจจัยสำคัญที่ทำให้การแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินจากกรณีศึกษานี้ประสบความสำเร็จ ตามเนื้อหาที่ได้นำเสนอมาแล้วข้างต้น

ผลการวิเคราะห์รูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินที่ไม่ประสบความสำเร็จหรือยืดเยื้อยาวนาน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 พบรูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินที่ไม่ประสบความสำเร็จหรือยืดเยื้อยาวนาน ดังนี้

รูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินที่ไม่ประสบความสำเร็จหรือยืดเยื้อยาวนาน

ภาพ 30 รูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินที่ไม่ประสบความสำเร็จหรือยืดเยื้อยาวนาน

สัญลักษณ์ที่เป็นตัวเลขในกรอบรายละเอียดของตัวแปรที่ศึกษาในภาพ 30 ข้างต้น มีรายละเอียดในแต่ละด้านของรูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินที่ไม่ประสบความสำเร็จหรือยืดเยื้อยาวนาน ตามตาราง 6 ต่อไปนี้

ตาราง 6

ตัวแปรและรายละเอียดของตัวแปรที่ศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินที่ไม่ประสบความสำเร็จหรือยืดเยื้อยาวนาน

ตัวแปรที่ศึกษา	รายละเอียดของตัวแปรที่ศึกษา
1. การร้องทุกข์	**1.1 วิธีการร้องทุกข์**
	1.1.1 ชาวบ้านรวมตัวกันในหมู่บ้านเพื่อปรึกษาหารือเรื่องปัญหาที่ดินทำกิน
	1.1.2 แกนนำชาวบ้านและชาวบ้านไปร้องเรียนกำนันถึงปัญหาการชี้แนวเขต นสล. ออกนอกเขตที่ประชุมของสภาตำบลปากช่องกำหนด
	1.1.3 กำนันทำหนังสือร้องทุกข์/ร้องเรียนถึงนายอำเภอ
	1.1.4 แกนนำชาวบ้านทำหนังสือร้องทุกข์/ร้องเรียนถึงศูนย์ดำรงธรรมจังหวัดเพชรบูรณ์
	1.1.5 แกนนำชาวบ้านทำหนังสือร้องทุกข์/ร้องเรียนถึงผู้ว่าราชการจังหวัด
	1.1.6 แกนนำชาวบ้านทำหนังสือร้องทุกข์/ร้องเรียนถึงรัฐสภาฯ
	1.2 จำนวนครั้งในการร้องทุกข์
	1.2.1 จำนวนครั้งในการร้องทุกข์มากกว่า 7 ครั้ง
	1.3 จำนวนผู้ร้องทุกข์
	1.3.1 แต่ละครั้งจำนวนไม่เท่ากัน จำนวนผู้ร้องทุกข์มากที่สุดคือ ชาวบ้านและแกนนำประมาณ 3-30 คน ที่พากันไปยื่นหนังสือร้องทุกข์รัฐสภา
2. การตรวจสอบอำนาจรัฐ	**2.1 วิธีการตรวจสอบอำนาจรัฐ**
	2.1.1 รอการตอบในข้อร้องทุกข์หรือข้อร้องเรียนจากอำเภอ จากจังหวัด จากศูนย์ดำรงธรรมจังหวัด จากรัฐสภา ส่วนใหญ่ไม่ได้ติดตาม
	2.2 ความถี่ในการตรวจสอบ
	2.2.1 ส่วนใหญ่ไม่ได้ตรวจสอบหรือติดตามสอบถาม โดยรอการตอบชี้แจงหรือรอการแก้ไขปัญหาตามระบบราชการจากหน่วยงานที่ตนเองร้องทุกข์ไว้

ตาราง 6 (ต่อ)

ตัวแปรที่ศึกษา	รายละเอียดของตัวแปรที่ศึกษา
3. การประท้วง	**3.1 วิธีการประท้วง**
	3.1.1 ชาวบ้านรวมตัวกันประท้วงขัดขวางไม่ให้เจ้าหน้าที่ของรัฐนำรถแทรกเตอร์ดันดินเพื่อทำแนวเขต นสล.
	3.1.2 ชาวบ้านได้รวมตัวกันไปประท้วงหน้าศาลากลางจังหวัด
	3.1.3 ชาวบ้านรวมตัวกันประท้วงที่หน้ารัฐสภาและหน้าทำเนียบรัฐบาลร่วมกับสมัชชาคนจน
	3.2 จำนวนครั้งในการประท้วง
	3.2.1 จำนวนประท้วง 2 ครั้ง
	3.3 จำนวนผู้ร่วมประท้วง
	3.3.1 จำนวนผู้ร่วมประท้วง ประมาณ 10-30 คน
	3.4 ระยะเวลาในการประท้วง
	3.4.1 ระยะเวลาประท้วง 1วัน และ 3-4 วัน
	3.5 ความรุนแรงในการประท้วง
	3.5.1 ประท้วงแบบสันติ ไม่มีความรุนแรง โดยเข้าร่วมประท้วงกับสมัชชาคนจน ชาวบ้านเขื่อนปากมูล ชาวบ้านเขื่อนราษีไศลที่หน้าทำเนียบรัฐบาล
4. การร่วมมือแก้วิกฤต	**4.1 วิธีการร่วมมือแก้วิกฤต**
	4.1.1 การนัดกันของชาวบ้านที่เดือดร้อนและร่วมกันร่างหนังสือร้องเรียนผ่านคำแนะนำของครูบรรเจิด
	4.1.2 ประชุมสภาตำบลปากช่อง เพื่อกำหนดแนวเขตที่ดินนสล.ใหม่
	4.1.3 ประชุมทุกภาคส่วนโดยสำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรีที่โรงเรียนผาแดงวิทยาคม
	4.1.4 แกนนำชาวบ้าน ตัวแทนอบต.ปากช่อง ตัวแทนนายอำเภอ และตัวแทนผู้ว่าฯ ร่วมกันหาข้อสรุปที่อบต.ปากช่อง
	4.2 จำนวนครั้งในการร่วมมือกันแก้วิกฤต
	4.2.1 จำนวนมากกว่า 7 ครั้ง
	4.3 ภาคส่วนที่ร่วมแก้วิกฤต
	4.3.1 แกนนำชาวบ้านและชาวบ้าน ตัวแทนนายอำเภอหล่มสัก ตัวแทนที่ดินจังหวัดเพชรบูรณ์สาขาหล่มสักและตัวแทน อบต. ปากช่อง

ตาราง 6 (ต่อ)

ตัวแปรที่ศึกษา	รายละเอียดของตัวแปรที่ศึกษา
	4.3 ภาคส่วนที่ร่วมแก้วิกฤต
	4.3.1 แกนนำชาวบ้านและชาวบ้าน ตัวแทนนายอำเภอหล่มสัก ตัวแทนที่ดินจังหวัดเพชรบูรณ์สาขาหล่มสักและตัวแทน อบต. ปากช่อง
5. อารยะขัดขืน	**5.1 วิธีการอารยะขัดขืน**
	5.1.1ชาวบ้านส่วนหนึ่งขัดขืนไม่ทำตามเจ้าหน้าที่รัฐมาแจ้ง (ปากเปล่า) ให้ย้ายออกจากพื้นที่ แต่ก็ยอมออกเมื่อมีหนังสือให้ออกจากพื้นที่ภายใน 7 วัน เนื่องจากชาวบ้านกลัวถูกจับดำเนินคดีรวมทั้งชาวบ้านเหล่านี้มีที่ดินอยู่ในพื้นที่อื่น
	5.1.2 ชาวบ้านบางส่วนไม่ยอมออกจากพื้นที่แม้ได้รับหนังสือแจ้ง เนื่องจากไม่รู้จะไปอยู่ที่ไหน
6. การสานเสวนา	**6.1 วิธีการสานเสวนา**
	6.1.1 การสานเสวนาเกิดขึ้นตามกลไกของรัฐ เรียกทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องให้มาพูดคุยกันเพื่อหาทางแก้ไขปัญหาที่ดินหลังจากแกนนำชาวบ้านทำหนังสือร้องทุกข์ถึงอำเภอ ถึงจังหวัดหรือรัฐสภา
	6.2 ภาคส่วนที่ร่วมสานเสวนา
	6.2.1 แกนนำชาวบ้านและชาวบ้าน ตัวแทนที่ดินจังหวัดเพชรบูรณ์สาขาหล่มสัก ตัวแทน อบต.ปากช่อง ตัวแทนนายอำเภอหล่มสัก และผู้แทนจากสำนักนายกรัฐมนตรี
7. ความสามารถในการเจรจาต่อรอง	**7.1 องค์ประกอบในการเจรจาต่อรอง**
	7.1.1 บุคลิกภาพแกนนำชาวบ้านมุ่งมั่น เอาจริงเอาจังแต่บางคนไม่มีบุคลิกภาพดังกล่าว
	7.1.2 แกนนำและชาวบ้านไม่มีความรู้ด้านสิทธิ์/ด้านกฎหมายที่ดินทำให้ความสามารถในการเจรจาต่อรองกับหน่วยงานของรัฐไม่มีคุณภาพ ไม่มีประสิทธิภาพ และไม่สมานฉันท์ในการแก้ไขปัญหา จึงไม่ประสบความสำเร็จหรือยืดเยื้อยาวนาน
	7.1.3 ไม่มีเอกภาพของแกนนำและชาวบ้านในการเคลื่อนไหวเพื่อการเจรจาต่อรอง แกนนำส่วนใหญ่ถอนตัวเพราะกลัวภัยมาถึงตนเองและครอบครัว บางคนแก่แล้ว หลายคนเสียชีวิตไปแล้ว เหลือแกนนำหลักเพียงไม่กี่คนในปัจจุบัน

ตาราง 6 (ต่อ)

ตัวแปรที่ศึกษา	รายละเอียดของตัวแปรที่ศึกษา
	7.1.4 ไม่มีการสนับสนุนจากพ่อค้าแม่ค้า สื่อมวลชน นักการเมือง นายอำเภอ ผู้ว่าฯ
	7.2 วิธีการเจรจาต่อรอง
	7.2.1 มีความพยายามโน้มน้าวนายก อบต. ปากช่อง แต่ไม่สำเร็จ
	7.2.2 ส่วนใหญ่ไม่ค่อยจะมีการเจรจาต่อรอง แต่จะใช้หนังสือร้องเรียนเป็นหลัก
	7.3 ผลของการเจรจาต่อรอง (คุณภาพ,ประสิทธิภาพ,สมานฉันท์)
	7.3.1 ยังไม่สำเร็จ

โดยมีรายละเอียดของรูปแบบการเมืองภาคประชาชนว่าด้วยเรื่องที่ดินทำกินที่ไม่ประสบความสำเร็จหรือยืดเยื้อยาวนานตามตาราง 6 ข้างต้น ดังนี้

การร้องทุกข์

การร้องทุกข์ที่เกิดขึ้นจากกรณีศึกษาบ้านน้ำคำเหนือ จากปัญหาที่ดิน นสล.ทับซ้อนที่ดินทำกินของชาวบ้าน พบว่า

การร้องทุกข์ของชาวบ้านมีสาเหตุมาจากชาวบ้านประสบปัญหาจากการจัดทำที่ดิน นสล. (หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง (ทุ่งเลี้ยงสัตว์ ป่าน้ำคำสาธารณะประโยชน์)) ทับซ้อนที่ดินทำกินของชาวบ้านเมื่อปี พ.ศ. 2520 ทั้งนี้ในการจัดทำที่ดินนสล ครั้งแรก (พ.ศ. 2520) ได้มีการเดินชี้แนวเขตเพื่อทำการรังวัดที่ดินสาธารณะป่าน้ำคำ เพื่อจัดทำเป็นที่ดิน นสล. โดยผู้ใหญ่บ้านหมู่ 5 ขณะนั้น ได้เดินชี้แนวเขตออกไปนอกเขตของที่ดินสาธารณะป่าน้ำคำจากที่ดินสาธารณะ 500 ไร่ ซึ่งจะใช้ทำที่ดิน นสล.ทั้งหมด แต่มีการชี้แนวเขตและรังวัดที่ดินออกไปมากกว่า 500 ไร่เป็นประมาณ 2,000 กว่าไร่ ทำให้ไปทับซ้อนที่ดินทำกินของชาวบ้านจึงเป็นปัญหาการร้องทุกข์กันเกิดขึ้น

การร้องทุกข์ของชาวบ้านจากปัญหาตรงนี้ คือ ชาวบ้านได้รวมตัวกันในหมู่บ้านเพื่อปรึกษาหารือเรื่องปัญหาที่ดินทำกินของตน และได้ไปร้องทุกข์/ร้องเรียนกับกำนันตำบลปากช่องถึงปัญหาที่เกิดขึ้นจากการชี้แนวเขต นสล. ของผู้ใหญ่บ้านออกไปนอกเขตที่ดิน

สาธารณะไม่เป็นไปตามมติการประชุมสภาตำบลปากช่องกำหนดไว้ คือ ใช้ที่ดินสาธารณะป่าน้ำคำทั้งหมด 500 ไร่ทำเป็นที่ นสล. ต่อจากนั้นกำนันได้ทำหนังสือร้องเรียนไปถึงนายอำเภอหล่มสักว่าในการชี้แนวเขตเพื่อทำรังวัดที่ดิน นสล. โดยผู้ใหญ่บ้านได้นำพาเจ้าหน้าที่ไปชี้แนวเขตออกนอกเขตของที่สาธารณะป่าน้ำคำไม่ได้เป็นไปตามขอบเขตของมติของการประชุมสภาตำบลปากช่องในวันที่ 25 มกราคม 2520 จึงขอให้ทางอำเภอทำการตรวจสอบการชี้แนวเขตเพื่อรังวัดที่ดินนสล.ใหม่ จากเหตุการณ์ตรงนี้ทำให้มีการแต่งตั้งกำนันตำบลปากช่องในขณะนั้นเป็นผู้ชี้แนวเขตแทนผู้ใหญ่บ้านคนเดิม เนื่องจากผู้ใหญ่บ้านคนดังกล่าวถอนตัวขณะประชุมสภาตำบลรอบที่ 2 เพื่อทบทวนขอบเขตที่ดินสาธารณะเพื่อจัดทำที่ดิน นสล. ใหม่อีกครั้งตามความร้องเรียนของกำนัน และผู้ใหญ่บ้านท่านนี้ได้ทำหนังสือร้องเรียนไปถึงนายอำเภอว่าตนเองชี้แนวเขตครั้งแรกถูกต้องแล้วและขอให้นายอำเภอยุบสภาตำบลปากช่องเสีย ในขณะเดียวกันก็มีการชี้แนวเขตและรังวัดที่ดิน นสล. ใหม่และดำเนินการแล้วเสร็จมีพื้นที่ นสล. 886ไร่ 1 งาน 0.5 ตารางวาซึ่งมีเนื้อที่มากกว่า 500 ไร่เมื่อเดินรังวัดในพื้นที่จริง ดังคำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้สัมภาษณ์บางส่วนดังนี้

แกนนำชาวบ้านคนที่ 1: “... กรอบเดิมมีแค่นี้ให้วัดกรอบเดิมนะแต่ผู้ใหญ่ขุลีเดินรังวัดออกนอกกรอบมานี้ๆๆๆๆๆ ผู้ใหญ่ขุลีเดินออกนอกกรอบได้เนื้อที่สองพันกว่าไล่ชาวบ้านก็รวมตัวกันปรึกษากันก็ได้พากันไปหากำนันปากซ่อง เพราะเหตุผู้ใหญ่ขุลีได้พาเจ้าหน้าที่รังวัดที่ดินออกไปนอกเขตที่ดินสาธารณะป่าน้ำคำไปทับที่ดินของชาวบ้านโดยไม่เป็นไปตามมติที่ประชุมสภาตำบลปากซ่องเมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2520 และกำนันปากช่องได้ทำหนังสือร้องเรียนไปถึงนายอำเภอว่า ตามที่เจ้าพนักงานรังวัดได้ไปสำรวจที่ดินหมู่ 5 ตำบลปากช่อง อำเภอหล่มสัก โดยนายขุลี คำดี ผู้ใหญ่หมู่ 5 ตำบลปากช่อง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นผู้ชี้แนวเขตนั้น ปรากฏว่าการชี้แนวเขตที่ดินสาธารณะนั้นได้รุกล้ำไปในเขตที่ดินของราษฎรหลายราย การชี้เขตครั้งนั้นข้าพเจ้าไม่ทราบ และการชี้เขตครั้งนี้มีเนื้อที่ไม่น้อยกว่า 2,000ไร่ ทำให้บุกรุกไปในแนวเขตของราษฎร เพื่อไม่ให้ราษฎรเดือดร้อนจึงสมควรชี้แนวเขตใหม่และสมควรให้ข้าพเจ้าชี้แนวเขตร่วมด้วย...คือสภาตำบลบอกวาเนื้อที่สาธารณะจริง ๆ มี500 ไล่ แต่การชี้แนวเขตของผู้ใหญ่ขุลีเนี๊ยะออกไปเป็นสองพันไล่จึงขอให้ชี้แนวเขตใหม่...พอหลังจากนั้นก็เกิดการร้องเรียนกัน...”

แกนนำชาวบ้านคนที่ 2: “สู้มาตั้งแต่ พ.ศ.2528 ผมไป พ.ศ. 2528 ผมนำคนไปที่ว่าการจังหวัด ไปที่ศาลากลางจังหวัด...”

แกนนำชาวบ้านคนที่ 4: “...ชาวบ้านเค้าไปร้องเรียนไปทางอำเภอ ไปทางจังหวัด…”

แกนนำชาวบ้านคนที่ 1: “...เอ้าไปกินไปนอนพร้อมกับสมัชชาคนจนนั้นละไปแปลขบวนดาวกระจายกับเขาอยู่นั้นแหละสนุกดี เอาข้าวไปนึ่งกินกันอยู่ 3-4 วัน...”

ในปี 2527 ได้มีหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง (ทุ่งเลี้ยงสัตว์ ป่าน้ำคำสาธารณะประโยชน์) นสล. เลขที่ 19512 เนื้อที่ 2,116 ไร่ 6 งาน 0.1 ตารางวา เกิดขึ้น โดยไม่ทราบที่มา และไม่ได้ผ่านการประชุมของสภาตำบล ซึ่งได้ทับซ้อนที่ดิน นสล.แปลงเดิม (นสล. แปลงเดิมเลขที่ 13479 เนื้อที่ 886ไร่ 1 งาน 0.5 ตารางวา) รวมทั้งทับซ้อนที่ดินทำกินของชาวบ้านด้วย จึงได้มีร้องทุกข์ของชาวบ้านเกิดขึ้นอีกรอบ ซึ่งการร้องทุกข์ในครั้งนี้แกนนำชาวบ้านได้ทำการร้องทุกข์ถึงผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์ ร้องทุกข์ที่ศูนย์ดำรงธรรมจังหวัดเพชรบูรณ์ 2 รอบ ร้องทุกข์ถึงนายกรัฐมนตรีชวลิต ยงใจยุทธ ด้วยหนังสือร้องเรียน/ร้องทุกข์ขอความเป็นธรรมให้กับตนเองจนมีการตั้งกรรมการขึ้นมาเพื่อแก้ไขปัญหาที่ดิน นสล. แปลง 2,116ไร่ 6 งาน 0.1 ตารางวา และมีผู้แทนจากสำนักนายกรัฐมนตรีสมัยนายกรัฐมนตรีชวลิต ยงใจยุทธ ออกมาแก้ไขปัญหาและมีการประชุมชาวบ้านและทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องที่โรงเรียนผาแดงวิทยาคม ซึ่งเป็นโรงเรียนในพื้นที่ นสล. เพื่อแก้ไขปัญหาที่ดิน นสล. ร่วมกัน ซึ่งแกนนำชาวบ้านเล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า “...พอได้รูปแผนที่มาเสร็จ (นสล. แปลงที่ 2 จำนวน 2,116ไร่ 6 งาน 0.1 ตารางวา) ก็มีการร้องเรียนกัน หลังจากนั้นสำนักนายกรัฐมนตรีก็ออกมาแก้ปัญหาให้ โดยออกมาตรวจสอบว่าเรื่องราวเป็นอย่างไรที่โรงเรียนผาแดงวิทยาคม...”

การมาแก้ไขปัญหาที่ดิน นสล.ของผู้แทนจากสำนักนายกรัฐมนตรี ร่วมกับคณะกรรมการแก้ไขปัญหาที่ดิน นสล. จังหวัดเพชรบูรณ์ ทำให้ได้พบข้อบกพร่องในการตอบเอกสารชี้แจงข้อร้องเรียนของชาวบ้านจากเจ้าพนักงานที่ดินจังหวัดเพชรบูรณ์กับนายอำเภอหล่มสักสมัยนั้น คือ มีการอ้างว่าการจัดทำที่ดิน นสล. แปลง 2,116 ไร่ 6 งาน 0.1 ตารางวา นี้ได้จัดทำขึ้นมาอย่างถูกต้อง โดยผ่านการประชุมสภาตำบลแล้วจึงได้มีการรังวัด

ที่ดิน นสล. แปลง 2,116 ไร่ขึ้น ทั้งนี้เนื้อหาการอ้างอิงกลับเป็นทุกข้อความของมติประชุมสภาตำบลปากช่องในคราวจัดทำที่ดิน นสล.แปลงแรกเมื่อ 25 มกราคม 2520 (นสล. แปลง 886 ไร่ 1 งาน 0.5 ตารางวา) ซึ่งรองเลขาธิการนายกรัฐมนตรี ฝ่ายการเมืองในขณะนั้นได้กล่าวถึงเรื่องนี้ โดยขอให้มีการตรวจสอบและทบทวนปัญหาทั้งหมดที่เกิดขึ้นจากที่ดิน นสล. บ้านน้ำคำเหนือ ซึ่งเรื่องราวเหล่านี้พบในหนังสือจากทำเนียบรัฐบาลลงวันที่ 4 พฤศจิกายน 2540 เรื่องขอความช่วยเหลือ ถึงนายอำเภอหล่มสัก ในหน้า 3 ย่อหน้าที่ 2 และย่อหน้าที่ 3 เขียนไว้ว่า

“...สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี พิจารณาการรายงานของอำเภอหล่มสัก และเอกสารดังกล่าวของราษฎรแล้วเห็นว่า ยังมีความไม่สอดคล้องกันในประเด็น ดังนี้

หากพิจารณาตามเอกสารของราษฎร จะแสดงให้เห็นว่าการรังวัดออก นสล. เลขที่ 13479 เนื้อที่ 886 ไร่ 1 งาน 0.5 ตารางวา เป็นไปตามมติสภาตำบลปากช่องครั้งที่ 1/2520 วันที่ 25 มกราคม 2520 และครั้งที่ 7/2520 วันที่ 14 กรกฎาคม 2520 ในขณะที่ อำเภอหล่มสักชี้แจงว่าการรังวัดออก นสล. เลขที่ 19512 เนื้อที่ 2,116 ไร่ 6 งาน 0.1 ตารางวา เป็นไปตามมติสภาตำบลปากช่องครั้งที่ 1/2520 เมื่อวันที่ 25 มกราคม 2520...จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาตรวจสอบหาข้อเท็จจริงในประเด็นดังกล่าว...”

ทั้งนี้ในการร้องทุกข์ของชาวบ้านน้ำคำเหนือ จากกรณีที่ นสล. ทับซ้อนที่ดินทำกินของตนเอง มีมากกว่า 7 ครั้งจากหลักฐานเอกสารที่ค้นพบ และมีจำนวนผู้ร้องทุกข์หลายจำนวน (10-30 คน) จำนวนที่มากที่สุดคือ ประมาณ 30 คน ในคราวไปร้องทุกข์ที่รัฐสภาและหน้าทำเนียบรัฐบาลในปี 2540

การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ

การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ ที่พบในรูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินที่ไม่ประสบความสำเร็จหรือยืดเยื้อยาวนาน จากกรณีศึกษาบ้านน้ำคำเหนือในปัญหาเกี่ยวกับที่ดิน นสล.ทับซ้อนที่ดินทำกินของชาวบ้าน พบว่า

หลังจากที่แกนนำชาวบ้าน ได้ยื่นเรื่องร้องทุกข์/ร้องเรียนถึงนายอำเภอหล่มสัก ถึงผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์ ถึงศูนย์ดำรงธรรมจังหวัดเพชรบูรณ์หรือรัฐสภา ส่วนใหญ่แล้วชาวบ้านไม่ได้มีการติดตามตรวจสอบจอย่างจริงจังว่า รัฐได้ดำเนินการให้ความช่วยเหลือชาวบ้านถึงไหนอย่างไรจากการร้องทุกข์/ร้องเรียนของตน โดยแกนนำชาวบ้านและ

ชาวบ้านจะรอคอยหนังสือตอบกลับมาจากหน่วยงานที่ตนเองร้องขอความช่วยเหลือเป็นหลัก และรอการแก้ไขปัญหาให้กับตนผ่านระบบราชการ มีบางครั้งที่แกนนำชาวบ้านไปทวงถามแต่ก็ได้คำตอบเดิมคือ เจ้าหน้าที่รัฐตอบว่าเดี๋ยวจะดำเนินการแก้ไขให้กับชาวบ้านแล้วก็ไม่ไปติดตามอีกเลย ซึ่งหน่วยงานราชการจะรับเรื่องไว้และรับปากว่าจะให้ความช่วยเหลือแต่เรื่องก็เงียบหายไป อีกทั้งแกนนำชาวบ้านและชาวบ้านต้องทำมาหากินต้องทำไร่ทำนาเลี้ยงชีพและไม่มีทุนทรัพย์ที่จะเข้าไปเดินเรื่องติดตามผลหรือตรวจสอบการดำเนินการให้ความช่วยเหลือตน ดังคำให้สัมภาษณ์บางส่วน ดังต่อไปนี้

แกนนำชาวบ้านคนที่ 1: “ก็ไม่ได้ติดตาม เพราะเราก็มีการงานที่ต้องทำ เมื่อร้องเรียนไปแล้วก็จะรอเจ้าหน้าที่เขาตอบกลับมา เพราะเราทุกคนต้องทำไร่ทำ...”

แกนนำชาวบ้านคนที่ 2: “...ส่งเรื่องไปครับ หนังสือส่งเรื่องไปให้กับรองผู้ว่าแล้วก็เงียบหาย...รับเรื่องไว้ครับ แล้วก็เงียบไป...พอเงียบหายผมก็ไปอีกครั้งหนึ่งเขาก็บอกว่าจะดำเนินเรื่องให้ แล้วก็เงียบเหมือนเดิม”

แกนนำชาวบ้านคนที่ 4: “...ส่วนใหญ่ไม่ไดตามครับ ร้องเรียนไปแล้วก็รอให้อำเภอลงมาแก้ไขให้...โอ้ ก็นานนะ นานจังเลยละ แล้วก็ส่วนใหญ่ชาวบ้านก็ทำไร่กัน...มันก็ต่างคนต่างมีการมีงานทำ”

แกนนำชาวบ้านคนที่ 7: “..ก็ยื่นหนังสือไป แล้วก็รอให้เขามา รอให้เขามาแก้ไขมาช่วยเหลือ...ก็รอไป ก็นานนะถึงจะมาดูกัน”

การประท้วงอำนาจรัฐ

การประท้วงอำนาจรัฐของชาวบ้านน้ำคำเหนือ ที่พบในรูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินที่ไม่ประสบความสำเร็จหรือยืดเยื้อยาวนาน จากกรณีปัญหาที่ดิน นสล.ทับซ้อนที่ดินทำกินของชาวบ้าน พบว่า ชาวบ้านที่ได้รับความเดือดร้อนได้รวมตัวกันไปประท้วงขัดขวางเจ้าหน้าที่ไม่ให้นำรถเทรกเตอร์มาดันดิน เพื่อทำแนวเขตที่ดิน นสล.ในบริเวณ ที่เป็นที่ดินของตนและเหตุการณ์ได้ยุติลงด้วยเจ้าหน้าที่อำเภอหล่มสักได้โทรวิทยุสื่อสารให้ระงับการดันดินเพื่อจัดทำเป็นแนวเขตของที่ดิน นสล. ไว้ก่อน นอกจากนี้ชาวบ้านได้รวมตัวกันไปประท้วงหน้าศาลากลางจังหวัดเพชรบูรณ์โดยรองผู้ว่าราชการจังหวัดมารับเรื่องไว้แล้วเรื่องก็เงียบหายไป และชาวบ้านได้รวมตัวกันไปประท้วงที่รัฐสภาและหน้าทำเนียบรัฐบาล 1 ครั้ง ซึ่งช่วงที่ไปประท้วงที่

หน้ารัฐสภาและหน้าทำเนียบรัฐบาลชาวบ้าน และแกนนำได้เข้าร่วมประท้วงร่วมกับกลุ่มสมัชชาคนจนด้วย ซึ่งประชาชนที่เข้าไปร่วมประท้วงในแต่ละครั้งมีจำนวนไม่เท่ากัน (ประมาณ 10-30 คน) ในครั้งการเดินทางเข้าไปประท้วงที่หน้ารัฐสภาด้วยรถยนต์ส่วนตัว 3 รถกระบะมีชาวบ้านไปร่วมกันประท้วงประมาณ 30 คน ซึ่งในการไปประท้วงในครั้งนี้เป็นเหตุให้นายมานะ คูสกุล รองเลขาธิการนายกรัฐมนตรีฝ่ายการเมืองออกไปตรวจสอบปัญหาที่บ้านน้ำคำเหนือด้วยตนเอง และนำมาซึ่งการตั้งกรรมการแก้ไขปัญหาที่ดิน นสล. ขึ้น ทั้งนี้ในช่วงที่ชาวบ้านไปประท้วงที่หน้ารัฐสภานั้นชาวบ้านได้เข้าไปประท้วงร่วมกับสมัชชาคนจน ชาวบ้านเขื่อนปากมูล และชาวบ้านเขื่อนราษีโสลหน้าทำเนียบรัฐบาลประมาณ 3-4 วัน โดยเป็นการประท้วงแบบสันติไม่มีความรุนแรง ดังคำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้สัมภาษณ์บางส่วน ดังนี้

แกนนำชาวบ้านคนที่ 2: “หลังจากนั้นมีการเปลี่ยนผู้ใหญ่บ้าน มีการเปลี่ยนกำนันก็มาเป็น 2,116 ไร่ โดยที่ราษฎรไม่ทราบเลยว่าสองพันกว่าไร่นี้มาจากไหนอะไรยังไงแล้วราษฎรก็เริ่มคัดค้านไม่ยอมรับ...”

แกนนำชาวบ้านคนที่ 1: “...เจ้าหน้าที่ชุดเดิมก็เอารถแทรกเตอร์มาเกด มี อส. ตำรวจก็มา ... แต่ชาวบ้านคัดค้านไม่ให้เกดแต่ทางปลัดกับอำเภอหล่มสักจะเกดให้ได้ หากใครขัดขวางจะจับ ทางผู้เดือดร้อนขอให้เจ้าหน้าทีระงับไว้ก่อน แล้วก็ไปร้องขอผู้ที่อยู่เหนือให้มาช่วย ก็มีวิทยุมาจากอำเภอให้ละงับไว้ก่อนจึงเสร็จสิ้นในมื้อนั้น...”

ผู้วิจัย : “ชาวบ้านมารวมกันตามหนังสือที่แจ้งมานี้ เป็นการรวมพลแล้วคุยกันแล้วเฮาไปเจรจากับทางอำเภอ กับผู้ว่าฯ แล้วไปนอนทั้งหน้าทำเนียมรัฐบาลไปกัน 3-4 วัน ไปกันจักคน”

แกนนำชาวบ้านคนที่ 1: “เต็ม 3 รถกะบะประมาณ 30 คน อั้นใน 86 ลายนี้หละที่ล่วมกันไป๊...”

แกนนำชาวบ้านคนที่ 7: “...โอ้โฮปะทะกันหลายครั้งอยู่นะ...ตอนนี้ไงช่วงที่เจ้าหน้าที่นำรถแทรกเตอร์มาดันดินนี่ครั้งหนึ่ง...ไปที่จังหวัดก็ไปไปที่กรุงเทพก็ไปนะ”

การร่วมมือแก้ไขวิกฤติ (critical cooperation) กับรัฐหรือความผูกพันในทางสร้างสรรค์ (constructive engagement) เพื่อเบียดแย่งพื้นที่มาเป็นของประชาชน

การร่วมมือแก้ไขวิกฤติกับรัฐหรือความผูกพันในทางสร้างสรรค์ เพื่อเบียดแย่งพื้นที่มาเป็นของประชาชน ที่พบในรูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินที่ไม่ประสบความสำเร็จหรือยืดเยื้อยาวนาน จากกรณีศึกษาบ้านน้ำคำเหนือ พบว่า

การร่วมมือแก้ไขวิกฤติกับรัฐหรือความผูกพันในทางสร้างสรรค์ เพื่อเบียดแย่งพื้นที่มาเป็นของประชาชน ได้กระทำผ่านการนัดพบกันเฉพาะชาวบ้านที่ประสบปัญหาความเดือดร้อนจากปัญหาที่ดิน นสล.ทับซ้อนที่ดินทำกินของตนเอง และร่วมกันร่างหนังสือร้องเรียนผ่านคำแนะนำของคุณครูบรรเจิดที่เคยมีประสบการณ์ในการร่างหนังสือร้องเรียนกรณีที่ดินเหมือนกัน พื้นที่วิจัยแห่งนี้มีการประสานความร่วมมือแก้ไขวิกฤตปัญหาผ่านกลไกของรัฐ กล่าวคือ มีการประสานความร่วมมือเพื่อแก้ไขปัญหาที่ดิน นสล. ผ่านการประชุมของสภาตำบลปากช่อง ผ่านอำเภอหล่มสักที่นัดประชุมเพื่อรังวัด และชี้แนวเขตที่ดินสาธารณะเพื่อจัดทำที่ดิน นสล. ใหม่แทนการชี้แนวเขตเดิมที่ผู้ใหญ่บ้านนำชี้แนวเขตออกนอกเขต ทำให้ไปทับซ้อนที่ดินทำกินของชาวบ้าน นอกจากนี้ยังพบกลไกของรัฐที่ได้นัดหมายทุกภาคส่วนมาร่วมปรึกษาหารือแก้ไขปัญหา โดยสำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี ชวลิต ยงใจยุทธ ที่โรงเรียนผาแดงวิทยาคม แต่ก็ไม่เกิดสิ่งใดขึ้นและเรื่องก็เงียบหายไปหลายปี รวมทั้งมีการประชุมร่วมกันระหว่างแกนนำชาวบ้าน ตัวแทน อบต.ปากช่อง ตัวแทนนายอำเภอหล่มสัก ตัวแทนที่ดินและตัวแทนผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อร่วมกันหาข้อสรุปในการแก้ไขปัญหาที่ดิน นสล. ที่ อบต. ปากช่อง และจากการสัมภาษณ์และเอกสารที่มี พบว่า มีการร่วมมือแก้ไขวิกฤตปัญหาที่ดินทำกินของบ้านน้ำคำเหนือมากกว่า 7 ครั้ง และเรื่องก็เงียบหายไปซึ่งเนื้อหาดังกล่าวพบจากคำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้สัมภาษณ์บางส่วน ดังนี้

แกนนำชาวบ้านคนที่ 2: “ปรึกษากัน คุยกัน แล้วบรรเจิดเป็นคนแนะนำพร้อมแต่ตอนนี้เขาตายแล้ว”

ผู้วิจัย : “นายบรรเจิดนี้ใคร”

แกนนำชาวบ้านคนที่ 2: “นายบรรเจิดแกเป็นอาจารย์เก่า เป็นครูเก่าจากโรงเรียนที่ไหนจำไม่ได้นานมากแล้วอยู่บุ่งน้ำเต้า...แนะนำให้ไปโน้นเลย คือแก่ทำเรื่องให้ผม แกเคยทำเรื่องแบบนี้มาก่อน แกเขียนเรื่องให้กับเรา แต่ไปยื่นเอง...ไปรัฐสภาพอไปท่านมานะ คงสุกล ก็ลงมาดูเอกสารสองใบที่มันซ้ำกันแก่ก็บอกว่ามันซ้ำซ้อนกันไม่ได้ ทำมา

ได้ยังไง แกก็เลยเรียกกำนันประสิทธิ์กับที่ดินสมชายไป...พอไปถึงก้าบอกว่ามี 886 ไล่ (ตามนสล.แปลงแรก) แล้วใบนี้ (แปลงที่ 2 จำนวน 2,116ไร่) มาจากไหนผมไม่ทราบ”

แกนนำชาวบ้านคนที่ 1: “...นายอำเภอได้ไปปะสานให้ซ่างรังวัดออกมา พอนายอำเภอไปประสานเสร็จปุ๊บ ก็ทางช่างรังวัดก็ออกมาประสานทางท่านกำนัน แล้วก็เอาทะเบียนเดิมมาดู พอเอาทะเบียนเดิมมาดู ก็เกิดการประชุมสภาตำบลครั้งที่ 1 ในการที่จะเริ่มทำงาน ก็ออกมาประชุมสภาตำบล...25 มกราคม 2520”

แกนนำชาวบ้านคนที่ 3: “...พอได้รูปแผนที่มาเสร็จก็มีการร้องเรียนกัน หลังจากนั้นสำนักนายกรัฐมนตรีก็ออกมาโดยออกมาตรวจสอบว่าเรื่องราวเรื่องนี้เป็นอย่างไรที่โรงเรียนผาแดงวิทยาคม...เมื่อวันที่ 25 มกราคม 2540 เจ้าหน้าที่ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีได้เดินทางมาโดยท่านมานะ คงสุกล ฝ่ายการเมืองมาดูความเดือดร้อนเรื่องป่าบ้านน้ำคำ พร้อมด้วยนายไพศาล จันทรภักดี สส. พรรคความหวังใหม่ประกอบกับหัวหน้าส่วนราชการอื่น ๆ ก็มา...”

นายก อบต.ปากช่อง: “มีมาคุยกันครับ มาคุยกันที่นี่เลย แกนนำชาวบ้าน ปลัดอำเภอ ที่ดินจังหวัดแล้วก็ตัวแทนผู้ว่าฯ ก็มา...ก็ให้ยึด 2,116 ไร่ ตามที่หนังสือผู้ว่าฯ ชี้แจงมาครับ”

ทั้งนี้ ในหนังสือชี้แจงจากผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์ตามคำให้สัมภาษณ์ของนายก อบต. ปากช่อง ข้างต้นนี้ โดยมีหนังสือมาถึงนายทิว ชอบธรรม ผู้ร้องเรียนว่า “...จังหวัดเพชรบูรณ์ ขอเรียนว่าได้ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการตรวจสอบแล้ว ปรากฏดังนี้

1. ได้ตรวจสอบที่ดินบริเวณที่ร้องเรียนแล้ว ปรากฏว่าได้มีการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง (นสล.) จำนวน 2 แปลงในบริเวณเดียวกัน คือ นสล. เลขที่ 13478 ออกให้เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2524 มีเนื้อที่ 886 ไร่ 1 งาน 0.5 ตารางวา และออกเป็น นสล. เลขที่ 19512 ออกเมื่อวันที่ 31 มกราคม 2527 มีเนื้อที่ 2,116 ไร่ 2 งาน 0.1 ตารางวา

2. อำเภอหล่มสัก ได้แต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนข้อเท็จจริง ซึ่งได้ตรวจสอบและจัดทำแนวเขต นสล. ตามแนวเขตที่ปรากฏทั้ง 2 แปลง แล้วปรากฏว่าการออก นสล. ทั้ง 2 แปลงถูกต้องแล้ว...

3. อำเภอหล่มสัก แจ้งว่าได้จัดประชุมประชาคมราษฎรผู้บุกรุกที่สาธารณะประโยชน์ป่าน้ำคำแล้ว (ที่นสล.) ผู้บุกรุกไม่ยอมรับข้อเสนอของทางราชการ...ก็เห็นควรให้นำมาตรการทางกฎหมายมาใช้บังคับ เพราะหากฟ้องร้องแล้วข้อเท็จจริงในการพิจารณาของศาลปรากฏว่าการเป็นที่สาธารณประโยชน์ (นสล.) ชอบหรือไม่ชอบประการใดก็ต้องยอมรับไปตามนั้น..." (หนังสือราชการที่ พช0019.5.3/10766 ลงวันที่ 30 สิงหาคม 2554 เรื่องการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่สาธารณประโยชน์ป่าน้ำคำ)

ทั้งนี้ จากผลการประชุมร่วมกันทุกฝ่ายที่ อบต. ปากช่อง เพื่อหาข้อสรุปและแนวทางปฏิบัติร่วมกันในครั้งนั้นดูจะไม่สัมฤทธิ์ผลแถมยังเพิ่มแรงกดดันให้กับชาวบ้านอีกมหาศาลอีกด้วย อย่างไรก็ตาม อบต.ปากช่อง และอำเภอหล่มสักผู้เป็นเจ้าของที่ดิน นสล. ตามกฎหมายก็ยังไม่มีการฟ้องร้องหรือดำเนินการตามกฎหมายต่อชาวบ้านแต่ประการใดมาจนถึงปัจจุบัน

อารยะขัดขืน (civil disobedience)

การอารยะขัดขืน ที่พบในรูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินที่ไม่ประสบความสำเร็จหรือยืดเยื้อยาวนาน จากกรณีศึกษาบ้านน้ำคำเหนือ เกี่ยวกับปัญหาที่ดิน นสล. ทับซ้อนที่ดินทำกินของชาวบ้าน พบว่า

ชาวบ้านส่วนหนึ่งได้ขัดขืนไม่ทำตามเจ้าหน้าที่รัฐมาแจ้ง (ปากเปล่า) ให้ย้ายออกจากพื้นที่ แต่ชาวบ้านส่วนนี้ก็ยอมย้ายออกจากพื้นที่เมื่อมีหนังสือมาแจ้งให้ออกจากพื้นที่ภายใน 7 วัน เนื่องจากชาวบ้านกลัวถูกจับดำเนินคดีรวมทั้งชาวบ้านเหล่านี้มีที่ดินอยู่ในพื้นที่อื่น แต่ยังมีชาวบ้านอีกส่วนหนึ่งประมาณ 10 กว่าครอบครัวที่แสดงตนในทางอารยะขัดขืนต่อรัฐ คือ ไม่ยอมออกจากที่ดิน นสล. เนื่องจากไม่รู้ว่าจะไปอยู่ที่ไหน ซึ่งปัญหาที่ดินของบ้านน้ำคำเหนือใช้ระยะเวลาในการแก้ไขปัญหาที่ดิน นสล. ยาวนานกว่า 37 ปี (2520-2557) ยังไม่มีข้อยุติ ปัจจุบันที่ดิน นสล. แปลง 2,116 ไร่ 6 งาน 0.1 ตารางวา ได้มีการซื้อขายเปลี่ยนมือจากชาวบ้านกลุ่มแรกไปหลายราย ดังคำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้สัมภาษณ์บางส่วนระหว่างสนทนากับผู้วิจัย ดังนี้

ผู้วิจัย : "หนังสือข่มขู่มาเราตอบโต้อย่างไรบ้าง"

แกนนำชาวบ้านคนที่ 1: "มันมีหนังสือมา เราก็ไม่ออกก็ทำกินไป อยู่ซื่อ ๆ มืนไปเลย..."

แกนนำชาวบ้านคนที่ 2: “...ที่ของผมมันรกเพราะผมหนีออกมาข้างทาง แต่ก่อนเป็นสวนมะขาม ปลูกข้าวโพดบ้าง ปลูกมะเขือ พริกบ้าง ตอนนั้นเขาขับไล่ออกทางปลัดเขาก็เอาใบมาให้...ทำเป็นลายลักอักษรเลยมีหนังสืออยู่ ปลัดมาให้กับมือผมเลย ปลัดเอามายื่นถึงมือผมถึงที่เลย...หาว่าพื้นที่ตรงนี้เป็นพื้นที่สาธารณะประโยชน์ขอให้ออกไปใน 7 วันไม่อย่างนั้นจะดำเนินคดีตามกฎหมาย”

ผู้วิจัย : “หนังสือมาอย่างนั้นเลย...ขับไล่ชาวบ้านออกจากพื้นที่ หาว่าพื้นที่นั้นชาวบ้านไปบุกรุก”

แกนนำชาวบ้านคนที่ 2: “ถ้าไม่ถ้อยออกมาโดนตำรวจจับก็ยุ่งอยากอีก ชาวบ้านอย่างเราไม่มีเงินมีทองกัน”

แกนนำชาวบ้านคนที่ 7: “...นานมากเลยละ ตั้งแต่โน้นเลย 2520 ถึงทุกวันนี้แหละเปลี่ยนมือกันแล้วก็หลายราย”

การสานเสวนา (deliberation)

การสานเสวนา ที่เกิดขึ้นจากการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของบ้านน้ำคำเหนือ ที่พบในรูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินที่ไม่ประสบความสำเร็จหรือยืดเยื้อยาวนาน มีดังนี้

การสานเสวนาเพื่อแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของบ้านน้ำคำเหนือ เกิดขึ้นตามกลไกของรัฐตามระบบราชการ โดยการเรียกทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องให้มาพูดคุยกันเพื่อหาทางแก้ไขปัญหาที่ดินร่วมกัน หลังจากที่แกนนำชาวบ้านทำหนังสือร้องเรียน/ร้องทุกข์ถึงนายอำเภอหล่มสัก ถึงจังหวัดเพชรบูรณ์หรือถึงรัฐสภา ผลการทำหนังสือร้องเรียน/ร้องทุกข์ดังกล่าวได้มีการเรียกทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับปัญหาที่ดินนสล. บ้านน้ำคำเหนือมาสานเสวนาพูดจาหาทางออกของปัญหาร่วมกัน ภาครัฐหรือหน่วยงานของรัฐที่รับเรื่องร้องเรียน/ร้องทุกข์ของชาวบ้านจะเป็นผู้ประสานให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับปัญหาที่ดินนสล. บ้านน้ำคำเหนือมาประชุมปรึกษาหารือหรือเสวนาหาทางแก้ไขร่วมกันที่สภาตำบลปากช่อง จัดเวทีประชุมเสวนากันที่โรงเรียนผาแดงวิทยาคม ประชุมร่วมกันที่องค์การบริหารส่วนตำบลปากช่อง และมีแนวทางแก้ไขทุกครั้งจากการสานเสวนา แต่เรื่องก็เงียบหายไป เนื่องจากไม่มีแกนนำหรือชาวบ้านติดตามผลของการนำมติหรือข้อสรุปหรือข้อตกลงร่วมกันจากการสานเสวนาไปสู่การปฏิบัติ ทั้งนี้ภาคส่วนที่ร่วม

สานเสวนา คือ แกนนำชาวบ้านและชาวบ้าน ตัวแทนที่ดินจังหวัดเพชรบูรณ์สาขาหล่มสัก ตัวแทนนายอำเภอหล่มสัก ตัวแทนจากสำนักนายกรัฐมนตรี และตัวแทนขององค์การบริหารส่วนตำบลปากช่อง ดังจะพบได้จากเนื้อหาของหนังสือราชการและคำสัมภาษณ์บางส่วน ต่อไปนี้

"...ตามที่กำนันแจ้งว่านายชุลี คำดี ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 5 นำช่างรังวัดปักเขตที่ดินสาธารณะรุกล้ำเขตที่ดินของราษฎรหลายราย โดยที่กำนันไม่ทราบ อำเภอพิจารณาเห็นว่าเพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาและให้สภาตำบลผู้นำชี้เขตได้เข้าใจหน้าที่ จึงขอให้นัดประชุมคณะกรรมการสภาตำบลปากช่องในวันที่ 14 กรกฎาคม 2520 อำเภอจะส่งเจ้าพนักงานมาร่วมประชุมด้วย..." (หนังสือที่ พช. 52/3934 ลงวันที่ 11กรกฎาคม 2520 จากนายอำเภอหล่มสัก เรื่องการชี้แนวเขตที่ดินสารธารณะประโยชน์ใหม่)

"...ผู้เดือดร้อน 86 ครอบครัว 349 คน ยืนยันสิทธิ์ชุมชนในที่ดินที่ครอบครองทำกินมาตั้งแต่ปู่ย่าตายายมาหลายชั่วคนแล้ว นสล. 19512 ทำให้ประชาชนเดือดร้อน ขอให้ท่านนายกช่วยด้วย..." (หนังสือร้องเรียนถึงนายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 4 กรกฎาคม 2540 ของนางนางพรสุข อินไข และพวก)

"...มติคณะรัฐมนตรี 29 กรกฎาคม 2540 เห็นชอบให้ใช้แผนการดำเนินการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐในเชิงรุกให้มีการสำรวจ รังวัด และทำแผนที่กายภาพในที่ดินของรัฐที่มีการบุกรุกทั้งแปลง และอ่านแปรภาพทางอากาศซึ่งถ่ายไว้เป็นครั้งแรกในพื้นที่แปลงนี้...และทำแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศมีมาตราส่วนเดียวกันกับแผนที่กายภาพประกอบด้วย เพื่อให้เป็นหลักฐานประกอบการพิจารณาพิสูจน์สิทธิ..." (หนังสือสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ด่วนที่สุดที่ นร. 0205/ว (ล) 10982 ลงวันที่ 31 กรกฎาคม 2540 เรื่องมติคณะรัฐมนตรี 29 กรกฎาคม 2540)

อีกทั้ง แกนนำชาวบ้านได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า "...พอได้รูปแผนที่มาเสร็จก็มีการร้องเรียนกัน หลังจากนั้นสำนักนายกรัฐมนตรีกะออกมาโดยออกมาตรวจสอบว่าเรื่องราวเรื่องนี้เป็นอย่างไรที่โรงเรียนผาแดงวิทยาคม...เมื่อวันที่ 25 มกราคม 2540 เจ้าหน้าที่สำนักนายกรัฐมนตรี ได้เดินทางมาโดยท่านมานะ คงสุกล ฝ่ายการเมืองมาดูความเดือดร้อนเรื่องป่าบ้านน้ำคำ..."

ความสามารถในการเจรจาต่อรอง

1. ด้านบุคลิกภาพ ของแกนนำชาวบ้าน ซึ่งเป็นบุคคลที่เข้าไปทำการเจรจาต่อรองกับหน่วยงานของรัฐ จากการสังเกตของผู้วิจัยทั้งสังเกตดูจากสีหน้า แววตา จากการฟังน้ำเสียง ถ้อยคำ อารมณ์ความรู้สึก ระหว่างการสนทนาระหว่างการสัมภาษณ์ รวมถึงสังเกตบุคลิกภาพของแกนนำชาวบ้านเหล่านี้ขณะเคลื่อนไหวในการเตรียมสถานที่ให้สัมภาษณ์ การวางตัวขณะให้สัมภาษณ์ ซึ่งบุคลิกภาพของกลุ่มแกนนำชาวบ้านน้ำคำเหนือจะมุ่งมั่นเอาจริงเอาจังแต่มีบางคนไม่มีลักษณะเช่นนี้ แต่กลับเห็นสีหน้าแววตาท้อถอย ไม่มีพลังต่อสู้แต่ยอมจำนนต่อการกระทำของรัฐ ต่อการตัดสินใจของรัฐ

2. ด้านความรู้ความสามารถ ที่พบในรูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินที่ไม่ประสบความสำเร็จหรือยืดเยื้อยาวนาน พบว่า แกนนำและชาวบ้านไม่มีความรู้ด้านสิทธิ์/ด้านกฎหมายที่ดินทำกิน ทำให้พลังความสามารถในการเจรจาต่อรองกับหน่วยงานของรัฐไม่มีคุณภาพ คือ การเจรจาต่อรองไม่บรรลุวัตถุประสงค์ได้ข้อสรุปที่ไม่พึงพอใจกันทุกฝ่าย ผลการเจรจาต่อรองไม่มีประสิทธิภาพ คือ ใช้ระยะเวลาการเจรจาต่อรองยาวนาน สิ้นเปลืองเวลาและงบประมาณ และไม่เกิดความสมานฉันท์ในการแก้ไขปัญหา จึงเป็นพื้นที่การแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินในมิติการเองภาคประชาชนที่ไม่ประสบความสำเร็จกล่าวคือ การเจรจาต่อรองไม่นำมาซึ่งความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องหลังจากการเจรจาต่อรองเสร็จสิ้นลง แม้จะมีความพยายามโน้มน้าวนายก อบต. ปากช่องให้ช่วยเหลือแต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จ ซึ่งส่วนใหญ่แกนนำชาวบ้านจะไม่ค่อยทำการเจรจาต่อรองแต่จะใช้หนังสือร้องเรียน/ร้องทุกข์เป็นหลัก และรอการแก้ไขปัญหาตามระบบราชการ จึงได้ข้อสรุปว่า การแก้ไขปัญหาที่ดิน นสล.บ้านน้ำคำเหนือยังไม่ประสบผลสำเร็จ และยังยืดเยื้ออยู่ในปัจจุบัน

3. ด้านสถานะ อำนาจ และทรัพยากร ของชาวบ้านน้ำคำเหนือ ที่ใช้ในการเจรจาต่อรอง ที่พบในรูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินที่ไม่ประสบความสำเร็จหรือยืดเยื้อยาวนาน คือ แกนนำชาวบ้านและชาวบ้านที่ได้รับความเดือดร้อนจาก ที่ดิน นสล. ทับซ้อนที่ดินทำกินของตน ไม่มีเอกภาพหรือไม่มีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของแกนนำและชาวบ้านในการเคลื่อนไหวเพื่อการเจรจาต่อรอง เนื่องจากมีแกนนำส่วนหนึ่งถอนตัวเพราะกลัวภัยมาถึงตนเอง และครอบครัว เนื่องจากมีการตายจากการต่อสู้ของชาวบ้านในกรณีการแก้ไขปัญหาที่ดิน นสล.ในพื้นที่นี้ บางคนก็

แก่ชรา และหลายคนเสียชีวิตไปแล้ว เหลือคนต่อสู้หลักอยู่เพียงไม่กี่คนในปัจจุบัน ตลอดจนชาวบ้านขาดทุนทรัพย์ในการขับเคลื่อนเพื่อแก้ไข จึงทำได้เพียงทำหนังสือร้องเรียน/ร้องทุกข์ ไปถึงหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องและรอคอยการเข้ามาช่วยเหลือจากหน่วยงานเหล่านั้นตามกลไกของระบบราชการ อีกทั้งแกนนำชาวบ้านเป็นห่วงอนาคตของลูก ๆ ในครอบครัวจึงวางมือ จึงลดบทบาทตนเองลงเป็นสมาชิกในหมู่บ้านธรรมดา ซึ่งแกนนำชาวบ้านเล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า “เขาวางมือแล้ว เนื่องจากได้เมียเด็กกว่า และมีลูกโตเป็นหนุ่มแล้ว เขาห่วงลูกห่วงภรรยา เขาย้ายไปอยู่บ้านภรรยาอยู่ที่ห้วยผักหวานโน้น ส่วนคนอื่นก็ตายหมดแล้ว...พื้นที่ตรงนี้มีการฆ่ากันตายด้วยนะสองพ่อลูกถูกฆ่าตาย... เขายิงพ่อลูกไปถูกลูกชายตายด้วย...มันไม่ใช่เล่น ๆ นะ”

สรุปภาพรวม เกี่ยวกับรูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินที่ไม่ประสบความสำเร็จหรือยืดเยื้อยาวนาน คือ หลังจากเกิดปัญหาในการจัดทำที่ดิน นสล. (ทุ่งเลี้ยงสัตว์ ป่าน้ำคำสาธารณประโยชน์) แปลงแรกซึ่งผู้ใหญ่บ้านได้นำพานายช่างรังวัดจากสำนักงานที่ดินจังหวัดเพชรบูรณ์สาขาหล่มสักชี้แนวเขตที่ดินสาธารณะออกนอกขอบเขตที่ดินสาธารณะไม่ได้ชี้ในขอบเขตที่สาธารณะตามมติที่ประชุมสภาตำบลปากช่องเมื่อวันที่ 25 มกราคม 2520 กำหนดไว้ ชาวบ้านจึงได้พากันมาร้องเรียนกำนันตำบลปากช่องที่ดำรงตำแหน่งอยู่ในขณะนั้น และกำนันตำบลปากช่องได้ทำหนังสือร้องเรียนนายอำเภอหล่มสักเสนอให้มีการชี้แนวเขตเพื่อทำการรังวัดที่ดิน นสล.ใหม่ จนดำเนินการแล้วเสร็จ ได้ที่ดิน นสล. เลขที่ 13478 เนื้อที่ 886 ไร่ 1 งาน 0.5 ตารางวาเกิดขึ้น ในขณะเดียวกันก็มีการร้องเรียนจากผู้ใหญ่บ้านคนเดิมถึงนายอำเภอหล่มสักว่าที่ตนเองชี้แนวเขตถูกต้องแล้ว และเสนอให้นายอำเภอหล่มสักยุบสภาตำบลปากช่องเสีย

ปี 2527 มีที่ดิน นสล. เกิดขึ้นอีก 1 แปลงคือ นสล. เลขที่ 19512 เนื้อที่ 2,116 ไร่ 6 งาน 0.1 ตารางวา โดยไม่มีที่มาโดยไม่ทราบสาเหตุของการได้มาซึ่งที่ดิน นสล. แปลงที่ 2 นี้ ได้สร้างปัญหากับชาวบ้านมาจนถึงปัจจุบัน เนื่องจากที่ดิน นสล.แปลงที่ 2 ทับซ้อนที่ดิน นสล.แปลงที่ 1 และทับซ้อนที่ดินทำกินของราษฎรชัดเจน ก่อให้เกิดการเมืองภาคประชาชนว่าด้วยเรื่องที่ดินทำกินขึ้น ตั้งแต่ 2520 ถึงปัจจุบัน (2557) ยังไม่มีข้อยุติ

ทั้งนี้ ในการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชนบ้านน้ำคำเหนือเพื่อการแก้ไขปัญหาที่ดิน นสล. ทับซ้อนที่ดินทำกินของตนเอง จะเน้นเรื่องการร้องเรียนถึงนายอำเภอหล่มสัก ถึงผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์ ถึงศูนย์ดำรงธรรมจังหวัดเพชรบูรณ์ และรัฐสภาด้วยหนังสือร้องเรียน/ร้องทุกข์ และไม่มีการติดตามผลการร้องเรียนโดยชาวบ้านจะรอการมาแก้ไขจากหน่วยงานของรัฐที่ตนเองร้องเรียนไว้นั้น ซึ่งได้ทิ้งช่วงเวลายาวนานหลายปี จึงได้มีการตั้งคณะกรรมการขึ้นมาเพื่อแก้ไขปัญหาที่ดิน นสล. แต่ก็ไม่ได้ข้อยุติ เนื่องจากภาครัฐใช้ฐานข้อมูลซึ่งชาวบ้านรู้ว่าเป็นข้อมูลเท็จมาอ้างอิงที่มาของที่ดิน นสล.แปลงที่ 2 (นสล. เลขที่ 19512 เนื้อที่ 2,116 ไร่ 6 งาน 0.1 ตารางวา) โดยใช้มติที่ประชุมสภาตำบลปากช่องเมื่อวันที่ 25 มกราคม 2520 ซึ่งเป็นมติที่ประชุมสภาตำบลปากช่องเพื่อจัดทำที่ดิน นสล. แปลงที่ 1 (นสล.เลขที่13478 เนื้อที่ 886 ไร่ 1 งาน 0.5) มาอ้าง จึงทำให้มีการต่อสู้ของชาวบ้านเพื่อแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่วิจัยแห่งนี้ไม่มีที่สิ้นสุดหรือยังไม่มีข้อยุติถึงปัจจุบัน

ในขณะที่ แกนนำของชาวบ้านในการต่อสู้เพื่อแก้ไขปัญหาที่ดิน นสล. ทับซ้อนที่ดินทำกินของตนเองหลายคนล้มหายตายจากบางคนถอย หรือถอนตัวเพราะกลัวภัยมาถึงตนเอง และครอบครัว เนื่องจากในระหว่างการต่อสู้เพื่อการแก้ไขปัญหาที่ดินได้มีการฆ่ากันตาย 2 ราย (พ่อกับลูกชายครอบครัวหนึ่งถูกยิงเสียชีวิต ช่วงที่มีการขับเคลื่อนต่อสู้เพื่อแก้ไขปัญหาที่ดิน นสล.)

ตลอดจนปัญหาที่ดิน นสล. แห่งนี้ ไม่มี NGO เข้ามาช่วยเหลือ รวมทั้งไม่มีนักกฎหมายหรือทนายความของชาวบ้านให้ความช่วยเหลือในการต่อสู้ กล่าวคือ NGO ได้เข้าไปดูแลปัญหาที่ดิน นสล. เพียงระยะเวลาสั้น ๆ แล้วไม่ได้เข้าช่วยเหลือเลย เนื่องจากแกนนำชาวบ้านในพื้นที่มีความคิดไม่ตรงกับ NGO ตลอดจนพึ่งจะมีนักกฎหมายจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัยเข้ามาช่วงหลังจากที่ อบต. ปากช่องยกที่ดิน นสล. จำนวน 109 ไร่ให้สร้างมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย วิทยาเขตหล่มสักเมื่อปี พ.ศ. 2558 ส่งผลให้แกนนำชาวบ้านและชาวบ้านไม่มีที่ปรึกษา มีเพียงคุณครูบรรเจิดคนเดียวที่เข้ามาช่วยเหลือชาวบ้านร่างหนังสือร้องเรียนให้อีกทั้งแกนนำและชาวบ้านยากจนขาดทุนทรัพย์ที่จะติดตามตรวจสอบการแก้ไขปัญหาที่ดินของตน จึงรอคอยการช่วยเหลือหรือการแก้ไขตามกลไกของรัฐเท่านั้น และหากการแก้ไขยังไม่

ยุติธรรมสำหรับชาวบ้านก็จะทำการร้องเรียนอีกครั้งทักท้วงอีกครั้งเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน (2557) ยังไม่มีข้อยุติตามผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ผู้วิจัยได้นำเสนอมา

ภาพรวมของรูปแบบการเมืองภาคประชาชนว่าด้วยเรื่องที่ดินทำกินที่ไม่ประสบความสำเร็จหรือยืดเยื้อยาวนาน มีข้อค้นพบหรือมีคำตอบส่วนใหญ่ไม่สอดคล้องตามทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ กล่าวคือ การตรวจสอบอำนาจรัฐไม่มีการติดตามผล แต่รอการช่วยเหลือจากรัฐตามระบบราชการ รวมถึงขาด NGO หรือนักกฎหมายให้ความรู้ความเข้าใจแก่ชาวบ้าน ส่งผลให้การกระตุ้นการรวมตัวกันแก้ไขวิกฤตปัญหามีน้อย รวมถึงไม่มีบุคคลหลัก (NGO) ที่จะเข้ามาประสานความร่วมมือทำให้เกิดการสานเสวนาพูดจาหาทางออก รวมถึงขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน สิทธิในที่ดินทำกิน กฎหมายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับที่ดินทำกินทำให้ความสามารถในการเจรจาต่อรองมีน้อยหรือไม่มีประสิทธิภาพ

ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความสำเร็จ และหรือความล้มเหลวเกี่ยวกับรูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกิน

การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 นี้จะเป็นการวิเคราะห์เปรียบเทียบความสำเร็จและหรือความล้มเหลวเกี่ยวกับรูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกิน โดยผู้วิจัยจะนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากกรณีศึกษาบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาซึ่งเป็นพื้นที่ประสบความสำเร็จ เปรียบเทียบกับผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากกรณีบ้านน้ำคำเหนือ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ยังไม่ประสบความสำเร็จและยืดเยื้อยาวนาน โดยผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบผลของการวิจัยจากทั้ง 2 กรณีผ่านกรอบแนวความคิดของการวิจัย ดังตาราง 7 ต่อไปนี้

ตาราง 7

ตารางเปรียบเทียบตัวแปรที่ศึกษาและรายละเอียดของตัวแปรที่ศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการเมืองภาคประชาชนว่าด้วยเรื่องที่ดินทำกินที่ประสบความสำเร็จ กับไม่ประสบความสำเร็จหรือยืดเยื้อยาวนาน

ตัวแปรที่ศึกษา	รายละเอียดของตัวแปรที่ศึกษา	
รูปแบบการเมืองภาคประชาชนว่าด้วยเรื่องที่ดินทำกิน	รูปแบบการเมืองภาคประชาชนว่าด้วยเรื่องที่ดินทำกินที่ประสบความสำเร็จ	รูปแบบการเมืองภาคประชาชนว่าด้วยเรื่องที่ดินทำกินที่ไม่ประสบความสำเร็จหรือยืดเยื้อยาวนาน
1. การร้องทุกข์ **1.1 วิธีการร้องทุกข์** **1.2 จำนวนครั้งในการร้องทุกข์** **1.3 จำนวนผู้ร้องทุกข์**	**1.1 วิธีการร้องทุกข์** 1.1.1 ชาวบ้านรวมตัวกันในหมู่บ้านเพื่อปรึกษาหารือเรื่องปัญหาที่ดินทำกิน 1.1.2 แกนนำชาวบ้านทำหนังสือร้องทุกข์/ร้องเรียนถึงหน่วยงานคู่กรณี 1.1.3 แกนนำชาวบ้านทำหนังสือร้องทุกข์/ร้องเรียนถึงหน่วยงานระดับสูงขึ้นไปของหน่วยงานคู่กรณี 1.1.4 แกนนำชาวบ้านทำหนังสือร้องทุกข์/ร้องเรียนถึงนายอำเภอ 1.1.5 แกนนำชาวบ้านทำหนังสือร้องทุกข์/ร้องเรียนถึงผู้ว่าราชการจังหวัด 1.1.6 แกนนำชาวบ้านทำหนังสือร้องทุกข์/ร้องเรียนถึงรัฐสภาฯ 1.1.7 แกนนำชาวบ้านและNGO เข้าไปร้องทุกข์กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 1.1.8 มอบหมายให้แกนนำเข้าไปร้องทุกข์กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 1.1.9 มอบหมายให้พี่เลี้ยงเข้าไปร้องทุกข์กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	**1.1 วิธีการร้องทุกข์** 1.1.1 ชาวบ้านรวมตัวกันในหมู่บ้านเพื่อปรึกษาหารือเรื่องปัญหาที่ดินทำกิน 1.1.2 แกนนำชาวบ้านและชาวบ้านไปร้องเรียนกำนันถึงปัญหาการชี้แนวเขต นสล. ออกนอกเขตที่ประชุมของสภาตำบลปากช่องกำหนด 1.1.3 กำนันทำหนังสือร้องทุกข์/ร้องเรียนถึงนายอำเภอ 1.1.4 แกนนำชาวบ้านทำหนังสือร้องทุกข์/ร้องเรียนถึงศูนย์ดำรงธรรมจังหวัดเพชรบูรณ์ 1.1.5 แกนนำชาวบ้านทำหนังสือร้องทุกข์/ร้องเรียนถึงผู้ว่าราชการจังหวัด 1.1.6 แกนนำชาวบ้านทำหนังสือร้องทุกข์/ร้องเรียนถึงรัฐสภาฯ

ตาราง 7 (ต่อ)

ตัวแปรที่ศึกษา	รายละเอียดของตัวแปรที่ศึกษา	
รูปแบบการเมืองภาคประชาชนว่าด้วยเรื่องที่ดินทำกิน	รูปแบบการเมืองภาคประชาชนว่าด้วยเรื่องที่ดินทำกินที่ประสบความสำเร็จ	รูปแบบการเมืองภาคประชาชนว่าด้วยเรื่องที่ดินทำกินที่ไม่ประสบความสำเร็จหรือยืดเยื้อยาวนาน
	1.1.10 ลอบบี้กับเจ้าหน้าที่รัฐ เช่น หัวหน้าหน่วยงานคู่กรณี, นายอำเภอ, ผู้ว่าฯ	
	1.2 จำนวนครั้งในการร้องทุกข์	**1.2 จำนวนครั้งในการร้องทุกข์**
	1.2.1 จำนวนในการร้องทุกข์มากกว่า 12 ครั้ง	1.2.1 จำนวนครั้งในการร้องทุกข์มากกว่า 7 ครั้ง
	1.3 จำนวนผู้ร้องทุกข์	**1.3 จำนวนผู้ร้องทุกข์**
	1.3.1 จำนวนผู้ร้องทุกข์ 3-100 คน	1.3.1 แต่ละครั้งจำนวนไม่เท่ากัน จำนวนผู้ร้องทุกข์มากที่สุดคือ ชาวบ้านและแกนนำประมาณ 3-30 คน ที่พากันไปยื่นหนังสือร้องทุกข์รัฐสภา
2.การตรวจสอบอำนาจรัฐ	**2.1 วิธีการตรวจสอบอำนาจรัฐ**	**2.1 วิธีการตรวจสอบอำนาจรัฐ**
2.1 วิธีการตรวจสอบอำนาจรัฐ	2.1.1 ติดตามสอบถามความคืบหน้าจากรัฐ เช่น หน่วยงานคู่กรณี นายอำเภอ ผู้ว่าฯ รัฐสภาฯ ด้วยแกนนำชาวบ้านและชาวบ้าน	2.1.1 รอการตอบในข้อร้องทุกข์หรือข้อร้องเรียนจากอำเภอ จากจังหวัด จากศูนย์ดำรงธรรมจังหวัด จากรัฐสภา ส่วนใหญ่ไม่ได้ติดตาม
2.2 ความถี่ในการตรวจสอบ	2.1.2 ติดตามสอบถามความคืบหน้าจากรัฐ เช่น หน่วยงานคู่กรณี นายอำเภอ ผู้ว่าฯ รัฐสภาฯ ด้วยพี่เลี้ยง (NGO)	**2.2 ความถี่ในการตรวจสอบ**
	2.1.3 ชาวบ้าน แกนนำชาวบ้านและพี่เลี้ยงปรึกษาข้อกฎหมายกับทนายความ	2.2.1 ส่วนใหญ่ไม่ได้ตรวจสอบหรือติดตามสอบถาม โดยรอการตอบชี้แจงหรือรอการแก้ไขปัญหาตามระบบราชการจากหน่วยงานที่ตนเองร้องทุกข์ไว้
	2.2 ความถี่ในการตรวจสอบ	
	2.2.1 จำนวนมากกว่า 12 ครั้ง	

ตาราง 7 (ต่อ)

ตัวแปรที่ศึกษา	รายละเอียดของตัวแปรที่ศึกษา	
รูปแบบการเมืองภาคประชาชนว่าด้วยเรื่องที่ดินทำกิน	รูปแบบการเมืองภาคประชาชนว่าด้วยเรื่องที่ดินทำกินที่ประสบความสำเร็จ	รูปแบบการเมืองภาคประชาชนว่าด้วยเรื่องที่ดินทำกินที่ไม่ประสบความสำเร็จหรือยืดเยื้อยาวนาน
3. การประท้วง **3.1 วิธีการประท้วง** **3.2 จำนวนครั้งในการประท้วง** **3.3 จำนวนผู้ร่วมประท้วง** **3.4 ระยะเวลาในการประท้วง** **3.5 ความรุนแรงในการประท้วง**	**3.1 วิธีการประท้วง** 3.1.1 ชาวบ้านรวมตัวกันจัดเวทีประท้วงในหมู่บ้านของตนเอง 3.1.2 นั่งประท้วง/ยืน/นอนประท้วงหน้าอำเภอ 3.1.3 นั่งประท้วง/ยืน/นอนประท้วงหน้าศาลากลางจังหวัด 3.1.4 นั่งประท้วง/ยืน/นอนประท้วงหน้ารัฐสภาฯ **3.2 จำนวนครั้งในการประท้วง** 3.2.1 จำนวน 5 ครั้ง **3.3 จำนวนผู้ร่วมประท้วง** 3.3.1จำนวน 100- 300 คน **3.4 ระยะเวลาในการประท้วง** 3.4.1 หลายช่วงระยะเวลา ดังนี้ 1 วัน, 2 วัน, 1-2 สัปดาห์ **3.5 ความรุนแรงในการประท้วง** 3.5.1 การใช้ความรุนแรงคือ เผาหุ่นขับไล่หัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง	**3.1 วิธีการประท้วง** 3.1.1 ชาวบ้านรวมตัวกันประท้วงขัดขวางไม่ให้เจ้าหน้าที่ของรัฐนำรถแทรกเตอร์ดันดินเพื่อทำแนวเขต นสล. 3.1.2 ชาวบ้านได้รวมตัวกันไปประท้วงหน้าศาลากลางจังหวัด 3.1.3 ชาวบ้านรวมตัวกันประท้วงที่หน้ารัฐสภาและหน้าทำเนียบรัฐบาลร่วมกับสมัชชาคนจน **3.2 จำนวนครั้งในการประท้วง** 3.2.1 จำนวนประท้วง 2 ครั้ง **3.3 จำนวนผู้ร่วมประท้วง** 3.3.1 จำนวนผู้ร่วมประท้วง ประมาณ 10-30 คน **3.4 ระยะเวลาในการประท้วง** 3.4.1 ระยะเวลาประท้วง 1วัน และ 3-4 วัน **3.5 ความรุนแรงในการประท้วง** 3.5.1 ประท้วงแบบสันติ ไม่มีความรุนแรง โดยเข้าร่วมประท้วงกับสมัชชาคนจน ชาวบ้านเขื่อนปากมูล ชาวบ้านเขื่อนราษีไศลที่หน้าทำเนียบรัฐบาล

ตาราง 7 (ต่อ)

ตัวแปรที่ศึกษา	รายละเอียดของตัวแปรที่ศึกษา	
รูปแบบการเมืองภาคประชาชนว่าด้วยเรื่องที่ดินทำกิน	รูปแบบการเมืองภาคประชาชนว่าด้วยเรื่องที่ดินทำกินที่ประสบความสำเร็จ	รูปแบบการเมืองภาคประชาชนว่าด้วยเรื่องที่ดินทำกินที่ไม่ประสบความสำเร็จหรือยืดเยื้อยาวนาน
4. การร่วมมือแก้วิกฤต **4.1 วิธีการร่วมมือแก้วิกฤต** **4.2 จำนวนการร่วมมือกันแก้วิกฤต** **4.3 ภาคส่วนที่ร่วมแก้วิกฤต**	**4.1 วิธีการร่วมมือแก้วิกฤต** 4.1.1 พี่เลี้ยง (NGO)ได้จัดเวทีพบปะกันของชาวบ้านในพื้นที่ 4.1.2 พี่เลี้ยง (NGO)ได้จัดเวทีพบปะกันของชาวบ้านนอกพื้นที่ เช่น อบต., หน่วยงานราชการ, สถาบันการศึกษาเพื่อจัดสัมมนาแลกเปลี่ยนความคิดเป็นและ หาข้อสรุปในการแก้ไขปัญหาที่ดิน 4.1.3 แกนนำชาวบ้าน ตัวแทนหน่วยงานคู่กรณี ตัวแทนนายอำเภอหรือผู้ว่าฯ ร่วมกันจัดทำข้อตกลงในการแก้ไขปัญหา ที่ดินทำกิน **4.2 จำนวนครั้งในการร่วมมือกันแก้วิกฤต** 4.2.1 จำนวนมากกว่า 12 ครั้ง **4.3 ภาคส่วนที่ร่วมแก้วิกฤต** 4.3.1 แกนนำชาวบ้านและชาวบ้าน ตัวแทนเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง NGO ที่เป็นพี่เลี้ยงแกนนำชาวบ้าน ตัวแทนที่ดินจังหวัดเพชรบูรณ์ ตัวแทนนายอำเภอหล่มสัก ผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์	**4.1 วิธีการร่วมมือแก้วิกฤต** 4.1.1 การนัดกันของชาวบ้านที่เดือดร้อนและร่วมกันร่างหนังสือร้องเรียนผ่านคำแนะนำของครูบรรเจิด 4.1.2 ประชุมสภาตำบลปากช่อง เพื่อกำหนดแนวเขตที่ดิน นสล. ใหม่ 4.1.3 ประชุมทุกภาคส่วนโดยสำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรีที่โรงเรียนผาแดงวิทยาคม 4.1.4 แกนนำชาวบ้าน ตัวแทน อบต. ปากช่อง ตัวแทนนายอำเภอและตัวแทนผู้ว่าฯ ร่วมกันหาข้อสรุปที่ อบต. ปากช่อง **4.2 จำนวนครั้งในการร่วมมือกันแก้วิกฤต** 4.2.1 จำนวนมากกว่า 7 ครั้ง **4.3 ภาคส่วนที่ร่วมแก้วิกฤต** 4.3.1 แกนนำชาวบ้านและชาวบ้าน ตัวแทนนายอำเภอหล่มสัก ตัวแทนที่ดินจังหวัดเพชรบูรณ์สาขาหล่มสักและตัวแทน อบต. ปากช่อง

ตาราง 7 (ต่อ)

ตัวแปรที่ศึกษา	รายละเอียดของตัวแปรที่ศึกษา	
รูปแบบการเมืองภาคประชาชนว่าด้วยเรื่องที่ดินทำกิน	รูปแบบการเมืองภาคประชาชนว่าด้วยเรื่องที่ดินทำกินที่ประสบความสำเร็จ	รูปแบบการเมืองภาคประชาชนว่าด้วยเรื่องที่ดินทำกินที่ไม่ประสบความสำเร็จหรือยืดเยื้อยาวนาน
5. อารยะขัดขืน **5.1 วิธีการอารยะขัดขืน**	**5.1 วิธีการอารยะขัดขืน** 5.1.1 ชาวบ้านปฏิเสธไม่ยอมรับ/บอยคอตต่อการกระทำของหน้าที่ของรัฐทั้งคู่กรณีหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ไม่ให้ความร่วมมือ ไม่เซ็นเอกสาร ไม่ให้เอกสารใด ๆ กับเจ้าหน้าที่ 5.1.2 ชาวบ้านครอบครองที่ดินไม่ยอมถอนตัวออกจากที่ดินเพื่อเรียกร้องสิทธิในที่ดิน 5.1.3 ชาวบ้านแพ้คดี ศาลให้ออกจากพื้นที่แต่ชาวบ้านก็ยังอยู่ในพื้นที่จนถึงปัจจุบัน	**5.1 วิธีการอารยะขัดขืน** 5.1.1 ชาวบ้านส่วนหนึ่งขัดขืนไม่ทำตามเจ้าหน้าที่รัฐมาแจ้ง (ปากเปล่า) ให้ย้ายออกจากพื้นที่ แต่ก็ยอมออกเมื่อมีหนังสือให้ออกจากพื้นที่ภายใน 7 วัน เนื่องจากชาวบ้านกลัวถูกจับดำเนินคดี รวมทั้งชาวบ้านเหล่านี้มีที่ดินอยู่ในพื้นที่อื่น 5.1.2 ชาวบ้านบางส่วนไม่ยอมออกจากพื้นที่แม้ได้รับหนังสือแจ้งเนื่องจากไม่รู้จะไปอยู่ที่ไหน
6. การสานเสวนา **6.1 วิธีการสานเสวนา** **6.2 ภาคส่วนที่ร่วมสานเสวนา**	**6.1 วิธีการสานเสวนา** 6.1.1 พี่เลี้ยง (NGO) และแกนนำสร้างความเข้าใจให้กับชาวบ้าน 6.1.2 พี่เลี้ยง (NGO) และแกนนำชาวบ้านและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทำการสนทนา/การอภิปรายร่วมกับชาวบ้านเพื่อหาทางออกในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกิน 6.1.3 พี่เลี้ยง แกนนำชาวบ้านหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตัดสินใจร่วมกัน	**6.1 วิธีการสานเสวนา** 6.1.1 การสานเสวนาเกิดขึ้นตามกลไกของรัฐ เรียกทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องให้มาพูดคุยกันเพื่อหาทางแก้ไขปัญหาที่ดินหลังจากแกนนำชาวบ้านทำหนังสือร้องทุกข์ถึงอำเภอ ถึงจังหวัดหรือรัฐสภา

ตาราง 7 (ต่อ)

ตัวแปรที่ศึกษา	รายละเอียดของตัวแปรที่ศึกษา	
รูปแบบการเมืองภาคประชาชนว่าด้วยเรื่องที่ดินทำกิน	รูปแบบการเมืองภาคประชาชนว่าด้วยเรื่องที่ดินทำกินที่ประสบความสำเร็จ	รูปแบบการเมืองภาคประชาชนว่าด้วยเรื่องที่ดินทำกินที่ไม่ประสบความสำเร็จหรือยืดเยื้อยาวนาน
	6.2 ภาคส่วนที่ร่วมสานเสวนา 6.2.1 แกนนำชาวบ้าน ชาวบ้าน ตัวแทนเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง NGO ตัวแทนที่ดินจังหวัดเพชรบูรณ์ ตัวแทนนายอำเภอ หล่มสัก ผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์ และหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง	**6.2 ภาคส่วนที่ร่วมสานเสวนา** 6.2.1 แกนนำชาวบ้านและชาวบ้าน ตัวแทนที่ดินจังหวัดเพชรบูรณ์ สาขาหล่มสัก ตัวแทน อบต.ปากช่อง ตัวแทนนายอำเภอหล่มสัก
7. ความสามารถในการเจรจาต่อรอง **7.1 องค์ประกอบในการเจรจาต่อรอง** **7.2 วิธีการเจรจาต่อรอง**	**7.1 องค์ประกอบในการเจรจาต่อรอง** 7.1.1 บุคลิกภาพแกนนำชาวบ้านมุ่งมั่น เอาจริงเอาจังในการเจรจาต่อรองกับคู่กรณี, นายอำเภอ, ผู้ว่าฯ, รัฐสภาฯ 7.1.2 แกนนำและชาวบ้านมีความรู้ความสามารถด้านสิทธิ์/ด้านกฎหมายที่ดินทำให้สามารถทำการเจรจาต่อรองกับหน่วยงานของรัฐ จาก NGO และทนายความของ NGO 7.1.3 เอกภาพของแกนนำและชาวบ้านในการเคลื่อนไหวเพื่อการเจรจาต่อรอง	**7.1 องค์ประกอบในการเจรจาต่อรอง** 7.1.1 บุคลิกภาพแกนนำชาวบ้านมุ่งมั่น เอาจริงเอาจังแต่บางคนไม่มีบุคลิกภาพดังกล่าว 7.1.2 แกนนำและชาวบ้านไม่มีความรู้ด้านสิทธิ์/ด้านกฎหมายที่ดินทำให้ความสามารถในการเจรจาต่อรองกับหน่วยงานของรัฐไม่มีคุณภาพ ไม่มีประสิทธิภาพ และไม่สมานฉันท์ในการแก้ไขปัญหา จึงไม่ประสบความสำเร็จหรือยืดเยื้อยาวนาน 7.1.3 ไม่มีเอกภาพของแกนนำและชาวบ้านในการเคลื่อนไหวเพื่อการเจรจาต่อรอง แกนนำส่วนใหญ่ถอนตัวเพราะกลัวภัยมาถึงตนเองและครอบครัว บางคนแก่แล้ว หลายคนเสียชีวิตไปแล้ว เหลือแกนนำหลักเพียงไม่กี่คนในปัจจุบัน

ตาราง 7 (ต่อ)

ตัวแปรที่ศึกษา	รายละเอียดของตัวแปรที่ศึกษา	
รูปแบบการเมืองภาคประชาชนว่าด้วยเรื่องที่ดินทำกิน	รูปแบบการเมืองภาคประชาชนว่าด้วยเรื่องที่ดินทำกินที่ประสบความสำเร็จ	รูปแบบการเมืองภาคประชาชนว่าด้วยเรื่องที่ดินทำกินที่ไม่ประสบความสำเร็จหรือยืดเยื้อยาวนาน
	7.2 วิธีการเจรจาต่อรอง 7.2.1 พี่เลี้ยง (NGO) เป็นผู้นำพาแกนนำชาวบ้านไปพูดคุยนอกรอบกับคู่กรณี, นายกอบต. นายอำเภอ ผู้ว่าฯ, ผอ. สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัด **7.3 ผลของการเจรจาต่อรอง (คุณภาพ,ประสิทธิภาพ,สมานฉันท์)** 7.3.1 มีคุณภาพการเจรจาต่อรอง คือ ผลการเจรจาต่อรองบรรลุวัตถุประสงค์และได้ข้อตกลงที่ดีทุกฝ่ายพอใจ 7.3.2 มีความสมานฉันท์ในการเจรจาต่อรอง ทุกฝ่ายยังมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน	**7.2 วิธีการเจรจาต่อรอง** 7.2.1 มีความพยายามโน้มน้าวนายก อบต. ปากช่อง แต่ไม่สำเร็จ 7.2.2 ส่วนใหญ่ไม่ค่อยจะมีการเจรจาต่อรอง แต่จะใช้หนังสือร้องเรียนเป็นหลัก **7.3 ผลของการเจรจาต่อรอง (คุณภาพ,ประสิทธิภาพ,สมานฉันท์)** 7.3.1 ยังไม่สำเร็จ

รายละเอียดของตารางเปรียบเทียบรูปแบบการเมืองภาคประชาชนว่าด้วยเรื่องที่ดินทำกินที่ประสบความสำเร็จ กับไม่ประสบความสำเร็จหรือยืดเยื้อยาวนาน และ KPI ตัวแปรต้น และ KPI ตัวแปรตาม ของตารางที่ 7 ข้างต้นมีรายละเอียดดังต่อนี้

วิธีการร้องทุกข์

วิธีการร้องทุกข์ที่พบในรูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินกรณีบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา กับกรณีบ้านน้ำคำเหนือ วิเคราะห์เปรียบเทียบได้ดังนี้

1. วิธีการร้องทุกข์ กรณีศึกษาบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา จะเริ่มต้นที่ชาวบ้านผู้ประสบปัญหาความเดือดร้อนจากการที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงประกาศพื้นที่ทับซ้อนที่ดินทำกินของชาวบ้าน ชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาได้รวมตัวกันพูดคุยปรึกษาหารือกับปัญหาที่ประสบร่วมกันภายในหมู่บ้าน ประชุมกันภายในหมู่บ้าน เพื่อหาทางแก้ไข และได้พากันไปพบ NGO กลุ่มเครือข่ายปฏิรูปที่ดินภาคอีสานที่บ้านคอนสาร อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น เพื่อขอคำปรึกษาและขอความช่วยเหลือ และ NGO กลุ่มนี้ได้เข้ามาให้ความช่วยเหลือกแก่ชาวบ้าน นำโดย “หัวหน้าต่าย”

ลำดับต่อมา ได้มีการการเขียนจดหมายร้องทุกข์ไปถึงหน่วยงานราชการทุกแห่งที่เกี่ยวข้องกับปัญหาที่ดินทำกินของบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา คือ เขียนจดหมายร้องทุกข์ไปถึงกำนันตำบลปากช่อง สมาชิกสภาจังหวัดเพชรบูรณ์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เขต 7 จังหวัดเพชรบูรณ์ นายอำเภอหล่มสัก ผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์ รัฐมนตรีกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงเขียนจดหมายร้องทุกข์ไปถึงรัฐบาลตลอดจนได้มีตั้งเวทีปราศรัยในหมู่บ้าน รวมทั้งชาวบ้านพากันไปร้องทุกข์ขับไล่เผ่าหุ่นหัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงในขณะนั้นที่หน้าที่ว่าการอำเภอหล่มสัก และไปนอนร้องทุกข์ที่หน้าศาลากลางจังหวัดเพชรบูรณ์ รวมทั้งร้องทุกข์ที่หน้ารัฐสภาด้วยเพื่อร้องขอความช่วยเหลือในปัญหาที่ตนเองประสบ ในบางครั้งไปร้องทุกข์เฉพาะแกนนำ บางครั้ง NGO ไปร้องทุกข์แทน ตลอดจนได้มีการลอบบี้กับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ทั้งหัวหน้าหน่วยงานคู่กรณี นายอำเภอรวมถึงผู้ว่าราชการจังหวัดเพื่อสร้างความเข้าใจต่อปัญหาที่ชาวบ้านประสบอยู่ก่อนจะมีการประชุมร่วมกันเพื่อแก้ไขปัญหา โดยการร้องทุกข์เท่าที่แกนนำชาวบ้านเล่าให้ผู้วิจัยฟังมีมากกว่า 12 ครั้ง ซึ่งการไปร้องทุกข์แต่ละครั้งจะไปกันประมาณ 3-100 คน

ผลของการร้องทุกข์ของชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาเกี่ยวกับปัญหาที่ดินทำกิน คือ ผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์ ได้มีคำสั่งที่ 884/2548 แต่งตั้งคณะทำงานแก้ไขปัญหาการอยู่อาศัยและที่ดินทำกินของราษฎรในเขตอุทยานแห่งชาติน้ำหนาว ป่าสงวนแห่งชาติน้ำหนาว และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงขึ้น เพื่อช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของชาวบ้านบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาขึ้น

วิธีการร้องทุกข์ดังกล่าว นำไปสู่ความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาออกมาในรูปแบบ “ภูผาแดงโมเดล” เกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2554 กล่าวคือ ได้มีการรังวัดที่ดินทำกินของชาวบ้านขึ้นใหม่โดยใช้ระบบการจับพิกัดด้วยระบบ GPS และกันพื้นที่ของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงออกไปนอกที่ดินทำกินของชาวบ้าน และชาวบ้านได้อยู่อาศัยทำกินในที่ดินของตน แต่ที่ดินของชาวบ้านจะซื้อขายไม่ได้แต่สืบทอดเป็นมรดกได้

2. วิธีการร้องทุกข์ กรณีศึกษาที่ดินบ้านน้ำคำเหนือ ชาวบ้านผู้ประสบปัญหาเดือดร้อนได้เริ่มต้นทำการร้องทุกข์ด้วยการรวมตัวกันในหมู่บ้านเพื่อปรึกษาหารือเรื่องปัญหาที่ดินทำกินของตน และได้ไปร้องทุกข์/ร้องเรียนกับกำนันตำบลปากช่องถึงปัญหาที่เกิดขึ้นจากการชี้แนวเขต นสล. ของผู้ใหญ่บ้านออกไปนอกเขตของการประชุมสภาตำบลปากช่องกำหนดไว้ ต่อจากนั้นกำนันได้ทำหนังสือร้องเรียนไปถึงนายอำเภอหล่มสักว่า ในการชี้แนวเขตเพื่อทำรังวัดที่ดิน นสล. โดยผู้ใหญ่บ้านได้นำพาเจ้าหน้าที่ไปชี้แนวเขตแดนออกนอกเขตของที่สาธารณะไม่ได้เป็นไปตามขอบเขตของมติของการประชุมสภาตำบลปากช่องเมื่อวันที่ 25 มกราคม 2520 จึงขอให้ทางอำเภอทำการตรวจสอบการชี้แนวเขตเพื่อรังวัดที่ดิน นสล. ใหม่ จากเหตุการณ์ตรงนี้ทำให้มีการแต่งตั้งกำนันตำบลปากช่องขณะนั้นเป็นผู้ชี้แนวเขตแทนผู้ใหญ่บ้านเนื่องจากผู้ใหญ่บ้านคนดังกล่าวถอนตัวขณะประชุมสภาตำบลรอบที่ 2 เพื่อทบทวนขอบเขตที่ดินสาธารณะเพื่อจัดทำที่ดิน นสล. ใหม่ และผู้ใหญ่บ้านท่านนี้ได้ทำหนังสือร้องเรียนไปถึงนายอำเภอว่าตนเองชี้แนวเขตครั้งแรกถูกต้องแล้วและขอให้นายอำเภอยุบสภาตำบลปากช่องเสีย ในขณะที่มีการชี้แนวเขตและรังวัดที่ดิน นสล. ใหม่และดำเนินการแล้วเสร็จมีพื้นที่ นสล. 886 ไร่ 1 งาน 0.5 ตารางวา

ในปี 2527 ได้มีหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง (ทุ่งเลี้ยงสัตว์ ป่าน้ำคำสาธารณะประโยชน์) นสล. เลขที่ 19512 เนื้อที่ 2,116 ไร่ 6 งาน 0.1 ตารางวา เกิดขึ้นโดยไม่ทราบที่มา

และไม่ผ่านการประชุมสภาตำบลปากช่อง ซึ่งทับซ้อนที่ดิน นสล. แปลงเดิม (นสล. แปลงเดิม เลขที่ 13479 เนื้อที่ 886ไร่ 1 งาน 0.5 ตารางวา) และทับซ้อนที่ดินทำกินของชาวบ้าน จึงได้มีร้องทุกข์ของชาวบ้านเกิดขึ้นอีกรอบ ซึ่งการร้องทุกข์ในครั้งนี้แกนนำชาวบ้านได้ทำการร้องทุกข์ถึงผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์ ร้องทุกข์ที่ศูนย์ดำรงธรรมจังหวัดเพชรบูรณ์ 2 รอบ ร้องทุกข์ถึงนายกรัฐมนตรีชวลิต ยงใจยุทธ ด้วยหนังสือร้องเรียน/ร้องทุกข์ของความเป็นธรรมให้กับตนเอง จนมีการตั้งกรรมการขึ้นมาเพื่อแก้ไขปัญหาที่ดิน นสล. แปลง 2,116 ไร่ 6 งาน 0.1 ตารางวา และมีผู้แทนจากสำนักนายกรัฐมนตรีสมัยนายกรัฐมนตรีชวลิต ยงใจยุทธ ออกมาแก้ไขปัญหา และมีการประชุมชาวบ้านและทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องที่โรงเรียนผาแดงวิทยาคม ซึ่งเป็นโรงเรียนในพื้นที่ นสล. เพื่อแก้ไขปัญหาที่ดิน นสล. ร่วมกัน และเรื่องก็เงียบหายไป

จากวิธีการร้องทุกข์ของชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา และวิธีการร้องทุกข์ของชาวบ้านน้ำคำเหนือสามารถวิเคราะห์เปรียบเทียบให้เห็นได้ว่าสาเหตุที่ชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาประสบความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินออกมาในรูปแบบ “ภูผาแดงโมเดล” ในปี พ.ศ. 2554 นั้นผู้วิจัยพบว่า

ชาวบ้านได้ต่อสู้ และประสานความร่วมมือกับบุคคลที่เกี่ยวข้องกับกรณีปัญหาที่ดินทำกินของบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาทุกรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นรวมตัวกันประชุมปรึกษาหารือในหมู่บ้าน การทำหนังสือร้องทุกข์ไปถึงหัวหน้าหน่วยงานทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งจัดเวทีประสานความเข้าใจให้กับชาวบ้าน ตลอดจนการร้องทุกข์ไปถึงนายอำเภอหล่มสัก ผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์ รัฐมนตรี และรัฐบาล มีการต่อสู้ทั้งระบบหนังสือ และการต่อสู้ ด้วยการเอาตัวเองเข้าไปร้องทุกข์ จนได้มาซึ่งคำสั่งจังหวัดเพชรบูรณ์ที่ 884/2548 ทำให้เกิดคณะทำงานแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา และประสบความสำเร็จในปี พ.ศ. 2554 อีกเหตุผลหนึ่งที่ผู้วิจัยวิเคราะห์ได้ว่าสาเหตุของความสำเร็จของการต่อสู้ของชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา คือ ชาวบ้านมีที่ปรึกษาที่มีประสบการณ์ เชี่ยวชาญในการต่อสู้ เป็นนักต่อสู้ รู้ระบบการต่อสู่มาเป็นที่ปรึกษาหรือเป็นพี่เลี้ยงให้กับชาวบ้านนั่นคือกลุ่ม NGO เครือข่ายปฏิรูปที่ดินภาคอีสาน

ความสำเร็จที่เกิดขึ้นในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา ได้สอดคล้องกับแนวความคิด “การเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชน” ที่ผู้วิจัยได้นำเสนอไว้ในบทที่ 2 ภายใต้หัวข้อ “การเคลื่อนไหวร้องทุกข์” ซึ่งระบุไว้ว่า การเคลื่อนไหวร้องทุกข์ หรือเรียกร้องให้รัฐเข้ามาแก้ไขปัญหา ในลำดับแรกประชาชนผู้ได้รับความเดือดร้อนเกี่ยวกับที่ดินทำกินในแต่ละพื้นที่ ได้เริ่มต้นในการร้องทุกข์หรือเรียกร้องสิทธิในที่ดินทำกินของตนด้วยการพูดคุยกันกับคนในครอบครัวตนเอง คุยกับญาติพี่น้อง คุยกับเพื่อนบ้านเพื่อหาช่องทางแก้ไขปัญหานี้อย่างไร ในการคุยกันระดับนี้อาจจะพบแนวร่วมคือประชาชนผู้ได้รับความเดือนร้อนในปัญหาเดียวกัน การคุยระดับนี้จะนำมาซึ่งการรวมตัวกันของประชาชนผู้ได้รับความเดือดร้อนเกี่ยวกับที่ดินทำกินเพื่อร่วมกันหาทางแก้ไขปัญหาต่อไป ลำดับต่อไปอาจจะพากันเข้าไปขอคำปรึกษาหรือความช่วยเหลือจากผู้ใหญ่บ้าน กำนัน หรือสมาชิกสภาตำบลในหมู่บ้านนั้น ในขั้นตอนนี้อาจจะมีการปรึกษาหารือกับผู้รู้ด้านกฎหมายเกี่ยวกับเรื่องนี้ด้วย ลำดับต่อไปจะนำเรื่องซึ่งทำเป็นหนังสือร้องเรียนถึงนายอำเภอ หากขั้นตอนนี้แก้ไขปัญหาไม่สำเร็จ ขั้นตอนต่อไปอาจจะนำหนังสือร้องเรียนไปถึงผู้ว่าราชการจังหวัด บางพื้นที่อาจจะพึ่งนักการเมืองระดับชาติคือ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในพื้นที่ตนเอง นำเรื่องเข้าไปถึงรัฐมนตรีที่รับผิดชอบเรื่องนี้ที่รัฐสภา ในระหว่างรอคำตอบในการแก้ไขจากรัฐ ประชาชนผู้ได้รับความเดือดร้อนเกี่ยวกับที่ดินทำกิน จะหาความรู้ หาข้อมูลจากพื้นที่อื่น ๆ ที่ประสบปัญหาเดียวกันกับตนเอง และช่วงระหว่างการติดต่อประสานการเพื่อร้องเรียนหรือเรียกร้องความเป็นธรรมนี้จะพบเครือข่ายหรือหน่วยงานที่คอยช่วยเหลือดูแลเรื่องนี้โดยตรง เช่น NGO ซึ่ง NGO จะให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิในที่ดินทำกินของตน เข้าใจเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน เข้าใจหลักการประชาธิปไตยพื้นฐาน และกฎหมายที่เกี่ยวข้องให้ประชาชนทราบ รวมทั้งอาจจะมีการจัดเวทีเพื่อหาทางแก้ไขร่วมกันในพื้นที่ของตนเองโดยเชิญหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หรือผู้รู้เรื่องนี้มาร่วมหาทางออกร่วมกัน และยื่นผลการจัดเวทีหาทางออกหาทางแก้ไขมาให้อำเภอ และจังหวัดเป็นแนวทางแก้ไขต่อไปตามลำดับ

ในขณะที่การร้องทุกข์ของชาวบ้านน้ำคำเหนือ ผู้วิจัยกลับพบว่า ชาวบ้านน้ำคำเหนือ ได้กระทำโดยรวมตัวปรึกษาหารือกันในหมู่บ้าน และทำหนังสือร้องเรียนไปถึงนายอำเภอ และผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์รวมถึงทำหนังสือร้องเรียนไปถึงรัฐสภาและรอคอยการช่วยเหลือจากหน่วยงานที่ตนเองร้องขอความช่วยเหลือไป ตลอดจนพื้นที่ นสล.

แห่งนี้ ไม่มีพี่เลี้ยง (NGO) ที่เชี่ยวชาญในการต่อสู้กับอำนาจรัฐเหมือนกรณีบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังวิเคราะห์ได้ว่าพลังในการต่อสู้ของชาวบ้านทั้ง 2 กรณีมีพลังของการต่อสู้ที่แตกต่างกัน จึงทำให้พื้นที่กรณีบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาประสบความสำเร็จในขณะที่พื้นที่บ้านน้ำคำเหนือยังต้องหาวิธีแก้ไขปัญหากันต่อไป

การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ

วิธีการการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐที่พบในรูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินกรณีบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา กับกรณีบ้านน้ำคำเหนือ วิเคราะห์เปรียบเทียบได้ดังนี้

1. การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ กรณีศึกษาบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา พบว่า กระทำโดยชาวบ้านได้รวมตัวกันไปพบหัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง เพื่อทราบที่มาของปัญหาการไปปักป้ายประกาศเขตแดนของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงในที่ดินของตนเอง รวมตัวกันไปทวงถามความคืบหน้าจากผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์ ตลอดจนการสอบถามทนายความของกลุ่ม NGO ที่มาคอยให้คำปรึกษาและให้ความช่วยเหลือว่าตนเองมีสิทธิเพียงใดในการทำกินและอยู่อาศัยในที่ดินของตนเอง ซึ่งชาวบ้านได้เข้ามาอยู่อาศัย และทำกินก่อนการประกาศเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงตั้งแต่ปี พ.ศ. 2460 ในขณะที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงเกิดขึ้นใน ปีพ.ศ. 2542 ตลอดจนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิในที่ดินทำกินที่ตนเองความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนที่ตนเองได้รับจาก NGO ที่คอยเป็นพี่เลี้ยงและให้กำลังใจในการต่อสู้กับอำนาจรัฐ ทำให้มีความกล้าหาญที่จะพากันเข้าไปสอบถามจากหัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงในช่วงเกิดกรณีพิพาทเพื่อความชัดเจน

รวมทั้ง ชาวบ้านจะคอยสอบถามผ่านหัวหน้าต่าย ว่าเรื่องราวการให้ความช่วยเหลือจากรัฐ หรือจากคณะทำงานแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินตามคำสั่งที่ 884/2548 นั้นได้ทำอะไรถึงไหนกันบ้างแล้ว และจะลงมารังวัดที่ดินของชาวบ้านทั้งบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทากันเมื่อไรอย่างไร

2. การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ กรณีศึกษาที่ดินบ้านน้ำคำเหนือ กระทำโดย หลังจากที่แกนนำชาวบ้าน ได้ยื่นเรื่องร้องเรียนถึงนายอำเภอหล่มสัก หรือผู้ว่าราชการ

จังหวัดเพชรบูรณ์ ศูนย์ดำรงธรรมจังหวัดเพชรบูรณ์หรือรัฐสภา ชาวบ้านไม่ได้มีการติดตามตรวจสอบว่า รัฐได้ดำเนินการให้ความช่วยเหลือชาวบ้านถึงไหนอย่างไรจากการร้องเรียนของตน โดยแกนนำชาวบ้านและชาวบ้านจะรอคอยหนังสือตอบกลับมาจากหน่วยงานที่ตนเองร้องขอความช่วยเหลือเป็นหลัก ทั้งนี้เพราะแกนนำชาวบ้านและชาวบ้านต้องทำมาหากินทำไร่ทำนาเลี้ยงชีพและไม่มีทุนทรัพย์ที่จะเข้าไปเดินเรื่องติดตามผลหรือตรวจสอบการให้ความช่วยเหลือรอเพียงการช่วยเหลือตามกลไกของรัฐหรือตามระบบราชการ

จากวิธีการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ ของชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา และวิธีการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐของชาวบ้านน้ำคำเหนือ สามารถวิเคราะห์เปรียบเทียบให้เห็นได้ว่า ทั้ง 2 กรณีศึกษาไม่ว่าจะเป็นบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา และกรณีน้ำคำเหนือ มีการตรวจสอบ การใช้อำนาจรัฐแตกต่างกัน คือ ชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาจะรวมตัวกันเข้าไปสอบถามต้นตอของปัญหากับคู่กรณีโดยตรง และรวมตัวกันไปทวงถามความคืบหน้าจากผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์ และชาวบ้านจะสอบถามผ่านที่ปรึกษาคือ หัวหน้าต่ายเป็นระยะ ๆ ในขณะที่ชาวบ้านน้ำคำเหนือจะคอยการตอบรับการแก้ไขปัญหาตามที่ตนเองร้องเรียนเป็นหนังสือไปรอคอยความช่วยเหลือหรือการแก้ไขปัญหาตามระบบราชการ ไม่ได้ขนชาวบ้านไปสอบถามความคืบหน้าเหมือนชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา

ความสำเร็จที่เกิดขึ้นในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาได้สอดคล้องกับแนวความคิด “การเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชน” ที่ผู้วิจัยได้นำเสนอไว้ในบทที่ 2 ภายใต้หัวข้อ “การเคลื่อนไหวที่มุ่งตรวจสอบกระบวนการใช้อำนาจรัฐ” ซึ่งระบุไว้ว่าในการเคลื่อนไหวเพื่อมุ่งตรวจสอบกระบวนการใช้อำนาจรัฐนี้ โดยส่วนใหญ่จะเป็นแกนนำของชาวบ้านซึ่งเป็นเจ้าของปัญหาที่ดินทำกินด้วยกัน เป็นผู้ที่เข้าไปตามไปถามความคืบหน้าในการแก้ไขปัญหานี้จากที่ว่าการอำเภอ ที่ศาลากลางจังหวัดที่ตนเองยื่นเรื่องไว้ ในขั้นตอนนี้ แกนนำชาวบ้านที่รับผิดชอบเรื่องนี้อาจจะเข้าไปติดตามผลด้วยตนเอง ซึ่งเป็นผลให้เกิดความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาในขณะที่บ้านน้ำคำเหนือยังไม่มีข้อยุติ

การประท้วงอำนาจรัฐ

การประท้วงอำนาจรัฐที่พบในรูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินกรณีบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา กับกรณีปัญหาที่ดินบ้านน้ำคำเหนือ วิเคราะห์เปรียบเทียบได้ดังนี้

1. การประท้วงอำนาจรัฐ กรณีศึกษาบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา กระทำโดยชาวบ้านได้มีการจัดเวทีทักท้วงการทำงานของรัฐหน้าหมู่บ้านห้วยกลทา เพื่อสร้างความเข้าใจให้กับทุกคนในหมู่บ้าน และที่มาของการเกิดเวทีประท้วงของชาวบ้าน เพื่อทักท้วงการทำเกินกว่าเหตุของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ในครั้งนั้น คือ เจ้าหน้าที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง ได้นำกำลังตำรวจเข้าไปจับกุมชาวบ้านห้วยกลทาที่เข้าไปหักเข้าโพดรับจ้างในไร่ แต่กลับถูกกล่าวหาว่าชาวบ้านบุกรุกที่ดินของรัฐและมีการจับกุมชาวบ้านในวันนั้นจำนวน 13 รายขึ้นโดยในจำนวนนี้มีเยาวชนอยู่ 2 คน

นอกจากนี้ยังพบว่า ได้มีการรวมตัวกันไปประท้วงหน้าที่ทำการอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ในการประท้วงครั้งนั้นได้มีการเผาหุ่นขับไล่หัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงในขณะนั้นให้ออกจากพื้นที่ให้ย้ายไปอยู่ที่อื่นเพราะสร้างความเดือดร้อนให้ชาวบ้าน และยังได้ไปประท้วงที่หน้าศาลากลางจังหวัดเพชรบูรณ์ ตลอดจนไปร่วมประท้วงที่หน้ารัฐสภากรุงเทพมหานคร และทุกครั้งที่ได้ไปประท้วง จะมีหนังสือร้องเรียน หนังสือเรียกร้องความเป็นธรรมเรียกร้องความยุติธรรมไปยื่นกับนายอำเภอหล่มสัก ผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์ และผู้แทนรัฐบาลด้วย

2. การประท้วงอำนาจรัฐ กรณีศึกษาที่ดินบ้านน้ำคำเหนือ กระทำโดยชาวบ้านที่ได้รับความเดือดร้อนจาก กรณีที่ดิน นสล. ทับซ้อนที่ดินทำกินของตน ได้รวมตัวกันไปขัดขวางการใช้รถเทรกเตอร์มาดันดินเพื่อทำเขตที่ดิน นสล. และยุติลงด้วยเจ้าหน้าที่อำเภอหล่มสักโทรวิทยุสื่อสารให้ระงับการดันดินเพื่อจัดทำเป็นแนวเขตของที่ดิน นสล. รวมทั้งชาวบ้านได้รวมตัวกันประท้วงหน้าศาลากลางจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยมีรองผู้ว่าราชการจังหวัดมารับเรื่องแล้วก็เงียบหายไป และชาวบ้านได้รวมตัวกันไปประท้วงที่รัฐสภา เพียงครั้งเดียว จำนวนประชาชนที่เข้าไปร่วมประท้วงในครั้งนั้นประมาณ 30 คน เดินทางเข้าไปประท้วงที่หน้ารัฐสภาด้วยรถยนต์ส่วนตัว 3 รถกระบะ และในการไปประท้วงในครั้งนี้ เป็นเหตุให้นายมานะ คูสกุล รองเลขาธิการนายกรัฐมนตรีฝ่ายการเมืองออกไปตรวจสอบปัญหาที่บ้านน้ำคำเหนือด้วยตนเอง และนำมาซึ่งการตั้งกรรมการแก้ไขปัญหาที่ดิน นสล. ขึ้น

ในช่วงที่ชาวบ้านรวมตัวกันไปประท้วงที่หน้ารัฐสภาชาวบ้านได้เข้าไปประท้วงร่วมกับสมัชชาคนจน ร่วมกับชาวบ้านเขื่อนปากมูลและชาวบ้านเขื่อนราษีไศลหน้าทำเนียบรัฐบาลประมาณ 3-4 วัน โดยเป็นการประท้วงแบบสันติไม่มีความรุนแรง

จากวิธีการประท้วงอำนาจรัฐของชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา และวิธีการประท้วงอำนาจรัฐของชาวบ้านน้ำคำเหนือผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์เปรียบเทียบให้เห็นได้ว่า

ทั้ง 2 กรณีศึกษาไม่ว่าจะเป็นบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา และกรณีที่ดินบ้านน้ำคำเหนือ มีการประท้วงอำนาจรัฐที่คล้ายคลึงกันคือ ทั้ง ชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา และชาวบ้านน้ำคำเหนือ จะทำการประท้วงในพื้นที่เหมือนกันคือชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาได้จัดเวทีประท้วงหน้าหมู่บ้าน ในส่วนของชาวบ้านน้ำคำเหนือได้ไปขัดขวางไม่ให้เจ้าหน้าที่ของรัฐนำรถเทรกเตอร์มาดันดินเพื่อสร้างแนวเขตที่ดิน นสล. แปลงเนื้อที่ 2,116 ไร่เศษรวมทั้งได้ไปประท้วงนอกพื้นที่ด้วย คือ ไปประท้วงที่หน้าอำเภอหล่มสักและได้เผ่าหุ่นหัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงเพื่อขับไล่ให้ออกไปจากพื้นที่หรือย้ายไปที่อื่นตลอดจนไปนอนประท้วงอยู่หน้าศาลากลางจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยจะทำหนังสือเรียกร้องความเป็นธรรมไปยื่นให้กับนายอำเภอหล่มสัก และผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์ขณะไปประท้วง ตลอดจนไปร่วมประท้วงที่หน้ารัฐสภากรุงเทพมหานครจึงนำมาซึ่งความสำเร็จดังกล่าว ซึ่งทุกที่ที่ชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาไปประท้วงจะมีการติดตามผลมีการสอบถามว่าได้มีการแก้ไขหรือดำเนินการแก้ไขปัญหาที่ดินของตนเองถึงไหนอย่างไร ในขณะที่ชาวบ้านน้ำคำเหนือรอการตอบจากจดหมายที่ยื่นร้องเรียนไป

ความสำเร็จที่เกิดขึ้นในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาได้สอดคล้องกับแนวความคิด“การเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชน” ที่ผู้วิจัยได้นำเสนอไว้ในบทที่ 2 ภายใต้หัวข้อ “การประท้วงอำนาจรัฐ” ซึ่งระบุไว้ว่า

ในกระบวนการนี้จะเกิดขึ้นเมื่อ 2 วิธีการแรก (การร้องทุกข์ และการประท้วงอำนาจรัฐ) ไม่มีการเคลื่อนไหวหรือไม่คืบหน้า หรือได้คำตอบที่ไม่ถูกใจชาวบ้าน ชาวบ้านที่ได้รับปัญหานี้ จะรวมตัวกันมาประท้วงและเรียกร้องสิทธิในที่ดินทำกินของตนหน้าที่ว่าการอำเภอหรือที่หน้าศาลากลางจังหวัดของพื้นที่ปัญหาที่ดินนั้น รวมถึงไปประท้วงที่หน้ารัฐสภากรุงเทพมหานคร เพื่อเรียกร้องความยุติธรรมและให้รัฐบาลแก้ไขปัญหาที่ดินที่ตนเองประสบ

การร่วมมือกันแก้ไขวิกฤติ หรือความผูกพันในทางสร้างสรรค์ เพื่อเบียดแย่งพื้นที่มาเป็นของประชาชน

การร่วมมือกันแก้ไขวิกฤติหรือความผูกพันในทางสร้างสรรค์ เพื่อเบียดแย่งพื้นที่มาเป็นของประชาชนที่พบในรูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกิน กรณีบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา กับกรณีบ้านน้ำคำเหนือ วิเคราะห์เปรียบเทียบได้ดังนี้

1. การร่วมมือกันแก้ไขวิกฤติหรือความผูกพันในทางสร้างสรรค์ เพื่อเบียดแย่งพื้นที่มาเป็นของประชาชนกรณีศึกษาบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาพบว่า โดยส่วนใหญ่ในการดำเนินการในเรื่องนี้ (NGO) จะเป็นผู้ดำเนินการประสานทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เพื่อมานั่งคุยกันมาประชุมร่วมกันเพื่อหาทางออกของปัญหา เพื่อแก้ไขปัญหาร่วมกัน ระหว่างชาวบ้านและตัวแทนของหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องทุกหน่วยงาน

ทั้งนี้ ปัจจัยที่ทำให้ความสำเร็จเกิดขึ้นในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของบ้านห้วยระหงส์และบ้านห้วยกลทาคือ หัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง และผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์มีความคิดที่ตรงกันกับความต้องการของชาวบ้าน รวมทั้งได้มีการจัดเวทีประชุมร่วมกันเกิดขึ้นที่ลานกลางบ้านของนายประเสริฐ จันทร์เทศ ประธานเครือข่ายองค์กรชาวบ้านอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าภูผาแดงและแกนนำชาวบ้านห้วยระหงส์และบ้านห้วยกลทา

ผลการร่วมมือกันแก้ไขวิกฤติปัญหาที่ดินทำกินระหว่างชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา กับหัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง และผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์สมัยนั้นจึงเป็นเหตุให้การแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินแห่งนี้ประสบความสำเร็จ ชาวบ้านได้อยู่อาศัยทำกินในที่ดินของตนเองต่อไปออกมาในรูปแบบ “ภูผาแดงโมเดล” โดย

1.1 ได้มีการรังวัดที่ดินกันใหม่ด้วยระบบ GPS มาจับพิกัด และดำเนินการรังวัดร่วมกันทั้งชาวบ้านและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้รู้พื้นที่ของชาวบ้านและพื้นที่ของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงชัดเจน และห้ามไม่ให้มีการบุกรุกพื้นที่ป่าเพิ่ม หากมีการบุกรุกพื้นที่ป่าจะดำเนินการจับกุมทันทีและชาวบ้านยินดีให้ปฏิบัติตามนั้น

1.2 ร่วมกันอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าภูผาแดง

2. การร่วมมือกันแก้ไขวิกฤติหรือความผูกพันในทางสร้างสรรค์ เพื่อเบียดแย่งพื้นที่มาเป็นของประชาชนกรณีศึกษาที่ดินบ้านน้ำคำเหนือ พบว่า มีการนัดรวมตัวกันเฉพาะชาวบ้านที่ประสบปัญหาความเดือดร้อนกับปัญหาที่ดิน นสล. ทับซ้อนที่ดินของตนเอง และร่วมกันร่างหนังสือร้องเรียนผ่านคำแนะนำของคุณครูบรรเจิดที่เคยมีประสบการณ์ในการร่างหนังสือร้องเรียนกรณีที่ดินเหมือนกัน พื้นที่วิจัยแห่งนี้มีการประสานความร่วมมือแก้ไขวิกฤตปัญหาผ่านกลไกของรัฐ กล่าวคือ การแก้ไขปัญหาที่ดิน นสล. ผ่านสภาตำบลปากช่องผ่านอำเภอหล่มสักที่นัดประชุมเพื่อรังวัดและชี้แนวเขตที่ดินสาธารณะเพื่อจัดทำที่ดิน นสล. ใหม่แทนการชี้แนวเขตเดิมที่ผู้ใหญ่บ้านนำชี้แนวเขตออกนอกเขตที่ดินสาธารณะทำให้ไปทับซ้อนที่ดินทำกินของชาวบ้าน นอกจากนี้ ยังพบกลไกของรัฐที่ได้นัดทุกภาคส่วนมาร่วมปรึกษาหารือแก้ไขปัญหา โดยสำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรีชวลิต ยงใจยุทธ ที่โรงเรียนผาแดงวิทยาคม แต่ก็ไม่เกิดสิ่งใดขึ้นและเรื่องก็เงียบหายไปหลายปี

จากวิธีการร่วมมือกันแก้ไขวิกฤติหรือความผูกพันในทางสร้างสรรค์ เพื่อเบียดแย่งพื้นที่มาเป็นของประชาชนของชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา และวิธีการร่วมมือกันแก้ไขวิกฤติหรือความผูกพันในทางสร้างสรรค์ เพื่อเบียดแย่งพื้นที่มาเป็นของประชาชนของชาวบ้านน้ำคำเหนือ ผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์เปรียบเทียบให้เห็นได้ว่า

การร่วมมือกันแก้ไขวิกฤติหรือความผูกพันในทางสร้างสรรค์ เพื่อเบียดแย่งพื้นที่มาเป็นของประชาชนทั้ง 2 กรณีผู้วิจัยพบว่า มีกลไกในการปฏิบัติในเรื่องนี้ที่แตกต่างกัน กล่าวคือ กรณีบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา มีองค์กรหลักเข้ามาเป็นกลไกขับเคลื่อนเพื่อประสานความร่วมมือกันแก้ไขวิกฤติปัญหาที่ประสบ คือ มีกลุ่ม NGO เครือข่ายปฏิรูปที่ดินภาคอีสานเข้ามาให้ความช่วยเหลือเป็นหลัก ส่วนปัญหาที่ดินบ้านน้ำคำเหนือไม่มีองค์กร NGO เข้ามาช่วยเหลือ ชาวบ้านน้ำคำเหนือรอเพียงการช่วยแก้ไขจากรัฐฝ่ายเดียว

ความสำเร็จที่เกิดขึ้นในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาได้สอดคล้องกับแนวความคิด “การเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชน” ที่ผู้วิจัยได้นำเสนอไว้ในบทที่ 2 ภายใต้หัวข้อ “การร่วมมือแก้ไขวิกฤต (critical cooperation) กับรัฐหรือความผูกพันในทางสร้างสรรค์ (constructive engagement) เพื่อเบียดแย่งพื้นที่ในกระบวนการใช้อำนาจมาเป็นของประชาชน” ซึ่งระบุไว้ว่า...ในการเคลื่อนไหวของชาวบ้านและแกนนำที่ประสบปัญหานี้ อาจจะขับเคลื่อนให้เกิดเวทีพบปะกันระหว่างชาวบ้านที่ได้

รับความเดือนร้อนเกี่ยวกับที่ดินทำกินในพื้นนั้น หรือต่างพื้นนี้มาพบปะกัน เพื่อหารูปแบบหาช่องทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน บางเวทีในการพบปะกันอาจจะเชิญนักวิชาการ คณะกรรมการ กบร. หรือหัวหน้าหน่วยงานที่เป็นคู่กรณีปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่นั้น ร่วมถึงนายอำเภอ ตัวแทนผู้ว่าราชการจังหวัดเข้ามาร่วมกันจัดเวทีพูดคุยหาทางออกในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของพื้นที่นั้นร่วมกัน จึงเป็นผลให้การเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาประสบความสำเร็จ ในขณะที่กรณีศึกษาบ้านน้ำคำเหนือยังคาดหวังการช่วยเหลือจากรัฐต่อไป

อารยะขัดขืน

อารยะขัดขืน ที่พบในรูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกิน กรณีบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา กับกรณีบ้านน้ำคำเหนือ วิเคราะห์เปรียบเทียบได้ดังนี้

1. อารยะขัดขืน กรณีศึกษาบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา พบว่า ชาวบ้านไม่ยอมเซ็นเอกสารใด ๆ จากเจ้าหน้าที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง และไม่ให้เอกสารใด ๆ ต่อเจ้าหน้าที่ป่าไม้ และที่สำคัญคือ ชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาไม่ยอมรับมติ ครม. 30 มิถุนายน 2541 ซึ่งหัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่านำมาปฏิบัติกับชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา เพื่อการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของพื้นที่แห่งนี้ เนื่องจาก มติ ครม. 30 มิถุนายน 2541 ไม่ได้สร้างความเป็นธรรมให้กับชาวบ้านผู้ได้รับความเดือดร้อน รวมทั้งมติ ครม. 30 มิถุนายน 2541 ยังมีข้อจำจัดหลายเรื่อง คือ เมื่อชาวบ้านทำการเกษตรอย่างใดก็ต้องทำเกษตรอย่างนั้น เปลี่ยนไปทำอย่างอื่นไม่ได้ถ้าจะเปลี่ยนไปปลูกพืชชนิดอื่นก็ต้องไปขออนุญาตป่าไม้ก่อน ซึ่งชาวบ้านเห็นว่าการกระทำแบบนี้ตัวชาวบ้านเองจะถูกละเมิดสิทธิจนเกินไป ตลอดจนที่ดินแปลงที่ใช้ทำการเพาะปลูกต้องทำอย่างต่อเนื่องถ้าหากปีใดไม่ได้ทำการเกษตรอย่างต่อเนื่องในที่ดินแปลงนั้น ๆ จะถูกยึดที่ดินแปลงคืนเป็นของรัฐ ตลอดจนถ้าหากชาวบ้านคนใดเข้าไปอยู่ทำกินในที่ดินบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาหลัง พ.ศ. 2541 ต้องอพยพออกจากพื้นที่แห่งนั้นโดยไม่มีเงื่อนไขใด ๆ ส่วนคนที่เข้าไปทำกินอยู่ก่อน พ.ศ. 2541 ก็ให้ทำกินในที่ดินแปลงนั้นต่อไป

นอกจากนี้ ยังมีอีกเหตุผลหนึ่งก็คือ การพิสูจน์สิทธิในที่ดินทำกินตามมติ ครม. 30 มิถุนายน 2541 จะพิสูจน์สิทธิด้วยภาพออร์โต้สี ปี 2545 ซึ่งจะทำให้มองไม่เห็นแน่ชัดว่าป่าแบบใดชาวบ้านเข้ามาอยู่ก่อน พ.ศ. 2541 แต่ชาวบ้านต้องการให้ใช้มติ ครม. 29 เม.ย. 40 แทนแม้ถูกยกเลิกไปแล้วด้วยมติ ครม.30 มิ.ย. 2541 พร้อมกับการทำแผนที่มือประกอบ และใช้

เครื่องมือจับ GPS เดินดินสำรวจร่วมกันทุกฝ่ายจึงจะทำให้ได้แผนที่ตามสภาพจริงของผู้ถือครองที่ดินแปลงนั้นๆ และแปลงใกล้เคียงที่เป็นปัจจุบัน รวมทั้งใช้ประวัติศาสตร์ชุมชนเป็นอีกหนึ่งองค์ประกอบว่าที่ดินของใครถึงตรงไหน และต้องใช้แผนที่ให้ตรงกับบริบทของแต่ละพื้นที่รวมทั้งการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกิน ต้องเอาเรื่องสิทธิของชาวบ้านมาพูดก่อน แล้วค่อยเอา มติ ครม. มาพูดเป็นอันดับที่ 2

อีกทั้ง ก่อนการพิสูจน์สิทธิในที่ดินทำกินของชาวบ้านตามที่ได้กล่าวมาข้างต้น จะเริ่มต้นด้วยการสำรวจพื้นที่เสียก่อน เพื่อเตรียมการพิสูจน์สิทธิในขั้นตอนต่อไป ตาม มติ ครม. 30 มิ.ย. 2541 ที่ดินของชาวบ้านต้องไม่เป็นที่ลาดชัน หรือเป็นพื้นที่ต้นน้ำชั้น 1 หรือชั้น 2 ถ้าหากชาวบ้านที่อยู่ในพื้นที่ลักษณะนี้ ต้องถูกอพยพออกจากพื้นที่ไปอยู่ในพื้นที่อื่นตามที่รัฐจัดหาไว้ให้ เพียงแค่เริ่มต้นสำรวจพื้นที่ยังไม่ถึงขั้นตอนพิสูจน์สิทธิ ชาวบ้านบางรายก็ต้องถูกอพยพออกไปอยู่พื้นที่อื่นแล้ว จึงเป็นเหตุให้ชาวบ้านไม่ยอมรับ มติ ครม.30 มิ.ย. 2541

2. อารยะขัดขืน กรณีศึกษาที่ดินบ้านน้ำคำเหนือ พบว่า ชาวบ้านบางส่วนไม่มีอารยะขัดขืน คือ ยอมออกจากที่ดิน นสล. หลังจากมีหนังสือจากอำเภอหล่มสักแจ้งมาให้ออกจากพื้นที่ นสล. เพราะชาวบ้านบุกรุกที่หลวง และชาวบ้านที่ยอมออกจากที่ดิน นสล. เนื่องจากชาวบ้านกลุ่มนี้มีที่ดินของตนเองอยู่ในพื้นที่อื่นของตำบลปากช่อง แต่มีชาวบ้านบางส่วนซึ่งเป็นส่วนน้อยที่แสดงตนในทางอารยะขัดขืนต่อรัฐ คือไม่ยอมออกจากที่ดิน นสล. เนื่องจากไม่รู้ว่าจะไปอยู่ที่ไหน ซึ่งระยะเวลาในการแก้ไขปัญหาที่ดิน นสล. บ้านน้ำคำเหนือมีมายาวนานกว่า 37 ปี (2520-2557) ที่ดิน นสล. แปลง 2,116 ไร่เศษ ได้มีการซื้อขายเปลี่ยนมือจากชาวบ้านกลุ่มแรกมาเรื่อย ๆ

จากวิธีการอารยะขัดขืนของชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา และวิธีการอารยะขัดขืนของชาวบ้านน้ำคำเหนือ ผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์เปรียบเทียบให้เห็นได้ว่า

ทั้งกรณีปัญหาที่ดินบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา และกรณีปัญหาที่ดินบ้านน้ำคำเหนือ ชาวบ้านได้แสดงพฤติกรรมอารยะขัดขืนต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐ และอารยะขัดขืนต่อข้อกฎหมาย ที่นำมาบังคับใช้กับตนทั้ง 2 พื้นที่ สืบเนื่องมาจากชาวบ้านไม่ได้รับความเป็นธรรมจากกฎหมายที่นำมาใช้ปฏิบัติกับตน และไม่ได้รับความเป็นธรรมจากเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เลือกปฏิบัติกับตนเอง

ความสำเร็จที่เกิดขึ้น สืบเนื่องมาจากชาวบ้านได้แสดงพฤติกรรมอารยะขัดขืนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาได้สอดคล้องกับแนวความคิด “การเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชน” ที่ผู้วิจัยได้นำเสนอไว้ในบทที่ 2 ภายใต้หัวข้อ “อารยะขัดขืน” ซึ่งประภาส ปิ่นตบแต่ง (2546, หน้า 42-46) ได้ระบุไว้ว่า “อารยะขัดขืน” คือ การกระทำที่ฝ่าฝืนและต่อต้านกฎหมายโดยสันติวิธี เป็นการกระทำในเชิงศีลธรรม เป็นการประท้วงหรือคัดค้านคำสั่ง กฎหมายของผู้ปกครองที่อยุติธรรม หรือเป็นการต่อต้านการกระทำของรัฐบาล ที่ประชาชนเห็นว่าไม่ถูกต้องและยังสอดคล้องกับแนวความคิด “อารยะขัดขืน” ของชัยวัฒน์ สถาอานันท์ (2549, หน้า 17) ได้กล่าวไว้ว่า “อารยะขัดขืน” คือ การคัดค้านรัฐด้วยสันติวิธี เป็นสิ่งที่ชอบด้วยเหตุผลรองรับ (Justified) เพราะการใช้ Civil Disobedience มิได้มุ่งเปลี่ยนแปลงแย่งชิงอำนาจรัฐ แต่ต้านอำนาจรัฐด้วยการมุ่งเปลี่ยนแปลง “บางสิ่ง” ในกฎหมายหรือนโยบายของรัฐที่ไม่เป็นธรรม

การสานเสวนา

การสานเสวนาที่พบในรูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินกรณีบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา กับกรณีบ้านน้ำคำเหนือ วิเคราะห์เปรียบเทียบได้ดังนี้

1. การสานเสวนากรณีศึกษาบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา พบว่า การสานเสวนาทุกครั้งเกิดขึ้นจาก NGO เป็นผู้ประสานบุคคลที่เกี่ยวข้องให้มาพูดคุยหาทางออกของปัญหาร่วมกันเป็นหลัก ซึ่งก่อนที่ NGO จะเชิญทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมานั่งคุยกันได้ NGO และแกนนำชาวบ้านจะเจ้าไปคุยกับทุกฝ่ายเหล่านั้นก่อน โดยนำเหตุผลความจำเป็น เหตุผลตามสภาพปัญหาที่แท้จริงของชาวบ้านไปคุยให้กับทุกฝ่ายเกี่ยวข้องฟัง ทั้งนี้ในการเข้าไปคุยกับบุคคลที่เกี่ยวข้อง NGO จะให้แกนนำชาวบ้านเป็นคนพูดคุยหลักส่วน NGO จะเป็นเพียงผู้พูดเสริม ตลอดจนหน่วยงานใดที่คุยไม่ได้ หรือเข้าไปเจรจาไม่ได้ก็จะไม่เข้าไปคุยไม่เข้าไปเจรจา หลังจากนั้นจึงจะเกิดการประสานความร่วมมือกับตัวแทนของหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาที่ดินทำกินของบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาเกิดขึ้นให้มานั่งคุยกันมาเสวนามาปรึกษาหารือกัน เพื่อหาทางแก้ไขปัญหาร่วมกันเป็นลำดับ

2. การสานเสวนากรณีศึกษาที่ดินบ้านน้ำคำเหนือ พบว่า การสานเสวนาเกิดขึ้นตามกลไกของรัฐ โดยการเรียกทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องให้มาพูดคุยกันเพื่อหาทางแก้ไขปัญหาที่ดิน หลังจากแกนนำชาวบ้านทำหนังสือร้องทุกข์ถึงนายอำเภอหล่มสัก ถึงจังหวัดเพชรบูรณ์ และถึง

รัฐสภา และการเรียกทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับปัญหาที่ดิน นสล. บ้านน้ำคำเหนือ เพื่อสานเสวนาพูดจาหาทางออกของปัญหาเกิดขึ้นหลังจากหนังสือร้องเรียนของชาวบ้านไปถึงหน่วยงานดังกล่าวข้างต้น จึงมีการออกมาหรือสั่งการให้มีการประชุมสภาตำบลปากช่อง ประชุมที่โรงเรียนผาแดงวิทยาคม ประชุมกันที่องค์การบริหารส่วนตำบลปากช่อง และมีแนวทางแก้ไขทุกครั้งแต่เรื่องก็เงียบหายไปและไม่มีการนำไปปฏิบัติตลอดจนไม่มีแกนนำหรือชาวบ้านติดตามผลของการนำข้อสรุปจากการสานเสวนาไปสู่การปฏิบัติ ทั้งนี้ ภาคส่วนที่ร่วมสานเสวนา คือ แกนนำชาวบ้านและชาวบ้าน ตัวแทนที่ดินจังหวัดเพชรบูรณ์สาขาหล่มสัก ตัวแทนนายอำเภอหล่มสัก ตัวแทนจากสำนักนายกรัฐมนตรี

จากวิธีการสานเสวนาของชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา และวิธีการสานเสวนาของชาวบ้านน้ำคำเหนือ ผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์เปรียบเทียบให้เห็นได้ว่า

ทั้งกรณีปัญหาที่ดินบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา และกรณีปัญหาที่ดินบ้านน้ำคำเหนือ จะมีการดำเนินการสานเสวนาที่แตกต่างกัน คือ กรณีศึกษาบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา มีบุคคลสำคัญที่เป็นแกนนำ คอยเป็นบุคคลหลักในการประสานความร่วมมือจากทุกฝ่ายมาร่วมเสวนาพูดจาหาทางออกของปัญหาที่ประสบร่วมกัน จนเกิดการจับพิกัดด้วยระบบ GPS เพื่อการรังวัดที่ดินร่วมกันได้มีกันพื้นที่ของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงออกไปนอกที่ดินทำกินของชาวบ้านและชาวบ้านได้อยู่อาศัยทำกินในที่ดินของตนเองต่อไป แต่กรณีปัญหาที่ดินบ้านน้ำคำเหนือยังไม่พบข้อยุติ

ความสำเร็จที่เกิดขึ้นของบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา สืบเนื่องมาจากชาวบ้านได้มีการสานเสวนาในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินกับทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ซึ่งได้สอดคล้องกับแนวความคิด“การเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชน” ที่ผู้วิจัยได้นำเสนอไว้ในบทที่ 2 ภายใต้หัวข้อ “การสานเสวนา” ซึ่งเดวิด แมทธิวส์ (2552) กล่าวไว้ว่า การสานเสวนาคือ การสานเสวนาเพื่อชั่งน้ำหนักดูไม่ใช่การโต้แย้งเพื่อการเอาชนะ (deliberation for weighing. not a debate for winning) ทั้งนี้การสานเสวนาหาทางออกจะเริ่มต้นด้วย ซึ่งการไดอาล๊อก (dialogue) เป็นการสนทนาพูดคุยกันมุ่งเพื่อจะสร้างความเข้าใจกันในประเด็นการสนทนานั้นๆ ก่อน และการสานเสวนาหาทางออก (deliberation) เพื่อหาการตัดสินใจร่วมกัน จะขึ้นอยู่กับการสร้างความเข้าใจร่วมกัน ซึ่งสามารถเห็นได้จากคำกล่าวที่ได้มาจากผู้เข้าร่วมเวทีสานเสวนา โดยในการสานเสวนาหาทางออกจะมีผู้ดำเนินการอภิปราย (moderators)ที่มี

ความเป็นกลางปราศจากอคติหรือไม่ได้เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (stakeholder) ในประเด็นการสานเสวนาหาทางออกนั้น

ความสามารถในการเจรจาต่อรอง

1. ด้านบุคลิกภาพ บุคลิกภาพของแกนนำชาวบ้านที่พบในรูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินกรณีบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา กับกรณีที่ดินบ้านน้ำคำเหนือ วิเคราะห์เปรียบเทียบได้ดังนี้

1.1 บุคลิกภาพของแกนนำชาวบ้านกรณีศึกษาบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา พบว่า แกนนำชาวบ้านมีความมั่นใจในตัวตนของตนเอง มีแววตามุ่งมั่น เป็นคนกล้าหาญ พูดจาฉะฉาน ชัดเจน กล้าพูดกล้าคุย อารมณ์ห้าวหาญ ตื่นตัวขณะให้สัมภาษณ์ ขณะเดียวกันก็ดูไม่มีพิษ แต่อ่อนโยน หนักแน่น ถ่อมตน มีสัมมาคารวะเป็นมิตรกับผู้วิจัย แม้ผิวหน้า ผิวมือจะดำหยาบกร้าน และเห็นถึงความเหน็ดเหนื่อย

1.2 บุคลิกภาพของแกนนำชาวบ้าน กรณีศึกษาที่ดินบ้านน้ำคำเหนือ พบว่า บุคลิกภาพแกนนำชาวบ้านมุ่งมั่น เอาจริงเอาจังแต่ก็บางคนไม่มีลักษณะเช่นนี้ แต่มีสีหน้าแววตาท้อถอย ไม่มีพลังต่อสู้ยอมจำนนต่อการกระทำของรัฐ ต่อการตัดสินใจของรัฐ

จากบุคลิกภาพของแกนนำชาวบ้านของบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา และบุคลิกภาพของแกนนำชาวบ้าน ในพื้นที่บ้านน้ำคำเหนือสามารถวิเคราะห์เปรียบเทียบให้เห็นได้ว่าทั้งบุคลิกภาพของแกนนำชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาและบุคลิกภาพของแกนนำชาวบ้านของพื้นที่บ้านน้ำคำเหนือ มีความคล้ายคลึงกันคือ แกนนำชาวบ้านทุกคนมีความมั่นใจในตัวตนของตนเอง มีแววตามุ่งมั่น เป็นคนกล้าหาญ พูดจาฉะฉาน ชัดเจน กล้าพูดกล้าคุย อารมณ์ห้าวหาญ ตื่นตัวขณะให้สัมภาษณ์ ตลอดจนมีความมุ่งมั่น เอาจริง เอาจัง และมีความรับผิดชอบ ในขณะที่แกนนำบางคนของบ้านน้ำคำเหนือไม่มีลักษณะแบบนี้ แต่มีสีหน้าแววตาท้อถอย ไม่มีพลังต่อสู้ยอมจำนนต่อการกระทำของรัฐ ต่อการตัดสินใจของรัฐ

ความสำเร็จที่เกิดขึ้นของบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา สืบเนื่องมาจากแกนนำชาวบ้านมีบุคลิกภาพที่มีความมั่นใจในตัวตนของตนเอง มีแววตามุ่งมั่น เป็นคนกล้าหาญ พูดจาฉะฉาน ชัดเจน กล้าพูดกล้าคุย อารมณ์ห้าวหาญ ตื่นตัวขณะให้สัมภาษณ์ ขณะเดียวกันก็ดูไม่มีพิษ แต่อ่อนโยน หนักแน่น ถ่อมตน มีสัมมาคารวะเป็นมิตรกับผู้วิจัยซึ่งได้สอดคล้องกับแนวความคิด “ตัวแบบพันธมิตรทางการเมือง” ที่ผู้วิจัยได้นำเสนอไว้ในบทที่ 2 ภายใต้

หัวข้อ “ความสามารถในการต่อรอง” ด้านบุคลิกภาพ ได้ระบุไว้ว่า บุคลิกภาพในที่นี้ คือ บุคลิกภาพของประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (stakeholder) เกี่ยวกับปัญหาที่ดินทำกินในแต่ละพื้นที่ว่ามีความเข้มแข็งกล้าหาญในการต่อสู้กับอำนาจรัฐ หรือคู่กรณีอื่นที่ไม่ใช่หน่วยงานของรัฐเพียงใด มีความเป็นเอกภาพหรือมีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันเพียงใด ในการรวมตัวกันต่อสู้เพื่อให้ได้อยู่อาศัยทำกินในที่ดินของตนเองต่อไป รวมถึงอาจจะมีเอกสารสิทธิ์ในที่ดินทำกินในแต่ละพื้นที่ปัญหา

2. ด้านความรู้ความสามารถ ความรู้ความสามารถของแกนนำชาวบ้านที่พบในรูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกิน กรณีบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทากับกรณีที่ดินบ้านน้ำคำเหนือ วิเคราะห์เปรียบเทียบได้ดังนี้

2.1 ความรู้ความสามารถของแกนนำชาวบ้านกรณีศึกษาบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา พบว่า แกนนำชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา จะได้รับชุดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิความเป็นมนุษย์ สิทธิการเป็นพลเมืองของรัฐ สิทธิในที่ดินทำกินของตนเอง สิทธิของตนในการสามารถเข้าไปเจรจาต่อรองกับรัฐกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับปัญหาที่ดินทำกินของตนเอง ไม่ว่าจะเป็น พรบ. ป่าไม้ พรบ. ป่าสงวน พ.ศ. 2484 พรบ. อุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 พรบ. ป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 พรก. กำหนดเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง พ.ศ. 2542 มติ ครม. 30 มิถุนายน พ.ศ. 2541 จากกลุ่ม NGO และจากทนายความที่ทำงานร่วมกับกลุ่ม NGO ซึ่งเข้ามาเป็นพี่เลี้ยงคอยให้คำปรึกษา และช่วยเหลือชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา ชุดความรู้เหล่านี้ส่งผลให้ชาวบ้านโดยเฉพาะกลุ่มแกนนำชาวบ้านทุกคนมีภูมิความรู้ปกป้องตนเองได้ มีความรู้มีสามารถในการเข้าไปเจรจาต่อรองกับเจ้าหน้าที่ของรัฐในหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นหัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง นายอำเภอหล่มสัก ผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์ และหน่วยงานอื่น ๆ

2.2 ความรู้ความสามารถของแกนนำชาวบ้าน กรณีศึกษาที่ดินบ้านน้ำคำเหนือ พบว่า แกนนำและชาวบ้านไม่มีความรู้ด้านสิทธิ์/ด้านกฎหมายที่ดินทำกิน ทำให้พลังความสามารถในการเจรจาต่อรองกับหน่วยงานของรัฐไม่มีคุณภาพ กล่าวคือคือ การเจรจาต่อรองไม่บรรลุตามวัตถุประสงค์ ได้ข้อสรุปที่ไม่พึงพอใจกันทุกฝ่าย การเจรจาต่อรองไม่มีประสิทธิภาพ คือ ใช้ระยะเวลาการเจรจาต่อรอง ยาวนาน สิ้นเปลืองเวลาและงบประมาณ และการเจรจาต่อรองไม่เกิดความสมานฉันท์ในการแก้ไขปัญหาจึงไม่สำเร็จ กล่าวคือ การเจรจาต่อรองไม่นำมาซึ่ง

ความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องหลังจากการเจรจาต่อรองเสร็จสิ้น จึงได้ข้อสรุปว่า การแก้ไขปัญหาที่ดิน นสล. บ้านน้ำคำเหนือยังไม่ประสบผลสำเร็จและคงจะยืดเยื้อยาวนานต่อไป

จากความรู้ความสามารถของแกนนำชาวบ้านของบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา และความรู้ความสามารถของแกนนำชาวบ้านในพื้นที่บ้านน้ำคำเหนือที่ผู้วิจัยพบสามารถวิเคราะห์เปรียบเทียบให้เห็นได้ว่า

ทั้งกรณีศึกษาบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา และกรณีศึกษาที่ดินบ้านน้ำคำเหนือมีความแตกต่างกันคือ กรณีปัญหาที่ดินบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาจะได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับชุดความรู้เรื่องสิทธิมนุษยชน สิทธิในที่ดินทำกิน และความเข้าใจเกี่ยวกับ พรบ. ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับที่ดินทำกินในพื้นที่ตนเอง และนำมาซึ่งการทำให้ชาวบ้านมีความรู้ความสามารถในการเจรจาต่อรองกับรัฐ เจรจาต่อรองกับอำนาจรัฐ กับคู่กรณี กับบุคคลที่เกี่ยวข้องในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่ของตนในขณะที่ปัญหาที่ดินบ้านน้ำคำเหนือไม่มี NGO เข้ามาเป็นพี่เลี้ยงไม่มีนักกฎหมายหรือทนายความคอยให้คำปรึกษาในข้อกฎหมายทำเพียงหนังสือร้องเรียนและรอคอยการช่วยเหลือจากรัฐ

ความสำเร็จที่เกิดขึ้นของบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา สืบเนื่องมาจากแกนนำชาวบ้านมีความรู้ความสามารถซึ่งได้สอดคล้องกับแนวความคิด “ตัวแบบพันธมิตรทางการเมือง” ที่ผู้วิจัยได้นำเสนอไว้ในบทที่ 2 ภายใต้หัวข้อ “ความสามารถในการต่อรอง” ด้านความรู้ความสามารถ ได้ระบุไว้ว่า

ความรู้ความสามารถ คือ ความรู้ความสามารถของประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (stakeholder) เกี่ยวกับปัญหาที่ดินทำกินในแต่ละพื้นที่ เกี่ยวกับกฎหมายที่ดินเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน เกี่ยวกับสิทธิของตนเองในที่ดินทำกิน ความรู้เกี่ยวกับที่ดินทำกินประเภทต่างๆ เกี่ยวกับกระบวนการได้มาซึ่งเอกสารสิทธิในที่ดินทำกิน ของประชาชนผู้ประสบปัญหาเกี่ยวกับที่ดินทำกินในแต่ละพื้นที่

3. ด้านสถานะ อำนาจ และทรัพยากร ที่พบในรูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินกรณีบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทากับกรณีที่ดินบ้านน้ำคำเหนือวิเคราะห์เปรียบเทียบได้ดังนี้

3.1 สถานะ อำนาจ และทรัพยากรของแกนนำชาวบ้านกรณีศึกษาบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา พบว่า สถานะของชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา พวกเขาอยู่ในสถานะของประชาชนคนไทยที่หวาดหวั่น วิตก กังวน ในความไม่มั่นคงในที่ดินทำกินของตน กล่าวคือ ชาวบ้านยังกังวน ยังวิตก ยังรอคอยความมั่นคงทางด้านสถานะความเป็นพลเมือง ในสถานะความเป็นประชาชนคนไทยคนหนึ่ง พวกเขารู้สึกว่าตนเองอยู่ในสถานะผู้ถูกกระทำ จึงเกิดการเรียกร้อง เกิดการเจรจาต่อรอง เกิดการต่อสู้เพื่อสิทธิในที่ดินทำกินของตนมาตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2542 และพวกเขาต้องการสถานะภาพที่มั่นคงในที่ดินทำกินของตนเอง อยากได้เอกสารรับรองสิทธิในที่ดินทำกิน ชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาจะรู้ และเข้าใจว่าที่ดินทำกินที่พวกเขาทำกินอยู่ไม่สามารถออกเอกสารสิทธิเป็นโฉนด หรือ นส. 3 ได้ เนื่องจากเป็นพื้นที่ป่าสงวน เป็นพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า และบางพื้นที่เป็นที่ดินลุ่มน้ำชั้น 1 และลุ่มน้ำชั้น 2 แต่ชาวบ้านต้องการเพียง “หนังสือรับรองสิทธิทำกินทำกินบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา” เท่านั้น และให้มีหนังสือนี้ถือไว้คนละใบ คือ ชาวบ้าน ป่าไม้ และจังหวัด แล้วให้ต่างคนต่างอยู่ต่างปฏิบัติหน้าที่กันไป และหากชาวบ้านผู้ใดบุกรุกก็ให้จับกุมดำเนินคดีตามกฎหมายได้เลย

ส่วนด้านอำนาจและทรัพยากรของชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาที่พบคือ ชาวบ้านใช้อำนาจจากความเป็นมนุษย์ จากความเป็นพลเมืองของประเทศไทย ในการเจรจาต่อรองกับอำนาจรัฐ ใช้อำนาจจากการตระหนักและรู้เรื่องสิทธิมนุษยชน สิทธิในการอยู่อาศัยในชุมชน เป็นอำนาจในการเจรจาต่อรองกับรัฐ ส่วนทรัพยากรที่ใช้ในการเจรจาต่อรองนั้น ช่วงที่มีการประท้วงใหม่ ๆ ชาวบ้านจะไปร่วมกันหมด แล้วทยอยผลัดเปลี่ยนกันเพราะชาวบ้านต้องกลับไปดูพืชไร่ที่ปลูกไว้ ทรัพยากรทางการเงินจะใช้การลงขันกันเรี่ยไรกัน และทรัพยากรด้านเสบียงอาหารน้ำดื่มได้มาจากการขนข้าวสารและอาหารไปกินกันเอง รวมทั้งได้มาจากเงินเรี่ยไรของชาวบ้าน และบางการชุมนุมประท้วงเพื่อเจรจาต่อรองกับรัฐจะได้รับการสนับสนุนจากนักการเมือง คือ สส. ไพศาล จันทรภักดี สจ. เสวก ศรลัมพ์ (ช่วงที่ 2 ท่านปฏิบัติหน้าที่) ตลอดจนประชาชนในตลาดหล่มสักจะช่วยเหลือเป็นข้าวสาร อาหารแห้ง และน้ำดื่ม

3.2 สถานะ อำนาจ และทรัพยากรของแกนนำชาวบ้าน กรณีศึกษาที่ดินบ้านน้ำคำเหนือ พบว่า แกนนำชาวบ้านและชาวบ้านที่ได้รับความเดือดร้อนจาก ที่ดิน นสล. ทับซ้อนที่ดินทำกินของตน ไม่มีเอกภาพหรือไม่มีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของแกนนำและชาวบ้านใน

การเคลื่อนไหว เพื่อการเจรจาต่อรอง เนื่องจากแกนนำส่วนใหญ่ถอนตัวเพราะกลัวภัยมาถึงตนเองและครอบครัว เนื่องจากมีการตายจากกรณีการแก้ไขปัญหาที่ดิน นสล. ในพื้นที่นี้ บางคนแก่แล้ว หลายคนเสียชีวิตไปแล้ว เหลือคนต่อสู้หลักอยู่คนเดียวในปัจจุบัน ตลอดจนขาดทุนทรัพย์ในการขับเคลื่อนเพื่อแก้ไข จึงทำได้เพียงทำหนังสือร้องทุกข์ ไปถึงหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องและรอคอยการเข้ามาช่วยเหลือจากหน่วยงานเหล่านั้นหรือรอการแก้ไขปัญหาตามกลไกของรัฐหรือตามระบบราชการ อีกครั้ง แกนนำเป็นห่วงอนาคตของลูกของครอบครัว จึงวางมือ จึงลดบทบาทตนเองลงเป็นสมาชิกในหมู่บ้านธรรมดาคนหนึ่ง

จากสถานะ อำนาจ และทรัพยากรของแกนนำชาวบ้านของบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา และแกนนำชาวบ้านในพื้นที่บ้านน้ำคำเหนือที่ผู้วิจัยพบสามารถวิเคราะห์เปรียบเทียบให้เห็นได้ว่าทั้ง 2 กรณีศึกษามีสถานะ อำนาจ และทรัพยากรที่แตกต่างกัน โดยชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน สิทธิในที่ดินทำกินจากองค์กรที่เข้ามาให้ความช่วยเหลือตน รวมทั้งความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับที่ดินทำกิน สิ่งเหล่านี้ส่งผลให้แกนนำชาวบ้านทั้งบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาได้รู้จักสถานะภาพที่แท้จริงของตนเอง ว่าตนเองมีสิทธิเพียงใดในการอยู่อาศัยทำกินในที่ดินของตน และใช้อำนาจของความเป็นพลเมืองของประเทศ ในการเจรจาต่อรองกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ตลอดจนทรัพยากรด้านคนในพื้นที่ศึกษาพื้นที่บ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทามีผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายคอยให้คำปรึกษาแก่แกนนำชาวบ้าน ในขณะที่ชาวบ้านน้ำคำเหนือไม่มี NGO หรือนักกฎหมายหรือทนายความเข้ามาเป็นพี่เลี้ยง ทำให้ชาวบ้านและแกนนำชาวบ้านน้ำคำเหนือ ขาดความเข้าใจเรื่องสิทธิในที่ดินทำกิน ขาดความเข้าใจในเรื่องสิทธิในชุมชน ขาดความเข้าใจเรื่องสิทธิมนุษยชน ขาดความเข้าใจเกี่ยวกับข้อกฎหมายเกี่ยวกับที่ดินทำกินจึงทำให้ชาวบ้านน้ำคำเหนือขาดพลังในการต่อสู้ ส่วนทรัพยากรทางการเงินทั้ง 2 พื้นที่ต่างมีการเรี่ยไรลงขันช่วยกัน

ทั้งนี้ ความสำเร็จที่เกิดขึ้นของบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา สืบเนื่องมาจากแกนนำชาวบ้านมีสถานะ อำนาจ และทรัพยากรที่สนับสนุนชาวบ้านในการเจรจาต่อรองกับอำนาจรัฐได้สำเร็จ ซึ่งได้สอดคล้องกับแนวความคิด “ตัวแบบพันธมิตรทางการเมือง” ที่ผู้วิจัยได้นำเสนอไว้ในบทที่ 2 ภายใต้หัวข้อ “ความสามารถในการต่อรอง” ด้านสถานะ อำนาจ และทรัพยากร ได้ระบุไว้ว่า สถานะ อำนาจ และทรัพยากร คือ สถานะภาพ อำนาจและ

ทรัพยากรของแกนนำชาวบ้านที่สนับสนุนตนเองเพื่อการต่อสู้กับอำนาจรัฐเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกิน เพื่อดำเนินการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินให้กับประชาชนในแต่ละพื้นที่ และอาจรวมถึงสถานะภาพ อำนาจและทรัพยากรของหน่วยงานที่ประชาชนพึ่งพาอาศัย สนับสนุนตนเองเพื่อการต่อสู้กับอำนาจรัฐเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่นั้น ๆ

นอกจากนี้ความสำเร็จที่เกิดขึ้นของบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา สืบเนื่องมาจากชาวบ้านได้มีการสนับสนุนจากสื่อมวลชนนักการเมือง พ่อค้า แม่ค้าในตลาดหล่มสัก ตลอดจนการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาได้สอดคล้องกับแนวความคิด “ตัวแบบพันธมิตรทางการเมือง” ในมิติการนำนโยบายไปปฏิบัติแบบผสมผสาน (hybrid theories) ของจุมพล หนิมพานิช ภายใต้หัวข้อ “การสนับสนุนจากหน่วยงาน กลุ่ม องค์กรต่าง ๆ” คือ การที่ประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเกี่ยวกับปัญหาที่ดินทำกินในแต่ละพื้นที่ ได้รับการสนับสนุนจากสื่อมวลชน นักการเมืองในพื้นที่ หัวหน้าหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับปัญหาที่ดินทำกิน กลุ่มอิทธิพล เช่น เจ้าของธุรกิจโรงแรม รีสอร์ท หรือบ้านพักตากอากาศ ในพื้นที่ในการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งการอยู่อาศัยทำกินในที่ดินของตนเองโดยไม่ถูกย้ายออกไปพื้นที่อื่น หรือรวมถึงการมีเอกสารสิทธิในที่ดินทำกินของตนไว้ในครอบครอง

ผู้วิจัยมีความคิดเห็นเพิ่มเติมว่าการสนับสนุนจากหน่วยงาน กลุ่ม องค์กรต่าง ๆ รวมถึงนักการเมืองทั้งระดับท้องถิ่นและระดับชาติให้ความช่วยเหลือชาวบ้านที่ประสบปัญหาที่ดินทำกินจะส่งเสริมสนับสนุนให้พื้นที่นั้นสำเร็จในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกิน อย่างกรณีศึกษาบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา ออกมาในรูปแบบ “ภูผาแดงโมเดล”

ผลการวิเคราะห์นโยบายของรัฐต่อปัญหาที่ดินทำกิน ในช่วงสมัยรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ถึงสมัยรัฐบาลยิ่งลักษณ์ชินวัตร พ.ศ. 2555

การนำเสนอเนื้อหาผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 4 ผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์นโยบายของรัฐต่อปัญหาที่ดินทำกิน ในช่วงสมัยรัฐบาลอภิสิทธิ์เวชชาชีวะ ถึงสมัยรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร พ.ศ. 2555 โดยมีรายละเอียดดังต่อไป

นโยบายของรัฐต่อปัญหาที่ดินทำกิน ในช่วงสมัยรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ถึงสมัยรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร พ.ศ. 2555 นั้นมีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด กล่าวคือนโยบายของรัฐต่อปัญหาที่ดินทำกิน ในช่วงสมัยรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ (17 ธันวาคม 2551 ถึง 5 สิงหาคม 2554) จะมีผลการดำเนินงานตามนโยบายของรัฐบาลชัดเจนกว่ารัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร โดยรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ นอกจากจะมีนโยบายเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินให้กับประชาชนที่พบในคำแถลงนโยบายของรัฐบาลในข้อที่ 5 เรื่องนโยบายที่ดินทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ต่อรัฐสภา ณ กระทรวงการต่างประเทศ วันอังคารที่ 30 ธันวาคม พ.ศ. 2551 แล้ว (คำแถลงนโยบายของรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ, แผนการบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2552-2554 รัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ นายกรัฐมนตรี, กลุ่มงานยุทธศาสตร์และแผนการประชาสัมพันธ์สำนักโฆษก) ยังพบผลของการนำนโยบายดังกล่าวไปสู่การปฏิบัติ คือ

1. นโยบายการนำที่ดินราชพัสดุเพื่อให้เกษตรกรเช่าทำการเกษตร
2. ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการจัดให้มีโฉนดชุมชน พ.ศ. 2553
3. แนวทาง วิธีการ และมาตรการในการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ

รัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะมีนโยบายที่จะนำที่ดินราชพัสดุไปให้เกษตรกรเช่าทำเกษตร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ปัญหาความต้องการที่ดินทำกินของประชาชนที่ยากจนและไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง และแก้ไขปัญหาวิกฤตพืชอาหารและพืชทดแทนพลังงาน โดยสนับสนุนการนำที่ราชพัสดุไปใช้ด้านการเกษตรกรรมปลูกพืชอาหาร และพืชทดแทนพลังงาน เช่น ข้าว ข้าวโพด ข้าวฟ่าง ข้าวบาร์เลย์ ข้าวสาลี ถั่วเหลือง มันสำปะหลัง ปาล์มน้ำมัน สบู่ดำและอ้อย เป็นต้น

ทั้งนี้ มติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 28 กรกฎาคม พ.ศ. 2552 ได้ให้กระทรวงการคลังดำเนินการตรวจสอบที่ราชพัสดุที่ส่วนราชการครอบครองไว้เกินความจำเป็น และหรือที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์นำมาจัดให้เกษตรกรเช่าเนื้อที่ไม่เกิน 15 ไร่/ครอบครัว สัญญาเช่าครั้งละไม่เกิน 3 ปี ในอัตราค่าเช่าขั้นต่ำ 20 บาท/ไร่/ปี เพื่อรองรับสถานการณ์วิกฤตอาหารและพลังงาน โดยมีเป้าหมายโครงการในแต่ละปี (สำนักบริหารจัดการฐานข้อมูลที่ราชพัสดุ, กรมธนารักษ์, 2555) ดังนี้

ปี 2552 ดำเนินการในพื้นที่รวม 67 จังหวัดเนื้อที่ประมาณ 100,000 ไร่ ปี 2553 ดำเนินการในพื้นที่รวม 60 จังหวัด เนื้อที่ 56,000 ไร่ ปี 2554 ดำเนินการในพื้นที่รวม 52 จังหวัด เนื้อที่ 42,000 ไร่ (เป้าหมายโครงการ 56,000 ไร่ โดยเป็นพื้นที่ภาคอีสาน 32,000 ไร่ ภาคกลาง 8,000 ไร่ ภาคใต้ 4,000 ไร่ ภาคเหนือ 2,000 ไร่ และที่อื่น ๆ อีก 10,000 ไร่)

ผลที่ดำเนินการไปแล้ว คือ ปี พ.ศ. 2552 ได้ดำเนินการให้ราษฎรเช่าเพื่อทำการเกษตร จำนวน 114,376 ไร่ จำนวนเกษตรกร 6,972 ราย ปี พ.ศ. 2553 ได้ดำเนินการให้ราษฎรเช่าเพื่อทำการเกษตร จำนวน 70,855 ไร่ จำนวนเกษตรกร 5,177 ราย ปี พ.ศ. 2554 ได้ดำเนินการให้ราษฎรเช่าเพื่อทำการเกษตร จำนวน 60,140 ไร่ จำนวนเกษตรกร 5,449 ราย รวมผลการดำเนินการในปี พ.ศ. 2552-2554 ทั้งสิ้น จำนวน 245,371 ไร่ จำนวนเกษตรกร 17,553 ราย

นอกจากนี้ ผลงานโดดเด่นของรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินให้กับประชาชน คือเรื่อง “โฉนดชุมชน” โดยการปฏิบัติในเรื่องนี้ของรัฐบาลอภิสิทธิ์ ได้มี “ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการจัดให้มีโฉนดชุมชน พ.ศ. 2553” ทั้งนี้ ผลการดำเนินงานโฉนดชุมชนตามมติ ครม. เมื่อวันที่ 30 พฤศจิกายน พ.ศ. 2553 (สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2553) พบว่าคณะทำงานสำรวจและตรวจสอบพื้นที่ในการจัดให้มีโฉนดชุมชน ประกอบด้วย คณะทำงานฯ ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคใต้ และภาคกลาง ได้ดำเนินการสำรวจพื้นที่เพื่อดำเนินงานโฉนดชุมชนในพื้นที่นำร่อง จำนวน 58 ชุมชน จากจำนวนชุมชนที่เครือข่ายภาคประชาชนเสนอขอให้จัดโฉนดชุมชน จำนวน 88 ชุมชน ซึ่งคณะกรรมการประสานงานเพื่อจัดให้มีโฉนดชุมชน ในการประชุมครั้งที่ 3/2553 เมื่อวันที่ 6 ตุลาคม 2553 ได้พิจารณาผลการสำรวจและตรวจสอบพื้นที่ชุมชน จำนวน 58 ชุมชน ของคณะทำงานฯ ทั้ง 4 ภาค แล้วมีมติเห็นชอบให้ชุมชน รวม 35 ชุมชน ดำเนินงานตามขั้นตอนเพื่อจัดให้มีโฉนดชุมชนต่อไปได้ ทั้งนี้ชุมชนที่ได้รับความเห็นชอบให้ดำเนินงานโฉนดชุมชนดังกล่าวนั้น อยู่ในพื้นที่ความรับผิดชอบของหน่วยงานของรัฐที่ทำหน้าที่รับผิดชอบดูแลที่ดินดังกล่าว จำนวน 6 หน่วยงาน ประกอบด้วยกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 17 ชุมชน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ จำนวน 9 ชุมชนกระทรวงคมนาคม จำนวน 1 ชุมชน กระทรวงการคลัง จำนวน 3 ชุมชน กระทรวงมหาดไทย จำนวน 14 ชุมชนและกรุงเทพมหานคร จำนวน 4 ชุมชน โดยประธานกรรมการประสานงานเพื่อ

จัดให้มีโฉนดชุมชนได้มีหนังสือแจ้งมติคณะกรรมการฯ ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบเพื่อพิจารณาอนุญาตให้ชุมชนได้ใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐตามกฎหมายต่อไปแล้ว

ทั้งนี้ รัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะได้มอบโฉนดชุมชนใบแรก คือ โฉนดชุมชนบ้านคลองโยง (สหกรณ์บ้านคลองโยงจำกัด) ตำบลคลองโยงอำเภอพุทธมณฑลจังหวัดนครปฐม และโฉนดชุมชนใบที่สอง คือ สหกรณ์การเกษตรโฉนดชุมชนป่าซางจำกัดอำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูนและตามด้วยโฉนดชุมชนตำบลแม่ทา (สหกรณ์การเกษตรชุมชนยั่งยืนแม่ทาจำกัด) อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่

นอกจากนี้ รัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ยังได้ทิ้งผลงานเกี่ยวกับ *"แนวทาง วิธีการและมาตรการในการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ"* ไว้ให้คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินทำกินของรัฐ (กบร.) เป็นคณะทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินให้กับประชาชนตามแนวทาง วิธีการ และมาตรการในการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐในยุคปัจจุบัน (สำนักแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ, สำนักงานปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2554)

ในขณะที่ การดำเนินงานเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินให้กับประชาชนในช่วงรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชันวัตร (5 สิงหาคม 2554 ถึง 7 พฤษภาคม 2557) ไม่ปรากฏเป็นผลงานเชิงประจักษ์ กล่าวคือในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินให้กับประชาชนของรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ผู้วิจัยพบร่องรอยนโยบายเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินให้กับประชาชน คือ นโยบายที่ดินทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่เขียนไว้ในคำแถลงนโยบายของรัฐบาล ยังไม่ได้นำไปสู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังพบร่องรอยของการพยายามเปลี่ยนเรื่องราวของโฉนดชุมชนของรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ให้เป็นการเสริมสร้างสิทธิชุมชน ในการจัดการที่ดินของชุมชน ซึ่งเป็นเพียง (ร่าง) ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีฯ แต่ยังไม่บรรลุผลสำเร็จ เหมือนระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการจัดให้มีโฉนดชุมชน พ.ศ. 2553 ของรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ โดยรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ใช้ชื่อว่า "ร่างระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการรับรองและเสริมสร้างสิทธิชุมชน ในการจัดการที่ดินของชุมชน พ.ศ. ...." (สำนักโฆษก, สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, 2556)

ทั้งนี้ในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร โดยส่วนใหญ่จะใช้มติ ครม. 30 มิถุนายน พ.ศ. 2541 ในการดำเนินการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินให้กับประชาชน รวมทั้งใช้การพิสูจน์สิทธิ์จากภาพถ่ายทางอากาศ ในมาตรส่วน 1: 50,000 ตรม. ของกรมป่าไม้ ดังคำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้สัมภาษณ์บางส่วน ดังนี้

แกนนำชาวบ้านคนที่ 1 กรณีศึกษาบ้านน้ำคำเหนือ: “ยุคยิ่งลักษณ์ ไม่ทำต่อ เงียบไป (ไม่ทำเรื่องโฉนดชุมชน) เวลามีเรื่องราวปัญหาเกี่ยวกับที่ดิน รัฐมนตรีเจาก็จะใช้ มติ ครม. 30 มิ.ย. 41”

เลขานุการเครือข่ายปฏิรูปที่ดินภาคอีสาน: “ยุคยิ่งลักษณ์เราเป็นคนผลักดัน ยิ่งลักษณ์ก็ตอบสนองนะ เขาขอว่าไม่ใช้โฉนดชุมชน ใช้ชื่อว่า “สิทธิชุมชน” อะไรนี่แหละ...”

แกนนำชาวบ้านคนที่ 5 กรณีบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา: “รัฐบาลยิ่งลักษณ์ก็ไม่มีผลงานอะไร พอจะเริ่มทำก็ถูกยึดอำนาจก่อน”

ปลัดอำเภอหล่มสัก: “ยุครัฐบาลยิ่งลักษณ์ ใช้ 30 มิ.ย. 41 รัฐมนตรีเขาให้ใช้ 30 มิ.ย. 41 ในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกิน”

ทนายความของชาวบ้าน: “รัฐบาลยิ่งลักษณ์ไม่ค่อยโดยเด่น รัฐบาลอภิสิทธิ์จะโดดเด่นกว่าเรื่องโฉนดชุมชน ...รัฐบาลยิ่งลักษณ์เงียบ ไปทำเรื่องอื่นซะมากกว่า**”**

ทนายความของชาวบ้าน: “ถ้ามีก็จะใช้ 30 มิถุนา 41**”**

ทั้งนี้ มติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541 มีเนื้อหา โดยสรุปดังนี้

มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541 ให้ความเห็นชอบกับ "มาตรการและแนวทางแก้ไขปัญหาที่ดินในพื้นที่ป่าไม้ และให้ดำเนินการต่อไป" สำหรับมาตรการและแนวทางแก้ไขปัญหาที่ดินในพื้นที่ป่าไม้ ได้กำหนดไว้ 2 ด้าน คือ

1) ด้านการจัดการทรัพยากรที่ดินและป่าไม้ จำแนกพื้นที่เป็น 3 ประเภท คือ ป่าสงวนแห่งชาติ ป่าอนุรักษ์ตามกฎหมาย และป่าอนุรักษ์ตามมติคณะรัฐมนตรี พื้นที่อื่น ๆ ที่สงวนหรืออนุรักษ์ไว้เพื่อกิจการป่าไม้

2) ด้านการป้องกันพื้นที่ป่าและอื่น ๆ

มาตรการ และแนวทางการแก้ไขปัญหาในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ตามกฎหมาย เช่น อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขตห้ามล่าสัตว์ป่า และป่าอนุรักษ์ตามมติคณะรัฐมนตรี (พื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ 1 ชั้นที่ 2 และเขตอนุรักษ์ป่าชายเลน) ได้กำหนด

1. ให้กรมป่าไม้สำรวจพื้นที่ที่มีการครอบครองให้ชัดเจน และขึ้นทะเบียนผู้ครอบครองเพื่อนำมาใช้เป็นข้อมูลในการจัดการเพื่อการอนุรักษ์ และพัฒนาอย่างยั่งยืน

2. ให้กรมป่าไม้ดำเนินการตามแผนจัดการทรัพยากรที่ดินและป่าไม้ ระดับพื้นที่ (มติคณะรัฐมนตรี วันที่ 16 กันยายน 2540)

แนวทางการดำเนินงาน

1. ดำเนินการสำรวจ – ตรวจสอบในขอบเขตพื้นที่ป่าเป้าหมาย ดังนี้

สำรวจ – ตรวจสอบสภาพป่าและการใช้ที่ดินป่าไม้ เพื่อให้ได้จำนวนเนื้อที่รวมทั้งหมดของการใช้ที่ดินป่าไม้ และสภาพป่าที่เหลืออยู่ สำรวจการถือครองพื้นที่ป่าไม้ เพื่อให้ได้ข้อมูลว่าในจำนวนการใช้ที่ดิน ป่าไม้ทั้งหมดนั้น ใครเป็นผู้ใช้/ครอบครอง ใช้ทำอะไร โดยทำการสำรวจพื้นที่ที่ครอบครอง และขึ้นทะเบียนบุคคลผู้ครอบครอง รวมถึงการสำรวจลักษณะสภาพพื้นที่และชี้ตำแหน่งที่ตั้งด้วย สำรวจข้อมูล ข้อเท็จจริง สภาพปัญหาต่าง ๆ ที่มีในพื้นที่นั้น

2. สรุปผลข้อมูลการสำรวจซึ่งเป็นสถานการณ์ปัจจุบันที่เกิดขึ้น นำมาพิจารณาประเมินเชิงภาพรวม/ชี้ปัญหาและกำหนดสิ่งที่ต้องดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาเหล่านั้น

3. ตรวจสอบสภาพการใช้ที่ดินจากภาพถ่ายทางอากาศที่ถ่ายภาพบริเวณพื้นที่ป่าเป้าหมายไว้เป็นครั้งแรก (ภายหลังจากประกาศเป็นพื้นที่ป่าไม้ตามกฎหมายครั้งแรก) และถ่ายทอดขอบเขตอ้างอิงลงในพื้นที่ภูมิประเทศจริง

4. สำรวจและวางแผน กำหนดความเหมาะสมการใช้พื้นที่ โดยพิจารณาผลการตรวจสอบร่องรอยการทำประโยชน์ประกอบพยานหลักฐานอื่นในพื้นที่เป้าหมาย พิจารณาลักษณะทางภายภาพของพื้นที่ นั้น ๆ ว่าล่อแหลม คุกคามต่อระบบนิเวศหรือไม่ ผลการพิจารณาเป็นประการใด จะต้องดำเนินการต่อไปดังนี้

กรณีเป็นพื้นที่ล่อแหลม คุกคามระบบนิเวศ จะต้องทำการสำรวจหาพื้นที่ที่เหมาะสมเพื่อรองรับการเคลื่อนย้าย

กรณีที่รอการเคลื่อนย้าย จะต้องวางแผนกำหนดการใช้ที่ดินเพื่อลด/ควบคุมผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อทรัพยากรธรรมชาติ และ/หรือสิ่งแวดล้อม

กรณีที่เป็นพื้นที่อยู่ในเกณฑ์อนุญาตให้มีการใช้ที่ดินในบริเวณเดิมได้ จะต้องวางแผนกำหนดมาตรการเช่นเดียวกับ (2)

5. ตรวจพิสูจน์และรับรองสิทธิ์การอยู่อาศัย/ทำกิน

กรณีตรวจพิสูจน์แล้ว่าเป็นพื้นที่ที่อยู่มาก่อนการประกาศเป็นพื้นที่ป่าไม้ และไม่เป็นพื้นที่ล่อแหลม คุกคามต่อระบบนิเวศ จะทำการออกหนังสืออนุญาต สทก. ให้เพื่อการอยู่อาศัย/ทำกินต่อไป

กรณีที่อยู่มาก่อนการประกาศเป็นพื้นที่ป่าไม้ แต่เป็นพื้นที่ล่อแหลมคุกคามต่อระบบนิเวศ จะต้องกำหนดแผนความช่วยเหลือ หรือย้ายไปในพื้นที่ที่เหมาะสมซึ่งหากอยู่ในเขตพื้นที่ป่าไม้ ก็จะต้องมีการออกหนังสืออนุญาตรับรองสิทธิ์ให้เช่นเดียวกัน

กรณีตรวจสอบพิสูจน์แล้วปรากฏว่า เป็นการอยู่อาศัยภายหลังการประกาศเป็นพื้นที่ป่า จะต้องพิจารณาดำเนินการจัดทำแผนการเคลื่อนย้ายต่อไป และหากยัง ไม่สามารถเคลื่อนย้ายได้ทันที จะต้องทำการจัดระเบียบที่อยู่อาศัย/ทำกิน ให้เพียงพอกับการดำรงชีพ

6. ขอบเขตพื้นที่อนุญาต หรือจัดให้อยู่อาศัย/ทำกิน จะมีการจัดทำขอบเขตให้เป็นที่ทราบอย่างชัดเจนโดยทั่วกัน เพื่อป้องกันการขยายพื้นที่ หรือรุกล้ำเข้าไปในเขตอนุรักษ์

7. การใช้ที่ดินในพื้นที่ที่อนุญาตหรือจัดให้ จะกำหนดเงื่อนไขการใช้ที่ดินเพื่อลดผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ และ/หรือสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการห้ามขยายพื้นที่รุกล้ำเข้าไปในเขตอนุรักษ์

8. พิจารณาจัดทำแผนการปฏิบัติต่อเนื่อง เพื่อสนับสนุนโครงการแล้วแต่กรณี เช่น การพัฒนาคุณภาพชีวิต การส่งเสริมอาชีพทั้งในและนอกภาคเกษตร การสนับสนุนด้านสาธารณูปโภคสำหรับการดำเนินการขั้นตอนตรวจพิสูจน์และรับรองสิทธิ์ จะดำเนินการ 2 ลักษณะ

กรณีพื้นที่ป่าอนุรักษ์ตามกฎหมาย (อุทยานแห่งชาติ/เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า)

กำหนดในรูปโครงการจัดการทรัพยากรที่ดินและป่าไม้ในเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ภายใต้แผนงานเร่งรัดพิสูจน์สิทธิ์

กรณีป่าสงวนแห่งชาติ

กำหนดดำเนินการในรูปโครงการจัดการทรัพยากรที่ดินและป่าไม้ ตามแผน จัดการทรัพยากรที่ดินและป่าไม้ระดับพื้นที่ ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 16 กันยายน 2540 ซึ่งจะเริ่มดำเนินการในปีงบประมาณ 2543

สำหรับแนวทางการดำเนินตามโครงการจัดการทรัพยากรที่ดินและป่าไม้ และในเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ภายใต้แผนงานเร่งรัดพิสูจน์สิทธิ์ กรมป่าไม้ได้แจ้งให้ผู้ว่าราชการจังหวัด

และป่าไม้เขต ใช้เป็นแนวทางปฏิบัติ (ตามหนังสือกรมป่าไม้ ด่วนที่สุด ที่ กษ 0712.2/16891 ลงวันที่ 9 กรกฎาคม 2543)

มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 11 พฤษภาคม 2542 ลงมติรับทราบและเห็นชอบตามที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย (พลตรีสนั่น ขจรประศาสน์) ประธานคณะกรรมการช่วยเหลือประชาชนเสนอ ผลการเจรจาแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของเกษตรกรภาคเหนือในส่วนที่เกี่ยวข้องกับส่วนอนุรักษ์ต้นน้ำ คือ กลุ่มปัญหาป่าไม้ โดยรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (นายเนวิน ชิดชอบ) เป็นประธานการเจรจาเมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2542 ผลการเจรจา สรุปได้ดังนี้

1. กรณีปรับปรุงกฎหมายป่าไม้ และมติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้ ให้แต่งตั้งคณะกรรมการร่วมที่ประกอบด้วยตัวแทนฝ่ายราชการ นักวิชาการ และตัวแทนกลุ่มชาวบ้านผู้เรียกร้อง เพื่อดำเนินการศึกษาหาแนวทาง และพิจารณาดำเนินการปรับปรุง แก้ไขกฎหมายป่าไม้ 4 ฉบับ และมติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้ให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้ให้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการภายใน 7 วัน และให้คณะกรรมการดังกล่าวดำเนินการพิจารณาปรับปรุงและแก้ไขกฎหมาย และมติคณะรัฐมนตรีดังกล่าวให้แล้วเสร็จภายใน 90 วัน และให้นำผลการพิจารณาไปดำเนินการประชาพิจารณ์ หลังจากนั้นให้นำเสนอต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาดำเนินการต่อไป

2. การคุ้มครองสิทธิชั่วคราวก่อนการพิสูจน์จะได้ข้อยุติ หลังจากนำผลการเจรจาเข้าที่ประชุมคณะรัฐมนตรีและมีมติแล้ว จะมีการประกาศให้ราษฎรที่อยู่ในชุมชนในพื้นที่ป่าไม้ที่ขึ้นทะเบียนรายชื่อภายใน 7 วัน เพื่อดำเนินการดังนี้

ก. การขึ้นทะเบียน จะเปิดให้ราษฎรมาขึ้นทะเบียนรายชื่อ ขอบเขตพื้นที่ทำกินเดิมและพื้นที่ส่วนรวมของชุมชนภายใน 30 วัน

ข. การชี้เขตและปักหมุดที่ทำกินและพื้นที่ส่วนรวมของชุมชน ให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์แต่งตั้งคณะทำงานดำเนินการสำรวจรายแปลงและปักหมุดในพื้นที่ที่ได้ขึ้นทะเบียนไว้เพื่อคุ้มครองบุคคลในการทำกินชั่วคราว

ค. การพิสูจน์สิทธิ์ให้ดำเนินการภายใต้หลักการพิสูจน์ว่าตนอยู่ก่อนการประกาศเขตป่าหรือไม่ หากเป็นกรณีคนอยู่ก่อนการประกาศเขตป่า ให้ดำเนินการโดยอาศัยอำนาจตามประมวลกฎหมายที่ดิน กรณีประกาศเขตป่าก่อนให้อาศัยหลักการแก้ปัญหาเป็นรายกรณี

ตามสภาพความเป็นจริง สำหรับหลักเกณฑ์การพิสูจน์สิทธิ์ให้ใช้หลักเกณฑ์ที่มีอยู่ในปัจจุบัน และปรับปรุงตามผลการศึกษาตามข้อตกลงที่ 1

ง. การดำเนินการดังกล่าวข้างต้น ให้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการช่วยเหลือเพื่อติดตามการดำเนินการตามข้อตกลงทั้งหมด

การดำเนินการตามข้อ 2 ให้ดำเนินการเฉพาะกรณีคนสัญชาติไทยและการคุ้มครองสิทธิชั่วคราว หมายถึง สิทธิในการดำเนินการตามกฎหมาย (จับกุม) เท่านั้น

3. พระราชบัญญัติป่าชุมชน มอบหมายให้คณะกรรมการตามข้อตกลงที่ 1 รับไปพิจารณาแต่งตั้งคณะอนุกรรมการเพื่อดำเนินการเปิดประชาพิจารณ์ร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชนทุกฉบับที่มีอยู่ในปัจจุบัน ในทุกภาคของประเทศโดยเร็วก่อนนำเสนอต่อคณะรัฐมนตรีเป็นลำดับต่อไป

ส่วนกรณี การแก้ไขปัญหาเกี่ยวหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง (นสล.)จะใช้กฎกระทรวงฉบับที่ 45 (พ.ศ. 2537) ออกตามความในพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายที่ดินพ.ศ. 2497 กรณีที่มีการแก้ไขแผนที่รูปแผนที่ในหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง (นสล.) ให้อธิบดี (ซึ่งอธิบดีจะมอบอำนาจให้ผู้ว่าราชการจังหวัดแต่ละจังหวัดดำเนินการแทน) จัดให้มีการสอบสวนและรังวัดทำแผนที่ตามวิธีการรังวัดเพื่อออกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินและประกาศการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงให้ประชาชนทราบมีกำหนด 30วัน โดยปิดไว้ในที่เปิดเผย ณ สำนักงานที่ดินจังหวัดหรือสำนักงานที่ดินสาขาหนึ่งฉบับ ที่ว่าการอำเภอหรือกิ่งอำเภอท้องที่หรือที่ทำการเขตหนึ่งฉบับ ที่ทำการกำนันหนึ่งฉบับ และในบริเวณที่ดินนั้นหนึ่งฉบับ สำหรับในเขตเทศบาลให้ปิดไว้ สำนักงานเทศบาลอีกหนึ่งฉบับด้วย ในประกาศดังกล่าวให้มีแผนที่แสดงแนวเขตที่ดินที่จะออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงและกำหนดระยะเวลาที่ผู้มีส่วนได้เสียจะคัดค้านไว้ด้วยซึ่งต้องไม่น้อยกว่า 30 วันนับแต่วันประกาศ ถ้าไม่มีผู้คัดค้าน ให้ดำเนินการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงต่อไปในกรณีที่มีผู้คัดค้าน ให้อธิบดีรอการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงไว้แล้วดำเนินการดังนี้

1. ในกรณีที่ผู้คัดค้านไม่มีหลักฐานแสดงสิทธิในที่ดินตามประมวลกฎหมายที่ดินและไม่ไปใช้สิทธิทางศาลภายใน 60 วันนับแต่วันที่คัดค้าน ให้ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงได้ หากผู้คัดค้านไปใช้สิทธิทางศาลให้รอการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงเฉพาะส่วนที่คัดค้านจนกว่าจะได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดของศาลแสดงว่าผู้คัดค้านไม่มีสิทธิในที่ดินนั้น

2. ในกรณีที่ผู้คัดค้านมีหลักฐานแสดงสิทธิในที่ดินตามประมวลกฎหมายที่ดิน ให้รอการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงเฉพาะส่วนที่คัดค้านไว้ก่อน และให้ผู้ว่าราชการจังหวัดตรวจสอบสิทธิในที่ดินของผู้คัดค้านว่าได้มาโดยชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ ถ้าปรากฏว่าได้มาโดยไม่ชอบ ให้ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงและแจ้งให้ผู้คัดค้านทราบภายใน 7 วัน นับแต่วันที่ทราบผลการตรวจสอบ และถ้าปรากฏว่าได้มาโดยชอบ ให้แจ้งให้ผู้คัดค้านทราบโดยเร็ว แล้วระงับการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงเฉพาะส่วนนั้น

ทั้งนี้ จังหวัดเพชรบูรณ์ ไม่ได้รับผลกระทบจากการดำเนินนโยบายของรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ และนโยบายของรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร กล่าวคือ จังหวัดเพชรบูรณ์ไม่ได้ดำเนินตามนโยบายการนำที่ดินราชพัสดุเพื่อให้เกษตรกรเช่าทำการเกษตร แต่มีการนำที่ดินสาธารณะประโยชน์มาจัดทำโครงการบริหารจัดการการใช้ที่ดินของรัฐเพื่อขจัดความยากจนและพัฒนาชนบท ให้ประชาชนเช่าที่ดินทำกินคนละไม่เกิน 15 ไร่ ที่หมู่ 2 ตำบลนาซำ อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์ โครงการนี้จัดทำถนนลูกรังและขุดสระน้ำไว้ให้ชาวบ้านใช้ทำการเกษตร และไม่มีโฉนดชุมชนตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการจัดให้มีโฉนดชุมชน พ.ศ. 2553 แต่จังหวัดเพชรบูรณ์ได้นำแนวทาง วิธีการ และมาตรการในการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ มาดำเนินการแก้ไขปัญหาที่ดินในพื้นที่จังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งทุกปัญหาที่ดินจะนำมาพิจารณาผ่านคณะกรรมการแก้ไขปัญหาที่ดินของรัฐ (กบร.) ซึ่ง NGO จะไม่ชอบคณะกรรมการชุดนี้ เพราะมีแต่ตัวแทนภาครัฐไม่มีตัวแทนของประชาชนเจ้าของปัญหามาร่วมพิจารณา ส่วนการดำเนินนโยบายช่วงของรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร จังหวัดเพชรบูรณ์ไม่มีการเคลื่อนไหวเกี่ยวกับปัญหาที่ดินทำกิน เนื่องจากภาครัฐใช้ มติ ครม. 31 มิ.ย. 2541 มาแก้ไขปัญหาที่ดิน ซึ่งชาวบ้านและ NGO ไม่เห็นด้วยกับการนำมตินี้มาใช้เพื่อการแก้ไขปัญหาที่ดินตามที่นำเสนอไว้แล้วในเนื้อหาบทที่ 4 จึงทำให้นโยบายเกี่ยวกับที่ดินทำกินช่วงรัฐบาลยิ่งลักษณ์เงียบไป

บทที่ 5
สรุปผลการวิจัย การอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

เนื้อหาในบทนี้ เป็นการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับสรุปผลการวิจัย การอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ซึ่งผู้วิจัยจะนำเสนอทีละหัวข้อตามลำดับ ดังนี้

สรุปผลการวิจัย

"รูปแบบการเมืองภาคประชาชนว่าด้วยเรื่องที่ดินกิน" มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์รูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินที่ประสบความสำเร็จ เพื่อวิเคราะห์รูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินที่ไม่ประสบความสำเร็จหรือยืดเยื้อยาวนาน เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบความสำเร็จ หรือความล้มเหลวเกี่ยวกับรูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกิน และเพื่อวิเคราะห์นโยบายของรัฐต่อปัญหาที่ดินทำกินในช่วงสมัยรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ถึงสมัยรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร พ.ศ. 2555

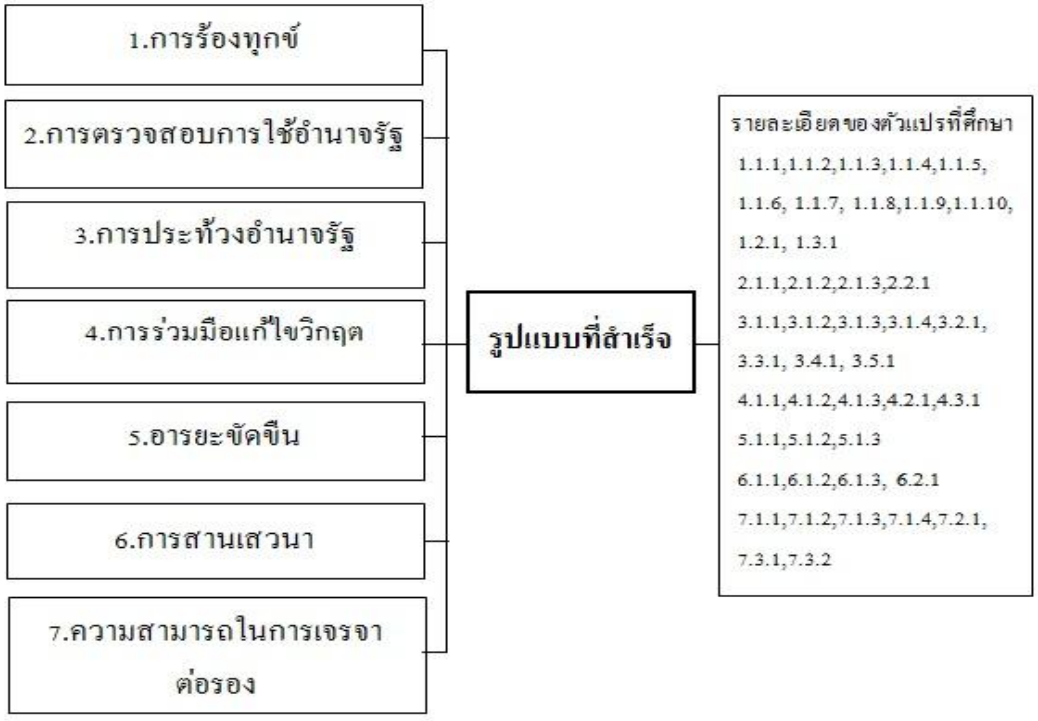
การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ประเภทกรณีศึกษา (case studies) จำนวน 2 กรณีศึกษา คือ กรณีศึกษาบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา และกรณีศึกษาบ้านน้ำคำเหนือ ผู้ให้ข้อมูลหลัก (key informants) คือ ตัวแทนของแกนนำชาวบ้านผู้ประสบปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่วิจัย ตัวแทนหน่วยงานของรัฐที่เป็นคู่กรณีกับชาวบ้านในพื้นที่วิจัย ตัวแทน NGO ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่การวิจัย และตัวแทน กบร. ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่การวิจัย เครื่องมือการวิจัยคือ ตัวนักวิจัย และแบบสัมภาษณ์ (interview guide) เก็บข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เอกสาร (documents analysis) การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (participant observation) และการสนทนากลุ่ม (focus group discussion) ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลตามลักษณะของข้อมูลและเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลการวิจัยดังนี้ ถ้าลักษณะข้อมูลคือเอกสาร ผู้วิจัย

จะใช้วิธีวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (content analysis) และถ้าเครื่องมือในการเก็บข้อมูล คือ ตัวผู้วิจัยและแบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เชิงอุปนัย (inductive analysis) การวิเคราะห์ เชิงพรรณนา (descriptive analysis) และการวิเคราะห์ข้อมูลแบบเชื่อมโยงแนวความคิด ทฤษฎีคำนิยามศัพท์กรอบแนวความคิด ตลอดจนข้อมูลจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ทั้งนี้ ผู้วิจัยจะนำเสนอสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยทั้ง 4 ข้อ ตามลำดับ ต่อไปนี้

สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 วิเคราะห์รูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินที่ประสบความสำเร็จ

รูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินที่ประสบความสำเร็จ จากกรณีศึกษา บ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา มีดังนี้

ภาพ 31 รูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินที่ประสบความสำเร็จ

สามารถดูรายละเอียดของตัวแปรที่ศึกษาในภาพ 31 ได้ในบทที่ 4 หน้า 161-186 และสรุปผลการวิจัยแต่ละด้านในรูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินที่ประสบความสำเร็จ สรุปได้ดังนี้

1. วิธีการร้องทุกข์

สรุปได้ว่า วิธีการร้องทุกข์จะเริ่มต้นจากชาวบ้านได้รวมตัวกันพูดคุยปรึกษาหารือเกี่ยวกับปัญหาที่ประสบร่วมกันภายในหมู่บ้าน เพื่อหาทางแก้ไข และชาวบ้านได้พากันไปพบ NGO กลุ่มเครือข่ายปฏิรูปที่ดินภาคอีสานที่บ้านคอนสาร อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น เพื่อขอคำปรึกษาและขอความช่วยเหลือ ต่อจากนั้นได้มีการเขียนจดหมายร้องทุกข์ไปถึงหน่วยงานราชการทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตลอดจนได้มีตั้งเวทีปราศรัยในหมู่บ้านและพากันไปร้องทุกข์ต่อนายอำเภอหล่มสักพร้อมกับเผาหุ่นขับไล่ หัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงในขณะนั้น ซึ่งเป็นคู่กรณีปัญหากับชาวบ้าน และไปนอนร้องทุกข์ ที่หน้าศาลากลางจังหวัดเพชรบูรณ์ รวมทั้งไปร้องทุกข์ที่หน้ารัฐสภาตลอดจนเข้าไปพบหัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าที่เป็นคู่กรณีเพื่อไกล่เกลี่ยปัญหาร่วมกัน ไปร้องทุกข์กับรัฐมนตรีกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และไปร้องทุกข์กับรัฐบาลที่รัฐสภาเพื่อขอความช่วยเหลือปัญหาที่ดินที่ตนเองประสบ

ผลของการร้องทุกข์คือ ผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์ (นายดิเรก ถึงฝั่ง) ได้มีคำสั่งที่ 884/2548 แต่งตั้งคณะทำงานแก้ไขปัญหาการอยู่อาศัยและที่ดินทำกินขึ้น และวิธีการร้องทุกข์ดังกล่าว นำไปสู่ความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาออกมาในรูปแบบ “ภูผาแดงโมเดล” เกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2554 กล่าวคือ ได้มีการรังวัดที่ดินทำกินของชาวบ้านขึ้นใหม่โดยใช้ระบบการจับพิกัดด้วย GPS และกันพื้นที่ของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงออกไปนอกที่ดินทำกินของชาวบ้าน และชาวบ้านได้อยู่อาศัยทำกินในที่ดินของตนต่อไป ทั้งนี้ที่ดินของชาวบ้านจะซื้อขายไม่ได้แต่สืบทอดเป็นมรดกได้

2. การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ

สรุปได้ว่า การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐกระทำโดยชาวบ้านได้รวมตัวกันไปพบหัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง เพื่อทราบที่มาของปัญหาการไปปักป้ายประกาศเขตแดนของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงในที่ดินทำกินของตน รวมทั้งรวมตัว

กันไปทวงถามความคืบหน้าจากผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์ ตลอดจนสอบถามผ่าน คุณอรณุช ผลภิญโญ NGO ที่มาคอยให้คำปรึกษาและให้ความช่วยเหลือ

3. การประท้วงอำนาจรัฐ

สรุปได้ว่า ชาวบ้านได้มีการจัดเวทีประท้วงการทำงานของเจ้าหน้าที่ของรัฐ หน้าหมู่บ้านห้วยกลทา เนื่องจากการกระทำเกินกว่าเหตุของเจ้าหน้าที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง ที่นำกำลังตำรวจเข้าไปจับกุมชาวบ้านห้วยกลทาขณะเข้าไปรับจ้างหักข้าวโพดในไร่ และถูกดำเนินคดีทั้ง 13 ราย และได้รวมตัวกันไปประท้วงหน้าที่ทำการอำเภอหล่มสัก ซึ่งได้มีการเผาหุ่นขับไล่หัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงในขณะนั้นให้ออกจากพื้นที่ไปประท้วงที่หน้าศาลากลางจังหวัดเพชรบูรณ์ ตลอดจนไปร่วมประท้วงที่หน้ารัฐสภากรุงเทพมหานคร ทุกครั้งที่ได้ไปประท้วง จะมีหนังสือร้องเรียนไปยื่นกับนายอำเภอหล่มสัก ผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์ และยื่นต่อนายกรัฐมนตรีด้วย

4. การร่วมมือกันแก้ไขวิกฤติหรือความผูกพันในทางสร้างสรรค์ เพื่อเบียดแย่งพื้นที่มาเป็นของประชาชน

สรุปได้ว่า โดยส่วนใหญ่ คุณอรณุช ผลภิญโญ (NGO) จะเป็นผู้ดำเนินการประสานทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เพื่อมานั่งคุยกันมาประชุมร่วมกันเพื่อหาทางออกของปัญหา เพื่อแก้ไขปัญหาร่วมกัน ระหว่างชาวบ้านและตัวแทนของหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องทุกหน่วยงาน และปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาออกมาในรูปแบบ “ภูผาแดงโมเดล” คือ หัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง (นายพีระเมศร์ ตื้นตันสกุล) และผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์ (นายดิเรก ถึงฝั่ง) มีความคิดเห็นที่ตรงกันกับปัญหาความต้องการของชาวบ้านซึ่งความสำเร็จของรูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่แห่งนี้ คือ ชาวบ้านได้อยู่อาศัยทำกินในที่ดินของตนเองต่อไป ไม่ต้องถูกย้ายออกจากที่ดินทำกินของตน โดยได้มีการรังวัดที่ดินกันใหม่ด้วยระบบ GPS มาจับพิกัดและกันพื้นที่ของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงออกไปนอกเขตที่ดินทำกินของชาวบ้าน รวมทั้งได้ร่วมกันอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าภูผาแดง

5. อารยะขัดขืน

สรุปได้ว่า ชาวบ้านไม่ยอมเซ็นเอกสารใด ๆ จากเจ้าหน้าที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง และไม่ให้เอกสารใด ๆ ต่อเจ้าหน้าที่ป่าไม้ และที่สำคัญคือ ชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาไม่ยอมรับมติ ครม. 30 มิถุนายน 2541 ซึ่งหัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงนำมาปฏิบัติกับชาวบ้านเพื่อการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของพื้นที่แห่งนี้ โดยชาวบ้านมีความเห็นว่าตนเองถูกละเมิดสิทธิจนเกินไป หากใช้ มติ ครม. 30 มิถุนายน 2541 เข้ามาแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่แห่งนี้แต่ชาวบ้านต้องการให้ใช้มติ ครม. 29 เม.ย. 40 แทน แม้ถูกยกเลิกไปแล้วด้วยมติ ครม. 30 มิ.ย. 2541 พร้อมกับการทำแผนที่มือประกอบการรังวัดที่ดิน และใช้เครื่องมือจับ GPS เดินดินสำรวจร่วมกันทุกฝ่ายจึงจะทำให้ได้แผนที่ตามสภาพจริงของผู้ถือครองที่ดินทุกแปลง รวมทั้งใช้ประวัติศาสตร์ชุมชนเป็นอีกหนึ่งองค์ประกอบว่าที่ดินของใครถึงตรงไหน ตลอดจนต้องใช้แผนที่ให้ตรงกับบริบทของแต่ละพื้นที่รวมทั้งการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกิน และต้องเอาเรื่องสิทธิของชาวบ้านมาพูดก่อนแล้วค่อยเอามติ ครม. มาพูดเป็นอันดับที่ 2

6. การสานเสวนา

สรุปไดว่า การสานเสวนาทุกครั้งเกิดขึ้นจากคุณอรณุช ผลภิญโญ (NGO) เป็นผู้ประสานบุคคลที่เกี่ยวข้องให้มาพูดคุยหาทางออกของปัญหาร่วมกันเป็นหลัก ซึ่งก่อนที่คุณอรณุชจะเชิญทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมานั่งคุยกันได้ คุณอรณุช และแกนนำชาวบ้านจะเข้าไปคุยกับคนที่เกี่ยวข้องก่อนก่อน หลังจากนั้นจึงจะเกิดการประสานความร่วมมือกับตัวแทนของหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องให้มานั่งคุยกันมาเสวนาปรึกษาหารือร่วมกันเพื่อหาทางแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่แห่งนี้

7. ความสามารถในการเจรจาต่อรอง สรุปได้ว่า

7.1 ด้านบุคลิกภาพ พบว่าแกนนำชาวบ้านมีความมั่นใจในตัวตนของตนเองมีแววตามุ่งมั่น เป็นคนกล้าหาญ พูดจาฉะฉาน ชัดเจน กล้าพูดกล้าคุย อารมณ์ห้าวหาญตื่นตัวขณะให้สัมภาษณ์ ขณะเดียวกันก็ดูไม่มีพิษ แต่อ่อนโยน หนักแน่น ถ่อมตน มีสัมมาคารวะเป็นมิตรกับผู้วิจัย แม้ผิวหน้า ผิวมือจะแลดูหยาบกร้าน และเห็นถึงความเหน็ดเหนื่อย ขณะให้สัมภาษณ์

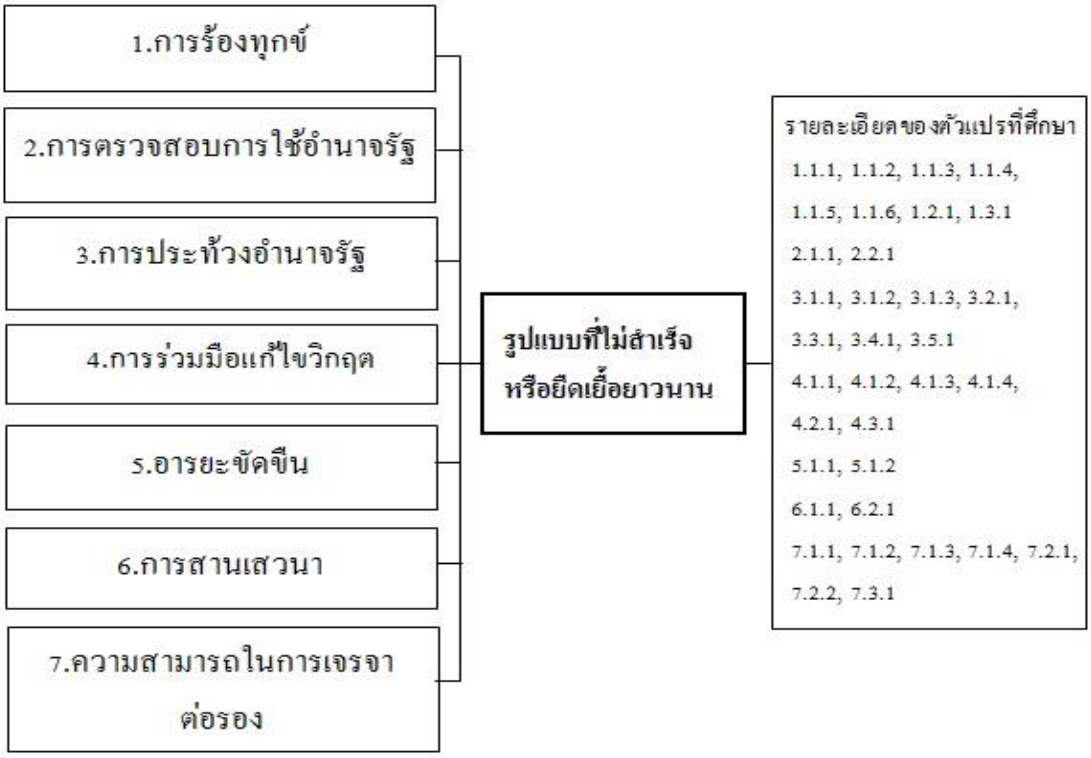
7.2 ด้านความรู้ความสามารถ พบว่า แกนนำชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา จะได้รับชุดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิความเป็นมนุษย์ สิทธิการเป็นพลเมืองของรัฐ สิทธิในที่ดินทำกินของตนเอง สิทธิของตนในการเจรจาต่อรองกับรัฐกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับปัญหาที่ดินทำกินของตนเอง จากกลุ่ม NGO ที่มาเป็นพี่เลี้ยงคอยให้คำปรึกษาและช่วยเหลือ ชุดความรู้เหล่านี้ส่งผลให้ชาวบ้านโดยเฉพาะกลุ่มแกนนำชาวบ้านทุกคนมีความรู้ความสามารถในการปกป้องตนเอง มีความรู้มีสามารถในการเข้าไปเจรจาต่อรองกับเจ้าหน้าที่ของรัฐในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกหน่วยงาน

7.3 ด้านสถานะ อำนาจ และทรัพยากรของหน่วยงาน พบว่า สถานะของชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา ช่วงเริ่มต้นของปัญหาอยู่ในสถานะภาพที่หวาดหวั่น วิตก กังวนในความไม่มั่นคงในที่ดินทำกินของตน พวกเขารู้สึกว่าตนเองอยู่ในสถานะผู้ถูกกระทำ จึงเกิดการเรียกร้อง เกิดการเจรจาต่อรอง เกิดการต่อสู้เพื่อสิทธิในที่ดินทำกินของตนมาตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2542 โดยชาวบ้านต้องการสถานะภาพที่มั่นคงในที่ดินทำกินของตน ชาวบ้านต้องการเอกสารรับรองสิทธิในที่ดินทำกิน และให้มีหนังสือนี้ถือไว้คนละใบ คือ ชาวบ้าน เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง และจังหวัด แล้วให้ต่างคนต่างอยู่

ส่วนด้านอำนาจและทรัพยากรของชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาที่พบคือ ชาวบ้านใช้อำนาจจากความเป็นมนุษย์ จากความเป็นพลเมืองของประเทศไทยจากการตระหนักและรู้เรื่องสิทธิมนุษยชน สิทธิในการอยู่อาศัยในชุมชน เพื่อการเจรจาต่อรองกับอำนาจรัฐ ส่วนทรัพยากรที่ใช้ในการเจรจาต่อรองนั้น ช่วงที่มีการประท้วงใหม่ๆ ชาวบ้านจะไปร่วมกันทั้งหมด แล้วทยอยผลัดเปลี่ยนกันกลับไปดูพืชไร่ที่ปลูกไว้ ทรัพยากรทางการเงินจะใช้การลงขันเรี่ยไรกัน และทรัพยากรด้านเสบียงอาหารน้ำดื่มได้มาจากการขนข้าวสารและอาหารไปกินกันเอง และบางการชุมนุมประท้วงเพื่อการเจรจาต่อรองกับรัฐจะได้รับการสนับสนุนจากนักการเมือง คือ สส. ไพศาล จันทรภักดี สจ. เสวก ศรลัมพ์ (ช่วงที่ 2 ท่านนี้ปฏิบัติหน้าที่) ตลอดจนพ่อค้าแม่ค้าและประชาชนในตลาดหล่มสักช่วยเหลือเป็นข้าวสาร อาหารแห้ง และน้ำดื่ม

สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 วิเคราะห์รูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินที่ไม่ประสบความสำเร็จหรือยืดเยื้อยาวนาน

รูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินที่ไม่ประสบความสำเร็จหรือยืดเยื้อยาวนาน จากกรณีศึกษา บ้านน้ำคำเหนือ มีดังนี้

ภาพ 32 รูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินที่ไม่ประสบความสำเร็จหรือยืดเยื้อยาวนาน

สามารถดูรายละเอียดของตัวแปรที่ศึกษาในภาพ 32 ได้ในบทที่ 4 หน้า 187-205 และสรุปผลการวิจัยแต่ละด้านในรูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินที่ไม่ประสบความสำเร็จหรือยืดเยื้อยาวนาน สรุปได้ดังนี้

1. การร้องทุกข์

การร้องทุกข์ที่เกิดขึ้นจากกรณีที่ดินบ้านน้ำคำเหนือ (ที่ดิน นสล.) ทับซ้อนที่ดินทำกินของชาวบ้านน้ำคำเหนือ พบว่า

การร้องทุกข์ของชาวบ้าน กระทำโดยชาวบ้านได้รวมตัวกันในหมู่บ้านเพื่อปรึกษาหารือเรื่องปัญหาที่ดินทำกินของตน และได้ไปร้องทุกข์/ร้องเรียนกับกำนันตำบลปากช่องถึงปัญหาที่เกิดขึ้นจากการชี้แนวเขตนสล.ของผู้ใหญ่บ้านออกไปนอกเขตของการประชุมสภาตำบลปากช่องกำหนดไว้ และกำนันได้ทำหนังสือร้องเรียนไปถึงนายอำเภอหล่มสักว่าในการชี้แนวเขตเพื่อทำรังวัดที่ดิน นสล. โดยผู้ใหญ่บ้านได้นำพาเจ้าหน้าที่ไปชี้แนวเขตแดนออกนอกเขตของที่สาธารณะไม่ได้เป็นไปตามขอบเขตของมติของการประชุมสภาตำบลปากช่องเมื่อวันที่ 25 มกราคม 2520 จึงขอให้ทางอำเภอทำการตรวจสอบการชี้แนวเขตเพื่อรังวัดที่ดิน นสล.ใหม่ จากเหตุการณ์ตรงนี้ ทำให้มีการแต่งตั้งกำนันตำบลปากช่องขณะนั้นเป็นผู้ชี้แนวเขตแทนผู้ใหญ่บ้านเนื่องจากผู้ใหญ่บ้านคนดังกล่าวถอนตัวขณะประชุมสภาตำบลรอบที่ 2 เพื่อทบทวนขอบเขตที่ดินสาธารณะเพื่อจัดทำที่ดิน นสล. ใหม่ และผู้ใหญ่บ้านท่านนี้ได้ทำหนังสือร้องเรียนไปถึงนายอำเภอว่าตนเองชี้แนวเขตครั้งแรกถูกต้องแล้วและขอให้นายอำเภอยุบสภาตำบลปากช่องเสีย ในขณะที่มีการชี้แนวเขตและรังวัดที่ดิน นสล. ใหม่ และดำเนินการแล้วเสร็จมีพื้นที่ นสล. 886ไร่ 1 งาน 0.5 ตารางวา

ในปี 2527 ได้มีหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง (ทุ่งเลี้ยงสัตว์ ป่าน้ำคำสาธารณะประโยชน์) นสล. เลขที่ 19512 เนื้อที่ 2,116 ไร่ 6 งาน 0.1 ตารางวา เกิดขึ้นโดยไม่ทราบที่มา และไม่ผ่านการประชุมสภาตำบล ซึ่งทับซ้อนที่ดิน นสล. แปลงเดิม (นสล. แปลงเดิม เลขที่ 13479 เนื้อที่ 886ไร่ 1 งาน 0.5 ตารางวา) และทับซ้อนที่ดินทำกินของชาวบ้าน จึงได้มีร้องทุกข์ของชาวบ้านเกิดขึ้นอีกรอบ ซึ่งการร้องทุกข์ในครั้งนี้แกนนำชาวบ้านได้ทำการร้องทุกข์ถึงผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์ ร้องทุกข์ที่ศูนย์ดำรงธรรมจังหวัดเพชรบูรณ์ 2 รอบ ร้องทุกข์ถึงนายกรัฐมนตรีชวลิต ยงใจยุทธ ด้วยหนังสือร้องเรียน/ร้องทุกข์ของความเป็นธรรมให้กับตนเอง จนมีการตั้งกรรมการขึ้นมาเพื่อแก้ไขปัญหาที่ดิน นสล. แปลง 2,116 ไร่ 6 งาน 0.1 ตารางวา และมีผู้แทนจากสำนักนายกรัฐมนตรีสมัยนายกรัฐมนตรีชวลิต ยงใจยุทธ ออกมาแก้ไขปัญหาและมีการประชุมชาวบ้านและทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องที่โรงเรียนผาแดงวิทยาคม ซึ่งเป็นโรงเรียนในพื้นที่ นสล. เพื่อแก้ไขปัญหาที่ดิน นสล. ร่วมกัน

2. การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ

การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ ที่พบในรูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินที่ไม่ประสบความสำเร็จหรือยืดเยื้อยาวนาน จากกรณีปัญหาที่ดินทำกินของชาวบ้านน้ำคำเหนือ (ที่ดินนสล.) พบว่า

หลังจากที่แกนนำชาวบ้าน ได้ยื่นเรื่องร้องเรียนถึงนายอำเภอหล่มสัก หรือผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์ ศูนย์ดำรงธรรมจังหวัดเพชรบูรณ์หรือรัฐสภา ชาวบ้านไม่ได้มีการติดตามตรวจสอบว่า รัฐได้ดำเนินการให้ความช่วยเหลือชาวบ้านถึงไหนอย่างไร จากการร้องเรียนของตน โดยแกนนำชาวบ้านและชาวบ้านจะรอคอยหนังสือตอบกลับมาจากหน่วยงานที่ตนเอง ร้องขอความช่วยเหลือเป็นหลักรอการแก้ไขตามกลไกของระบบราชการเป็นสำคัญ ทั้งนี้เพราะแกนนำชาวบ้านและชาวบ้านต้องทำมาหากินและไม่มีทุนทรัพย์ที่จะเข้าไปเดินเรื่องติดตามผลหรือตรวจสอบการให้ความช่วยเหลือหรือแก้ไขปัญหาจากรัฐ

3. การประท้วงอำนาจรัฐ

การประท้วงอำนาจรัฐของชาวบ้านน้ำคำเหนือ ที่พบในรูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินที่ไม่ประสบความสำเร็จหรือยืดเยื้อยาวนาน จากกรณีปัญหาที่ดินทำกิน นสล. ทับซ้อนที่ดินทำกินของชาวบ้าน พบว่า ชาวบ้านได้รวมตัวกันไปขัดขวางการใช้รถเทรกเตอร์มาดันดินในที่ดิน นสล. ที่เป็นที่ดินของชาวบ้านและยุติลงด้วยเจ้าหน้าที่อำเภอหล่มสักโทรวิทยุสื่อสารให้ระงับการดันดินเพื่อจัดทำเป็นแนวเขตของที่ดิน นสล. นอกจากนี้ชาวบ้านได้รวมตัวกันประท้วงหน้าศาลากลางจังหวัดเพชรบูรณ์รองผู้ว่าราชการจังหวัดมารับเรื่องแล้วก็เงียบหายไป และชาวบ้านได้รวมตัวกันไปประท้วงที่รัฐสภา และหน้าทำเนียบรัฐบาลเพียงครั้งเดียว จำนวนประชาชนที่เข้าไปร่วมประท้วงในครั้งนั้นประมาณ 30 คน เดินทางเข้าไปประท้วงที่หน้ารัฐสภาด้วยรถยนต์ส่วนตัว 3 รถกระบะ และในการไปประท้วงในครั้งนี้เป็นเหตุให้นายมานะ คูสกุล รองเลขาธิการนายกรัฐมนตรีฝ่ายการเมืองออกไปตรวจสอบปัญหาที่บ้านน้ำคำเหนือด้วยตนเอง และนำมาซึ่งการตั้งกรรมการแก้ไขปัญหาที่ดิน นสล.ขึ้น

4. การร่วมมือแก้ไขวิกฤติ (critical cooperation) กับรัฐหรือความผูกพันในทางสร้างสรรค์ (constructive engagement) เพื่อเบียดแย่งพื้นที่มาเป็นของประชาชน

การร่วมมือแก้ไขวิกฤติกับรัฐหรือความผูกพันในทางสร้างสรรค์ เพื่อเบียดแย่งพื้นที่มาเป็นของประชาชน ที่พบในรูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินที่ไม่ประสบความสำเร็จหรือยืดเยื้อยาวนาน จากกรณีศึกษา บ้านน้ำคำเหนือ (ปัญหาที่ดิน นสล.) พบว่า

กรณีปัญหาที่ดิน นสล. บ้านน้ำคำเหนือมีการนัดรวมตัวกันเฉพาะชาวบ้านที่ประสบปัญหาความเดือดร้อนกับปัญหาที่ดิน นสล. ทับซ้อนที่ดินของตนเอง และร่วมกันร่างหนังสือร้องเรียนผ่านคำแนะนำของคุณครูบรรเจิดที่เคยมีประสบการณ์ในการร่างหนังสือร้องเรียนกรณีที่ดินมาแล้ว พื้นที่วิจัยแห่งนี้มีการประสานความร่วมมือแก้ไขวิกฤตปัญหาผ่านกลไกของรัฐ กล่าวคือ การแก้ไขปัญหาที่ดิน นสล. ผ่านสภาตำบลปากช่อง ผ่าน อำเภอที่นัดประชุมเพื่อรังวัดและชี้แนวเขตที่ดินสาธารณะเพื่อจัดทำที่ดิน นสล. ใหม่แทนการชี้แนวเขตเดิมที่ผู้ใหญ่บ้านนำชี้แนวเขตออกนอกเขตที่ดินสาธารณะทำให้ไปทับซ้อนที่ดินทำกินของชาวบ้าน นอกจากนี้ ยังพบกลไกของรัฐที่นัดทุกภาคส่วนมาร่วมปรึกษาหารือแก้ไขปัญหา โดยสำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรีชวลิต ยงใจยุทธ ที่โรงเรียนผาแดงวิทยาคม แต่ก็ไม่เกิดสิ่งใดขึ้นและเรื่องก็เงียบหายไปหลายปี

5. อารยะขัดขืน (civil disobedience)

การอารยะขัดขืน ที่พบในรูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดิน ทำกินที่ไม่ประสบความสำเร็จหรือยืดเยื้อยาวนาน จากกรณีการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของชาวบ้านน้ำคำเหนือ (ที่ดิน นสล.) พบว่า

ชาวบ้านบางส่วนไม่มีอารยะขัดขืน คือ ยอมออกจากที่ดิน นสล. หลังจากมีหนังสือจากอำเภอหล่มสักแจ้งมาให้ออกจากพื้นที่ นสล. เพราะชาวบ้านบุกรุกที่หลวง และชาวบ้านที่ยอมออกจากที่ดิน นสล. เนื่องจากชาวบ้านกลัวถูกจับดำเนินคดีรวมทั้งชาวบ้านกลุ่มนี้มีที่ดินของตนเองอยู่ในพื้นที่ราบของตำบลปากช่อง แต่มีชาวบ้านบางส่วนซึ่งเป็นส่วนน้อยที่แสดงตนในทางอารยะขัดขืนต่อรัฐ คือไม่ยอมออกจากที่ดิน นสล. เนื่องจากไม่รู้ว่าจะไปอยู่ที่ไหน ซึ่งระยะเวลาในการแก้ไขปัญหาที่ดิน นสล. บ้านน้ำคำเหนือมีมายาวนานกว่า 37 ปี (2520-2557) ที่ดิน นสล. แปลง 2,116 ไร่เศษ ได้มี

การซื้อขายเปลี่ยนมือจากชาวบ้านกลุ่มแรกมาเรื่อยๆ การแก้ไขปัญหาที่ดิน นสล. แห่งนี้ยังไม่มีข้อยุติ

6. การสานเสวนา (deliberation)

การสานเสวนา ที่เกิดขึ้นจากการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของบ้านน้ำคำเหนือที่พบในรูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินที่ไม่ประสบความสำเร็จหรือยืดเยื้อยาวนาน พบว่า

การสานเสวนาเกิดขึ้นตามกลไกของรัฐ โดยการเรียกทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องให้มาพูดคุยกันเพื่อหาทางแก้ไขปัญหาที่ดิน หลังจากแกนนำชาวบ้านทำหนังสือร้องทุกข์ถึงนายอำเภอหล่มสัก ถึงจังหวัดเพชรบูรณ์ และถึงรัฐสภา การเรียกทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับปัญหาที่ดิน นสล. บ้านน้ำคำเหนือ มีสานเสวนาพูดจาหาทางออกของปัญหาเกิดขึ้นหลังจากหนังสือร้องเรียนของชาวบ้านไปถึงหน่วยงานดังกล่าวข้างต้น จึงมีการออกมาหรือสั่งการให้มีการประชุมสภาตำบลปากช่อง ประชุมร่วมกันที่โรงเรียนผาแดงวิทยาคม ประชุมกันที่องค์การบริหารส่วนตำบลปากช่อง และมีแนวทางแก้ไขทุกครั้งแต่เรื่องก็เงียบหายไป เนื่องจากไม่มีแกนนำหรือชาวบ้านติดตามผลของการนำข้อสรุปจากการสานเสวนาไปสู่การปฏิบัติ

7. ความสามารถในการเจรจาต่อรอง

7.1 ด้านบุคลิกภาพ ของแกนนำชาวบ้าน ซึ่งเป็นบุคคลที่เข้าไปทำการเจรจาต่อรองกับหน่วยงานของรัฐ จากการสังเกตของผู้วิจัยทั้งสังเกตดูจากสีหน้า แววตา จากการฟังน้ำเสียง ถ้อยคำ อารมณ์ความรู้สึก ระหว่างการสนทนาระหว่างการสัมภาษณ์ รวมถึงสังเกตบุคลิกภาพของแกนนำชาวบ้านเหล่านี้ขณะเคลื่อนไหวในการเตรียมสถานที่ให้สัมภาษณ์ การวางตัวขณะให้สัมภาษณ์ ซึ่งบุคลิกภาพของกลุ่มแกนนำเหล่านี้มีดังนี้

บุคลิกภาพแกนนำชาวบ้านมุ่งมั่น เอาจริงเอาจังแต่ก็บางคนไม่มีลักษณะเช่นนี้ แต่มีสีหน้าแววตาท้อถอย ไม่มีพลังต่อสู้ แต่ยอมจำนนต่อการกระทำของรัฐ ต่อการตัดสินใจของรัฐเนื่องจากแกนนำเหล่านั้นเป็นห่วงเรื่องความปลอดภัยของตนเองและทุกคนในครอบครัว

7.2 ด้านความรู้ความสามารถ ในการเจรจาต่อรองที่พบในรูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินที่ไม่ประสบความสำเร็จหรือยืดเยื้อยาวนาน พบว่า แกนนำและชาวบ้านไม่มีความรู้ด้านสิทธิ์/ด้านกฎหมายที่ดินทำกิน ทำให้พลังความสามารถในการเจรจาต่อรองกับหน่วยงานของรัฐไม่มีคุณภาพ กล่าวคือ การเจรจาต่อรองไม่บรรลุตามวัตถุประสงค์ได้ข้อสรุปที่ไม่พึงพอใจกันทุกฝ่าย การเจรจาต่อรองไม่มีประสิทธิภาพ คือ ใช้ระยะเวลาการเจรจาต่อรองยาวนานสิ้นเปลืองเวลาและงบประมาณ และไม่เกิดความสมานฉันท์ในการแก้ไขปัญหา จึงไม่สำเร็จกล่าวคือ การเจรจาต่อรองไม่นำมาซึ่งความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง จึงได้ข้อสรุปว่า การแก้ไขปัญหาที่ดิน นสล. บ้านน้ำคำเหนือยังไม่ประสบผลสำเร็จ และคงจะยืดเยื้อยาวนาน

7.3 ด้านสถานะ อำนาจและทรัพยากร ของชาวบ้านน้ำคำเหนือ ที่ใช้ในการเจรจาต่อรองที่พบในรูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินที่ไม่ประสบความสำเร็จหรือยืดเยื้อยาวนาน คือ แกนนำชาวบ้านและชาวบ้านที่ได้รับความเดือดร้อนจาก ที่ดิน นสล. ทับซ้อนที่ดินทำกินของตน ไม่มีเอกภาพหรือไม่มีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของแกนนำและชาวบ้านในการเคลื่อนไหวเพื่อการเจรจาต่อรอง เนื่องจากแกนนำส่วนใหญ่ถอนตัวเพราะกลัวภัยมาถึงตนเองและครอบครัว เนื่องจากมีการตายจากกรณีการแก้ไขปัญหาที่ดิน นสล.ในพื้นที่นี้ บางคนแก่แล้ว หลายคนเสียชีวิตไปแล้ว เหลือแกนนำต่อสู้หลักอยู่คนเดียวในปัจจุบัน ตลอดจนขาดทุนทรัพย์ในการขับเคลื่อนเพื่อแก้ไข จึงทำได้เพียงทำหนังสือร้องทุกข์ ไปถึงหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องและรอคอยการเข้ามาช่วยเหลือจากหน่วยงานเหล่านั้น อีกทั้งแกนนำเป็นห่วงอนาคตของลูกของครอบครัว จึงวางมือ จึงลดบทบาทตนเองลงเป็นสมาชิกในหมู่บ้านธรรมดาคนหนึ่ง และรอคอยความช่วยเหลือจากรัฐต่อไป

สรุปภาพรวม เกี่ยวกับรูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินที่ไม่ประสบความสำเร็จหรือยืดเยื้อยาวนาน กรณีศึกษาที่ดินบ้านน้ำคำเหนือ (ที่ดิน นสล.) คือ หลังจากเกิดปัญหาในการจัดทำที่ดิน นสล. (ทุ่งเลี้ยงสัตว์ ป่าน้ำคำ สาธารณประโยชน์) แปลงแรกซึ่งผู้ใหญ่บ้านได้นำพานายช่างรังวัดจากสำนักงานที่ดินจังหวัดเพชรบูรณ์สาขาหล่มสักชี้แนวเขตที่ดินสาธารณะออกนอกขอบเขตที่ดินสาธารณะไม่ได้ชี้ในขอบเขตที่สาธารณะตามมติที่ประชุมสภาตำบลปากช่องเมื่อวันที่ 25 มกราคม 2520 ชาวบ้านจึงได้

พากันมาร้องเรียนกำนันตำบลปากช่อง ในขณะนั้น และกำนันตำบลปากช่องได้ทำหนังสือร้องเรียนนายอำเภอหล่มสักเสนอให้มีการชี้แนวเขตเพื่อทำการรังวัดที่ดิน นสล.ใหม่ จนดำเนินการแล้วเสร็จ ได้ที่ดิน นสล. เลขที่ 13478 เนื้อที่ 886 ไร่ 1 งาน 0.5 ตารางวาขึ้น ในขณะเดียวกันก็มีการร้องเรียนจากผู้ใหญ่บ้านคนเดิมถึงนายอำเภอหล่มสักว่าที่ตนเองชี้แนวเขตถูกต้องแล้ว และเสนอให้นายอำเภอหล่มสักยุบสภาตำบลปากช่องเสีย

ปี 2527 มีที่ดิน นสล. เกิดขึ้นอีก 1 แปลงคือ นสล. เลขที่ 19512 เนื้อที่ 2,116 ไร่ 6 งาน 0.1 ตารางวา โดยไม่มีที่มาโดยไม่ทราบสาเหตุการเกิดที่ดิน นสล.แปลงที่ 2 นี้ ได้สร้างปัญหากับชาวบ้านมาจนถึงปัจจุบัน เนื่องจากที่ดิน นสล. แปลงที่ 2 ทับซ้อนที่ดิน นสล. แปลงที่ 1 และทับซ้อนที่ดินทำกินของราษฎรชัดเจน ก่อให้เกิดการเมืองภาคประชาชนว่าด้วยเรื่องที่ดินทำกินขึ้น ตั้งแต่ 2520 ถึงปัจจุบัน (2557) ยังไม่มีข้อยุติ

ทั้งนี้ ในการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชนบ้านน้ำคำเหนือเพื่อการแก้ไขปัญหาที่ดิน นสล. ทับซ้อนที่ดินทำกินของตนเอง จะเน้นเรื่องการร้องเรียนถึงนายอำเภอหล่มสัก ผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์ ศูนย์ดำรงธรรมจังหวัดเพชรบูรณ์ และรัฐสภาด้วยหนังสือราชการ และไม่มีการติดตามผลการร้องเรียนโดยชาวบ้านจะรอการมาแก้ไขจากหน่วยงานของรัฐที่ตนเองร้องเรียนนั้น ซึ่งได้ทิ้งช่วงเวลายาวนานหลายปี แม้จะมีการตั้งคณะกรรมการขึ้นมาเพื่อแก้ไขปัญหาที่ดิน นสล. แต่ก็ไม่ได้ข้อยุติ เนื่องจากภาครัฐใช้ฐานข้อมูล ซึ่งชาวบ้านรู้ว่าเป็นข้อมูลเท็จมาอ้างอิงที่มาของที่ดิน นสล. แปลงที่ 2 (นสล.เลขที่ 19512 เนื้อที่ 2116 ไร่ 6 งาน 0.1 ตารางวา) โดยใช้มติที่ประชุมสภาตำบลปากช่องเมื่อวันที่ 25 มกราคม 2520 ซึ่งเป็นมติที่ประชุมสภาตำบลปากช่องเพื่อจัดทำที่ดิน นสล.แปลงที่ 1 (นสล.เลขที่13478 เนื้อที่ 886 ไร่ 1 งาน 0.5) มาอ้างเป็นที่มาของการจัดทำที่ดิน นสล. แปลงที่ 2 (นสล. เลขที่ 19512 เนื้อที่ 2116 ไร่ 6 งาน 0.1 ตารางวา) จึงทำให้มีการต่อสู้ของชาวบ้านเพื่อแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่วิจัยแห่งนี้ไม่มีที่สิ้นสุด หรือ ยังไม่มีข้อยุติถึงปัจจุบัน

ในขณะเดียวกัน แกนนำของชาวบ้านในการต่อสู้เพื่อแก้ไขปัญหาที่ดิน นสล. ทับซ้อนที่ดินทำกินของตนเอง หลายคนล้มหายตายจาก บางคนถอยหรือถอนตัวเพราะกลัวภัยมาถึงตนเองและครอบครัว เนื่องจากในระหว่างการต่อสู้เพื่อการแก้ไขปัญหาที่ดินได้มีการฆ่ากันตาย 2 ราย (พ่อกับลูกชายครอบครัวหนึ่งถูกยิงเสียชีวิต ช่วงที่มี

การขับเคลื่อนต่อสู้เพื่อแก้ไขปัญหาที่ดิน นสล.) ตลอดจนปัญหาที่ดิน นสล. แห่งนี้ ไม่มี NGO เข้ามาช่วยเหลือ รวมทั้งไม่มีนักกฎหมายหรือทนายความของชาวบ้านให้ความช่วยเหลือในการต่อสู้ กล่าวคือ NGO ได้เข้าไปดูปัญหาที่ดิน นสล. เพียงระยะเวลาสั้น ๆ แล้วไม่ได้เข้าช่วยเหลือเลย เนื่องจากแกนนำชาวบ้านในพื้นที่มีความคิดไม่ตรงกับ NGO ส่งผลให้แกนนำชาวบ้านและชาวบ้านไม่มีที่ปรึกษา มีเพียงคุณครูบรรหารคนเดียวที่เข้ามาช่วยเหลือร่างหนังสือร้องเรียนให้ อีกทั้งแกนนำ และชาวบ้านยากจนขาดทุนทรัพย์ที่จะติดตามตรวจสอบการแก้ไขปัญหาที่ดินของตน จะรอคอยการช่วยเหลือหรือการแก้ไขจากรัฐเท่านั้น และหากการแก้ไขยังไม่ยุติธรรมสำหรับชาวบ้านก็จะทำการร้องเรียนอีกครั้งทักท้วงอีกครั้งเรื่อยมาจนถึงปัจจุบันยังไม่มีข้อยุติตามผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ผู้วิจัยได้นำเสนอมาแล้วข้างต้น

สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 วิเคราะห์เปรียบเทียบความสำเร็จและหรือความล้มเหลวเกี่ยวกับรูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกิน

การวิเคราะห์เปรียบเทียบความสำเร็จ และหรือความล้มเหลวเกี่ยวกับรูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินจากกรณีศึกษาบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาซึ่งเป็นพื้นที่ประสบความสำเร็จ เปรียบเทียบกับผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากกรณีศึกษาที่ดินบ้านน้ำคำเหนือซึ่งเป็นพื้นที่ที่ยังไม่ประสบความสำเร็จ และยืดเยื้อยาวนาน สรุปผลการวิเคราะห์ได้ดังนี้

1. วิธีการร้องทุกข์

สรุปได้ว่า วิธีการร้องทุกข์ของชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา และวิธีการร้องทุกข์ของชาวบ้านน้ำคำเหนือสามารถวิเคราะห์เปรียบเทียบให้เห็นได้ว่าสาเหตุที่ชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาประสบความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินออกมาในรูปแบบ “ภูผาแดงโมเดล” ในปี พ.ศ. 2554 นั้นผู้วิจัยพบว่า

ชาวบ้านได้ต่อสู้ และประสานความร่วมมือกับบุคคลที่เกี่ยวข้องกับกรณีปัญหาที่ดินทำกินของบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาทุกรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นรวมตัวกันประชุมปรึกษาหารือในหมู่บ้าน การทำหนังสือร้องทุกข์ไปถึงหัวหน้าหน่วยงานทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งจัดเวทีประสานความเข้าใจให้กับชาวบ้าน ตลอดจนการ

ร้องทุกข์ไปถึงนายอำเภอหล่มสัก ผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์ รัฐมนตรีและรัฐบาล รวมทั้งมีการต่อสู้ทั้งระบบหนังสือ และการต่อสู้ด้วยการเอาตัวเองเข้าไปร้องทุกข์กับบุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จนได้มาซึ่งคำสั่งจังหวัดเพชรบูรณ์ที่ 884/2548 แต่งตั้งคณะทำงานแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา และประสบความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาที่ดินของบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาในปี พ.ศ. 2554 และมีอีกเหตุผลที่ผู้วิจัยวิเคราะห์ได้ว่าสาเหตุของความสำเร็จของการต่อสู้ของชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา คือ ชาวบ้านมีที่ปรึกษาที่มีประสบการณ์และเชี่ยวชาญในการต่อสู้กับอำนาจรัฐเพื่อ ความยุติธรรมและรู้ระบบกลไกการต่อสู่มาเป็นที่ปรึกษาหรือเป็นพี่เลี้ยงให้กับชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาคือกลุ่ม NGO เครือข่ายปฏิรูปที่ดินภาคอีสานจากบ้านคอนสาร อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น

ในขณะที่การร้องทุกข์ของชาวบ้านน้ำคำเหนือ ผู้วิจัยกลับ พบว่า ชาวบ้านน้ำคำเหนือ ได้ทำเพียงรวมตัวกันปรึกษาหารือร่วมกันในหมู่บ้าน และทำหนังสือร้องเรียนไปถึงนายอำเภอหล่มสัก ผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์ ถึงสำนักนายกรัฐมนตรี แล้วก็รอคอยความช่วยเหลือไม่มีการติดตามผลว่าการให้ความช่วยเหลือของหน่วยงานเหล่านั้นเป็นอย่างไรดำเนินการถึงไหน ซึ่งระยะเวลาในการต่อสู้ยาวนานกว่า 37 ปี (2520-2557) ยังไม่มีข้อยุติ รวมถึงปัญหาที่ดินบ้านน้ำคำเหนือ ไม่มีพี่เลี้ยงที่เชี่ยวชาญ (NGO) ในการต่อสู้กับอำนาจรัฐเหมือนกรณีบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาในช่วงเวลาดังกล่าว

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังวิเคราะห์ได้ว่าพลังในการต่อสู้ของชาวบ้านทั้ง 2 กรณีมีพลังของการต่อสู้ที่แตกต่างกัน จึงทำให้พื้นที่กรณีบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาประสบความสำเร็จ ในขณะที่พื้นที่บ้านน้ำคำเหนือรอคอยความสำเร็จอยู่ในขณะนี้

2. การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ

สรุปได้ว่าวิธีการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐของชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา และวิธีการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐของชาวบ้านน้ำคำเหนือ สามารถวิเคราะห์เปรียบเทียบให้เห็นได้ว่า ทั้ง 2 กรณีศึกษาไม่ว่าจะเป็นบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา และกรณีน้ำคำเหนือ มีการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐแตกต่างกัน คือ ชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาจะรวมตัวกันเข้าไปสอบถามต้นตอของปัญหากับคู่กรณีโดยตรง และรวมตัวกันไปทวงถามความคืบหน้าจากผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์ และชาวบ้านจะสอบถาม

ผ่านที่ปรึกษาคือ คุณอรณุช ผลภิญโญ เป็นระยะ ๆ ในขณะที่ชาวบ้านน้ำคำเหนือจะคอยการตอบรับการแก้ไขปัญหาตามที่ตนเองร้องเรียนเป็นหนังสือไป ไม่ได้ขนชาวบ้านไปสอบถามความคืบหน้าเหมือนชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา

3. การประท้วงอำนาจรัฐ

สรุปได้ว่าวิธีการประท้วงอำนาจรัฐของชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา และวิธีการประท้วงอำนาจรัฐของชาวบ้านน้ำคำเหนือผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์เปรียบเทียบให้เห็นได้ว่าทั้ง 2 กรณีศึกษาไม่ว่าจะเป็นบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา และกรณีที่ดินบ้านน้ำคำเหนือ มีการประท้วงอำนาจรัฐที่คล้ายคลึงกันคือ ทั้ง ชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาและชาวบ้านน้ำคำเหนือ จะทำการประท้วงในพื้นที่เหมือนกันคือชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาได้จัดเวทีประท้วงหน้าหมู่บ้าน ในส่วนของชาวบ้านน้ำคำเหนือได้ไปขัดขวางไม่ให้เจ้าหน้าที่ของรัฐนำรถเทรกเตอร์มาดันดินเพื่อสร้างแนวเขตที่ดิน นสล. แปลงเนื้อที่ 2116 ไร่เศษ รวมทั้งได้ไปประท้วงนอกพื้นที่ด้วย คือ ไปประท้วงที่หน้าอำเภอหล่มสักและได้เผ่าหุ่นหัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงในขณะนั้น เพื่อขับไล่ให้ออกไปจากพื้นที่หรือย้ายไปที่อื่น ตลอดจนไปนอนประท้วงอยู่หน้าศาลากลางจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยจะทำหนังสือเรียกร้องความเป็นธรรมไปยื่นให้กับนายอำเภอหล่มสัก และผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์ขณะไปประท้วง ตลอดจนไปร่วมประท้วงที่หน้ารัฐสภากรุงเทพมหานครจึงนำมาซึ่งความสำเร็จดังกล่าว ซึ่งทุกที่ที่ชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาไปประท้วงจะมีการติดตามผลมีการสอบถามว่าได้มีการแก้ไขหรือดำเนินการแก้ไขปัญหาที่ดินของตนเองถึงไหนอย่างไรแล้ว ในขณะที่ชาวบ้านน้ำคำเหนือรอการตอบจากจดหมายที่ยื่นร้องเรียนไป

4. การร่วมมือกันแก้ไขวิกฤติ หรือความผูกพันในทางสร้างสรรค์ เพื่อเบียดแย่งพื้นที่มาเป็นของประชาชน

สรุปได้ว่าการร่วมมือกันแก้ไขวิกฤติหรือความผูกพันในทางสร้างสรรค์ เพื่อเบียดแย่งพื้นที่มาเป็นของประชาชนของชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา และวิธีการร่วมมือกันแก้ไขวิกฤติหรือความผูกพันในทางสร้างสรรค์ เพื่อเบียดแย่งพื้นที่มาเป็นของประชาชนของชาวบ้านน้ำคำเหนือ ผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์เปรียบเทียบให้เห็นได้ว่า

การร่วมมือกันแก้ไขวิกฤติหรือความผูกพันในทางสร้างสรรค์ เพื่อเบียดแย่งพื้นที่มาเป็นของประชาชนทั้ง 2 กรณีผู้วิจัยพบว่า มีกลไกในการปฏิบัติในเรื่องนี้ที่แตกต่างกัน กล่าวคือ กรณีบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทามีองค์กรหลักเข้ามาเป็นกลไกขับเคลื่อนเพื่อประสานความร่วมมือกันแก้ไขวิกฤติปัญหาที่ประสบ คือ มีกลุ่ม NGO เครือข่ายปฏิรูปที่ดินภาคอีสานเข้ามาให้ความช่วยเหลือเป็นหลัก ส่วนปัญหาที่ดินบ้านน้ำคำไม่มีองค์กร NGO เข้ามาช่วยเหลือ ชาวบ้านน้ำคำเหนือรอเพียงการช่วยแก้ไขจากรัฐฝ่ายเดียว

5. อารยะขัดขืน

สรุปได้ว่าการอารยะขัดขืนของชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา และวิธีการอารยะขัดขืนของชาวบ้านน้ำคำเหนือ ผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์เปรียบเทียบให้เห็นได้ว่า

ทั้งกรณีปัญหาที่ดินบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา และกรณีปัญหาที่ดินบ้านน้ำคำเหนือ ชาวบ้านได้แสดงพฤติกรรมอารยะขัดขืนต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐ และอารยะขัดขืนต่อข้อกฎหมายที่นำมาบังคับใช้กับตนทั้ง 2 พื้นที่ สืบเนื่องมาจากชาวบ้านไม่ได้รับความเป็นธรรมจากกฎหมายที่นำมาใช้ปฏิบัติกับตน และไม่ได้รับความเป็นธรรมจากเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เลือกปฏิบัติกับตนเอง

6. การสานเสวนา

สรุปได้ว่าการสานเสวนาของชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา และวิธีการสานเสวนาของชาวบ้านน้ำคำเหนือ ผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์เปรียบเทียบให้เห็นได้ว่า

ทั้งกรณีปัญหาที่ดินบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา และกรณีปัญหาที่ดินบ้านน้ำคำเหนือ จะมีการดำเนินการสานเสวนาที่แตกต่างกัน คือ กรณีศึกษาบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทามีบุคคลสำคัญที่เป็นแกนนำ คอยเป็นบุคคลหลักในการประสานความร่วมมือจากทุกฝ่ายมาร่วมเสวนาพูดจาหาทางออกของปัญหาที่ประสบร่วมกัน จนเกิดการจับพิกัดด้วยระบบ GPS เพื่อการรังวัดที่ดินร่วมกันได้มีกันพื้นที่ของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงออกไปนอกที่ดินทำกินของชาวบ้านและชาวบ้านได้อยู่อาศัยทำกินในที่ดินของตนเองต่อไป แต่กรณีปัญหาที่ดินบ้านน้ำคำเหนือยังไม่พบข้อยุติ

7. ความสามารถในการเจรจาต่อรอง สรุปได้ว่า

7.1 ด้านบุคลิกภาพ พบว่า บุคลิกภาพของแกนนำชาวบ้านของบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา และบุคลิกภาพของแกนนำชาวบ้าน ในพื้นที่บ้านน้ำคำเหนือสามารถ

วิเคราะห์เปรียบเทียบให้เห็นได้ว่า ทั้งบุคลิกภาพของแกนนำชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา และบุคลิกภาพของแกนนำชาวบ้านของพื้นที่บ้านน้ำคำเหนือ มีความคล้ายคลึงกันคือ แกนนำชาวบ้านทุกคนมีความมั่นใจในตัวตนของตนเอง มีแววตามุ่งมั่น เป็นคนกล้าหาญ พูดจาฉะฉาน ชัดเจน กล้าพูดกล้าคุย อารมณ์ห้าวหาญ ตื่นตัวขณะให้สัมภาษณ์ ตลอดจนมีความมุ่งมั่น เอาจริงเอาจัง และมีความรับผิดชอบ ในขณะที่แกนนำบางคนของบ้านน้ำคำเหนือไม่มีลักษณะดังกล่าว แต่มีสีหน้าแววตาท้อถอย ไม่มีพลังต่อสู้ยอมจำนนต่อการกระทำของรัฐต่อการตัดสินใจของรัฐ เพราะเป็นห่วงเรื่องความปลอดภัยต่อชีวิตตนเองและทุกคนในครอบครัว

7.2 ด้านความรู้ความสามารถ พบว่า ความรู้ความสามารถของแกนนำชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา และความรู้ความสามารถของแกนนำชาวบ้าน ในพื้นที่บ้านน้ำคำเหนือที่ผู้วิจัยพบสามารถวิเคราะห์เปรียบเทียบให้เห็นได้ว่า ทั้งกรณีศึกษาบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา และกรณีศึกษาที่ดินบ้านน้ำคำเหนือ มีความแตกต่างกันคือ กรณีปัญหาที่ดินบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาจะได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับชุดความรู้เรื่องสิทธิมนุษยชน สิทธิในที่ดินทำกิน และความเข้าใจเกี่ยวกับ พรบ. ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับที่ดินทำกินในพื้นที่ตนเองจาก NGO และนำมาซึ่งการทำให้ชาวบ้านมีความรู้ความสามารถในการเจรจาต่อรองกับรัฐ เจรจาต่อรองกับอำนาจรัฐ กับคู่กรณี กับบุคคลที่เกี่ยวข้องในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่ของตนในขณะที่ปัญหาที่ดินบ้านน้ำคำเหนือไม่มี NGO เข้ามาเป็นพี่เลี้ยง ไม่มีนักกฎหมายหรือทนายความคอยให้คำปรึกษาในข้อกฎหมาย ทำเพียงหนังสือร้องเรียนและรอคอยการช่วยเหลือจากรัฐฝ่ายเดียว

7.3 ด้านสถานะ อำนาจ และทรัพยากร พบว่า สถานะ อำนาจ และทรัพยากรของแกนนำชาวบ้านของบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา และแกนนำชาวบ้านในที่ดินบ้านน้ำคำเหนือ ที่ผู้วิจัยพบสามารถวิเคราะห์เปรียบเทียบให้เห็นได้ว่า ทั้ง 2 กรณีศึกษามีสถานะ อำนาจ และทรัพยากรที่แตกต่างกัน โดยชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน สิทธิในที่ดินทำกินจากองค์กร NGO ที่เข้ามาให้ความช่วยเหลือตน รวมทั้งความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับที่ดินทำกิน สิ่งเหล่านี้ส่งผลให้แกนนำชาวบ้านทั้งบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา ได้รู้จักสถานะภาพที่แท้จริงของตนเองว่าตนเองมีสิทธิเพียงใดในการอยู่อาศัยทำกินในที่ดินของตน และใช้

อำนาจของความเป็นพลเมืองของประเทศ ในการเจรจาต่อรองกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ตลอดจนทรัพยากรด้านคนในพื้นที่ศึกษาพื้นที่บ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทามีผู้รู้ผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายคอยให้คำปรึกษาแก่แกนนำชาวบ้าน ในขณะที่ชาวบ้านน้ำคำเหนือไม่มี NGO หรือนักกฎหมายหรือทนายความเข้ามาเป็นพี่เลี้ยง ทำให้ชาวบ้านและแกนนำชาวบ้านน้ำคำเหนือ ขาดความเข้าใจเรื่องสิทธิในที่ดินทำกิน ขาดความเข้าใจในเรื่องสิทธิในชุมชน ขาดความเข้าใจเรื่องสิทธิมนุษยชน ขาดความเข้าใจเกี่ยวกับข้อกฎหมายเกี่ยวกับที่ดินทำกินจึงทำให้ชาวบ้านน้ำคำเหนือขาดพลังในการต่อสู้ ส่วนทรัพยากรทางการเงินทั้ง 2 พื้นที่ต่างมีการเรี่ยไรลงขันช่วยกัน

สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 4 วิเคราะห์นโยบายของรัฐต่อปัญหาที่ดินทำกินในช่วงสมัยรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ถึงสมัยรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร พ.ศ. 2555

การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 4 สรุปได้ว่า นโยบายของรัฐต่อปัญหาที่ดินทำกิน ในช่วงสมัยรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ถึงสมัยรัฐบาล ยิ่งลักษณ์ ชินวัตร พ.ศ. 2555 นั้นมีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัดเจนดังนี้

นโยบายของรัฐต่อปัญหาที่ดินทำกิน ในช่วงสมัยรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ จะมีผลการดำเนินงานตามนโยบายของรัฐบาลชัดเจนกว่ารัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร โดยรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ นอกจากจะมีนโยบายเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินให้กับประชาชนที่พบในคำแถลงนโยบายของรัฐบาลในข้อที่ 5 คือนโยบายที่ดินทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแล้ว ยังมีผลผลิตของนโยบายตามคำแถลงนโยบายนี้ คือ มีนโยบายการนำที่ดินราชพัสดุ เพื่อให้เกษตรกรเช่าทำการเกษตร และได้นำนโยบายนี้ไปสู่การปฏิบัติแล้ว กล่าวคือ ได้มีการจัดสรรที่ดินราชพัสดุให้เกษตรกรเช่าทำกิน ในปี พ.ศ. 2552-2554 รวมทั้งสิ้น จำนวน 245,371 ไร่ จำนวนเกษตรกร 17,553 รายซึ่งสามารถดูรายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องนี้ได้ในการนำเสนอเกี่ยวกับนโยบายเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกิน ในช่วงสมัยรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะในบทที่ 4

นอกจากนี้ ผลงานโดดเด่นของรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินให้กับประชาชน คือเรื่อง “โฉนดชุมชน” โดยการปฏิบัติในเรื่องนี้ของรัฐบาลอภิสิทธิ์ ได้มี “ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการจัดให้มีโฉนดชุมชน พ.ศ. 2553”

ออกมาเพื่อแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินให้กับประชาชนโดยได้นำนโยบายนี้ไปสู่การปฏิบัติ และได้มีผลผลิตของนโยบายนี้แล้ว คือ รัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะได้มอบโฉนดชุมชนใบแรกให้กับประชาชน คือ โฉนดชุมชนบ้านคลองโยง(สหกรณ์บ้านคลองโยงจำกัด) ตำบลคลองโยงอำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม และมอบโฉนดชุมชนให้กับสหกรณ์การเกษตรโฉนดชุมชนป่าซางจำกัดอำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูนล่าสุดรัฐบาลประยุทธ์ จันทร์โอชา ได้มอบโฉนดชุมชนตำบลแม่ทา (สหกรณ์การเกษตรชุมชนยั่งยืนแม่ทา จำกัด) อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ ตามลำดับ

นอกจากนี้ รัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ยังได้ทิ้งผลงานเกี่ยวกับ “แนวทาง วิธีการและมาตรการในการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ” ไว้ให้คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินทำกินของรัฐ (กบร.) เป็นคณะทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินให้กับประชาชนในปัจจุบัน

ในขณะที่ การดำเนินงานเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินให้กับประชาชนในช่วงรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชันวัตร ไม่ปรากฏเป็นผลงานเชิงประจักษ์ เหมือนรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ กล่าวคือ

ในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินให้กับประชาชนของรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ผู้วิจัยพบร่องรอยในการดำเนินการในเรื่องนี้เพียง นโยบายที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่เขียนไว้ในคำแถลงนโยบายของรัฐบาล แต่ยังไม่ได้นำไปสู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังพบร่องรอยของความพยายามเปลี่ยนเรื่องราวของโฉนดชุมชนของรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ให้เป็นการเสริมสร้างสิทธิชุมชน ในการจัดการที่ดินของชุมชน ซึ่งเป็นเพียง (ร่าง) ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีฯ แต่ยังไม่บรรลุผลสำเร็จ เหมือนระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการจัดให้มีโฉนดชุมชน พ.ศ. 2553 ของรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ โดยรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ใช้ชื่อว่า “ร่างระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการรับรองและเสริมสร้างสิทธิชุมชน ในการจัดการที่ดินของชุมชน พ.ศ. ....” ทั้งนี้ในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร โดยส่วนใหญ่จะใช้ มติ ครม. 30 มิถุนายน พ.ศ. 2541 ในการดำเนินการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินให้กับประชาชน

การอภิปรายผล

การอภิปรายผล ผู้วิจัยจะนำเสนอการอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยทีละวัตถุประสงค์ ตามลำดับดังนี้

การอภิปรายผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 วิเคราะห์รูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินที่ประสบความสำเร็จ

ผลการวิเคราะห์รูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินที่ประสบความสำเร็จ จากกรณีศึกษา บ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา ซึ่งพบว่า

1. วิธีการร้องทุกข์

การร้องทุกข์เริ่มต้นจากชาวบ้านได้รวมตัวกันพูดคุยปรึกษาหารือเกี่ยวกับปัญหาที่ประสบร่วมกันภายในหมู่บ้าน และได้พากันไปพบ NGO กลุ่มเครือข่ายปฏิรูปที่ดินภาคอีสานที่บ้านคอนสารเพื่อขอคำปรึกษาและขอความช่วยเหลือ และได้มีการเขียนจดหมาย ร้องทุกข์ไปถึงหน่วยงานราชการทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนได้ตั้งเวทีปราศรัยในหมู่บ้าน รวมทั้งพากันไปร้องทุกข์ต่อนายอำเภอหล่มสักพร้อมกับเผาหุ่นขับไล่หัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงในขณะนั้น ซึ่งเป็นคู่กรณีปัญหากับชาวบ้าน และไปนอนร้องทุกข์ที่หน้าศาลากลางจังหวัดเพชรบูรณ์ ตลอดจนเข้าไปพบหัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าที่เป็นคู่กรณีเพื่อไกล่เกลี่ยปัญหาร่วมกัน ไปร้องทุกข์กับรัฐมนตรีกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และไปร้องทุกข์กับรัฐบาลที่รัฐสภา

ผลของการร้องทุกข์คือ ผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์ (นายดิเรก ถึงฝั่ง) ได้มีคำสั่งที่ 884/2548 แต่งตั้งคณะทำงานแก้ไขปัญหาการอยู่อาศัยและที่ดินทำกินขึ้นและวิธีการร้องทุกข์ดังกล่าว นำไปสู่ความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาออกมาในรูปแบบ “ภูผาแดงโมเดล” เกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2554 กล่าวคือ ได้มีการรังวัดที่ดินทำกินของชาวบ้านขึ้นใหม่โดยใช้ระบบการจับพิกัดด้วย GPS และกันพื้นที่ของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงออกไปนอกที่ดินทำกินของชาวบ้าน และ

ชาวบ้านได้อยู่อาศัยทำกินในที่ดินของตนต่อไป ทั้งนี้ที่ดินของชาวบ้านจะซื้อขายไม่ได้ แต่สืบทอดเป็นมรดกได้

ผู้วิจัยอภิปรายได้ว่า จากผลการวิจัยที่พบดังกล่าวข้างต้นได้สอดคล้องกับแนวความคิดของการร้องทุกข์ของเสกสรร ประเสริฐกุล (2548, หน้า 174; 2552; 2553, หน้า 169) ระบุไว้ว่าการเคลื่อนไหวร้องทุกข์ หรือเรียกร้องให้รัฐเข้ามาแก้ไขปัญหาที่ไม่ได้รับการเหลียวแลกล่าวคือ ในลำดับแรกประชาชนผู้ได้รับความเดือดร้อนเกี่ยวกับที่ดินทำกินในแต่ละพื้นที่ ได้เริ่มต้นในการร้องทุกข์หรือเรียกร้องสิทธิในที่ดินทำกินของตนคืนมาด้วยการพูดคุยกันกับคนในครอบครัวตนเอง คุยกับญาติพี่น้อง คุยกับเพื่อนบ้านเพื่อหาช่องทางแก้ไขปัญหานี้อย่างไร ในการคุยกันระดับนี้อาจจะพบแนวร่วมคือประชาชนผู้ได้รับความเดือนร้อนในปัญหาเดียวกัน การคุยระดับนี้จะนำมาซึ่งการรวมตัวกันของประชาชนผู้ได้รับความเดือดร้อนเกี่ยวกับที่ดินทำกินเพื่อร่วมกันหาทางแก้ไขปัญหาต่อไป... ในขั้นตอนนี้อาจจะมีการปรึกษาหารือกับผู้รู้ด้านกฎหมายเกี่ยวกับเรื่องนี้ด้วย ลำดับต่อไปจะนำเรื่องซึ่งทำเป็นหนังสือร้องเรียนถึงนายอำเภอ ถึงผู้ว่าราชการจังหวัด บางพื้นที่อาจจะพึ่งนักการเมืองระดับชาติคือ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในพื้นที่ตนเอง นำเรื่องเข้าไปถึงรัฐมนตรีที่รับผิดชอบเรื่องนี้ที่รัฐสภา และช่วงระหว่างการติดต่อประสานการเพื่อร้องทุกข์หรือเรียกร้องความเป็นธรรมนี้จะพบเครือข่ายหรือหน่วยงานที่คอยช่วยเหลือดูแลเรื่องนี้โดยตรง เช่น NGO

ผลการวิจัยด้านการร้องทุกข์ยังสอดคล้องกับแนวความคิดกระบวนการระดมทรัพยากร (mobilize process) ของประภาส ปิ่นตบแต่ง (2552, หน้า 78-80) ซึ่งกล่าวว่าองค์กรการเคลื่อนไหวทางสังคมจำเป็นต้องมีทรัพยากรสนับสนุนเพื่อให้สามารถดำเนินกิจกรรมตามเป้าหมาย และหลักการสำคัญของกระบวนการระดมทรัพยากร คือ ต้นทุนและกำไรของการมีส่วนร่วมเป็นกฎเกณฑ์สำคัญหรือองค์ประกอบที่สำคัญของกระบวนการระดมทรัพยากรที่จะนำมาซึ่งการเข้ามากระทำร่วมกัน โดยผู้ที่เป็นเจ้าของและครอบครองทรัพยากรที่จำเป็นสำหรับองค์กรการเคลื่อนไหวทางสังคม คือ ปัจเจกบุคคล และกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ในสังคม ซึ่งสามารถแบ่งออกได้หลายมิติ ทั้งนี้สมาชิกผู้ร่วมต้องมีจุดหมายเดียวกัน คือ ปัจเจกบุคคล และกลุ่มองค์กรที่เชื่อในเป้าหมายร่วมของขบวนการทางสังคมจึงจะนำไปสู่ความสำเร็จในการเคลื่อนไหวของกระบวนการทางสังคมนั้น ๆ

นอกจากนี้ผลการวิเคราะห์ “รูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินที่ประสบความสำเร็จ” ในมิติของการร้องทุกข์ ยังสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ ภารดา สุทธิสารากร (2555) ซึ่งทำวิจัยเรื่อง “*บทบาทการเมืองภาคประชาชนที่มีต่อองค์การบริหารส่วนตำบลหนองยางทอย อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์*” ที่พบว่า การเคลื่อนไหวร้องทุกข์กับหน่วยงานของรัฐให้เข้ามาแก้ไขปัญหาที่ไม่ได้รับการเหลียวแล ซึ่งเป็นหนึ่งในการเคลื่อนไหวทางการเมืองของประชาชนซึ่งแบ่งออกไปเป็น 4 ทิศทางที่คุณภารดา สุทธิสารากร ค้นพบ และยังสอดคล้องกับผลงานวิจัยของดารารัตน์ คำเป็ง (2552) ซึ่งได้ทำวิจัยเรื่อง“บทบาทการเมืองภาคประชาชนต่อการปกครองท้องถิ่น: ศึกษากรณีเฉพาะ สภาองค์กรชุมชนตำบลน้ำเกี๋ยน อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน” ที่พบว่า สภาพและบริบททั่วไปที่เอื้อต่อการสร้างการเมืองภาคประชาชนท้องถิ่น คือ ปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างประชาชนในท้องถิ่น ข้าราชการประจำ ข้าราชการการเมืองส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่นในท้องถิ่น

ทั้งนี้ ผู้วิจัยมีความเห็นเพิ่มเติมว่าการร้องทุกข์ ที่ทำให้รูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินที่ประสบความสำเร็จ จากกรณีศึกษา บ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา คือ การมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างประชาชนในท้องถิ่น ข้าราชการประจำ ข้าราชการการเมืองส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่นในท้องถิ่น ซึ่งกรณีศึกษาบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาได้รับความร่วมมือด้วยดีจากหน้าหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง (นายพีระเมศร์ ตื้อตันสกุล) และได้รับความร่วมมืออย่างดีจากผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์ (นายดิเรก ถึงฝั่ง) ซึ่งสอดคล้องกับวัฒนธรรมทางการเมืองของผู้ปกครองแบบประชาธิปไตยซึ่งเน้นให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาร่วมกันจึงเป็นเหตุให้ผลการร้องทุกข์ประสบความสำเร็จออกมาเป็นแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่บ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาในรูปแบบ “ภูผาแดงโมเดล” ในปี พ.ศ. 2554 ตามข้อมูลที่ได้นำเสนอมาแล้วใน บทที่ 4 ซึ่งพบวาทกรรมทางวัฒนธรรมใหม่ คือ ข้อตกลงร่วมกันในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินระหว่างเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงกับชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา ผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์และหัวหน้าส่วนราชการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยไม่ยึดกฎหมายหรือมติ ครม.30 มิถุนายน 2541 ในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของกรณีศึกษานี้ ซึ่งการแก้ไขปัญหาโดยยึดกฎหมายเป็นภาษา/วาทกรรม/วิธีการแก้ไขปัญหาเป็นรูปแบบที่สังคมกำหนด

อย่างเป็นทางการไว้แล้ว แต่มีวาทกรรมทางวัฒนธรรมใหม่ในพื้นที่การวิจัยนี้ ได้กำหนดวิธีการอยู่ร่วมกันขึ้นมาใหม่เป็นข้อตกลง ร่วมกันในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินกรณีบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาออกมาในรูปแบบภูผาแดงโมเดล ตามที่ได้นำเสนอไปแล้วในบทที่ 4

2. การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ

การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ ซึ่งพบว่ากระทำโดยชาวบ้านได้รวมตัวกันไปพบหัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง เพื่อทราบที่มาของปัญหาการไปปักป้ายประกาศเขตแดนของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงในที่ดินทำกินของตน รวมทั้งรวมตัวกันไปทวงถามความคืบหน้าจากผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์ ตลอดจนสอบถามผ่านคุณอรณุช ผลภิญโญ (NGO) ที่มาคอยให้คำปรึกษาและให้ความช่วยเหลือ

ผู้วิจัยอภิปรายได้ว่า จากผลการวิจัยที่พบดังกล่าวข้างต้นได้สอดคล้องกับแนวความคิดการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐของเสกสรร ประเสริฐกุล (2548, หน้า 174; 2552; 2553, หน้า 169) ระบุไว้ว่าในการเคลื่อนไหวเพื่อมุ่งตรวจสอบกระบวนการใช้อำนาจรัฐนี้ โดยส่วนใหญ่จะเป็นแกนนำของชาวบ้านซึ่งเป็นเจ้าของปัญหาที่ดินทำกินเป็นผู้ที่เข้าไปตามไปถามความคืบหน้าในการแก้ไขปัญหานี้จากที่ว่าการอำเภอ ที่ศาลากลางจังหวัดที่ตนเองยื่นเรื่องไว้ และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของภราดร สุทธิสารากร (2555) เรื่อง “บทบาทการเมืองภาคประชาชนที่มีต่อองค์การบริหารส่วนตำบลหนองยางทอย อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์” ซึ่งพบว่าบทบาทการเคลื่อนไหวทางการเมืองของประชาชนแบ่งออกเป็น 4 ทิศทาง หนึ่งในสี่ทิศคือการเคลื่อนไหวที่มุ่งตรวจสอบกระบวนการใช้อำนาจผู้บริหาร

ทั้งนี้ ผู้วิจัยมีความเห็นเพิ่มเติมว่าการที่ชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาได้รวมตัวกันไปสอบถามถึงต้นเหตุของการไปปักป้ายเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงกับหัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าฯ รวมทั้งผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์ เนื่องจากมีความจำเป็นทางการเมือง (เสกสรร ประเสริฐกุล, 2553, หน้า 92-95; David,1999, pp. 136-137; Mathews, 1999) ของกลุ่มชนในระดับรากหญ้าที่ต้องการรักษาสิทธิหรือผลประโยชน์อันชอบธรรมของตนเองเอาไว้ซึ่งชาวบ้านห้วยระหงส์ได้เข้ามาถือครองที่ดินแห่งนี้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2460 ก่อนการประกาศเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงในปี พ.ศ. 2542 ซึ่งการประกาศเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงส่งผลให้ชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกล

ทาตกเป็นเหยื่อของอำนาจรัฐ ชาวบ้านถูกละเมิดสิทธิในชุมชน ถูกละเมิดสิทธิการเข้าครอบครองที่ดินของรัฐ ดังนั้นรัฐควรพิจารณาอย่างเป็นธรรมในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่ต่างๆของประเทศด้วย

ทั้งนี้ ควรพิสูจน์สิทธิการถือครองที่ดินของประชาชนจากข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์ รวมทั้งพิจารณารังวัดที่ดิน ด้วยการจับพิกัด GPS ร่วมกันกับชาวบ้านไม่เพียงแต่เจ้าหน้าที่ของรัฐดำเนินการอยู่ฝ่ายเดียว ร่วมกับแผนที่เดินดินเป็นองค์ประกอบในการพิสูจน์สิทธิในที่ดินทำกินของชาวบ้าน จึงจะสร้างความเป็นธรรมให้กับชาวบ้านในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่ต่างๆ จากกรณีปัญหาภาครัฐประกาศที่ดินทับซ้อนที่ดินทำกันของราษฎร และต้องไม่ใช้ มติ ครม. 30 มิถุนายน 2541 มากำกับมาแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินให้กับชาวบ้าน เพราะการใช้มติ ครม. 30 มิถุนายน 2541 จะทำให้รัฐละเมิดสิทธิของชาวบ้านหลายประการตามที่ได้กล่าวไว้แล้วในบทที่ 4

นอกจากนี้ ความเป็นเอกภาพของแกนนำและชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาในการต่อสู้ผ่านการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐโดยไม่นั่งรอคำตอบแต่เข้าไปทวงถามกับรัฐว่าได้แสดงความจริงใจในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินที่พวกตนประสบถึงไหนอย่างไรแล้ว ได้เป็นไปตามกรอบวาทกรรมทางวัฒนธรรมภายใต้วัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วมของ Almond & Verba (1965, pp. 17-18) ที่แกนนำและชาวบ้านต่างรู้ระบบกลไกการทำงานที่ล้าช้าของรัฐ รู้จักสิทธิของตนเองจึงรวมตัวกันไปทวงถามความคืบหน้าในการแก้ไขและแกนนำชาวบ้านรวมทั้งชาวบ้านจะให้ความร่วมมืออย่างดีเมื่อคณะกรรมการที่จัดตั้งขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาลงพื้นที่มาแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินร่วมกัน

3. การประท้วงอำนาจรัฐ

การประท้วงอำนาจรัฐ ซึ่งพบว่า ชาวบ้านได้มีการจัดเวทีประท้วงการทำงานของเจ้าหน้าที่ของรัฐหน้าหมู่บ้านห้วยกลทา เนื่องจากการกระทำเกินกว่าเหตุของเจ้าหน้าที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง ที่นำกำลังตำรวจเข้าไปจับกุมชาวบ้านห้วยกลทาขณะเข้าไปรับจ้างหักข้าวโพดในไร่ และถูกดำเนินคดีทั้ง 13 ราย และได้รวมตัวกันไปประท้วงหน้าที่ทำการอำเภอหล่มสัก ซึ่งมีการเผาหุ่นขับไล่หัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงในขณะนั้นให้ออกจากพื้นที่ รวมถึงไปประท้วงที่หน้าศาลากลางจังหวัดเพชรบูรณ์ ตลอดจนไปร่วมประท้วงที่หน้ารัฐสภากรุงเทพมหานคร ทุกครั้งที่ได้ไป

ประท้วงจะมีหนังสือร้องเรียนไปยื่นกับนายอำเภอหล่มสัก ผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์ และยื่นต่อนายกรัฐมนตรีด้วย

ผู้วิจัยอภิปรายได้ว่า จากผลการวิจัยที่พบดังกล่าวข้างต้นได้สอดคล้องกับแนวความคิดการประท้วงอำนาจรัฐของประภาส ปิ่นตบแต่ง (2552, หน้า 96-97, 161-164) ในยุทธวิธีการเคลื่อนไหวในการต่อสู้ของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในทฤษฎีการระดมทรัพยากร และสอดคล้องกับผลงานของเสกสรร ประเสริฐกุล (2548, หน้า 174; 2552; 2553, หน้า 169) และ Mathews (1999, pp. 121-122) ระบุไว้ว่า การประท้วงอำนาจรัฐ และการเรียกร้องให้ถ่ายโอนอำนาจที่รัฐเคยมีมาเป็นของประชาชน กล่าวคือ ในกระบวนการนี้จะเกิดขึ้นเมื่อ 2 วิธีการแรก (1. การร้องทุกข์ 2. การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ) ไม่มีการเคลื่อนไหวหรือไม่คืบหน้าหรือได้คำตอบที่ไม่เป็นธรรมต่อชาวบ้าน ชาวบ้านที่ได้รับปัญหานี้จะรวมตัวกันมาประท้วงและเรียกร้องสิทธิในที่ดินทำกินของตนหน้าที่ว่าการอำเภอ หรือที่หน้าศาลากลางจังหวัดของพื้นที่ปัญหาที่ดินนั้น รวมถึงไปประท้วงที่หน้ารัฐสภา เพื่อเรียกร้องความยุติธรรมและให้รัฐบาลแก้ไขปัญหาที่ดินที่ตนเองประสบ

ทั้งนี้ ผู้วิจัยมีความเห็นเพิ่มเติมว่าการที่ชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา พากันไปประท้วงและเผาหุ่นหัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง เนื่องจากความไม่คืบหน้าของการช่วยเหลือจากรัฐ ซึ่งความมานะพยายามทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการเพื่อแก้ไขปัญหาร่วมกัน และเพื่อความกินดีอยู่ดีของพวกเขาในวันข้างหน้าจึงออกมาเป็นชาวบ้านต่อสู้กับอำนาจรัฐทุกรูปแบบแม้กระทั่งการเผาหุ่นหัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงที่หน้าที่ว่าการอำเภอหล่มสัก จนเป็นเหตุให้ผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์ ได้ออกคำสั่งจังหวัดเพชรบูรณ์ที่ 884/2548 แต่งตั้งคณะทำงานแก้ไขปัญหาการอยู่อาศัยและที่ดินทำกินของราษฎรในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงขึ้น และขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่องจนมีผลสำเร็จออกมาในรูปแบบ “ภูผาแดงโมเดล” ตามที่ผู้วิจัยได้นำเสนอรายละเอียดของเรื่องนี้ไว้ในบทที่ 4

4. การร่วมมือกันแก้ไขวิกฤติหรือความผูกพันในทางสร้างสรรค์ เพื่อเบียดแย่งพื้นที่มาเป็นของประชาชน

พบว่า โดยส่วนใหญ่ NGO จะเป็นผู้ดำเนินการประสานทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เพื่อมานั่งคุยกันมาประชุมร่วมกันเพื่อหาทางออกของปัญหา เพื่อแก้ไขปัญหาร่วมกัน ระหว่างชาวบ้านและตัวแทนของหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องทุกหน่วยงาน และปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา ออกมาในรูปแบบ “ภูผาแดงโมเดล” คือ หัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงและผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์ มีความคิดเห็นที่ตรงกันกับปัญหาความต้องการของชาวบ้าน ซึ่งความสำเร็จของรูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่แห่งนี้ คือ ชาวบ้านได้อยู่อาศัยทำกินในที่ดินของตนเองต่อไป ไม่ต้องถูกย้ายออกจากที่ดินทำกินของตน โดยได้มีการรังวัดที่ดินกันใหม่ด้วยระบบ GPS มาจับพิกัดและกันพื้นที่ของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงออกไปนอกเขตที่ดินทำกินของชาวบ้าน รวมทั้งได้ร่วมกันอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าภูผาแดง

ผู้วิจัยอภิปรายได้ว่า จากผลการวิจัยที่พบดังกล่าวข้างต้นได้สอดคล้องกับแนวความคิดการร่วมมือกันแก้ไขวิกฤติกับรัฐ หรือความผูกพันในทางสร้างสรรค์ (constructive engagement) เพื่อเบียดแย่งพื้นที่ในกระบวนการใช้อำนาจมาเป็นของประชาชนของเสกสรร ประเสริฐกุล (2548, หน้า 174; 2552; 2553, หน้า 169) และสอดคล้องกังองค์กรการเคลื่อนไหวทางสังคม (Byrne, 1996, p. 35; Klandermans & Tarrow, 1988; McCarthy & Zald, 1977, p. 1218; Tarrow, 1999, pp. 123-124) ซึ่งองค์กรการเคลื่อนไหวทางสังคมจะมีบทบาทสำคัญในระดมทรัพยากรและจัดสรรทรัพยากรให้กับกิจกรรมการเคลื่อนไหวของกลุ่ม เพื่อแย่งชิงทรัพยากรรวมถึงการปรับเป้าหมายหรือยุทธวิธีให้เหมาะสมกับสถานการณ์เพื่อให้บรรลุตามเป้าประสงค์ของกลุ่มตน ซึ่งในระหว่างที่ชาวบ้านรอคำตอบในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินตามที่ชาวบ้านได้ยื่นหนังสือขอให้หน่วยงานของรัฐช่วยแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินให้อย่างเป็นทางการถึงนายอำเภอ ถึงผู้ว่าราชการจังหวัด ถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหรือรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องแล้วนั้น ในการเคลื่อนไหวของชาวบ้านและแกนนำที่ประสบปัญหานี้ อาจจะขับเคลื่อนให้เกิดเวทีพบปะกันระหว่างชาวบ้านที่ได้รับความ

เดือนร้อนเกี่ยวกับที่ดินทำกินในพื้นนั้นหรือนอกพื้นที่เพื่อพบปะกัน เพื่อหารูปแบบหาช่องทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน

ผู้วิจัยมีความเห็นเพิ่มเติมว่า การที่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับปัญหาที่ดินทำกินได้มาร่วมมือกันแก้ไขวิกฤติปัญหาจะสามารถแก้ไขปัญหานั้น ๆ ได้เป็นอย่างดี ซึ่งการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินร่วมกันระหว่างชาวบ้านผู้ประสบความทุกข์ยากเดือดร้อนกับภาครัฐคู่กรณี หัวหน้าหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องรวมถึงบุคคลที่เป็นกลาง เป็นการแก้ไขปัญหาแบบผสมผสาน (hybrid theories) (Fischer, Miller, & Sidney, 2007, pp. 89-97) เป็นการกำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับที่ดินทำกินนั้นโดยประชาชนเป็นผู้กำหนดหลัก ผสมผสานกับแนวคิดการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของภาครัฐคู่กรณีพิพาทร่วมกับแนวคิดของบุคคลหรือหน่วยงานที่เป็นกลางที่เข้ามาร่วมแก้ไขปัญหานั้น โดยไม่กำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับที่ดินทำกินโดยรัฐฝ่ายเดียวแบบ Top-Down หรือประชาชนกำหนดฝ่ายเดียวแบบ Bottom-Up แต่ทุกฝ่ายต้องร่วมกันคิดร่วมกันยกร่างมาตรการ/วิธีการ/ข้อตกลง/แนวทางแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินร่วมกัน และประการสำคัญหัวหน้าสายงานฝ่ายปกครองในระดับจังหวัด คือ ผู้ว่าราชการจังหวัดต้องให้การสนับสนุนส่งเสริมหรือลงมือกระทำร่วมกันจึงจะสัมฤทธิ์ผลดั่งกรณีศึกษาบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทานี้

5. อารยะขัดขืน

พบว่า ชาวบ้านไม่ยอมเซ็นเอกสารใดๆ จากเจ้าหน้าที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง และไม่ให้เอกสารใด ๆ ต่อเจ้าหน้าที่ป่าไม้ และที่สำคัญคือ ชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาไม่ยอมรับมติ ครม. 30 มิถุนายน 2541 ซึ่งหัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงนำมาปฏิบัติกับชาวบ้านเพื่อการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของพื้นที่แห่งนี้ โดยชาวบ้านมีความเห็นว่าตนเองถูกละเมิดสิทธิจนเกินไป หากใช้ มติ ครม. 30 มิถุนายน 2541 เข้ามาแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่แห่งนี้ แต่ชาวบ้านต้องการให้ใช้มติ ครม. 29 เม.ย. 40 แทน แม้ถูกยกเลิกไปแล้วด้วยมติ ครม. 30 มิ.ย. 2541 พร้อมกับการทำแผนที่ทำด้วยมือประกอบการรังวัดที่ดิน และใช้เครื่องมือจับ GPS เดินดินสำรวจร่วมกันทุกฝ่ายจึงจะทำให้ได้แผนที่ตามสภาพจริงของผู้ถือครองที่ดินทุกแปลง รวมทั้งใช้ประวัติศาสตร์ชุมชนเป็นอีกหนึ่งองค์ประกอบว่าที่ดินของใครถึงตรงไหน ตลอดจนต้องใช้แผนที่ให้

ตรงกับบริบทของแต่ละพื้นที่รวมทั้งการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกิน และต้องเอาเรื่องสิทธิของชาวบ้านมาพูดก่อน แล้วค่อยเอามติ ครม. มาพูดเป็นอันดับที่ 2

ผู้วิจัยอภิปรายได้ว่า จากผลการวิจัยที่พบดังกล่าวข้างต้นได้สอดคล้องกับแนวความคิดอารยะขัดขืน (ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, 2549, หน้า17, 20-21; ประภาส ปิ่นตบแต่ง 2546, หน้า 42-46; เสกสรร ประเสริฐกุล, 2548, หน้า 174; 2552, 2553, หน้า 169) ระบุไว้ว่าอารยะขัดขืน คือการคัดค้านรัฐด้วยสันติวิธี เป็นสิ่งที่ชอบด้วยเหตุผลรองรับ (justified) เพราะการใช้ Civil Disobedience มิได้มุ่งเปลี่ยนแปลงแย่งชิงอำนาจรัฐ แต่ต้านอำนาจรัฐด้วยการมุ่งเปลี่ยนแปลง “บางสิ่ง” ในกฎหมายหรือนโยบายของรัฐที่ไม่เป็นธรรมรวมถึงอารยะขัดขืนหรือการดื้อแพ่ง มีหลักการสำคัญ คือ การกระทำที่ฝ่าฝืนและต่อต้านกฎหมายโดยสันติวิธี เป็นการกระทำในเชิงศีลธรรม เป็นการประท้วงหรือคัดค้านคำสั่ง กฎหมายของผู้ปกครองที่อยุติธรรม หรือเป็นการต่อต้านการกระทำของรัฐบาล ที่ประชาชนเห็นว่าไม่ถูกต้อง รวมถึงการดื้อแพ่งทางกฎหมาย เพื่อทำให้กฎทางศีลธรรมหรือความยุติธรรมได้รับการปฏิบัติจริงในสังคม ตลอดจนการดื้อแพ่งต่อกฎหมายเป็นเพราะระบอบประชาธิปไตยตัวแทน ไม่สามารถแก้ปัญหาของสังคมได้จึงมีการเคลื่อนไหวที่สะท้อนถึงการปฏิเสธประชาธิปไตยแบบตัวแทน

ทั้งนี้ ผู้วิจัยมีความเห็นเพิ่มเติมว่าการที่ชาวบ้านไม่ยอมเซ็นเอกสารใด ๆ จากเจ้าหน้าที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงและไม่ให้เอกสารใด ๆ ต่อเจ้าหน้าที่ป่าไม้ เนื่องจากความตระหนักถึงเรื่องตนเองอยู่ในสถานะภาพที่ไม่ปลอดภัย ขาดความมั่นคงในที่ดินทำกินถูกละเมิดสิทธิในที่ดินทำกิน ถูกละเมิดสิทธิในชุมชน หากเซ็นเอกสารและหากให้เอกสารตามที่เจ้าหน้าที่ของรัฐต้องการ ตลอดจนการที่ชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาไม่ยอมรับมติ ครม. 30 มิถุนายน 2541 ตามที่หัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงนำมาปฏิบัติกับชาวบ้านเพื่อการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของพื้นที่แห่งนี้นั้น อาจจะด้วยเหตุที่ชาวบ้านรู้ถึงรายละเอียดของมติ ครม. 30 มิ.ย. 2541 โดยความรู้เหล่านี้ได้รับการถ่ายทอดได้รับการสอนการบอกเล่าให้ฟังจากกลุ่ม NGO ที่เข้ามาช่วยเหลือ ซึ่งการพิสูจน์สิทธิในการถือครองที่ดินทำกินตามมติ ครม. 30 มิ.ย. 2541 จะเริ่มต้นด้วยการสำรวจพื้นที่ก่อน ซึ่งหากพบว่าพื้นที่ใดเป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์ตามมติ ครม. คือ เป็นพื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ 1 ชั้นที่ 2 ชาวบ้านจะถูกอพยพออกนอกพื้นที่ ซึ่งพื้นที่ของบ้านห้วยระ

หงส์ห้วยกลทาบางส่วนอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ 1 ชั้นที่ 2 ตลอดจนหากมีการยอมรับมติ ครม. 30 มิ.ย. 2541 จะละเมิดสิทธิของชาวบ้านเกินไป คือ ถ้าหากชาวบ้านไม่ได้ทำกินในที่ดินอย่างต่อเนื่องทุกปี จะถูกยึดที่ดินแปลงนั้นคืนให้กับรัฐ และหากจะมีการเปลี่ยนแปลงการเพาะปลูกเป็นพืชชนิดอื่นจากที่เคยเพาะปลูกอยู่แล้วต้องไปขออนุญาตจากหัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง ซึ่งมิตินี้ชาวบ้านมองว่าตนเองถูกละเมิดสิทธิจนเกินไป รวมทั้งการพิสูจน์สิทธิตามมติ ครม. 30 มิ.ย. 2541 จะใช้ภาพถ่ายทางอากาศออร์โต้สีมาประกอบการพิสูจน์สิทธิ ซึ่งปัญหาของภาพถ่ายทางอากาศออร์โต้สี คือ จะพิสูจน์ไม่ได้ว่าลักษณะป่าแบบใดชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทามาอยู่อาศัยทำกินก่อน 30 มิ.ย. 2541 จึงเกิดพฤติกรรมอารยะขัดขืนของชาวบ้านเกิดขึ้นตามเนื้อหาที่ได้กล่าวมาข้างต้น

6. การสานเสวนา

พบว่า การสานเสวนาทุกครั้งเกิดขึ้นจาก NGO เป็นผู้ประสานบุคคลที่เกี่ยวข้องให้มาพูดคุยหาทางออกของปัญหาร่วมกันเป็นหลัก ซึ่งก่อนที่ NGO จะเชิญทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมานั่งคุยกันได้ NGO และแกนนำชาวบ้านจะเข้าไปคุยกับคนที่เกี่ยวข้องนอกรอบก่อน หลังจากนั้นจึงจะเกิดการประสานความร่วมมือกับตัวแทนของหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องให้มานั่งคุยกันมาเสวนาปรึกษาหารือร่วมกัน เพื่อหาทางแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่แห่งนี้

ผู้วิจัยอภิปรายได้ว่า จากผลการวิจัยที่พบดังกล่าวข้างต้นได้สอดคล้องกับแนวความคิดการสานเสวนา (เดวิด แมทธิวส์, 2552; เสกสรร ประเสริฐกุล, 2548, หน้า 174; 2552, 2553, หน้า 169; David, 1999; Mathews, 1999) ระบุไว้ว่าการเมืองภาคประชาชน คือ “การสนใจร่วมกันของคนในชุมชน และร่วมกันสานเสวนาหาทางออกหาทางแก้ไขปัญหาร่วมกันผ่านการสานเสวนา (deliberation)” โดยการสานเสวนาจะเริ่มต้นด้วยการสนทนา (dialogue) แล้วจึงดำเนินการสานเสวนาตามลำดับโดยการสานเสวนาจะเป็นไปเพื่อชั่งน้ำหนักดูไม่ใช่การโต้แย้งเพื่อการเอาชนะ ทั้งนี้การสานเสวนาหาทางออกจะเริ่มต้นด้วยการไดอาล๊อกกล่าวคือ เป็นการสนทนาพูดคุยกันมุ่งเพื่อจะสร้างความเข้าใจกัน ในประเด็นการสนทนานั้นๆ ก่อน และการสานเสวนาหาทางออกเพื่อหาการตัดสินใจร่วมกัน ซึ่งขึ้นอยู่กับการสร้างความเข้าใจร่วมกัน ซึ่งสามารถเห็นได้จากคำกล่าวที่ได้มาจากผู้เข้าร่วมเวทีสานเสวนา โดยในการสานเสวนาหาทางออกจะมี

ผู้ดำเนินการอภิปรายที่มีความเป็นกลางปราศจากอคติหรือไม่ได้เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในประเด็นการสานเสวนาหาทางออกนั้น

ผู้วิจัยยังเห็นว่า การสานเสวนาเพื่อการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินในกรณีศึกษาบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาแห่งนี้เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้เกิดความสำเร็จร่วมกันในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่แห่งนี้โดยก่อนที่จะเกิดการสานเสวนา NGO จะนำพาแกนนำชาวบ้านเข้าไปคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับทุกคนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่นอกรอบกันก่อน หลังจากนั้นจะทำการประเมินความเป็นไปได้ของการเชิญบุคคลเหล่านี้มาร่วมสานเสวนาปรึกษาหารือเพื่อหาทางออกหาทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน อีกทั้งปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งคือ การมีปฏิสัมพันธ์ที่ดี การเข้าใจปัญหาเชิงประจักษ์ร่วมกันของทุกฝ่ายระหว่างชาวบ้านกับผู้ว่าราชการจังหวัด และหัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง จะนำมาซึ่งการพูดการเสวนากันรู้เรื่องเข้าใจตรงกัน ซึ่งการกระทำร่วมดังกล่าวเป็นวัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วมและวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของผู้ปกครอง เป็นกลไกการเคลื่อนไหวทางการเมืองตามทฤษฎีการระดมทรัพยากรทั้งในมิติองค์กรการเคลื่อนไหวทางสังคมมิติกระบวนการระดมทรัพยากรจากชาวบ้านที่ประสบปัญหาเดียวกันรวมกลุ่มเป็นองค์กรการเคลื่อนไหวผ่านคำแนะนำของพี่เลี้ยงคือ NGO ซึ่งล้วนต่างมีอิทธิพลอย่างสูงสำหรับการกระทำร่วมกันในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของพื้นที่การวิจัยแห่งนี้ จึงออกมาซึ่งความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของกรณีศึกษาบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา

7. ความสามารถในการเจรจาต่อรอง

7.1 ด้านบุคลิกภาพ พบว่า แกนนำชาวบ้านมีความมั่นใจในตัวตนของตนเอง มีแววตามุ่งมั่น เป็นคนกล้าหาญ พูดจาฉะฉาน ชัดเจน กล้าพูดกล้าคุย อารมณ์ห้าวหาญตื่นตัวขณะให้สัมภาษณ์ ขณะเดียวกันก็ดูไม่มีพิษ แต่อ่อนโยน หนักแน่น ถ่อมตน มีสัมมาคารวะเป็นมิตรกับผู้วิจัย แม้ผิวหน้า ผิวมือจะแลดูหยาบกร้าน และเห็นถึงความเหน็ดเหนื่อยขณะให้สัมภาษณ์

7.2 ด้านความรู้ความสามารถ พบว่า แกนนำชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาจะได้รับชุดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิพื้นฐานความเป็นมนุษย์ สิทธิการเป็น

พลเมืองของรัฐ สิทธิในที่ดินทำกินของตนเอง สิทธิของตนในการเจรจาต่อรองกับรัฐกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับปัญหาที่ดินทำกินของตนเอง จากกลุ่ม NGO ที่มาเป็นพี่เลี้ยงคอยให้คำปรึกษาและช่วยเหลือ ชุดความรู้เหล่านี้ส่งผลให้ชาวบ้านโดยเฉพาะกลุ่มแกนนำชาวบ้านทุกคนมีความรู้ความสามารถในการปกป้องตนเอง มีความรู้มีสามารถในการเข้าไปเจรจาต่อรองกับเจ้าหน้าที่ของรัฐในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกหน่วยงาน

7.3 ด้านสถานะ อำนาจ และทรัพยากร พบว่า สถานะของชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา ช่วงเริ่มต้นของปัญหาอยู่ในสถานะภาพที่หวาดหวั่น วิตกกังวนในความไม่มั่นคงในที่ดินทำกินของตน พวกเขารู้สึกว่าตนเองอยู่ในสถานะผู้ถูกกระทำ จึงเกิดการเรียกร้อง เกิดการเจรจาต่อรอง เกิดการต่อสู้เพื่อสิทธิในที่ดินทำกินของตนมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 โดยชาวบ้านต้องการสถานะภาพที่มั่นคงในที่ดินทำกินของตน ชาวบ้านต้องการเอกสารรับรองสิทธิในที่ดินทำกิน และให้มีหนังสือนี้ถือไว้คนละใบ คือ ชาวบ้าน เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง และจังหวัด แล้วให้ต่างคนต่างอยู่

ส่วนด้านอำนาจและทรัพยากรของชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาที่พบคือ ชาวบ้านใช้อำนาจจากความเป็นมนุษย์ จากความเป็นพลเมืองของประเทศไทยจากการตระหนักและรู้เรื่องสิทธิมนุษยชน สิทธิในการอยู่อาศัยในชุมชน เพื่อการเจรจาต่อรองกับอำนาจรัฐ ส่วนทรัพยากรที่ใช้ในการเจรจาต่อรองนั้น ช่วงที่มีการประท้วงใหม่ ๆ ชาวบ้านจะไปร่วมกันทั้งหมดแล้วทยอยผลัดเปลี่ยนกันกลับไปดูพืชไร่ที่ปลูกไว้ ทรัพยากรทางการเงินจะใช้การลงขันเรี่ยไรกัน และทรัพยากรด้านเสบียงอาหารน้ำดื่มได้มาจากการขนข้าวสารและอาหารไปกินกันเอง และบางการชุมนุมประท้วงเพื่อการเจรจาต่อรองกับรัฐจะได้รับการสนับสนุนจากนักการเมือง คือ สส. ไพศาล จันทรภักดี สจ. เสวก ศรลัมพ์ (ช่วงที่ 2 ท่านนี้ปฏิบัติหน้าที่) ตลอดจนประชาชนในตลาดหล่มสักช่วยเหลือเป็นข้าวสาร อาหารแห้ง และน้ำดื่ม

ผู้วิจัยอภิปรายได้ว่า จากผลการวิจัยที่พบดังกล่าวข้างต้นได้สอดคล้องกับแนวความคิดการนำนโยบายไปปฏิบัติแบบผสมผสาน (hybrid theories) (จุมพล หนิมพานิช, 2554; Fischer, Miller, & Sidney, 2007, pp. 89-97; Lowi, 1964, 1979, pp. 667-715)

เกี่ยวกับบุคลิกภาพ ความรู้ความสามารถระ สถานะ อำนาจ และทรัพยากรของหน่วยงาน ระบุไว้ว่า

1. บุคลิกภาพ บุคลิกภาพในที่นี้ คือ บุคลิกภาพของประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (stakeholder) เกี่ยวกับปัญหาที่ดินทำกินในแต่ละพื้นที่ว่ามีความเข้มแข็งกล้าหาญในการต่อสู้กับอำนาจรัฐ หรือคู่กรณีอื่นที่ไม่ใช่หน่วยงานของรัฐ

2. ความรู้ความสามารถ คือ ความรู้ความสามารถของประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (stakeholder) เกี่ยวกับปัญหาที่ดินทำกินในแต่ละพื้นที่ เกี่ยวกับกฎหมายที่ดิน เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน เกี่ยวกับสิทธิของตนเองในที่ดินทำกิน ความรู้เกี่ยวกับที่ดินทำกินประเภทต่าง ๆ

3. สถานะ อำนาจและทรัพยากร คือ สถานะภาพ อำนาจและทรัพยากรของแกนนำชาวบ้านที่สนับสนุนตนเองเพื่อการต่อสู้กับอำนาจรัฐเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาที่ดิน ทำกิน และสถานะภาพ อำนาจและทรัพยากรของหน่วยงานที่เป็นคู่กรณีปัญหาเกี่ยวกับที่ดินทำกินกับประชาชนในแต่ละพื้นที่เพื่อดำเนินการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินให้กับประชาชนในแต่ละพื้นที่ และอาจรวมถึงสถานะภาพ อำนาจและทรัพยากรของหน่วยงานที่ประชาชนพึ่งพาอาศัย สนับสนุนตนเองเพื่อการต่อสู้กับอำนาจรัฐเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่นั้น ๆ

ผู้วิจัยมีความเห็นเพิ่มเติมว่าทั้ง 3 องค์ประกอบคือ บุคลิกภาพ ความรู้ความสามารถและสถานะภาพ อำนาจและทรัพยากรของแกนนำ เป็นสิ่งสำคัญที่ส่งผลให้แกนนำชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา มีความกล้าหาญในการต่อสู้กับอำนาจรัฐ เนื่องจากชาวบ้านได้รับความรู้ความใจเกี่ยวกับกฎหมายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับที่ดินทำกิน แกนนำชาวบ้านมีความรู้ความเข้าใจเรื่องสิทธิมนุษยชน สิทธิในชุมชน สิทธิความเป็นพลเมืองของรัฐ องค์ความรู้เหล่านี้ที่แกนนำชาวบ้านได้รับจากกลุ่ม NGO เข้ามาถ่ายทอดให้ จึงเป็นผลให้แกนนำชาวบ้านมีภูมิต้านทานอำนาจรัฐ และสามารถเจรจาต่อรอง สามารถสานเสวนาเพื่อแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินร่วมกันกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกหน่วยงาน รวมถึงการมีพี่เลี้ยงที่เชี่ยวชาญอย่างกลุ่ม NGO เป็นอีกแหล่งพลังอำนาจหนึ่งที่ส่งเสริมสนับสนุนให้แกนนำชาวบ้านในพื้นที่วิจัยแห่งนี้กล้าหาญในการต่อสู้กับเจ้าหน้าที่ของรัฐจนประสบผลสำเร็จ

อภิปรายผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 วิเคราะห์รูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินที่ไม่ประสบความสำเร็จหรือยืดเยื้อยาวนาน

ผลการวิเคราะห์รูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินที่ไม่ประสบความสำเร็จหรือยืดเยื้อยาวนาน กรณีศึกษาที่ดินบ้านน้ำคำเหนือ (ที่ดิน นสล.) ซึ่งพบว่า

1. วิธีการร้องทุกข์

การร้องทุกข์ของชาวบ้าน กระทำโดยชาวบ้านได้รวมตัวกันในหมู่บ้านเพื่อปรึกษาหารือเรื่องปัญหาที่ดินทำกินของตน แกนนำชาวบ้านและชาวบ้านไปร้องเรียนกำนันถึงปัญหาการชี้แนวเขต นสล. ออกนอกขอบเขตที่การประชุมของสภาตำบลปากช่องกำหนด แกนนำชาวบ้านทำหนังสือร้องทุกข์/ร้องเรียนถึงนายอำเภอหล่มสักร้องทุกข์/ร้องเรียนถึงศูนย์ดำรงธรรมจังหวัดเพชรบูรณ์ ร้องทุกข์/ร้องเรียนถึงผู้ว่าราชการจังหวัด รวมถึงแกนนำชาวบ้านทำหนังสือร้องทุกข์/ร้องเรียนถึงรัฐสภาฯจำนวนครั้งในการร้องทุกข์ประมาณ 7 ครั้งและจำนวนผู้ร้องทุกข์มากที่สุดคือ ชาวบ้านและแกนนำประมาณ 30 คน ที่พากันไปยื่นหนังสือร้องทุกข์รัฐสภา ซึ่งการกระทำทั้งหมดมาจากชาวบ้านได้เรียนรู้เอง ไม่มี NGO ไม่มีนักกฎหมายหรือทนายความเข้ามาให้คำปรึกษา ทำให้กระบวนการร้องทุกข์ของชาวบ้านในพื้นที่วิจัยแห่งนี้ยืดเยื้อยาวนานกว่า 37 ปี (2520-2557) ยังไม่มีข้อยุติ

ผู้วิจัยอภิปรายได้ว่า จากผลการวิจัยที่พบดังกล่าวข้างต้นได้สอดคล้องกับแนวความคิดของการร้องทุกข์ของเสกสรร ประเสริฐกุล (2548, หน้า 174; 2552; 2553, หน้า 169) ระบุไว้ว่าการเคลื่อนไหวร้องทุกข์ หรือเรียกร้องให้รัฐเข้ามาแก้ไขปัญหาที่ไม่ได้รับการเหลียวแลกล่าวคือ ในลำดับแรกประชาชนผู้ได้รับความเดือดร้อนเกี่ยวกับที่ดินทำกินในแต่ละพื้นที่ ได้เริ่มต้นในการร้องทุกข์หรือเรียกร้องสิทธิในที่ดินทำกินของตนคืนมาด้วยการพูดคุยกันกับคนในครอบครัวตนเอง คุยกับญาติพี่น้องคุยกับเพื่อนบ้านเพื่อหาช่องทาง แก้ไขปัญหานี้อย่างไร ในการคุยกันระดับนี้อาจจะพบแนวร่วม คือประชาชน ผู้ได้รับความเดือนร้อนในปัญหาเดียวกัน การคุยระดับนี้จะนำมาซึ่ง การรวมตัวกันของประชาชนผู้ได้รับความเดือดร้อนเกี่ยวกับที่ดินทำกินเพื่อร่วมกันหาทาง

แก้ไขปัญหาต่อไป ลำดับต่อไปจะนำเรื่องซึ่งทำเป็นหนังสือร้องเรียนถึงนายอำเภอ ถึงผู้ว่าราชการจังหวัด

ผลการวิจัยด้านการร้องทุกข์ได้ขัดแย้งกับแนวความคิดกระบวนการระดมทรัพยากร (mobilize process) ของประภาส ปิ่นตบแต่ง (2552, หน้า 78-80) ซึ่งกล่าวว่า องค์กรการเคลื่อนไหวทางสังคมจำเป็นต้องมีทรัพยากรสนับสนุนเพื่อให้สามารถดำเนินกิจกรรมตามเป้าหมาย และหลักการสำคัญของกระบวนการระดมทรัพยากร คือ ต้นทุนและกำไรของการมีส่วนร่วมเป็นกฎเกณฑ์สำคัญหรือองค์ประกอบที่สำคัญของกระบวนการระดมทรัพยากรที่จะนำมาซึ่งการเข้ามากระทำร่วมกัน โดยผู้ที่เป็นเจ้าของและครอบครองทรัพยากรที่จำเป็นสำหรับองค์กรการเคลื่อนไหวทางสังคม คือ ปัจเจกบุคคล และกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ในสังคม ซึ่งสามารถแบ่งออกได้หลายมิติ ทั้งนี้สมาชิกผู้ร่วมต้องมีจุดหมายเดียวกัน คือ ปัจเจกบุคคล และกลุ่มองค์กรที่เชื่อในเป้าหมายร่วมของขบวนการทางสังคม

แต่กระบวนการของชาวบ้านผู้ประสบปัญหาที่ดิน นสล. ทับซ้อนที่ดินทำกินของตนเองในพื้นที่วิจัยแห่งนี้ขาดต้นทุนของการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกิน คือ ขาดกลุ่มองค์กรทางสังคม (NGO) เข้ามาสนับสนุนตามกลไกของแนวคิดการเมืองภาคประชาชน (civil politics) ว่าด้วยเรื่องที่ดินทำกิน รวมทั้งขาดทรัพยากรอื่นที่จะมาสนับสนุนในกระบวนการของชาวบ้านทำให้พวกเขาขาดสิทธิที่จะนำที่ดินเหล่านั้นไปขึ้นทะเบียนเพื่อรับเอกสารสิทธิในที่ดินในรูปแบบโฉนดที่ดิน หรือ นส. 3 เหมือนกับพื้นที่ใกล้เคียง ชาวบ้านผู้ประสบความทุกข์ยากเดือดร้อนจึงมีความจำเป็นที่ต้องรวมกันเพื่อแก้ไขปัญหาและต่อสู้เพียงลำพัง เพราะพื้นที่วิจัยแห่งนี้ไม่มีพี่เลี้ยงที่เป็น NGO หรือนักกฎหมายหรือทนายความคอยให้คำปรึกษากับชาวบ้านว่าจะต่อสู้หรือแก้ไขอย่างไรทำให้กระบวนการของแกนนำและชาวบ้านในพื้นวิจัยแห่งนี้ชาวบ้านขาดความเข้าใจในกระบวนการของการต่อสู้เพื่อแก้ไขปัญหาที่พวกเขาประสบ ชาวบ้านทำได้เพียงการทำหนังสือร้องเรียนขอความเป็นธรรมเท่านั้น และรอคอยการช่วยเหลือผ่านกลไกของรัฐผ่านการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินตามระบบราชการเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้การต่อสู้เพื่อการแก้ไขปัญหาที่ดินบ้านน้ำคำเหนือ ยังไม่ประสบความสำเร็จหรือยืดเยื้อยาวนานกว่า 37 ปียังไม่มีข้อยุติ

2. การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ

พบว่าหลังจากที่แกนนำชาวบ้าน ได้ยื่นเรื่องร้องเรียนถึงนายอำเภอหล่มสัก หรือผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์ ศูนย์ดำรงธรรมจังหวัดเพชรบูรณ์หรือรัฐสภา ชาวบ้านไม่ได้มีการติดตามตรวจสอบว่า รัฐได้ดำเนินการให้ความช่วยเหลือชาวบ้านถึงไหนอย่างไรจากการร้องเรียนของตน โดยแกนนำชาวบ้านและชาวบ้านจะรอคอยหนังสือตอบกลับมาจากหน่วยงานที่ตนเองร้องขอความช่วยเหลือเป็นหลักแม้จะมีการติดตามตรวจสอบบ้างในบางครั้ง ทั้งนี้เพราะแกนนำชาวบ้านและชาวบ้านต้องทำมาหากินและไม่มีทุนทรัพย์ที่จะเข้าไปเดินเรื่องติดตามตรวจสอบ รวมถึงขาดกลุ่มองค์กรอื่นคอยให้คำปรึกษาหรือช่วยเหลือ

ผู้วิจัยอภิปรายได้ว่า จากผลการวิจัยที่พบดังกล่าวข้างต้นได้ขัดแย้งกับแนวความคิดของการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐของเสกสรร ประเสริฐกุล (2548, หน้า 174; 2552; 2553, หน้า 169) ระบุไว้ว่าในการเคลื่อนไหวเพื่อมุ่งตรวจสอบกระบวนการใช้อำนาจรัฐนี้ โดยส่วนใหญ่จะเป็นแกนนำของชาวบ้านซึ่งเป็นเจ้าของปัญหาที่ดินทำกินเป็นผู้ที่เข้าไปตามความคืบหน้า ไปถามความคืบหน้าในการแก้ไขปัญหานี้จากนายอำเภอและที่ศาลากลางจังหวัดที่ตนเองยื่นเรื่องไว้ ซึ่งในระดับอำเภอ และระดับจังหวัดจะมีคณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ (กบร.) ซึ่งคอยดูแลเรื่องนี้ ในขั้นตอนนี้แกนนำชาวบ้านที่รับผิดชอบเรื่องนี้อาจจะเข้าไปติดตามผลด้วยตนเอง หรืออาจจะสอบถามความคืบหน้าผ่านข้าราชการที่มีอำนาจในหน่วยงานนั้น ๆ ที่ตนเองรู้จักเพื่อช่วยเร่งหรือถามคำตอบให้ และผลจะเป็นอย่างไรแกนนำชาวบ้านก็จะรอคอยคำตอบ รอคอยความช่วยเหลือจากรัฐ

จากผลการวิจัยที่พบว่า ชาวบ้านไม่มีการตรวจสอบอำนาจรัฐหลังจากยื่นหนังสือร้องเรียน/ร้องทุกข์ขอความเป็นธรรมจากกรณีปัญหาที่ดิน นสล. ทับซ้อนที่ดินทำกิน ของตน จึงไม่มีสิ่งกระตุ้นให้ภาครัฐที่รับเรื่องร้องเรียนรีบเร่งดำเนินการแก้ไขปัญหาให้ ส่งผลให้การต่อสู้เพื่อการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของบ้านน้ำคำเหนือยืดเยื้อยาวนานยังไม่มีข้อยุติในขณะที่แนวความคิดของการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ ระบุว่าแกนนำของชาวบ้านซึ่งเป็นเจ้าของปัญหาที่ดินทำกิน เป็นผู้ที่เข้าไปตามความคืบหน้า ไปถามความคืบหน้าในการแก้ไขปัญหานี้จากนายอำเภอ และที่ศาลากลางจังหวัดที่ตนเองยื่นเรื่องไว้ ซึ่งในระดับอำเภอ และระดับจังหวัด ในขั้นตอนนี้ แกนนำชาวบ้าน ที่

รับผิดชอบเรื่องนี้อาจจะเข้าไปติดตามผลด้วยตนเอง หรืออาจจะสอบถามความคืบหน้าผ่านข้าราชการที่มีอำนาจในหน่วยงานนั้น ๆ ที่ตนเองรู้จักเพื่อช่วยเร่งหรือถามคำตอบให้การติดตามตรวจสอบเหล่านี้จะกระตุ้นให้เจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบรีบเร่งดำเนินการให้ อีกทั้งผลงานวิจัยครั้งนี้ยังขัดแย้งกับผลงานวิจัยของสายัญ จิตตา (2553) ได้ทำวิจัยเรื่อง “กระบวนการสร้างการเมืองภาคประชาชนของเทศบาลตำบลซับสมอทอด จังหวัดเพชรบูรณ์” ที่ได้เสนอไว้ว่าขั้นตอนและวิธีการสร้างการเมืองภาคประชาชนนั้น ควรที่จะให้ประชาชนได้รับความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับสิทธิทางการเมืองตามแนวทางประชาธิปไตย แต่ชาวบ้านในพื้นที่การวิจัยแห่งนี้ไม่มีองค์กรหรือหน่วยงานใดเข้าไปให้ความเรื่องสิทธิพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ สิทธิในที่ดินทำกิน หรือความรู้ด้านกฎหมายเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาที่ดิน นสล. ทำให้ชาวบ้านและแกนนำขาดความเข้าใจในการต่อสู้จึงนำมาซึ่งความไม่สำเร็จหรือยืดเยื้อยาวนานในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2520 ถึงปัจจุบันยังไม่มีข้อยุติ

3. การประท้วงอำนาจรัฐ

พบว่า ชาวบ้านที่ได้รับความเดือดร้อนจาก กรณีที่ดิน นสล. ทับซ้อนที่ดินทำกินของตน ได้รวมตัวกันไปขัดขวางการใช้รถเทรกเตอร์มาดันดินในที่ดิน นสล. ที่เป็นที่ดินของชาวบ้านและยุติลงด้วยเจ้าหน้าที่ของอำเภอหล่มสักโทรวิทยุสื่อสารให้ระงับการดันดินเพื่อจัดทำเป็นแนวเขตของที่ดิน นสล. ชาวบ้านได้รวมตัวกันประท้วงหน้าศาลากลางจังหวัดเพชรบูรณ์รองผู้ว่าราชการจังหวัดมารับเรื่องแล้วก็เงียบหายไป รวมถึงชาวบ้านได้รวมตัวกันไปประท้วงที่รัฐสภา เพียงครั้งเดียว จำนวนประชาชนที่เข้าไปร่วมประท้วงในครั้งนั้นประมาณ 30 คน และเดินทางเข้าไปประท้วงที่หน้ารัฐสภาด้วยรถยนต์ส่วนตัว 3 รถกระบะ และการไปประท้วงในครั้งนี้ เป็นเหตุให้นายมานะ คูสกุล รองเลขาธิการนายกรัฐมนตรีฝ่ายการเมืองออกไปตรวจสอบปัญหาที่บ้านน้ำคำเหนือด้วยตนเอง และนำมาซึ่งการตั้งกรรมการแก้ไขปัญหาที่ดิน นสล.ขึ้น

ผู้วิจัยอภิปรายได้ว่า จากผลการวิจัยที่พบดังกล่าวข้างต้นได้สอดคล้องกับแนวความคิดของ*การประท้วงอำนาจรัฐ*ของเสกสรร ประเสริฐกุล (2548, หน้า 174; 2552; 2553, หน้า 169) ระบุไว้ว่ากระบวนการนี้จะเกิดขึ้นเมื่อ 2 วิธีการแรก (การร้องทุกข์, การตรวจสอบอำนาจรัฐ) ไม่มีการเคลื่อนไหวหรือไม่คืบหน้า หรือได้คำตอบที่ไม่ไม่เป็น

ธรรมต่อชาวบ้าน ชาวบ้านที่ได้รับปัญหานี้จะรวมตัวกันมาประท้วงและเรียกร้องสิทธิในที่ดินทำกินของตน และยังสอดคล้องกับยุทธวิธีการเคลื่อนไหว ภายใต้ประเด็นการปฏิบัติการแบบท้าทายที่ไม่ผิดกฎหมาย (ประภาส ปิ่นตบแต่ง, 2552, หน้า 157-167) ซึ่งต้องใช้ความกล้าหาญ กล้าได้กล้าเสียของผู้กระทำการ โดยมีต้นทุนเป็นความเสียหายที่ผู้กระทำการต้องจ่ายหรืออาจเกิดขึ้นจากผลของการกระทำ ซึ่งการปฏิบัติการแบบท้ายทายที่ไม่ผิดกฎหมาย เราจะพบว่า การกระทำของแกนนำชาวบ้านและชาวบ้านน้ำคำเหนือเกี่ยวกับการต่อต้านขัดขวางไม่ให้เจ้าหน้าที่ของรัฐนำรถเทรกเตอร์มาดันดินรอบที่ดิน นสล. เพื่อทำแนวเขตนั้นยังเป็นไปตามแนวความคิดการเมืองภาคประชาชน (civil politics) ว่าด้วยเรื่องที่ดินทำกินซึ่งประชาชนเจ้าของสิทธิได้ลุกขึ้นใช้อำนาจด้วยตนเองในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินไม่ผ่านระบบผู้แทน

การประท้วงของชาวบ้านที่ยังไม่มีข้อยุตินั้น การนำรถเทรกเตอร์ไปดันดินเพื่อสร้างแนวเขตที่ดิน นสล. จึงได้รับการประท้วงจึงได้รับการต่อต้านจากชาวบ้านตลอดจนเจ้าหน้าที่ของรัฐในพื้นที่จังหวัดเพชรบูรณ์อยู่ฝ่ายตรงข้ามกับชาวบ้านในการแก้ไขปัญหาที่ดิน นสล. กล่าวคือ เจ้าหน้าที่ของรัฐมองว่าชาวบ้านบุกรุกที่ดิน นสล. ส่วนชาวบ้านมองว่าที่ดิน นสล. ทับซ้อนที่ดินทำกินของตนเอง จึงเป็นผลให้ชาวบ้านทำการประท้วงเพื่อขอความเป็นธรรมให้กับตน ซึ่งผลการวิจัยในครั้งนี้ยังสอดคล้องกับผลงานวิจัยของภราดร สุทธิสาราการ (2555) สุกัญญา ขุขุนทด (2552) ที่ทำการประท้วงอำนาจรัฐทำการต่อต้านคัดค้านโครงการของรัฐที่ได้สร้างความเดือดร้อนให้กับชาวบ้าน และผลงานวิจัยครั้งนี้ได้ขัดแย้งกับผลงานวิจัยของอภิชาต พิบูล (2554) ดารารัตน์ คำเป็ง (2552) วิเชียร บุราณรักษ์ (2548) ซึ่งพื้นที่การวิจัยแห่งนี้ไม่มีการไกล่เกลี่ยปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างผลงานของอภิชาต พิบูล รวมทั้งมีมิติของความสัมพันธ์ของชาวบ้านผู้ประสบปัญหากับเจ้าหน้าที่ของรัฐที่แย่มากซึ่งต่างจากผลงานของดารารัตน์ คำเป็ง ที่เน้นเรื่องความสัมพันธ์แบบเครือญาติในการแก้ไขปัญหาเน้นความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างชาวบ้านผู้ประสบปัญหากับเจ้าหน้าที่ของรัฐในการแก้ไขปัญหา และพื้นที่วิจัยแห่งนี้ไม่มีกลุ่มองค์กรภาคเอกชนมาส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดกระบวนการของประชาชนเพื่อการแก้ไขปัญหาที่ดินซึ่งต่างจากผลงานของวิเชียร บุราณรักษ์ ที่พบว่าการก่อเกิดขบวนการกลุ่มขบวนการของประชาชนในการแก้ไขปัญหาได้รับการผลักดันจากองค์กร

ภาคเอกชน (NGO) ซึ่งเป็นผลให้พื้นที่การวิจัยกรณีศึกษาบ้านน้ำคำเหนือไม่ประสบความสำเร็จในการต่อสู้เพื่อแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินและยืดเยื้อยาวนาน

4. การร่วมมือกันแก้ไขวิกฤติหรือความผูกพันในทางสร้างสรรค์ เพื่อเบียดแย่งพื้นที่มาเป็นของประชาชน

กรณีศึกษาที่ดิน นสล. บ้านน้ำคำเหนือพบการร่วมมือแก้ไขวิกฤติกับรัฐหรือความผูกพันในทางสร้างสรรค์ เพื่อเบียดแย่งพื้นที่มาเป็นของประชาชน ผ่านการนัดรวมตัวกันเฉพาะชาวบ้านที่ประสบปัญหาความเดือดร้อนกับปัญหาที่ดิน นสล. ทับซ้อนที่ดินของตนเอง และร่วมกันร่างหนังสือร้องเรียนผ่านคำแนะนำของคุณครูบรรเจิดที่เคยมีประสบการณ์ ในการร่างหนังสือร้องเรียนกรณีที่ดินมาแล้ว พื้นที่วิจัยแห่งนี้มีการประสานความร่วมมือแก้ไขวิกฤตปัญหาผ่านกลไกของรัฐ กล่าวคือ การแก้ไขปัญหาที่ดิน นสล. ผ่านสภาตำบลปากช่อง ผ่านอำเภอที่นัดประชุมเพื่อรังวัดและชี้แนวเขตที่ดินสาธารณะเพื่อจัดทำที่ดิน นสล. ใหม่แทนการชี้แนวเขตเดิมที่ผู้ใหญ่บ้านนำชี้แนวเขตออกนอกเขตที่ดินสาธารณะทำให้ไปทับซ้อนที่ดินทำกินของชาวบ้าน นอกจากนี้ ยังพบกลไกของรัฐที่นัดทุกภาคส่วนมาร่วมปรึกษาหารือแก้ไขปัญหา โดยสำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรีชวลิต ยงใจยุทธ ที่โรงเรียนผาแดงวิทยาคม แต่ก็ไม่เกิดสิ่งใดขึ้นและเรื่องก็เงียบหายไปหลายปี

ผู้วิจัยอภิปรายได้ว่า จากผลการวิจัยที่พบดังกล่าวข้างต้นได้ขัดแย้งกับแนวความคิดของการร่วมมือกันแก้ไขวิกฤติหรือความผูกพันในทางสร้างสรรค์ เพื่อเบียดแย่งพื้นที่มาเป็นของประชาชนของเสกสรร ประเสริฐกุล (2548, หน้า 174; 2552; 2553, หน้า 169) ระบุไว้ว่าในระหว่างที่ชาวบ้านรอคำตอบในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินตามที่ชาวบ้านได้ยื่นหนังสือขอให้หน่วยงานของรัฐช่วยแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินให้อย่างเป็นทางการถึงนายอำเภอ ถึงผู้ว่าราชการจังหวัดแล้วนั้น ในการเคลื่อนไหวของชาวบ้านและแกนนำที่ประสบปัญหานี้ อาจจะขับเคลื่อนให้เกิดเวทีพบปะกันระหว่างชาวบ้านที่ได้รับความเดือนร้อนเกี่ยวกับที่ดินทำกินในพื้นนั้น นอกจากนี้ในขั้นตอนนี้ อาจจะพัฒนาไปถึงการร่วมกันเขียนกฎหมาย หรือมอบหมายให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ร่างกฎหมายเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของพื้นที่นั้นขึ้น และนำเข้าสู่สภาผู้แทนราษฎรเพื่อให้เกิดกระบวนการพิจารณากฎหมายออกมาบังคับใช้ต่อไป เพื่อการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินอย่างยั่งยืนในอนาคต

ในขณะที่ แกนนำและชาวบ้านน้ำคำเหนือได้ทำเพียงยื่นหนังสือร้องเรียน ร้องขอความเป็นธรรม ร้องขอความช่วยเหลือถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องแล้วก็รอการตอบรับ รอการเข้ามาแก้ไขจากหน่วยงานของรัฐ ไม่มีการจัดเวทีพบปะ ไม่มีการจัดสัมมนาวิชาการหาแนวทางแก้ไขในพื้นที่และนอกพื้นที่ มีเพียงแกนนำชาวบ้านคนเดียวที่พยายามเข้าไปเรียนรู้จากกลุ่ม NGO ในระยะสั้น ๆ ก็ถอนตัวออกมาเนื่องจากแนวคิดไม่ตรงกัน รวมทั้งตนเองประกอบอาชีพเกษตรกรรมที่ต้องดูแลเอาใจใส่ ทำให้ขาดความต่อเนื่องในการประสานภาคส่วนต่าง ๆ มาร่วมแก้ไขวิกฤตปัญหา ที่สำคัญกรณีศึกษาปัญหาที่ดินบ้านน้ำคำเหนือไม่มี NGO และทนายความหรือนักกฎหมายให้ความช่วยเหลือ ทำให้ขาดประสบการณ์ ขาดความเข้าใจในการต่อสู้ในรูปแบบอื่น ๆ มากกว่าการต่อสู้ตามระบบหนังสือร้องเรียนเท่านั้น รวมถึงการร่วมมือกันแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินโดยรัฐทำให้เกิดความล้าช้าในการแก้ไขปัญหาในพื้นที่วิจัยแห่งนี้ ซึ่งขัดแย้งกับทฤษฎีการระดมทรัพยากร (resource mobilization theory) (ประภาส ปิ่นตบแต่ง, 2552, หน้า 67-88; Klandermans & Tarrow, 1988; McCarthy & Zald,1977) ขัดแย้งกับทฤษฎีกระบวนการทางการเมือง (political process theory) (ประภาส ปิ่นตบแต่ง, 2552, หน้า 95-99; เอกพล เสียงดัง, 2550, หน้า 21-22; McAdam,1982, pp. 36-59) โดยชาวบ้านน้ำคำเหนือขาดเรื่องการระดมทรัพยากรเพื่อการต่อสู้ในการแก้ไขปัญหาขาดยุทธวิธีในการต่อสู้ที่เหมาะสมในการแก้ไขปัญหาโดยปล่อยให้การแก้ไขปัญหาเป็นไปตามกลไกของรัฐเป็นไปตามระบบราชการ รวมถึงไม่พบวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของเจ้าหน้าที่รัฐสายปกครองในพื้นที่วิจัยที่ตั้งใจกระทำร่วมในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินให้กับชาวบ้านน้ำคำเหนือ โดยปล่อยให้เป็นไปตามระบบราชการในการแก้ไขปัญหา การร่วมมือกันแก้ไขวิกฤติกับรัฐหรือความผูกพันในทางสร้างสรรค์เพื่อเบียดแย่งพื้นที่มาเป็นของประชาชนในพื้นที่การวิจัยแห่งนี้จึงไม่ประสบความสำเร็จและยังยืดเยื้อยาวนาน

5. อารยะขัดขืน

พบว่า ชาวบ้านบางส่วนไม่มีอารยะขัดขืน คือ ยอมออกจากที่ดิน นสล. หลังจากมีหนังสือจากอำเภอหล่มสักแจ้งมาให้ออกจากพื้นที่ นสล. เพราะชาวบ้านบุกรุกที่หลวง และชาวบ้านที่ยอมออกจากที่ดิน นสล. เนื่องจากชาวบ้านกลุ่มนี้มีที่ดินของตนเองอยู่ในพื้นที่ราบของตำบลปากช่อง แต่มีชาวบ้านบางส่วนซึ่งเป็นส่วนน้อยที่แสดงตนในทางอารยะ

ขัดขืน ต่อรัฐ คือไม่ยอมออกจากที่ดิน นสล. เนื่องจากไม่รู้ว่าจะไปอยู่ที่ไหน ระยะเวลาในการแก้ไข ปัญหาที่ดิน นสล. บ้านน้ำคำเหนือมีมายาวนานกว่า 37 ปี ที่ดินนสล. แปลง 2,116 ไร่เศษ ได้มีการซื้อขายเปลี่ยนมือจากชาวบ้านกลุ่มแรกมาเรื่อยๆ การแก้ไขปัญหาที่ดิน นสล. แห่งนี้ยังไม่มีข้อยุติ

ผู้วิจัยอภิปรายได้ว่า จากผลการวิจัยที่พบดังกล่าวข้างต้นได้สอดคล้องกับแนวความคิดของอารยะขัดขืน (ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, 2549, หน้า 17; ประภาส ปิ่นตบแต่ง, 2546, หน้า 42-46; 2552, หน้า 157-167; เสกสรร ประเสริฐกุล, 2548, หน้า 174; 2552; 2553, หน้า 169) ระบุไว้ว่าอารยะขัดขืนหรือการดื้อแพ่ง (civil disobedience) คือ การปฏิบัติของประชาชน ซึ่งรู้ตัวว่าการกระทำนั้นผิดต่อกฎหมายแต่ก็ยังปฏิบัติ เพื่อการเรียกร้องสิทธิ การปกป้องสิทธิ การพิทักษ์สิทธิเกี่ยวกับที่ดินทำกินของตนเองหรือของชุมชนที่ตนเองมีส่วนเกี่ยวข้อง การกระทำนั้นมีลักษณะเป็นสาธารณะ (public) สันติวิธี (nonviolent) และมีมโนสำนึกที่ขัดต่อกฎหมายปกติ โดยมุ่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกฎหมายหรือนโยบายของรัฐที่ไม่เป็นธรรม และเป็นกิจกรรมการเคลื่อนไหวที่จะไม่กระทำตามกฎหมายหรือยอมผิดต่อกฎหมาย โดยอาศัยการกระทำดังกล่าวเพื่อปลุกจิตสำนึกและมโนสำนึกของผู้คนในสังคมให้ตระหนักถึงความอยุติธรรมของกฎหมายหรือนโยบายและโครงสร้างอันอยุติธรรมของสังคม

ทั้งนี้การกระทำของชาวบ้าน ยังเป็นไปตามแนวคิดการเมืองภาคประชาชน (civil politics) ว่าด้วยเรื่องที่ดินทำกิน ซึ่งต้องลุกขึ้นใช้อำนาจด้วยตนเองเพื่อต่อสู้เพื่อปกป้องที่ดินของตน ไม่รอคอยการช่วยเหลือจากระบบผู้แทน ซึ่งนักการเมืองในพื้นที่ก็ไม่ได้ให้ความสนใจต่อกรณีปัญหาที่ดินบ้านน้ำคำเหนือ จึงเป็นข้อสรุปที่ชาวบ้านต้องต่อสู้เพื่อตนเองเพื่อปกป้องที่ดินทำกินของตนเองตามข้อค้นพบจากผลการวิจัยตามที่ได้กล่าวไว้ในบทที่ 4 นอกจากนี้ผลการวิจัยครั้งนี้ยังได้สอดคล้องกับทฤษฎีกระบวนการทางการเมือง (political process theory) ในมิติยุทธวิธีการเคลื่อนไหวต่อสู้ที่ประภาส ปิ่นตบแต่ง (2552, หน้า 96-97) ได้นำเสนอไว้ รวมทั้งสอดคล้องกับทฤษฎีการระดมทรัพยากร (resource mobilization theory) ในมิติของยุทธวิธีการเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคม ที่ประภาส ปิ่นตบแต่ง (2552, หน้า 157-167) นำเสนอไว้เช่นกัน โดยชาวบ้าน

น้ำคำเหนือขัดขืนกฎหมายขัดขืนต่ออำนาจรัฐไม่ยอมย้ายออกจากพื้นที่ แม้ได้รับหนังสือแจ้งให้ออกจากพื้นที่ภายใน 7 วัน มิฉะนั้นจะดำเนินการตามกฎหมาย

6. การสานเสวนา

การสานเสวนาเพื่อการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของบ้านน้ำคำเหนือเกิดขึ้นตามกลไกของรัฐโดยการเรียกทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องให้มาพูดคุยกันเพื่อหาทางแก้ไขปัญหาที่ดิน หลังจากแกนนำชาวบ้านทำหนังสือร้องทุกข์ถึงนายอำเภอหล่มสัก ถึงจังหวัดเพชรบูรณ์ ถึงรัฐสภา การเรียกทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับปัญหาที่ดิน นสล. บ้านน้ำคำเหนือ มาสานเสวนาพูดจาหาทางออกของปัญหาหลังจากหนังสือร้องเรียนของชาวบ้านไปถึงหน่วยงานดังกล่าวข้างต้น จึงมีการออกมาหรือสั่งการให้มีการประชุมสภาตำบลปากช่อง ประชุมที่โรงเรียนผาแดงวิทยาคม และประชุมกันที่องค์การบริหารส่วนตำบลปากช่อง และมีแนวทางแก้ไขทุกครั้งแต่เรื่องก็เงียบหายไป

จากผลวิจัยที่พบดังกล่าว ***ผู้วิจัยอภิปรายได้ว่า*** จากผลการวิจัยที่พบดังกล่าวข้างต้นได้สอดคล้องกับแนวความคิดของการสานเสวนา (เดวิด แมทธิวส์, 2552; เสกสรร ประเสริฐกุล, 2548, หน้า 174; 2552; 2553, หน้า 169) ระบุไว้ว่าการสานเสวนาเพื่อชั่งน้ำหนักดูไม่ใช่การโต้แย้งเพื่อการเอาชนะ ทั้งนี้การสานเสวนาหาทางออกจะเริ่มต้นด้วยการไดอาล็อก (dialogue) กล่าวคือ เป็นการสนทนาพูดคุยกันมุ่งเพื่อจะสร้างความเข้าใจกันในประเด็นการสนทนานั้น ๆ ก่อน และมีการสานเสวนาหาทางออกเพื่อหาการตัดสินใจร่วมกัน ซึ่งขึ้นอยู่กับการสร้างความเข้าใจร่วมกัน ซึ่งสามารถเห็นได้จากคำกล่าวที่ได้มาจากผู้เข้าร่วมเวทีสานเสวนา โดยในการสานเสวนาหาทางออกจะมีผู้ดำเนินการอภิปรายที่มีความเป็นกลางปราศจากอคติหรือไม่ได้เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในประเด็นการสานเสวนาหาทางออกนั้น

ทั้งนี้ การสานเสวนานำมาซึ่งความเข้าใจตรงกัน นำมาซึ่งข้อมูลข่าวสารที่เป็นปัจจุบัน นำมาซึ่งเวทีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และนำมาซึ่งการแก้ไขปัญหาที่ดินบ้านน้ำคำเหนือร่วมกัน แต่ผลของการสานเสวนาสิ้นสุดแต่ละครั้งกลับไม่เกิดผลสิ่งใดขึ้น กลไกหลักสำคัญที่ผู้วิจัยวิเคราะห์เห็นคือ แกนนำของชาวบ้านมีความจำกัดในเรื่องทุนทรัพย์ที่ต้องใช้จ่ายในการติดตามกระตุ้นให้เกิดการปฏิบัติตามข้อสรุปของการสานเสวนาในแต่ละครั้ง เมื่อไม่มีแกนนำชาวบ้านหรือตัวแทนประชาชนเจ้าของปัญหาที่ดินทำกิน

มาติดตามทวงถาม อาจจะส่งผลให้เจ้าหน้าที่ของรัฐที่รับผิดชอบดำเนินการตามข้อสรุปจากการสานเสวนาเพิกเฉย ละเลยหรือลืม เนื่องจากตนเองมีหน้าที่หลายอย่าง ตลอดจนแกนนำชาวบ้านมีอาชีพทำไร่ทำนาที่ต้องดูแลพืชผักที่ตนเองเพาะปลูกจึงสุดหนทางที่จะขับเคลื่อน รวมทั้งแกนนำชาวบ้านขาดความรู้ความเข้าใจในยุทธวิธีการต่อสู่ ไม่มีพี่เลี้ยง (NGO) ไม่มีทนายความให้การสนับสนุนส่งเสริมให้กระบวนการเคลื่อนไหวในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของชาวบ้านไม่มีพลังในการต่อสู้ซึ่งขัดแย้งกับซึ่งขัดแย้งกับทฤษฎีการระดมทรัพยากร (resource mobilization theory) (ประภาส ปิ่นตบแต่ง, 2552, หน้า 67-88; Klandermans & Tarrow,1988; McCarthy & Zald,1977) ขัดแย้งกับทฤษฎีกระบวนการทางการเมือง (political process theory) (ประภาส ปิ่นตบแต่ง, 2552, หน้า 95-99; เอกพล เสียงดัง, 2550, หน้า 21-22; McAdam,1982, pp.36-59) ซึ่งทฤษฎีเหล่านี้จะนำมาซึ่งความเข้าใจในยุทธวิธีในการต่อสู้ของขบวนการภาคประชาชน และปรากฏการณ์ที่พบจากงานวิจัยครั้งนี้ยังขัดแย้งกับการเมืองภาคประชาชนในกระบวนการ นโยบาย ซึ่งต้องมีการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินร่วมกันของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องแบบผสมผสาน (hybrid theories) (Fischer, Miller & Sidney, 2007, pp. 89-97) เป็นการกำหนดนโยบายหรือแนวทางการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับที่ดินทำกินโดยประชาชนเป็นผู้กำหนดหลักของการได้มาซึ่งนโยบายการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับที่ดินทำกิน ผสมผสานกับภาครัฐหรือคู่กรณีข้อพิพาทและบุคคลหรือหน่วยงานที่เป็นกลาง โดยไม่กำหนดนโยบายเพื่อการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับที่ดินทำกินโดยรัฐ (top-down) ตามลำพังหรือประชาชน (bottom-up) เพียงฝ่ายแต่ร่วมกันคิดร่วมกันยกร่างมาตรการ/วิธีการ/ข้อตกลง/แนวทางแก้ไข/นโยบายขึ้นมาเพื่อแก้ไขปัญหาว่าด้วยเรื่องที่ดินทำกินร่วมกันด้วยความเอาใจใส่ติดตามกำกับในสิ่งที่ได้กำหนดหนทางแก้ไขร่วมกันอย่างจริงจัง ระหว่างประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับภาครัฐและบุคคลหรือหน่วยงานที่เป็นกลาง เพื่อความเป็นธรรมกับประชาชนในการแก้ไขปัญหาในที่ดินทำกินในพื้นที่ ซึ่งการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของบ้านน้ำคำเหนือขาดสิ่งเหล่านี้ แม้จะเกิดการสานเสวนาขึ้นหลายครั้งแต่ก็ไม่เกิดผลสำเร็จและยืดเยื้อยาวนานมาตั้งแต่ 2520 ถึงปัจจุบัน

7. ความสามารถในการเจรจาต่อรอง

7.1 ด้านบุคลิกภาพ พบว่าบุคลิกภาพแกนนำชาวบ้านมุ่งมั่น เอาจริงเอาจังแต่ก็บางคนไม่มีสภาวะแบบนี้ สีหน้าแววตาท้อถอย ไม่มีพลังต่อสู้ แต่ยอมจำนนต่อการกระทำของรัฐต่อการตัดสินใจของรัฐเนื่องจากแกนนำเหล่านั้นเป็นห่วงเรื่องความปลอดภัยของตนเองและทุกคนในครอบครัว

7.2 ด้านความรู้ความสามารถ พบว่า แกนนำและชาวบ้านไม่มีความรู้ความสามารถด้านสิทธิ์/ด้านกฎหมายที่ดินทำกิน ทำให้พลังความสามารถในการเจรจาต่อรองกับหน่วยงานของรัฐไม่มีคุณภาพ คือ การเจรจาต่อรองไม่บรรลุวัตถุประสงค์ได้ข้อสรุปที่ไม่พึงพอใจกันทุกฝ่าย ผลหารเจรจาต่อรองไม่มีประสิทธิภาพ คือ ใช้ระยะเวลาการเจรจาต่อรองยาวนาน สิ้นเปลืองเวลาและงบประมาณ และไม่เกิดความสมานฉันท์ในการแก้ไขปัญหาจึงไม่สำเร็จกล่าวคือ การเจรจาต่อรองไม่นำมาซึ่งความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง จึงได้ข้อสรุปว่า การแก้ไขปัญหาที่ดิน นสล. บ้านน้ำคำเหนือยังไม่ประสบผลสำเร็จ และคงจะยืดเยื้อยาวนาน

7.3 ด้านสถานะ อำนาจ และทรัพยากร พบว่า แกนนำชาวบ้านและชาวบ้านที่ได้รับความเดือดร้อนจาก ที่ดิน นสล. ทับซ้อนที่ดินทำกินของตน ไม่มีเอกภาพ หรือไม่มีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของแกนนำและชาวบ้านในการเคลื่อนไหวเพื่อการเจรจาต่อรอง แกนนำส่วนใหญ่ถอนตัวเพราะกลัวภัยมาถึงตนเองและครอบครัว เนื่องจากมีการตายจากกรณีการแก้ไขปัญหาที่ดิน นสล. ในพื้นที่นี้ บางคนแก่ชราหลายคนเสียชีวิตเหลือแกนนำต่อสู้หลักอยู่เพียงไม่กี่คนในปัจจุบัน ตลอดจนขาดทุนทรัพย์ในการขับเคลื่อนเพื่อแก้ไข จึงทำได้เพียงทำหนังสือร้องทุกข์ไปถึงหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องและรอคอยการเข้ามาช่วยเหลือจากหน่วยงานเหล่านั้น อีกทั้งแกนนำเป็นห่วงอนาคตของลูกของครอบครัว จึงวางมือ จึงลดบทบาทตนเองลงเป็นสมาชิกในหมู่บ้านธรรมดาและรอคอยความช่วยเหลือจากระบบกลไกของทางราชการต่อไป

ผู้วิจัยอภิปรายได้ว่า จากผลการวิจัยที่พบดังกล่าวข้างต้นได้ขัดแย้งกับแนวความคิดตัวแบบกระบวนการนโยบาย ในมิติการนำนโยบายไปปฏิบัติแบบผสมผสาน (hybrid theories) คือ “ตัวแบบพันธมิตรทางการเมือง” (จุมพล หนิมพานิช, 2554; Fischer,

Miller, & Sidney, 2007, pp. 89-97; Theodore, 1964, 1979, pp. 667-715) เกี่ยวกับบุคลิกภาพความรู้ความสามารถ สถานะ อำนาจและทรัพยากรของหน่วยงานระบุไว้ว่า

1. บุคลิกภาพ บุคลิกภาพในที่นี้ คือ บุคลิกภาพของประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (stakeholder) เกี่ยวกับปัญหาที่ดินทำกินในแต่ละพื้นที่ว่ามีความเข้มแข็งกล้าหาญในการต่อสู้กับอำนาจรัฐ หรือคู่กรณีอื่นที่ไม่ใช่หน่วยงานของรัฐเพียงใด มีความเป็นเอกภาพหรือมีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันเพียงใด ในการรวมตัวกันต่อสู้เพื่อให้ได้อยู่อาศัยทำกินในที่ดินของตนเองต่อไป รวมถึงอาจจะมีเอกสารสิทธิ์ในที่ดินทำกินในแต่ละพื้นที่ปัญหา

2. ความรู้ความสามารถ คือ ความรู้ความสามารถของประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (stakeholder) เกี่ยวกับปัญหาที่ดินทำกินในแต่ละพื้นที่ เกี่ยวกับกฎหมายที่ดิน เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน เกี่ยวกับสิทธิของตนเองในที่ดินทำกิน ความรู้เกี่ยวกับที่ดินทำกินประเภทต่าง ๆ เกี่ยวกับกระบวนการได้มาซึ่งเอกสารสิทธิในที่ดินทำกิน ของประชาชนผู้ประสบปัญหาเกี่ยวกับที่ดินทำกินในแต่ละพื้นที่

3. สถานะ อำนาจและทรัพยากร คือ สถานะภาพ อำนาจและทรัพยากรของแกนนำชาวบ้านที่สนับสนุนตนเองเพื่อการต่อสู้กับอำนาจรัฐเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินและสถานะภาพ อำนาจและทรัพยากรของหน่วยงานที่เป็นคู่กรณีปัญหาเกี่ยวกับที่ดินทำกินกับประชาชนในแต่ละพื้นที่เพื่อดำเนินการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินให้กับประชาชนในแต่ละพื้นที่ และอาจรวมถึงสถานะภาพ อำนาจและทรัพยากรของหน่วยงานที่ประชาชนพึ่งพาอาศัย สนับสนุนตนเองเพื่อการต่อสู้กับอำนาจรัฐเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่นั้น ๆ

ผู้วิจัยมีความเห็นเพิ่มเติมว่า ทั้ง 3 องค์ประกอบคือ บุคลิกภาพ ความรู้ความสามารถ และสถานะภาพ อำนาจและทรัพยากรของแกนนำ เป็นสิ่งสำคัญที่ส่งผลให้แกนนำชาวบ้าน มีความกล้าหาญในการต่อสู้กับอำนาจรัฐไปสู่ความสำเร็จ แต่แกนนำชาวบ้านในพื้นที่การวิจัยแห่งนี้บางส่วนขาดมุ่งมั่นขาดการเอาจริงเอาจังมีสีหน้าแววตาท้อถอย ไม่มีพลังต่อสู้แต่ยอมรับชะตากรรมยอมจำนนต่อการกระทำของรัฐต่อการตัดสินใจของรัฐเนื่องจากเป็นห่วงเรื่องความปลอดภัยของตนเองและทุกคนในครอบครัว รวมทั้ง

แกนนำและชาวบ้านไม่มีความรู้ความสามารถด้านสิทธิ์/ด้านกฎหมายที่ดินทำกิน ทำให้พลังความสามารถในการเจรจาต่อรองกับหน่วยงานของรัฐไม่มีคุณภาพ การเจรจาต่อรองไม่บรรลุวัตถุประสงค์ ได้ข้อสรุปที่ไม่พึงพอใจกันทุกฝ่าย ไม่มีประสิทธิภาพ คือ ใช้ระยะเวลาการเจรจาต่อรองยาวนานสิ้นเปลืองเวลาและงบประมาณ และไม่เกิดความสมานฉันท์ในการแก้ไขปัญหาจึงไม่สำเร็จกล่าวคือ การเจรจาต่อรองไม่นำมาซึ่งความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งแกนนำชาวบ้านและชาวบ้านไม่มีเอกภาพหรือไม่มีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันในการขับเคลื่อนเพื่อการเจรจาต่อรอง แกนนำส่วนใหญ่ถอนตัวเพราะกลัวภัยมาถึงตนเองและครอบครัว เนื่องจากมีการตายจากกรณีการแก้ไขปัญหาที่ดิน นสล.ในพื้นที่นี้ บางคนแก่ชราหลายคนเสียชีวิต เหลือแกนนำต่อสู้หลักอยู่เพียงไม่กี่คนในปัจจุบัน ตลอดจนขาดทุนทรัพย์ในการขับเคลื่อนเพื่อแก้ไขจึงทำได้เพียงทำหนังสือร้องทุกข์ ไปถึงหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องและรอคอยการเข้ามาช่วยเหลือจากหน่วยงานเหล่านั้นจึงวางมือจึงลดบทบาทตนเองลงและรอคอยความช่วยเหลือจากรัฐตามกลไกของรัฐตามระบบราชการตามผลการวิจัยที่พบ

อภิปรายผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 วิเคราะห์เปรียบเทียบความสำเร็จและหรือความล้มเหลวเกี่ยวกับรูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกิน

ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความสำเร็จ และหรือความล้มเหลวเกี่ยวกับรูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกิน ตามกรอบแนวความคิดของการวิจัยอภิปรายได้ดังนี้

1. วิธีการร้องทุกข์

วิธีการร้องทุกข์ของชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา และวิธีการร้องทุกข์ของชาวบ้านน้ำคำเหนือสามารถวิเคราะห์เปรียบเทียบให้เห็นได้ว่าสาเหตุที่ชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาประสบความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินออกมาในรูปแบบ “ภูผาแดงโมเดล” ออกมาในปี พ.ศ. 2554 นั้น

ชาวบ้านได้ต่อสู้ได้ประสานความร่วมมือกับบุคคลที่เกี่ยวข้องกับกรณีปัญหาที่ดินทำกินของบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาทุกรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นรวมตัวกันประชุมปรึกษาหารือในหมู่บ้าน การทำหนังสือร้องทุกข์ไปถึงหัวหน้าหน่วยงานทุกหน่วยงานที่

เกี่ยวข้อง รวมทั้งจัดเวทีประสานความเข้าใจให้กับชาวบ้าน ตลอดจนการร้องทุกข์ไปถึงนายอำเภอหล่มสัก ผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์ รัฐมนตรี และรัฐบาล รวมทั้งมีการต่อสู้ทั้งระบบหนังสือ และการต่อสู้ด้วยการเอาตัวเองเข้าไปร้องทุกข์กับบุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จนได้มาซึ่งคำสั่งจังหวัดเพชรบูรณ์ที่ 884/2548 แต่งตั้งคณะทำงานแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา และประสบความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาที่ดินของบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาในปี พ.ศ. 2554 ตามผลวิจัยที่พบ และมีอีกเหตุผลที่ผู้วิจัยวิเคราะห์ได้ว่าสาเหตุของความสำเร็จของการต่อสู้ของชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา คือ ชาวบ้านมีที่ปรึกษาที่มีประสบการณ์และเชี่ยวชาญในการต่อสู้กับอำนาจรัฐเพื่อความยุติธรรมและรู้ระบบกลไกการต่อสู่มาเป็นที่ปรึกษาหรือเป็นพี่เลี้ยงให้กับชาวบ้านห้วยระหงส์บ้านห้วยกลทาคือกลุ่ม NGO เครือข่ายปฏิรูปที่ดินภาคอีสานจากบ้านคอนสาร อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่นรวมทั้งมีทนายความที่คอยให้คำปรึกษาด้านกฎหมายแก่ชาวบ้านด้วย

ในขณะที่การร้องทุกข์ของชาวบ้านน้ำคำเหนือ พบว่า ชาวบ้านน้ำคำเหนือได้ทำโดยรวมตัวกันปรึกษาหารือร่วมกันในหมู่บ้าน และทำหนังสือร้องเรียนไปถึงนายอำเภอหล่มสัก ผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์ ถึงสำนักนายกรัฐมนตรี แล้วก็รอคอยความช่วยเหลือ ไม่มีการติดตามผลว่าการให้ความช่วยเหลือของหน่วยงานเหล่านั้น ซึ่งระยะเวลาในการต่อสู้ยาวนานกว่า 37 ปียังไม่มีข้อยุติ และปัญหาที่ดินบ้านน้ำคำเหนือไม่มีพี่เลี้ยงที่เชี่ยวชาญในการต่อสู้กับอำนาจรัฐ (NGO) เหมือนกรณีบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังวิเคราะห์ได้ว่าพลังในการต่อสู้ของชาวบ้านทั้ง 2 กรณีมีพลังของการต่อสู้ที่แตกต่างกัน จึงทำให้พื้นที่กรณีบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาประสบความสำเร็จในขณะที่พื้นที่บ้านน้ำคำเหนือรอคอยการแก้ไขอยู่ในขณะนี้

ผู้วิจัยอภิปรายได้ว่า จากผลการวิจัยที่วิเคราะห์ที่นำเสนอข้างต้นกรณีศึกษาบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ วิเชิด ทวีกุล (2548) แต่กรณีศึกษาบ้านน้ำคำเหนือขัดแย้งกับผลงานวิจัยของวิเชิด ทวีกุล ซึ่งได้ทำการศึกษาเรื่องการเมืองภาคประชาชน : การเคลื่อนไหวของชาวบ้านในเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรภาคเหนือ พ.ศ. 2530-2547 ผลการศึกษาพบว่า ชาวบ้านแสดงออกมาในรูปของการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องสิทธิที่พึงจะได้รับ จึงเป็นการเคลื่อนไหวทางการเมืองร่วมกัน

ระหว่างเครือข่ายชาวบ้านผู้ไร้อำนาจ โดยเป็นกระบวนการการเคลื่อนไหวที่ใช้ปัจจัยทางสภาวะแวดล้อมมาเป็นประเด็นความขัดแย้งปัญหาที่ดินทำกินทั้งในและนอกพื้นที่ และผลการวิจัยกรณีศึกษาบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทายังสอดคล้องกับผลงานวิจัยของวีรยุทธ แย้มศรี (2545) แต่กรณีศึกษาบ้านน้ำคำเหนือขัดแย้งกับผลงานวิจัยของวีรยุทธ แย้มศรี ซึ่งทำวิทยานิพนธ์เรื่องกระบวนการทางสังคมและการเมืองในการเรียกร้องที่ดินทำกินของชุมชนชนบทภาคเหนือ ซึ่งพบว่า ชาวบ้านได้เลือกใช้วิธีการประท้วงเรียกร้องที่ดินทำกินต่อรัฐบาลทุกสมัย ซึ่งนับว่าเป็นวิธีการที่ท้าทายอำนาจรัฐซึ่งเป็นวิธีการที่ให้สำเร็จมากที่สุดในการจัดการปัญหาที่ดินทำกินของชาวบ้าน การจัดชุมนุมประท้วงในการเรียกร้องที่ดินทำกินอย่างเป็นกระบวนการ และในกระบวนการชุมนุมประท้วงในการเรียกร้องที่ดินทำกินจากผลงานวิจัยของวีรยุทธ แย้มศรี พบว่ามีการเรียนรู้ในการต่อสู้กับอำนาจรัฐตามแนวคิดสิทธิชุมชน และแนวคิดเครือข่ายทางสังคมด้วย

กล่าวโดยสรุป การร้องทุกข์ทั้งกรณีศึกษาบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทากับกรณีศึกษาบ้านน้ำคำเหนือมีความแตกต่างกัน กล่าวคือ กรณีศึกษาบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาทำการร้องทุกข์ทำการต่อสู้อำนาจรัฐทุกรูปแบบจึงนำมาซึ่งความสำเร็จ ในขณะที่กรณีศึกษาที่ดินบ้านน้ำคำเหนือใช้หนังสือร้องทุกข์เป็นสำคัญและรอคอยการแก้ไขปัญหาตามระบบราชการ

2. การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ

วิธีการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐของชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา และวิธีการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐของชาวบ้านน้ำคำเหนือสามารถวิเคราะห์เปรียบเทียบให้เห็นได้ว่า ทั้ง 2 กรณีศึกษาไม่ว่าจะเป็นบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา และกรณีน้ำคำเหนือมีการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐแตกต่างกัน คือ ชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาจะรวมตัวกันเข้าไปสอบถามต้นตอของปัญหากับคู่กรณีโดยตรง และรวมตัวกันไปทวงถามความคืบหน้าจากนายอำเภอ หรือผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์ รวมทั้งชาวบ้านจะสอบถามผ่านที่ปรึกษาคือ NGO เป็นระยะ ๆ ในขณะที่ชาวบ้านน้ำคำเหนือจะคอยการตอบรับการแก้ไขปัญหาตามที่ตนเองร้องเรียนเป็นหนังสือไป ไม่ได้ชักชวนชาวบ้านไปสอบถามความคืบหน้าหรือติดตามผลการดำเนินการช่วยเหลือเหมือนชาวบ้านห้วยระหงส์

ห้วยกลทา หรืออาจจะกล่าวได้ว่าชาวบ้านน้ำคำเหนือไม่ได้ทำการตรวจสอบติดตามผลการให้ความช่วยเหลือจากหนังสือร้องเรียนที่ตนเองยื่นไว้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยอภิปรายได้ว่า จากผลการวิจัยที่วิเคราะห์ที่นำเสนอข้างต้น กรณีศึกษาบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาจะสอดคล้องกับแนวคิดการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชน ของเสกสรร ประเสริฐกุล (2548, หน้า 174; 2552; 2533, หน้า 169) แต่กรณีศึกษาบ้านน้ำคำเหนือจะขัดแย้งกับแนวคิดการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชนของเสกสรร ประเสริฐกุล ในหัวข้อย่อยเรื่อง “การเคลื่อนไหวที่มุ่งตรวจสอบกระบวนการใช้อำนาจรัฐ” ซึ่งกล่าวไว้ว่า ในการเคลื่อนไหวเพื่อมุ่งตรวจสอบกระบวนการใช้อำนาจรัฐนี้ โดยส่วนใหญ่จะเป็นแกนนำของชาวบ้านซึ่งเป็นเจ้าของปัญหาที่ดินทำกินด้วยเช่นกัน เป็นผู้ที่เข้าไปตามไปถามความคืบหน้าในการแก้ไขปัญหานี้จากที่ว่าการอำเภอ ที่ศาลากลางจังหวัดที่ตนเองยื่นเรื่องไว้และกรณีศึกษาบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาจะสอดคล้องกับงานวิจัยของภราดร สุทธิสารากร (2555) วิจัยเรื่อง “*บทบาทการเมืองภาคประชาชนที่มีต่อองค์การบริหารส่วนตำบลหนองยางทอย อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์*” ในขณะที่กรณีศึกษาบ้านน้ำคำเหนือขัดแย้งกับผลงานวิจัยของภราดร สุทธิสารากร ซึ่งพบว่า บทบาทการเคลื่อนไหวทางการเมืองของประชาชนแบ่งออกเป็น 4 ทิศทางได้แก่ การเคลื่อนไหวร้องทุกข์ หรือเรียกร้องให้องค์การบริหารส่วนตำบลเข้ามาแก้ไขปัญหาที่ไม่ได้รับการเหลียวแล การเคลื่อนไหวที่มุ่งตรวจสอบกระบวนการใช้อำนาจผู้บริหาร กระประท้วงอำนาจของผู้บริหารและเรียกร้องให้ถ่ายโอนอำนาจที่เคยมีมาเป็นของประชาชน และการร่วมมือเชิงวิพากษ์กับองค์การบริหารส่วนตำบล หรือความผูกพันในทางสร้างสรรค์เพื่อเบียดแย่งพื้นที่ในกระบวนการใช้อำนาจมาเป็นของประชาชน

ทั้ง 2 กรณีศึกษามีความแตกต่างกันในการขับเคลื่อนของชาวบ้านเพื่อการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่ของตน กล่าวคือ กรณีบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาจะติดตามตรวจสอบความคืบหน้าของการให้ความช่วยเหลือหรือการดำเนินการแก้ไขตามเงื่อนไขตามข้อตกลงที่ให้สัญญาระหว่างกันเอาไว้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในขณะที่กรณีศึกษาบ้านน้ำคำเหนือไม่มีการติดตามตรวจสอบความคืบหน้า รอการตอบรับการช่วยเหลือ

อย่างเดียว เป็นผลให้การแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินยังไม่ประสบความสำเร็จและยืดเยื้อยาวนาน

3. การประท้วงอำนาจรัฐ

วิธีการประท้วงอำนาจรัฐของชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา และวิธีการประท้วงอำนาจรัฐของบ้านน้ำคำเหนือ ผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์เปรียบเทียบให้เห็นได้ว่า

ทั้ง 2 กรณีศึกษาไม่ว่าจะเป็นบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา หรือกรณีศึกษาที่ดินบ้านน้ำคำเหนือ จะมีการประท้วงอำนาจรัฐที่คล้ายคลึงกันคือ ทั้งชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา และชาวบ้านน้ำคำเหนือจะทำการประท้วงในพื้นที่เหมือนกัน โดยชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาได้จัดเวทีประท้วงหน้าหมู่บ้าน ในส่วนของชาวบ้านน้ำคำเหนือได้ไปขัดขวางไม่ให้เจ้าหน้าที่ของรัฐนำรถเทรกเตอร์มาดันดินเพื่อสร้างแนวเขตที่ดิน นสล. แปลงเนื้อที่ 2,116 ไร่กรณีศึกษาบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาได้ไปประท้วงนอกพื้นที่ด้วย คือ ไปประท้วงที่หน้าอำเภอหล่มสักและได้เผ่าหุ่นหัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงในขณะนั้นเพื่อขับไล่ให้ออกไปจากพื้นที่หรือย้ายไปที่อื่น ตลอดจนไปนอนประท้วงอยู่หน้าศาลากลางจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยจะทำหนังสือเรียกร้องความเป็นธรรมไปยื่นให้กับนายอำเภอหล่มสัก และผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์ขณะไปประท้วง ตลอดจนไปร่วมประท้วงที่หน้ารัฐสภาจึงนำมาซึ่งความสำเร็จดังกล่าว ส่วนการประท้วงนอกพื้นที่ของกรณีศึกษาบ้านน้ำคำเหนือ คือ ที่หน้าทำเนียบรัฐบาลร่วมกับกลุ่มสมัชชาคนจนแล้วเรื่องก็เงียบหายไป

ผู้วิจัยอภิปรายได้ว่า จากผลการวิจัยที่วิเคราะห์ข้างต้น สอดคล้องกับแนวคิดยุทธวิธีการเคลื่อนไหว (strategy movement) ในหัวข้อ “ยุทธวิธีการขัดขวางท้าทายระบบการเมืองปกติ” (ประภาส ปิ่นตบแต่ง, 2552, หน้า 157-167) ซึ่งเป็นวิธีการที่มีลักษณะใกล้เคียงกับ “ปฏิบัติการซึ่งหน้า” (direct action) ซึ่งหมายถึง ปฏิบัติการทางการเมืองโดยไม่ใช้กระบวนการ กลไกทางการเมืองในระบบปกติ เพื่อแก้ไข เยียวยาความอยุติธรรมทางสังคม โดยยุทธวิธีดังกล่าวนี้ ถือว่าเป็นรูปแบบใหม่ในการเข้าไปขัดขวางกดดันกระบวนการตัดสินใจทางการเมืองของรัฐและฝ่ายที่เผชิญหน้า และสอดคล้องกับผลงานวิจัยของวีรยุทธ แย้มศรี (2545) ทำวิทยานิพนธ์เรื่องกระบวนการทางสังคมและการเมืองในการเรียกร้องที่ดินทำกินของชุมชนชนบทภาคเหนือ ซึ่งพบว่า ชาวบ้านได้

เลือกใช้วิธีการประท้วงเรียกร้องที่ดินทำกินต่อรัฐบาลทุกสมัย ซึ่งนับว่าเป็นวิธีการที่ท้าทายอำนาจรัฐซึ่งเป็นวิธีการที่ให้สำเร็จมากที่สุดในการจัดการปัญหาที่ดินทำกินของชาวบ้าน การจัดชุมนุมประท้วงในการเรียกร้องที่ดินทำกินอย่างเป็นกระบวนการ และในกระบวนการชุมนุมประท้วงในการเรียกร้องที่ดินทำกินในครั้งนี้ พบว่ามีการเรียนรู้ตามแนวคิดสิทธิชุมชน เครือข่ายทางสังคม และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของภราดร สุทธิสารากร (2555) ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “บทบาทการเมืองภาคประชาชนที่มีต่อองค์การบริหารส่วนตำบลหนองยางทอย อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์” ซึ่งพบว่า บทบาทการเคลื่อนไหวทางการเมืองของประชาชนแบ่งออกเป็น 4 ทิศทางได้แก่ การเคลื่อนไหวร้องทุกข์ หรือเรียกร้องให้องค์การบริหารส่วนตำบลเข้ามาแก้ไขปัญหาที่ไม่ได้รับการเหลียวแล การเคลื่อนไหวที่มุ่งตรวจสอบกระบวนการใช้อำนาจผู้บริหาร กระประท้วงอำนาจของผู้บริหารและเรียกร้องให้ถ่ายโอนอำนาจที่เคยมีมาเป็นของประชาชน และการร่วมมือเชิงวิพากษ์กับองค์การบริหารส่วนตำบล หรือความผูกพันในทางสร้างสรรค์เพื่อเบียดแย่งพื้นที่ในกระบวนการใช้อำนาจมาเป็นของประชาชน

ผู้วิจัยมีความคิดเห็นเพิ่มเติมว่า สาเหตุสำคัญที่ทำให้ชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาและชาวบ้านน้ำคำเหนือลุกขึ้นประท้วง เนื่องจากการร้องทุกข์ของชาวบ้าน การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐของเจ้าหน้าที่ของรัฐแล้วไม่ได้รับการเหลียวแลหรือไม่ได้รับการแก้ไขและตนเองถูกละเมิดสิทธิอย่างต่อเนื่อง จึงเป็นสาเหตุสำคัญอีกประการหนึ่งที่ส่งผลให้ชาวบ้านทั้ง 2 พื้นที่กรณีศึกษาลุกขึ้นประท้วง ชาวบ้านที่ได้รับความเดือดร้อนจากปัญหานี้จะรวมตัวกันประท้วงเพื่อเรียกร้องสิทธิในที่ดินทำกินของตนตามผลการวิจัยที่พบดังกล่าว

4. การร่วมมือกันแก้ไขวิกฤติ หรือความผูกพันในทางสร้างสรรค์ เพื่อเบียดแย่งพื้นที่มาเป็นของประชาชน

การร่วมมือกันแก้ไขวิกฤติหรือความผูกพันในทางสร้างสรรค์ เพื่อเบียดแย่งพื้นที่มาเป็นของประชาชนของชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา และวิธีการร่วมมือกันแก้ไขวิกฤติหรือความผูกพันในทางสร้างสรรค์ เพื่อเบียดแย่งพื้นที่มาเป็นของประชาชนของบ้านน้ำคำเหนือผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์เปรียบเทียบให้เห็นได้ว่า

การร่วมมือกันแก้ไขวิกฤติหรือความผูกพันในทางสร้างสรรค์ เพื่อเบียดแย่งพื้นที่มาเป็นของประชาชนทั้ง 2 กรณีผู้วิจัยพบว่า มีกลไกในการปฏิบัติในเรื่องนี้ที่แตกต่างกัน กล่าวคือ กรณีบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา มีองค์กรหลักเข้ามาเป็นกลไกขับเคลื่อนเพื่อประสานความร่วมมือกันแก้ไขวิกฤติปัญหาที่ประสบ คือ มีกลุ่ม NGO เครือข่ายปฏิรูปที่ดินภาคอีสานเข้ามาให้ความช่วยเหลือเป็นหลักรวมทั้งมีทนายความเข้ามาช่วยเหลือทางด้านกฎหมายให้กับชาวบ้าน ส่วนปัญหาที่ดินบ้านน้ำคำเหนือไม่มีองค์กร NGO เข้ามาช่วยเหลือ ไม่มีทนายความให้คำปรึกษาชาวบ้านน้ำคำเหนือ รอเพียงการช่วยแก้ไขจากรัฐฝ่ายเดียว และกรณีศึกษาบ้านน้ำคำเหนือเกิดกระบวนการร่วมมือกันแก้ไขวิกฤติหรือความผูกพันในทางสร้างสรรค์ เพื่อเบียดแย่งพื้นที่มาเป็นของประชาชนโดยกลไกของรัฐด้วยการประชุมสภาตำบลปากช่อง การประชุมของสภาองค์การบริหารส่วนตำบลปากช่อง และการประชุมนอกรอบร่วมกันทุกฝ่ายเพื่อร่วมกันแก้ไขวิกฤตปัญหาที่โรงเรียนผาแดงวิทยาคมซึ่งกระบวนการเหล่านี้เกิดจากหน่วยงานของรัฐเป็นผู้ประสานให้เกิดการร่วมมือกันแก้ไขวิกฤติปัญหาหลังจากที่ชาวบ้านยืนร้องขอความเป็นธรรมและให้เข้ามาแก้ไขปัญหาให้ ซึ่งต้องรอเวลานานตามกระบวนการ ซึ่งบางครั้งก็ไม่เกิดกระบวนการอะไรเกิดขึ้นหลังชาวบ้านยื่นร้องขอความช่วยเหลือ

ผู้วิจัยอภิปรายได้ว่าจากผลการวิจัยที่วิเคราะห์ที่ได้นำเสนอข้างต้น ผลกรณีศึกษาบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาสอดคล้องกับทฤษฎีการระดมทรัพยากร (resource mobilization theory) (ประภาส ปิ่นตบแต่ง, 2552, หน้า 67-88; Klandermans & Tarrow, 1988; McCarthy & Zald, 1977) ภายใต้หัวข้อ “องค์กรการเคลื่อนไหวทางสังคม (social movement organization)” ได้กล่าวว่าองค์กรการเคลื่อนไหวทางสังคม (Byrne, 1996, p. 35; Klandermans & Tarrow, 1988; McCarthy & Zald, 1977, p. 1218; Tarrow, 1999, pp. 123-124) คือ องค์กรที่ไม่เป็นทางการซึ่งมีความซับซ้อนหรือองค์กรที่เป็นทางการที่มีจุดมุ่งหมายเป็นของตนเอง องค์กรทำให้เกิดการลดต้นทุนการมีส่วนร่วมและช่วยเพิ่มโอกาสของความสำเร็จ ซึ่งองค์กรเหล่านี้อาจถูกควบคุมโดยองค์กรแบบทางการ พันธมิตร คนหรือกลุ่มคน โดยองค์กรการเคลื่อนไหวทางสังคมจะมีบทบาทสำคัญในการระดมคนทรัพยากรและจัดสรรทรัพยากรให้กับกิจกรรมการเคลื่อนไหวของกลุ่มหรือองค์กรเพื่อแย่งชิงทรัพยากร อาจรวมถึงบทบาทในการปรับเป้าหมาย ยุทธวิธีให้

เหมาะสมกับสถานการณ์เพื่อให้บรรลุความสำเร็จตามเป้าหมาย ซึ่งขบวนการของประชาชนในการเมืองภาคประชาชนว่าด้วยเรื่องที่ดินทำกินมีการขับเคลื่อนเป็นกลุ่มเป็นองค์กรในการขับเคลื่อนในพื้นที่บ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาอย่างเหนียวแน่น โดยมีองค์กร NGO เข้ามาเป็นพี่เลี้ยงในการขับเคลื่อน ในขณะที่กรณีศึกษาบ้านน้ำคำเหนือขาดความเป็นกลุ่มเป็นองค์กรแม้แกนนำในการต่อสู้

นอกจากนี้ ผลงานวิจัยในพื้นที่กรณีศึกษาบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทายังสอดคล้องกับงานวิจัยของภราดร สุทธิสารากร (2555) ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “บทบาทการเมืองภาคประชาชนที่มีต่อองค์การบริหารส่วนตำบลหนองยางทอย อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์” ซึ่งพบว่า บทบาทการเคลื่อนไหวทางการเมืองของประชาชนแบ่งออกเป็น 4 ทิศทางซึ่ง 1 ใน 4 ทิศ ที่ผลงานวิจัยนี้ค้นพบ คือ การร่วมมือเชิงวิพากษ์ (การร่วมมือการแก้ไขวิกฤติ) กับองค์การบริหารส่วนตำบล หรือความผูกพันในทางสร้างสรรค์เพื่อเบียดแย่งพื้นที่ในกระบวนการใช้อำนาจมาเป็นของประชาชน

ผู้วิจัยมีความคิดเห็นเพิ่มเติมว่า ในการร่วมมือกันแก้ไขวิกฤติหรือความผูกพันในทางสร้างสรรค์ เพื่อเบียดแย่งพื้นที่มาเป็นของประชาชน ต้องมีบุคคลสำคัญ (key informant) ทั้งนอกพื้นที่และในพื้นที่อย่างกรณีศึกษาของบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาที่ชาวบ้านพิสูจน์แล้วเห็นว่าเป็นผู้ที่ทุ่มเทจริงใจต่อการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินให้กับตนเอง จะเป็นบุคคลที่ชาวบ้านเคารพนับถือและให้เกียรติ ซึ่งจะแสดงออกมาโดยการให้ความร่วมมือกับบุคคลเหล่านี้อย่างดี ไม่ว่าบุคคลเหล่านี้จะสื่อสารขอความร่วมมือเรื่องใดๆ ก็ตามก็จะให้ความร่วมมือกันแก้ไขวิกฤติหรือความผูกพันในทางสร้างสรรค์ เพื่อเบียดแย่งพื้นที่มาเป็นของประชาชนด้วยดีและนำมาซึ่งการประสบความสำเร็จออกมาในรูปแบบ “ภูผาแดงโมเดล” ในขณะที่กรณีศึกษาบ้านน้ำคำเหนือไม่พบปรากฏการณ์ดังกล่าว

5. อารยะขัดขืน

พบว่าการอารยะขัดขืนของชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา และวิธีการอารยะขัดขืนของชาวบ้านน้ำคำเหนือผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์เปรียบเทียบให้เห็นได้ว่าทั้งกรณีปัญหาที่ดินบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา และกรณีปัญหาที่ดินบ้านน้ำคำเหนือ ชาวบ้านได้แสดงพฤติกรรมอารยะขัดขืนต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐ และอารยะขัดขืนต่อข้อกฎหมายที่

นำมาบังคับใช้กับตนทั้ง 2 พื้นที่ สืบเนื่องมาจากชาวบ้านไม่ได้รับความเป็นธรรมจากกฎหมายที่นำมาใช้ปฏิบัติกับตน และไม่ได้รับความเป็นธรรมจากเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เลือกปฏิบัติกับตนเอง

ผู้วิจัยอภิปรายได้ว่า จากผลการวิจัยที่วิเคราะห์ซึ่งได้นำเสนอข้างต้น สอดคล้องกับแนวความคิดของอารยะขัดขืน (ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, 2549, หน้า 17; ประภาส ปิ่นตบแต่ง, 2546, หน้า 42-46; เสกสรร ประเสริฐกุล, 2548, หน้า 174; 2552; 2553, หน้า 169) ระบุไว้ว่า อารยะขัดขืนหรือการดื้อแพ่ง (civil disobedience) คือ การปฏิบัติของประชาชน ซึ่งรู้ตัวว่าการกระทำนั้นผิดต่อกฎหมายแต่ก็ยังปฏิบัติ เพื่อการเรียกร้องสิทธิ การปกป้องสิทธิ การพิทักษ์สิทธิเกี่ยวกับที่ดินทำกินของตนเองหรือของชุมชนที่ตนเองมีส่วนเกี่ยวข้อง อาจจะแสดงออกด้วยการปิดกั้นถนนไม่ให้เจ้าหน้าที่ของรัฐเข้าไปในพื้นที่ อารยะขัดขืนหรือการดื้อแพ่งอารยะขัดขืนหรือการดื้อแพ่งมีหลักการสำคัญ คือ การกระทำที่ฝ่าฝืนและต่อต้านกฎหมายโดยสันติวิธี เป็นการกระทำในเชิงศีลธรรม เป็นการประท้วงหรือคัดค้านคำสั่ง กฎหมายของผู้ปกครองที่อยุติธรรม หรือเป็นการต่อต้านการกระทำของรัฐบาล ที่ประชาชนเห็นว่าไม่ถูกต้องการไม่เชื่อฟังรัฐ เป็นการแสดงความไม่เห็นด้วยกับระบบ เป็นความชอบธรรมของการมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบไม่ชอบด้วยกฎหมาย เป็นการสร้างเรียกร้องสิทธิใหม่ๆ ที่ถูกเก็บกดปิดกั้นไว้ เพื่อผลในการสร้างกระแสประชามติให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและแก้ไขกฎหมาย และการดื้อแพ่งทางกฎหมายเพื่อทำให้กฎทางศีลธรรมหรือความยุติธรรมได้รับการปฏิบัติจริงในสังคม และการดื้อแพ่งต่อกฎหมายเป็นเพราะระบอบประชาธิปไตยตัวแทน ไม่สามารถแก้ปัญหาของสังคมได้ จึงมีการเคลื่อนไหวที่สะท้อนถึงการปฏิเสธประชาธิปไตยแบบตัวแทน

ผู้วิจัยมีความคิดเห็นเพิ่มเติมว่า การอารยะขัดขืนหรือการดื้อแพ่งของชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา เกิดจากการรู้เรื่องสิทธิในที่ดินทำกิน สิทธิในการต่อสู้กับอำนาจรัฐรู้กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับที่ดินทำกินของพื้นที่ตนเองจาก NGO นอกเหนือจากการลุกขึ้นต่อสู้ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดอารยะขัดขืน ในขณะที่กรณีศึกษาบ้านน้ำคำเหนือลุกขึ้นต่อสู้เป็นไปตามแนวคิดอารยะขัดขืนอย่างเดียว และด้วยความสุดวิสัยของตนเองซึ่งไม่มีทางเลือกให้ตนเองมากไปกว่าที่พวกเขาประสบอยู่ กล่าวคือพวกเขามีทางเลือกเดียวหรือตรงกับคำพังเพยของไทยว่า “สุนัขจนตรอก” ในการปฏิบัติเพื่อความอยู่รอดของตนเอง

ซึ่งพวกเขามีทางเลือกเดียวคือต้องอารยะขัดขืนต่อกฎหมายของรัฐ หรืออารยะขัดขืนต่ออำนาจรัฐ และเป็นเหตุเกิดการพิพาทกันขึ้นทั้ง 2 พื้นที่กรณีศึกษาตามที่ได้นำเสนอเนื้อหาโดยละเอียดแล้วในบทที่ 4 นอกจากนี้ผลการวิจัยครั้งนี้ยังได้สอดคล้องกับทฤษฎีกระบวนการทางการเมือง (political process theory) ในมิติยุทธวิธีการเคลื่อนไหวต่อสู้ที่ประภาส ปิ่นตบแต่ง (2552, หน้า 96-97) ได้นำเสนอไว้ รวมทั้งสอดคล้องกับทฤษฎีm การระดมทรัพยากร (resource mobilization theory) ในมิติของยุทธวิธีการเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคม ที่ประภาส ปิ่นตบแต่ง (2552, หน้า 157-167) นำเสนอไว้เช่นกัน โดยชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา และชาวบ้านน้ำคำเหนือขัดขืนกฎหมายขัดขืนต่ออำนาจรัฐตามผลการวิจัยที่พบและไม่ยอมย้ายออกจากพื้นที่

6. การสานเสวนา

การสานเสวนาของชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา และวิธีการสานเสวนาของบ้านน้ำคำเหนือผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์เปรียบเทียบให้เห็นได้ว่าทั้งกรณีปัญหาที่ดินบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา และกรณีปัญหาที่ดินบ้านน้ำคำเหนือ จะมีการดำเนินการสานเสวนาที่แตกต่างกัน กล่าวคือ กรณีศึกษาบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทามีบุคคลสำคัญ (NGO) ที่เป็นแกนนำคอยเป็นบุคคลหลักในการประสานความร่วมมือจากทุกฝ่ายมาร่วมเสวนาพูดจาหาทางออกของปัญหาที่ประสบร่วมกัน จนเกิดการจับพิกัดด้วยระบบ GPS เพื่อการรังวัดที่ดินร่วมกันได้มีกันพื้นที่ของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงออกไปนอกที่ดินทำกินของชาวบ้าน และชาวบ้านได้อยู่อาศัยทำกินในที่ดินของตนเองต่อไป ส่วนกรณีปัญหาที่ดินบ้านน้ำคำเหนือยังไม่พบข้อยุติ

ผู้วิจัยอภิปรายได้ว่า จากผลการวิจัยที่วิเคราะห์ให้เห็นข้างต้น สอดคล้องกับแนวความคิดของการสานเสวนา (เดวิด แมทธิวส์, 2552; เสกสรร ประเสริฐกุล, 2548, หน้า 174; 2552; 2553, หน้า 169) ระบุไว้ว่าการสานเสวนาเพื่อชั่งน้ำหนักดูไม่ใช่การโต้แย้งเพื่อการเอาชนะ ทั้งนี้การสานเสวนาหาทางออกจะเริ่มต้นด้วยการไดอาล็อก (dialogue) กล่าวคือ เป็นการสนทนาพูดคุยกันมุ่งเพื่อจะสร้างความเข้าใจกันในประเด็นการสนทนานั้น ๆ ก่อน และการสานเสวนาหาทางออก (deliberation) เพื่อหาการตัดสินใจร่วมกัน ซึ่งขึ้นอยู่กับการสร้างความเข้าใจร่วมกัน ซึ่งสามารถเห็นได้จากคำกล่าวที่ได้มาจากผู้เข้าร่วมเวทีสานเสวนา โดยในการสานเสวนาหาทางออกจะมีผู้ดำเนินการอภิปราย

ที่มีความเป็นกลางปราศจากอคติหรือไม่ได้เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในประเด็นการสานเสวนาหาทางออกนั้น

ผู้วิจัยมีความคิดเห็นเพิ่มเติมว่า การสานเสวนาเพื่อการพูดจาปรึกษาหารือร่วมกันทุกฝ่ายเป็นเครื่องมือหนึ่งที่สำคัญของ “รูปแบบการเมืองภาคประชาชนว่าด้วยเรื่องที่ดินทำกิน” ที่ผู้วิจัยค้นพบจากการวิจัยครั้งนี้ ซึ่งเหตุผลสำคัญของพื้นที่กรณีศึกษา บ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาประสบความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินเมื่อปี พ.ศ. 2554 คือ การที่คุณอรณุช ผลภิญโญ (NGO) ได้นำแกนนำชาวบ้านเข้าไปพูดคุยกับบุคคลสำคัญที่เกี่ยวข้องทุกหน่วยงานอย่างไม่เป็นทางการก่อนหรือการพูดคุยกันนอกรอบ หลังจากนั้นจึงเกิดการประสานความร่วมมือให้ทุกบุคคลหรือทุกหน่วยงานที่ตนเองเข้าไปพูดคุยแจ้งเหตุผลความเป็นจริงให้กับบุคคลเหล่านั้นเข้าใจตรงกันกับชาวบ้านแล้วนั้น จึงมีการนัดหมายทุกหน่วยงานมาสานเสวนาร่วมกันปรึกษาหารือร่วมกันเพื่อหาทางออกในการแก้ไขปัญหาร่วมกัน จนออกมาเป็น “ภูผาแดงโมเดล” ในส่วนของกรณีศึกษาที่ดินบ้านน้ำคำเหนือไม่มีผู้คอยกระตุ้นให้เกิดการสานเสวนาในพื้นที่วิจัย และไม่มีการติดตามผลการร้องเรียนจึงรอคอยการช่วยเหลือจากรัฐเพียงฝ่ายเดียว และอาจหมายความรวมถึงแกนนำขาดความเข้าใจในการขับเคลื่อนต่อสู้ ทั้ง 2 พื้นที่เห็นความแตกต่างกันชัดเจน เนื่องจากกรณีศึกษาบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทามีพี่เลี้ยงคือ NGO และทนายความให้ความช่วยเหลือและแนะนำในการต่อสู้เพื่อการแก้ไขปัญหาที่ดินร่วมกันจึงเกิดการนัดหมายทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องและมีอำนาจในการตัดสินใจมาร่วมเสวนาพูดจาหาทางออกของปัญหาที่ดินทำกิน จึงนำมาซึ่งความสำเร็จในมิติการเมืองภาคประชาชนว่าด้วยเรื่องที่ดินทำกิน ในขณะที่กรณีศึกษาบ้านน้ำคำเหนือการสานเสวนาเกิดขึ้นจากกลไกของรัฐจึงมีความล้าช้ายืดเยื้อยาวนานในการแก้ไขปัญหาที่ดิน ทำกินของพื้นที่วิจัยแห่งนี้

7. ความสามารถในการเจรจาต่อรอง

7.1 ด้านบุคลิกภาพ พบว่า บุคลิกภาพของแกนนำชาวบ้านของบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา และบุคลิกภาพของแกนนำชาวบ้านในพื้นที่บ้านน้ำคำเหนือ ซึ่งพบว่า

ทั้งบุคลิกภาพของแกนนำชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาและบุคลิกภาพของแกนนำชาวบ้านของพื้นที่บ้านน้ำคำเหนือ มีความคล้ายคลึงกันในบางส่วนคือ แกนนำชาวบ้านทุกคนมีความมั่นใจในตัวตนของตนเอง มีแววตามุ่งมั่น เป็นคนกล้าหาญ พูดจาฉะฉาน ชัดเจน

กล้าพูดกล้าคุย อารมณ์ห้าวหาญ ตื่นตัวขณะให้สัมภาษณ์ ตลอดจนมีความมุ่งมั่น เอาจริงเอาจัง และมีความรับผิดชอบ ในขณะที่แกนนำบางคนของบ้านน้ำคำเหนือไม่มีลักษณะเช่นนี้ แต่มีสีหน้าแววตาท้อถอย ไม่มีพลังต่อสู้ยอมจำนนต่อการกระทำของรัฐต่อการตัดสินใจของรัฐ

7.2 ด้านความรู้ความสามารถ พบว่า ความรู้ความสามารถของแกนนำชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา และความรู้ความสามารถของแกนนำชาวบ้าน ในพื้นที่บ้านน้ำคำเหนือที่ผู้วิจัยพบ คือ ทั้งกรณีศึกษาบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา และกรณีศึกษาที่ดินบ้านน้ำคำเหนือมีความแตกต่างกันคือ กรณีปัญหาที่ดินบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาจะได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับชุดความรู้เรื่องสิทธิมนุษยชน สิทธิในที่ดินทำกิน และความเข้าใจเกี่ยวกับ พรบ. ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับที่ดินทำกินในพื้นที่ตนเองและนำมาซึ่ง การทำให้ชาวบ้านมีความรู้ความสามารถในการเจรจาต่อรองกับรัฐ เจรจาต่อรองกับอำนาจรัฐ กับคู่กรณี กับบุคคลที่เกี่ยวข้องในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่ของตนในขณะที่ปัญหาที่ดินบ้านน้ำคำเหนือไม่มี NGO เข้ามาเป็นพี่เลี้ยง ไม่มีนักกฎหมายหรือทนายความคอยให้คำปรึกษาในข้อกฎหมายทำเพียงหนังสือร้องเรียนและรอคอยการช่วยเหลือจากรัฐ

7.3 ด้านสถานะ อำนาจ และทรัพยากร พบว่า สถานะ อำนาจ และทรัพยากรของแกนนำชาวบ้านของบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา และแกนนำชาวบ้านในที่ดินบ้านน้ำคำเหนือ ที่ผู้วิจัยพบ คือ

ทั้ง 2 กรณีศึกษามีสถานะอำนา และทรัพยากรที่แตกต่างกัน โดยชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน สิทธิในที่ดินทำกินจากองค์กรที่เข้ามาให้ความช่วยเหลือตน รวมทั้งความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับที่ดินทำกิน สิ่งเหล่านี้ส่งผลให้แกนนำชาวบ้านทั้งบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา ได้รู้จักสถานะภาพที่แท้จริงของตนเอง ว่าตนเองมีสิทธิเพียงใดในการอยู่อาศัยทำกินในที่ดินของตน และใช้อำนาจของความเป็นพลเมืองของประเทศ ในการเจรจาต่อรองกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ตลอดจนทรัพยากรด้านคนในพื้นที่ศึกษาพื้นที่บ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา มีผู้รู้ผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายคอยให้คำปรึกษาแก่แกนนำชาวบ้าน (NGO และทนายความ) ในขณะที่ชาวบ้านน้ำคำเหนือไม่มี NGO ไม่มีทนายความช่วยเหลือ ทั้งนี้กรณีศึกษาบ้านน้ำคำเหนือมี NGO เข้าไปช่วงแรกระยะสั้น ๆ และไม่เข้าไปอีกเลย

เนื่องจากแกนนำชาวบ้านกับ NGO มีแนวคิดไม่ตรงกัน รวมทั้งไม่มีนักกฎหมายหรือทนายความเข้ามา เป็นพี่เลี้ยงทำให้ชาวบ้านและแกนนำชาวบ้านน้ำคำเหนือ ขาดความเข้าใจเรื่องสิทธิใน ที่ดินทำกินขาดความเข้าใจในเรื่องสิทธิในชุมชน ขาดความเข้าใจเรื่องสิทธิมนุษยชนขาดความเข้าใจเกี่ยวกับข้อกฎหมายเกี่ยวกับที่ดินทำกินจึงทำให้ชาวบ้านน้ำคำเหนือขาดพลังในการต่อสู้ ส่วนทรัพยากรทางการเงินทั้ง 2 พื้นที่ต่างมีการเรี่ยไรลงขันช่วยกัน

ผู้วิจัยอภิปรายได้ว่า จากผลการวิจัยที่พบดังกล่าวข้างต้น กรณีศึกษาบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาได้สอดคล้องกับแนวความคิดตัวแบบกระบวนการนโยบาย ในมิติการนำนโยบายไปปฏิบัติแบบผสมผสาน (hybrid theories) คือ “ตัวแบบพันธมิตรทางการเมือง” (จุมพล หนิมพานิช, 2554; Fischer, Miller & Sidney, 2007, pp. 89-97; Theodore, 1964, 1979, pp. 667-715) เกี่ยวกับบุคลิกภาพความรู้ความสามารถ สถานะ อำนาจและทรัพยากรของหน่วยงาน ส่วนกรณีศึกษาบ้านน้ำคำเหนือจะขัดแย้งกับแนวความคิดดังกล่าว ระบุไว้ว่า

1. บุคลิกภาพ บุคลิกภาพในที่นี้ คือ บุคลิกภาพของประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (stakeholder) เกี่ยวกับปัญหาที่ดินทำกินในแต่ละพื้นที่ว่ามีความเข้มแข็งกล้าหาญในการต่อสู้กับอำนาจรัฐ หรือคู่กรณีอื่นที่ไม่ใช่หน่วยงานของรัฐเพียงใด มีความเป็นเอกภาพหรือมีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันเพียงใด ในการรวมตัวกันต่อสู้เพื่อให้ได้อยู่อาศัยทำกินในที่ดินของตนเองต่อไป รวมถึงอาจจะมีเอกสารสิทธิ์ในที่ดินทำกินในแต่ละพื้นที่ปัญหา

2. ความรู้ความสามารถ คือ ความรู้ความสามารถของประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (stakeholder) เกี่ยวกับปัญหาที่ดินทำกินในแต่ละพื้นที่ เกี่ยวกับกฎหมายที่ดิน เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน เกี่ยวกับสิทธิของตนเองในที่ดินทำกิน ความรู้เกี่ยวกับที่ดินทำกินประเภทต่าง ๆ เกี่ยวกับกระบวนการได้มาซึ่งเอกสารสิทธิในที่ดินทำกิน ของประชาชนผู้ประสบปัญหาเกี่ยวกับที่ดินทำกินในแต่ละพื้นที่

3. สถานะ อำนาจและทรัพยากร คือ สถานะภาพ อำนาจและทรัพยากรของแกนนำชาวบ้านที่สนับสนุนตนเองเพื่อการต่อสู้กับอำนาจรัฐเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกิน และสถานะภาพ อำนาจและทรัพยากรของหน่วยงานที่เป็นคู่กรณีปัญหาเกี่ยวกับที่ดินทำกินกับประชาชนในแต่ละพื้นที่เพื่อดำเนินการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกิน

ให้กับประชาชนในแต่ละพื้นที่ และอาจรวมถึงสถานะภาพ อำนาจและทรัพยากรของหน่วยงานที่ประชาชนพึ่งพาอาศัย สนับสนุนตนเองเพื่อการต่อสู้กับอำนาจรัฐเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่นั้น ๆ

ผู้วิจัยมีความคิดเห็นเพิ่มเติมว่าการที่แกนนำชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาได้เจรจาต่อรองกับเจ้าหน้าที่ของรัฐได้สำเร็จเพราะกรณีศึกษาบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทามีพี่เลี้ยงที่ดีซึ่งบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาจะมีกลุ่ม NGO เข้ามาเป็นพี่เลี้ยง ในขณะที่กรณีศึกษาที่ดินบ้านน้ำคำเหนือไม่มีพี่เลี้ยงที่เป็น NGO ไม่มีนักกฎหมายหรือทนายความคอยให้คำปรึกษากับชาวบ้านหรือแกนนำ ทั้งนี้พี่เลี้ยงทั้ง NGO นักกฎหมายหรือทนายความมีอิทธิพลอย่างมากที่ทำให้แกนนำชาวบ้านมีความเข้าใจเรื่องสิทธิมนุษยชน สิทธิชุมชน และกฎหมายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ของตนเอง ส่งผลให้แกนนำชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา เข้าใจสถานภาพของตนเอง และมีอำนาจต่อสู้กับเจ้าหน้าที่ของรัฐ เนื่องจากรู้และเข้าใจเรื่องสิทธิมนุษยชน สิทธิชุมชน และกฎหมายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง แต่กรณีศึกษาที่ดินบ้านน้ำคำเหนือกลับไม่มีสิ่งเหล่านี้มีเข้าไปเสริมสร้างสนับสนุน รวมทั้งแกนนำบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทาจะมีบุคลิกภาพความเป็นผู้นำอยู่ในตัวอย่างโดดเด่น เนื่องจากแกนนำชาวบ้านถูกคัดเลือกจากสถานการณ์ของปัญหาและถูกคัดเลือกจากชาวบ้านด้วยกันจึงได้มาเป็นผู้นำการต่อสู้และนำมาซึ่งความสำเร็จของกรณีศึกษาบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา ในขณะที่บ้านน้ำคำเหนือยังแก้ไขไม่สำเร็จ

อภิปรายผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 4 วิเคราะห์นโยบายของรัฐต่อปัญหาที่ดินทำกิน ในช่วงสมัยรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ถึงสมัยรัฐบาล ยิ่งลักษณ์ ชินวัตร พ.ศ. 2555

ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบนโยบายของรัฐต่อปัญหาที่ดินทำกิน ในช่วงสมัยรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ถึงสมัยรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร พ.ศ. 2555 นั้นพบว่ามีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัดเจนคือ

นโยบายของรัฐต่อปัญหาที่ดินทำกิน ในช่วงสมัยรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ จะมีผลการดำเนินงานตามนโยบายของรัฐบาลชัดเจนกว่ารัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร โดยรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ นอกจากจะมีนโยบายเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินให้กับประชาชนที่พบในคำแถลงนโยบายของรัฐบาลในข้อที่ 5 คือนโยบายที่ดิน

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแล้ว ยังมีผลผลิตของนโยบายตามคำแถลงนโยบายนี้ คือ มีนโยบายการนำที่ดินราชพัสดุ เพื่อให้เกษตรกรเช่าทำการเกษตร และได้นำนโยบายนี้ไปสู่การปฏิบัติแล้ว กล่าวคือ ได้มีการจัดสรรที่ดินราชพัสดุให้เกษตรกรเช่าทำกิน ในปี พ.ศ. 2552-2554 รวมทั้งสิ้น จำนวน 245,371 ไร่ จำนวนเกษตรกร 17,553 ราย ซึ่งสามารถดูรายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องนี้ได้ในการนำเสนอเกี่ยวกับนโยบายเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกิน ในช่วงสมัยรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะในบทที่ 4

นอกจากนี้ ผลงานโดดเด่นของรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินให้กับประชาชน คือเรื่อง “โฉนดชุมชน” โดยการปฏิบัติในเรื่องนี้ของรัฐบาลอภิสิทธิ์ ได้มี “ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการจัดให้มีโฉนดชุมชน พ.ศ. 2553” ออกมาเพื่อแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินให้กับประชาชนโดยได้นำนโยบายนี้ไปสู่การปฏิบัติ และได้มีผลผลิตของนโยบายนี้แล้ว คือ รัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะได้มอบโฉนดชุมชนใบแรกให้กับประชาชน คือ โฉนดชุมชนบ้านคลองโยง (สหกรณ์บ้านคลองโยงจำกัด) ตำบลคลองโยงอำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม และมอบโฉนดชุมชนให้กับสหกรณ์การเกษตรโฉนดชุมชนป่าซางจำกัดอำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูนล่าสุดรัฐบาลประยุทธ์ จันทร์โอชา ได้มอบโฉนดชุมชนตำบลแม่ทา (สหกรณ์การเกษตรชุมชนยั่งยืนแม่ทา จำกัด) อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ ตามลำดับ

นอกจากนี้ รัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ยังได้ทิ้งผลงานเกี่ยวกับ “แนวทาง วิธีการและมาตรการในการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ” ไว้ให้คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินทำกินของรัฐ (กบร.) เป็นคณะทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินให้กับประชาชนในปัจจุบัน ในขณะที่ การดำเนินงานเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินให้กับประชาชน ในช่วงรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชันวัตร ไม่ปรากฏเป็นผลงานเชิงประจักษ์เหมือนรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ กล่าวคือ ในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินให้กับประชาชนของรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ผู้วิจัยพบร่องรอยในการดำเนินการในเรื่องนี้เพียงนโยบายที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่เขียนไว้ในคำแถลงนโยบายของรัฐบาล แต่ยังไม่ได้นำไปสู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังพบร่องรอยของความพยายามที่จะเปลี่ยนเรื่องราวของโฉนดชุมชนของรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ให้เป็นการเสริมสร้างสิทธิชุมชน ในการจัดการที่ดินของชุมชน ซึ่งเป็นเพียง (ร่าง) ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีฯ แต่ยังไม่บรรลุผลสำเร็จ เหมือนระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการจัดให้มีโฉนดชุมชน พ.ศ. 2553 ของรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ โดยรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ใช้ชื่อว่า “ร่างระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการรับรองและเสริมสร้างสิทธิชุมชน ในการจัดการที่ดินของชุมชน พ.ศ. ....” ทั้งนี้ในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร โดยส่วนใหญ่จะใช้ มติ ครม. 30 มิถุนายน พ.ศ. 2541 ในการดำเนินการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินให้กับประชาชน

ผู้วิจัยอภิปรายได้ว่า จากผลการวิจัยที่ค้นพบจากกรณีนโยบายของรัฐต่อปัญหาที่ดินทำกินของรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะตามที่ได้กล่าวมาข้างต้นได้สอดคล้องกับแนวความคิดการนำนโยบายไปปฏิบัติแบบผสมผสาน (hybrid theories) (จุมพล หนิมพานิช, 2554; Fischer, Miller & Sidney, 2007, pp. 89-97; Theodore, 1964, 1979, pp. 667-715) เกี่ยวกับความสามารถในการเจรจาต่อรอง ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับบุคลิกภาพของความเป็นผู้นำความรู้ความสามารถของผู้นำและผู้ปฏิบัติ รวมถึงสภานะภาพ อำนาจ และทรัพยากรของหน่วยงานที่นำไปปฏิบัติ ตลอดจนการสนับสนุนจากสื่อมวลชน นักการเมืองกลุ่มอิทธิพล กลุ่มผลประโยชน์ และบุคคลสำคัญต่าง ๆ รวมทั้งจำนวนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการนำแนวทางการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินไปปฏิบัติ

เรื่องราวเหล่านี้ขึ้นอยู่กับความจริงใจ ความเอาใจใส่อย่างจริงจังของรัฐบาลแต่ละชุด ซึ่งรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตรได้ทุ่มเทไปกับเรื่องอื่น ๆ เป็นส่วนใหญ่ทำให้แนวทางหรือนโยบายเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินให้กับประชาชนไม่เห็นเด่นชัดเหมือนรัฐบาลนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ตามที่ผู้วิจัยได้นำเสนอมาอย่างละเอียดแล้วในบทที่ 4

ทั้งนี้ การเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินที่ประสบความสำเร็จที่นักวิจัยค้นพบจากการการวิจัยในครั้งนี้ คือ การแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินในระดับนโยบายจึงจะเป็นการแก้ไขอย่างยั่งยืน ซึ่งนโยบายในที่นี้อาจจะหมายความรวมถึงพระราชบัญญัติ พระราชกฤษฎีกา ข้อตกลงร่วมกัน มติคณะรัฐมนตรีหรือกฎหมายใน

ลักษณะอื่น ๆ ซึ่งจะต้องเกิดขึ้นหรือได้มาโดยทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับปัญหาที่ดินทำกินร่วมกันออกแบบและนำไปปฏิบัติร่วมกัน จึงจะเป็นการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินอย่างยั่งยืนถาวร

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อนำไปใช้

1. นโยบายของรัฐในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จและพื้นที่ไม่ประสบความสำเร็จมีจุดอ่อน คือ เจ้าหน้าที่ของรัฐได้นำ มติ ครม. 30 มิถุนายน 2541 มาใช้ในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินให้กับชาวบ้าน เป็นผลให้ชาวบ้านรวมตัวกันมาเรียกร้องขอความเป็นธรรมจนเกิดการเคลื่อนไหวต่อสู้กับภาครัฐในมิติของการเมืองภาคประชาชนเพื่อแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินขึ้น

ดังนั้น ในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินให้กับชาวบ้าน รัฐไม่ควรนำ มติ ครม. 30 มิถุนายน 2541 มาใช้ในการแก้ไขปัญหาให้กับชาวบ้าน ทั้งนี้เพราะแม้ว่าชาวบ้านเข้าไปอยู่อาศัยทำกินก่อน 30 มิถุนายน 2541จริงก็จะถูกย้ายอพยพออกจากที่ดินทำกินของตน เนื่องจากอาจจะติดปัญหาที่ดินในเขตป่าอนุรักษ์ตามมติคณะรัฐมนตรี คือ เป็นพื้นที่ลุ่มน้ำ ชั้น 1 ชั้นที่ 2 ในกรณีเช่นนี้ชาวบ้านต้องอพยพย้ายออกจากที่ดินของตนและหากรัฐยังใช้ มติ ครม. 30 มิถุนายน 2541 จะเป็นการละเมิดสิทธิของชาวบ้านละเมิดสิทธิชุมชนมากเกินไป

2. เพื่อความเป็นธรรมต่อประชาชนและภาครัฐในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกิน รัฐควรยึดคำสั่ง คสช. ที่ 66/2557 ในทางปฏิบัติซึ่งในคำสั่งนี้ข้อ 2.1 ระบุว่า “การดำเนินการใด ๆ ต้องไม่ส่งผลกระทบต่อประชาชนผู้ยากไร้ ผู้ที่มีรายได้น้อย และผู้ไร้ที่ดินทำกิน ซึ่งได้อาศัยในพื้นที่เดิมนั้น ๆ ก่อนคำสั่งนี้มีผลบังคับใช้ ยกเว้นผู้ที่บุกรุกใหม่จะต้องดำเนินการสอบสวน และพิสูจน์สิทธิ์ เพื่อกำหนดวิธีปฏิบัติที่เหมาะสมและดำเนินการตามขั้นตอนต่อไป”

โดยใช้คำสั่งนี้ร่วมกับ การทำแผนที่เดินดิน และจับพิกัดด้วยระบบ GPS ในการรังวัดที่ดินให้เป็นปัจจุบันร่วมกันทุกฝ่าย ทั้งชาวบ้านเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้อง โดย

ใช้มาตรส่วน 1: 4,000 ร่วมกับข้อมูลทางประวัติศาสตร์เป็นองค์ประกอบในการพิสูจน์สิทธิในที่ดินทำกินของชาวบ้าน จึงจะสร้างความเป็นธรรมให้กับชาวบ้าน

รวมทั้ง รัฐควรออก **"หนังสือรับรองสิทธิทำกิน"** ให้กับชาวบ้านโดยมีลายเซ็นของผู้ว่าราชการจังหวัด หัวหน้าสำนักงานที่ดินจังหวัด หัวหน้าหน่วยงานเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง นายอำเภอ กำนัน/ผู้ใหญ่บ้านในพื้นที่ และในหนังสือรับรองสิทธิทำกินนี้ให้มีแปลงดินของชาวบ้านเพื่อสื่อสารให้รู้ว่าที่ดินของตนติดต่อกับที่ดินของผู้ใดบ้าง และให้เก็บหนังสือรับรองสิทธิทำกินไว้คนละใบ ทั้งหน่วยงานที่ร่วมลงนามและชาวบ้านเจ้าของที่ดินทำกินเนื่องจากทุกวันนี้ชาวบ้านไม่มีเอกสารอะไรที่เกี่ยวกับที่ดินทำกินของตนเอง

3. กรณีที่ดิน นสล. รัฐควรดำเนินการดังนี้

3.1 รัฐควรยกเลิกที่ดิน นสล. แปลงที่ 2 และดำเนินการให้ที่ดินแปลงดังกล่าวเป็นที่ดิน สปก. และให้เจ้าของที่ดินที่ถูกทับซ้อนในพื้นที่ดังกล่าวทั้งหมดเช่าที่ดิน สปก. ทำกินในราคาถูก

3.2 รัฐควรยกเลิกที่ดิน นสล. แปลงที่ 2 ที่ครอบคลุมไปในเขตปกครองของหมู่ 13 บ้านห้วยแสนงา ตำบลบ้านกลาง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ ประมาณ 800 กว่าไร่ และควรออกเอกสารสิทธิให้ชาวบ้านที่ถูกที่ดิน สนล. แปลงที่ 2 ทับซ้อน เนื่องจากที่ดินผืนติดกันมีเอกสารสิทธิ์เป็นโฉนดที่ดินมานานแล้ว พื้นที่ดังกล่าวออกเอกสารสิทธิ์ไม่ได้ เพราะ นสล. แปลงที่ 2 ทับซ้อนอยู่

4. ในส่วนของประชาชน การเรียกร้องสิทธิในที่ดินทำกินของประชาชนเจ้าของปัญหานั้น ควรมีพี่เลี้ยง หรือที่ปรึกษาที่เชี่ยวชาญเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวต่อสู้เพื่อการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกิน คือ NGO มาเป็นพี่เลี้ยงโดยตรง เช่น เครือข่ายปฏิรูปที่ดินภาคอีสาน เพราะคนกลุ่มนี้จะคอยแนะนำ และสอนประชาชนให้เข้าใจเรื่องสิทธิในที่ดินทำกิน สิทธิในชุมชนที่อยู่อาศัยและกฎหมายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งวิธีการต่อสู้กับอำนาจรัฐจึงจะนำไปสู่ความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินอย่างเป็นธรรม ร่วมกับการดำเนินการในส่วนของภาครัฐที่ผู้วิจัยได้นำเสนอไว้ในข้อ 1.1, 1.2 และ 1.3 ข้างต้น

5. ในการเรียกร้องสิทธิเกี่ยวกับปัญหาที่ดินทำกินของประชาชนในแต่ละระดับหรือแต่ละขั้นตอน ควรมีการติดตามผลอย่างต่อเนื่องไม่ควรรอการช่วยเหลือจากรัฐตาม

ระบบราชการเพียงอย่างเดียวเพราะจะล้าช้ามาก ไม่ว่าจะเป็นการติดตามผลความคืบหน้าของการแก้ไขปัญหาตั้งแต่ระดับหมู่บ้าน ระดับตำบล ระดับอำเภอ ระดับจังหวัด ระดับกรมหรือกระทรวง รวมถึงระดับรัฐบาลที่ทำเนียบรัฐบาลหรือรัฐสภาฯ ทั้งนี้ระบบติดตามผลของประชาชนควรกระทำทั้งหนังสือเรียกร้องสิทธิคู่กับตัวประชาชนผู้เป็นเจ้าของปัญหาไปร่วมร้องเรียนเพื่อเรียกร้องสิทธิด้วยตนเองทุกระดับ รวมถึงการโทรศัพท์สอบถามความคืบหน้าอยู่อย่างต่อเนื่อง จึงจะนำมาซึ่งการให้ความช่วยเหลือจากภาครัฐรวดเร็วขึ้น

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

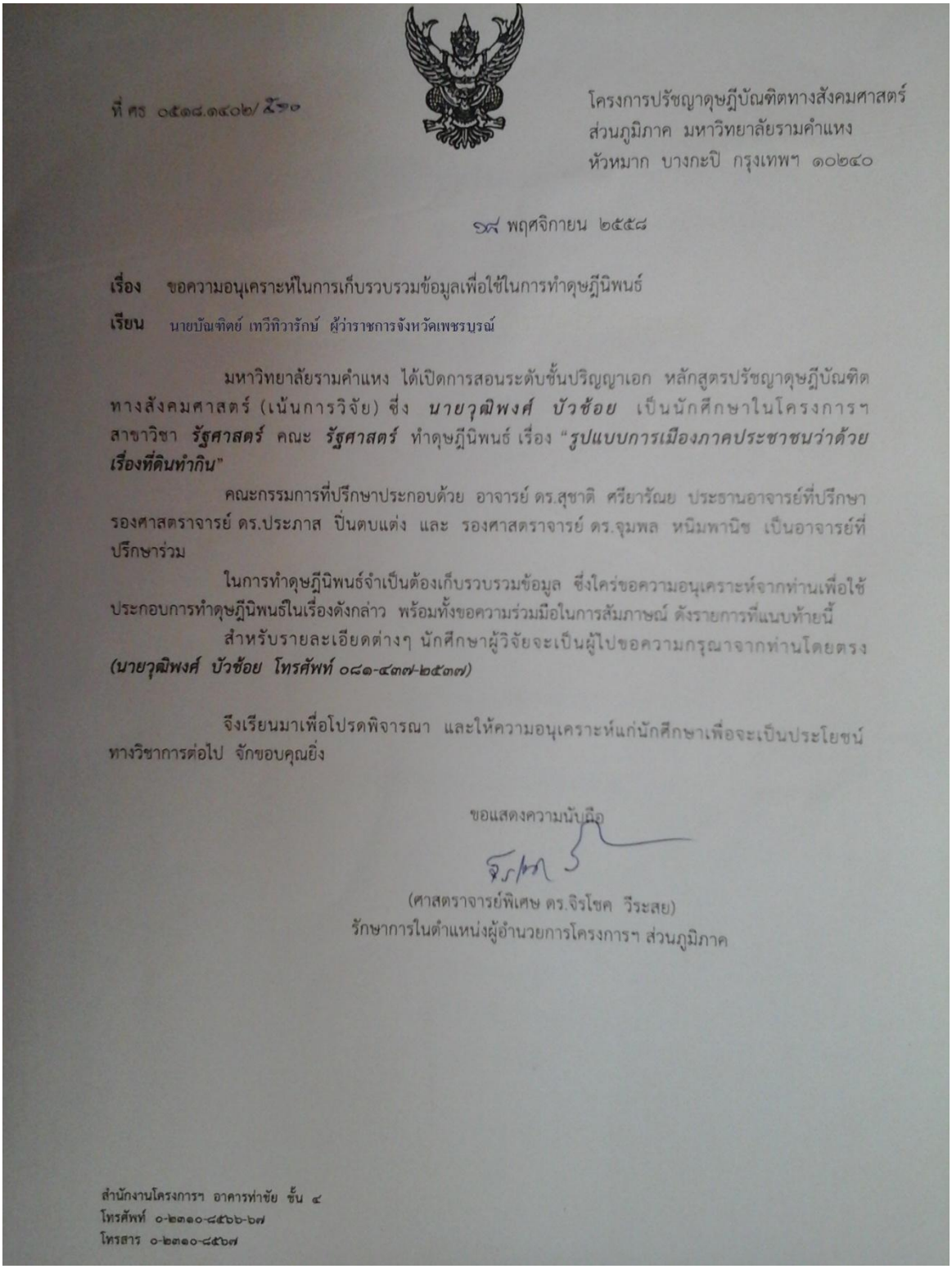
1. การทำวิจัยครั้งต่อไป ควรทำการวิจัยเรื่อง "*กระบวนการแก้ไขกฎหมายหรือแก้ไขนโยบายเกี่ยวกับการการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของรัฐ*" ด้วยการวิจัยคุณภาพ ใช้เครื่องมือการวิจัย คือ การวิเคราะห์เอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เชิงอุปนัย และการวิเคราะห์เนื้อหา

2. การทำวิจัยครั้งต่อไป ควรทำวิจัยเรื่อง "*แนวคิดทางการเมืองของ NGO และแกนนำชาวบ้านที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกิน*" ด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้เครื่องมือการวิจัยคือ การสัมภาษณ์เชิงลึก วิเคราะห์มูลด้วยการวิเคราะห์เชิงอุปนัย

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

หนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อใช้ในการทำดุษฎีนิพนธ์

ที่ ศร ๐๕๑๘.๑๔๐๒/๕๖๐

โครงการปรัชญาดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์
ส่วนภูมิภาค มหาวิทยาลัยรามคำแหง
หัวหมาก บางกะปิ กรุงเทพฯ ๑๐๒๔๐

๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๕๘

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อใช้ในการทำดุษฎีนิพนธ์

เรียน นายบัณฑิตย์ เทวีทิวารักษ์ ผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์

มหาวิทยาลัยรามคำแหง ได้เปิดการสอนระดับชั้นปริญญาเอก หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต ทางสังคมศาสตร์ (เน้นการวิจัย) ซึ่ง ***นายวุฒิพงศ์ บัวช้อย*** เป็นนักศึกษาในโครงการฯ สาขาวิชา ***รัฐศาสตร์*** คณะ ***รัฐศาสตร์*** ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง "***รูปแบบการเมืองภาคประชาชนว่าด้วยเรื่องที่ดินทำกิน***"

คณะกรรมการที่ปรึกษาประกอบด้วย อาจารย์ ดร.สุชาติ ศรียาวัณย ประธานอาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร.ประภาส ปิ่นตบแต่ง และ รองศาสตราจารย์ ดร.จุมพล หนิมพานิช เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

ในการทำดุษฎีนิพนธ์จำเป็นต้องเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อใช้ประกอบการทำดุษฎีนิพนธ์ในเรื่องดังกล่าว พร้อมทั้งขอความร่วมมือในการสัมภาษณ์ ดังรายการที่แนบท้ายนี้

สำหรับรายละเอียดต่างๆ นักศึกษาผู้วิจัยจะเป็นผู้ไปขอความกรุณาจากท่านโดยตรง ***(นายวุฒิพงศ์ บัวช้อย โทรศัพท์ ๐๘๑-๔๓๗-๒๕๓๗)***

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา และให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาเพื่อจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป จักขอบคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(ศาสตราจารย์พิเศษ ดร.จิรโชค วีระสัย)
รักษาการในตำแหน่งผู้อำนวยการโครงการฯ ส่วนภูมิภาค

สำนักงานโครงการฯ อาคารท่าช้าง ชั้น ๔
โทรศัพท์ ๐-๒๓๑๐-๘๕๖๖-๖๗
โทรสาร ๐-๒๓๑๐-๘๕๖๗

ภาคผนวก ข

แนวประเด็นการสัมภาษณ์เชิงลึก

เรื่อง

"รูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกิน"

(สำหรับตัวแทนของแกนนำชาวบ้านในพื้นที่วิจัย)

1. วันที่สัมภาษณ์……..……..……
2. เวลาสัมภาษณ์…….…….……..
3. สถานที่สัมภาษณ์…….……..……
4. ผู้ให้สัมภาษณ์……
5. ผู้สัมภาษณ์……

<u>คำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์</u>

เพศ.....อายุ.....ปี อาชีพ..... การศึกษา

.....รายได้เฉลี่ยต่อเดือน/ต่อปี.....

สถานภาพการสมรส.....จำนวนสมาชิกในครัวเรือน.....คน

ตำแหน่ง/บทบาทในการเคลื่อนไหว…….

<u>คำถามเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกิน</u>

1. ความเป็นมาเกี่ยวกับปัญหาเกี่ยวกับที่ดินทำกิน
2. ชาวบ้านดำเนินมาแล้ว เพื่อแก้ไขปัญหานี้ มีอย่างไร
3. หน่วยงานข้างนอกมีหน่วยงานใดบ้างเข้ามาช่วยเหลือ
4. คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ (กบร.) ช่วยเหลืออย่างไรบ้าง
5. ความคาดหวังเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกิน
6. ภาครัฐ หรือรัฐบาลควรทำอย่างไร เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับที่ดินทำกินในพื้นที่นี้

<u>คำถามเกี่ยวกับการเมืองภาคประชาชน</u>

1. หลังประสบปัญหาในเรื่องที่ดินทำกิน ชาวบ้านได้เริ่มต้นรวมตัวกันอย่างไร เพื่อแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับที่ดินทำกินที่ประสบอยู่

2. มีใครเป็นคนหลักบ้างครับ ในการแก้ปัญหานี้

3. วิธีการร้องทุกข์

3.1 จำนวนครั้งในการร้องทุกข์

3.2 จำนวนผู้ร้องทุกข์

4. ความสามารถในการเจรจาต่อรอง

4.1 องค์ประกอบในการเจรจาต่อรอง (บุคลิกภาพ,ความรู้ความสามารถ,การสนับสนุนจากผู้อื่น)

4.1.1 การคัดเลือกคนที่จะพูดเจรจาต่อรอง

4.1.2 มีใครมาให้ความรู้เรื่องสิทธิ/สิทธิในที่ดินทำกินหรือกฎหมายเกี่ยวกับที่ดิน

4.2 วิธีการเจรจาต่อรอง

4.3 ผลของการเจรจาต่อรอง (คุณภาพ,ประสิทธิภาพ,สมานฉันท์)

5. วิธีการตรวจสอบการทำงานของเจ้าหน้าที่ (ตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ)

5.1 ความถี่ในการตรวจสอบ

6. วิธีการทักท้วง หรือประท้วงต่อหน่วยงานหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ดำเนินในเรื่องนี้

6.1 จำนวนครั้งในการประท้วง

6.2 จำนวนผู้ร่วมประท้วง

6.3 ระยะเวลาในการประท้วง

6.4 ความรุนแรงในการประท้วง)

7. วิธีการร่วมมือกันแก้ไขวิกฤติแต่ละครั้ง

7.1 จำนวนครั้งในการร่วมมือกันแก้วิกฤต

7.2 ภาคส่วนที่ร่วมแก้วิกฤต

8. การแสดงออกโดยขัดขืนต่อเจ้าหน้าที่รัฐ (วิธีการอารยะขัดขืน)

9. การรวบรวมผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เกี่ยวกับเรื่องนี้มาคุยกัน

9.1 วิธีการสานเสวนา

9.2 ภาคส่วนที่ร่วมสานเสวนา

10. ลำดับขั้นตอนในการต่อสู้จนสำเร็จ (คำถามนี้สำหรับพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จ)

11. หน่วยงานที่ต้องนำผลของรูปแบบการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินที่สำเร็จนี้ไปสู่การปฏิบัติ

(คำถามนี้สำหรับพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จ)

12. ลำดับขั้นตอนในการต่อสู้ (คำถามนี้สำหรับพื้นที่ที่ไม่ประสบความสำเร็จ)

13. ผลสรุปปัจจุบันเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับที่ดินทำกินของพื้นที่นี้

<u>คำถามเกี่ยวกับนโยบายของรัฐอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ กับรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร พ.ศ. 2555 ต่อปัญหาที่ดินทำกิน</u>

1. ความแตกต่างของนโยบายของรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ กับรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินให้กับประชาชน
2. นโยบายหรือแนวทาง หรือมาตรการในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของรัฐบาล อภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ
3. นโยบายหรือแนวทาง หรือมาตรการในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของรัฐบาล ยิ่งลักษณ์ ชินวัตร
4. ทั้ง 2 รัฐบาล รัฐบาลใดเป็นประโยชน์ต่อการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของประชาชนมากกว่ากัน

แนวประเด็นการสัมภาษณ์เชิงลึก

เรื่อง

“รูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกิน”

(ตัวแทนหน่วยงานของรัฐ)

1. วันที่สัมภาษณ์……..……..……
2. เวลาสัมภาษณ์…….……..
3. สถานที่สัมภาษณ์……..……..……
4. ผู้ให้สัมภาษณ์……
5. ผู้สัมภาษณ์……

<u>คำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์</u>

เพศ.....อายุ.....ปี อาชีพ..... การศึกษา

.....รายได้เฉลี่ยต่อเดือน/ต่อปี.....

สถานภาพการสมรส.....จำนวนสมาชิกในครัวเรือน.....คน

ตำแหน่ง/บทบาทในการเคลื่อนไหว…….

<u>คำถามเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกิน</u>

1. ความเป็นมาเกี่ยวกับปัญหาเกี่ยวกับที่ดินทำกิน
2. สิ่งที่ได้ดำเนินการแก้ไขมาแล้ว
3. การดำเนินการแก้ไขปัญหาของคณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ (กบร.)

<u>คำถามเกี่ยวกับการเมืองภาคประชาชน</u>

1. การเริ่มต้นเข้ามาขอความช่วยเหลือจากชาวบ้านหลังประสบปัญหาในเรื่องที่ดินทำกิน
2. วิธีการร้องทุกข์ของชาวบ้าน
   2.1 จำนวนครั้งในการร้องทุกข์
   2.2 จำนวนผู้ร้องทุกข์
3. ความสามารถในการเจรจาต่อรองของชาวบ้าน
   3.1 มีใครมาให้ความรู้เรื่องสิทธิ สิทธิในที่ดินทำกินหรือกฎหมายเกี่ยวกับที่ดินให้กับชาวบ้าน
   3.2 วิธีการเจรจาต่อรอง
   3.3 ผลของการเจรจาต่อรอง (คุณภาพ,ประสิทธิภาพ,สมานฉันท์)

4. วิธีการตรวจสอบการทำงานของเจ้าหน้าที่ (ตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ)
   4.1 ความถี่ในการตรวจสอบ
5. วิธีการทักท้วง หรือประท้วงต่อหน่วยงานหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ดำเนินในเรื่องนี้
   5.1 จำนวนครั้งในการประท้วง
   5.2 จำนวนผู้ร่วมประท้วง
   5.3 ระยะเวลาในการประท้วง
   5.4 ความรุนแรงในการประท้วง
6. วิธีการร่วมมือกันแก้ไขวิกฤติแต่ละครั้ง ระหว่างชาวบ้านกับหน่วยงานของท่าน
   6.1 จำนวนครั้งในการร่วมมือกันแก้วิกฤต
   6.2 ภาคส่วนที่ร่วมแก้วิกฤต
7. การแสดงออกโดยขัดขืนต่อเจ้าหน้าที่รัฐของชาวบ้าน (วิธีการอารยะขัดขืน)
8. การรวบรวมผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง มาคุยหาทางออก
   8.1 วิธีการสานเสวนา
   8.2 ภาคส่วนที่ร่วมสานเสวนา
9. ลำดับขั้นตอนในการแก้ไขจนสำเร็จ (คำถามนี้สำหรับพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จ)
10. ลำดับขั้นตอนในการแก้ไขถึงขั้นตอนไหน (คำถามนี้สำหรับพื้นที่ที่ไม่ประสบความสำเร็จ)
11. ผลสรุปปัจจุบันเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับที่ดินทำกินของพื้นที่นี้

<u>คำถามเกี่ยวกับนโยบายของรัฐอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ กับรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร พ.ศ. 2555 ต่อปัญหาที่ดินทำกิน</u>

1. ความแตกต่างของนโยบายของรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ กับรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินให้กับประชาชน
2. นโยบายหรือแนวทาง หรือมาตรการในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ
3. นโยบายหรือแนวทาง หรือมาตรการในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร
4. ทั้ง 2 รัฐบาล รัฐบาลใดเป็นประโยชน์ต่อการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของประชาชนมากกว่ากัน

แนวประเด็นการสัมภาษณ์เชิงลึก

เรื่อง

“รูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกิน”

(สำหรับตัวแทน NGO ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่การวิจัย)

1. วันที่สัมภาษณ์……..……..……
2. เวลาสัมภาษณ์…….……..
3. สถานที่สัมภาษณ์……..……..……
4. ผู้ให้สัมภาษณ์……
5. ผู้สัมภาษณ์……

<u>คำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์</u>

เพศ.....อายุ.....ปี อาชีพ..... การศึกษา

.....รายได้เฉลี่ยต่อเดือน/ต่อปี.....

สถานภาพการสมรส.....จำนวนสมาชิกในครัวเรือน.....คน

ตำแหน่ง/บทบาทในการเคลื่อนไหว…….

<u>คำถามเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกิน</u>

1. ความเป็นมาเกี่ยวกับปัญหาเกี่ยวกับที่ดินทำกิน
2. สิ่งที่ได้ดำเนินการแก้ไขมาแล้ว
3. การดำเนินการแก้ไขปัญหาของคณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ (กบร.)

<u>คำถามเกี่ยวกับการเมืองภาคประชาชน</u>

1. การเริ่มต้นเข้ามาขอความช่วยเหลือจากชาวบ้านหลังประสบปัญหาในเรื่องที่ดินทำกิน
2. วิธีการร้องทุกข์ของชาวบ้าน
   2.1 จำนวนครั้งในการร้องทุกข์
   2.2 จำนวนผู้ร้องทุกข์
3. ความสามารถในการเจรจาต่อรองของชาวบ้าน
   3.1 มีใครมาให้ความรู้เรื่องสิทธิ/สิทธิในที่ดินทำกินหรือกฎหมายเกี่ยวกับที่ดินให้ชาวบ้าน
   3.2 วิธีการเจรจาต่อรอง
   3.3 ผลของการเจรจาต่อรอง (คุณภาพ,ประสิทธิภาพ,สมานฉันท์)

4. วิธีการตรวจสอบการทำงานของเจ้าหน้าที่ของชาวบ้าน (ตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ)
   4.1 ความถี่ในการตรวจสอบ
5. วิธีการทักท้วง หรือประท้วงต่อหน่วยงานของชาวบ้าน
   5.1 จำนวนครั้งในการประท้วง
   5.2 จำนวนผู้ร่วมประท้วง
   5.3 ระยะเวลาในการประท้วง
   5.4 ความรุนแรงในการประท้วง)
6. วิธีการร่วมมือกันแก้ไขวิกฤติแต่ละครั้ง
   6.1 จำนวนครั้งในการร่วมมือกันแก้วิกฤต
   6.2 ภาคส่วนที่ร่วมแก้วิกฤต
7. การแสดงออกโดยขัดขืนต่อเจ้าหน้าที่รัฐของชาวบ้าน (วิธีการอารยะขัดขืน)
8. การรวบรวมผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง มาคุยหาทางออก
   8.1 วิธีการสานเสวนา
   8.2 ภาคส่วนที่ร่วมสานเสวนา
9. ลำดับขั้นตอนในการแก้ไขจนสำเร็จ (คำถามนี้สำหรับพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จ)
10. ลำดับขั้นตอนในการแก้ไขถึงขั้นตอนไหน (คำถามนี้สำหรับพื้นที่ที่ไม่ประสบความสำเร็จ)
11. ผลสรุปปัจจุบันเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับที่ดินทำกินของพื้นที่นี้

<u>คำถามเกี่ยวกับนโยบายของรัฐอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ กับรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร พ.ศ. 2555 ต่อปัญหาที่ดินทำกิน</u>

1. ความแตกต่างของนโยบายของรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ กับรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินให้กับประชาชน
2. นโยบายหรือแนวทาง หรือมาตรการในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ
3. นโยบายหรือแนวทาง หรือมาตรการในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร
4. ทั้ง 2 รัฐบาล รัฐบาลใดเป็นประโยชน์ต่อการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของประชาชนมากกว่ากัน

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง

“รูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกิน”

(ตัวแทน กบร.ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่การวิจัย)

1. วันที่สัมภาษณ์……..……..……
2. เวลาสัมภาษณ์……..……..……..
3. สถานที่สัมภาษณ์……..……..……
4. ผู้ให้สัมภาษณ์……
5. ผู้สัมภาษณ์……..……

<u>คำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์</u>

เพศ.....อายุ.....ปี อาชีพ..... การศึกษา

.....รายได้เฉลี่ยต่อเดือน/ต่อปี.....

สถานภาพการสมรส.....จำนวนสมาชิกในครัวเรือน.....คน

ตำแหน่ง/บทบาทในการเคลื่อนไหว…….

<u>คำถามเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกิน</u>

1. ความเป็นมาเกี่ยวกับปัญหาเกี่ยวกับที่ดินทำกิน
2. สิ่งที่ได้ดำเนินการแก้ไขมาแล้ว

<u>คำถามเกี่ยวกับการเมืองภาคประชาชน</u>

1. การเริ่มต้นเข้ามาขอความช่วยเหลือจากชาวบ้านหลังประสบปัญหาในเรื่องที่ดินทำกิน
2. วิธีการร้องทุกข์ของชาวบ้าน
   2.1 จำนวนครั้งในการร้องทุกข์
   2.2 จำนวนผู้ร้องทุกข์
3. ความสามารถในการเจรจาต่อรองของชาวบ้าน
   3.1 มีใครมาให้ความรู้เรื่องสิทธิ/สิทธิในที่ดินทำกินหรือกฎหมายเกี่ยวกับที่ดินให้ชาวบ้าน
   3.2 วิธีการเจรจาต่อรอง
   3.3 ผลของการเจรจาต่อรอง (คุณภาพ,ประสิทธิภาพ,สมานฉันท์)

4. วิธีการตรวจสอบการทำงานของเจ้าหน้าที่ของชาวบ้าน (ตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ)
   4.1 ความถี่ในการตรวจสอบ
5. วิธีการทักท้วง หรือประท้วงต่อหน่วยงานหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐของชาวบ้านที่ดำเนินในเรื่องนี้
   5.1 จำนวนครั้งในการประท้วง
   5.2 จำนวนผู้ร่วมประท้วง
   5.3 ระยะเวลาในการประท้วง
   5.4 ความรุนแรงในการประท้วง)
6. วิธีการร่วมมือกันแก้ไขวิกฤติแต่ละครั้ง
   6.1 จำนวนครั้งในการร่วมมือกันแก้วิกฤต
   6.2 ภาคส่วนที่ร่วมแก้วิกฤต
7. การแสดงออกโดยขัดขืนต่อเจ้าหน้าที่รัฐของชาวบ้าน (วิธีการอารยะขัดขืน)
8. การรวบรวมผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง มาคุยหาทางออก
   8.1 วิธีการสานเสวนา
   8.2 ภาคส่วนที่ร่วมสานเสวนา
9. ลำดับขั้นตอนในการแก้ไขจนสำเร็จ (คำถามนี้สำหรับพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จ)
10. ลำดับขั้นตอนในการแก้ไขถึงขั้นตอนไหน (คำถามนี้สำหรับพื้นที่ที่ไม่ประสบความสำเร็จ)
11. ผลสรุปปัจจุบันเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับที่ดินทำกินของพื้นที่นี้

<u>คำถามเกี่ยวกับนโยบายของรัฐอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ กับรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร พ.ศ. 2555 ต่อปัญหาที่ดินทำกิน</u>

1. ความแตกต่างของนโยบายของรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ กับรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินให้กับประชาชน
2. นโยบายหรือแนวทาง หรือมาตรการในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ
3. นโยบายหรือแนวทาง หรือมาตรการในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร
4. ทั้ง 2 รัฐบาล รัฐบาลใดเป็นประโยชน์ต่อการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของประชาชนมากกว่ากัน

ภาคผนวก ค

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม

กรณีศึกษาที่ 1 บ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา

ตาราง 8

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มกรณีศึกษาที่ 1 บ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา

ที่	ตำแหน่ง/สถานภาพ	หน่วยงาน/หมู่บ้าน
1	ผู้ว่าราชการจังหวัด	จังหวัดเพชรบูรณ์
2	รองประธานกรรมาธิการปฏิรูปการเมือง อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์	สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ
3	นายอำเภอ	อ.หล่มสัก จ.เพชรบูรณ์
4	ปลัดอำเภอ	อ.หล่มสัก จ.เพชรบูรณ์
5	หัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง	สำนักงานเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง
6	หัวหน้าอุทยานฯอดีตหัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง	อุทยานแห่งชาติถ้ำผาไทจังหวัดลำปาง
7	อดีต คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, อนุกรรมการจัดการที่ดินและป่าแห่งชาติ	สำนักงานคณะกรรมการปฏิรูปกฎหมาย (คปก.)
8	นายก อบต. ปากช่อง	อบต. ปากช่อง อ.หล่มสัก จ.เพชรบูรณ์
9	เครือข่ายปฏิรูปที่ดินภาคอีสาน(NGO)	องค์กรเครือข่ายปฏิรูปที่ดินภาคอีสาน

ตาราง 8 (ต่อ)

ที่	ตำแหน่ง/สถานภาพ	หน่วยงาน/หมู่บ้าน
10	ทนายความของชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา (NGO)	สภาทนายความ
11	ประธานเครือข่ายองค์กรชาวบ้านอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าภูผาแดง	บ้านห้วยระหงส์
12	ประธานคณะกรรมการโฉนดชุมชนบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา	บ้านห้วยระหงส์
13	เหรัญญิกคณะกรรมการโฉนดชุมชนบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทา	บ้านห้วยระหงส์
14	แกนนำชาวบ้านห้วยระหงส์	บ้านห้วยระหงส์
15	แกนนำชาวบ้านห้วยกลทา 1	บ้านห้วยกลทา
16	แกนนำชาวบ้านห้วยกลทา 2	บ้านห้วยกลทา
17	แกนนำชาวบ้านห้วยกลทา 3	บ้านห้วยกลทา

กรณีศึกษาที่ 2 บ้านน้ำคำเหนือ

ตาราง 9

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มกรณีศึกษาที่ 2 บ้านน้ำคำเหนือ

ที่	ตำแหน่ง/สถานภาพ	หน่วยงาน/หมู่บ้าน
1	ผู้ว่าราชการจังหวัด	จังหวัดเพชรบูรณ์
2	อดีตนายอำเภอ	อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์
3	ผู้บังคับกองพันทหารม้าที่ 28	ค่ายพ่อขุนบางกลางหาว
4	ปลัดอำเภอ 1	อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์
5	ปลัดอำเภอ 2	อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์
6	เจ้าพนักงานที่ดินจังหวัดเพชรบูรณ์ สาขาหล่มสัก	สำนักงานที่ดินจังหวัดเพชรบูรณ์ สาขาหล่มสัก
7	นายก อบต.	อบต. ปากช่อง อ. หล่มสัก
8	ปลัดอบต.	อบต. ปากช่อง อ. หล่มสัก
9	เลขานุการ(NGO)	เครือข่ายปฏิรูปที่ดินภาคอีสาน
10	นักกฎหมาย	ม.มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
11	แกนนำชาวบ้านน้ำคำเหนือ 1	ต. ปากช่อง
12	แกนนำชาวบ้านน้ำคำเหนือ 2	ต. ปากช่อง
13	แกนนำชาวบ้านน้ำคำเหนือ 3	ต. ปากช่อง
14	แกนนำชาวบ้านน้ำคำเหนือ 4	ต. ปากช่อง
15	แกนนำชาวบ้านน้ำคำเหนือ 5	ต. ปากช่อง
16	แกนนำชาวบ้านน้ำคำเหนือ 6	ต. ปากช่อง
17	แกนนำชาวบ้านน้ำคำเหนือ 7	ต. ปากช่อง

ภาคผนวก ง
คำให้สัมภาษณ์ภาษาถิ่น

หน้า 171

แกนนำชาวบ้านคนที่ 4 : “…เลิ้มมีปัญห๋านี่ วั้งสร้างสำนักงานเขตลักษาพันธุ์น้ำหมู่ 6 ฮั่นนะ ทางป๊าไม๊มาปักป้าย...พอมีเขตลักษาพันธุ์สัตว์ป๊าผาแดงมาตั้งป๋ับ ก้ามาตั้งป้ายพ้อม เลิ่มมีป้ายเลิ่มประกาดแนวเขตว้าซั้นติ้ คือพี่น้องเขตซาวบ้านทำกิ๋นอยู้ม่องนี่เป็นเขตลักษาพันธุ์สังสั้นน๊า อยู้ๆ มาปักป้าย งงซาวบ้านก้าดาย...”

หน้า 171

แกนนำชาวบ้านคนที่ 5 : “…พอมาปี๋ที้ 2 เขตอนุลักพันสัตว์ป๊าภูผ๋าแดง มาประกาดเขตโดยที๊ซาวบ้านบ่ลู้เลื่องลู้ลาวอั้นหยั่งเล๊ย ป่าไม๊มาประกาดเป็นเขตของป่าไม๊ ทางอนุลักพันสัตว์ป๊าภูผาแดง เข๋าก้าเลยให๋ผู้ไหญ่บ้านประกาศเสียงตามสายว่าห้ามบ่ให๊ซาวบ้านเข้าไป๋ทำอะไล หรือสร้างสิ่งปลูกสร้างในเขตอนุลักษ์พันธุ์สัตว์ป๊าภูผาแด๋งสังสั้นนะ”

หน้า 172

แกนนำชาวบ้านคนที่ 6 :“...คื้อแต้ก๊อนนี่กะบ่มีปัญหาหยังลอก คื้อพอป่าอนุลักษ์เข๋าม๊าควบคุมป่าสงวนอีกเที๊ยะนึ้ง คือมันมีปัญหาที่ของซาวบ้าน ไป๋อยู่ในที่ของป่าอนุลักษ์เขา เพาะว้าไท้บ๋านม้าอยู่ก้อนอยู่แล้ว ม๊าปี๋ พ.ศ. 2460 บาดทีนี้ป่าอนุลักษ์ม๊าทีหลัง ม๊าปี๋42 ก้าเล้ยเกิดปัญห๋าว้าเข๋าบ่ให๋เข๊าไป๋ในที่ท้ำกิ๋น มันทับที่เฮ้าบ่ไห๊เฮ้าเข๊าไป๋แล๊วสิเฮ็ดสังได๋บาดทีเนี๊ยะ...”

แกนนำชาวบ้านคนที่ 7 :“คือเจ๊าหน๊าที้ได๊ปะกาดขึ้นม๋าในปี๋ 2542 เป็นเขตอนุลักษ์พันธุ์สัตว์ป๊า ไนปี๋ 2544 – 2545 เจ๊าหน๊าที้จั้งมาเอ๋าซาวบ้านห้วยหวายออก กับไป๋อยู้ภูมิลำเนาเดิ๋มปะมาณเกือบ 20 ลังคาเลือน”

แกนนำชาวบ้านคนที่ 6 :“...ทีแลกกะเฮาปะซุมกันในซุมซนก๊อน...”

หน้า 172

แกนนำชาวบ้านคนที่ 5 : “ก้ามานั้งคุยกั๋น อยู้ดีดีก้าเกิดปั๋ญห๋าขึ้น ไทบ้านบ่สู้เลื้องสู้ลาว และทีนี้ก้าไทบ้านเข้าไปทำกิน ก้าเลิ้มมีกานจับกุมกันเกิดขึ้น กานเดือดล้อนมันจั้งเกิดขึ้นมา”

แกนนำชาวบ้านคนที่ 3 : “...หั๋วหน้าต่ายนี้มาซ้อยธู้ตั้งแต่มันเลิ้มต้นพู้นนะ ตั้งแต่หัวหน้าซาตรี เซียงอาลีพู้นน๊ะ โตผมเองนี้นะไปหาเขานะ ไห้เขามาซ่อยเพาะว้าไป๋บ่เป็นไป๋ห๋าหัวหน้าต่ายเนี๊ยะไห้เขามาซ่อยนะคันเฮาบ่ไปห๋าเขานี้เฮาก้าบ่ลู้จักคำทางซิไป๋เด๊ะ บ่อมีไผ๋ซ่อย ตั้งแต่ยุคมนตี ตั้งเวทีไว้หน้านี่นะไว้หน้าบ้านเกิดมีเลื่องมีลาวกันเนี๊ยะ นายมนตรีเนี๊ยะ ...โหดแทแท้...”

หน้า 173

แกนนำชาวบ้านคนที่ 4 : “...ก้าเลยเอาแกนนำคนบ้านอื่นฮั้นนา เขาเอิ้นกุ้มพวก NGO ฮั้นนา อรนุชมานี่ก้ามา มาฮ้วยระหงษ์ก้ามา…”

แกนนำชาวบ้านคนที่ 2 : “...เอ้าเพิ้นก้ามาแต่ห้วยระหงส์เด๋...ของห้วยระหงส์เขาเข้าไป๋หาคุณต่าย...แล๊วก้าหัวหน้าต่าย อรนุช เพิ้นฮั้นนะเป็นหลักใหย่นะ...”

หน้า 177

แกนนำชาวบ้านคนที่ 2 : “ก้าทางลอทางหั๋วหน้าต่ายนี่ละ หลานสาวเฮ็ดงานกับน้าต่ายเด๊ะ เพาะว้าเพิ้นเฮ็ดงานอยู่นำกั๋น จั้งว้าเน๊อะ เฮาก้าเงินก้าบ่ค้อยมีเน้อ ก้ามันก้าบ่ได๊นำเพิ้นทุกเลื่อง เฮาก้านำเป็นหลักๆ จังซิไดไป๋ ซิไห้ไป๋ทุกอย่างมันไปบ่ได๊”

แกนนำชาวบ้านคนที่ 5 : “...แต้ส้วนใหญ่ก้าสิมีกานตรวจสอบผ่านพี่เลี้ยง ก้าคือหัวหน้าต่าย”

แกนนำชาวบ้านคนที่ 3 : “...ไปกันเองก้ามี บางเทื้ยก้าไปกับหัวหน้าต่ายกัน...เอ้ามันโดนแด่ละ เฮาก้าไปนำเบิ้งแน้ว...”

หน้า 178

แกนนำชาวบ้านคนที่ 2 :“วั้งเฮาหักเข้าโพดนี่ทางป๊าไม๊ก้าไปซู้มื้อ เอาจนเฮาหักเข้าโพดแล้ว จังมาคุยกันกับเฮาว้ามาลาดตะเวนซื่อ ๆ สังเสี๊ยะ เฮาก้อว่า เอ้าคือมาเฮ็ดหยังกัน คือบ่ไป๋จั๊กเธื้อ เข๋าว้าโอ้ยลออีกหน่วยหนึ่งเขามา อีกหน่วยนึ่งมาก้ามาแจ้งจับกุมเฮา เขาว่าพื้นที่ที่โดนจับนี้ เขาไปแจ้งจับซาวบ้านว่าม่องนี่บ่ไห้เฮ็ด เฮาสิไปลู้สั๋งได๋ ว่ามุ่งได๋ไห่เฮ็ด บ่ไห๋เฮ็ด ก้าโดนจับกั๋นมา จับแล้วก้าไปบ้านกาง ตั้งแต่บ่าย 2 จนเถิงฮอด 4 ทุ่มจั้งตั้งข้อหาเฮา มันจับเอาไปพิมพ์ลายมือซูคน ไปนอนอยู่ในบ้านกาง เข้าไปนอนอยู้ห้องขังบ้านกาง อยู๋นำน่ะมันแอ่ว ตั้งแต่บักน้อย ๆ นี้กำลัง 2 ขวบ กว่านิ่เนี๊ยะ ผู้ใหย่ก้าหา 5 ขวบ”

“เฮาก้าคิดว่าเฮาบ่ผิด เฮาก็คิดว่าเฮาไปลับจ้าง ถ้าผิดมันต้องผิดกันเบิดทั่วปะเทศคันสิว่าเฮาบุกลุกน๊ะ...จังคดีเนี๊ยะ ตอนนี่โดนฟ้องแพ่ง เสียค่าเสียหายค่าดินน้ำลมไฟของเพิ้นฮั้นประมาณ 4 แสนกว้า ทางรัฐบาลเลียกล้อง เฮาแพ้คดีเขาเนี๊ยะ แพ้คดีวั้งวันที่ 16 กรกฎาคม ปี 58 เนี๊ยะ สู้กันมา 10 ปี ล๊ะ 10 ปีพอดีเล้ย”

หน้า 179

แกนนำชาวบ้านคนที่ 3 : “...ทู้มากันหลาย เทิงปืนเทิงผา มาเป็นล้อยพู้นนะ วั้งไทบ้านนี้ลวมโตกันหน้าม้บ้านเนี๊ยะ...โหดเหี้ยมหลาย มาค่มคู้เฮานะ...อั้นพวกเฮาก้าอยากลู้อยากเข้าใจ ก้านัดกันทั่งม้บ้านเล้ย มาซุมกันนะ นี่เล้ยหน้าบ้านเนี๊ยะ... ”

แกนนำชาวบ้านคนที่ 5 : “...วั้งไทบ้านห้วยกลทาทึ๊กจับ อั้นซาวบ้านเข้าไปหักเข้าโพดในไฮ้นะ ทึกจับ มีเลื่องมีลาวกั๋นว้า ไทบ้านฮั้นก็ตั้งเวทีเล้ยหน้าปากทางน้ะ... ตำรวจป่าไม๊มาหลาย...ฮั้นนะก้อนสิพากันไปหน้าอำเภอน๊ะ...”

หน้า 180

นายก อบต.ปากช่อง : “…เคสเดียวกันนี่แน่ะ ก็เอารูป เอาหุ่น ทำหุ่นของ มนตรีเชียงอารีย์เนี่ยะที่เป็นหัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง เอามาเผา และมีการลงลายมือชื่อว่าให้หนีให้ย้ายขับไล่อะไรพวกนี้ครับ”

แกนนำชาวบ้านคนที่ 3 : “…ยุคนี้แหละยุคปะท้วงกันนะที่มีการไปเผาหุ่นนายมนตี เซียงอาลีประท้วงไปกันหลาย ไปกันเบิ๊ด ทั้งวังยาว ห้วยละหงส์ไปนอนกันหลายคืนอยู่ ที่ไปประท้วงหนะ”

หน้า 181

แกนนำชาวบ้านคนที่ 4 : “เวลาไปล้องเลียน ไปเดินขบวน ไปกันเบิด ไปซ้อยกัน ...นอนศาลากลางจังหวัด นอน 2 คืน...พุ้นนะ หน้าทำเนียบโดนแด๊เป็นอาทิตย์สอง อาทิตย์พู้นหนะ...”

หน้า 184

แกนนำชาวบ้านคนที่ 3 : “...มนตรีมาทีแลกก้าดีน๊ะ ตอนเขาเข้ามาทีแลกก้าดี แต่พอนานเข้าไปนานเข้านานเข้า ก็มีวิธีกานของแก๊ยังไงก็บ่ลู้ ซาวบ้านก็บ่ลู้วิธีกานของเขา คือกั๋น ที้มีกานมาขอลายเซ็นรายซื่อ ขอทะเบียนบ้าน จะมายึดเอาไปจั้งได๋กะบ่ลู้ ต๋อนนั้นซาวบ้านกะเลยบ่ให้ บ่เซ็น...”

แกนนำชาวบ้านคนที่ 2 : “...เกิดปั๋นห๋าจากหัวหน้ามนตรี เซียงอาลี คือ เข๋าสิไห้เอา 30 มิยอ 41 มติ คลม. 30 มิยอ 41 อี้ไห้เอามติของเขาเนี๊ยะ ให้เอามตินี้เป็นที๋ทำกิ๋นนะ แต่ว้าพวกเฮาบ่ยอมลับ เพราะว้ามันบ่เป็นประโยดต่อเฮา...”

หัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง:...แต่เดิมอ่ะ ตามกฎหมายตามมติครม. 30 มิถุนายน 2541 เขาอนุญาตให้สามารถอยู่และทำกินได้ โดยไม่ให้ขาย และให้ทำต่อเนื่องถ้าไม่ทำต่อเนื่องนั้นก็หมายความว่าคุณรวยแล้ว คุณหมดความจำเป็นที่จะใช้พื้นที่แล้ว คุณมีอาชีพอื่นแล้ว ก็ให้เอาคืนมาคืนให้รัฐแค่นั้นก็จบ ...พอชาวบ้านบอกว่าตัวเองเดือดร้อน บอกว่าไม่มีที่ทำกิน คนยากจนอะไรพวกเนี่ยะ อะเอ่ารัฐก็ให้ ให้ทำแล้วก็ให้ทำต่อเนื่อง สามารถสืบทอดเป็นทายาทได้ ไอ้ 30 มิถุนายน 41 เนี่ยะ เราจะเอามาปฏิบัติใช้ แต่ชาวบ้านเขาก็ไม่ยอม...

หน้า 187

แกนนำชาวบ้านคนที่ 5 : “หัวหน้าต้ายครับ หัวหน้าต้ายเป็นพู่ปะสาน เป็นผู้นัดให้พวกเฮา กับพวกเพิ้นได๊คุยกัน แต่ว้าก้าพวกเฮานี้นะเป็นพู้เว้านะ เพิ้นสิป้อยให้เฮาเว้า เฮาก้าเว้าก้าว้าไป ตามมันเป็นมาฮั้นนะ”

หน้า 190

แกนนำชาวบ้านคนที่ 2 : “…เบิ้งแม้วเขาหยังมีที้ของเขา อั้นเฮาคนไทแท้ ๆ เกิดอยู่กับนี่ก้ามี เอ้า ย่างหลานนี้ เออเป็น 8 คน ละบ่มีทีทำกัน ... จบไปเล้ย แล๋วก้าอย่ามาวุ่นวายอีก ผู้ได๋ล้ำก้าจับไป ซิบ่มีกานต่อต้าน เล้ามึงโลบมึงล้ำไปก้าจับไปแม๊ ก้ามาจับไปแม๊ วัดเส็จแล้วจบไปเลย…ไผ๋ล้ำจับไปเล้ยบ่แม่นว่าซาวบ้านซิดึงดัน...”

แกนนำชาวบ้านคนที่ 3 :“ก้าอยากได๊เอกสาร (เอกสารรับรองสิทธิทำกิน) จากผู้ว่านี่ละ ให้เป็นคำสั่งจากผู้ว่าเนี๊ยะ มันเป๋นโฉนดมันเป๋นไปบ่อได๊ ให้ผู้ว่าเซ็น ผู้ใย่บ้านกำนันเซ็นนำกันสังเสี๊ยะ ดินของเฮามันเป็นที่ลุ่มน้ำซั้น 1A มันออกเอกสารโฉนดบ่ได๊ นส. 3 ก้าบ่อได๊ ไห๋เพิ้นออกหนังสืออนุญาตให๊อยู่อาศัย ไห๊เฮ็ดกินสังสั้นนะทุกมื้อนี้มีแต่ใบเสียดอกหย้าสื้อ ๆ”… “ทุกมื้อนี่ต้องการเอกสารสิทธิที่ดิน เป็นคำสั้งข๋องจังหวัด ให้มีลายเซ็นต์ผู้ว่าฯ กำนัน ผู้ใ๊บ้านแล้วก้าให๋ถือไว๊คนละใบ๋ เฮาใบ๋หนึ่ง ป่าไม๊แผ่นหนึ่ง... ในคำสั่งนี้ให้มีแผนที้ดินของเฮาพ้อม ถื๋อไว๊คนละใบเลย สืบทอดสู้ลูกซู้หลานเลย จบกันไปเลย อยากให้มันเป็นลักษณะนั่นละ อยากให้ถือไว้ค๋นละใบ กับป่าไม๊หั่นนะ”

หน้า 191

แกนนำชาวบ้านคนที่ 5 : “ไป๋เป็นอาทิตย์พั้ว เอาข้าวสารไปหุ๋ง...เก็บเงินเก็บทองกันเอง...แต่ก้ามีไพศาลลงมาซ่อยเป็น ส.ส. สจ.สเวช ก้ามาซ่อยในเลื่องตอนไปซุมนุมในเลื่องอาหาร น้ำดื่ม”

แกนนำชาวบ้านคนที่ 2 : “เอ้าก้า สจ. เสวก เหมาะรถไปแน้ว เพิ้นออกให้เบิดทาง สส. เพิ้นปันเงินมาให้จัดสันให้เบิ้ด (สส. ไพศาล)...อั้นไทตลาดหล๊ม เพิ้นลีโตนเอาเข้าเอาน้ำมาไห๊ก๋อ...”

แกนนำชาวบ้านคนที่ 7 :“...แต่ก็อิมี สจ. สเวช เอาข้าว เอาน้ำมาให้อยู๊”

หน้า 199

แกนนำชาวบ้านคนที่ 1 : “... กอบเดิมมีแค่นี้ให้วัดกอบเดิมนะแต่ผู้ใหย่ขุลีเดิน รังวัดออกนอกกอบมานี้ ๆๆๆๆๆ ผู้ใหย่ขุลีเดินออกนอกกอบได้เนื้อที่สองพันกว่าไล่ ซาวบ้านก้ารวมตัวกันปรึกษากันก้าได้พากั๋นไปหากำนันปากซ่อง เพราะเหตุผู้ใหย่ขุลีได้พาเจ้าหน้าที่รังวัดที่ดินออกไปนอกเขตที่ดินสาธารณะป่าน้ำคำไปทับที่ดินของซาวบ้าน โดยไม่เป็นไปตามมติที่ประชุมสภาตำบลปากซ่องเมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2520 และกำนันปากช่องได้ทำหนังสือร้องเรียนไปถึงนายอำเภอว่า ตามที่เจ้าพนักงานรังวัดได้ไปสำรวจที่ดินหมู่ 5 ตำบลปากช่อง อำเภอหล่มสัก โดยนายขุลี คำดีผู้ใหญ่หมู่ 5 ตำบลปากช่อง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นผู้ชี้แนวเขตนั้น ปรากฏว่าการชี้แนวเขตที่ดินสาธารณะนั้นได้รุกล้ำไปในเขตที่ดินของราษฎรหลายราย การชี้เขตครั้งนั้นข้าพเจ้าไม่ทราบ และการชี้เขตครั้งนี้มีเนื้อที่ไม่น้อยกว่า 2,000ไร่ ทำให้บุกรุกไปในแนวเขตของราษฎร เพื่อไม่ให้ราษฎรเดือดร้อนจึงสมควรชี้แนวเขตใหม่และสมควรให้ข้าพเจ้าชี้แนวเขตร่วมด้วย...คือสภาตำบลบอกวาเนื้อที่สาธารณะจริง ๆ มี 500 ไล่ แต่การชี้แนวเขตของผู้ใหย่ขุลีเนี๊ยะออกไปเป็นสองพันไล่จึงขอให้ชี้แนวเขตใหม่...พอหลังจากฮั่นก้าเกิดกาล้องเลียนกัน...”

แกนนำชาวบ้านคนที่ 1 : “...เอ้าไปกินไปนอนพร้อมกับสมัชชาคนจนนั้นละไปแปลขวนดาวกระจายกับเขาอยู่นั้นหละสนุกดี เอาข้าวไปนึ่งกินกันอยู่ 3-4 วัน...”

หน้า 202

แกนนำชาวบ้านคนที่ 1 : “ฐู้ก้าบ่ได๋ตามแล้ว เฮาก้ามีเวียกมีงาน ล้องเลียนไปก็ลอเพิ้น มาแก้ไขให้ อั้นเฮาก็เฮ็ดไฮเฮ้ดนาเน้อะ...”

แกนนำชาวบ้านคนที่ 4 :“...ส่วนใหญ่บ่ไดตามคับ ล้องเลียนไปแล้วก้าลอให้อำเภอลงมาแก้ไขให้...โธ้ ก้าโดน นานจังเลยละ แล้วก้าส่วนใหย่ไทนี้กาเฮดไฮกัน... มันก้าเวียกไผ่เวียกมัน”

แกนนำชาวบ้านคนที่ 7 : “..ก้ายื่นหนังสือไป แล่วก้าลอให้เพิ้นว่ามา ลอให้เพิ้นมาแก้ไข มาซ่อยเหลือสังสั้นนะ...ก้าลอไป ก้าโดนอะ จั้งซิมาเบิ้งกัน”

หน้า 203

แกนนำชาวบ้านคนที่ 1 : "...เจ้าหน้าที่ชุดเดิมก้าเอารถแทรกเตอร์มาเกด มี อส. ตำลวดก้ามา ... แต่ชาวบ้านคัดค้านไม่ให้เกดแต่ทางปลัดกับอำเภอหล่มสักจะเกดให้ได้ หากใครขัดขวางจะจับ ทางผู้เดือดล้อนขอให้เจ๊าหน้าทีละงับไว้ก่อน แล่วก้าไปร้องขอผู้ที่อยู่เหนือให้มาซ่อย ก้ามีวิทยุมาจากอำเภอให้ละงับไว้ก่อนจึงเสร็จสิ้นในมื้อนั้น..."

แกนนำชาวบ้านคนที่ 7 : "...ธู้ปะทะกันหลายเที้ยติฮื๊อ...อันฮั้นเด้วั้งเจ้าหน้าทีเอารถเกดมาเกดดินเที้ยหนึ่ง...ไปจังหวัดก้าไป ไปกรุงเทพก้าไปก๋อหละ"

หน้า 204

แกนนำชาวบ้านคนที่ 2 : "ปึกษากัน คุยกัน แล้วบรรเจิดเป็นคนแนะนำพ้อมคือต๋อนนี้แก้เสียแล๊ว"

หน้า 205

แกนนำชาวบ้านคนที่ 2 : "นายบรรเจิดแกเป็นอาจารย์เก่า เป็นคูเก่าจากโลงเลียนไดก้าบ่ลู้ จำไม่ได้นานมากแล้วอยู่บุ่งน้ำเต้า...แนะนำให้ไป๋นู้นเลย คือแก่ทำเลื่องให้ผมแกเคยทำเลื่องแบบนี้มาก๊อน แกเขียนเลื่องให้กับเฮา แต่ไปยื่นเอง...ไปรัฐสภาพอไปท่านมานะ คงสุกล ก็ลงมาดูเอกสารสองใบที่มันซ้ำกันแก่ก็บอกว่ามันซ้ำซ้อนกันไม่ได้ ทำมาได้ยังไง แก่ก้าเลยเลียกกำนันประสิทธิ์กับที่ดินสมชายไป...พอไปถึงก้าบอกว่ามี 886 ไล่ (ตามนสล.แปลงแรก) แล๋วใบนี้ (แปลงที่ 2 จำนวน 2,116 ไร่) มาจากไหนผมไม่ทราบ"

แกนนำชาวบ้านคนที่ 1 : "...นายอำเภอได้ไปปะสานให้ซ่างรังวัดออกมา พอนายอำเภอไปประสานเสร็จปุ๊บ ก็ทางซ่างรังวัดก้าออกมาประสานทางท่านกำนัน แล้วก้าเอาทะเบียนเดิมมาเบิ้ง พอเอาทะเบียนเดิมมาเบิ้ง ก็เกิดกานประชุมสภาตำบลครั้งที่ 1 ในกานที่จะเลิ่มทำงาน ก้าออกมาประชุมสภาตำบล...25 มกลา 2520"

นายก อบต.ปากช่อง : "มีมาคุยกันครับ มาคุยกันที่นี่เลย แกนนำชาวบ้านปลัดอำเภอ ที่ดินจังหวัดแล้วก้าตัวแทนผู้ว่าฯ ก็มา...ก็ให้ยึด 2,116 ไร่ ตามที่หนังสือผู้ว่าฯ ชี้แจงมาครับ"

หน้า 207

แกนนำชาวบ้านคนที่ 2 : “...ที่ของผมมันรกเพราะผมหนีออกมาข้างทาง แต่ก่อนเป็นสวนมะขาม ปลูกข้าวโพดบ้าง ปลูกมะเขือ พริกบ้าง ตอนนั้นเขาขับไล่ออกทางปลัด เขาก็เอาใบมาให้...ทำเป็นลายลักอักษรเล้ยมีหนังสืออยู้ ปลัดมาให้กับมือผมเลย ปลัดเอามายื่นถึงมือผมถึงที้เลย...หาว่าพื้นที่ตรงนี้เป็นพื้นที่สาธารณะประโยชน์ขอให้ออกไปใน 7 วันไม่อย่างนั้นจะดำเนินคดีตามกฎหมาย”

แกนนำชาวบ้านคนที่ 2 : “ถ้าไม่ถ้อยออกมาโดนตำรวจจับก้ายุ่งอยากอีก ซาวบ้านอย่างเฮาบ่มีเงินมีทองก๋น”

แกนนำชาวบ้านคนที่ 7 : “...โดนจังละหลา ตั้งแต้พู้นหนะ 2520 ซอดซู้มื้อนี้หนะเปี้ยนมือกันแล่วก้าหลาย”

หน้า 210

“เพิ้นวางมือแล้ว ได้เมียเด็กน้อยมีลูกก้าเป็นบ่าวแล้ว ห่วงลูกห่วงเมีย หย่ายไปอยู่บ้านเมียอยู้ห้วยผักหวานผั๊วะ ผู้อื่นก้าตายเบิดแล้ว...อั้นมันมีฆ่ากันพู้นดิ๊ ยิงพ่อถีกลูกชายพร้อม ตาย 2 คนเลย...มันบ่ไซ้ทำมาดาลิ้เจ้าอ่ะ”

ภาคผนวก จ
แนวทาง วิธีการ และมาตรการในการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ

1. ที่มาของแนวทาง วิธีการ และมาตรการในการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ

ที่มาของแนวทาง วิธีการ และมาตรการในการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ มีที่มาจากมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 4 พฤษภาคม พ.ศ. 2536 ที่เห็นชอบร่างนโยบายและแนวทางการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินทำกินของรัฐ และอนุมัติให้ดำเนินการเกี่ยวกับนโยบายและแนวทางการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินทำกินของรัฐต่อไป ตามที่สำนักนายกรัฐมนตรีเสนอ โดยนโยบายและแนวทางการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินทำกินของรัฐยกร่างมาจากคณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินทำกินของรัฐ (กบร.)

ทั้งนี้ นโยบายและแนวทางการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินทำกินของรัฐ มีทั้งหมด 7 ข้อ (สำนักแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ, 2554, หน้า 8-10) ดังนี้

1. รัฐควรเร่งรัดให้มีการดำเนินการออกเอกสารสิทธิแก่ราษฎร ในกรณีดังต่อไปนี้

1.1 กรณีที่เป็นผู้ครอบครองทำประโยชน์ในที่ดินที่รัฐได้สงวนหวงห้ามไว้ตามกฎหมาย และหากพิสูจน์ได้ว่าได้อยู่มาก่อนการสงวนหวงห้ามที่ดินของรัฐ หรือเป็นหมู่บ้านเก่าที่สามารถพิสูจน์ได้ว่า เป็นผู้อยู่มาตั้งแต่ดั้งเดิม หรือครอบครองต่อเนื่องมาจากผู้ครอบครองเดิมมาก่อนการสงวนหวงห้ามเป็นที่ดินของรัฐ ให้ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องเร่งรัดดำเนินการตรวจสอบและจัดทำทะเบียนบัญชี หรือจัดทำแผนงานและโครงการออกเอกสารสิทธิของผู้ครอบครองเหล่านี้ไว้เป็นหลักฐาน

1.2 ราษฎรที่อยู่ในบริเวณแนวเขตที่ดินของรัฐที่ยังมีแนวเขตที่ไม่ชัดเจนให้เร่งดำเนินการสำรวจแนวเขตให้แน่นอน เมื่อรัฐได้สำรวจและจัดทำแนวเขตที่ชัดเจนแล้ว ถ้าปรากฏว่าราษฎรเหล่านี้ครอบครองทำกินอยู่นอกเขตที่ดินของรัฐ ก็ควรพิจารณาการออกเอกสารสิทธิให้แก่ราษฎรตามระเบียบขั้นตอนของกฎหมายต่อไป

2. รัฐไม่ควรให้เอกสารสิทธิตามประมวลกฎหมายที่ดินแก่ผู้บุกรุกที่ดินของรัฐ

3. ที่ดินของรัฐ (ยกเว้นเขตอุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขตพื้นที่ต้นน้ำลำธาร พื้นที่ลุ่มน้ำชั้น 1 และชั้น 2 พื้นที่สงวนหวงห้ามไว้ใช้ประโยชน์ในราชการ และ

ที่ดินที่ยังไม่หมดสภาพการเป็นที่สาธารณประโยชน์ ที่ประชาชนใช้ประโยชน์ในร่วมกัน) ที่มีผู้บุกรุกครอบครองและรัฐไม่มีความจำเป็นจะต้องสงวนไว้อีกต่อไป ให้ดำเนินการตามกฎหมายปฏิรูปที่ดินและเพื่อให้การดำเนินการเป็นไปตามหลักการปฏิรูปที่ดินให้ได้ผลอย่างแท้จริง สมควรให้ ส.ป.ก. ปรับปรุงแนวทางปฏิบัติดังนี้

3.1 ในเขตประกาศปฏิรูปที่ดิน ห้ามมีผู้บุกรุกถือครองที่ดินและเจ้าของที่ดินต่อต้านการปฏิรูปที่ดิน หรือไม่ให้ความร่วมมือในการกระจายสิทธิการถือครองที่ดินให้ ส.ป.ก. ดำเนินการโดยความร่วมมือจากฝ่ายปกครองหรือส่วนราชการที่เกี่ยวข้องให้ดำเนินการตามกฎหมายแก่ผู้ต่อต้านโดยเคร่งครัด พร้อมทั้งรายงาน กบร. เพื่อประสานงานแก้ไขปัญหาในทุกพื้นที่และทุกราย

3.2 การนำที่ดินของรัฐมาดำเนินการปฏิรูปที่ดิน ให้ ส.ป.ก. พิจารณาดำเนินการจัดเก็บค่าเช่าหรือค่าชดเชยเข้ากองทุนปฏิรูปที่ดิน ตามหลักการและวิธีการในส่วนที่เกี่ยว ค่าเช่าตาม พ.ร.บ. ปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518 เพื่อจะได้นำเงินไปใช้ในการดำเนินการในโครงการพัฒนาพื้นที่ หรือให้นำไปใช้จัดหาที่ดินทำกินให้แก่เกษตรกรที่ไม่มีที่ดินทำกินได้เช่าหรือเช่าซื้อต่อไป ทั้งนี้ ควรดำเนินการให้สอดคล้องกับค่าเช่าตาม พ.ร.บ. การเช่าที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2524

3.3 ควรกำหนดเนื้อที่สูงสุดสำหรับสมาชิกแต่ละรายเท่าที่จำเป็นต่อการทำกินแต่ละประเภทตามความเหมาะสม และความอุดมสมบูรณ์ในแต่ละพื้นที่ของเขตปฏิรูปที่ดิน สำหรับพื้นที่ส่วนที่เกินความจำเป็นของสมาชิกแต่ละราย ควรกำหนดเงื่อนไขให้ปลูกไม้ผลหรือไม้ยืนต้นต่อไป

3.4 ให้ ส.ป.ก. กำหนดมาตรการในการติดตามและตรวจสอบการครอบครองการทำประโยชน์ของสมาชิกผู้ได้รับสิทธิแต่ละรายให้ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์เงื่อนไขตามที่กฎหมายกำหนดไว้อย่างเคร่งครัดและโดยต่อเนื่องตลอดไป

4. ที่สาธารณประโยชน์ ที่ป่าสงวนแห่งชาติเสื่อมโทรม ที่มีผู้บุกรุกครอบครองทำประโยชน์ แต่มิได้กำหนดเป็นที่เขตปฏิรูปที่ดินให้ดำเนินการตามหลักเกณฑ์ ดังต่อไปนี้

4.1 ให้เช่าหรืออนุญาตให้ทำประโยชน์โดยเสียค่าตอบแทนหรือได้รับเอกสารพิเศษ ที่มีหลักเกณฑ์ทำนองเดียวกับเอกสาร ส.ป.ก. ตามจำนวน เนื้อที่ที่ได้บุกรุกครอบครองทำประโยชน์อยู่เดิมแล้วแต่กรณี แต่ต้องไม่สูงเกินกว่าที่ส่วนราชการที่

รับผิดชอบพิจารณาเห็นสมควร ทั้งนี้โดยให้กำหนดค่าเช่าหรือค่าตอบแทนตามหลักการและวิธีการเกี่ยวกับค่าเช่าตาม พ.ร.บ. ปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518 กรณีการเช่าส่วนที่เกินกว่าจำนวนเนื้อที่ที่ส่วนราชการผู้รับผิดชอบเห็นสมควร ให้คิดค่าเช่าหรือค่าตอบแทนในอัตราก้าวหน้า โดยคำนึงถึงอัตราการเช่าตาม พ.ร.บ. การเช่าที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2524 ด้วย

4.2 ให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดเป็นผู้เก็บค่าเช่าหรือค่าตอบแทนไว้ โดยให้แบ่งหนึ่งในสามเป็นกองทุนพัฒนาชนบทและจังหวัด และอีกสองในสามเป็นกองทุนพิทักษ์ป่าไม้และทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่นั้นๆ

4.3 กำหนดเขื่อนไขให้ปลูกไม้ผล ไม้ยืนต้น ในพื้นที่ส่วนที่เกินความจำเป็นต่อการทำกินของเกษตรกรแต่ละราย ตามความอุดมสมบูรณ์และความเหมาะสมในแต่ละพื้นที่ กรณีที่มีความจำเป็นในแง่การอนุรักษ์ หรือการป้องกันการแพร่กระจายดินเค็มก็ควรกำหนดเงื่อนไขห้ามใช้พื้นที่ทำนาหรือทำพืชไร่ หรือกำหนดมาตรการฟื้นฟูที่เหมาะสมต่อไป

5. ให้จัดสรรงบประมาณแก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อการผลิตกล้าไม้ผล ไม้ยืนต้นอย่างพอเพียง ที่จะบริการแก่เกษตรกร ในราคาต้นทุนในทุกพื้นที่ที่จะดำเนินการตามข้อ 4 และให้จัดสรรงบประมาณสำหรับโครงการจัดทำแนวเขตพื้นที่สงวนหวงห้ามของรัฐให้ชัดเจนและถาวรในทุกโครงการของทุกส่วนราชการ

6. ในกรณีที่มีการดำเนินคดีแก่ผู้บุกรุกที่ดินของรัฐ และเมื่อคดีถึงที่สุดแล้ว ให้ส่วนราชการที่มีหน้าที่รับผิดชอบ ดำเนินการบังคับคดีโดยทันที พร้อมทั้งให้รายงานกระทรวงต้นสังกัด และ กบร. ทราบด้วย ห้ามมิให้ละเลย ปล่อยทิ้งเป็นเวลาเนิ่นนาน ทั้งนี้ ควรมอบหมายให้ผู้ตรวจราชการสำนักนายกรัฐมนตรี และผู้ตรวจราชการของหน่วยงานต้นสังกัดที่เกี่ยวข้องติดตามการบังคับคดีต่อไปจนเสร็จสิ้นคดี

7. ให้ยกเลิกมติคณะรัฐมนตรี และหรือให้แก้ไขกฎหมาย กฎระเบียบที่ไม่สอดคล้องหรือขัดแย้งกับนโยบายและแนวทางการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐข้างต้น

2. คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ

คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ (กบร.) มี 2 ระดับ คือ คณะกรรมการฯ ระดับชาติ และคณะกรรมการฯ ระดับจังหวัด

2.1 คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ (กบร.) ระดับชาติมีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

1) เสนอนโยบายหรือแผนงานในการแก้ไขปัญหา และการป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐต่อคณะรัฐมนตรี

2) กำหนดมาตรการในการแก้ไขปัญหา และมาตรการในการป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐ

3) กำกับ ติดตาม ดูแล และตรวจสอบให้หน่วยงานของรัฐ ดำเนินการให้เป็นไปตามนโยบาย แผนงาน มาตรการในการแก้ไขปัญหาและมารการในการป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐ

4) รวบรวมข้อมูล เอกสารหลักฐาน และข้อเท็จจริงเกี่ยวการครอบครองที่ดินของบุคคลใดๆในที่ดินของรัฐ

5) เรียกให้หน่วยงานของรัฐส่งข้อมูลเอกสารหลักฐานและข้อเท็จจริงหรือขอให้ส่งผู้แทนมาชี้แจงเพื่อประกอบการพิจารณาของ กบร หรือคณะอนุกรรมการ หรือคณะทำงาน ที่ กบร. แต่งตั้ง

6) ให้การสนับสนุนแก่หน่วยงานของรัฐในการดำเนินแก้ไขปัญหาและการป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐในการขอตั้งงบประมาณ และในเรื่องอื่น ๆ ตามความเหมาะสม เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยความรวดเร็ว

7) แต่งตั้งคณะอนุกรรมการหรือคณะทำงาน ให้ปฏิบัติงานตามที่มอบหมาย

8) ให้หน่วยงานของรัฐและจังหวัดดำเนินการใด ๆ ที่เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาและการป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐตามที่กำหนด

9) ดำเนินการหรือปฏิบัติงานอื่นใดที่เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหา และป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐให้เป็นไปตามกฎหมาย กฎ คำสั่ง ระเบียบ ข้อบังคับ และมติคณะรัฐมนตรี ที่เกี่ยวข้อง

2.2 คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ (กบร.) ระดับจังหวัด

(สำนักแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ, 2554, หน้า 47-48) ประกอบด้วย

1) ผู้ว่าราชการจังหวัด ประธานอนุกรรมการ

2) อัยการจังหวัด อนุกรรมการ

3) ธนารักษ์พื้นที่ อนุกรรมการ

4) ปฏิรูปที่ดินจังหวัด อนุกรรมการ

5) ประชาสัมพันธ์จังหวัด อนุกรรมการ

6) ผู้อำนวยการสำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 1–12 ที่รับผิดชอบพื้นที่ อนุกรรมการ

7) ผู้อำนวยการสำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 1–16 ที่รับผิดชอบ อนุกรรมการ

8) ผู้อำนวยการสำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ ที่ 1–13 ที่รับผิดชอบพื้นที่ อนุกรรมการ

9) นายอำเภอท้องที่ หรือปลัดอำเภอ ผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอ (เฉพาะข้อโต้แย้งสิทธิในที่ดินของรัฐ ที่อยู่ในการดูแลรับผิดชอบบรรจุอยู่ในวาระการประชุม) อนุกรรมการ

10) หัวหน้าส่วนราชการจังหวัดที่มีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบหรือหัวหน้าส่วนราชการผู้ใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐ (เฉพาะข้อโต้แย้งสิทธิในที่ดินของรัฐอยู่ในการดูแล หรือใช้ประโยชน์บรรจุอยู่ในวาระการประชุม) อนุกรรมการ

11) ผู้แทนเลขานุการ กบร. อนุกรรมการ

12) ปลัดจังหวัด อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

13) หัวหน้าสำนักงานจังหวัด อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

14) เจ้าพนักงานที่ดินจังหวัด อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

15) ผู้อำนวยการสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

16) ข้าราชการในสังกัดที่ทำการปกครองจังหวัดที่ประธาน กบร. จังหวัดแต่งตั้งหนึ่งท่าน อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

2.2.1 คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ (กบร.) ระดับจังหวัด *มีอำนาจหน้าที่* ดังต่อไปนี้

1) ดำเนินการแก้ไขปัญหาและป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐให้เป็นไปตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ พ.ศ. 2545

2) กำกับ ติดตาม ดูแลการปฏิบัติงานของหน่วยงานของรัฐที่ดูแลรักษาและใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐ ให้เป็นไปตามกฎหมาย กฎ คำสั่ง ระเบียบ ข้อบังคับ และมติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องและดำเนินการตามนโยบาย แผนงาน มาตรการแก้ไขปัญหาและป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐตามที่ กบร.กำหนด

3) กำหนดแผนงานประจำปี ในการแก้ไขปัญหาหรือป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐ และรายงานให้ กบร. ทราบ ภายในวันที่ 30 มกราคม ของทุกปี

4) พิสูจน์สิทธิครอบครองที่ดินของบุคคลในเขตที่ดินของรัฐ ตามมาตรการที่ กบร. กำหนดในกรณีที่ต้องใช้ภาพถ่ายทางอากาศประกอบการพิสูจน์สิทธิ ให้ใช้ผลการอ่าน แปล ตีความภาพถ่ายทางอากาศของคณะอนุกรรมการอ่านภาพถ่ายทางอากาศที่ กบร. แต่งตั้ง

5) ตรวจสอบหรือดำเนินการใด ๆ เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการบุกรุกที่ดินของรัฐ และการออกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินของรัฐ หากพบว่าดำเนินการไปโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย หรือดำเนินการไปโดยผิดพลาดคลาดเคลื่อน ให้แจ้งหน่วยงานของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินงาน ให้เป็นไปตามกฎหมาย ระเบียบ และคำสั่งที่เกี่ยวข้อง

6) รวบรวมข้อมูล เอกสารหลักฐาน และข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการครอบครองที่ดินของบุคคลในเขตที่ดินของรัฐ

7) เร่งรัดการพิจารณาวินิจฉัยคำขอออกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินของบุคคลในเขตที่ดินของรัฐให้เป็นที่ยุติลงด้วยความรวดเร็ว

8) เรียกให้หน่วยงานของรัฐส่งข้อมูล เอกสารหลักฐาน ข้อเท็จจริง หรือขอให้ส่งผู้แทนมาชี้แจงเพื่อประกอบการพิจารณา หรือเชิญบุคคลใด ๆ มาให้ความเห็นชอบ กบร. จังหวัด

9) แต่งตั้งคณะทำงาน หรือเจ้าหน้าที่เพื่อดำเนินการหรือปฏิบัติงานใด ๆ ในการแก้ไขปัญหาและป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐ ตามที่ได้รับมอบหมาย

10) ประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงานของ กบร. จังหวัด และเสริมสร้างความเข้าใจในการแก้ไขปัญหาและป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐ ตามที่ได้รับมอบหมาย

11) ให้จัดการประชุม กบร.จังหวัด เป็นประจำทุกเดือน อย่างน้อยเดือนละ1 ครั้ง และเมื่อประชุมเสร็จและให้รายงานผลการดำเนินงานให้ฝ่ายเลขานุการ กบร.ทราบด้วย

12) รายผลการปฏิบัติงานในการแก้ไขและป้องกันปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐให้ กบร. ทราบ เป็นรายไตรมาส และรายปี สำหรับการรายงานผลเป็นปีนั้นให้รายงานภายในวันที่ 30 มกราคม ของปีถัดไป

13) ดำเนินการใด ๆ ตามที่ กบร. หรือประธานมอบหมายให้ กบร. จังหวัด เบิกจ่ายเบี้ยประชุมตามพระราชกฤษฎีกาเบี้ยประชุมกรรมการ พ.ศ. 2547 และแก้ไขเพิ่มเติม จากงบประมาณของกระทรวงมหาดไทย โดยให้เบิกจ่ายที่จังหวัด

3. มาตรการของคณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ เรื่อง การพิสูจน์สิทธิการครอบครองที่ดินของบุคคลในเขตที่ดินของรัฐ

เพื่อให้การแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ มีแนวทางการดำเนินการที่ถูกต้องเป็นธรรม เป็นมาตรฐานในทางปฏิบัติอย่างเดียวกัน อาศัยอำนาจตามความในข้อ 8 (2) ของระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ พ.ศ. 2545คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ (กบร.) จึงได้วางมาตรการเรื่องการพิสูจน์สิทธิครอบครองที่ดินของบุคคลในเขตที่ดินของรัฐ (สำนักแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ, 2554, หน้า 29-30) ไว้ดังต่อไปนี้

1. การพิสูจน์สิทธิการครอบครองที่ดินของบุคคลในเขตที่ดินของรัฐ ต้องมีพยานหลักฐานที่เกี่ยวกับที่ดินแปลงนั้น ซึ่งแสดงว่าได้ครอบครองทำประโยชน์อย่างต่อเนื่องมาก่อนการเป็นที่ดินของรัฐ ดังนี้

1.1 เอกสารที่ทางราชการทำขึ้นและพิสูจน์ได้ว่าเป็นเอกสารซึ่งลงวันที่ก่อนการเป็นที่ดินของรัฐ หรือ

1.2 เอกสารที่ทางราชการทำขึ้นและพิสูจน์ได้ว่าเป็นเอกสารซึ่งลงวันที่ภายหลังการเป็นที่ดินของรัฐ แต่ก่อนวันที่ประมวลกฎหมายที่ดินบังคับใช้ (วันที่ 1 ธันวาคม 2497) โดยเอกสารดังกล่าวมีข้อความแสดงว่าได้ครอบครองทำประโยชน์ในที่ดินแปลงนั้นมาก่อนการเป็นที่ดินของรัฐ

1.3 พยานหลักฐานอื่นนอกจากข้อ 1.1 หรือ 1.2 เช่น ส.ค. 1 หรือพยานบุคคล เป็นต้น เมื่อพิจารณาแล้วเห็นว่าพยานหลักฐานนั้นมีส่วนสนับสนุนคำกล่าวอ้างว่ามีการครอบครองทำประโยชน์มาก่อนการเป็นที่ดินของรัฐ ให้ดำเนินการอ่านภาพถ่ายทางอากาศของกรมแผนที่ทหาร ที่ถ่ายภาพพื้นที่นั้นไว้เป็นครั้งแรกหลังจากเป็นที่ดินของรัฐ หากปรากฏว่าร่องรอยการทำประโยชน์ในที่ดินอยู่ในภาพถ่ายทางอากาศ จึงจะเชื่อตามพยานหลักฐานอื่นนั้น

2. เมื่อได้พิสูจน์สิทธิการครอบครองที่ดินตามข้อ 1 แล้ว ปรากฏว่ามีการครอบครองทำประโยชน์ในที่ดินภายหลังการเป็นที่ดินของรัฐ ให้ กบร. จังหวัด แจ้งผลการพิสูจน์สิทธิดังกล่าวให้บุคคลที่ครอบครองที่ดินทราบภายในกำหนด 30 วันทำการ และแจ้งให้หน่วยงานของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาที่ดินของรัฐดำเนินการ ดังนี้

2.1 กรณีที่ผู้ถือครอบครองที่ดินมีหนังสือแสดงสิทธิในที่ดิน ให้แจ้งเจ้าพนักงานที่ดินดำเนินการตามมาตรา 61 แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน

2.2 กรณีที่ผู้ครอบครองที่ดินได้ยื่นคำขอออกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดิน ให้ยื่นคัดค้านการออกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินต่อเจ้าพนักงานที่ดิน เพื่อให้ดำเนินการสอบสวนเปรียบเทียบตามมาตรา 60 แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน

2.3 กรณีที่ผู้ครอบครองที่ดินไม่มีหนังสือแสดงสิทธิในที่ดิน และไม่ได้ยื่นคำขอออกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดิน ให้ดำเนินการตามกฎหมายและระเบียบต่อไป

3. เมื่อได้พิสูจน์สิทธิการครอบครองที่ดินตามข้อ 1 แล้ว ปรากฏว่ามีการครอบครองทำประโยชน์ในที่ดินมาก่อนการเป็นที่ดินของรัฐ ให้ กบร. จังหวัด แจ้งผลการพิสูจน์สิทธิดังกล่าวให้บุคคลที่ครอบครองที่ดินทราบภายในกำหนด 30 วันทำการ และแจ้งให้หน่วยงานของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาที่ดินของรัฐดำเนินการ ดังนี้

3.1 กรณีที่หน่วยงานของรัฐดังกล่าวเห็นด้วยกับมติของ กบร. จังหวัด ให้แจ้งเจ้าพนักงานที่ดินจังหวัดดำเนินการตามกฎหมายและระเบียบต่อไป

3.2 กรณีที่หน่วยงานของรัฐดังกล่าวไม่เห็นด้วยกับมติของ กบร. จังหวัดให้พิจารณาดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ต่อไป

ทั้งนี้ “ที่ดินของรัฐ” ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี หมายถึง **สาธารณสมบัติของแผ่นดินซึ่งรวมทรัพย์สินทุกชนิดของแผ่นดินที่ใช้เพื่อสาธารณประโยชน์หรือสงวนไว้เพื่อประโยชน์** ร่วมกัน ตามนัยมาตรา 1304 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เช่น

1. ที่ดินรกร้างว่างเปล่า หมายถึง เฉพาะที่ใช้เพื่อสาธารณประโยชน์หรือสงวนไว้เพื่อประโยชน์ร่วมกันในสถานะที่ยังคงเป็นที่ดินรกร้างว่างเปล่า เป็นต้นว่า ที่ดินรกร้างว่างเปล่าที่จัดหาผลประโยชน์ ตามมาตรา 10 และมาตรา 11 กับจัดให้สัมปทาน ให้ หรือให้ใช้ที่ดิน ตามมาตรา 12 แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน

สำหรับที่ดินรกร้างว่างเปล่านอกจากนี้ประชาชนอาจได้สิทธิตามกฎหมายที่ดิน ตามนัยมาตรา 1334 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

2. ที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน เป็นต้นว่า ห้วย หนอง คลอง บึง แม่น้ำ ทะเลสาบ ทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ ป่าช้าสาธารณะ ทั้งนี้ไม่ว่าจะเกิดขึ้นโดยการสงวนหวงห้ามหรือไม่ก็ตาม

3. ที่ดินสำหรับใช้เพื่อสาธารณประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ เป็นต้นว่า ที่ราชพัสดุ

4. ที่ป่าไม้ เป็นต้นว่า ที่ป่าไม้ถาวรตามมติคณะรัฐมนตรี ที่ป่าสงวนแห่งชาติ ที่อุทยานแห่งชาติ ที่ป่าชายเลน พื้นที่รักษาพันธุ์สัตว์ป่า พื้นที่ห้ามล่าสัตว์ป่า

4. มาตรการของคณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐเรื่อง ขั้นตอนและวิธีการดำเนินงานของคณะอนุกรรมการอ่านภาพถ่ายทางอากาศ

โดยที่มาตรการของคณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ เรื่องการพิสูจน์สิทธิการครอบครองที่ดินของบุคคลในเขตที่ดินของรัฐ ข้อ 1.3 ได้กำหนดหลักเกณฑ์การพิสูจน์พยานหลักฐานอื่นว่า หากพยานหลักฐานนั้นมีส่วนสนับสนุนคำกล่าวอ้างว่ามีการครอบครองทำประโยชน์มาก่อนการเป็นที่ดินของรัฐให้ดำเนิน

การอ่านภาพถ่ายทางอากาศ หรือมีความจำเป็นต้องหาขอบเขตที่ดินของรัฐโดยใช้ภาพถ่ายทางอากาศ คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ (กบร.) จึงได้แต่งตั้งคณะอนุกรรมการอ่านภาพถ่ายทางอากาศขึ้น เพื่อดำเนินการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์และขั้นตอนดัง (สำนักแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ, 2554, หน้า 35-36) ต่อไปนี้

1. วัตถุประสงค์

1.1 เพื่อหาตำแหน่งและขอบเขตที่ดินของรัฐ

1.2 เพื่อร่องรอยการทำประโยชน์ในที่ดินของบุคคลในเขตที่ดินของรัฐ

1.3 เพื่อใช้เป็นข้อมูลหลักในการดำเนินการแก้ไขปัญหาและการป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐ

2. ขั้นตอนการดำเนินการ

2.1 ขั้นตอนการดำเนินการของ กบร. จังหวัด

กรณีที่ กบร. จังหวัด มีมติให้ใช้ผลการอ่านภาพถ่ายทางอากาศประกอบการพิจารณา ให้ดำเนินการดังนี้

2.1.1 แจ้งให้หน่วยงานของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาที่ดินของรัฐตามกฎหมายขีดขอบเขตบริเวณที่ขอให้อ่านภาพถ่ายทางอากาศลงบนแผนที่ภูมิประเทศในระบบพิกัดฉาก ยู ที เอ็ม มาตราส่วน 1:50,000 ลำดับชุด L7017 ของกรมแผนที่ทหาร

2.1.2 จัดซื้อภาพถ่ายทางอากาศคู่ซ้อน พร้อม Diapositive ขนาด 9”× 9” ให้ครอบคลุมบริเวณที่ขอให้อ่าน แปล ตีความภาพถ่ายทางอากาศ จากกรมแผนที่ทหารที่ถ่ายภาพพื้นที่นั้นไว้เป็นครั้งแรก หลังจากเป็นที่ดินของรัฐ

ทั้งนี้ ให้จัดซื้อภาพถ่ายทางอากาศที่แผนกผลิตภาพถ่ายทางอากาศ กองบินถ่ายภาพทางอากาศ กรมแผนที่ทหาร โดยห้ามขีดเขียนข้อความหรือสัญลักษณ์ใดๆ ลงบนภาพถ่ายทางอากาศ และ Diapositive

2.2 ขั้นตอนดำเนินงานของอนุกรรมการอ่านภาพถ่ายทางอากาศ

เมื่อคณะอนุกรรมการอ่านภาพถ่ายทางอากาศได้รับเอกสารและหลักฐานตามข้อ 2.1 และพิจารณารับไว้ดำเนินการแล้ว จะดำเนินการดังนี้

2.2.1 จัดทำระแวงแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศมาตราส่วน 1:4,000 จากภาพถ่ายทางอากาศ Diapositive สำหรับในกรณีที่ไม่สามารถจัดทำระวางแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศหรือไม่สามารถกำหนดหมุดบังคับภาพถ่ายทางอากาศลงบนรูปถ่ายทางอากาศให้จัดทำระวางภาพถ่ายทางอากาศในมาตราส่วนอื่นตามที่คณะอนุกรรมการอ่านภาพถ่ายทางอากาศเห็นสมควรเป็นกรณี ๆ ไป

2.2.2 ส่งระวางแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศหรือระวางภาพถ่ายทางอากาศใน 2.2.1 จำนวน 1 ชุด ให้จังหวัดและหน่วยงานของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาที่ดินของรัฐตามกฎหมายนั้น ทำการสำรวจและลงรูปแปลงที่ดินที่ขอให้อ่าน แปล ตีความภาพถ่ายทางอากาศ ตามที่ขีดขอบเขตในแผนที่ภูมิประเทศ 1:50,000 แล้วส่งคืนให้อนุกรรมการอ่านภาพถ่ายทางอากาศใช้ประกอบการอ่าน แปล ตีความภาพถ่ายทางอากาศต่อไป

2.2.3 อ่าน แปล ตีความในภาพถ่ายทางอากาศ ขนาด 9”× 9”

2.2.4 ถ่ายทอด (Transfer) ผลการอ่าน แปล ตีความภาพถ่ายทางอากาศขนาด 9”x 9” ลงบนระวางแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศหรือระวางภาพถ่ายทางอากาศที่ได้จัดทำขึ้นใน 2.2.1

2.2.5 จัดทำแผนต้นร่าง ซึ่งแสดงผลการอ่าน แปล ตีความภาพถ่ายทางอากาศ พร้อมลงสัญลักษณ์การจำแนกประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดิน (Land Use Classification)

2.2.6 คณะอนุกรรมการอ่านภาพถ่ายทางอากาศพิจารณารับรองผลการอ่าน แปล ตีความภาพถ่ายทางอากาศ ที่ปรากฏในแผนที่ต้นร่างที่ได้จัดทำขึ้นใน 2.2.5 พร้อมระวางแผนที่ภาพถ่ายทาง อากาศหรือระวางภาพถ่ายทางอากาศที่ได้จัดทำขึ้นใน 2.2.1

2.2.7 จัดส่งเอกสารในข้อ 2.2.2 และ 2.2.6 ให้จังหวัดพิจารณาดำเนินการตามมาตรการของคณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ เรื่องหลักเกณฑ์การพิสูจน์สิทธิการครอบครองที่ดินของบุคคลในเขตที่ดินของรัฐต่อไป

5. กฎหมายเกี่ยวกับที่ดินที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ และหน่วยงานรับผิดชอบเกี่ยวกับที่ดินตามกฎหมายต่าง ๆ มีดังนี้

5.1 ประมวลกฎหมายที่ดิน อธิบดีกรมที่ดินรับผิดชอบ

5.2 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิช มาตรา 1304 มาตรา 1334 อธิบดีกรมที่ดินรับผิดชอบ

5.3 พระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ. 2518 กระทรวงการคลังรับผิดชอบ

5.4 พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 นายอำเภอ ร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รับผิดชอบ

5.5 พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 กรมอุทยานแห่งชาติรับผิดชอบ

5.6 พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 กรมป่าไม้รับผิดชอบ

5.7 พระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม พ.ศ. 2518 ส.ป.ก. รับผิดชอบ

5.8 พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 มาตรา 50(2), 53 นายกเทศมนตรี รับผิดชอบ

5.9 พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 มาตรา 68(5) นายก อบต. รับผิดชอบ

5.10 พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2528 ผู้ว่าฯ กทม. รับผิดชอบ

5.11 พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการเมืองพัทยา พ.ศ. 2542 นายกเมืองพัทยา รับผิดชอบ

5.12 พระราชบัญญัติทางหลวง พ.ศ. 2535

5.12.1 การทางพิเศษ ทางหลวงสัมปทาน อธิบดีกรมทางหลวงรับผิดชอบ

5.12.2 ทางหลวงชนบท ผู้ว่าฯ/นายอำเภอรับผิดชอบ

5.12.3 ทางหลวงเทศบาล นายกเทศมนตรีรับผิดชอบ

5.13 พระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย พ.ศ. 2456 เจ้าท่ารับผิดชอบ

ในส่วนของที่ดินการรถไฟ จะมีการรถไฟแห่งประเทศไทยรับผิดชอบ และที่ดินเขตคันคลอง คูน้ำต่าง ๆ และเขื่อน กรมชลประทานเป็นหน่วยงานรับผิดชอบ

ปัจจุบันอำนาจการดูแลที่ดินส่วนหนึ่งอยู่ในระดับจังหวัด เทศบาล อบต. เมืองพัทยา และ กรุงเทพมหานคร โดยจังหวัดจะรับผิดชอบภายในเขตจังหวัด แต่นอกเขตเทศบาล และอบต. ส่วนเทศบาล อบต. เมืองพัทยา และ กทม. จะรับผิดชอบภายในเขตการปกครองท้องถิ่นของตนเอง ทั้งนี้ได้รับมอบอำนาจจาก รัฐมนตรีกระทรวงมหาดไทย ตามคำสั่งที่ 12/2543 ลงวันที่ 18 เมษายน พ.ศ. 2543 เป็นต้นมา

บรรณานุกรม

กฎหมายป่าไม้ ป่าสงวน อุทยานแห่งชาติ และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า. (2555). ค้นเมื่อ 12 สิงหาคม 2555, จาก http://law.moj.go.th/attachments/295_011.pdf

กนก วงษ์ตระหน่าน. (2528). *การเมืองในระบอบประชาธิปไตย* (ฉบับปรับปรุง). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

กรมการปกครอง, สำนักงานบริหารการทะเบียน. (2555). *ข้อมูลองค์การบริหารส่วนตำบลปกช่อง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์*. เอกสารอัดสำเนา, ม.ป.ท.

กรมธนารักษ์, สำนักบริหารจัดการฐานข้อมูลที่ราชพัสดุ. (2555). *โครงการนำที่-ราชพัสดุสนับสนุนการปลูกพืชอาหารและพืชทดแทนพลังงาน*. ค้นเมื่อ 15 มกราคม 2559, จาก http://124.109.24.121/home/inspection/images/stories/acrobat/2-3-7-55-1102.pdf

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, สำนักแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ. (2554). *แนวทาง วิธีการ และมาตรการในการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ*. กรุงเทพมหานคร: ผู้แต่ง.

กระทรวงมหาดไทย, กรมการปกครอง. (ม.ป.ป.). *บริการข้อมูล/สถิติ: ประชากรและบ้าน ณ ฐานข้อมูลปัจจุบัน*. ค้นเมื่อ 16 สิงหาคม 2555, จาก http://www.dopa.go.th/index 12aug.html

กระทรวงมหาดไทย, กรมที่ดิน. (ม.ป.ป.). *ประเภทเอกสารสิทธิที่ดิน*. ค้นเมื่อ 6 กรกฎาคม 2555, จาก http://www.land.co.th/land-info-top-12.asp

กฤษณ์ ศรีอินทร์สุทธิ์. (2555). *การเมืองภาคพลเมืองกับคุณภาพการจัดทำแผนพัฒนา 3 ปี ขององค์การบริหารส่วนตำบลขุนศรี อำเภอไทรน้อย จังหวัดนนทบุรี*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหิดล.

กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร และกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2557). *แผนแม่บท แก้ไขปัญหาการทำลายทรัพยากรป่าไม้, การบุกรุกที่ดินของรัฐ และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน.* กรุงเทพมหานคร: ผู้แต่ง.

คณะทำงานติดตามการแก้ไขปัญหาที่ดินตำบลเข็กน้อย. (2553). *รายงานผลการศึกษา-การมีอยู่ การเปลี่ยนแปลงปัญหา และความต้องการของชาวตำบลเข็กน้อย.* ม.ป.ท.

คณะทำงานติดตามการแก้ไขปัญหาที่ดินตำบลเข็กน้อย. (2553). *สรุปกรณีปัญหาที่ดิน-ชาวม้งตำบลเข็กน้อย อ. เขาค้อ จ. เพชรบูรณ์.* ม.ป.ท.

เครือข่ายองค์กรชาวบ้านอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าภูผาแดง. (2557). *รายงานฉบับสมบูรณ์-โครงการการจัดการที่ดินและที่อยู่อาศัยโดยขบวนองค์กรชุมชนท้องถิ่น ตำบลปากช่อง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์.* (เอกสารอัดสำเนา). ม.ป.ท.

คำพิพากษา ศาลฎีกา ที่ 1828/2558 วันที่ 24 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2558. (2558). เอกสารอัดสำเนา.

งามพิศ สัตย์สงวน. (2558). *การวิจัยเชิงคุณภาพทางมานุษยวิทยา* (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จงจิตร ปิ่นแก้ว. (2552). *การใช้ประโยชน์ในที่ดินทำกินที่ได้รับการจัดสรรจาก-สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรในตำบลแม่หอพระ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่.* วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

จิตติมา ผลเวก. (บรรณาธิการ). (2553). *ผืนดินแห่งชีวิต.* นนทบุรี: เครือข่ายปฏิรูปที่ดิน-แห่งประเทศไทย.

จุมพล หนิมพานิช. (2550). *การวิจัยเชิงคุณภาพในทางรัฐศาสตร์และรัฐประศาสน-ศาสตร์.* กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จุมพล หนิมพานิช. (2554). *การนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ มุมมองในทัศนะทางรัฐศาสตร์การเมืองและรัฐประศาสนศาสตร์ การบริหาร และกรณีศึกษาของไทย.* กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชมพูนุช หุ่นนาค, จุมพล หนิมพานิช และจารุวรรณ เมณฑกา. (2559). *การมีส่วนร่วมในการปฏิรูปที่ดินของของคนจนและคนด้อยโอกาส: ศึกษากรณีสิทธิชุมชนในเขตภาคเหนือ*. (เอกสารอัดสำเนา). ม.ป.ท.

ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. (2549). *อารยะขัดขืน*. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกมลคีมทอง.

ณรงค์ บุญสวยขวัญ. (2552). *การเมืองภาคพลเมือง บทวิเคราะห์แนวคิดและปฏิบัติการท้าทายอำนาจการเมืองในระบบตัวแทน*. กรุงเทพมหานคร: เอดิสันเพรสโปรดักส์.

ดารารัตน์ คำเป็ง. (2552). *บทบาทการเมืองภาคประชาชนต่อการปกครองท้องถิ่น: ศึกษากรณีเฉพาะ สภาองค์กรชุมชนตำบลน้ำเกี๋ยน อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน*. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

เดวิด แมทธิวส์. (2552). *การเมืองภาคพลเมือง* (วันชัย วัฒนศัพท์, ผู้แปล). ขอนแก่น: โรงพิมพ์ศิริภัณฑ์ ออฟเซ็ท.

ทีมวิจัยชาวบ้านเครือข่ายปฏิรูปที่ดินภาคอีสาน, ศิรินาฏ มาตรา, อรนุช ผลภิญโญ, ระวี ถาวร และอารีวรรณ คูสันเทียะ. (2554). *รายงานการศึกษาความสัมพันธ์ของภาวะโลกร้อน กรณีบ้านห้วยระหงส์-ห้วยกลทา*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก.

ที่ทำการปกครองจังหวัดเพชรบูรณ์. (2555). *สภาพทั่วไปของจังหวัดเพชรบูรณ์*. ค้นเมื่อ 24 มีนาคม 2555, จาก 103.28.101.10/briefprovince/filedoc /67000000.pdf

ที่ราชพัสดุ. (2552). ค้นเมื่อ 12 สิงหาคม 2555, จาก http://www.oknation.net/blog/salid/2009/10/13/entry-1

ธนเดช เชื้อสุภาพ. (2558). *กระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการวางแผนและผังตำบลเพื่อแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยชนบท พื้นที่ภาคตะวันออกกรณีศึกษา: การวางผังชีวิตชุมชนของสถาบันพัฒนาองคกรชุมชน-(องค์การมหาชน)*. วิทยานิพนธ์การวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต, สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.

ธีรยุทธ บุญมี. (2536). *จุดเปลี่ยนแปลงแห่งยุคสมัย.* กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์-วิญญูชน.

นริศร ทองธิราช. (2550). *นโยบายของรัฐกับปัญหาที่ดินของเกษตรกร: กรณีศึกษา-การแก้ไขปัญหาเกษตรกรที่จังหวัดสกลนคร.* ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

นเรศ ธำรงทิพยคุณ. (2548). *การแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินตามมติคณะรัฐมนตรีกับผล-ทางการเมืองที่เกิดขึ้นตามมา: กรณีศึกษาอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพปุย จังหวัด-เชียงใหม่.* วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

บุญชัย คนใจบุญ. (2552). *การมีส่วนร่วมทางการเมืองภาคประชาชนระดับท้องถิ่นใน-เขตเทศบาลตำบลแกดำ อำเภอแกดำ จังหวัดมหาสารคาม.* วิทยานิพนธ์-รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

บุญชัย สมใจ. (2547). *การศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่สาธารณ-ประโยชน์: ศึกษากรณี ที่สงวนเลี้ยงสัตว์กมลาหมู่ที่ 3 ตำบลกมลาอำเภอกะทู้ จังหวัดภูเก็ต.* ปัญหาพิเศษรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยบูรพา.

บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์. (2540). *ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์* (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์และทำปกเจริญผล.

มหาวิทยาลัยรามคำแหง, บัณฑิตวิทยาลัย. (2550). *คู่มือการจัดทำดุษฎีนิพนธ์ วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ และการศึกษาอิสระ* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ปิยะนาถ วชิรบัณฑูร. (2554). *การสร้างฉันทามติเพื่อการถือครองที่ดินแบบโฉนดชุมชน-ในที่ดินกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล: กรณีศึกษา ชุมชนคลองโยง จังหวัดนครปฐม.* วิทยานิพนธ์การวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ประชา สุทธิวรา. (2544). *แนวทางการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินสาธารณประโยชน์-และที่ดินของรัฐ: ศึกษาเฉพาะกรณีพื้นที่เขตประเวศกรุงเทพมหานคร.* ปัญหา-พิเศษรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยบูรพา.

ประภาส ปิ่นตบแต่ง. (2541). *การเมืองบนท้องถนน 99 วันสมัชชาคนจน และประวัติศาสตร์การเดินขบวน ชุมนุมประท้วงในสังคมไทย.* กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ต้นตำรับ.

ประภาส ปิ่นตบแต่ง. (2546). Civil disobedience (การดื้อเพ่ง). ใน *คำและความคิดในรัฐศาสตร์ร่วมสมัย,* (สิริวรรณ นกสวน, เอก ตั้งทรัพย์วัฒนา, บก.) กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ประภาส ปิ่นตบแต่ง. (2551). *ก่อนภาคประชาชนล่มสลาย.* กรุงเทพมหานคร: ภาพพิมพ์.

ประภาส ปิ่นตบแต่ง. (2551). ประชาธิปไตยทางตรง (Direct Democracy) ในบริบทปัญหาประชาธิปไตยแบบตัวแทน. ใน ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (บรรณาธิการ), *ก้าว (ไม่) พ้นประชานิยมแสวงหาประชาธิปไตย* (หน้า 9-66). กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะเศรษฐศาสตร์ ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง.

ประภาส ปิ่นตบแต่ง. (2552). *กรอบการวิเคราะห์การเมืองแบบทฤษฎีขบวนการทางสังคม.* เชียงใหม่: มีดีไซด์เชียงใหม่.

ประเวศ วะสี. (2551, เมษายน 23). การฟื้นฟูบูรระประเทศหลังวิกฤติการณ์รุนแรง. *กรุงเทพธุรกิจ,* หน้า 12.

ผู้นำเครือข่ายภาคพลเมืองจังหวัดเพชรบูรณ์. (2555). *ข้อเสนอเวทีสมัชชาประชาธิปไตย-ชุมชนจังหวัดเพชรบูรณ์.* (เอกสารอัดสำเนา). ม.ป.ท.

ฝ่ายบริหารงานปกครอง. (2555). *เอกสารบรรยายสรุปอำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์.* (เอกสารอัดสำเนา). ม.ป.ท.

พงศา ศุภจริยาวัตร. (2540). *ปัญหาที่ดินทำกินบ้านหนองโนกับบ้านหนองอีดำ ตำบลหนองโน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม.* วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร-มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

พงษ์ทิพย์ สำราญจิตต์. (2556). *โฉนดชุมชนจินตภาพที่จับต้องได้.* กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, สถาบันวิจัยสังคม.

พรพนา ก๊วยเจริญ. (2558, กันยายน). *สถานการณ์ปัญหาความขัดแย้งและการถือครองที่ดินในที่ดินทำกินปัญหาที่ต้องร่วมหาทางออก.* เอกสารประกอบการเสวนาเรื่องลดความเหลื่อมล้ำในสังคม ระดมยุทธศาสตร์จัดการที่ดินเพื่อคนจน ณห้องประชุมประกอบ หุตะสิงห์ อาคารอเนกประสงค์ 1 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ท่าพระจันทร์.

พระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518. (2532). ค้นเมื่อ 11 สิงหาคม 2555, จาก http://www.thailandlawyercenter.com/index.php?lay= show&ac=article& Id=538973754&Ntype=19

พระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2532. (2532). ค้นเมื่อ 11 สิงหาคม 2555, จาก http://www.thailandlawyercenter.com/index.php?lay= show&ac=article& Id=538973754&Ntype=19

พระราชบัญญัติป่าไม่ พ.ศ. 2484. (2552). ค้นเมื่อ 12 สิงหาคม 2555, จาก http://www.thailand lawyercenter.com/index.php?lay=show&ac=article&Id =538974586&Ntype=19

พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507. (2552). ค้นเมื่อ 12 สิงหาคม 2555 จาก http://www.thailandlawyercenter.com/ index.php?lay=show&ac=article&Id= 538974588&Ntype=19

พระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ. 2518. (2549). ค้นเมื่อ 12 สิงหาคม 2555, จาก http://www.correct .go.th/lawcorrects/lawfile/51003.pdf

พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504. (2552). ค้นเมื่อ 11 สิงหาคม 2555, จาก http://www.dnp.go.th/npo/html/law_rule/Law/Law_NationPark_2504.html# Dep1

ภราดร สุทธิสารากร. (2555). *บทบาทการเมืองภาคประชาชนที่มีต่อองค์การบริหารส่วนตำบลหนองยางทอย อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์.* วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. (2545). *เอกสารการสอนชุดวิชานโยบายสาธารณะ-และการวางแผน* (หน่วยที่ 1, พิมพ์ครั้งที่ 18). นนทบุรี: สำนักพิมพ์-มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

มาตรการและแนวทางแก้ไขปัญหาที่ดินในพื้นที่ป่าไม้. (2555). ค้นเมื่อ 26 กุมภาพันธ์ 2558, จาก http://www.dnp.go.th/watershed/gov2.htm#6

ยุทธการ ห้าวหาญ. (2552). *การเมืองภาคประชาชนกับการพัฒนาประชาธิปไตยไทย: ศึกษากรณีสมัชชาคนจน.* วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัย-สุโขทัยธรรมาธิราช

รวีวรรณ ชินะตระกูล. (2544*). การวิจัยเชิงคุณภาพ.* กรุงเทพมหานคร: มิตรภาพการ-พิมพ์และสติวดิโอ.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพมหานคร: นานปีบุคส์พับลิเคชั่นส์.

เรืองวิทย์ เกษสุวรรณ. (2550). *นโยบายสาธารณะ*. กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์.

โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ปากช่อง. (2558). *รายงานประจำปี 2558*. (เอกสารอัดสำเนา). ม.ป.ท.

โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล วังยาว. (2558). *รายงานประจำปี 2558.* (เอกสารอัดสำเนา). ม.ป.ท.

โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ห้วยระหงส์. (2558). *รายงานประจำปี 2558.* (เอกสารอัดสำเนา). ม.ป.ท.

โรงพยาบาลตำบลห้วยระหงส์. (2558). *ระบบฐานข้อมูลประชากร JHCIS (กันยายน 2558).* (เอกสารอัดสำเนา). ม.ป.ท.

วรพิทย์ มีมาก. (2547). การออกแบบการวิจัยและเครื่องมือการวิจัย ใน *ประมวลสาระ-ชุดวิชาวิทยานิพนธ์ 1* (หน่วยที่ 4). นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัย-ธรรมาธิราช.

วัฒนา มัญชุนากร. (2547). *ปัญหาในการออกเอกสารสิทธิที่ดินตามพระราชบัญญัติจัด-ที่ดินเพื่อการครองชีพพ.ศ. 2511: กรณีศึกษานิคมสหกรณ์ชะแวะ*. ปัญหาพิเศษ-รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยบูรพา.

วัฒนา ยั่งยืน. (2547). *ปัญหาอุปสรรคในการนำนโยบายการจัดที่ดินทำกินให้กับประชาชนไปปฏิบัติ: ศึกษากรณี ที่ดินสาธารณประโยชน์ของบ้านดงหนองอีดอกตำบลหัวนาอำเภอเดิมบางนางบวชจังหวัดสุพรรณบุรี.* ปัญหาพิเศษรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยบูรพา.

วิชชา ฉัตรวิโรจน์. (2558). *อบต. ปากช่อง อ. หล่มสัก จ. เพชรบูรณ์.* ค้นเมื่อ 17 ธันวาคม 2558, จาก http://www.pakchongls.go.th/index.php?mode=preview

วิเชิด ทวีกุล. (2548). *การเมืองภาคประชาชน: การเคลื่อนไหวของชาวบ้านในเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรภาคเหนือ พ.ศ. 2530-2547.* วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

วิเชียร บุราณรักษ์. (2548). *ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชน ศึกษากรณี: กลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดอุดรธานี.* วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

วีรยุทธ แย้มศรี. (2545). *กระบวนการทางสังคมและการเมืองในการเรียกร้องที่ดินทำกินของชุมชนชนบทภาคเหนือ.* วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ศูนย์วนศาสตร์ชุมชนเพื่อคนกับป่า-ประเทศไทย. (2558). *ชุมชนบ้านห้วยระหงส์.* ค้นเมื่อ 17 ธันวาคม 2558, จาก http://www.recoftc.org/country/thailand/reports

สถาบันพระปกเกล้า, สำนักงานสภาพัฒนาการเมือง. (2551). *สภาพัฒนาการเมือง-พระราชบัญญัติสภาพัฒนาการเมือง พ.ศ. 2551 และ พระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551.* กรุงเทพมหานคร: ผู้แต่ง.

สถาบันพระปกเกล้า, สำนักงานสภาพัฒนาการเมือง. (2553). *ประชาธิปไตยชุมชนกลไกขับเคลื่อนภาคพลเมืองเข้มแข็ง.* กรุงเทพมหานคร: ผู้แต่ง.

สถาบันพระปกเกล้า, สำนักงานสภาพัฒนาการเมือง. (2553). *กลยุทธ์การพัฒนาการเมืองระยะสั้นและระยะยาวตามแผนพัฒนาการเมือง.* ม.ป.ท.

สภาองค์กรชุมชนตำบลเขาค้อ สะเดาะพง หนองแม่นา และริมสีม่วง. (2558). *โครงการแก้ไขปัญหาที่ดินแนวใหม่.* เพชรบูรณ์: ผู้แต่ง.

สมบัติ ธำรงธัญวงศ์. (2550). *นโยบายสาธารณะ : แนวความคิด การวิเคราะห์และกระบวนการ* (พิมพ์ครั้งที่ 17). กรุงเทพมหานคร: เสมาธรรม.

สมปฤณ นิยมไทย. (2552, กรกฎาคม). *ขบวนการการเมืองภาคพลเมือง: ความวุ่นวาย-ของเสรีประชาธิปไตย?*. เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการนานาชาติเรื่อง-การเมืองภาคพลเมืองกับการพัฒนาการเมือง: ประสบการณ์จากเอเชีย ณ อาคารอเนกนิทัศน์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

สมพร นิติกิจโกศล. (2546). *ปัญหาและอุปสรรคในการจัดกรรมสิทธิ์ที่ดินเพื่อการ-ชลประทาน: กรณีศึกษา โครงการคลองสียัด*. ปัญหาพิเศษรัฐประศาสนศาสตร-มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยบูรพา.

สายัญ จิตตา. (2553). *กระบวนการสร้างการเมืองภาคประชาชนของเทศบาลตำบลซับ-สมอทอด จังหวัดเพชรบูรณ์*. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัย-สุโขทัยธรรมาธิราช.

สารสนเทศจังหวัด. (ม.ป.ป.). *สภาพทั่วไป*. ค้นเมื่อ 18 สิงหาคม 2555, จาก http://www.phet chabun.go.th/data_detail.php?content_id=3

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (2554). *ประมวลกฎหมายที่ดิน*. กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท.

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2551). *รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย*. กรุงเทพมหานคร: ผู้แต่ง.

สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. (2553). *มติ ครม เรื่อง รายงานผลการดำเนินงานโฉนด-ชุมชน*. ค้นเมื่อ 16 มกราคม 2559, จาก http://www.cabinet.soc.go.th/soc/Program2-3.jsp?top_serl=225827

สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี. (2556). *ร่างระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการ-รับรองและเสริมสร้างสิทธิชุมชน ในการจัดการที่ดินของชุมชน พ.ศ....*ค้นเมื่อ 15 มกราคม 2559, จาก http://www.ryt9.com/s/cabt/1660081

สุกัญญา ขุขุนทด. (2552). *การเมืองภาคประชาชน: กรณีศึกษาชุมชนคลองด่าน อำเภอ-บางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ*. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัย-สุโขทัยธรรมาธิราช.

สุภางค์ จันทวานิช. (2548). *วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ* (พิมพ์ครั้งที่ 13). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เสกสรร ประเสริฐกุล. (2548). *การเมืองภาคประชาชนในระบอบประชาธิปไตยไทย.* กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์.

เสกสรร ประเสริฐกุล. (2552). *การเมืองภาคประชาชนในระบอบประชาธิปไตยไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิภาษา.

เสกสรร ประเสริฐกุล. (2553). *การเมืองภาคประชาชนในระบอบประชาธิปไตยไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิภาษา.

หนังสือราชการ ศาลจังหวัดหล่มสัก ที่ ศย306.015/4349 ลงวันที่ 9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2558 (2558) *เรื่องแจ้งคำสั่งศาล.* (เอกสารอัดสำเนา). ม.ป.ท.

หนังสือราชการ ศาลากลางจังหวัดเพชรบูรณ์ที่ พช0019.5.3/10766 ลงวันที่ 30 สิงหาคม 2554 (2554) *เรื่องการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่สาธารณประโยชน์ป่าน้ำคำ.* (เอกสารอัดสำเนา). ม.ป.ท.

หนังสือที่ พช.52/3934 ลงวันที่ 11กรกฎาคม 2520 จากนายอำเภอหล่มสัก (2520) *เรื่องการชี้แนวเขตที่ดินสารธารณะประโยชน์ใหม่.* (เอกสารอัดสำเนา). ม.ป.ท.

หนังสือร้องเรียนถึงนายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 4 กรกฎาคม 2540 ของนางพรสุข อินไข และพวก. (เอกสารอัดสำเนา). ม.ป.ท.

หนังสือสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ด่วนที่สุดที่ นร.0205/ว(ล)10982 ลงวันที่ 31 กรกฎาคม 2540 เรื่องมติคณะรัฐมนตรี 29 กรกฎาคม 2540. (2540). (เอกสารอัดสำเนา). ม.ป.ท.

องค์การบริหารส่วนตำบลปากช่อง. (2555). *ข้อมูลองค์การบริหารส่วนตำบลปากช่อง-อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์.* (เอกสารอัดสำเนา). ม.ป.ท.

องค์การบริหารส่วนตำบลเขาค้อ. (ม.ป.ป.). *สภาพทั่วไป.* ค้นเมื่อ 9 สิงหาคม 2555, จากhttp://www.khaokho.go.th/system/showdata.asp?TID=531

อนุชา กุลวิสุทธิ์. (2555). *ที่ดิน เล่น ลงทุน ทำเงิน และหากำไรอย่างชาญฉลาด.* กรุงเทพมหานคร: เฟิสท์ออฟเซท (1993).

อนุรักษ์ เก่งเรียน. (2558). *การก่อตัวของธรรมาธิปไตยกับการเมืองภาคพลเมืองในสังคมไทยช่วงปี พ.ศ. 2547-2557*. ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

อเนก เหล่าธรรมทัศน์. (2550). *การเมืองของพลเมือง: สู่สหัสวรรษใหม่* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.

อเนก เหล่าธรรมทัศน์. (2554). *การเมืองของพลเมือง: สู่สหัสวรรษใหม่*. กรุงเทพมหานคร: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.

อภิชาต พิบูลย์. (2554). *บทบาทของการเมืองภาคประชาชนในการเสริมสร้างความสมานฉันท์: ศึกษากรณีตำบลในวังใต้ อำเภอละอุ่น จังหวัดระนอง*. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

อภิญญา ตันทวีวงศ์ (บรรณาธิการ). (2554). *ไขข้อกล่าวหาอาชญากรโลกร้อน*. นนทบุรี: กลุ่มปฏิบัติงานท้องถิ่นไร้พรมแดน.

อัจฉรา รักยุติธรรม (บรรณาธิการ). (2548). *ที่ดินและเสรีภาพ*. กรุงเทพมหานคร: Black Lead.

เอกพล เสียงดัง. (2550). *ผลสะเทือนจากการต่อสู้ของขบวนการคนจนและคนด้อยอำนาจในสังคมไทยตั้งแต่ปี 2531-2549*. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เอกสารสิทธิการถือครองที่ดิน. (ม.ป.ป.). ค้นเมื่อ 11 สิงหาคม 2555, จาก http://www.thai advertisingetc.com/ real-estate-ads/225/

อุดม บุญเรือง. (2545). *ปัญหาในการนำนโยบายเวนคืนที่ดินไปปฏิบัติ: ศึกษากรณีหมู่บ้านแหลมฉบัง จังหวัดชลบุรี*. ปัญหาพิเศษรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยบูรพา.

Bedau, H. A. (1991). *Civil disobedience in focus.* New York: Great Britain by Clays.

Byrne, P. (1996). *Social movements in Britain.* London Routledge.

Davis, G. F., McAdam, D., Scott, R. W., & Zald, M. N. (2005). *Social movements and organization theory.* New York: Cambridge University Press.

Diani, M., & McAdam, D. (2003). *Social movements and networks: Relational approaches to collective action.* New York: Oxford University Press.

Fischer, F., Miller, J. G., & Sidney, S. M. (2007*). Handbook of public policy analysis: Theory, politics, and methods.* Boca Raton, FL: CRC Press.

Fred, F. M. (1979). *Public policy: Scope and logic.* Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

Held, D. (1998). *Models of democracy* (2nd ed.). Cambridge, UK: Polity Press.

Klandermans, B., & Tarrow, S. (1998). *Mobilization into social movement: Synthesizing European and American approaches.* International Social Movement, 1 JAI Press.

Kreml, W. P. (1985). *A model of politics.* New York: Macmillan.

Mathews, D. (1999). *Politics for people. finding a responsible public voice* (2nd ed.) Chicago: University of Lllinois Press.

McAdam, D. (1982). *Political process and the development of black insurgency 1930-1970.* Chicago: University of Chicago Press.

McCarthy, J. D., & Zald, M. N. (1977). Resource Mobilization and Social Movement: A Partial Theory. *American Journal of Sociology, 82,* 1212-1241.

Norman, D. K., & Yvonna, L. S., (eds.). (2000). *Handbook of qualitative research* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.

Patton, M. Q. (2002). *Qualitative research and evaluation methods* (3rd ed.). Saint Paul, MN: Sage.

Porta, D. D., & Diani, M. (2006). *Social movements: An introduction* (2nd ed.). Malden, MA: Wiley-Blackwell.

Quill, L. (2009). *Civil disobedience (Un) common sense in mass democracies.* London: Palgrave Macmillan.

Sharkansky, I. (1975). *Politics and policy in American Government.* New York: McGraw-Hill.

Tarrow, S. (1999). *Power in movement social movement and contentious politics.* New York: Cambridge University Press.

Theodore, L. (1964). American Business, Public Policy, Case studies, and Political Theory. *World Politics, 16*(4), 667-715.

Theodore, L. (1979). *The end of the Liberalism: The second republic of the United States.* New York: W.W. Norton.

Thomas, B. A. (2005). *An introduction to the policy process: Theories, concepts, and models of public policy making.* New York: M.E. Sharpe.

Thomas, D. R. (1984). *Understanding public policy* (5th ed.). Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

Walsh, K. S., & Asch, E. D. (2005). *Civil disobedience: A wadsworth casebook in argument.* Belmont, CA: Wadsworth.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ ชื่อสกุล	นายวุฒิพงศ์ บัวช้อย
วัน เดือน ปีเกิด	24 มิถุนายน 2514
สถานที่เกิด	จังหวัดเพชรบูรณ์
วุฒิการศึกษา	ปริญญาบัตร สำเร็จปริญญาตรีศิลปศาสตรบัณฑิต (รัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยรามคำแหง ปีการศึกษา 2542 สำเร็จปริญญาปริญญาโทสังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปีการศึกษา 2545 สำเร็จปริญญาปริญญาโทรัฐศาสตรมหาบัณฑิต (การเมืองการปกครอง) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ปีการศึกษา 2551 ประกาศนียบัตร ประกาศนียบัตร หลักสูตรผู้ทำหน้าที่นักสังคมสงเคราะห์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา รุ่นที่ 4 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปีการศึกษา 2544 ประกาศนียบัตรบัณฑิต สาขาการจัดการและการประเมินผลโครงการ สถาบันราชภัฏเพชรบูรณ์ ปีการศึกษา 2546 ประกาศนียบัตรบัณฑิต สาขาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ปีการศึกษา 2551
ตำแหน่งหน้าที่	2551-2554 ตำแหน่งประธานสาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ (ผู้ก่อตั้งสาขาวิชารัฐศาสตร์) 2554-ปัจจุบัน อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์